T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AŞÇI İBRAHİM DEDE: "RÛHÜ'L-BEYÂN"DAKİ FARSÇA TANIKLAR VE ÇEVİRİSİ (I/1-421)

İMREN AYVAZ

DANIŞMANI
PROF. DR. ALİ İHSAN ÖBEK

EDİRNE, 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.....Türk Dili ve Edebiyatı.. ANABİLİM DALI

.....Türk Edebiyatı.....PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

....İmren AYVAZ..... tarafından hazırlanan ...Aşcı İbrahim Dede "Rahi'l-Beyân"daki Farsça Şiirler ve Çevirisi (I/1-421) Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca .....19.06.2019.... günü saat .....16.30..... 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *.....kabul edilmesine..... **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK	Kabul edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Yeliz YASAK PERAN	Kabul edilmesine	
(Yedek) Dr. Öğr. Üyesi Gülçiçek AKÇAY	Kabul edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10246075
Yazar Adı / Soyadı	İMREN BAYER
T.C.Kimlik No	38881606370
Telefon	5316193613
E-Posta	imren.ayvaz@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	AŞÇI İBRAHİM DEDE: "RÛHÜ'L-BEYÂN"DAKİ FARSÇA TANIKLAR VE ÇEVİRİSİ (I/1-421)
Tezin Tercümesi	Aşçı Ibrahim Dede: The Witnesses in "Rûhü'l-Beyân" and Translation (I/1-421)
Konu	Türk Dili ve Edebiyatı = Turkish Language and Literature
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	733
Tez Danışmanları	PROF. DR. ALİ İHSAN ÖBEK
Dizin Terimleri	Farsça=Persian ; Fars edebiyatı=Persion literature ; Türk dili ve edebiyatı=Turkish language and literature ; Türk edebiyatı=Turkish literature ; Tasavvuf edebiyatı=Literature of mysticism ; Eski Türk edebiyatı=Old Turkish literature ; Divan edebiyatı=Divan literature
Önerilen Dizin Terimleri	Aşçı İbrahim Dede, Şerh, Tasavvuf, Dede kavramı.

08.05.2019

İmza:.....

Tezin Adı: Aşçı İbrahim Dede: *"Rûhü'l-Beyân"*daki Tanıklar ve Çevirisi (I/1-421)
Hazırlayan: İmren AYVAZ

ÖZET

Tez konumuz olan Aşçı İbrahim Dede: *"Rûhü'l-Beyân"*daki Tanıklar ve Çevirisi (I/1-421),Türk Edebiyatında farklı türde eserleri kaleme almış olan Aşçı İbrahim Dede'nin Farsça bilmeyenlere Farsça öğretmeyi amaç edinen kıymetli bir eseridir.

Bizim bu çalışmamızdaki gayemiz Aşçı Dede'nin amacı doğrultusunda hareket edip günümüze kadar çalışılmamış olan eseri ele alarak Klasik Edebiyat alanında yapılan çalışmalara bir yenisini kazandırmak ve eserin birinci cildinin (I/1-421) sayfalarını günümüz alfabesine transkribe ederek Klasik Edebiyat alanındaki çalışmalara katkıda bulunmaktır.

Çalışma sürecinde, Fars Dili ve Edebiyatı hakkında yazılmış eserlerden ve bu edebiyata ilişkin yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Eserin yegane ve müellif nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nadir Eserler Bölümü, Türkçe Yazmalar Kısmında no: 3210'da kayıtlıdır. Bizim çalıştığımız eser "Aşçı İbrahim Dede: *"Rûhü'l-Beyân"*daki Farsça Tanıklar ve Çevirisi(I/1-421)" adı altında olup dört ciltten birinci cildin ilgili kısmını kapsamaktadır.

Giriş'teAşçı İbrahim Dede ile alakalı kısa bilgi; *Birinci Bölüm*'de Aşçı İbrahim Dede'nin hayatı, edebî sahsiyeti ve eserleri; *İkinci Bölüm*'de eserle ilgili dikkatimizi çeken hususlar*Sonuç Bölümü*'nde eserhakkında sahsî kanaat ve değerlendirmemiz; *Metin Bölümü*'nde çalısmamızamerkez teskîl eden Aşçı İbrahim Dede: *"Rûhü'l-Beyân"*daki Farsça Tanıklar ve Çevirisi(I/1-421); *Kaynakça Bölümü*'nde deburaya kadarki bölümlerde kullandığımız kaynakların isimleri yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eski Türk Edebiyatı, Aşçı Dede, Rûhü'l-Beyân, Farsça.

Name of the Thesis: Aşçı Ibrahim Dede: The Witnesses in *"Rûhü'l-Beyân"* and Translation (I/1-421)

Prepared by: Imren AYVAZ

ABSTRACT

Our thesis subjectAşçı İbrahim Dede: The Witnesses in *"Rûhü'l-Beyân"* and Translation (I/1-421), is the valuable work of Aşçı İbrahim Dede who wrote books in different kinds in Turkish Literature and its purpose is teaching Persian to people who don't know that language.

Our objective in this study is to work in the aim of Aşçı Dede, give a new work to the studies in Classical Literature field by dealing with the book which hasn't been studied up to now, and to contribute the studies in Classical Literature field by transcribing the pages of the first volume of the book (I/1-421) to the alphabet today.

In the process of working, we have made use of the books which were written about Persian Language and Literature and the studies which were made about that literature. The only and writer copy of the book is registered in number 3210 in Istanbul University Library, Rare Books Department, Turkish Writings Section. The book which we studied is under the title of "Aşçı İbrahim Dede: The Witnesses in *"Rûhü'l-Beyân"* and Translation (I/1-421)" and it consists of relevant part of the first volume of four.

In the *Introduction Part* there is short information about Aşçı İbrahim Dede; in the *First Part* Aşçı İbrahim Dede's life, literary character and books; in the *Second Part* the points about the book that grabbed our attention; in the *Conclusion Part* our personal opinion and evaluation about the book; in the *Text Part* establishing centre for our study Aşçı İbrahim Dede: The Witnesses in *"Rûhü'l-Beyân"* and Translation (I/1-421); in the *References Part* the names of sources which we have used in the previous parts so far.

Key Words: Old Turkish Literature, Aşçı Dede, Rûhü'l-Beyân, Persian Language.

ÖNSÖZ

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Bâb-ı Seraskerî'ndeki Rūznamçe kaleminde uzun yıllar görev almış olan Aşçı Dede, zaman içerisinde çeşitli tarikatlere mensup olarak tasavvufi yönüyle de kendisini göstermiştir. Aşçı Dede, dönemin içinde bulunduğu siyasi ve kültürel ciheti de fark ederek mezkûr olunan eserinde Farsça'ya aşina olmayanların bilgilendirilmesi amacını gütmüştür. Bir yandan memuriyette diğer yandan dergahlarda geçen hayatına dört önemli eser sığdıran Aşçı Dede, bunların sayesinde bizlere dönemin kültürel ve siyasal yapısından ayrıntılar aktarmıştır.

Çalışmamız *Giriş*ve *Sonuç* bölümü hariç iki bölümden oluşmaktadır.

Girişbölümünde Mevlevîlik hakkında genel bilgiler ve metin tesisinde izlenen yöntem yer almaktadır.

Birinci Bölümde Aşçı İbrahim Dede'nin hayatına kısaca değinilmekte ve eserleri hakkında genel bilgiler verilmektedir. Çalışmamıza konu olan eseri tanıtılarak Aşçı Dede'nin eseri oluştururken izlediği yöntem sunulmuş, dil ve imla hususiyetleri öne çıkarılmıştır.

İkinci Bölümde*Tercemetü'l Fārisiyye fī Tefsīri'l-Ḥaḳḳiyye*adlı eserin birinci cildinin bir kısmının (I/1-421) transkripsiyon sistemi ile Latin harflerine aktarımı verilmiştir.

Çalışmamız sırasında yardımlarını esirgemeyen, bu zahmetli süreçte sabırla yanımda olan ve manevi desteğini her zaman hissettiğim, kıymetli hocam Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK'e ve emeği geçen tüm hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

İmren AYVAZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **II**
ÖN SÖZ ..... **III**
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ ..... **V**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **VI**
GİRİŞ **1**
MEVLEVÎLİK **3**
MEVLEVİLİKTE DEDE KAVRAMI 4
METİN TESİSİNDE İZLENEN YÖNTEM **5**

BÖLÜM 1 ..... **8**
AŞÇI İBRAHİM DEDE'NİN HAYATI 8
AŞÇI İBRAHİM DEDE'NİN EDEBÎ SAHSİYETİ VE ESERLERİ 10
TERCEMETÜ'L FÂRİSİYYE Fİ TEFSÎRİ'L HAKKİYYE 11
NÜSHA TAVSİFİ 14
ESERİN MUHTEVASI 14
METİNDE GEÇEN TANIKLAR VE İSTATİSTİĞİ 15
METİNDE İZLENMİŞ OLAN YÖNTEM 16
METNİN DİL VE ANLAM ÖZELLİKLERİ 17
METİNDE YER ALAN İMLA VE İFADE HATALARI 18

BÖLÜM 2 ..... **20**
TRANSKRİPSİYONLU METİN 20

SONUÇ **720**
KAYNAKÇA **721**

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

19. yüzyıla ait olan metnin Latin harflerine aktarımında aşağıda yer alan transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır:

آ	Ā	ش	ṣ
أا	a, e, ı, i, u, ü	ص	ṣ
ء	’	ض	ż
ب	B	ط	ṭ
پ	P	ظ	ẓ
ت	T	ع	ʿ
ث	ṣ	غ	ġ
ج	C	ف	f
چ	Ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k
خ	ḫ	ل	l
د	D	م	m
ذ	ẕ	ن	n
ر	R	و	v, ū, u, ü, o, ö
ز	Z	ه	h, a, e, ĭ
ژ	J	ى	y, ı, i, ī, ė, á
س	S		

Tablo.1

KISALTMALAR LİSTESİ

A : Arapça

a.e. : Aynı eser

a.g.e. : Adı geçen eser

as. : Aleyhi's-selam

b. : (A.) Bin

bk.: Bakınız

bs. : Basım sayısı

bsk. : Baskı sayısı

c. : Cilt

çev. : Çeviren

H. : Hicrî

Haz. : Yayına hazırlayan

M. : Milâdî

ra.: Radiyallahu anh

s. : Sayfa / sayfalar

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV : Türk Diyanet Vakfı

D.İ.A. : Diyanet İslam Ansiklopedisi

TTK : Türk Tarih Kurumu

k.s. : Kuddise sırrehu

GİRİŞ

Türklerin İslam medeniyeti dairesine girmesinden sonra teşekkül etmeye başlayan Divan Edebiyatı, varlığını 20. yüzyılın başlarına kadar devam ettirmiştir. Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına gelindiğinde Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla birlikte yüzünü Batı'ya dönmüş olan edebiyatımızda Doğu dillerinin etkisi azalmaya başlamıştır. Eski edebiyatımızın kuruluş döneminde olduğu gibi çöküş döneminde de dinî-tasavvufî şiire ilgi artmıştır. Bu dönem şairleri arasında herhangi bir tarikata mensup olmayan şair hemen hemen yok gibidir.[1]

19. yüzyılda yaşamış olan Aşçı İbrahim Dede de Mevlevî tarikatına mensuptur. Mezkur eserinde hem bir mutasavvıf olarak **Rûhu'l-Beyân**'ı tanıtmış hem de Farsçaya aşina olmayanların bilgilendirilmesi amacını gütmüştür. Tercümesine sebep olarak *"beyânın rûh-ı revânı"* dediği tefsirin Farsça bölümlerinin Farsçaya aşina olmayanlarca bilinmesine aracılık etmek arzusu gösterir.[2]

Klâsik Türk Edebiyatı sahasındaki metinler şerhini üç sınıfta tasnif edebiliriz: Arapça, Farsça, Türkçe. Şerhi yapılan eserlerin ise daha çok Arapça ve Farsça olduğunu görüyoruz. Bu eserler aynı zamanda birer tercüme niteliği de taşımaktadır. Nitekim incelediğimiz eser, yukarıdaki ifadeye delildir.

Aşçı İbrahim Dede tarafından kaleme alınan Tercümetü'l-Farisiyye fi Tefsîri'l-Hakkıyye adlı eserin birinci cildi tezimizin içeriğini teşkil etmektedir. İsmail Hakkı Bursevî tarafından yazılan Ruhü'l-Beyân, oldukça meşhur bir tefsirdir. İncelemeye çalıştığımız eser, tefsirde yer alan Farsça metinlerin Türkçeye çevrilmesinden ibarettir.

Tercümetü'l-Farisiyye fi Tefsîri'l-Hakkıyye dört yılda tamamlanan dört ciltten oluşmaktadır. Eserin ilk cildi olan tezimizde Arapça kısımlar okunarak geçilmiş bununla birlikte Farsça kısınların anlamları da ayrıntılı olarak verilmiştir. Farsça beyitlerin imlası verildikten sonra kelimelerin Türkçe karşılıkları "mahsul-i beyt" kısmında kendilerine yer bulmuştur. "Mana-yı elfaz" bölümünde ise

---

[1]Mine MENGİ, "*Eski Türk Edebiyatı Tarihi*," Akçağ yay., İstanbul 2014 s. 261

[2] Mustafa KOÇ, Eyüp TANRIVERDİ, *Aşçı Dede'nin Hatıraları: Çok Yönlü Bir Sufinin Gözüyle Son Dönem Osmanlı Hayatı*, 4 c., C: I, İstanbul, Kitabevi, 2006, s.XLVII

açıklamaya gidilmiştir. Ancak diğer ciltlerde sözü uzatmamak maksadıyla bu yöntemden vazgeçilmiştir.

İbrahim Dede: *"Rûhü'l-Beyân"*daki Tanıklar ve Çevirisi, adlı tezimizin tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde Türkçe Yazmalar Bölümü'nde büyük boyda no. 3210 (c.I, 842 s.) numarada kayıtlıdır. Eseri incelerken özellikle dikkatimizi çeken hususları bir başlık altında birleştirmeyi uygun gördük.

Hazırlamış olduğumuz tez ile Aşçı Dede hakkında bilgi verirken Ruhü'l-Beyan'da yer alan Farsça ifadeleri de yakından incelemeye ve sizlere tanıtmaya çalıştık.

Çalışmamızda gayemiz Aşçı Dede'nin günümüze kadar çalışılmamış olan eserini ele alarak Klasik Türk Edebiyatı alanında yapılan çalışmalara bir yenisini kazandırmaktır.

MEVLEVÎLİK

"...Mevlevîlik başlangıçta Anadolu'daki diğer tasavvuf akımları gibi âdâb ve erkânı belirlenmiş ve tekke düzeni kurulmuş klasik bir tarikat niteliğinde değildi. İbn Battûta, ilk dönem sûfîlerine nisbet edilen Cüneydiyye, Harrâziyye gibi tarikatın müesseseleşmesinden önce adları "Mevlânâî" olan bazı zümrelerden bahsetmektedir. Mevlânâ'nın ders verdiği medresenin yanına bazı binalar yaptıran Hârizmli Emîr Tâceddin Mu'tezz-i Horasânî, ona bir de âşıklar yurdu (dârül-uşşak) kurmak istemiş, fakat Mevlânâ bu teklifi ve gönderdiği 3000 altını geri çevirip "Biz şu atlas kubbenin altında ev kurmayız" matla'lı gazelini söylemişti. Ancak onun daha sonra Sultan Veled'in ısrarı üzerine medresenin yanına yoksullar için birkaç odanın inşasına razı olduğu bilinmektedir. Bu dönemde medresenin toplantı odası (cemaathâne) bazan misafirlerin kaldığı bir ev olarak da kullanıldığına göre Mevlânâ'nın oturduğu medresenin henüz sağlığında iken küçük bir tekke mahiyeti taşıdığı söylenebilir.

İlk tarikatlaşma faaliyetlerini başlatan Hüsâmeddin Çelebi'den (ö. 683/1 284) sonra 691 (1292) yılında irşad makamına geçen Sultan Veled (ö. 712/1312), Anadolu'da siyasî ve içtimaî sıkıntıların yaşandığı bu dönemde babasının görüşlerini yayabilmek, vakfın gelirlerini arttırmak, yeni vakıflar tesis etmek ve elden çıkanları geri alabilmek için Anadolu'ya hâkim olan Moğollar, siyasî iktidarı temsil eden Selçuklu hanedanı mensupları ve Türkmen beyleriyle iyi ilişkiler kurmada başarı gösterdi; daha sonra da yetiştirdiği halifeleri Amasya'ya, Kırşehir'e, Erzincan'a yollayıp buralarda zaviyeler kurdurarak Mevlevîliği yaymaya başladı. Babası ve Hüsâmeddin Çelebi gibi müderrislik yapan Sultan Veled de medresede, bir cemaathânede, büyük kubbeli veya eyvan örtülü bir mekânda, mescidde yahut kendisinin ya da mensuplarından birinin evinde eski sûfîler gibi zikir, semâ ve sohbet meclisleri düzenliyordu; onun da bir tekkesi yoktu. Konya Mevlevîhânesi türbenin yapımından sonra kurulmuştur.

...

Mevlevîliğin kuruluş döneminde Mevlânâ'ya büyük bir saygı ile bağlı olanlar, aralarında yönetici zümreye mensup kişiler de bulunmakla birlikte genellikle geniş halk kitleleriydi. Kendisini temsilen çelebilik makamına gelenler de halkın yanı sıra devlet adamları tarafından sevilmiş ve sayılmışlardır

...

XVI. yüzyılın başlarında Anadolu'da halkının tamamı Mevlevî birçok köy bulunurken devlet kurumu statüsü kazanma süreci içerisinde Mevlevîlik, devlet ricalinin intisabıyla köylerden kasabalara ve kasabalardan şehirlere intikal ederek gittikçe yüksek zümreye mal olmaya başlamıştır.

...

Mevlevîliğe intisap eden şeyh tarafından sikkesi tekbirlenmiş sâlike "muhip", ikrar verip binbir günlük çilede olana "çilekeş can" veya "matbah canı" ve ikrar verip matbahta binbir gün çile çıkararak dergâhta hücre sahibi olmuş sâlike "dede" denirdi. Mevlevîlik'te mübarek kabul edilen on sekiz sayısına telmihen mutfakta on sekiz tür hizmet alanı vardı. Mevlevîhânenin maddî ve manevî yönlerden hizmetine bakan dedelere dergâh zâbitanı denirdi. Matbah-ı şerifteki çilekeş canların eğitimi başta aşçı veya sertabbâh dede (Konya Dergâhı'nda sertarik) olmak üzre kazancı dede, meydancı dede ve bulaşıkçı dedelerin sorumlulugundaydı. Şeyhten sonra en büyük âmir konumundaki aşçı dede dervişlerin eğitiminin yanı sıra tekkenin giderlerine bakmakla da görevliydi. Yemek pişirmekle ilgisi bulunmayan aşçı dedeye bu ad sorumlusu olduğu matbah-ı şerife izafeten verilmişti. Aşçı dedenin yardımcılığını yapan kazancı dede canların terbiyesinden sorumlu idi. Halife dede mutfağa yeni girenlere (nevniyaz) yol-erkân öğretir, onları yetiştirirdi. Dergâhtaki meydan hizmetlerine bakmak, aşçı dedenin emirlerini canlara ve diğer dedelere tebliğ etmek, yemek ve mukabele zamanlarını bildirmek, şeyh postunu semahanedeki yerine sermek ve kaldırmak meydancı dedenin görevleri arasındaydı.

...

Mevlevîlik, tarih boyunca halk tabakalarından devlet adamlarına kadar toplumun her kesiminden insanların manevî hayatı üzerinde etkili olmuş, birer güzel sanatlar akademisi gibi çalışan Mevlevî dergâhlarından birçok âlim, arif ve kâmilin yanı sıra Türk kültür ve sanatının en önemli temsilcileri yetişmiştir"[3]

Mevlevîlikte Dede Kavramı

"Dede unvanının yaygın olarak kullanıldığı tarikatlar Mevlevîlik ve Bektaşîlik'tir. Mevlevîlik'te ikrar verip bin bir gün hizmetini bitirdikten sonra çile çıkarmış, dervişlik payesine erişerek dergâhta hücre sahibi olmuş sâlike "dede" veya "derviş" adı verilir. Bu tarikatta aşağıdan yukarıya muhiblik, dervişlik, şeyhlik ve halifelik şeklinde sıralanan derecelerin ikincisinde yani dervişlik derecesinde bulunan sâlike dede adı da verilir. Pîr makamında bulunan şeyh, Mevlânâ'yı örnek alarak bizzat müridleri terbiye ve sülüklerini idareyle meşgul olmadığından bu iş Konya'da tarikatçı dedeye, diğer yerlerde aşçıbaşı da denilen aşçı dedeye ait olurdu. Mevlevîlik'te dervişler aldıkları görevlere göre tarikatçı dede, aşçı dede, kazancı dede, halife dede gibi unvanlarla anılırlardı. Mevlevîlik'te çile doldurup dedelik

[3] Ş. Barihüda TANRIKORUR, *"Mevleviyye"* TDV. İslam Ansiklopedisi, c.XXIX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2004, s.46 8-475

derecesine ulaşan bir muhib için özel bir merasim düzenlenip gülbanklar[4] *çekme bir tarikat geleneği idi."* [5]

METİN TESİSİNDE İZLENEN YÖNTEM

Aşçı İbrahim Dede: *"Rûhü'l-Beyân"*daki Tanıklar ve Çevirisi (I/1-421), adlı tezimizi incelerken eserde bazı hususlara dikkat çekmek amacıyla maddelendirmeyi uygun gördük. Bunlar:

- Metnin/eserin ilk cildi besmeleyle başlayıp ardından müellif hakkında bilgi veriliyor. Yapılan bilgilendirmenin ardından asıl metin kısmına geçiliyor. Metin kısmında öncelikle Farsça bir beyit bulunuyor. Beyitteki kelimelerin anlamlarını açıklamak maksadıyla her beyitin ardından "Ma'nā-yı elfāẓ" ve beyitin anlamını vermek amacıyla da "Maḥṣūl-i beyt/ebyāt" kısmı bulunuyor.Tek bir beyit yer aldığı halde bazı bölümlerde "ebyat" tabirinin kullanıldığını da gözlemledik.
- Metinde hāşiye kısmı bulunuyor. Ancak tezimizin kapsamına girmediği için o kısımları tezimize almadık. Bununla birlikte beyitlerin manasını tam anlamıyla tespit etmek amacıyla zaman zaman hāşiye kısımlarına da müracaat edildi.
- Eserde harekelendirme yapılmadığı halde yer yer bazı kelimelerde okunuşu kolaylaştırmak maksadıyla harekelendirme yapılmıştır.
- Bazı beyitlerde söz konusu beyit daha önce verilip açıklandığı halde tekrar edilip açıklanmıştır. Bazı beyitlerde ise daha önce bir açıklama yapıldı ise sayfa numarası belirtilerek oraya yönlendirme yapılmıştır.
- Sayfa numaralandırılması yapılırken bazı sayfalarda düzenin bozulduğu da gözlemlenmiştir. (332-335-336-337)
- Birbirini takip eden beyitlerde şair ismi belirtilmemiş olabiliyor. Ancak bu durumda bazen aynı şair bazen de farklı bir şair olabiliyor.

[4]Tarikat toplantılarında, bazı dinî ve resmî törenlerde belli bir edâ ile veya makamla okunan dua. Mustafa UZUN, *"Gülbank"*TDV. İslam Ansiklopedisi, c. XIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul , s.232

[5] Süleyman ULUDAĞ *"Dede"* TDV İslam Ansiklopedisi, c.IX Türkiye Diyânet Vakfı Yay., İstanbul, s.76

- Doğru yazımı herkesçe bilinen bazı kelimeler yanlış yazılmış. Bazı kelimelerde elif çekilmediği halde elif çekilmiştir: كلان şeklinde yazılmıştır.
- ك veya ق ile yazılması gereken yerlerde müellif bazı kelimelerde ك yerine ق veya ق yerine ك kullanmıştır.
- Bazı kelimelerde iki farklı yazım tercih edilmiş.

چونکی & چونکه ve کی & که ve کندو & کندی

- Bazı kelimelerde ise zaman zaman aynı kelime ج bazen de چ harfi ile yazılmış.
- Kalınlık-incelik uyumu bazı kelimelerde dikkate alınmamıştır. (civan-merdligi جوانمردلغی)
- Metinde mevcut olmayan ancak anlam bakımından olması lazım gelen ek veya kelimeler [ ], anlamı bozan ek ve kelimeler ise ( ) içerisinde gösterilmişir.
- Bazı beyitlere iki farklı sayfada yer verilip iki farklı açıklama yapılmıştır.
- Elif-i maksure ile yazılan kelimeler (İsa, Musa, Kübra takva) á ile gösterilmiştir.
- Ayet-i Kerîme, hadîs-i şerîf, darb-ı mesel, dua gibi Arapça iktibaslar orijinal harfleriyle verilmiş, âyet-i kerîmelerde hangi sûrenin kaçıncı âyeti olduğu dipnotlarda belirtilmiştir.
- Eserde yer alan hâşiyeler tez konumuz dışında kalsa da şârih, bazı beyitlere numara çıkarak metne ilâve yapmış gerekli noktalarda bu kısımlar incelerek bu şekilde hatasız okuma yolu gözlenmiştir.
- İmlâda var olup telaffuzda kısa okunan kelimelerde (خور-hor / hod-خود) uzun ünlü kullanılmamıştır.
- Kelime sonunda "i" sesini veren "ه" harfinin transkripsiyonunda "í" harfi tercih edilmiştir.
- Satır dışına yazılmış kelime ve cümleler eğik çizgi içerisinde gösterilmiştir.
- Farsçadaki e-i arası vokali belirtmek için ĭ işareti kullanılmıştır: چه *çĭ,* که *kĭ.*

- Farsça bildirme eki olan است –est ve Farsça yakın geçmiş zaman şahıs eklerinin (-em, -ī, -est, -īm, īd, -end) ayrı yazıldığı yerler kesme ' ile belirtilmiştir: خوش است *ḫoş'est,* کفته اند *gofte'end.*

- Metinde, e sesi ile kullanılan bazı sözcükler, i ile yazılmıştır: کیجه*gice,* ییمك*yimek.*

- Arapça edatlar ile Farsça ön ekler ve son eklerin ayrı ve birleşik yazılabildiğinden hareketle birleşik yazıldığı yerler birleşik: میکویم*mīgūyem;* ayrı yazıldığı yerler sözcük ile eki arasında tire – kullanılarak transkribe edilmiştir: می کویم *mī-gūyem.*

- Metinde, Türkçede bağlaç olan **de** ve **ki**'lerin yazımı çoğunlukla ayrı, bazen de birleşiktir. Bu bağlaçların metinde birleşik yazıldığı durumlarda Türkçe imlada ayrı yazılması gerektiğini belirtmek için tire - kullanılmıştır: دیدیکه*dėdi-kĭ,* ایکیسیده *ikisi-de.*

- Farsça cümle ve ibarelerdeki *ve* bağlacı -zorunlu haller dışında- *u* veya *vu* olarak transkribe edilmiştir.

- Mısranın veznini bozan yazım hatalarının mevcut olduğu durumlarda, ilgili sözün okunuşu, vezne uygun olarak verilmiştir:
- Yazımı eksik kalmış olan ve bu sebeple okunması mümkün olmayan sözcüklerin yerine (?)işareti kullanılmıştır.

- Kaf ق yerine kef ك, kef ك yerine kaf ق kullanıldığı; nazal n sesi yerine kullanılacak olan kef ك harfi yerine nun ن; nun ن ile yazılması gereken yerlerde ise kef ك harfinin kullanıldığı abes imlalar düzeltilerek transkribe edilmiştir.

- Birinci Bölüm'de,*Tercemetü'l Fārisiyye fī Tefsīri'l-Haḳḳiyye* başlığında, söz konusu çalışma ile ilgili yapılan açıklamalarda işaret edilen sayfa numaraları, esas metinde, müellif tarafından verilmiş olan sayfa numaralarını göstermektedir.

Çalışmamızdaki gayemiz Aşçı Dede'nin amacı doğrultusunda hareket edip günümüze kadar çalışılmamış olan eseri ele alarak Klasik Edebiyat alanında yapılan

çalışmalara bir yenisini kazandırmak ve eserin birinci cildinin (I/1-421) sayfalarını günümüz alfabesine transkribe ederek Klasik Edebiyat alanındaki çalışmalara katkıda bulunmaktır.

BÖLÜM 1

1.1.AŞÇI İBRAHİM DEDENİN HAYATI

Kendisini "İsmim İbrahim, mahlasım Halil" diyerek tanıtan Halil İbrahim (Aşçı Dede); İstanbul'un Kandilli semtinde 1828'de doğmuş, annesinin adı Behiye ve babasının adı Mehmet Ali'dir. Kastamonu kökenli bir aileye mensuptur. Kız kardeşi vefat ettiği için ailesinin tek çocuğudur. Babası asker olan Halil İbrahim, annesiyle birlikte Kandilli'de yaşar ve Kandilli Mahalle Mektebine gider. Babası askerlik nedeniyle evden uzak olduğu için o zaman Şehzadebaşı'nda Salih Paşa Yalısında kâhyalık yapan Beşir Ağa'nın isteği üzerine onun yanına taşınırlar. İbrahim, buraya taşındıktan sonra taş mektebe gitmeye başlar. Beşir Ağa'nın çocuğu olmadığı için İbrahim ile çok ilgilenir ve rahat bir çocukluk geçirmesini sağlar.

Halil İbrahim, çocukluğundan itibaren Beşir Ağa'dan çok etkilenir; onun dine, tasavvufa olan ilgisinden kendisine pay çıkarır. Sıbyan Mektebine başlayan Halil İbrahim, henüz dokuz yaşında iken kendisinden birkaç yaş büyük olan Mehmed Cemaleddin'e karşı ilk aşk-ı mecâzî tecrübesini yaşar.[6] 1841'de Süleymaniye Rüştiyesine kaydedildikten sonra kendisini derslerine ve ibadetlerine verir. İbrahim, okul hayatı boyunca oldukça başarılı olmuş arkadaşlarının gözünde muallim seviyesine gelmiştir. Süleymaniye Mekteb-i Rüştiye-i Mülkiye'den mezun olan İbrahim, arkadaşlarının aksine mesleğini seçer ve 16 yaşında mesleğe başlar. Erzurum, Erzincan, Şam ve Edirne'de orta dereceli mevkilerde memuriyet hayatını sürdürür. İbrahim, memuriyetinin ilk dönemlerinde Bayezit Camii'nde Kara Halil Efendi'nin İzhâr derslerine katılır, oradan Bâb-ı Seraskerî'ye geçerek işe başlar böylelikle kendisini geliştirirmiş.

Halil İbrahim memuriyete başladıktan sonra babası Mehmet Ali, Behiye Hanım'dan boşanarak cariyesiyle evlenir. Bu süreçte Beşir Ağa da vefat eder. Kaleme devam eden Halil İbrahim, Osman Bey ile hayatı boyunca devam edecek büyük bir dostluğa adım atar. Bu sıralarda Kartal Baba Tekkesine devam ederek Kadirîlikle ilk münasebetini kurar. Osman Bey'den etkilenerek Nakşibendîliğe merak salan Halil İbrahim, arkadaşlarının tavsiyesi üzerine Halvetî Hasan Efendi'ye gider, bir süre sonra da tamamen onun hanesine taşınır. Kasımpaşa Mevlevî hanesini ziyaret edenlerin arasına dâhil olup Kadrî Dede'den etkilenerek Mevlevîliğe girer.

[6] Aşçı Dede'nin Hatıraları (Çok yÖnlü Bir Sufinin Gözüyle Son Dönem Osmanlı Hayatı), Mustafa Koç-Eyyüb Tanrıverdi, Kitabevi Yayınları, Cilt 1, Sayfa XIII, İstanbul, 2006.

Usule göre kırk günlük meşkin ardından semaa çıkma merasimi ile ilk semaa çıkar. Halil İbrahim, Kadrî Dede ile münasebetini ilerletip kalemdeki saatler dışında hafta sonlarını da tekkeye devam ederek geçirir. Ailesiyle görüşerek haftanın iki günü dışındaki günlerini Mevlevîhane'de geçirir. Ancak çileye girmediği için "dede" sıfatını alamaz.

Halil İbrahim'in içine düştüğü durum ailesini son derece üzüntüye sokar ve bir an önce evlenmesini isterler. Halil İbrahim, her ne kadar istemese de araya girenlerle birlikte kabul eder, Çerkes cariye Hamide Hanım ile evlendirilir. Kısa bir süre sonra oğlu Hasan Hüsameddin Çelebi dünyaya gelir. Rus tehlikesinin artması, baba olmanın sorumluluğu gibi etkenler yüzünden Mevlevîhane'ye düzenli olarak gidememeye başlar. Evlerinde çıkan yangından sonra da Ahmed Çelebî'nin yanına taşınırlar. Bu sırada Halil İbrahim, memuriyette yükselir. Kısa bir süre sonra Erzurum'a tayini çıkar, aile fertlerini geride bırakarak babasıyla birlikte yola çıkar. Barış antlaşmasının imzalanmasının üzerine ailesini de yanına getirtir. Karargahın Erzincan'a taşınmasının üzerine buraya gelir ve burada Terzi Baba vasıtasıyla Hâlidîlikle tanışır.

Erzincan'da Fehmî Efendi ile tanışır ve onun Mevlevilik sohbetlerine devam eder. Fehmi Efendi, hayatını son derece derinden etkileyen önemli bir isimdir. Bu sırada Halil İbrahim'in ailesinin isteği üzerine onları Kandilli'ye gönderir. Halil İbrahim; Şeyh Fehmi Efendi'nin dünyaya gelen iki oğluna da lalalık yapma görevini üstlenir, bir süre sonra da kendi oğlu Salih doğar. Kısa bir İstanbul ziyaretinden sonra Erzincan'a dönen Halil İbrahim, yarım kalan dergah inşaatını tamamlar. 14 Temmuz 1867'de yapılan açılışta dergahın bütün iş ve işleyişinden sorumlu olur ve bunun sonrasından ömrü boyunca kullanacağı "Aşçı Dede" ismini almasına vesile olur. Bu isim mutfak işlerinde, misafirlere hazırlanan kırk sofranın hazırlanmasında gösterdiği aşçılık hizmetine mükafat olarak Şeyh Fehmî Efendi tarafından verilir.[7]

1868 yılında da Hatice Hanım'dan olan tek çocuğu doğduğu yıl ölür. Ordu merkezinin Erzurum'a dönmesiyle birlikte Aşçı Dede de buraya geri döner. Derviş Paşa'nın ısrarlarıyla memuriyetten istifa eder, zaruri görev için Şam'a gider ve bir süre sonra da ailesini buraya getirtir. Ancak buradaki işlerden rahatsız olan Aşçı Dede, İstanbul'a geri döner. Derviş Paşa'nın vasıtasıyla yeni bir göreve atanan Aşçı Dede, Şam'a geri dönmek durumunda kalır. İki senesini burada geçirir ve derslerle birlikte tasavvuf bilgisini geliştirir. Fehmi Efendi'nin hac ibadeti sırasında vefat etmesi üzerine derin üzüntüye kapılan Aşçı Dede, bir grup eşliğinde salavat-ı Şerifeler okumaya başlar. Bu süreçte dört yıl sürecek olan Tercümetü'l-Fârisiyye fî Tefsîri'l- Hakkıyye'yi yazmaya başlar. 1891 yılında Aşçı Dede, kendisine intisab eden isimlerle birlikte hatm-i hâceye başlar. Kolera salgınının Şam'a ulaşmasının

[7] Aşçı Dede'nin Hatıraları (Çok yÖnlü Bir Sufinin Gözüyle Son Dönem Osmanlı Hayatı), Mustafa Koç-Eyyüb Tanrıverdi, Kitabevi Yayınları, Cilt 1, Sayfa XXXIV, İstanbul, 2006.

üzerine İstanbul'a gelen Aşçı Dede, burada kalma isteğiyle kışı geçirir. Hem memuriyet hem de eşinin hastalığı üzerine Şam'a geri dönmek zorunda kalan Aşçı Dede, eşinin isteğiyle kendisine ve eşine bakması amacıyla İstanbul'da Dilber Hanım'la evlenir. Şam'a döndükten kısa bir süre sonra da eşi Hatice Hanım vefat eder. Bunun üzerine İstanbul'a dönmek için istekte bulunur. Ancak merkezi Edirne'de olan yeni bir göreve tayini çıkar. Bir süre sonra bütün ailesiyle birlikte Edirne'ye gider ve görevine başlar. Edirne'ye gelmesinin ardından yıllardır istediği ve para biriktirdiği hac ibadetini yapma fırsatı ortaya çıkar ve Medine'ye gider.

Aşçı Dede, hac dönüşü bir süre İstanbul'da ikamet ettikten sonra Şam'a geri döner. Abdülvâhid Çelebi'den gelen haber üzerine tertip edilen cemiyetle birlikte Aşçı Dede'nin dedeliği resmiyet kazanır.

Yaşının ilerlemesi ve rahatsızlıklarının artması üzerine emekliliğini talep eder. Edirne'den ayrılmadan önce her cuma başka bir camide namaz kılarak buradan ayrılmak ister. Ardından ailesiyle birlikte İstanbul'a dönen Aşçı Dede burada emekliliğini bekler. Hatıratında yer alan en son tarih olan 19 Ekim 1906'dan sonra "Es-selâmu aleykum ve aleykum" diyerek sözü bitirir.

1.2. AŞÇI İBRAHİM DEDENİN EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

Aşçı İbrahim Dede, Sıbyan Mektebine devam ettiği yıllardan itibaren Arapça ve Farsça ile ilgilenmiştir. Mülkiye'den mezun olduktan sonra memuriyet sebebiyle gittiği illerde Mesnevî okumalarına katılmış, tasavvuf ile igileri bilgileri öğrenmiştir. Tüm bu esnalarda öğrendiği bilgileri eserlerinde yansıtmıştır.

Aşçı Dede Halil İbrahim'in Eserleri

1. Tercümetü'l-Fârisiyye fî Tefsîri'l- Hakkıyye
2. Kavâ'idü'l-Fârisiyye
3. Risâle-i Tercümetü'l-Hakâyıkı'l-hakîkat
4. Risâle-i Tercüme-i Ahvâl-i Aşçı Dede-i Nakşî Mevlevî

Tercümetü'l-Fârisiyye fî Tefsîri'l- Hakkıyye

İsmail Hakkı tarafından kaleme alınan Rûhu'l-Beyân adlı tefsirde yer alan Farsça metinlerin Türkçeye çevrilmesinden ibarettir. Aşçı Dede, dört ciltten oluşan bu eseri dört senede tamamlar. Tercümeyi yazış amacını da Farsça bilmeyenlere aracılık etmek olarak açıklamıştır. Hafız Efendi'nin hocalığında okunan Rûhu'l-Beyân'da Arapça kısımlar okunup geçilirken Farsça kısımlarda ayrıntılı açıklama yapılmıştır. Bu da eserin ortaya çıkmasında oldukça etkili olmuştur. Mesnevî'den

alınan beyitlerde Rusuhî'nin Mesnevi şerhiyle kıyaslar, sayfa numaralarını da vererek kontrol edilmesini sağlar. Birinci ciltte izlenen yol ve yöntem ayrıntılı olduğu için diğer ciltlerde bundan vazgeçilir.

Her yıl bir cildi tamamlanan bu eserin tek ve müellif nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde Türkçe Yazmalar Bölümü'nde büyük boyda no.3210 (c.I, 842 s.), no.3211 (c.II, 1109 s.), no.3212 (c.III, 920 s.), no.3123 (c. IV, 446 s.) numaralarda kayıtlıdır.

Kavâ'idü'l-Fârisiyye

Tercümetü'l-Fârisiyye fî Tefsîri'l- Hakkıyye adlı eserini bitirdikten sonra kaleme aldığı Farsça gramer kitabıdır.

Risâle-i Tercümetü'l-Hakâyıkı'l-hakîkat

Herhangi bir nüshası bulunmayan bu eserin Şeyh Fehmî zamanında yazıldığı tahmin ediliyor.

Risâle-i Tercüme-i Ahvâl-i Aşçı Dede-i Nakşî Mevlevî

Eserin celî yazmasını Hafız Mehmed Efendi yaparken derkenarlarının bir kısmını da Hâşim Efendi yapar. Eserin iki nüshası bulunmaktedır. Aşçı Dede'nin gözden geçirip genişlettiği nüsha İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde Türkçe Yazmalar Bölümü'nde büyük boyda no. 78, 79 ve 80 numaralarda kayıtlıdır.

1.3. TERCEMETÜ'L FÂRİSİYYE Fİ TEFSÎRİ'L HAKKİYYE

17.yüzyılın önemli devlet adamlarından biri olan İsmail Hakkı Bursevî,aynı zamanda müfessir ve metin şerhi üstadıdır. Rûhu'l-Beyân adlı eserini 20 seneyi aşkın bir sürede tamamlamıştır. Eserde Ulu Camii kürsüsünde verdiği vaazları derlemiştir. İsmail Hakkı, eserini kaleme alırken ayrıntıya girmekten kaçınmış, daha kolay ve anlaşılır bir tefsir yazmaya çalışmıştır. Eserinde bolca nasihat, terğib, öğüt ve ibret ağırlıklı kıssalar, Farsça beyitler ve tasavvufî eserlerden alıntılar vardır.

Rûhu'l-beyân tefsiri Türkçeye de çevrilmiş ve okuyuculardan rağbet görmüş bir eser olarak günümüzde de güncelliğini korumaktadır. Rûhu'l-beyân, beş bin kadar hadis içermesi dolayısıyla hadis muhtevâsı açısından çok zengin bir kaynaktır.

İsmail Hakkı Bursevî (1137/1725), Bursa'ya halife olarak gönderildikten sonra şeyhinin tavsiyesine uygun olarak muhtelif camilerde, özellikle Cami-i Kebîr

(Ulu Cami)'de vaaz etmeye başlamıştır. Bir müddet vaaz ettikten sonra kendisine Kur'an'ı başından başlayarak vaazlarında tefsir etmesi işaret edilmiş ve 1096 (1685) yılının şaban ayında tertib üzere, vaazlarında Kur'an'ı Kerim'i tefsir etmeye başlamıştır. Bir taraftan Kur'an'ı vaazlarında tefsir ederken, bir taraftan da tefsirini Arapça olarak yazmaya devam etmiştir.[8]

Rûhu'l-Beyân'ın tamamlanması yirmi sene on ay gibi bir müddet olmasına rağmen, İsmail Hakkı Kur'an'ın nuzûl müddetine denk düşürmek gayretiyle olsa gerek yirmi üç senede tamamlandığını söyler.[9]

Rûhu'l-Beyân üç mücelled olarak tertib edilmiş ve her mücellede farklı bir hutbe (takdim) ile başlanmıştır. Her mücelled Kur'an'dan yaklaşık on cüzün tefsirini ihtiva eder. Birinci mücelled de Fatiha (1)- Tevbe (9), ikinci mücelledde Yunus (10)-Ankebût (29), üçüncü mücelled de Rum (30)-Nas (114) sûrelerinin tefsiri yer almaktadır. On ciltlik baskıda ise ilk üç cilt müellifin tertibine göre birinci cilde, sonraki üç cilt ikinci cilde, son dört cilt ise üçüncü cilde tekabül etmektedir[10]

Rûhu'l-Beyân hazırlanırken daha önce yazılan pek çok tefsirden ve muhtelif kaynaklardan istifade edilmiştir. Zemahşerî (538/1143)'nin el-Keşşâf'ı, Râzî (606/1209)'nin Mefatihu'l-gayb'ı, Beydavî (685/1286)'nin Envaru'l-Tenzîl'i, Kurtubî (671/1272)'nin tefsiri, Ebû's-Suûd Efendi (982/1574)'nin İrşadu'l-Akli'sSelîm tefsiri gibi muteber tefsirlerin yanında Kuşeyrî (465/1072)'nin Letâifü'lişârat'ı, Ruzbehân Baklî (606/1209)'nin el-Arâisü'l-Necmiyye, İbn Arabî (638/1240)'nin el-Futühâtü'l-Mekkiyye'si, Kaşanî (730/1330)'nin Te'vilât'ı, şeyhi Osman Fazlı Efendi'nin muhtelif eserleri gibi pek çok tasavvufi kaynaklardan ve tefsirlerden de istifade edilmiştir[11]

Nitekim Bursevî (1137/1725), bu gerçeği Rûhu'1- Beyân'ın önsözünde şu sözleriyle belirtmektedir: "Ben bu şehirdeki Ulu Cami'de, şöhretli ve aydınlık saçan mabedde vaaz edip öğüt vermekten başka yapacak bir şey bulamadığımdan, Rum illerinin bir kısmında ikamet ettiğim sıralarda tefsir sayfalarından ve ilim

[8] Namlı, İsmail Hakkı Bursevî, s. 179. (Bursevî, Tamâmü'l-Feyz-II, 107-1009'dan naklen)
[9] Namlı, a.g.e., s. 179. (Bursevî, Kitâbü'n-Netîce, II, 430'dan naklen)
[10] Namlı, a.g.e., s. 179.
[11] Namlı, a.g.e., s. 180.

vasıtalarından bir kısım sayfaları derlemiş olduğumdan, bunlar rüzgarın taşıdığı zerrecikler gibi ellerde dağınık bulunduğundan istedim ki, yakaladıklarımdan aşırı gidenleri özetleyeyim ve bana lütfedilen bilgilerden ona bazı şeyler ekleyeyim. Bunu tanzim edip inci dizisinde toplayayım ve sanatkar parmakla bu inciyi dizeyim[12]

1117/1705 yılında tamamlanan eser, her bakımdan XVIII. yüzyıl Osmanlı müslüman Türk dünyasının kültür özelliklerini yansıtmaktadır. Bundan dolayı tefsirde devrin hakim kültürleri olan Arap, İran ve Türk kültürünün geniş izleri görülmektedir. Yine devrin ilim ve kültür müesseseleri olan medreselerin çokça rağbet ettikleri gramer, belagat ve edebiyat inceliklerine de geniş yer verilmektedir. Yalnız Arap dili ve edebiyatı ile yetinilmemekte, Farsça ve Türkçe edebiyat örnekleri de sergilenmektedir. Dolayısıyla Rûhu'l-Beyân tefsiri, devrinin bütün kültür değerlerini yansıtan bir mozaik niteliğindedir. Ne var ki eserdeki bazı rivayetler ve bir kısım nakiller zayıftır. Eserde tefsirle ilgisi bulunmayan pek çok hikayelere, ibretli kıssalara ve tasavvufî şiirlere yer verilmiştir. Nitekim Kevserî (1371/1952), vaizlerin bu tefsire büyük bir ilgi gösterdiklerini, zira bu tefsirde kalpleri incelten hikayeler, Farsça kitaplardan nakiller ve sûfîlerin işaretlerinden örneklerin bulunduğunu, kulakların dinlemekten zevk aldığı beyân çeşitlerinin olduğunu belirtmiş, fakat müellifin her eserden, esen ve debelenen her şeyden nakilde bulunduğunu söylemekten de çekinmemiştir. Bursevî'nin vaaz için hazırladığı notlardan meydana gelen tefsir, ciddi bir süzgeçten geçirilmediği için hadislerine fazla itimat edilemez diye tenkit edilmiş, müellifin hadis ilmine vukûfiyetinin azlığı dolayısıyla eserde zayıf ve mevzu birçok hadisin bulunduğu belirtilmiştir.[13]

İsmail Hakkı Bursevî**'**nin Rûhu'l-Beyân'ı adlı eserininin kendisinden sonra kaleme alınmış birçok eserde Rûhu'l-Beyânın izi ve etkisi vardır.

1.4.Nüsha Tavsifi

Çalışmamız; "*Aşçı İbrahim Dede: "Rûhu'l-Beyân"daki Farsça Tanıklar ve Çevirisi(II/1-421)"*adı altında olup dört ciltten birinci cildin 1.-421. sayfalarını kapsamaktadır ve ilgili bölümün tek ve müellif nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde Türkçe Yazmalar Bölümü'nde büyük boyda no.3210 (c.I, 842 s.),

[12] Avcı, a.g.e., s.28.
[13] Avcı, a.g.e., s.28-29.

no.3211 (c.II, 1109 s.), no.3212 (c.III, 920 s.), no.3123 (c. IV, 446 s.) numaralarda kayıtlıdır.

Metin kırmızı bir çerçeve içindedir. Metin ile ilgili açıklamalar bu çerçevenin dışındadır. Her bir sayfada bulunan satır sayısı yirmi birdir. Başlıklar dâhil olmak üzre siyah mürekkep kullanılmıştır. Bazı kelimeler zaman içinde silinmiştir. Yanlış yazılan kelimeler veya satır tamamen çizilmiş, satır üzerinden düzeltme yapılmıştır.

Farsça ve Arapça beyit ve ibareler ile ayet ve hadisler parantez içinde yazılmıştır.

1.5.Eserin Muhtevası

Eser, İsmail Hakkı Bursevi'nin *Rûhu'l Beyân* tefsirinin Farsça kısımlarının tercümesi ve şerhidir. Mevlânâ'nın Mesnevî'si başta olmak üzre, Hâfız-ı Şirazî, Câmî, Sa'dî gibi şairlerin mısra ve beyitleriyle nesir türünde Farsça eserlerden alınmış ibarelere yer verilmiştir. Eserde yer alan Farsça ibareler parantez içinde gösterilmiş, hemen ardından tercümesi yapılmış, tercümenin yetersiz kalacağının düşünüldüğü yerlerin devamında da "*ya'nî*" ile başlayan bazen birkaç cümle bazen uzun bir paragraf oluşturacak ölçüde açıklamalarda bulunulmuştur. Metin çerçevesi dışında derkenarlarda da ayrıntılı açıklamalarda bulunulmuş; beyitlerde geçen Farsça sözcüklerden bazılarının anlamları verilmiştir. Bu açıklamaların içerisinde yer yer Arapça beyit, mısra ve atasözü gibi ibarelere de rastlanır.

Aşçı Dede, Rûhu'l-Beyân tefsirinin ilk cildindeki Farsça ibarelerin tercümesini tamamladıktan sonra, ikinci cilde başlamıştır.

Mesnevî şerhinden alınmış olan beyitlerin cilt ve sayfa numarası, beytin hizasında metnin çerçevesi dışında işaretlenmiş, Mesnevî dışındaki tanıklar için herhangi bir kaynak gösterilmemiştir.

Farsçanın klasik şairleri ve yazarlarının beyitlerinden ve sözlerinden örnekler ve bunların tercümeleriyle açıklamalarından oluşan eser ayrıca yüze yakın hadis ve ayeti de ihtiva etmekte ve eserde yer yer Arapça, Farsça atasözleri ve deyişlere de rastlanmaktadır.

1.6. Metinde Geçen Tanıklar ve İstatistiği

Metinde Mesnevî dışındaki tanıklar üç grupta toplanır:

- Mevlânâ dışındaki şairlerin beyit ve mısraları ile mensur ifadeleri.
- Ayet ve hadisler
- Atasözleri ve deyimler

Metinde Mevlânâ haricinde on dokuz şairin ismi zikredilmekte ve ardından bir beyti veya art arda birkaç beyti söylenmektedir. Farsça beyit ve mısraların tanıklığında ismi geçen şairlerin istatistiği şöyledir:

Mevlānā	193
Hâfız	72
Sa'dî	266
Hüsrev-i Dehlevî	2
Cāmī	30
Mevlā Celāleddīn	11
Ebū Yezīd	2
Firdevsī	4
Attār	13
Sâ'ib	13
Senāyī	2
Kāşī	8
Kāşifī	6
Fāżıl	18
İbnü'l-Kemāl	3
Vā'iẓ	2
İsmā'īl Ḥaḳḳī	3
Ba'że'l-Ārifīn	4
Şeyḫ Ḥüseyin	1
Hüdāyī	1

Tablo.2

Çalışmamızı oluşturan bölümde Mevlânâ haricinde Farsça şiirleri tanık gösterilen diğer şairlerin ismi toplamda 654 kez zikredilmektedir. Buna göre

zikredilen şairlerden Mevlānā %29, %11'i Hâfız; %4,5'i Câmî ve %40'ı Sa'dî; %15,5'i diğer şairlerdir.

Eserdeki tanıkların büyük çoğunluğu şiir olmakla beraber mensur ifadelerin tanıklığına da yer verilmiştir.

1.7. Metinde İzlenmiş Olan Yöntem

- Eserde Farsça beyitler ve Rûhu'l-Beyân'daki sayfaları parantez içinde yazılmıştır. Kimi zaman metnin çerçevesi dışında, derkenarlarda Rûhu'l-Beyân'da mevcut şiirler açıklanırken açıklamaları kuvvetlendirmek adına bazen şairinin ismi belirtilerek bazen de belirtilmeden Farsça, Arapça ve Türkçe şiir örnekleri verilmiştir.

- Beyitlerin tercüme ve açıklamaları bazen mısra mısra, bazen de beytin tamamının tercüme ve açıklaması şeklindedir.

- Beyitlerin tercümesi yapıldıktan hemen sonra çoğunlukla "*ya'nī*..." diyerek açıklamalarda bulunulmuştur.

- Bir beytin veya mısranın şerhi bazen birkaç cümle bazen de yarım sayfa kadar sürmektedir.

- Müellif yalnız Rûhu'l Beyân'da mevcut Farsça beyit ve ibarelerin tercümesi ve açıklamasıyla yetinmiştir. Beyitlerin açıklamalarında geçen Arapça ibare ve atasözlerinin tercümesi yapılmamış; hadis ve ayetlerin tercümeleri ise bazen yapılmış, bazen yapılmamıştır.

- Mesnevî'den alınmış olan beyitlerin, beytin hemen yanında, çerçevenin dışında, Mesnevî'nin hangi cilt ve sayfasında yer aldığı belirtilmiş, okura karşılaştırma imkânı sunulmuştur.

- Bir şairin beyti söyleneceği zaman önce şairin ismi söylenmiştir. Şairin değil, eserinin isminin zikredilip ardından beytin söylendiği yerler de vardır.

- İlk cilt olduğu için kelimelerin anlamları tek tek verilmiştir. Bazı beyitler tekrar edildiği için ikinci defa açıklama yoluna gidilmemiştir.

- Bir beyit daha önce tercüme edilip açıklanmış ve tekrar geçmişse, beytin geçtiği sayfa belirtilerek gönderme yapılmış, tekrara düşmemek adına tercümesi yapılmamıştır.

1.8.Metnin Dil ve İmla Özellikleri

Metn(in çalıştığımız bölümün)de devrin genel imla özelliklerine uyulmakla birlikte birkaç yerde genel imla özelliklerinin dışına çıkıldığı da görülmektedir. Metinde dil ve imla hususiyetlerine dair şunlar söylenebilir:

Buna göre, -ip, -up zarf fiil eki (gerundium) daima yuvarlak vokalli ve tonsuzdur: *ėdüb, gidüb;* -lı,-li yapım eki yuvarlak vokallidir: *kibrlü, nāzlu;* emir kipinin 3. tekil şahıs eki yuvarlak vokallidir: *eylesün;* Türkçe kelimelerin başındaki d sesi tonsuzdur: *ṭaġda, ṭoġrı;* -dı, -di görülen geçmiş zaman eki ünsüz uyumuna bağlanmaz ve dar ünlüdür: *gördi, oldı;* geniş zaman eki yuvarlak ünlüdür: *gelür*, *ėrişür*; bulunma hali eki (lokatif) tonludur: *ṭopraḳda;* Farsça belirtme konumu eki (akkuzatif) olan *-râ* را bazı kelimelerde birleşik bazılarında ise ayrı yazılır; Farsça yönelme konumu eki (datif) olan *be-*به bazen birleşik, bazen ayrı yazılır; kâf-ı Fârisīگ harfinin kullanılmama eğilimi vardır. Bu harfle yazılması gereken kelimeler kef harfi ك ile yazılmaktadır**;** *vur-* fiili *ur-*şeklindedir.Kendi zamiri *kendü* كندو ve *kendi* كندى olarak iki şekilde yazılmıştır. Bu zamirin ikili kullanımının örneğine tek yerde rastlanır.

Bu genel imla özelliklerinin dışına çıkıldığı da görülmektedir:

- Metinde ñ sesini karşılamak üzre kef ك ile yazılması gereken kimi sözcükler, yer yer nun harfi ن ile yazılmış, imla iki türlü kullanılmıştır.

- "iyi" sözcüğü; "eygü" ايكو şeklinde yazılmıştır.

1.9.Metinde Yer Alan İmla ve İfade Hataları

Metinde karşılaşılan imlâ hataları ve ifade yanlışlıklarının yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bunların tek tek tespiti ve değerlendirilmesi başlı başına bir çalışma olup tezimizin kapsamı dışındadır.

a. Basit İmla Hataları ve Dil Sürçmeleri

b. İfade Hataları

BÖLÜM 2

TRANSKRİPSİYONLU METİN

بسم الله الرحمن الرحيم

Bismillâḥirraḥmânirraḥīm

(1a)Müşkil-güşā-yı rumūz-ı ḥaḳīḳat ve gevher-baḫşā-yı künūz-ı maʻrifet pīşvā-yı sālikān ve rehnümā-yı erbāb-ı ʻirfān vāḳıf-ı esrār-ı ḥakīḳī İsmāʻīlḤaḳī ḳuddise sirruhu’s-sāmī Ḥażretleriniñ te’līf-kerdeleri ve *Rūḥu’l-Beyān* nāmıyla müsemmā olan tefsīr-i nefīsleri saḥīḥ[en] beyānıñ rūḥ-ı revānı olduġında şübhe yoḳdurkĭ müşār[ün] ileyh Ḥażretleri ẕu’l-cenāḥeyn olduḳları cihetle baḥr-ı ʻulūm-ı ẓāhir ve bāṭınıñ ḳaʻrına vāṣıl olarak يخرج منهما اللؤ لؤ ولمرجانmefhūmunca o deryā-yı bī-pāyāndan lü’ lü’[u]mercān olan kelimāt-ı ilâhiyyeyi ve ḥaḳīḳat-i ʻilm-i ledünnīyipāzār-ı ʻaşḳ u meydān-ı muḥabbete çıḳarmışdır. Tefsīr-i şerīf-i nefīsleriniñmişli görülmemiş ve görülmekiḥtimālinden baʻīd olub ancaḳ baʻżı yerleri lisān-ı şīrīn-iFārisī ile muvaṣṣaḥ olmasına ve baʻżıẕevāt-ı kirāmıñ Fārisīyle ʻadem-i iştiġāllerinden nāşī o lisān ile beyān ḳılınan ḥikem u nüketi fehm u iẕʻāndanmaḫrūmḳalmaları ṭabīʻī görünmüş olmasına mebnī bu ʻabd-iʻāṣī omiṣüllü ẕevātı şu ḥikem u nüketden daḫi müstefīd itmek ve bu yüzden müşār[ün] ileyh Ḥażretleriniñ rūḥāniyyet-i ḳudsiyyeleriberekātiyledünyā ve āḫiret behremend-i necāt u maġfiret olmaḳ emeliyle Fārisī olan elfāẓıñ ġāyet muḫtaṣar ve müfīd olaraḳ başḳa başḳa maʻnālarını bi’l-irā’e nihāyetinde daḫi maḥṣūl-i beyt ve ʻibāre ne ise ānı-da ḫülāṣa vechile beyān itdim Ve *Tercemetü’l-Fārisiyye fī Tefsīri’l-Ḥaḳiyye* nāmını virdim. Şurasını daḫī beyān iderim-kĭ*Rūḥu’l- Beyān’*da olanFārisī beyitleri ḳanġı ṣaḥīfede ise ṣaḥīfesiniñ raḳamıirā’esiyle o beyt ve ʻibāre kimiñolduġını daḫī söyledim.Ḥasbü’l-beşeriyye vuḳūʻa gelensehv u ḫaṭāyıdāmen-i ʻafv ile mestūr buyurılub bu miskīn u bīçāre Aşçı Dede İbrāhīm Ḫalīl bin Muḥammed ʻAlī İstanbūliniñ duʻā-yı ḫayr ile yād olunmasını iḫvān-ıbā-ṣafādantemennīve ricā iderim v´allâhü’l-muvaffaḳve’l-mürşid.

الجلدالاول من روح البيان

[El-Cildu'l-Evvel min Rūḥu'l-Beyān]

(1b)Ṣaḥīfe (3)Ḳāle Mevlānā Celāleddīn Ḳuddise Sirruhu :

ذات او را در تصور کنج کو

تا در اید در تصور مثل او

Ẕāt-ı ū-rā der-taṣavvur kunc kū

Tā der āyed der taṣavvur miṣl-i ū

Ma'nā-yı elfāẓ :*Ẕāṭ*vücud *ū-rā* onuñ *der* içinde *taṣavvur* mülāḥaẓa *kunc* bucaḳ*kū* ḳanı *tā*ḥattá*der* içinde *āyed* gele *der*keẕâlik*taṣavvur* mülāḥaza *miṣl*'aynı *ū*anıñ.

Maḥṣūl-i beyt :O ẕāt-ı ulūhiyyetiñ ẕātını taṣavvurda bucaḳ ḳanı Tā kĭ taṣavvurda anıñmiṣli gele. Ya'nī Cenāb-ı Ḥaḳıñ ẕātını taṣavvur idecek bucaḳ yoḳdur-kĭ o ẕāt-ı Ḥaḳıñ miṣlini taṣavvurda meydāna getüresin, bu muḥāldir. Zīrā ẕātdan baḥṣ şirkdir, ammā ṣıfāt u esmā'-i ilâhiyyeden baḥṣ olunur.

Ṣaḥīfe (4)Ḳāle Mevlānā Celāleddīn :

ادمی را دشمن پنهان بسیست

ادمی با حذر عاقل کسیست

Ādemī-rā duşmen-i pinhān besīst

Ādemī-i bā-ḥaẕer ‘āḳıl kisīst

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Ādemī rā*ādemiñ *düşmen* żıdd-ı dūst *pinhān*gizlü *besīst*çoḳdur *Ādemī-i*ādem *bā-ḥaẕer*ṣaḳıncı *‘āḳıl*żıdd-ı mecnūn*kisīst*kimesnedir.

Maḥṣūl-i beyt :Ādemiñ gizlü düşmānı çoḳdur. Ḥaẕer ve ṣaḳıncı olan ādem ‘aḳıllı kimesnedir.

Ṣaḥīfe (5)Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

مجو درستی عهد از جهان سست نهاد

که این عجوزه عروس هزار دامادست

Me-cū dorostī-i ‘ahd ez-cihān-ı sost-nihād

Kĭ īn ‘acūze ‘arūs-ı hezār-dāmādest

Ma‘nā-yı elfāẓ:*Me-cū*dileme *dorostī*toġrılıḳ *‘ahd*söz virmek *ez cihān*dünyādan*sost*alçaḳ *nihād*tabī‘atlü*kīz*īrā *īn*bu *‘acūze*ḳocaḳarı *‘arūs*gelin *hezār* biñ *dāmādest*damadı vardır.

Maḥṣūl-i beyt : Alçaḳ tabī‘atlü /aṣlı ve temeli gevşek,fānī/ olan dünyādan toġrılıḳ peymānını dileme. Ya‘nī ārzū itme. Zīrā kĭ bu ḳocaḳarı gibi olan dünyā geliniñ biñ dāmādı vardır.

(5)Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫ Sa‘dī :

بر مرد هوشیار دنیا خسست

که هر مدتی جای دیکر کسست

منه بر جهان دل که بیکانه ایست

که مطرب که هر روز در خانه ایست

نه لایق بود عشق با دلبری

چو هر بامدادش بود شوهری

Ber-merd-i hūşyār dunyā ḫesest

Kĭ her muddetī cāy-ı dīger kesest

Me-nih ber-cihān dil kĭ bīgāne īst

Kĭ muṭrib kĭ her rūz der-ḫāne īst

Ne lāyıḳ buved ʻaşḳ bā-dilberī

Çu her bāmdādeş buved şovherī

Maʻnā-yı elfāẓ :*Ber merd*ādem üzere *hūşyār*ʻaḳıllı *dunyā* maʻlūm *ḫesest*/çörçöbdür/*kĭ* zīrā *her muddetī* cümle müddeti, zamānı *cāy* yer, mekān *dīger* ġayrı *kesest* kimesnedir**(2a)***me-nih* ḳoyma *ber cihān* dünyā üzerine *dil* ḳalb, göñül *kĭ bīgāne* yabancı ve āġyār *īst*-dir *kĭ* zīrā *muṭrib* çalḳıcı *her rūz* her gün *derḫāne* bir evde *īst*-dir *ne* degildir *lāyıḳ* maʻlūm *buved* ola *ʻaşḳ* meyl u muḥabbet *bā dilberī* bir dilbere kĭ *çu*çünkĭ*her bāmdād* her ṣabāḥ -*eş* oña *buved* ola *şovherī* bir ḳoca.

Maḥṣūl-i beyt :ʻAḳıllı ādeme dünyā/çörçöb, nākes,ṣoysuz/bir şeyʼdir. Zīrā dünyā her vaḳit dīger bir ādemiñ yanındadır. Böyle yabancı ve āġyār olan dünyāya

gönül tutma. Çünkĭ çalķıcı hergün bir ḫānede çalar, oynar. Lāyıķ degildir oldilbere ‘āşıķ olmaķkĭ çünkĭ her ṣabāḥ bir ķocası ola.

Ṣaḥīfe(8)Ķāle’s-Sa‘dī raḥimehullâh :

عطا ییست هر موی ازو بر تنم

چه کونه بهر موی شکری کنم

‘Aṭāyīst her mūy ez-ū ber tenem

Çĭ gūne behr-i mūy şukrī konem

Ma‘nā-yı elfāẓ : *‘Aṭā* virmek, iḥsān itmek *yīst /yāy-ı vaḥdet ya‘nī bir ‘aṭā /*dır *her mūy* her bir ķıl *ezū*Ḥaķdan *ber tenem* vücūdum üzerine *çĭ* ne *gūne* dürlü *behr-i mūy* her bir kıl için *şukrī* bir şükr *konem*eyleyim.

Maḥṣūl-i beyt :Vücūdumda olan her bir ķıl Cenāb-ı Ḥaķdan/bir/‘aṭā ve iḥsāndır. Bu ‘aṭā ve iḥsānıñ muķābelesinde her bir ķıl içün ne dürlü şükr ideyim. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaķıñ bu ‘aṭā ve iḥsānına şükr itmek lāzımdır.Lâkin her bir ķıl içün başķa başķa olarak şükr itmek mümkün**(2b)**/degildir/.

Ṣaḥīfe (9):

نمی تا زد این نفس سرکش چنان

که عقلش تواند کرفتن عنان

که با نفس و شیتان بر اید بزور

مصاف پلنکان نیاید ز مور

Nemī-tā-zed īn-nefs-i serkeş çunān

Kĭ ‘aḳleş tevāned giriften ‘inān

Kĭ bā-nefs u şeyṭān ber āyed be-zūr

Meṣāf pelengān ne-yāyed zi-mūr

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Nemī-tā-zed* ḳoşmaz *īn* bu *nefs* ma‘lūm ya‘nī insānıñ nefsi *serkeş* başı, serdet*çunān* öylece*kĭ ‘aḳleş‘aḳl -eş* onu*tevāned* ḳādir ola *giriften* ṭutmaḳlıḳ*‘inān* dizgini *kĭ* /kim/*bā nefs u şeyṭān* ma‘lūm *ber* yuḳaru*āyed* gele/ya‘nī ḳādir ola dimekdir/*be-zūr*ḳuvvetle *meṣāf*hücūm *pelengān* ḳablanlar *ne-yāyed* gelmez*i-mūr* ḳarıncadan.

Maḥṣūl-i beyt : Bu serkeş olan nefs öyle ḳoşmaz kĭ ‘aḳl anıñkĭ dizgini ṭutmaġa ḳādir ola. Ya‘nī dizginini ṭutmaġa ḳudret olmayacak derecede sür‘at ile ḳoşar. /Kim/ nefs ile ve şeyṭān /ile/ zūr, ḳuvvetle /yuḳarı ve başa gele. Ya‘nī gelmez ve ḳadir olmaz/.Kablanlara hücūm ḳarıncadan gelmeklik olmaz. Ya‘nī ḳarınca ḳablana hücūm itmek mümkün degildir.

Ṣaḥīfe (9)Ḳāle’ş-Şeyḫ Sa‘dī :

عروسی بود نوبت ماتمت

کرت نیک روزی بود خاتمت

Ārusī buved nevbet-i mātemet

Geret nīk-rūzī buved ḫātemet

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Ārusī* burada dügün dimekdir /Velīme Cem‘iyyeti / *buved*olur *nevbet*vaḳt *mātemet*seniñ vefātıñ *geretger eger-et* saña *nīk*eygü *rūzī*gün *buved*olur *ḫātemet*soñ nefesiñ.

Maḥṣūl-i beyt : Seniñ mātemiñ vaḳti dügün olur. Eger seniñ ḫātemiñ eygü gün olur ise ya‘nī soñ nefesdeīmānile gider iseñ seniñ mātemiñ dügün dimekdir. Aña mātem denilmez /Velīme Cem‘iyyeti dinür ‘azīzīm/.

Ḳāle Ḫüsrev ‘inde vefātehu

ز دنیا میرود خسرو بزیر لب همی کوید

دلم بکرفت از غربت تمنای وطن دارم

Zi dunyā mī-reved ḫusrev be-zīr-i leb hemī gūyed

Dilem begrift ez ġurbet temennā-yı vaṭan dārem

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Zi dünyā* cihāndan*mī-reved*gider *ḫusrev*ma‘lūm ya‘nī pādişāh *be-zīr***(3a)**altında *leb*dudaġıñ *hemī*böylece *gūyed*söyler*dilem*benim göñlüm*begrift*/ṭutuldı ya‘nī münḳabiż oldu/ *ez ġurbet*ġarībliḳden *temennā-yı* recā *vaṭan*insānıñ ṭoġdıġı maḥal *dārem*ṭutarım.

Maḥṣūl-i beyt :Pādişah dünyādan gider. Dudaġı altında böylece söyler kĭ göñlüm ġurbetden /ṭutuldı, münḳabiż oldu. Artıḳ /vaṭan-ı aṣl[ī]m ṭarafına gitmekligi recā /ve temennī/ ider.

Ṣaḥīfe (11)Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫ Sa‘dī :

محالست اکر برین در نهی

که باز ایدت دست حاجت تهی

Muḥālest eger ser berīn der nehī

Kĭ bāz āyedet dest-i ḥācet tehī

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Muḥāl*żıdd-ı mümkün*est*-dir *eger*ma‘lūm *ser*baş *berīn*buña *der*ḳapu *nehī*ḳoyasıñ*kĭ bāz*girü *āyed*gele-*et* saña *dest*el *ḥācet* isteneñşey’ ya‘nī dilegi *tehī*boş.

Maḥṣūl-i beyt : Eger başını bu ḳapuya ḳoyasın, muḥaldir kĭ seniñ ḥācet eliñ girüye boş gele. Ya‘nī bir ādem kĭ Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳapusına başını ḳoyub aña mütevekkil olur ise o ādemiñ ḥāceti ṭaraf-ı ilāhiyyedeni‘ṭāve iḥsān olmamaḳ muḥāldir. Elbetde istedigi şey’ iḥsān olunur.

Ṣaḥīfe (11)ḲāleMollā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

کبوتر پرد در مذهبیهر

وین کبوتر جانب بی جانبی

Her kebūter [mī]pered der meẕhebī

V’īn kebūter cānib-i bī cānibī

Ma‘nā-yı elfāẕ :*Her kebūter*her bir gögerçin*mīpered*uçar *der mez̲hebī*mez̲hebinde *v’īn* bu *kebūter* gögerçin *cānib* bir ṭarafdan *bī cānibī*cānibsizlik.

Maḥṣūl-i beyt : Her bir gögercin mez̲hebi ve gidişi ve bilişi üzere hevāda uçar. Ancaḳ bu gögercin öyle mez̲heb ve gidiş ve biliş üzere uçmayub bī ṭaraflıḳ ve bī cāniblik ṭarafına uçar. Ya‘nī insānlarıñ gidişi ve bilişi bir üslūp üzeredir. Ancaḳ Enbiyā-yı ‘İẓām ve Evliyā-yı Kirām Ḥażeratınıñ gidişi ve bilişi bunlarıñ fevḳinde başḳa bir gidiş ve biliş olub**(3b)** anlar cānibsizlik ‘ālemindedirler, dimekdir.

Ṣaḥīfe (12) Ḳale’s-Sa‘dī :

مها زور مندی مکن بر جهان

که بر یک نمط می نماند جهان

نماند ستنکار بد روز کار

بماند برو لعنت پایدار

Mihā zūr mendī mekon ber cihān

Kĭ ber yek nemeṭ mī nemāned cihān

Ne-māned sitemkār-ı bed rūzgār

Be-māned berū la‘net-i pāydār

Ma‘nā-yı elfāẕ :*Mihā*ūlū, ‘aẓametlü *zūr* ḳuvvet *mendī*/ṣāḥib ma‘nāsına/ *meko*neyleme *ber*üzere *cihān*dünyā*kĭ* zīrā /ḥarf-i ta‘līl/ *ber*üzere *yek*bir *nemeṭ*üslūb *mī ne-māned*ḳalmaz *cihān*dünyā *ne-māned*ḳalmaz *sitemkārẕ*ālim *bed*kötü*rūzgār*günli

bemāned kalur*berū*anıñ üzerine *la'net*raḥmet-i Ḥaḳdan ba'īdlik *pāyidār*ebedī ve dā'imī.

Maḥṣūl-i beyt : Ey ūlū, 'aẓametlü olan insān, dünyāya /ḳuvvet ve ḳudret ṣāḥibligi/ ḳuvvetlilik /zorluluḳ/ eyleme ve ḳuvvetli geçinme kĭ cihān ya'nī dünyā bir üslūp ve ḳā'ide üzere ḳalmaz. Sitem, ẓālim ve kötü ṭabī'atlü /ve günlü/ olan ādemler gider ḳalmaz. Ancaḳ öyle olan ādemler üzerine ilā yevmi'l- ḳıyāme la'net olunub la'netle yād olunurlar. Ya'nī bu gibi olan ẓālimler ve kötü insānlar şimdiye ḳadar ne ḳadar gelüb gitmişdir. Şimdi ancaḳ onlarıñ üzerineolunanla'net, bāḳī ve mevcūddur. İşte la'netleri ḳalmışdır. Sende onlar gibi fenālıḳda bulunma kĭ anlar gibi saña da la'net olunmasun, dimekdir.

Ṣaḥīfe (13)Ḳāle'l- Mevlā El- Cāmī :

كر نرفتم طريق سنت تو

هستم از عاصيان ومت تو

مانده ام زير بار عصيان پست

افتم از پای اكر نكيری دست

Ger nereftem ṭarīḳ-i sünnet-i to

Hestem ez 'āṣiyān-ı ümmet-i to

Mānde'em zīr-i bār-ı 'iṣyān pest

Oftem ez pāy eger negīrī dest

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Ger*eger *nereftem*gitmez isem *ṭarīḳ*yol *sünnet*ma‘lūm ya‘nī ẕāt-ı risālet-penāhEfendimiziñgitdikleri yol*to*seniñ *hestem* ben olurum *ez ‘āṣiyān*‘āṣīlerinden *ümmet*ma‘lūm ya‘nī bölük ve cemā‘at *to*seniñ**(4a)***mānde’em*ḳalmışım *zīr*alt *bār*yük *‘iṣyān*ma‘lūm ya‘nī günāh itmişler *pest*alçaḳ *oftem*ben düşerim *ez*-den *pāy*ayaḳ *eger negīrī*tutmazsañ *dest* el.

Maḥṣūl-i beyt : Eger ben seniñ gitdigiñ yol ve yoluna gitmez isem seniñ ümmetiniñ ‘āṣīlerinden olurum bu cihetle ‘iṣyān yükünüñ altında /alçaḳ ve denī/ ḳalmış olurum ve bunuñlaber-ā-ber ayaḳdan düşerim. Eger ẕat-ı risāletpenāhıñ elimden tutmaz iseñ.

Ṣaḥife(14) Ḳāle’l-Mollā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

ز اتش عاشق ازین روی ای صفی

میشود دوزخ ضعیف و منطفی

کویدش بکذر سبک ای محتشم

ورنه از انوار تو مرد اتشم

Zi āteş-i ‘āşıḳ ez īn rūy ey ṣafī

Mī şeved dūzaḫża‘īf u munṭafī

Gūyedeş be-goẕer sebok ey muḥteşem

Verne ez envār-ı to mord āteşem

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Āteş* ma‘lūm ōd*‘āşıḳ*ma‘lūm ya‘nī ‘aşḳ ṣāḥibi *ez īn*bundan *rū[y]*yüz *ey*ḥarf-i nidā *ṣafī*ṣafī olan ādem *mī şeved*olur *dūzaḫ*cehennem *ża‘īf* żıdd-ı ḳavī *munṭafī*sönmüş *gūyed*söyler-*eş*aña *bugẕer*geç *sebok*ḥafīf ve çabuḳ *ey*ḥarf-i nidā *muḥteşem*ūlū, mübārek ādem*verne* yoḫsa /*ez envār* nūruñdan, żiyāñdan/ *to*seniñ *mord*ölür *āteşem*benim ateşim.

Maḥṣūl-i beyt :/Ey mü’min olan, ‘āşıḳıñ āteşden/ bu yüzden /ey ṣafī/ ‘āşıḳıñ āteşi cehennemi ża‘īf idüb söndürür kĭ anıñ içün cehennem aña dir kĭ:Çabuḳ geç ey sa‘ādetlü, muḥterem olan insān kĭ eger çābūḳ geçmez iseñ seniñ ‘aşḳınıñ āteşleri benim āteşimi öldirüb, söndürir.

Ṣaḥīfe (15)Ḳāle’l-Mollā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

صد هزار ابلیس و بلعم در جهان

همچنین بودست پیدا و نهان

این دو را مشهور کردانید اله

تا که با شند این دو بر باقی کواه

این دو دزد اویخت بردار بلند

ورنه اندر قهربس دزدان بدن

Ṣad hezār İblīs u Bel‘am der cihān

Hemçunīn būdest peydā u nihān

Īn do rā meşhūr gerdānīd ilâh

Tā kĭ bāşed in do ber bāḳī guvāh

(4b)*Īn do dozd āvīẖt berdār-ı bulend*

Verne ender ḳahr bes dozdān buden[d]

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Ṣad*yüz *hezār*biñ *İblīs*ma‘lūm, şeyṭān *u Bel‘am*Bel‘am daḫi ismiyle müsemma ve meşhūrü’l-hikāye olan Bel‘am bin Bā‘ūrā didikleri ḫabīşdir *der*içinde *cihān*dünyā*hemçunīn*böylece *būdest*oldular *peydāẓ*āhir *u nihān*gizlü *īn*bu*du rā*ikiyi *meşhūr*şöhretlü *gerdānīd*/eyledi/ *ilâh*Cenāb-ı Ḥaḳ *tā*ḥattákĭ *bāşed* ola*īn*bu*du* ikĭ *ber*üzere *bāḳī*ma‘lūm bundan ġayrilere *guvāh* şāhid *īn*bu*du* ikĭ *dozd*ḫırsız *āvīẖt*/asdı/ *ber*üzere*dār*ma‘lūm ve meşhūr olan aġaç *bulend*yüksek*verne* yoḫsa *ender*içinde *ḳahr*/ma‘lūm/ ḳahrında /*bes* çoḳ/ *dozdān*ḫırsızlar *budend*olurlar.

Maḥṣūl-i beyt : Cihānda İblīs ve Bel‘am bin Bā‘ūrā gibi yüz biñ mel‘ūn gizlü ve āşikāre olmuşdur. Lâkin Cenāb-ı Ḥaḳ bu ikisini dünyāda meşhūr eyledi kĭ bu ikĭ mel‘ūn ḳuşur kalan mel‘ūnlara şāhid olsunlar. Ya‘nī bāḳī ḳalan bu gibi mel‘ūnlar bunlarıñ āḥvālinden ḫaberdār olub ‘ibret alsunlar anıñ içün bu ikĭ mel‘ūnu ḫırsıza teşbīh idüb ḫırsızı aġaca aṣdıḳları gibi işte bunlarıñ hikāyeleriñmeşhūr olaraḳ güyā bunları da dünyā aġacına aṣdılar. Ya‘nī herkese āḥvālini i‘lān idüb ḫalḳa gösterdiler yoḫsa Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳahrında /çok ḫırsızlar öldiler/. Anlarıñ ẕikr ve ḥikāyesinde bir fā’ide yoḳdur. Ancaḳ bunlarıñ āḥvālini dīger ḳūllarına gösterüb ‘āḳıbetü’l-emrne ḫāle giriftār olduḳlarınınеşr u i‘lān ile sā’ire ‘ibret aldırmaḳ maḳṣaddır,sulṭanım.

Ṣaḥīfe (16)Ḳāle Şeyḫ ḳuddise sirruhu :

بر اتش فشانند سجاده ات

اکر جز بخق میرود جاده ات

Ber āteş feşānend seccāde'et

Eger coz be-Ḥaḳ mī-reved cādde'et

(5a) Ma‘nā-yı elfāẓ : *Ber*üzere *āteş*ma‘lūm ōd *feşānend*burada sararlar ma‘nāsınadır *seccāde*ma‘lūm üzerinde namāz ḳılınan kilim ve keçe ve sā’ireden ma‘mūl şey’dir–*et*seniñ *eger cozġ*ayrı *be-Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳdan *mī-reved*gider *cāddeṭ*arīḳ ve vāsi‘-*et*seniñ.

Maḥṣūl-i beyt : Seniñ seccādeni āteş üzerine döşerler eger tutdıġın ve gitdigin yol Cenāb-ı Ḥaḳıñ ṭarīḳ-i mustaḳīmiüzere olmayub ṭarīḳ-i mustaḳīmiñ ġayrı yol olur ise dimekdir.

Ṣaḥīfe (23) Ḳāle’ṣ- Ṣeyḫ Sa‘dī :

دوست نزدیکتر از من بمنست

وین عجبتر که من از وی دورم

چه کنم با که توان کفت که او

در کنار من و من مهجورم

Dūst nezdīkter ez men bemenest

Vīn ‘acebter kĭ men ez vey dūrem

Çĭ konem bā kĭ tevān goft kĭ ū

Der kenār-ı men u men mehcūrem

Ma‘nā-yı elfāẓ : *Dūst*ma‘lūm, żıdd-ı düşmen *nezdīk*yanımda-*ter*ziyāde /edāt-ı tafḍīldir/ *ez*neden *men*benden *bemenest*bañadır *vīn*buña *‘aceb* ta‘accüb olunur kĭ dimekdir*kĭ men*ben *ez vey*andan *dūrem*uzaġım *çĭ*ne *konem*eyleyem *bā kĭ* kime *tevān*mümkün *goft*söylemek*kĭ ū*esmā’-ı işāretdir, ol dimekdir,ḥarf-i ẓarf içinde dimekdir *kenār*ma‘lūm ya‘nī ḳucaḳ bir şey’iñ yanında ve ḳucaġında dimekdir *men*benim *u men*ben *mehcūrem*uzaġım dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt [ebyāt] : Dost benden baña ziyāde yaḳındır. Buña ta‘accüb olunsun kĭ ben dostdan uzaġım. Ne eylerim ve kime söylemek mümkündür kĭ dost benim dizimde ve ḳucaġımdadır. Ben ise andan uzaḳ ve hicrāndayım. Ya‘nī bu ḳaẓiyyeyi kime anladayım ve kime mümkündür kĭ söyleyeyim. Kimesne inanmaz kĭ dost baña benden yaḳın olsun. Ben anı görmeyeyim, kendimi ondan dūr ve mehcūr ẓan ideyim.Ḥāl-bu-kĭ öyle degildir, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (24) Ḳāle’s-Sa‘dī ḳuddise sirruhu :

که داند چو در بند حق نیستی

اکر بی وضو در نماز ایستی

Kĭ dāned çu derbend-iḤaḳ nīstī

Eger bī vużū’ der nemāz īstī

(5b) Ma‘nā-yı elfāẓ :*Kĭ* kim *dāned*bilür *çu*çünkĭ *derbend*ḳayd,baġ*Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳ*nīstī*yoḳluġunı *eger bī vużū*ābdestsizdir *der*içinde *nemāz* ma‘lūm, ṣalāt-ı ḫamse ve nāfile olsun *īstī*dur/maḳlığını, yāy-ı ḫiṭābdır ya‘nī durırsa dimekdir/

Maḥṣūl-i beyt : Kimbilürkĭ namāzda ve ḥużūr-ı Ḥaḳda /ābdestsiz durdığını. Ya’nī namāzda/ duran ādemiñ /ābdestdi olmadığını/ ve ābdestsiz namāza durmuş olduġını kimesne bilmez ancaḳḤaḳ bilür, dimekdir.

Ṣaḥīfe (25) Ḳāle'l-Mollā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

کر نباشد فعل خلق اندر میان

پس مکو کس را چرا کردی چنان

یک مثال ای دل پی فرقی بیار

تا بدانی جبر را از اختیار

دست کان لرزان بود از ار تعاش

و انکه دستی را تو لرزانی زجاش

هر دو جنبش افریده حق شناس

لیک نتوان کرد این با ان قیاس

Ger nebāşed fi'l-i ḫalḳ ender miyān

Pes megū kes rā çerā kerdī çunān

Yek miṣāl ey dil pey farḳī biyār

Tā bedānī cebr rā ez iḫtiyār

Dest-i kān lerzān buved ez irti'āş

V'ānkĭ destī rā to lerzānī zi cāş

Her do cunbuş āferīdeḤaḳ şinās

Līk netvān kerd īn bā ān ḳıyās

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Ger* eger *nebāşed*olmaya*fî‘l* iş *ḫalḳ* maḫlūḳuñ*ender* içinde *miyān* orta *pes* imdi*megū* söyleme *kes ra* kimesneye *çerā* niçün *kerdī* eylersin *çunān* böylece *yek* bir *miṣāl* beñẕetmek *ey* ḥarf-i nidā *dil* göñül *pey* içün *farḳī* bir farḳ ve temyīz *biyār* getür *tā* ḥattá*bedanī* bilesin *cebr rā* cebri ya‘nī mecbūr dimek *ez* neden *iḫtiyār* ya‘ni muḫtār olanlar, żarūrī olmayanlar *dest* el *kān* aṣlında *kĭ an*dır ya‘nī ol*lerzān* titrer *buved* olur *ez* neden *irti‘āş*ya‘nī eline ‘ārıż olan ra‘şeden *vānkĭ* o kĭ *destī rā* elini *to* sen *lerzānī* titre(r)dirsin *zi cāş* cāy -eş dimekdir, yerinden *her do* her ikĭ *cunbuş* ya‘nī ḥareketde *āferīde*ḥalḳitmiş*Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳ*şinās* añlayasıñ*līk* velâkin*netvān* mümkün olmaz *kerd* eylemek *īn*bunu**(6a)** ya‘nī ikinci ḥareket yeri *bā ān* ona ya‘nī evvelkĭḥareket yere *ḳıyās* ma‘lūm ya‘nī beñzetmek ve ber-ā-ber tutmaḳ.

Maḥṣūl-i beyt [ebyāt] : Eger ortada maḫluḳuñ fi‘li ve iḫtiyārı olmayaydı,hīç bir kimesneye: bu niçün böyle oldu, şu niçün şöyle oldu, diyemez idiñ.Lâkin maḫluḳuñ fi‘li ve iḫtiyārı meydānda olduġı içün maḫluḳuñ fi‘line niçün böyle ideyorsun, niçün şöyle ideyorsun diyü i‘tirāż olunur. Bu ḳażiyyeyi lāyıḳıyla añlatmaḳ içün ya‘nī fi‘l-i Ḥaḳ ile fi‘l-i ḫalḳı biri birinden farḳ u temyīz içün ey göñül bir miṣāl meydāna getür kĭ ḥattá cebr ile iḫtiyārıñ ma‘nā-yı ḥaḳīḳīsini bilesin. Şöyle kĭ bir ādemiñ eli min ṭaraf’ullāh‘ārıż olan ‘illetden tolayı titrer. Dīger ādem ‘illetsiz,kendiliginden elini yerinden oynadır ve titredir. Ya‘nī irti‘āş gelmiş olan ādem gibi o da elini öylece titredir. İşte bu ikĭ eliñ titremesini Cenāb-ı Ḥaḳ ḫalḳ ve īcād ider. Lâkin bu ikĭ eliñ titremesini biri birine ḳıyās itmek mümkün degildir.Zīrā titreme birdir ve lâkin birisi iḫtiyārsız mecbūr[en] ‘ārıż olan ‘illetsebebiyletitreyor, dīgeri o ādemiñ kendi iḫtiyārıyla ẕevḳi içün titrediyor, dimekdir sulṭanım, efendim.

Ṣaḥīfe (37)ḲāleMollā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

ان درم دادن سخی را لایق است

جان سپر دن خود سخای عاشق است

Ān direm dāden seḫī-rā lāyıḳ est

Cān supurden ḫod seḫā-yı ʻāşıḳ est

Maʻnā-yı elfāẓ :*Ān* o *direm* aḳçe, sikke *dāden* virmeklik *seḫī-rā* baḫīliñżıddı *lāyıḳ* sezā,münāsib *est* -dir *cān* maʻlūm rūḥ *supurden* teslīm itmeklik *ḫod* kendi *seḫā-yı*keẕâlik żıdd-ı buḫl[14] *ʻāşıḳ*maʻlūm *est*-dir.

Maḥṣūl-i beyt : Seḫī olan ẕātafaḳīre aḳçe vepoġcaiḥsān itmeklik **(6b)**münāsibdir. ʻĀşıḳlara da cānān yolunda cān virmeklik lāyıḳ ve sezādır ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (27)Ḳāle'l- Mollā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

هر که کارد کرد انبارش تهی

لیکش اندر مزرعه باشد بهی

وانکه در انبار ماند و صرفه کرد

اشپش و موش حوادشها خورد

Her kĭ kārd kerdenbāreş tehī

Līkeş ender mezreʻe bāşed bihī

Vānkĭ der enbār māned u ṣorfe kerd

[14] Bizce *buḫl* olması gereken kelime metinde *baḫīl*بخیل yazılmıştır.

İşpiş u mūş-i ḥevādişhāş ḫord

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Herkĭ* her kimesne*kārdz*irā‘at, yeryüzine ekmek *kerd*eyledi*enbār*ma‘lūm ẕaḫīre ḳonılan maḥal, mevżi‘-*eş*żamīrdir *tehī*boş *līkeş*ḥarf-i istişnā lâkin dimek-*eş* żamīr*ender*içinde*mezre‘e*tarla dimek*bāşed* olur *bihī*eygü, güzel dimek *vānkĭ* ol dīger kimesne kĭ *der*içinde *enbār*keẕâlik ẕaḫīre mevżi‘ī*māned*bıraḳdı *ṣorfe*fā’ide *kerd*itdi *işpiş*bit, kehle *mūş* fare, sıçan *ḥevādişhā*ḥavādişleri,laḳırdıları-*eş* żamīr*ḫord*yer, eklider.

Maḥṣūl-i beyt : Ol kimesne kĭ enbārında olan żaḫīreyi /toḫumu/ çıḳarub tarlasına zer‘ itdi ve enbārı boş bıraḳdı.Lâkin onuñ enbārı tarlada güzel ve eygü ve bahālu oldu. Ya‘nī bir ḥabbe yerine on ḥabbe alacaġındanenbārını boş itmedi. Belkĭ daha ziyāde toldurdı. Mevsiminde ma‘lūm olur dīger kimesne ẕaḫīreyi enbārında bıraḳdı, tarlaya ekmedi gūya ‘aḳlınca fā’ide eyledi.Ḥālbukĭ ziyāde żararlı oldu. Bu da ṣoñrama‘lūm olur kĭ işte enbārda olan ẕaḫīresini ḥādişolan bit ve kehle ve fareler yedi. Vāh bīçāre ādem.‘Acabā bu ādem buḫl ve ṭamaġından mıböyle eyledi ṣulṭānım.Bilemem ‘aḳl bu ya herkes kendü ‘aḳlınıtaḥsīnider ya.

Ṣaḥīfe (27) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ :

احوال کنج قارون کایام داد برباد

با غنچه باز کویید تا زر نهان ندارد

Āḥvāl-i genc-iḲārūn keyyām dād berbād

Bā ġonçe bāz gūyīd tā zer nihān ne-dāred

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Āḥvāl* ma‘lūm insāna küll-i yevm ‘ārıż olan ḥāller *genc*defīne, ḫazīne**(7a)**ma‘nāsına *ḳārūn* ma‘lūm ve ma‘rūf olan ādem*keyyāmkĭ eyyām*günler, aylar, yıllar *dād*virdi *ber*üzerine*bād*rüzgār *bā ġonçe*daha henüz güşāde

olmamış, ufaḳ gül *bāz*/āşikāre/ *gūyīd*söyleyiñ *tā*ḥattá *zer*altun *nihān*gizlü *ne-dāred*ṭutmaya.

Maḥṣūl-i beyt : Ma‘rūf ve meşhūr olan Ḳārunuñ defīne ve ḫazīne/leriniñ/ āḥvālini kĭ eyyām dehr-i rūzgāre virüb bād-ı hevā eyledi. Bunu ġonceye /āşikāre/ söyleyiñkĭ ḥattá altunu gizlü ṭutma/ya/. Ya‘nī açılub meydāna çıḳsun, dimekdir.

Ṣaḥīfe (29):

تو با خود ببر توشه خویشتن

که شفقت نیاید ز فرزند و زن

To bā ḫōd be-ber tūşe-i ḫ ̆īşten

Kĭ şefḳat ne-yāyed zi-ferzend u zen

Ma‘nā-yı elfāẓ :*To*sen *bā*ile *ḫōd*kendiñ *be-ber* ilet, götür *tūşe-i*ḳatıḳını,azığını *ḫ ̆īşten*kendünle *kĭ* zīrā *şefḳat* merḥamet, ‘adl, inṣāf *ne-yāyed*gelmez *zi*neden *ferzend*evlād *u zen*ḳarıdan.

Maḥṣūl-i beyt : Sen kendiñ ile berāber ḳatıḳını ya‘nī başaḳ gibi olan ve āḫireteyarar ā‘māliilet,berāber götür. Zīrā o günde ya‘nī yevm-i āḫiretde ve ‘areṣatda çocuḳlarıñ ve ḥaremīn saña şefḳat ve merḥamet gelmez. Ya‘ni bunlar merḥamet itmezler. Ol günde herkes nefsī nefsī diyü āh u efġān iderler şāhım.

Ṣaḥīfe (30)Ḳāle’s-Sa‘dī :

نه یوسف که چندان بلادید وبند

جو حکمش روان کشت و قدرش بلند

کنه عفو کرد ال یعقوبرا

که معنی بود صورت خوبرا

بکردار بد شان مقید نکرد

بضاعت مز جاتشان رد نکرد

ز لطفت همی چشم داریم نیز

برین بی بضاعت ببخش ای عزیز

بضاعت نیا وردم الا امید

خدا ایا ز عفو مکن نا امید

Ne Yūsuf kĭ çendān belādīd u bend

Çu ḥukmeş revān geşt u *ḳadreş bolend*

Goneh ʻafv kerd āl-ı Yaʻkūbrā

Kĭ maʻnī būd ṣūret-i ḥūbrā

Be-kirdār-ı bedşān muḳayyed ne-kerd

Biżāʻāt-i mezcātişān red ne-kerd

Zi luṭfet hemī çeşm dārīm nīz

Berīn bī biżā‘at bibaḫş ey ‘azīz

Biżā‘at ne-yāverdem illāumīd

Ḫodāyā zi ‘afv me-kon nā-umīd

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Ne*/istifhāmdır ya‘nī öyle degilmidir, öyledir / *Yūsuf*ma‘lūm Ḥażret-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmdır**(7b)***kĭ* zīrā *çendān*ne-ḳadar *belā*ma‘lūm muṣībet*dīd*gördi u *bend*defn, ḳayd u baġ *çu*çünkĭ *ḥukmeş* anıñ ḥükmü ya‘nī emr ve fermānı *revān*cārī *geşt*olduu*ḳadreş* anıñ ḳadr [ü] menzileti *bolend*‘ālīoldu*goneh*ma‘lūm ma‘ṣiyet *‘afv*ma‘lūm ya‘nī baġışlamaḳ *kerd*eyledi *āl* evlād *Ya‘kūbrā*Ḥażret-i Ya‘ḳūb ‘aleyhi’s-selāmıñ evlādını*kĭ* kendüsiniñ ḳardaşlarıdır *kĭ* zīrā*ma‘nī*ma‘nā *būd*idi *ṣūret-i ḫūbrā*ṣūret u sīretleri güzel olanlarıñ *be-kirdār* fi‘l, iş, ef‘āl *bed*kötü, fenā*şān*cem‘ ma‘nāsına /żamīrdir ya‘nī evlādlara rāci‘dir/ *muḳayyed*baġ u ḳayd *nekerd*olmaz *biżā‘āt*metā‘ , eşyā *mezcāt* ḳalīl,az olan*şān / işān*anlarıñ *red*ma‘lūm ḳabūlüñ żıddı *ne-kerd*eylemez*zi/luṭfet/* seniñluṭfuñdan *hemī*dā’imā *çeşm*ümīd *dārīm*ṭutarım *nīz*daḫi *berīn*bu üzerine *bī-biżā‘at*metā‘sız ve eşyāsız *bi-baḫş*baġışla ı‘ṭāve ihsān eyle *ey ‘azīz*ey ‘azīz-i Mıṣr gibi olan ẕāt-ı ‘ālī ḳadr *biżā‘at*metā‘ ve eşyā *ne-yāverdem*getürmedim *illā*ancaḳ *ümīd*ma‘lūm ya‘nī emel ve ārzū *ḫodāyā ey Cenāb-ı Ḥaḳ zi ‘afv* baġışlamaḳdan *me-kon*eyleme *nā-ümīd*ümīdsiz, emelsiz.

Maḥṣūl-i beyt [ebyāt] :/Böyle degil midir ya‘nī böyledir kĭ Ḥażret-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selām ḳardaşların nūrından/ pekçoḳ belā ve bend görmüş /ve müddet-i medīdezindānda ḳalmış iken/çünkĭ Ḥażret-i Yūsuf ‘aleyhi’s- selāmıñ vaḳtākĭ ḥükm u fermānı cārī ve ḳadr-i menzileti ‘ālī oldu. Ya‘nīsicndenḫalāṣ olub mālik-i Mıṣr u ‘azīz-i Mıṣrolduve fırṣat dest-i ‘ulyāsına geçdi. Pederi Ḥażret-i Ya‘ḳūb ‘aleyhi’s-selāmıñ evlādları-kĭ kendüsiniñ ḳardaşları olub evvelce kendüsüne etdikleri eẕā vüta‘addīyi‘afv eyledi kĭ güzel ṣūretleri olanlarıñ ma‘nāsı budur ve işleri bed ve kötü olanlara muḳayyed olmazlar. Anları ‘afv iderler ve anlarıñ **(8a)**ḳalīl ve az olaraḳ takdīm eyledikleri metā‘ ve hediyelerini red itmeyübḥüsn-i ḳabūl ile ḳabūl iderler.

İşte ben-de seniñ zülf gibi rekīn u maḳbūl olan luṭfuñdan dā'imā ümīd ṭutarım kĭ benim metā'mıñ ya'nī hīçbir taḳdīm idecek bir şey'im olmadığından beni 'afv ve baña luṭfuñu baḫş eyle. Ey 'azīz-i Mıṣr ben saña ben saña metā' ve bir şey' getürmedim. Ancaḳ 'afv ve luṭfuñ ümīdini getürdüm.Ey Cenāb-ı Ḫodā-yı lem-yezel,beni deryā-yı 'afv u luṭf u merḥametiñden nā ümīd eyleme. Ya'ni 'afv u merḥamet-i ilâhiyyeñden beni maḥrūm itme,çünkĭ işim saña ḳalmışdır pādişāhım, dimekdir.

Ṣaḥīfe (31)Ḳāle Mollā Celāleddīn ḳuddise sirruhu'l- 'azīz :

کر همی خواهی که بفروزی چو روز

هستئ همچون شب خود بسوز

هسیت در هست ان هستی نواز

همچو مس در کیمیا اندر کداز

Ger hemī ḫ'āhī kĭ bifrūzī çu rūz

Hestī-i hemçun şeb-i ḫōd rā be-sūz

Hestiyet der hest ān u [hestī] nevāz

Hemçu mis der kīmyā ender gudāz

Ma'nā-yı elfāẓ :*Ger*eger *hemī*dā'imā *ḫ'āhī* isterseñ-kĭ *bifrūzī*nurluluḳ ve parlaḳlıḳ *çu*gibi *rūz*gündüz *hestī-i*varlıḳvucūd ma'nāsına *hemçun*gibi *şeb* gece *ḫōd rā*/kendüyi/ *be-sūz* yaḳ ve maḥv eyle *hestiyet*seniñ varlığıñ *der hest* /varlıḳ/ olan *ān*o

*hestī*varlıḳ *nevāz*oḫşayıcı *hemçu*gibi *mis*ma‘lūm tunç dedikleri *der*içinde *kīmyā*ma‘lūm *ender*içinde *güdāz* eritil.

Maḥṣūl-i beyt : Eger ister isen-kĭ gündüz gibi nūrlu ve parlaḳ olasın. Seniñ gece gibi olan vücūd ve varlıġını yaḳ ve maḥv u izāle eyle. Seniñ /varlıġını kendinde/ olan varlıġıñ ve vücūduñ ol varlıḳ oḫşayıcı olan Cenāb-ı Ḥaḳıñ varlıġındandır. Mis ve tunç olan vücūdını kīmyā ma‘rifet ve ‘ilmü‘irfān ve pūṭe’iṭarīḳatiçinde eritil dimekdir.

Ṣaḥīfe (33)Ḳāle’s-Sa‘dī ḳuddise sirruhu :

چون بود اصل جوهری قابل

تربیت را درو اثر باشد

هیچ صیقل نکو نداند کرد

اهنی را که بد کهر باشد

(8b)*Çun buved aṣl-ıcevherī ḳābil*

Terbiyet rā derū eşer başed

Hīç ṣayḳal nikū nedāned kerd

Āhenī rā kĭ bed guher başed

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Çun*çünkĭ *buved*ola *aṣl*ḥaḳīḳī*cevherī*ma‘lūm a‘rāżıñ żıddı olan cevher kĭ ḳā’im bi-ẕātihi olan şey’ler.Lâkin burada temürüñ cevheri murāddır *ḳābil*ya‘nī ḳābiliyyet ve isti‘dādī *terbiyet rā*terbiye itmek ya‘nī anı terbiyyet ile aña

sa‘y ve ġayret etmek *derū*aña dimekdir *eşer*ya‘nī ḳābiliyyeti cihetle anda te’şīri, ‘alāmetī*başed* olur *hīç*ebedā ve aṣlā *ṣayḳal*ma‘lum bir şey’i āyīne gibi parlatmaḳ*nikū*eygü *nedāned*/bunuñ gibi yerlerde netvāned ma‘nāsınadır, ḳādir olmaz dimekdir/ *kerd*eylemek *āhenī rā*temür*kĭ bed*kötü *guher*cevher ma‘nāsına*başed* olur.

Maḫṣūl-i beyt :Çünkĭ temürüñ aṣl-ı cevheri ḳābiliyyetlü ola. Mu‘allim ṭarafından aña olacaḳ terbiyet ya‘nī o temürü ne yapacaḳ ise yapmaḳlıġına ḳabiliyyeti olduġından mu‘allim ṭarafından aña olacaḳ üstādlıḳ eşeri anda ẓāhir olur. Zīrā kĭ cevheri bed ve kötü olan temür içün /hiçbir üstād / eygü ṣayḳal /eylemege ḳādir olmaz/ ve mümkün olmaz kĭ kötü olan /temüre/ żiyā vire gelen ṣayḳalı ḳabūl eylesun. Elbetteeylemez, dimekdir.

Ṣaḥīfe (33) Ḳāle’l-Mevlā El-Cāmī :

نیست این پیکر مخروطی دل

بلکه هست این قفص طوطی دل

کر تو طوطی ز قفس نشناسی

بخدا ناس نهء نسناسی

Nīst īn peyker-i maḫrūtī dil

Belkĭ hest īn ḳafeṣ-i ṭūtī dil

Ger to ṭūṭī zi ḳafes neşnāsī

Be-Ḫodā nās ne’i nesnāsī

Ma‘nā-yı elfāẓ :*Nīst*degildir *īn*bu *peyker*resm ya‘nī el ile aġaçdan veyā sā’ir şey’den yapılub bir mevżi‘e ḳonılan ṣūret kĭ küffārıñ pūtları gibi *maḫrūṭ*dülger ve mu‘allimiñ rendesiyle düzlenüb yapılmış /şey’. Lâkin burada ṣanevberü’ş-şekl olan et pārçesi murāddır /*dil*göñül*belkĭ* ḥarf-i istiṣnā *hest*odur *īn*bu *ḳafeṣ*ma‘lūm ḳuşlara maḫṣūṣ olan ve Türkçe müsta‘mel olan ḳafes *ṭūtī* ma‘lūm ve meşhūr**(9a)** olan ḳuş *dil* göñül *ger*eger*t*osen *ṭūṭī*keẕâlik ṭūṭī ḳuşu *zi ḳafes*ḳafesden *neşnāsī*añlamaz iseñ *be-Ḫodā*Cenāb-ı Ḥaḳḳa /ḳasem, yemīn iderimki/ *nās*insānī *ne’i*degil*nesnāsī*şebeksin.

Maḫṣūl-i beyt : Bu seniñvücū/dunda olan ṣanevberü’ş-şekl peyker kĭ et parçası bu göñül, ḳalb degildir/. Belkĭ bu /et parçası/ göñlünüñ ṭūtīsi olan rūḥunuñ ve emr-i rabbāniniñ ḳafesidir. Eger sen bu ṭūṭī ḳafesinden añlamaz iseñ /farḳ itmez iseñ/ ya‘nī anıñ ḳafesi olub içinde olan ṭūṭīden ḫaberiñ olmaz ise sen Cenāb-ı Ḥaḳḳa ḳasem ve yemīn iderimkĭ/sen insān/ degilsin. Belkĭ Ḥaḳıñ şebekīsin ya‘nī sen insān degilsin şebeksin.Çünkĭinsān olan elbette kendi vücūdu ḳafesinde olan ṭūṭīden ḫaberdār olacaḳdır.

Ṣaḥīfe (34) Ḳāle Sa‘dī :

كفتن نكو ميروييكمراه

كناه برزكست و جور قوى

مكو شهد شيرين شكر فايقست

كسى را كه شقمو نيا اليقست

Be-gomrāh goften nikū mī-revī

Gonāh bozorgest u cevr-i ḳavī

Me-gū şehd şīrīn şeker fāyiḳest

Kesī rā kĭ şaḳmūniyā lāyıḳest

Me‘ānī-ielfāẓ :*Be-gomrāh* azġunlara *gomrāh* azġınlıḳ /ma‘nāsına yoldan çıḳmış olan/ *goften*söylemeklik *nikū*eygü *mīrevī*gidersin *gonāh*ma‘lūm żıdd-ı şevābdır *bozorgest*ziyāde büyükdür *u cevr* ẓulm *ḳavī*metīn *me-gū*söyleme *şehd*‘asel bāl *şīrīn tatlu şeker*ma‘lūm *fāyiḳest* ya‘nī fāyiḳdir, lāyıḳdır *kesī rā*bir kimesne*kĭ* zīrā *şaḳmūniyā*insānda olan ṣafre *lāyıḳest*lāyıḳdır sezādır.

Maḥṣūl-i beyt : Azġın ve /ṭarīḳ-i müstaḳīmden çıḳmış ve ḍalālet yolunagitmiş olanlara/şer‘-i şerifeygü /ve güzel gideyorsalar yoluñ eygüdür diyü söyleme ki bunlara eygü gideyorsa diyü söyleme ve anları taḥsīn itme büyük/ günāh/dır./ Ziyāde **(9b)**büyükdür ve ziyāde ẓulmdür. Bundan ne-ḳadar büyük günāh ve ẓulm ḳavī olur bilmiyorsun.Çünkĭ ṣafrevī /olan ādeme ‘asel, bāl tatlu ve şeker eygüdür,fāyiḳdir saña lāyıḳdır/ dime/. Zīrā ol kimesneye bunlara mużırdır, żarardır. Ancaḳ ol ādeme müshil içün lāzım gelen şerbet lāyıḳdır/. Bundan añlaşılan budur kĭ azġın vemuġāyir-i şer‘-i şerīfolan ādemlere /eygü gideyorsuñ, ideyorsuñ dimek/ lāyıḳ degildir böyle söylememekā‘lādır.

Ṣaḥīfe (35)Ḳāle Mollā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

جز عنایت کی کشاید چشم را

جز محبت کی نشاند خشم را

جهد بی توفیق خود کسی را مباد

در جهان و الله اعلم بالرشاد

Coz ‘ināyet key goşāyed çeşm-rā

Coz muḥabbet key nişāned ḫışm-rā

Cehd bī-tevfīḳ ḫōd kesī-rā me-bād

Der-cihān u Allâhu ā‘lem bālerşād

Me‘ānī-ielfāẓ :*Coz*ġayrı *‘ināyet*ma‘lūm *key*ḳaçan *goşāyed* açar *çeşm rā* gözü *coz* ġayrı *muḥabbet*ma‘lūm *key*ḳaçan *nişāned*oturtur *ḫışm rā*ġażabı *cehd*sa‘y ve ġayret *bī-tevfīḳ* tevfīḳ-i rabbānī olmaḳsızın *ḫōd kesī rā* kimesneye *me-bād*olmasun*der cihān*cihānda*u Allāh*Cenāb-ı Ḥaḳ ā‘lemdirziyāde ‘ālemdir *bālerşād*irşāda lāyıḳ ve sezā olanları.

Maḥṣūl-i beyt : Luṭf ve ‘inayetden ġayrı kimdir gözü açan. Ancaḳ ‘ināyet ve luṭf gözü açar. Muḥabbetden başḳa kimdir ġażab u ḫışm ve şiddeti teskīn edici. Böyle ise Cenāb-ı Ḥaḳıñ bu cihānda luṭf ve tevfīḳi olmayan kimesne beyhūde sa‘y ve ġayret itmesun kĭ netīcesi yoḳdur dimek olur.

Ṣaḥīfe(36) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

خوش بود كر محك تجربه آيد بميان

تا سيه روى شود هر كه دروغش باشد

Ḫōş buved ger miḥekk tecrube āyed be-miyān

Tā siyeh rūy şeved her kĭ durūġeş bāşed

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ḫōş* güzel *buved*olur *ger*eger *miḥekk*ma‘lūm ḳuyumcılarıñ yanında kĭ ṭaş *tecrube***(10a)**ma‘lūm ya‘nī ṣınamaḳ *āyed*gele *be-miyān*ortaya *tā*ḥattá *siyeh*ma‘lūm ḳara *rūy*yüz *şeved*olur *her kĭ* her kimesne kĭ *durūġeş* anıñ ġill u ġeşi*başed* ola.

Maḥṣūl-i beytGüzel olur eger tecrübeye maḫṣūṣ ṭaşortaya gelür ise tā kĭ yüzü siyāh olur. Her kimiñ-kĭ ġill u ġeşi olur ya‘nī öyle ġill u ġeşiyle ādemi miḥekk tecrüb[en] ḥaḳīḳate ve verildigi anda ġillüġeş gibi olan yüziniñ ḳarası ẓāhir olur dimekdir.

Ṣaḥīfe (36) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

حدیث دوست نکویم مکر بحضرت دوست

کر آشنا سخن آشنا نکه دارد

Ḥadīş-i dūst ne-gūyem meger be-Ḥażret-i dūst

Kĭ āşinā soḫen āşinā nigeh dāred

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ḥadīş*söz, kelām *dūstż*ıdd-ı düşmān *ne-gūyem*söylemem *meger*illā gibi ḥarf-i istiṣnā *be-Ḥażret* ṣāḥib-i devlet olan ādem *dūst*ma‘lūm*kĭ* zīrā *āşinā*bilinmiş *soḫen*söz *āşinā*keẕâlik *nigeh*ḥıfẓ*dāred*ṭutar.

Maḥṣūl-i beyt : Dost sözini ve kelāmını söylemem. İllā Ḥażret-i dosta söylerim. Zīrā āşinā olan ya‘nī bilici olan ādem bilici /ādemiñ/ sözini ḥıfẓ ider. Ya‘nī āşinā, āşiñanıñ sözini muḥāfaẓa idüb yād olanlara söylemez dimekdir.

Ṣaḥīfe (37) ḲāleMollā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

بازیٔخود دیدی ای شطرنج باز

بازیٔخصمت ببین دور و دراز

Bāzī-i ḫōd dīdī ey şeṭrenc-bāz

Bāzī-i ḫeşmet be-bīn dūr u dırāz

Me‘ānī-ielfāẓ :*Bāzī*oyun lo‘b/*ḫōd*kendü/ *dīdī*gördüñ *ey*ḥarf-i nidā*şeṭrenc-bāz* şeṭrenc oynayıcı *bāzī*oyun *ḫeşmet* seniñ ḫeşminiñ *be-bīn*gör/*dūr*uzaḳ/*u dırāz*uzun ve tüylüdür.

Maḥṣūl-i beyt : Ey şeṭrenc oynayıcı sen /kendü oyununu gördüñ/. Ya‘ni naşıl diḳḳatle oynayor. Baḳ bir kere naẓar eyle seniñ ḫesminiñ oyununu /daḫi/ görbaḳgeniş /ve uzun uzadıya oynayor/. Ya‘nī ḫod‘e **(10b)**ve hīleli bir oyundur, diḳḳat eyle dimekdir.

Ṣaḥīfe (38)Ḳāle’s-Sa‘dī :

چه قدر آورد بنده نزد رٔیس

که زیر قبا دارد اندام پیس

Çi ḳadr āverd bende-i nezd-i re’īs

Kı̆ zīr-i ḳabā dāred endām-ı pīs

Me‘ānī-ielfāẓ :*Çı̆*ne *ḳadr* ḳıymet *āverd* getürür *bende*ḳul *nezd* yanında *re’īs*ma‘lūm ḳavmiñ ve cemā‘tiñ büyügi olan *ẕātkı̆* zīrā *zīr*altında *ḳabā*ḳafdān *dāred*ṭutar *endām* ma‘lūm insānıñ boyu bosu, ḳılıġı, bedeni *pīs*beḥerḥebe berḥī denilen ‘illet.

Maḥṣūl-i beyt :Ḳul,re’īs olan ẕātıñ yanında ne ḳadr ve ḳıymeti vardır ya‘nī yoḳdur. Zīrā o bende etegi altında pīs olan endāmı ṭutar dimekdir. Ya‘nī yüzü alaçe olan insānıñ ne ḳadr u nemenziletivardır, yoḳdur dimekdir.

Ṣaḥīfe (39):

دروغ مصلحت آمیز به از راست فتنه انکیز

Durūġ-ı maṣlaḥat-āmīz bih ez-rāst fitne engīz

Me‘ānī-ielfāẓ :*Durūġ*yalan, kiẕb *maṣlaḥat* ma‘lūm iş *āmīz*ḳarışdırıcı *bih*eygü*ez-rāst*ez men ma‘nāsınadır *rāst*ṭoġru *fitne*ma‘lūm ya‘nī fesād ve żıdd-ı ṣulḥ ve āsāyiş *engīz*ḳobarıcı.

Maḥṣūl-i kelām : Maṣlaḥat ve iş bitirici, ḳarışdırıcı yalan eygüdür. Āsāyişe ḫalel viren ve fitne ḳobaran ṭoġru sözden ya‘nī iş görücü yalan söz, aralıġa fitne ve fesād bıraḳıcı ṭoġru sözden eygü ve ā‘lādır dimekdir.

Ṣaḥīfe (39)Ḳāle’s-Sa‘dī :

تا نیك ندانی كه سخن عین صوابست

باید كه بكفتن دهن از هم نكشایی

كر راست سخن كویی و دربند بمانی

به ز انكه دروغت دهد از بند رهایی

Tā nīk ne-dānī kĭ soḫen ‘ayn ṣavābest

Bāyed kĭ be-goften dehen ez hem ne-guşāyī

Ger rāst soḫen gūyī uderbend be-mānī

Bih zānkĭ durūġet dehed ez-bend rehāyī

Me‘ānī-ielfāẓ :*Tā*ḥattá *nīk*eygü *ne-dānī kĭ*bilmezsin-kĭ *soḫen*söz *‘ayn*ṭıbḳı *ṣavābest*ṣavābdır ya‘nī ḫaṭā degildir *bāyed*gerekdir, lāzımdırkĭ *be-goften*söz söylemeklige *dehen*aġız *ez hem*birbirine /ya‘nī yumulmaḳdan/ *ne-guşāyī*açmayasın**(11a)***ger*eger *rāst*ṭoġru *soḫen*söz *gūyī*söyleyesin*uderbend*daḫī ḳayd

ve bağlu *be-mānī* ḳalasın*bih* eygü *zānkĭ* ol şey'den kĭ *durūġet*seniñ yalanıñ *dehed*virir *ez-bend*ḳayd ve bağdan *rehāyī* ḳurturmaḳlığı.

Maḥṣūl-i ḳıṭ'a :İgüce bilmedikce kĭ söylenecek söz 'ayn-ı ṣavābdır, gerekdir ve lāzımdır kĭ söz söylemege ağzını açmayasın. Eger bilürsin-kĭ ṭoġru söz söylemeklik ile bağlu ve maḥbūs olaraḳ ḳalacaḳsın, bu ṭoġru sözü söylemekle bend ve bağda ḳalmaḳlığıñ yalan söz söyleyüb-de ḳayd ve bağdan ḳurtulmaḳlığından eygüdür. Ya'nī ṭoġru söylemekden gerü ṭurmamaḳ gerekdir. Ya'nī ṭoġru söyle velev bend ve bağlu maḥbusda ḳalacaḳ olur iseñ bile dimekdir.

Ṣaḥīfe (39)Ḳāle Fī'l-Meşnevī :

صبح کاذب کاروانها را زدست

که ببوی روز بیرون امدست

صبح کاذب خلق را رهبر مباد

کو دهد بس کار و انها را بباد

Ṣubḥ kāẕib kārvānhā-rā zedest

Kĭ be-būy rūz bīrūn āmedest

Ṣubḥ kāẕib ḫalḳ-rā rehber me-bād

Kū dehed bes kārvān-hā-rā be-bād

Me'ānī-ielfāẓ :*Ṣubḥ* ma'lūm ṣabāḥ kĭ ṭulū'-ı şemsden muḳaddem olur *kāẕib*yalancı *karvān*ma'lūmyol giden bir gürūh-ı ḥayvānān ma' tüccārān–*hāż*amīr-i cem'dir*zedest*urmaḳ ma'nāsınadır*kĭ* böyle kĭ *be-būy*ḳoḳu rāyiḥa *rūz*gündüz

*bīrūn*ṭaşraya *āmedest* gelmişdir *ṣubḥ vekāẕib*evvelce beyān olunmuşdur *ḫalḳ-rā*maḫlūḳ *rehber*gösterici *me-bād*olmasun *kū ya'nī* kĭ ū*dehed*virir *bes*çoḳ *karvān-hā-rā*keẕâlik beyān olunmuşdur, karvānları *be-bād*rūzgāra.

Maḥṣūl-i ḳıṭ'a :Ṣubḥ-ı kāẕib-kĭ daha ṣubḥ-ı ṣādıḳa ḫayli vaḳt var iken ẓuhūr ider ve bu ṣubḥ-ı kāẕib gūyā ṣabāḥ oluyor gibi bir beyāżlıḳ gösterir, ṣoñrao beyāżlıḳ zā'il olub kemā fi's-sābıḳ leyliñ siyāhlıġı gelür. Bu müddetden **(11b)**yarım sā'at ṣoñra aṣıl ṣubḥ-ı ṣādıḳ ẓuhūr ider. İşte bu ṣubḥ-ı kāẕib kārvānları urmuşdur ya'nī ṣabāḥ ẓannıyla kārvānları yola düşürtür. Böyle kĭ bu ṣubḥ-ı kāẕib gündüz ḳoḳısını ṭaşra getürir. Bundan ṭolayı bu ṣubḥ ḳāẕib maḫlūḳuñ rehberi, yol göstericisi olmasun. Zīrā kĭ o ṣubḥ-ı kāẕib çoḳ kervānları rūzgāra virmişdir.

Ṣaḥīfe (39)Ḳāle Fi'l-Meşnevī :

اهل صیقل رسته اند از بوورنك

هر دمی بینند خوبی بی درنك

نقش و قشر علم را بکذاشتند

رایت عین الیقین افراشتند

بر ترند از عرش و کرسی و خلا

ساکنان مقعد صدق خدا

علم کان نبود زهو بی واسطه

ان نیاید همچو رنك ماشطه

Ehl-i ṣayḳal reste end ez-būureng

Her demī bīnend ḫūbī bī-direng

Naḳşuḳışr ‘ilm-rā be-goẕāştend

Rāyet ‘ayne’l-yaḳīn efrāştend

Berterend ez-‘arş u korsī u ḫalā

Sākinān maḳ‘ad-ı ṣıdḳ-ı Ḫodā

‘İlm ḳān ne-būd zi-Hū bī-vāsıṭa

Ān ne-yāyed hemçu reng māşiṭe

Me‘ānī-ielfāẕ :*Ehl* ya‘nī ṣāḥib ve erbāb *ṣayḳal*ma‘lūm cilā verici şey’ *reste end*kurtarmışlardır *ez-bū* ḳoḳudan *u reng* ma‘lūm renk, elvān *her demī*her nefesde ve ṣoluḳda *bīnend*görirler *ḫūbī*güzeli *bī-direng*bilā tevaḳḳuf ya‘nī tevaḳḳufsuz *naḳş*ma‘lūm ziynet *ḳışr* bir şey’iñ ḳabuġı *‘ilm-rā*ma‘lūm żıdd-ı cehl *be-goẕāştend*geçmişlerdir *rāyet*sancaḳ, ‘alem *‘ayne’l-yaḳīn*ma‘lūm yaḳīn[en] görmek *efrāştend*yücelmişlerdir ya‘nī ‘alāya ḳaldırmışlardır *berterend*ziyāde ‘ālīdir *‘arş*ma‘lūm *korsī*ma‘lūm *u ḫalā*ya‘nī bunlarıñ üst ṭarafı kī lā ḫalā velā melā denilür *sākinān*oturıcılar *maḳ‘ad-ı ṣıdḳ-ı Ḫüdā*tefsīre mürāca‘atla ma‘lūm olur *‘ilm* ma‘lum *ḳānkī ān* dimekdir, anlarıñ *ne-būd*olmaz *zi Hū*Cenāb-ı Ḥaḳdan *bī-vāsıṭa*ya‘nī ara yerde mülk vesāṭetiolmaḳsızın*ān*o *ne-yāyed*gelmez *hemçu*gibi *reng*ma‘lūm elvān *māşiṭe*ḳadınları süslendiren ḫātūn.

Maḥṣūl-i ḳıṭ‘a : Ehl-i cilā olan Evliyā-yı Kirām**(12a)**ve ḫavāṣī-yi mü’minīnḳoḳudan ve elvāndan ḳurturmuşlardır. Ya‘nī dünyānıñ rāyiḥa-yıṭalebiyyesindenve dürlü dürlü olan ve ziynet baḫş iden metā‘ından ḫalāṣī olmuşlardır. Ya‘nī bunlarıñ muḥabbeti ḳalblerinden çıḳmışdır, bunlar her nefesde güzeli bilā tevaḳḳuf ve bilā şekk görürler. Ya‘nī aṣl u ḥaḳīḳatde güzel olan şey’i bilā

tevaḳḳuf görürler. Bunlar ‘ilmiñ naḳşından ve ḳabuġundan geçmişlerdir. Ya‘nī ‘ilm-i ẓāhir-i naḳşa ve ‘ilm-i bāṭınıñ ḳabuġuna beñzer. Bunlar bu ‘ilm-i ẓāhirden güzerān itmişlerdir daḫī bunlar ‘ayne’l-yaḳīn sancaġını fevḳe’l-‘alāya ḳaldırmışlardır daḫī o ‘ayne’l-yaḳīn sancaġını ‘arş u kürsī ve ḫalā ve melādan ziyāde ‘ālī itmişlerdir. Bunlar maḳ‘ad-ı ṣıdḳ-ı Ḫüdāda sākin olan Enbiyā ve Evliyā-yı Kirāmdır kĭ bunların ‘ilmleri bī-vāsıṭa Cenāb-ı Ḥaḳdandır kĭ o ‘ilm ‘ilm-i ẓāhireteşbīh-i ṭarīḳiyle ḳadınları süslendiren māşiṭe ta‘bīr olunanḫātūna beñzemez ya‘nī ‘ilm-i ẓāhir māşiṭe gibidir, dimek olur.

Ṣaḥīfe (40)Ḳāle’s-Sa‘dī :

کسی را که پندار در سر بود

مپندار هرکز که حق بشنود

ز علمش ملال آید از و عط ننك

شقایق بباران نروید ز سنك

Kesī-rā kĭ pendār der-ser buved

Mependār hergiz kĭ Ḥaḳ bişnev

Zi ‘ilmeş melāl āyed ez-va‘ẓ neng

Şaḳāyıḳ be-bārān nerevīd zi-seng

Me‘ānī-ielfāẓ :*Kesī rā*bir kimesne*kĭ pendārẓ*an *der-ser* başında *buved*olur *mependārẓ*an itme *hergiz kĭ* aşlā ve ḳaṭ‘ā*ḥaḳḳ*ṭoġrıya *bişnev*işidir *zi ‘ilm* ma‘lūm

ya‘nī bilmekden *eş* żamīrdir *melāl*keslānlıḳ ve tembellik *āyed*gelür *ez va‘ẓ* va‘aẓ naṣīḥat *neng* ‘ār *şaḳāyıḳ*gelincik çiçegi denilen çiçek *be-bārān*yaġmūr ile *nerevīd*bitmez ḥāṣıl olmaz *zi seng*ṭaş.

Maḥṣūl-i ḳıṭ‘a : Bir kimesneniñ kĭ başında ẓan ve gūmānı ola ẓan itmege o kimesne ḥaḳḳ kelāmı işidir böyle ẓan ṣāḥibi olan kimesne Ḥaḳı aṣlā ve ḳaṭ‘ā işitmez öyle olan kimesneye ‘ilmden aña melāl ve keslānlıḳ gelür öyle kimesneye va‘ẓ **(12b)**ve naṣīḥatden daḫī ‘ār gelür ya‘nī bunları ḳabūl itmez gelincik çiçegi denilen çiçek yaġmūr ile ṭaşdan bitmez ve ḥāṣıl olmadıgı gibi dimekdir.

Ṣaḥīfe (41)Ḳāle Mollā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

ای که خود را شیر یزدان خوانده٤

سالها شد با سکی در مانده٤

چون کند این سك برای تو شکار

چون شکار سك شد ستی اشکار

Ey kĭ ḫōd rā şīr-i yezdān ḥ̆ānde’i

Sālhā şod bā segī der mānde’i

Çun koned īn seg berāy-ıto şikār

Çun şikār-ı seg şodestī āşikār

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ey kĭ* ol kimesne kĭ *ḫōd rā*kendini *şīr* arslān *yezdān*Cenāb-ı Ḥaḳ *ḥ̆ānde’i*okumuş *sālhā*nice seneler *şodoldubā segī* bir köpek ile *der*

*mānde'i*ḳalmış *çun*çünkĭ *koned*ider *īn seg*bu köpek *berāy*çün*to*seniñ *şikār*o ṣayd *çun*çünkĭ *şikār*o ṣayd*seg* köpek *şodestī*olmış *āşikār* ẓāhir.

Maḥṣūl-i ḳıṭ'a : Ey ol kimesne kĭ kendisini Allâhıñ arslānı demişdir.Lâkin nice seneler bir köpek ile ber-ā-ber ḳalmışdır çünkĭ o köpek seniñ içün şikār ider ya'nī o ṣayd ider binā[en]'aleyh sen o köpegiñ avı ve ṣaydı oldugıñ ẓāhir ve huveydā olmuşdur dimek olur.

Ṣaḥīfe (42) Ḳāle'l-Mollā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

جمله حیوانرا پی انسان بکش

جمله انسانرا بکش از بهر هش

هش چه با شد عقل کل هوشمند

هوشی جزیٔ هش بود اما نژند

لطف او عاقل کند مر نیل را

قهر او ابله کند قابیل را

Comle ḥayvān-rā pey insān be-koş

Comle insānrā be-koşez behr-i huş

Huş çĭ bāşed 'aḳl-ikull-ihūşmend

Hūş coz'īhuş buved emmā nejend

Luṭf-ı ū ‘āḳıl koned mer Nīl-rā

Ḳahr-ı ū ebleh koned Ḳābīl-rā

Me‘ānī-ielfāẓ :*Comle*hepsi *ḥayvānrā* ḥayvānlarıñ *pey*içün *insān*ma‘lūm benī ādem *be-koş*öldür ya‘nī ḳatl eyle *cumle* keẕâlik hepsi dimek *insān-rā*insānlar *be-koş*öldür*ez behr-i* içün *huş* ‘aḳl*huş* ‘aḳl*çı*ň*ebāşed* olur *‘aḳl-ıkull* ya‘nī ‘aḳl oldur kĭ aña ‘aḳl-ıkull derler*hūşmend* ‘aḳıllılıḳ**(13a)***hūş* ‘aḳl *coz’ī*azya‘nī ḳalīl*huş* ‘aḳl *buved*olur *emmā*ḥarf-i istiṣnā,lâkin ma‘nāsına *nejend*maḳbūl degildir / ża‘īfdir/ *luṭf*ma‘lūm *ūż*amīr *‘āḳıl* ẓıdd-ı mecnūn *koned*eyler *mer* /taḥḳīk/ *Nīl-rā*/Nīl mübāreki meşhūr Mıṣrdan cereyān ider/ *ḳahr-ı ū* onuñ ḳahrı ya‘nī ġażabı *ebleh*budalā *koned*eyler*Ḳābīl-rā* meşhūr olan Ḳābildir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Cümle ḥayvānları insān içün öldür ve cümle insānları ‘aḳl içün öldür ya‘nī ‘ukalā olan ẕevāt yolunda ebleh ve ‘aḳılsız olan cühelāyı öldür dimekdir. ‘Aḳl ne ola aṣıl ‘aḳıllı olan ‘aḳl-ı kullṣāḥibi olan ya‘nī enbiyā ve ‘urefā ve evliyā-yı kirām ḥażerātıdır. Az ve ḳalīl olan ‘aḳldaḫī ‘aḳldır.Lâkin ‘aḳl-ıkull ṣāḥibleri ‘indinde maḳbūl degildir /ża‘īf ve alçaḳ/ coz’iñ külle nisbeti ne-ḳadar olabilür. /Ol Cenāb-ı Ḫüdānıñ luṭfu taḥḳīḳ[en] āb-ı Nīli ‘āḳıl eyler ol Ḫüdānıñ ḳahrı ve ġażabı daḫī/ /meşhūr ve ma‘rūf Ḳābīli ebleh eyler/ dimekdir.

Ṣaḥīfe (42) ḲāleFī’l-Meşnevī :

انکه بی همت چه با همت شده

و انکه با همت چه با نعمت شده

Ankĭ bī-himmet çĭ bā-himmet şode

Vānkĭ bā-himmet çĭ bā-ni‘met şode

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ankĭ* ol kimse kĭ *bī-himmet* himmetsiz ya‘nī sa‘y ve ġayret etmez *çĭ*ne ola *bā-himmet* himmet ṣāḥibiyle *şode* olmuş *vānkĭ* dīger ol kimse kĭ *bā-himmet* himmet ṣāḥibi *çĭ* ne ola *bā-ni‘met* ni‘met ṣāḥibiyle olmuş.

Maḥṣūl-i beyt : Ol kimse kĭ bī himmetdir himmetsizdir /ne ‘aceb himmetle olmuş/ ve ol kimse kĭ himmet /iledir/ /ne ‘aceb/ ni‘met /ile olmuşkĭ anıñ ġavrine kimse iremez/.

Ṣaḥīfe (42) Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

مهر پا كان در ميان جان نشان

دل مده الا بمهر دلخوشان

كر تو سنك صخره و مرمر شوی

چون بصاحب دل رسی جوهر شوی

انهم تحت قبا بی آمنون

جز كه يزدانشان نداند ز از مون

Mihr-i pākān der miyān-ı cān nişān

Dil me-dih illā be-mihr-i dilḫūşān

Ger to seng ṣeḫre vu mermer şevī

(13b)*Çun be-ṣāḥib dil resī cevher şevī*

Anhum taḥt ḳabābī āminūn

Coz kĭ yezdānşān ne-dāned zi-āzmūn

Me‘ānī-ielfāẕ :*Mihr*muḥabbet *pākān* ma‘lūm muṭehher olanlar dimek *der miyān* ortasında *cān*ma‘lūm rūḥ *nişān*dik,ḳo *dil* göñül *me-dih*virme *illā* ḥarf-i istiṣnā *be-mihr*muḥabbet *dilḫūşān* göñülleri ḫoş olanlar dimekdir *ger* eger*to* sen *seng*ṭaş *şeḫre* ḳatı *vu mermer* ma‘lūm bir nev‘i beyāż ṭaş *şevī* olasın *çun*çünkĭ *be-ṣāḥib* mālik *dil* göñül *resī*ulaşasın *cevher* ma‘lūm mu‘teber olan bir nev‘i ṭaşdır *şevī* olasın *anhum*‘Arabī-ül-‘ibāre olub ma‘nāsı ma‘lūmdur ya‘nī anlar dimekdir *taḥt* altında *ḳabābī*ḳubbe ma‘nāsına*āminūn*āmīnlerdir *coz kĭ* ġayrı *yezdān*Cenāb-ı Ḥaḳ*şān* anlarıñ *ne-dāned* bilmezler *zi-āzmūn*mücerrebtecrübe olunmuş.

Maḥṣūl-i ḳıṭ‘a :Pāk ve ṭāhir olan ẕevāt-ı kirāmıñ muḥabbetini cānıñ ortasına ḳo ya‘nī Enbiyā-yı ‘İẓām ve Evliyā-yı Kirāmıñ muḥabbetlerini cānıñ ortasına ḳo göñül virme illā göñülleri ḫoş olanlara göñül vir kĭ eger sen ḳatı ve ḳara ṭaş veyā mermer ṭaşı olasın çünkĭ ṣāḥib-i göñüle ulaşasın mücevher gibi maḳbūl ve merġūb olursun. İşte bu Evliyā-yı Kirām Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳubbesi altında emīn ve rāḥatdadırlar. Bunları Cenāb-ı Ḥaḳdan başḳa bir kimesne ḥāl u şān-ı ‘ālīlerini be-Ḥaḳ[ın] temāmiyle bilemezler. Bunlar Ḥaḳıñ tecrübe olunmuş ḳullarıdır, dimek olur sulṭānım.

Ṣaḥīfe (45)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

اختیار امد عبادت را نمك

ورنه میکردد بنا خواه این فلك

کردش او را نه اجر و نه عقاب

که اختیار امد هنر وقت حساب

ائتیا کرها مهار عاقلان

ائتيا طوعا بهار عاشقان

اين هحب دانه ليك از بهر شير

وان دكر دل داده بهر ان ستير

İḫtiyār āmed ‘ibādet-rā nemek

Verne mī-gerded benā ḫ ̆āh īn felek

Gerdiş-i ū-rā ne ucr u ne ‘uḳāb

K’iḫtiyār āmed honer vaḳt-iḥesāb

İ’tyā kerh[en] mehār-ı ‘āḳilān

İ’tyā ṭava[en] behār-ı ‘āşıḳān

Īn muḥibb dāye līk ez-behr-i şīr

(14a)*V’ān diger dil dāde behre ān setīr*

Me‘ānī-ielfāẓ :*İḫtiyār*ma‘lūm żıdd-ı cebr *āmed*geldi *‘ibādet-rā* ma‘lūm ṭā‘āt-ı ilâhiye *nemek*ṭuz*verne* yoḫsa *mī-gerded*döner, devrān ider *benā ḫ ̆āh*ister istemez *īn*bu *felek*ma‘lūm eflāk-ı seb‘a *gerdiş* dönmüş devrī *ū-rāż*amīr felege rāci‘dir *ne*degildir *ucret* ma‘lūm ḫidmet muḳabilinde verilen aḳçe*u ne* degildir*‘uḳāb* ma‘lūm ‘aẕāb ve ‘uḳūbet*kĭ* zīrā *iḫtiyārż*ıdd-ı cebr *āmed*geldi *honer* ma‘lūm ma‘rifet *vaḳt*

zamān *hesāb* muḥāsebeden *vaḳt-i ḥesāb* maḥşer dimekdir *i'tyā*gelmesi *kerh*^{en} ma'lūm mekrūh dimek *mehār* yular *'āḳilān* 'aḳıllı kimesneler *i'tyā*gelmesi *ṭava*^{en}ma'lūm żıdd-ı kerh muṭī' munḳād*behār* ma'lūm mevsim-i behā *'āşıḳān* 'āşıklarıñ *īn* bu *muḥibb* muḥabbet idici *dāye*ma'lūm ṣabīleriñ terbiyesine me'mūr ve anlara süd viren cāriye kĭ dadı ve süd ana ta'bīr olunur *līk*lâkin ma'nāsınadır *ez-behr-i*içün *şīr*süd *v'ān*dīger, dīgeri,başḳası*dil*gönül *dāde*virmiş *ān*o *setīr*setr ma'nāsınaörtmeḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳḳa iḫtiyār ile 'ibādet ve ṭā'āt itmek ṭa'āmıñ ṭuzu gibidir yoḫsa bu eflāk ister istemez cebr ile zūr ile döner ve devr ḥareket ider kĭ ānıñ devr ve ḥareketi muḳābelesinde ne ücret ve ne 'uḳāb vardır ya'nī felek seniñ gibi ā'māl muḳābelesinde cezā ve 'uḳāb bulmaz ister istemez o devr ve ḥareket idecekdir çünkĭ vaḳt-i ḥesāb olan yevm-i ḳıyāmetde seniñ iḫtiyārıñ hüner ve ma'rifet olur ya'nī iḫtiyārıñ ile eylediğiñ ā'māl saña hünerden ma'dūd olaraḳ ni'met iḥsān olunmasına sebeb olur /kerāhet yönünden gelmek/ 'āḳıllu olan ādemleriñ yuları /olur/.Lâkin 'āşıḳlarıñ mevsim-i **(14b)**behārı ṭav'^{an} ve munḳād^{en} /gelmek olur/ 'āḳıl ṣāḥibi olan ẕevātıñ her ne-ḳadar ṭā'at ve 'ibādet ṭarafına sevḳ içün keşīde olsa bile kerh^{en} gelür.Lâkin 'āşıḳ-ı ṣādıḳ olan ve bī-'aḳl ve mecnūnveş görinen ẕevātıñ bahā ve ḳız?gibi ā'māli rūşenve revnaḳdār olaraḳ ṭav'^{an} ve munḳād^{en} görünüb ve gelür dimekdir.

Ṣaḥīfe (45)Ḳāle'l- Ḥāfıẕ :

عاشق كه شد كه يار بحالش نظر نكرد

اى خواجه درد نيست و كر نه طبيب هست

'Āşıḳ kĭ şod kĭ yār be-ḥāleş naẕar ne-kerd

Ey ḫ'āce derd nīst u ger ne ṭabīb hest

Me‘ānī-ielfāẕ : *‘Āşıḳ* ma‘lūm ifrāt-ı muḥabbetle muḥabbet iden *ẕāt-kĭ* kim ma‘nāsına *şod*olduk*ĭ* ḥarf-i rabṭ *yār*ma‘lūm dūst maḥbūb*be-ḥāl* ma‘lūm insānıñ ḥāli - *eş* żamīrdir ‘āşıḳa rāci‘ *naẓar* baḳmaḳ *ne-kerd* itmedi *ey* ḥarf-i nidā *ḫ ̆āce*efendimizdimek *derd*ma‘lūm żıdd-ı ṣıḥḥat *nīst*yoḳdur*u ger ne*yoḫsa *ṭabīb*ma‘lūm hekīm *hest*vardır.

Maḥṣūl-i beyt :‘Āşıḳ-ı ṣādıḳ kim oldu-kĭ o ‘āşıḳıñ ḥāline yāri ve maḥbūbu naẓar itmeye ya‘nī elbette naẓar ider. Ey efendimiz!Sende derd-i ‘aşḳ yoḳdur yoḫsa böyle derdlilere ṭabīb vardır ya‘nī sen hemān derd-i ‘aşḳı kendüye mālikāne eyle böyle derdlere devā idecek ṭabīb bekçoḳdur anlar seni bulub derdine biñ dürlü devā iderler, dimek olur.

Ṣaḥīfe (46)Ḳāle’s-Sa‘dī :

زبان امد از بهر شکر و سپاسی

بغیبت نکرداندش حق شناسی

کذرکاه قرآن و پندست کوش

به بهتان باطل شنیدن مکوش

دو چشم از پی صنع باری نکوست

ز عیب برادر فرو کیر و دوست

Zebān āmed ez-behr-i şükr u sipāsī

Be-ġıybet ne-kerdānedeş Ḥaḳ şināsī

Goẕergāh-ı Ḳur'ān u pendest gūş

Be buhtān-ı bāṭıl şenīden me-gūş

Du çeşm ez-pey[en] ṣun'-ı bārī ne-gūst

Zi-'ayb-ı birāder ferū gīr u dūst

Me'ānī-ielfāẕ :*Zebān* lisān *āmed*geldi *ez-behr-i* için *şükrż*ıdd-ı küfr *sipāsī* ḥamd *be-ġıybet*arḳasından söz söylemek *ne-kerdāned* döndürme**(15a)**-*eşż*amīr lisāna rāci'dir*Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳ *şināsī*añlayıcı *goẕergāh*yol üzeri ya'nī ṭarīḳ ve yol *Ḳur'ān*ma'lūm kitāb-ı menzil-i şerīf *u pendest* pend ve naṣīḥat *gūş*ḳulaḳ dimekdir *be buhtān*iftirā *bāṭılż*ıdd-ı ḥaḳḳ *şenīden* işitmeklik *me-gūş* sa'y ve ġayret eyleme*du çeşm* ikĭ göz *ez pey* için *ṣun'* ṣan'at *bārī*Cenāb-ı Ḥaḳ *nikūst*eygüdür *zi-'ayb* ma'lūm 'ayb muġāyir-i edeb olub taḳbīḥ olunur şey'ler *birāder* ma'lūm ḳarındāş dimekdir *ferū*aşaġa *gīr* ṭut*dūst* /dostuñ żıdd-ı düşmen/.

Maḥṣūl-i ebyāt : Lisān Cenāb-ı Ḥaḳıñ şükrini īfā itmek içün gelmişdir ġıybet ile lisānını döndürme. Ey ḥaḳḳ añlayıcı /ḳulaḳ/ Ḳur'ān 'aẕīmü'ş-şānıñ /güẕergāhı/ ve pend ve naṣīḥatıñ /yoludur ya'nī ḳulaḳdan bunlar istimā' olur/ bühtān bāṭıl işitmeklige sa'y ve ġayret eyleme ikigöz Cenābı Ḥaḳıñ ṣun' ve īcādı olan eşyāyı görmek içün eygüdür ḳarındāşınıñ 'aybını aşaġı ṭut /ve dostuñ ya'nī birāderiñ ve dostuna 'ayblarını/ gözünden ve ḳulaġından ya'nī anlarıñ 'ayblarını görme ve işitme dimek olur.

Ṣaḥīfe (50)Ḳale'l-Ḥāfıẓ :

غلام همت آنم كه زير چرخ كبود

ز هر چه رنك تعلق پنديرد آزادست

Ġolām-ı himmet-i ānem kĭ zīr-i çerḫ-i kebūd

Zi her çĭ reng-i te'elluḳ pendīred āzādest

Me'ānī-ielfāẓ :*Ġolām* köle *himmet*ma'lūm sa'y ve ġayret ṣāḥibi *ānem kĭ* esma'-yı işāretdir anıñ dimek *zīr* alt *çerḫ*ma'lūm devr iden şey' *kebūd* āsmān dimekdir *zi her çĭ*her nesne kĭ *reng* ve elvān mīşl yeşil ḳırmızı penbe siyāh gibi*te'elluḳ*ya'nī işābet dimek *pendīred*ḳabūl itmek *āzād*kölelikden ḳurtılub ḥür olmaḳ dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt : Bu çerḫ-i āsmānıñ altında ol himmet ṣāḥibi olan ẕat-ı 'ālī-ḳadriñkölesiyim kĭ ta'alluḳ ḳabūl ider her dürlü reng ve elvāndan āzād olmuşdur ya'nī dünyānıñ elvānından **(15b)**ve cāh-ı menṣıbından ḳurtulmuşdur; ḳurtar, dimek olur.

Ṣaḥīfe (51)Ḳāle's- Sa'dī :

اکر مردی از مردیٔخود مکوی

نه هر شهسواری بدر برو کوی

Eger merdī ez merdī-yi ḫōd me-gūy

Ne her şehsuvārī be-der bored gūy

Me'ānī-ielfāẓ :*Eger merdī* eger ādem iseñ *ez* neden *merdī* ādemligini *ḫōd* kendinin *me-gūy* söyleme ādemliginden baḥş itme *ne* degildir *her*heb *şehsuvārī* at biñiciler *be-der* ṭaşraya ṭışaruya *bored* iletür *gūy*ṭop.

Maḥṣūl-i beyt : Eger sen ādem iseñ kendi ādemligini söyleme meydāna ḳoma. Zīrā her bir at binici olan ādem ṭopu ilerü iletemez ya'nī belkĭ seniñde ādemiyetinde bir noḳṣāniyetiñ olur sen kendi kendüye ādemligini meydāna ḳoma ġayrileri seniñ insāniyetini söylesün dimek olur.

Ṣaḥīfe (52)Ḳāle’s- Sa‘dī :

عز و جاهست اکر ذل و قید اکر

من از حق شناسم نه از عمرد و زید

Eger ‘izz ū cāhest eger ẕoll u ḳayd

Men ez Ḥaḳ şināsem ne ez ‘omred u zīd

Me‘ānī-ielfāẓ :*Eger*egerçi *‘izz* ‘izzet ve rif‘et *u cāh* menṣib *est* dir *eger* egerçi *ẕoll*ẕillet ve ḥor ve ḥaḳīrlik *u ḳayd* baġlu ve maḥbūsluḳ *men* ben *ez* neden*Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳdan *şināsem* añlarım bilürüm *ne* degil *ez* neden *‘omred* ‘omrden *u zīd*daḫī zīrden.

Maḥṣūl-i beyt : Eger ‘izzet ve rif‘et ve menṣib ve-yāḫūd ẕillet ve ḥaḳāret bend ve maḥbū/sluḳdur/ ben bunlarıñ cümlesini Cenāb-ı Ḥaḳdan bilürüm ‘omrü ve zīrden bilmem dimekdir.

Ṣaḥīfe (52)Ḳāle’s- Sa‘dī :

کرت بیخ اخلاص در بوم نیست

درین در کسی چون تو محروم نیست

Geret bīḫ iḫlāṣ der būm nīst

Derīn der kesī çün to maḥrūm nīst

Me‘ānī-ielfāẓ :*Geret* ger eger *et* saña *bīḫ* kök ya‘nī esās *iḫlāṣ* ma‘lūm muḫliṣ ṣāfī *der būm* ḥadd ū dinde ya‘nī ḥadd-i ẕātında *nīst* yoḳdur *derīn* der īn dimekdir ya‘nī bunda *der* ḳapu *kesī* kimesne *çün* gibi*to* seniñ *maḥrūm* murādına **(16a)**nā’il olmayan *nīst* yoḳdur.

Maḥṣūl-i beyt : Eger seniñ ḥadd-i ẕātında daḫī ḥaḳīḳatinde iḫlāṣ kökü ve esāsı yoḳdur. Bu ḳapuda ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳıñ luṭf ve ‘ināyet ḳapusunda seniñ gibi maḥrūm olmuş kimesne yoḳdur dimek olur.

Ṣaḥīfe (52):

زبان امد از بهر شکر و سپاسی

بغیبت نکرداندش حق شناسی

Zebān āmed ez-behr-i şukr u sipāsi

Be-ġıybet ne-kerdānedeş Ḥaḳ şināsī

Me‘ānī-ielfāẓ :*Zebān* dil, lisān *āmed*geldi *ez* neden *behr-i* içün *şükr* ma‘lūm şükür,şenā ve medḥ*sipāsi* ḥamd *be-ġıybet* ma‘lūm bir kimesneniñarḳasından sū’i ḥālini söylemek *ne-kerdāned* çevirme, döndürme-*eş*żamīr zebāna rāci‘*Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳ *şināsī*añlayıcı.

Maḥṣūl-i beyt : Lisān Cenāb-ı Ḥaḳḳa şükr ve ḥamd itmek içün ḫalḳ olunmuşdur. Anıñ içün lisānını ġıybet ile döndürme, çevirme ey ḥaḳḳ añlayıcı kimesne ya‘nī lisānıñ ḫalḳı ġıybet itmek içün saña iḥsān olunmamışdır. Belkĭ Cenāb-ı Ḥaḳıñ şükrini lisānınla īfā ve edā itmek içün verilmişdir, dimek olur.

Ṣaḥīfe (52):

چه زنار منع در میانت چه دلق

که در پوشی از بهر پندار خلق

/Çĭ/zunnār men‘ der-miyānet çĭ delḳ

Kĭ der-pūşī ez-behr-i pendār ḫalḳ

Me‘ānī-ielfāẓ :*Çĭ* ne *zunnār*küffārıñ bellerine bağladıḳları ḳuşaḳ *men‘* maḥbūs *der-miyānetder* ṭarafiyet içün *miyān* orta, insanıñ beli -*et* seniñ dimekdir *çĭ* ne *delḳ*ḫırḳa asıl dervīşleriñ ṣūfdan ma‘mūl olarak giydikleri ḫırḳadır*kĭ* ḥarf-i rabṭ *der-pūşī*örtmek *ez* neden *behr-i*içün *pendārẓ*an *ḫalḳ*maḫlūḳ.

Maḥṣūl-i beyt : Maḥbūsīlere maḫṣūṣ olan zünnār ne belinde ve dervīşlere maḫṣūṣ olan ḫırḳa ne ṣırtında kĭ bu ḫırḳa ile zünnārı örtersin kĭ maḫlūḳ beni eygü ādem ẓan itsünler içün, dimek olur.

Ṣaḥīfe (52):

فرو تن بود هوشمند کزین

نهد شاخ پر میوه سر بر زمین

Ferū ten buved hūşmend gozīn

Nehed şāḫ porr mīve ser ber zemīn

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ferū* aşaġı *ten* vücūd *buved* olur**(16b)** *hūşmend* ‘aḳıllu *gozīn*maḳbūl, begenmiş *nehed*ḳor *şāḫ* aġaç budaġı *porr* ṭolu, çoḳ *mīve* ma‘lūm yemiş *ser* baş *ber* üzere *zemīn*ārż, yeryüzü.

Maḫṣūl-i beyt :‘Aḳıllu ve begenmiş olan ādem kendüsini aşağı ṭutarlar mütevażi‘ olur. Zīrā meyvesi çoḳ olan aġaç budaġı başını ārża ve zemīne ḳor ya‘nī meyvesiniñ çoḳluġu sebebiyle aġaç dalları yere ṭogru meyl ider, egilür. Meyvesiz olan ḳavak aġacı başını göklere ṭoġru yücetil. Bu meyveli aġaç zemīne meyl ider, ḫāli meşreb olan ẕevāt-ı kirām gibi ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (52):

روی بخدمت نهی بر زمینچو

خدا را شنا کوی خود را مبین

Çu rūy-ı be-ḫidmet nehī ber zemīn

Ḫodā-rā şinā gūy-ı ḫōd-rā me-bīn

Me‘ānī-ielfāẓ :*Çu*çünkĭ*rūy* yüzini *be-ḫidmet* ma‘lūm ḫidmet ile *nehī* ḳorsun *ber* üzere *zemīn* yer ārż*Ḫodā-rā* Cenāb-ı Ḥaḳḳa*şenā*ma‘lūm medḥ *gūy* söyle, oḳu *ḫōd-rā* kendini *me-bīn* görme.

Maḫṣūl-i beyt :Çünkĭ Cenāb-ı Ḥaḳḳa ḫidmet-i ‘ubūdiyet ile yüzini yere ḳorsun ya‘nī tevāżu‘ idersen bu cihetden ötürü ya‘nī mālik olduġuñ aḫlāḳ-ı ḥamīdeniñ īfā-yı şükrü içün Cenāb-ı Ḥaḳḳa medḥ ve şenālar ile kendini görme ya‘nī nefsiñ enāniyetini görme zīrā bu aḥvāl senden degildir ?Cenāb-ı Ḥaḳıñ bir luṭf ve iḥsānıdır, dimek olur.

Ṣaḥīfe (53)/Fi’l-Meşnevī/ :

عقبهٔ زین صعبتر در راه نیست

ای خنك انکس حسد همراه نیست

‘Aḳabe’ zīn ṣe‘bter der-rāh nīst

Ey ḫing ānkes ḥesed hemrāh nīst

Me‘ānī-ielfāẓ : *‘Aḳabe’*varṭa,tehlike *zīn*bu *ṣe‘bter*se‘b, çetin, zor *ter* ziyāde *der-rāh* yolda *nīst* yoḳdur *ey* ḥarf-i nidā *ḫing* mübārek *ānkesān* esmā-yı işāretdendir *kes* kimesne *ḥesed* ma‘lūm *hemrāh hem* berāber*rāh* yol ya‘nī yoldāş *nīst*degildir.

Maḥṣūl-i beyt : Cenāb-ı Ḥaḳıñ yolunda bundan zor, çetin varṭa, tehlike yoḳdur. Mübārek ādem ol kimesnedir kĭ**(17a)**bu yolda ḥased aña arḳadaş degildir.

Ṣaḥīfe (53)/Fi’l-Meşnevī/ :

اشکخواهی رحم کن بر اشك بار

رحم خواهی بر ضعیفان رحم را

Eşk ḫ ̆āhī raḥm kon ber eşk-i bār

Raḥm ḫ ̆āhī ber ża‘īfān raḥm-rā

Me‘ānī-ielfāẓ :*Eşk*gözyaşı ya‘nī ağlamaḳ *ḫ ̆āhī* ister iseñ *raḥm* raḥmet şefḳat *kon* eyle *ber* üzere *eşk* gözyaşını *bār* aḳıtdırıcı yaġdırıcı *raḥm* ma‘lūm *ḫ ̆āhī* ister iseñ *ber*üzere *ża‘īfān* żıdd-ı ḳavī *raḥm-rā*ma‘lūm.

Maḥṣūl-i beyt : Eger sen gözyaşı ister iseñ aġlayıcılar üzerine şefḳat ve merḥamet eyle. Eger sen şefḳat ve merḥamet ister iseñ ża‘īf ve bīçāre olanlara şefḳat ve merḥamet eyle, dimekdir.

Ṣaḥīfe (53):

بروی ریا خرقه سهلست دوخت

کرش با خدا در توانی فروخت

Be-rūy-ı riyā ḫırḳa sehlest dūḫt

Gereş bā-Ḫodā der-tevānī furūḫt

Me‘ānī-ielfāẓ :*Be-rūy* yüz *riyā* ma‘lūm żıdd-ı iḫlāṣ ḫalḳa göstermek *ḫırḳa*ma‘lūm *sehlest*saña ḳolaydır *dūḫt* dikmek *gereş*ger eger -eş żamīr ḫırḳaya rāci‘ *bā-Ḫodā*Cenāb-ı Ḥaḳḳa *der-tevānī* ḳādir iseñ *furūḫt* ṣatmaḳ.

Maḥṣūl-i beyt : Riyā yüzünden, cihetinden ḫalḳa göstermek içün ḫırḳa dikmek saña ḳolaydır. Eger ḳādir isen o ḫırḳayı Cenāb-ı Ḥaḳḳa ṣatmaḳlıġıñ ya‘nī riyāyı ḫırḳaya teşbīh itdi nitekim ṣırtındakĭ ḫırḳayı herkes görir. İşte bu riyāyı Cenāb-ı Ḥaḳ içün terk eyle, dimek olur.

Ṣaḥīfe (53) /Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫ Sa‘dī/ :

ای هنرها نهاده بر کف دست

عیبها بر کرفته زیر بغل

تا چه خواهی خریدن ای مفرور

روز در ماند کی بسیم دغل

Ey honer-hā nihāde ber keff-i dest

‘Ayb-hā ber girifte zīr-i baġal

Tā çiy ḫ ̆āhī ḫerīden ey maġrūr

Rūz der-māndegī besīm daġal

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ey* ḥarf-i nidā *honer-hā* honeriñ cem‘ī, honerler, ma‘rifetler *nihāde* ḳomuş *ber* üzere *keff* /ayāsı/ *dest* el‘*ayb-hā* ‘aybıñ cem‘ī ‘ayblar ve kuşūrları *ber* üzere *girifte* ṭu/tmuş/ *zīr* alt *baġal***(17b)**ḳoltuḳ *tā* /ḥarf-i ta‘acübdür ‘acaba/ *çiy* ne *ḫ ̆āhī* istersiñ /dilersiñ/ *ḫerīden*/şatun/ almaḳlıḳ *ey* ḥarf-i nidā *maġrūr* ġurūr şāḥibi /burada ġāfil dimekdir/ *rūz* gündüz *der māndegī* ḳalmaḳlıḳ *be-sīm*gümüş *daġal*ḳalıb geçmez.

Maḥṣūl-i kıṭ‘a : Ey /hünerlerini/ eliniñ /ayāsına//ḳoyub/ ḫalḳa gösteren ve ‘ayblarını ve ḳuşūrlarını ḳoltuḳunuñ altında ṭutub ḫalḳdan gizleyen ādem /‘acābā ne alsañ gerek ya‘nī/ bunuñla ne almaḳlıḳ istersiñ /dilersiñ/. Ey dünyāya maġrūr olan /ġāfil/ kimesne /‘aciz gününde/ geçmez aḳçe ile ne almaḳ istersīn ya‘nī seniñ bu aḥvāliñ rūz-ı ḳıyāmetde geçmez ḳalıb akçe gibidir. Nitekim dünyāda ḳalıb akçe geçmedigi gibidir.

Ṣaḥīfe (53)Ḳāle’l- Ebū Yezīd ḳuddise sirruhu :

چار چیز اورده ام شاها که در کنج تو نیست

نیستی و حاجت و جرم و کناه اورده ام

Çār çīz āverde’em şāhā kǐ der-genc-ito nīst

Nīstī u ḥācet u corm u gonāh āverde’em

Me‘ānī-ielfāẓ :*Çār* dört *çīz* nesne şey’ *āverde* getürmüş-*em* ben *şāhā kĭ* pādişāha kĭ *der-genc*ẖazīnede*to* seniñ *nīst* yoḳdur *nīstī* yoḳluḳ *u ḥācet*dilemek, bir şey’ istemek ve iḥtiyāc *u corm* ‘öẕr ma‘nāsınadır burada i‘tirāf ḳuṣūr *u gonāh* ma‘lūm ma‘ṣiyet *āverde*getürmüş-*em* ben.

Maḥṣūl-i beyt :Pādişāhım dört şey’ getürmüşüm-kĭ seniñ ẖazīneniñ-de yoḳdur yoḳluḳ ve dilemekve i‘tizār ve ‘öẕr ve günāhdır. İşte bu dört şey’i hużūr-ı şāhānına getürmişim kĭ seniñ ẖazīnende bunlar yoḳdur.

Ṣaḥīfe (55):

مراد نزول قرآن تحصیل سیرت خوبست

نه ترتیل سورهٔ مکتوب

Murād-ı nuzūl-ıḲur’ān taḥṣīl sīret ẖūbest

Ne tertīl-i sūre’-i mektūb

Me‘ānī-ielfāẓ :*Murād* ma‘lūm emel, ārzū *ez* neden *nuzūl* inmek *Ḳur’ān* ma‘lūm muṣḥaf *taḥṣīl* ma‘lūm bir şey’ ḥāṣıl itmek *sīret* ṭabī‘at, aḫlāḳ*ẖūb* güzel *-est* dir *ne* degil *tertīl* oḳumaḳ *sūre’i* ma‘lum Ḳur’ānıñ sūreleri *mektūb* yazılmış.

Maḥṣūl-i (18a) beyt :Ḳur’ānıñ inzālinden murād-ı ilâhī güzel ṭabī‘at ve aḫlāḳ taḥṣīlidir. Yoḫsa yazılmış olan sūreleri oḳumaḳ maṭlūb-ı ilâhī degildir. Ya‘nī Ḳur’ān-ı ‘aẕīmiñ inzālinden murād içinde olan emr-i ilâhīyi icrā itmekdir. Yoḫsa aḥkām-ı ilâhīyi icrā itmeyub-da yalñız sūreleri oḳumaḳ içün Ḳur’ān inzāl olunmamışdır.

Ṣaḥīfe (55)/Fi’l-Meşnevī/ :

تو ز قران ای پسر ظاهر مبین

دیو ادم را نبیند جز که طین

ظاهر قرآن چو شخصی ادمیست

که نقوشش ظاهر و جانش خفیست

To zi-Ḳur'ān ey peser ẓāhir me-bīn

Dīv-i ādem-rā ne-bīned cozkĭ ṭīn

Ẓāhir-i Ḳur'ān çu şaḫṣ-ı ādemīst

Kĭ nuḳūşeş ẓāhir u cāneş ḫafīst

Ma'ānī-yi elfāẓ :*To* sen *zi Ḳur'ān* ma'lūm āyāt-ı beyyināt *ey* ḥarf-i nidā *peser* oġul *ẓāhir* żıdd-ı bā/ṭın/ āşikāre *me-bīn* görme *dīv*ṭā'ife-i cin *ādem-rā* ma'lūm /Ādem 'aleyhi's-selām/ *ne-bīned* görmez*cozkĭ* ġayrī kĭ *ṭīn* ṭobrāk*ẓāhir* āşikāre*Ḳur'ān*ma'lūm *çu* gibi *şaḫṣ* ma'lūm vücūd *ādemīst* ādem *-est* dir*kĭ* böyle kĭ *nuḳūş* naḳş, elvān, ziynet *-eş* żamīr,Ḳur'āna rāci'dir *ẓāhir* āşikāre *u cāneş* cān ma'lūm rūḥ-*eş* żamīr Ḳur'āna rāci'dir *ḫafīst* gizlü.

Maḫṣūl-i ebyāt : Ey oġul sen Ḳur'ān-ı 'aẓīmiñ ẓāhir kelimātını görme /kĭ dīve müşābih olmayasıñ. Dīv Ādem 'aleyhi's-selāmı/ ṭoprāḳdan başḳa bir şey /görmez/ ve görmedigi gibi Ḳur'ān-ı /'aẓīm ẓāhiri fi'l-miṣl/ ādemiñ şaḫṣı gibidir kĭ /ādemiñ/ naḳşları āşikāre ve ẓāhir. Ammā anıñ cānı ve rūḥu gizlüdür. Ya'nī Ḳur'ān ādeme beñzer. Nitekim ādemiñ ẓāhiri türābdır /daḫī bir ? naḳşdan 'ibāretdir/ Lâkin rūḥu başḳadır. Şeyṭān, Ḥażret-i Ādemiñ ẓāhirine baḳub bāṭınından ḫaberdār olmadıġından ġaflet ve cehāleti sebebiyle dergāh-ı ilâhiyeden meṭrūd oldu. İşte sen-

de Ḳur’ānıñ ẓāhirine baḳma rūḥu ve bāṭını olan emr-i ilâhī ve esrār-ı rabbānīyi bilüb anıñla ma‘rifet-i ilâhiye ve ḳurb-ı rabbāniye taḥṣīline sa‘y ve ġayret eyle.

Ṣaḥīfe (56):

آب صبرت جوی آب خلدست شد

جوی شیر خلد مهر تست وود

ذوق طاعت کشت جوی انکبین

مستی و شوقی تو جوی خمر بین

این سببها چون بفرمان تو بود

چار جوهم مر ترا فرمان نمود

Āb ṣabret cūy āb **(18b)***ḫoldest ṣod*

Cūy ṣīr ḫold mihr tost u vudd

Ẕevḳ ṭā‘at koṣt cūy engubīn

Mestī u ṣevḳī to cūy ḫemr bīn

Īn sebeb-hā çun be-fermān to būd

Çār cū hem mer torā fermān nemūd

Ma‘ānī-yi elfāẕ :*Āb* ṣū *ṣabret* ṣabr ma‘lūm *-et* seniñ *cūy* ırmaḳ *ābṣu ḫoldest* cennet /*şod*oldu/ *cūy* ırmaḳ *şīr* süd *ḫold* cennet *mihr* muḥabbet *tost* seniñdir u *vudd* mevdūt *ẕevḳ* ma‘lūm *ṭā‘at* ma‘lūm *koşt* öldü *cūy* ırmaḳ *engubīn* bāl *mestī* serḫoşluḳ *u şevḳī* ma‘lūm żıdd-ı kederto seniñ *cūy* ırmaḳ *ḫemr* şarāb *bīn* gör *īn* bu *sebeb-hā* sebebler *çun*çünkĭ *be-fermān* ma‘lūm ṭaraf-ı pādişāhīden vürūdiden o emr /dimekdir burada irāde-yi cüz’iyye murāddır/*to* seniñ *būd*olur *çār* dört *çū* ırmaḳ*hem*berāber *mer torā*saña *fermān* ma‘lūm *nemūd*gösterdi.

Maḥṣūl-i ḳıṭ‘a : Seniñ ṣabrıñ ṣuyu cennetiñ ṣuyunuñırmaġıolduseniñ muḥabbet ve mevditiñ cennetin süd ırmaġıolduṭā‘atiñ ẕevḳī cennetiñ ‘asel ırmaġıolduseniñ mest ve şevḳī cennetiñ şarāb ırmaġı. Bil işte bu sebeblerden çünkĭ seniñ fermānına muṭī‘oldular /ya‘nī bunlar seniñ irāde-i cüz’iyyeile oldu/ bu dört ırmaḳ saña fermān nemūdoldular ya‘nī saña muṭī‘ve münḳād oldular.

Ṣaḥīfe (59)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

آدم خاکی ز حق آموخت علم

تا بهفتم آسمان افروخت علم

نام و ناموس ملك را در شكست

كورىٔ انكس كه در حق در شكست

قطرهٔدلرا یکی کوهر فتناد

كان بدریاها و كر دونها نداد

چند صورت آخر ای صورت پرست

جان بی معنیت از صورت نرست

کر بصورت آدمی انسان بری

احمد وبو جهل خود یکسان بری

Ādem ḫākī zi-Ḥaḳ āmūḫt ‘ilm

Tā be-heftem āsmān efrūḫt ‘ilm

Nām u nāmūs melek-rā der-şikest

Kūrī-yi ānkes kĭ der-Ḥaḳ der-şikest

Ḳaṭre-yi dil-rā yekī gevher fetād

Kān be-deryā-hā u gerdūn-hā ne-dād

Çend ṣūret āḫir ey ṣūret perest

Cān bī-ma‘niyet ez-ṣūret nerest

Ger be-ṣūret ādemī insān bedī

Āḥmed u bū cehl ḫōd yeksān bedī

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ādem* ma‘lūm *ḫākī* ṭobrāḳa mensūb dimek**(19a)** *zi-Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳdan *āmūḫt* ögrenmiş *‘ilm* ma‘lūm żıdd-ı cehl *tā*ḥattá*be-heftem* yedi ‘adediñ ismidir *āsmān* gök *efrūḫt* parlatdı *‘ilm* żıdd-ı cehl *nām* ma‘lūm ism *u nāmūs* vaḳār ve ‘ırż *melek* ma‘lūm melā’ik *der-şikest* ḳırmışdır *kūrī-yi* körlük ya‘nī ‘amā *ān* ism-i işāret*kes kĭ* kimesne kĭ *der-Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *der-şikest* şekk ve şübhe itdi

ḳaṭre-yi bir damla *dil-rā* göñül *yekī* bir *gevher* cevher ya‘nī ‘araż degildir ḳā’im-i biẕātihidimekdir *fetād* düşdü *kān*kĭ ān ism-i işāret, gevhere rāci‘dir *be-deryā-hā* deryānıñ cem‘īdir*u gerdūn-hā* felekleriñ cem‘īdir*ne-dād*virmedi *çend* birḳaç *ṣūret* ma‘lūm ṣaḫṣī *āḫir* nihāyet *ey* ḥarf-i nidā *ṣūret* ma‘lūm *perest* ṭapmaḳ *cān* rūḥ *bī* ādāt-ı nefy *ma‘niyet* ma‘nā żıdd-ı elfāẕ *ez* neden *ṣūret*ma‘lūm *nerest* ḳurtulmadı *ger* eger *be-ṣūret* ma‘lūm *ādemī* nev‘i ādeme maḫṣūṣ olan dimekdir *insān* ma‘lūm ya‘nī ḥayvān-ı nāṭıḳ *bedī* bu dīden muḫaffefdir olaydı*Āḥmed*ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem *u bū cehl* ma‘lūm ve meşhūr olan Ebū Cehl *ḫod yeksān*berāber *bedī*olurdu.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ṭopraḳa mensūb olan ādem Cenāb-ı Ḥaḳdan ‘ilm ögrendi ḥattá o ‘ilmi yedi ḳat āsmāna parlatdı. Ya‘nī o ‘ilm sāyesinde melā’ike-i kirāmādeme secde itdilerdaḫī o ‘ilm sāyesinde melā’ike-i kirāmıñ nām ve nāmusunu ḳırmışdır. O kimesneniñ körlüküne kĭ Cenāb-ı Ḥaḳıñ vaḥdāniyetinde şekk ve şübhesi vardır. Göñüle ṭaraf-ı ilâhiyeden bir cevher iḥsān ve ‘aṭiyye olunmuşdur kĭ o cevher deryālara ve feleklere verilmemişdir. Ey ṣūret perest olan nihāyet /neçiyyedeñ ṣūret seniñ ma‘nāsız cānıñ ṣūretden ḳurtulmadı. Eger ma‘nāya vākıf/ ḳurtulmadı. **(19b)**Eger ṣūret-i ādem insān olmaḳ lāzım-geleydi Cenāb-ı Resūl Ekrem ile Ebū Cehlberāber olmaḳ lāzım-gelürdi. Ḥālbukĭ birbirlerine nisbet beyne’s-semā’i ve’l-ārż gibidir. Belkĭ aṣlā ve ḳaṭ‘ā nisbet ḳabūl itmez.

Ṣaḥīfe (60)Ḳāle’l- Mollā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

بیت من بیت نیست اقلیمست

هزل من هزل نیست تعلیمست

Beyt-i men beyt nīst iḳlīmest

Hezl-i men hezl nīst ta‘līmest

Ma‘ānī-yi elfāẕ :*Beyt* şa‘iriñ beytleri dimekdir *men*benim *beyt*keẕâlik *nīst* degildir *iḳlīmest* iḳlīmdir, bir büyük ārż parçasıne denilür iḳlīm*hezl* lo‘b ve leheblāübālī sözler *men*benim *hezl*keẕâlik *nīst*degildir *ta‘līmest* ta‘līmdir, ta‘līm bir kimesneye bir şey ögretmek.

Maḥṣūl-i beyt : Benim söyledigim beyt sā’ir şu‘arānıñ beytleri gibi degildir. Bir iḳlīmdir ya‘nī vāsi‘ ḳıṭ‘a-yi arż gibidir. Çünkĭ pek çoḳ nuket ve ma‘ānī ve ḥikemi cāmi‘dir. Benim lāübālī ṭarīḳiyle olan kelāmım sā’ir nāsıñlāübālīsi gibi degildir. Belkĭ nāse ta‘līm içün vāḳı‘ olmuşdur.

Ṣaḥīfe (60)Ḳāle’l-Fi’l- Meşnevī :

نقض میشاق و شکست تو بها

موجب لعنت شود در انتها

Naḳż mīṣāḳ u şikest tovbe-hā

Mūceb la‘net şeved der intihā

Ma‘ānī-yi elfāẕ :*Naḳż* bozmaḳ *mīṣāḳ* ‘ahd ve muḳāveleş*ikest* bir şey’i ḳırmaḳ *tovbe-hā* tövbe ma‘lūm nedāmet ve Cenāb-ı Ḥaḳḳa rücū‘ *-hā* żamīr-i cem‘dir *mūceb* īcāb iden ya‘nī iḳtiżā ider *la‘net*ma‘lūm żıdd-ı raḥmet *şeved* olur *der* ṭarafiyyet ma‘nāsına *intihā*ġaye ve bir şey’iñ nihāyeti āḫiri dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt :‘Ahd ve ḳavli bozmaḳ ve tövbeyi ḳırmaḳ ‘āḳıbetü’l-emr la‘neti mūceb olur ya‘nī şeyṭān gibi mel‘ūn olub Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳurbiyyet-i ma‘neviyyesinden dūr ve mehcūr olur.

Ṣaḥīfe (63) Ḳāle'l-Fi'l-Meşnevī :

دو جهان جلوكاه و وحدت تو

شهدالله كواه و وحدت تو

Du cihān cilvegāh **(20a)** *vaḥdet-ito*

Şuhedallāhu govāh vaḥdet-ito

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Du* ikĭ *cihān* ma'lūm 'ālem dimekdir *cilvegāh*ma'lūm nāz ve gelīn oṭasına daḫī derler burada ẓuhūr maḥali dimekdir *vaḥdetż*ıdd-ı keşret*to* sen *şuhedallâh* āyet-i şerīfī *govāh* şāhid *vaḥdet* ma'lūm*to* sen.

Maḥṣūl-i beyt :Dünyā ve āḫiret kĭ bu ikĭ cihān seniñ vaḥdetiniñ cilvegāhıdır. Ya'nī ẓāt-ı ulūhiyyetiniñ vaḥdetiniñ maḥal-i ẓuhūrıdır. Ve vahdet-i ulūhiyyetine kelām-ı ilâhiyende olan şühedallâhu āyet-i celīlesi şāhid-i 'ādildir.

Ṣaḥīfe (64)Ḳāle'l-Fi'l-Meşnevī :

ادراك و هشیاری دهد مشورت

عقلها مر عقل را یاری دهد

كفت پیغمبر بكن با رأی زن

مشورت كالمستشار مؤتمن

Meşveret idrāk u hoşyārī dehed

‘Aḳl-hā mer ‘aḳl-rā yārī dehed

Goft peyġamber be-kon bā-re’y zen

Meşveret kālmusteşār mu’temen

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Meşveret*bir işi müşāvere itmek ya‘nī danışmaḳ *idrāk* añlamaḳ *u hoşyārī* ‘aḳıllılıḳ *dehed*virir*‘aḳl-hā* ‘aḳılларıñ cem‘ī nice ‘aḳıllılar *mer* elbetde *‘aḳl-rā* bir ‘aḳla *yārī* yardım ve mu‘āvenet *dehed* virir *goft* söyledi *Peyġamber*ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz *be-kon*eyle *bā* ma‘ ma‘nāsınadır*re’y*ma‘lūm efkār, īrā’e ṭarīḳ *zen*urmaḳ *meşveret* ma‘lūm *kālmusteşār* kāf-ı teşbiyye ma‘nāsına istişār, istişāre olunacaḳ ādem *mu’temen* emniyetden emīn olmaḳ dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt :İnsānlarıñ birbirlerine meşveret itmek ḥasebiyle o işdebaṣiret üzere bulunmaḳ içün añlamaḳlıḳ ve ‘aḳıllılıḳ virir. Ya‘nī müşāvere ‘ale’l-‘amyā olmayub baṣīret üzere olur. Zīrā elbetde birḳaç ‘aḳlıñ bir ‘aḳla mu‘āvenet ve yardım idecegi bedīhīdir. Çünkĭṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri buyurmuşdur kĭ:Re’y ve efkār urmaḳlıḳ ile müşāvere eyle der. Zīrā müsteşār-ı emīndir ya‘nī istişāre idecegiñ ādemler emīndir, añlardan saña żarar ve ziyān**(20b)** gelmez. Belkĭ işleyecek işde re’yleri sebebiyle saña mu‘āvenet ve yardım itmiş olurlar, dimekdir.

Ṣaḥīfe (65)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

ز انکه این دمها چه کر نالایقست

رحمت من بر غضب هم سابقست

از پی اظهار این سبق ای ملك

در تو بنهم داعیه اشکال و شك

تا بکویی و نکیرم بر تو من

منکر حلمم نیارد دم زدن

صد پدر صد مادر اندر حلم ما

هر نفس زاید در افتد در فنا

حلم ایشان کف بحر حلم ماست

کف رود آید ولی دریا بجاست

Zānkĭ īn dem-hā çĭ ger nā-lāyıḳest

Raḥmet-i men ber ġażab-ı hem sābıḳest

Ez-pey-i eẓhār īn sebaḳ ey melek

Der to be-nihem-i dā'iye eşkāl u şekk

Tā be-gūyī u ne-gīrem ber to men

Munkir ḥilmem ne-yāred dem zeden

Ṣad peder ṣad māder ender ḥilm-i mā

Her nefes zāyed der ofted der fenā

Ḥilm-i īşān kef-i baḥr-ı ḥilm māst

Kef-i reved āyed velī deryā becāst

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Zānkĭ* ol sebebden kĭ *īn*bu *dem-hā* nefesler, ṣoluḳlar *çĭ* ne *ger* eger gerçi taḳdīrindedir *nā*ḥarf-i nefī *lāyıḳest* lāyıḳ sezā *-est* ādāt-ı rabṭadır dimekdir *raḥmet* żıdd-ı ġażab *men* ben *ber* üzerine *ġażab*żıdd-ı raḥmet *hem*daḫī *sābıḳest* sibḳat itmişdir ya‘nī geçmişdir *ez-pey* içün *eẓhār* āşikāre *īn* bu *sebaḳ* geçmekligi *ey melek* ey ḥarf-i nidā melek ma‘lūm żıdd-ı beşer *der* ẓarfiyyetma‘nāsına*to* sen *be-nihem* ḳoyayım *dā‘iye* esbāb mūceb ve bā‘işe *eşkāl* şübhe *u şekk* gümān *tā*ḥattá *be-gūyī* söyleyesiñ *u ne-gīrem*ṭutmayayım *ber*üzere*to*sen *men* ben *munkir* inkār edici *ḥilmem* benim ḥilmim żıdd-ı ġażab *ne-yāred* ḳādir olmaz *dem* nefes *zeden* urmaḳ *ṣad* yüz *peder* ma‘lūm baba *ṣad* yüz *māder* anne *ender* içinde *ḥilm* ma‘lūm *mā* bizim *her nefes* ma‘lūm her ṣoluḳda *zāyed* ṭoġmaḳdır ẓarfiyyet *der ofted* düşer *der* ẓarfiyyet *fenā* yoḳ olmaḳ *ḥilm* ma‘lūm *īşān* żamīr anlarıñ ya‘nī ana ve babanıñ *kef* köpük *baḥr* deñiz *ḥilm* ma‘lūm *māst* bizimdir *kef* köpük *reved* gider *āyed* gelür *velī*lâkin *deryā* deñiz *becā* yerinde ve maḥalinde *-est* dir.

Maḫṣūl-i ebyāt : Bu nefesler egerçi lāyıḳ degildir**(21a)**ol sebebden kĭ Ḥaḳ te‘ālā buyurmuş-kĭ:Benim raḥmetim ġażabımı sebaḳe itmişdir. Aña binā[en] insānlarıñ nefislerine eygü ve kötü sözler söyler, bundan ne ola? Hiçbir şey’ olmaz. Zīrā kĭ raḥmet-i ilâhiyesi ġażabı sebaḳe itmişdir. İşte bu sebaḳati eẓhār içün ey melek sen-de eşkāl ve şekk ve şübheyi bā‘iş ve mūceb olan şey’ ḳoydum. Ya‘nī insān ṭā‘at ve ma‘ṣiyetde şekk ve şübhe ile tereddüd eyledigine işāretdir. İşte sen böyle şekk ve şübhe dā‘iyesinde olasın-kĭ ḥattá sen ne söyler iseñ ben seniñ üzerine ġażab ṭutmam.Çünkĭ benim ḥilmimi inkāra kimse nefes urmaġa ḳādir olamaz. Ya‘nī inkār idemez.Çünkĭ yüz peder ve yüz vālide benim ḥilmimiñ içindedir ya‘nī anlarıñ ḥilmleri benim ḥilmimdendir. Anlarıñ ḥilmleri her nefes ẓuhūr ider ve fenāya gider ve onlarıñ ḥilmleri benim ḥilmim deryāsınıñ köpügidir, köpük gider ve maḥv olur.Lâkin deryā yerindedir. Ya‘nī anlarıñ ḥilmleri deñiziñ köpügü gibi ẓuhūr ider ve

fenāya gider. Ba‘żı vaḳt ḥilmleri olur ve ba‘żı vaḳt ġażabları olur.Lâkin deryā-yı ḥilm dā’imā bāḳī ve ṣābitdir, fenāya gitmez ve ‘ale’d-devām maḫlūḳa o deryā-yı ḥilmden ve kemāl-i luṭf ve keremden ‘użv ve merḥamet ve şefḳat-i ilâhiye peder-i mün‘imve mebzūldür. İşte bu sebebden raḥmet-i ilâhiyyesi ġażab-ı rabbāniyesini sebaḳe itmişdir. Artıḳ sen ‘ibādet u ṭā‘ātde ve ma‘ṣiyet u ḳuṣūr-ı vuḳū‘ında ‘użv ve maġfiret olunacaġına şekk ve şübhe itme ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (65)Ḳāle’s-Sa‘dī :

نرود مرغ سوی دانه فراز

چون دکر مرغ بیند اندر بند

پند کیر از مصائب دکران

تا نکیرند دیکران ز تو پند

Ne-reved morġ sūy-ı dāne firāz

Çun diger morġ bīned ender bend

Pend gīr ez-meṣā’ib digerān

Tā ne-gīrend dīgerān zi-to pend

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ne-reved*gitmez *morġ*ḳuş *sūy-ı* ṭaraf, cānib *dāne* ḥabbe *firāz* yaḳīn *çun* ta‘līldir,çünkĭ *diger* başḳa *morġ* ḳuş *bīned* görür *ender* içinde *bend* baġ **(21b)**ya‘nī ḳayd *pend* naṣīḥat *gīr* ṭut *ez-meṣā’ib* muṣībetlerden *digerān* başḳalarınıñ *tā*ḥattá*ne-gīrend* ṭutma/yalar/ *dīgerān* başḳalarınıñ *zi-to* senden *pend* naṣīḥat.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḳuş dāne ṭarafına ṭoġru /yaḳīn/ gitmez ya‘nī hevāda uçar iken yerde olan dāne ṭarafına inmez. Zīrā dīger ḳuşu görir.Baġ içinde ḳaydda maḥbūsdur. Ey ‘azīz naṣīḥat ṭut! Dīger ḳarındāşlarınıñ meṣā’ibinden tā kĭ dīger arḳadāşlarıñ senden naṣīḥat ṭutmasun ya‘nī sen giriftār-ı muṣībet olub anlar senden naṣīḥat ṭutmasun sen anlardan naṣīḥat ṭut dimekdir.

Ṣaḥīfe (67)Ḳāle’s-Sa‘dī :

بدریا در منافع بیشمارست

اکر خواهی سلامت در کنارست

Be-deryā der menāfi‘ bī-şomārest

Eger ḫ ̆āhī selāmet der-kenārest

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Be-deryā* deñiz *der* ṭarafiyyet *menāfi‘* /cem‘i menfa‘at fevā’id dimekdir/ *bī-şomārest* ḥesābsız, ‘adedsiz çoḳdur *eger ḫ ̆āhī* eger ister iseñdilerseñ *selāmet* ma‘lūm sālim olmaḳ, selāmet bulmaḳ *der-kenārest* kenārda ya‘nī deryānıñ kenārındadır.

Maḥṣūl-i beyt : Deryāda menāfi‘ /fevā’id/ çoḳdur ḥesābsızdır.Lâkin selāmet ṭarafını ister isen deryānıñ kenārında ya‘nī kenārında bulunmaḳdır. Deryāda çoḳ menāfi‘ vardır deyü deryāya ḳarīb olmaḳ ?telefdir. Bu telef ve helākden selāmet bulmaḳ ister isen deryā kenār ve köşesinde rāḥat ve selāmet üzere olmaḳdır.

Ṣaḥīfe (68):

ان مع العسر چو یسرش قفاست

شاد برانم که کلام خداست

İnne me‘ el-‘usri çu yesereş ḳafāst

Şād ber ānem kĭ kelām-ı ḫodāst

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*İnne me‘ el-‘usri* taḥḳīḳ-i cennetlikle berāberdir *çu*çünkĭ*yeser* ḳolāylıḳ-*eş* żamīr ‘usre rāci‘dir *ḳafāst* arḳasındadır *şād* ma‘lūm memnūn ve mesrūr olmaḳ *ber* üzere *ānem kĭ* esmā’-ı işāretdir, anıñ üzerine dimekdir *kelām*söz *ḫodāst* Cenāb-ı Ḥaḳ.

Maḥṣūl-i beyt Cennetligiñ arḳasından ḳolaylıḳ vardır buyuruldu. Anıñ içün şād ve ḫandān olur-mu-kĭ? Bu söz Cenāb-ı Ḥaḳıñ kelāmıdır.

Ṣaḥīfe (68)/Ḳāle’s-Sa‘dī/ :

عاقبت كرك زاده كرك شود

‘Āḳıbet-i gorg zāde gorg şeved

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*‘Āḳıbet***(22a)**eñ nihāyet *gorg* ḳurd denilen cānevārdır *zāde* andan tevellüd etmiş oġul *gorg* ḳurd *şeved* olur.

Maḥṣūl-i mışrā‘ :Ḳurduñ oġlu eñ ṣonra bābāsıgibi ḳurd olur, ḳurddan ḳuzu olmaz yā.

Ṣaḥīfe (70)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

خاتم ملك سليمانست علم

جمله عالم صورت و جانست علم

Ḫātem-i mulk-i Suleymānest ‘alem

Comle ‘ālem ṣūret u cānest ‘alem

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ḫātem* mühr *mulk* eḳālīmden bir iḳlīme mülk ta‘bīr olunur *Suleymān* Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām -*est* dır *‘alem* ma‘lūm żıdd-ı cehl *comle* cemī‘ dimek *‘ālem* ma‘lūm *ṣūret* taṣvīr ya‘nī resm*u cān*rūḥ-*est* dır *‘alem*ma‘lūm.

Maḥṣūl-i beyt :‘Alem-i mülk Süleymānıñ ḫātemidir ya‘nī Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām yed-i şerīfinde olan mühr sebebiyle naşıl-kĭ cemī‘-i iḳlīme hükümdār olduysa işte ‘alem daḫī? Ḥażret-i Süleymān gibi cemī‘-i ‘ālem-i ‘uluvya ve sifleye hükümdār ider. Zīrā cümle ‘ālem ṣūret gibidir ya‘nī dīvārlarda naḳş olunan bilā rūḥ şekl ve ṣūret gibidir. Bu ṣūret olan ‘ālemiñ cān ve rūḥu ise ‘alemdir sulṭānım.

Ṣaḥīfe (71)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

امتحان می کرد شان زیر و زبر

کی بود سرمست را زینها خبر

İmtiḥān mī-kerd-i şān zīr u zeber

Key buved sermest-rā zīnhā ḫaber

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*İmtiḥān* ma‘lūm tecrübe dimekdir *mī-kerd* iderdi *şān* żamīrdir, añları kĭ Hārūt ile Mārūt murāddır *zīr* alt *u zeber* üst *key*ḳaçan *buved* olur *sermest-rā* başı ḫoş olan ya‘nī serḫoş dimekdir *zīnhā*żamīrdir,ez īn hā taḳdīrindedir bu alt ve üstden *ḫaber* ma‘lūm ya‘nī işitmek ve ma‘lūmāt dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt :İmtiḥān iderdi Hārūt Mārūtu alt üst ya‘nī üst semāda olduḳları ve alt ya‘nī yere indikleri müddetde imtiḥān olundular ve foyāları meydāna çıḳdı. Sermest, serḫoş olanlarıñ ḳaçanbunlardan ḫaberleri olur **(22b)**olmaz. Ya‘nī dünyāya maġrūr ve mest ve lā-ya‘ḳıl bulunanlarıñ Hārūt ile Mārūtuñ nuḳre ve aḥvālindenḳaçan ḫaberliñ olur kĭ anlar semāda melā’ike iken yeryüzünde olanlara ṭoġan ve teşbīḥ iderlerdi. Baḳ görkĭ nefs-i emmāre anları ne ḥāle ḳoydu ve ne belālara giriftār eyledi dimekdir.

Ṣaḥīfe (72)Ḳāle'l-Fi'l-Meşnevī :

این تکبر چیست غفلت از لباب

منجمد چون غفلت یخ ز افتاب

چون خبر شد ز آفتابش یخ نماند

نرم کشت و کرم کشت و تیز راند

Īn tekebbur çīst ġaflet ez-lebāb

Muncemid çun ġaflet yeḫ zi-āftāb

Çun ḫaber şod zi-āftābeş yeḫ ne-māned

Nerm geşt u germ geşt u tīz rāned

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Īn* bu *tekebbur* żıdd-ı tevāżu' *çīst* neden *ġaflet* ġāfil olmaḳ *ez-lebāb* 'aḳıldan *muncemid* ṭonmuş *çun*çünkĭ *ġaflet* ġāfil olmaḳ *yeḫ*buz *zi-āfītāb* güneşden *çun*çünkĭ *ḫaber* ma'lūmāt *şod*olduz*i-āfītāb* güneşden-*eş* żamīr yeḫe rāci'dir *yeḫ*buz *ne-māned* ḳalmadı *nerm* yumuşaḳ *geşt*olduu *germ* ṣıcāk *geşt*olduu *tīz*'acele *rāned* sürdü.

Maḥṣūl-i ḳıṭ'a : Bu tekebbur ve te'eẕẓum neden 'uḳalālarıñ ġafletidir. Buz çünkĭ güneşden ġaflet itdi. Ānıñ içün ṭondu çünkĭ buzuñ güneşden ḫaberioldu.Buz ḳalmadı ya'nī yumuşaḳolduḥarāretlüolduve 'acele sürdü ya'nī gitdi ve buzluġu maḥv ve izāleoldu,dimekdir.

Ṣaḥīfe (72)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

نان دهی از بهر حق نانت دهند

جان دهی از بهر حق جانت دهند

Nān dehī ezbehr-iḤaḳ nānet dehend

Cān dehī ezbehr-iḤaḳ cānet dehend

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Nān* ekmek *dehī* virirsin *ezbehr-iḤaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ içün *nānet* saña ekmek *dehend* virirler *cān* ma‘lūm *dehī* virirsin *ezbehr-iḤaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ içün *cānet* saña cān *dehend*virirler.

Maḥṣūl-i beyt : Eger senCenāb-ı Ḥaḳıñ reḫası içün ekmek virirsiñ saña anıñ yerine ekmek virirler. Egerçi fī-sebīl-illāh cānını Ḥaḳḳa virirseñ **(23a)**anıñ yerine saña ebedī bāḳī olan ḥayāt-ı ma‘nevīyi virirler ve iḥsān iderler.

Ṣaḥīfe (73)Ḳāle’s-Sa‘dī :

زنان بار دار ای مرد هشیار

اکر وقت ولادت مار زایند

ازان بهتر بنزدیك خردمند

که فرزندان نا هموار زایند

Zenān-ı bār-dār ey merd-i huşyār

Eger vaḳt-i velādet mār zāyend

Ezān bihter be-nezdīk ḫıredmend

Kĭ ferzendān nā-hemvār zāyend

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Zenān* ḳadınlar *bār* yük-*dār* ṭutmaḳ ya‘nī ḥāmile ḫātūnlar dimekdir *ey* ḥarf-i nidā *merd* ādem, insān *huşyār* ‘aḳıllu *eger vaḳt* zamān *velādet* ṭoġurmaḳ *mār*yılan *zāyend* ṭoġur/alar/ *ezān*/ism-i işāret/ andan*bihter* ziyāde güzeldir *be-nezdīk* ‘indinde, yanında *ḫıredmend* ‘aḳıl ṣāḥibi*kĭ* ḥarf-i rabṭ *ferzendān* çocuḳluḳ *nā-hemvāre* /nā-muvāfiḳ ve nā-müsā‘id hemvār düz dimektir ya‘nī/ düz olmaḳ ya‘nī müstaḳīmü’ṭ- eṭvār deñilir *zāyend*ṭoġuralar.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey ‘aḳıllu olan ādem, ḥāmile olan ḫātūnlar eger velādet vaḳtinde yılan / ṭoġurursalar/ ‘aḳıllu olan ādemler yanında o yılan ziyāde güzeldir. Şol yolsuz ve münāsaebetsiz olan çocuḳları ṭoġurmalarından ya‘nī fī zamānına böyle nā-hemvāre çocuḳ ṭoġurmaḳdan ḳadınlarıñ yılan ṭoġurması daha eygü ve evlādır. Zīrā nā-hemvāre çocuḳ ilerüde pek çoḳ fenālıḳlar ideceginden ve bu da vālidine ‘āid olacaġından bundan ḥayye ṭoġurub o yılanı-da ḳatl ve maḥv eylemek eygü ve ā‘lādır.

Ṣaḥīfe (74)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

داروی مری بخوز اندر عمل

تا شوی خورشید کرم اندر حمل

جهد کن تا نور تو رخشان شود

تا سلوك و خدمت آسان شود

تا جلا باشد مرین آیینه را

که صفا آید ز طاعت سینه را

Dārū-yı murrī be-ḫōr ender ‘amel

Tā şevī ḫūrşīd kerem ender ḥamel

Cehd kon tā nūr-ı to raḫşān şeved

Tā sulūk u ḫidmet āsān şeved

Tā cilā bāşed merīn āyīne-rā

Kĭ ṣafā āyed zi-ṭā‘at sīne-rā

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Dārū-yı*‘ilāc *murrī* ācı *be-ḫōr* ekl eyle *ender* içinde *‘amel* işdir.Lâkin burada ‘ibādet ve ṭā‘at**(23b)** murāddır *tā*ḥattá *şevī* olasın *ḫūrşīd* güneş *kerem* ikrām idici *ender* içinde *ḥamel* bir burcuñ ismidir ya‘nī ḥamel burcunuñ içinde *cehd* sa‘y ve ġayret *kon* eyle *tā*ḥattá *nūr-ı*żıdd-ı ẓulmet*to* seniñ *raḫşān* parlaḳ *şeved* ola *tā*ḥattá *sulūk* ṭarīḳ-i Ḥaḳ üzere gitmek *u ḫidmet* burada ‘ibādet ve ṭā‘at murāddır *āsān* ḳolay *şeved* ola *tā*ḥattá *cilā* parlaḳlıḳ *başed* olur *merīn* bu *āyīne-rā* āyīnede*kĭ* ḥarf-i rabṭ *ṣafā*żıdd-ı cefā *āyed* gele *zi-ṭā‘at* ma‘lūm Ḥaḳḳa ‘ibādet *sīne-rā* ṣadra.

Maḫṣūl-i ebyāt :‘İbādet ve ṭā‘at içinde ācı olan ‘ilācı ekl eyle. Bundan murād ‘ibādet ve ṭā‘atiñ tab‘-ı beşere żarūrī olan ta‘ab ve meşaḳḳatidir.Ḥattá ḥamel burcunuñ içinde şems-i kerem olasın sa‘y ve ġayret eyle ḥattá nūr sende ve raḫşān ola tā kĭ saña sülūk ve ḫıdmet āsān ve ḳolay ola.Ḥattá āyīne-yi ḳalbiñ cilālana kĭ ṭā‘at ve ‘ibādetden sīneye ṣafā gelür.

Ṣaḥīfe (75)Min kelām-ı ḫˇāce-i Ḥāfıẓ-ı Şīrāzī :

من ملکبودم و فردوس برین جایم بود

ادم اورد درین دیر خراب ابادم

Men melek būdem u Firdevs-i berīn cāyem buved

Ādem āverd derīn deyr ḫarāb-ı ābādem

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Men* ben *melek*żıdd-ı beşer *būdem* idimu *Firdevs-i berīn* ma‘lūm cennet-i ā‘lādır, bir cennetiñ ismidir *Ādem* ma‘lūm Ḥażret-i Ādem ‘aleyhi’s-selām *āverd* getürdi *derīn* der īn dimekdir buraya *deyr* kiliseye derler burada dünyā murāddır *ḫarāb* żıdd-ı ma‘mūr *ābādem* olmuş dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt : Ben Firdevs-i berīn olan cennet-i ā‘lāda bir melek idim. Ḥażret-i Ādem ‘aleyhi’s-selām beni oradan bu ḫarāb olmuş dünyāya getürdi ya‘nī insānlarıñ bu ḫarāb olan dünyāya gelmesine ve bu ḳadar meşaḳḳat ve belālara giriftār olmasına sebeb Ḥażret-i Ādem ‘aleyhi’s-selāmıñ?ekliyledünyāya nüzūlünden ilerü gelmişdir.

(24a)Ṣaḥīfe (75) Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

چون قضا اید رود دانش بخواب

مه سیه کردد بکیرد افتاب

Çun ḳażā āyed reved dāniş be-ḫˇāb

Meh siyeh gerded be-gīred āfitāb

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Çun*çünkĭ *ḳażā* ma‘lūm taḳdīr-i ilâhī ve ḥükm-i rabbānī *āyed* gele *reved* gider *dāniş* bilmek ma‘lūmāt ve ‘ilm *be-ḫ ̆āb* uyġuya *meh* ay *siyeh* żıdd-ı beyāż *gerded* eler*be-gīred* ṭutılur*/āfitāb/* güneş.

Maḥṣūl-i beyt :Çünkĭ muḳadderāt-ı ilâhiye ve ḥükm-i ezel olaraḳ ḳażā gelecek olur ise insānıñ tedbīr ve ‘ilmi uyġuya gider ya‘nī insān gelecek ḳażānıñ def‘ ve men‘ine çāre bulmaḳlıġa tedbīr ve ‘ilmi bī-esās olub fā’ide virmez. Zīrā güneşiñ ṭutulmasıyla ayıñ yüzü siyāh olur ya‘nī māhıñ yüzünüñ siyāh olması güneşiñ ṭutulmasından ilerü gelür. Ānıñ gibi ḳażā-yı ilâhī gelecek olur ise seniñ ay gibi olan ‘ilm ve ma‘lūmātıñ /ve ‘aḳlıñ/ uyġuya gider, ġāfil olur ẕāt[en] ġāfil olmasa da bir fā’ide itmez yaçünkĭ ḥükm ve ḳażā-yı ilâhīyi hīç bir kimesne ve def‘e ḳādir degildir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (77)Ḳāle’ṣ-Sa‘dī :

سنك بر دست و مار بر سر سنك

خيره رأيى بود قياس و درنك

Seng ber dest u mār ber ser seng

Ḫīre re’yī buved ḳıyās u direng

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Seng*ṭaş *ber* üzere *dest* el*u mār*yılan *ber* üzere *ser* baş *seng* ṭaş *ḫīre* ṭonuḳ ve uyuşuḳ żıdd-ı zekī /‘aḳılsız dimekdir/ *re’yī* fikr *buved* olur *ḳıyās* ölçmek biçmek*u direng*eklenmek.

Maḥṣūl-i beyt : Elde ṭaş /ola/ ve yılanda /bir/ ṭaşıñ başında /üzerinde ola/ bu yılanı eldekĭ ṭaş ile urub öldirmekde ölçmek biçmek ve tevḳīf itmek ‘aḳılsız ve uyuşuḳluḳdan ilerü gelür /alçaḳ fikrlilikdir/. Ya‘nī ‘acabā şöyle mi urayım böyle /mi/ urayım dimek ve tereddüd, tevḳīf ve uyuşuḳluḳ itmek cā’iz olmayub hemān yılanı urub öldirmekdir.

Ṣaḥīfe (77)Ḳāle’s-Sa‘dī :

ترحم بر پلنك تیز دندان

ستمكاری بود بر كسفندان

Tereḥḥum ber peleng tīz dendān

Sitemkārī buved ber gusfendān

(24b) Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Tereḥḥum* merḥamet *ber* üzere *peleng* ḳaplan denilen canāver *tīz* keskīn *dendān* dişleri *sitemkārī* ẓulm ve cefā *buved* olur /ya‘nī ẓālim dimekdir/ *ber* üzere *gusfendān* ḳoyunlar.

Maḥṣūl-i beyt : Keskīn dişlü ḳaplana merḥamet ve şefḳat itmek ḳoyunlara ẓulm ve cefā itmeklik olur ya‘nī ḳaplanı telef itmemek bi’l-āḫire ḳoyunları ekl ve telef itmesine sebebiyet virmekdir.

Ṣaḥīfe (77) Ḳāle’l Fi’l-Meşnevī :

افتاب معرفت را نقل نیست

مشرق او غیر جان و عقل نیست

Āfitāb-ı ma‘rifet-rā naḳl nīst

Maşrıḳ-ı ū ġayr-i cān u ‘aḳl nīst

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Āftāb* güneş *ma‘rifet rā* ma‘lūm żıdd-ı cehl *naḳl* ma‘lūm bir şey’i bir yerden diger maḥale götürmek *nīst*degildir *maşrıḳ* ma‘lūm güneşiñ ṭoġdıġı yer *ū* ḥarf-i işāret *ġayr* başḳa *cān* rūḥ *u ‘aḳl* ma‘lūm *nīst* degildir.

Maḥṣūl-i beyt : Ma‘rifet güneşi içün naḳl yoḳdur. O ma‘rifet güneşiniñ cān ve ‘aḳldan başḳa maşrıḳı yoḳdur. Ya‘nī cān ile ‘aḳldan ṭulū‘ ider ma‘rifet güneşi anıñ maşrıḳı cān ile ‘aḳıldır.

Ṣaḥīfe (77)Ḳāle’s-Sa‘dī :

زاهد غرور داشت سلامت نبرد راه

رند ازره نیاز بدار السلام رفت

Zāhid ġurūr dāşt selāmet ne-bored rāh

Rind ez-reh niyāz be-dāru’s-selāmreft

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Zāhid* zühd ve taḳvā ṣāḥibi olan *ġurūr* maġrūrluḳ /ġāfil ma‘nāsınadır/ *dāşt* ṭutdı *selāmet* ma‘lūm bir işe ya‘nī belā ve miḥnet u meşaḳḳateuġramayaraḳ *ne-bored* iletmez *rāh* yol, ṭarīk *rind* ḳalender bī-ḳayd u lāübālī meşreb żıdd-ı zāhid *ez* neden *reh niyāz* ma‘lūm ricā istirḥām *be-dāru’s-selām* selām ismiyle müsemmā olan cennet *reft*gitdi.

Maḥṣūl-i beyt :‘İbādet ve ṭā‘ātine maġrūr olan zāhid /ġāfil/ yolunu selāmete iletmedi ya‘nī maġrūriyeti cihetle yolunucek dürlü ?ve miḥnet ve meşaḳḳatlere uġratdı.Lâkin lāübālī meşreb ve ḳalender olan kimesne Cenāb-ı Ḥaḳḳa niyāz ve yalvarmaḳ yolundan dārü’s-selām olan cennete gitdi.

(25a)Ṣaḥīfe (78)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

مرکب توبه عجایب مرکبست

بر فلك تازد بیك لحظه زپست

چون برارند از بشیمانی انین

عرش لرزد از انین المذ نبین

Merkeb tevbe ‘acāyib merkebest

Ber-felek tā zed bīñ laḥẓe zi pest

Çun borārend ez-peşīmānī enīn

‘Arş lerzed ez-enīn el-muẕnibīn

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Merkeb* binilecek şey’iñ ismidir *tevbe*Ḥaḳḳa rücū‘ itmek *‘acāyib* ta‘accubīden *merkebest* merkebdir *ber-felek* āsmāna *tā zed* ḳoşar *bīñ* bir *laḥẓe* ān ve aḥd ve ṭarafü’l-‘ayn içinde *zi-pest* alçaḳdan ya‘nī aşaġıdan *çun*çünkĭ*borārend* götüreler *ez* neden *peşīmānī* nedāmetden *enīn*inilemek, āh çekmek*‘arş* ma‘lūm ‘arş-ı ā‘lā *lerze* titrer *ez-enīn* iniltiden *el-muẕnibīn*günehkārlar.

Maḥṣūl-i ebyāt : Tevbe ve istiġfār ‘acāyib ve ġarāyib binekdir ya‘nī istiġfārı ḥayvāna teşbīh itmişdir. Zīrā kĭ bir laḥẓede aşaġıdan ya‘nī bu dünyādan āsmāna ḳoşar gider ya‘nī tā’ib-i müstaġfirīnolanlarıñ tevbeleri cennetde olan Burāḳdandaha sür‘atle bir anda āsmāna gider.Çünkĭ tā’ib olan ve istiġfār iden ādem pişmānlıḳdan ve nedāmetden āh u enīn ya‘nī inlemek götüre ve ide muẕnibīniñ inlemesinden ‘arş-ı ā‘lā titrer.Lâkin her tevbe ‘arş-ı ā‘lāyı titretmez. İşte öyle bir tevbe itmeklige ‘arş-ı ā‘lā titremeli ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (78)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

چون خدا خواهد که ما یاری کند

میل را جانب زاری کند

ای خنك چشمی که ان کریان اوست

وی همایون دل که ان بریان اوست

آخر هر کریه آخر خنده ایست

مرد آخر بین مبارك بنده ایست

باش چون دولاب نالان چشم تر

تا ز صحن جانت بر روید خضر

Çun Ḫodā ḫ ̌āhed kĭ mā yārī koned

Meyl-rā cānib-i zārī koned

Ey ḫonek çeşmī kĭ ān giryān-ı ūst

Vey humāyūn dil kĭ ān biryān-ı ūst

Āḫir her girye-yi āḫir ḫande īst

Merd āḫir bīn mubārek bende īst

Bāş çun dūlāb-ı nālān çeşm ter

Tā zi ṣaḥn-ı cānet ber revīd ḫeżer

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Çun*çünkĭ*Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳ *ḫ ̆āhed kĭ* ister kĭ *mā* bize**(25b)***yār[ī]*[15] yārdım ve mu‘āvenet *koned* eyleye *meyl-rā* bizim meylimizi *cānib* ṭaraf *zārī* derd ve kederden nāşī ağlayub sızlanmaḳ *koned* eyler *ey* ḥarf-i nidā *ḫonek* mübārek *çeşmī kĭ* o göz kĭ *ān* ism-i işāret çeşme rāci‘dir, o göz dimekdir *giryān* ağlayıcı büka edici *ūst* onuñdur *vey* ‘Arabīde o maḳāmında, żamīr-i ġā’ibdir *humāyūn* ḳutlu mes’ūd mübārek *dil kĭ* göñül kĭ *ān* ism-i işāret göñüle rāci‘dir *buryān* kebāb ḳavurma *ūst* onuñdur *āḫir* nihāyet *her girye* her ağlamaḳlıḳ *āḫir* nihāyet *ḫande* gülmeklik *īst*-dir *merd* ādem insān *āḫir* nihāyet *bīn* gör *mubārek* ma‘lūm *bende* ḳūl *īst*-dir *bāş* ol *çun* gibi *dūlāb* ma‘lūm ṣu dūlābı *nālān* iñleyici enīn ve fiġān *çeşm* göz *ter* yaş *tā*ḥattá *ṣaḥn* ortasında*cān*rūḥ *ber revīd*bite ḥāṣıl ola *ḫeżer* yeşil.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ Cenāb-ı Ḥaḳ /isteye/ kĭ bize yardım ve mu‘āvenet /ide/. Bizim meyl ve muḥabbetimizi zārīlik cānibe eyler. Ey mübārek göz kĭ o Cenāb-ı Ḥaḳıñ giryānı ya‘nī ağlayıcısı ol. Mes‘ūd ve mübārek göñül kĭ o Cenāb-ı Ḥaḳıñ büryānı ya‘nī ḥasretiyle cigerini kebāb idüb ḳavurmuş ağlamanıñ nihāyeti gülmekdir. ‘Āḳıbet-bīn olan ya‘nī ṣonunu mülāḥaẓa ve tefekkür iden ādem mübārek bendedir. Ey ‘āşıḳ, dūlāb gibi iñleyici nālān ve fiġān edici ve dūlābıñ gözlerinden naṣıl ṣu çoḳ ve ḫurūş ider ise anıñ gibi gözlerinden yaşları āḳıt ḥattá bu göz yaşıyla canınıñ ortasında yeşil bite ya‘nī ḳurb-ı Ḥażrete vāṣıl olasın.

Ṣaḥīfe (79)/Ḳāle’s-Sa‘dī/ :

سك اصحاب كهف روزى چند

پى نيكان كرفت مردم شد

Seg-i aṣḥāb-ı kehf rūzī çend

Pey-i nīkān girift merdum şod

[15] Kelime beyitin aslında *yārī*یاری şeklinde geçmektedir. Ancak müellf beyitte *yārī*یاری şeklinde yazdığı halde me‘ānī-yi elfāẓ kısmında *yār*یار şeklinde almıştır.

Ma‘ānī-yi elfāẕ :*Seg* köpek *aṣḥāb kehf* ma‘lūm ve meşhūr olan ẕevāt-ı kirām ḥażerātıdır /kehf maġara dimekdir/ *rūzī* /yād ve ḥiddet içündür/bir gün *çend* /nice/**(26a)***pey* arḳasını /ve izini/ *nīkān* /nīkiñ cem‘ī/ eygülerin *girift* ṭutdı *merdum* ādem /insān/ *şod* oldu.

Maḥṣūl-i beyt :Aṣḥāb-ı kehfiñ köpegi bir /nice/ gün /eygüleriñ/ arḳasını /ve izini ṭutdı ya‘nī eygülere uydu/, insānoldu.Ya‘nī /insān mertebesine vāṣıl oldu/ o insānlar gibiāyāt-ı kerīmedeẕikr olunduḳdan başḳa mü’minler ile berāber cennete girecekdir. İşte insān olması budur, bunlarıñ ḳıṣṣası meşhūrdur.

Ṣaḥīfe (79)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

طفل يك روزه همی داند طريق

كه بكريم تا رسد دايهٔشفيق

تو نمی دانی كه دايهٔدايكان

كم دهد بی كريه شير او رايكان

كفت فليبكوا كثيرا كوش دار

تا بريزد شير فضل كردكار

Ṭıfl yek rūze hemī dāned ṭarīḳ

Kĭ be-girīm tā resed dāye-i şefīḳ

To nemī dānī kĭ dāye-i dāyegān

Kem dehed bī-girye şīr ū-rā yekān

Goft feliyebkuvā keşīrā gūşdār

Tā be-rīzed şīr-i faż-ı kird-gār

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ṭıfl* çocuḳ *yek* bir *rūze* günlük *hemī* böylece *dāned* bilür *ṭarīḳ* yol*kĭ be-girīm* aġlayayım girye idem *tā*ḥattá *reseđ*ulaşa *dāye* ma‘lūm ṣabīleriñ süd ānnesidir *şefīḳ* merḥametlü*to* sen *nemī dānī kĭ* bilmez misin kĭ *dāye* süd ānne *dāyegān*/dāyeleriñ dāyesi ya‘nī mürebbīleriñ mürebbīsi dimekdir/ucuz *kem* noḳṣān *dehed* viriyor *bī-girye* aġlamaḳsızın *şīr* süd *ū-rā* o çocuġa*[yekān] goft* Cenāb-ı Ḥaḳ buyurdu*feliyebkuvā keşīrā* çoḳ aġlayıñız *gūş* ḳulaḳ*dār* ṭut *tā*ḥattá *be-rīzed* aḳa *şīr* süd *faż-l* ma‘lūm iḥsān ve kerem *kird-gār*Cenāb-ı Ḥaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bir günlük çocuḳ böylece ṭarīḳ-i Ḥaḳı bilür ve /lisān-ı ḥāl ile/ söyler. Ben aġlarım kĭ benim aġlamaḳlığımtā dāye-yi şefīḳe vāṣıl ola. Sen bilmez misin kĭ dāye /leriñ dāyesi Cenāb-ı Ḥaḳ/ ya‘nī ucuzca virmez. Aġlamayan çocuġa südü Cenāb-ı Ḥaḳ āyet-i kerīmesinde buyurmuşdur kĭ:Çoḳ aġlayıñ. Bu kelām Ḥaḳḳa ḳulaḳ ṭut. Bundan işi fehm eyle.Ḥattá o ḳadar aġla kĭ Cenāb-ı Ḥaḳıñ faż-l u iḥsān ve kerem südü aḳa ve nāzil ola kĭ seniñ işiñ tamām ola.Yoḫsa başḳa dürlü çāre ve ‘ilāc **(26b)**yoḳdur. Hemān leyl u nehār aġla. Herkes ne bulsa ise bu aġlamaġla bulmuşdur Ḥażret-i Ya‘ḳūb ‘aleyhi’s-selāmıñ aġlaması ḳıṣṣasını eygüce istimā‘ et ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (81)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

هر كه بنهد سنت بد ای فتا

تا در افتد بعده او خلق از عما

جمع كردد بروی آن جمله بزه

كاو سری بودست و ایشان دم غژه

Her kĭ be-nihed sunnet-i bed ey fetā

Tā der ofted ba‘de ū ḫalḳ ez-‘amā

Cem‘ kerded be-rūy-ı ān comle beze

Kāv serī būdest u īşān domġaje

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Her kĭ* her kimesne kĭ *be-nihed* ḳodu *sunnet* ‘ādet *bed* kötü *ey* ḥarf-i nidā *fetā* civān, yigit *tāḥattá der ofted* düşeler *ba‘d* ṣoñra *ū* ism-i işāret ondan ṣoñra *ḫalḳ* maḫlūḳ *ez ‘amā* körlügünden *cem‘* cümlesi *kerded* eylerler *be-rūy-ı ān* o kimesneniñ üzerine *comle* hep *beze* vebāl ve günehi *kāv*kĭ ū *serī* başı *būdest* idi *u īşān* żamīrdir, maḫlūḳa rāci‘dir *domġaje*domġāze muḥaffefidir ḳuyruḳ ṣoḳumu baḳīr olunan ‘użvdur /burada tābi‘ ma‘nāsınadır/.

Maḥṣūl-i ebyāt : Her kimesne kĭ bir kötü ‘ādet bu ‘ālemde īcād eyledi ey civān ḥattá maḫlūḳ körlügünden o ādemden ṣoñra oraya düşeler. Ya‘nī bir taḳım cuhelā o ādemiñ yapdıġı gibi yapalar /aña tābi‘ olalar/ o maḫlūḳuñ o kötü işi yapmasından ḥāṣıl olan vebāl-i günāh cümlesi anı īcād iden ādemiñ üzerinedir. Zīrā kĭ o ādem bu işde başoldu,maḫlūḳ anıñ ḳuyruḳ ṣoḳumu gibi arḳasından gelüb o işi işlediler /ve aña tābi‘ oldular./

Ṣaḥīfe (81)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

بود در انجیل نام مصطفا

آن سر پیغمبران بحر صفا

بود ذکر حلیها و شکل او

بود ذکر غزو وصوم و اکل او

Būd der İncīl-i nām-ı Muṣṭafā

Ān ser-i peyġamberān baḥr-ı ṣafā

Būd ẕikr-i ḥelīhā u şekl-i ū

Būd ẕikr-i ġazū uṣovm u ekl-iū

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Būd* idi *der İncīl* ma‘lūm İncīl-i şerīfde *nām* ism-i şerīfi *Muṣṭafā* Peyġamberimiz ṣallâhu ‘aleyhi ve selem Efendimiz *ān* ism-i işāret, Efendimize rāci‘dir *ser* baş *peyġamberān* cümle Peyġamberleriñ *baḥr* deñiz *ṣafā* ma‘lūm żıdd-ı cefā *būd* idi**(27a)***ẕikr* beyān olunmuşdur *ḥelīhā* anıñ evṣāf ve şemā’il u ziynet-i cemīleleri *u şekl*daḫī hey’et şemā’il-i şerīfeleriñ *ū* żamīr Efendimize rāci‘dir *būd* idi *ẕikr* beyān olunmuşdur *ġazū* ġazāları *uṣovm* orucu *u ekl*tenāvül ṭa‘āmū żamīr Efendimize rāci‘dir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ṣalla’llâhute‘ālā‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleriniñ nām-ı şerīfi İncīlde ẕikr ve beyān olunmuş-idi. Ol Peyġamberānıñ sürūrī olan ve ṣafā ẕikri olan ḥabīb-i ikrām Efendimiziñ evṣāf-ı cemīlesi ve şemā’il-i şerīfesi ve ġazā ve orucu ve ekl u şorb-ı şerīfleri cümleye ẕikr olunmuş-idi. Yahūdileriñ aḫbārları bildiler zamān nebīsi bu ẕāt-ı şerīfdir.Lâkin dünyāya olan muḥabbet ve ṭam‘alarından ismi şerīfini İncīlde tebdīl edüb yerine Deccālīn ismini vaż‘ eylediler tefsīr-i şerīfe mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (82)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

عاشقانرا شادمانی و غم اوست

دست مزد و اجرت خدمت هم اوست

غیر معشوق ار تماشایی بود

عشق نبود هر زه سودایی بود

عشق ان شعله است کو چون بر فروخت

هر که جز معشوق باقی جمله سوخت

ʻĀşıḳānrā şādmānī u ġam üst

Dest-i mozd u ocret-i ḫıdmet hem üst

Ġayr-ı maʻşūḳ er temāşāyī būd

ʻAşḳ nebūd herze sevdāyī būd

ʻAşḳ ān şuʻle est kū çun ber furūḫt

Her kĭ coz maʻşūḳ bāḳī comle sūḫt

Maʻānī-yi elfāẓ :*ʻĀşıḳānrā* ʻāşıḳlarıñ *şādmānī* sürūr u ẕevḳī *u ġam*miḥan, elem ve meşaḳḳati *üst* odur *dest* el *mozd* ecr ve şevāb *u ocret* maʻlūm kirā icāre *ḫıdmet* maʻlūm *hem* cümlesi *üst* odur *ġayr* başḳa *maʻşūḳ* maʻlūm *ez* eger *temāşāyī* görmeklik *būd* olur*ʻaşḳ* maʻlūm *nebūd* olmaz *herze* ʻabeş ve beyhūde *sevdāyī* maʻlūm sevdā merāḳ *būd* olur*ʻaşḳ* maʻlūm *ān* ism-i işāretdir *şuʻle* bir şeyʼiñ parıltısı-*est* dir *gū*kĭ ū dan muḥaffefdir *çun* **(27b)***ber furūḫt* yaḳdı, parlatdı *her kĭ* her nesne kĭ *coz* ġayr, başḳa *maʻşūḳ* maʻlūm *bāḳī* maʻlūm *comle* hepsi *sūḫt* yandı.

Maḥṣūl-i ebyāt :ʻAşıḳlarıñ şād ve sürūri ve ġam miḥeni odur yaʻnī maʻşū/ḳdur/ daḫīşevāb ve ecr u ḫidmet eli cümlesi odur yaʻnī maʻşūḳu içündür.Eger

ma‘şūḳundan ġayri temāşāsı olur ise ya‘nī ġayrīsine naẓar ider ise onuñ ‘aşḳı olmaz ancaḳ beyhūde ve ‘abeş bir merāḳdan ‘ibāret olur. Zīrā ‘aşḳ öyle bir şu‘ledir kĭ çünkĭ o şu‘le parladı her ne şey-kĭ ma‘şūḳdan ġayrīdir, o ġayrī olan şeyleriñ cümlesini yaḳar aṣlā eşer bıraḳmaz. İşte böyle olan ‘aşḳ, ‘aşḳ-ı ḥaḳīḳīdir bunuñ ġayrīsi sevdā-yı ḫāmdır.

Ṣaḥīfe (82)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

اول ای جان دفع شر موش کن

وانکهان در جمع کندم کوش کن

بشنو از اخبار آن صدر صدور

لا صلاة تم الا بالخضور

Evvel ey cān def‘-i şerr mūş kon

Vānkĭhān der cem‘ gendom gūş kon

Bişnev ez-aḫbār-ı ān ṣadr-ı ṣudūr

Lā ṣalāte tem illā bi’l-ḫużūr

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Evvel*birincisi *ey* ḥarf-i nidā *cān* ma‘lūm rūḥ dimek burada murād insāndır, ey ādem dimekdir *def‘* gidermek dimek *şerr* żıdd-ı ḫayr *mūş* ṣıçān *kon* eyle*vānkĭhān*andanṣoñra *der* ẓarfiyyet *cem‘* ṭoplanmaḳ *gendom* buġdāy *gūş* sa‘y ve ġayret *kon* eyle*bişnev* diñle *ez-aḫbār* ḫaberlerinden *ān* ism-i işāret *ṣadr-ı ṣudūr*

ya‘nī ṣadrlarıñ ṣadrı olan Efendimizden kĭ *lā ṣalāte* namāz yoḳdur *tem* temām *illā* ancaḳ *bi’l-ḫużūr* ḫużūr-ı ḳalb ile.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey cān, ey ādem, ey ‘azīz! ibtidā fareniñ şerr u meżerretini def‘ eyle. Andan ṣoñra buġdāyı cem‘ eylemege sa‘y ve ġayret eyle. Egerçĭ böyle olmaz ise sen bir ṭarafdan buġdāyı cem‘ eylersin fareler bir ṭarafdan gelüb götürürler bundan fa’ide nedir hīç. Ol ṣadr-ı ṣudūr olan ṣalla’llâhu**(28a)**te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Efendimiziñ ṣādıḳ ḫaberlerini diñle, işit-kĭ buyurmuşdur: Namāz tamām olmaz illā ḫużūr-ı ḳalb ile tamām olur ya‘nī fare gibi olan nefs-işūmuñ ol emrde saña olan mekr ve hīlesini ve şerlerini def‘ eyle. Andan ṣoñra ġıda-yı āḫiret olan ṣalāt ve sā’ir ‘ibādetiñ cem‘ ve icrāsına sa‘y ve ġayret eyle dimekdir.

Ṣaḥīfe (82)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

مکرها در کسب دنیا بار دست

مکرها در ترك دنیا واردست

چیست دنیا از خدا غافل بدن

نی قماش و نقره فرزند و زن

کوزهٔسربسته اندر آب رفت

از دل پر باد فوق آب رفت

باد درویشی چو در باطن بود

بر سرآب جهان ساکن بود

Mekr-hā der kesb-i dunyā bāridest

Mekr-hā der terk-i dunyā vāridest

Çīst dunyā ez-Ḫodā ġāfil buden

Nī ḳumāş u noḳre ferzend u zen

Kūze-yi ser-beste ender āb reft

Ez-dil porr bād farḳ āb reft

Bād dervīşī çu der bāṭın būd

Ber serāb-ı cihān sākin būd

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Mekr-hā* mekriñ cem‘īdir *mekr* ḥīle ve ? *der* ẓarfiyyet *kesb* ticāret, menfa‘at *dunyā* ma‘lūm *bārid* ṣoġūḳ-*est*-dir *mekr-hā*keẕâlik ma‘lūm *der* ẓarfiyyet *terk* bıraḳmaḳ *dunyā* ma‘lūm *vārid*‘Arabīdir*est* edāt-ı rabṭ gelmişdir dimek ya‘nī ḫaberde vāḳ‘i olmuşdur *çīst* nedir *dunyā ez-Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳdan *ġāfil* ġaflet dalḳınlıḳ *buden* …den muḥaffefdir olmaḳ *nī* ḥarf-i nefī degildir *ḳumāş* ma‘lūm *noḳre*aḳçe *ferzend* evlād *u zen* ḳarı *kūze-yi*aġaçdan ma‘mūl ṣu içilen ḳab *ser-beste* baş bağlar dimekdir vaṣf-ı terkībdir *ender* içine *āb* ṣu *reft* gitdi *ez* neden *dil* göñül ḳalb *porr* ṭolu *bād* rūzgār *farḳ* üst *āb* ṣu *reft* gitdi *bād* rūzgār ve hevā *dervīşī* ma‘lūm ehl-i ṭarīḳ *çu* ta‘līl çünkĭ *der* ẓarfiyyet *bāṭın* żıdd-ı ẓāhir *būd* olur *ber* üzerine *ser*baş *āb* ṣu *cihān* dunyā *sākin* sukūnet durmaḳlıḳ *būd olur.*

Maḥṣūl-i ebyāt :Dünyāyı cem‘ ve celb içün mekr ve ḥīleler itmek ṣoġūḳ şeydir.Lâkin dünyānıñ hesb ve muḥabbetini terk içün mekr**(28b)**ve ḥīleler eygüdür. Zīrā kĭ bunuñ içün pek çoḳ eḥādīṯ-i şerīfeve kelām-ı kibār vāḳi‘ olmuşdur. Dünyā

neden Cenāb-ı Ḥaḳdan ġāfil olmaḳdır yoḫsa dünyā denilen şey’ ḳumāş ve aḳçe ve evlād ve ‘ıyāl degildir. Bunlarıñ ismi dünyā degildir. Ancaḳ Ḥaḳdan ġāfil olaraḳ bunlara muḥabbet itmek dünyādır. Aġzı baġlu ṣu kūzesi ṣu içine gitdi ya‘nī aġzı baġlu olduġı içün içine ṣu alub baṭmadı, rūzgār ve hevā-yı ‘aşḳ ve muḥabbet ṭolu olan göñülde ṣu üzerine gitdi.Çünkĭ dervīş hevāsı bāṭın olur ya‘nī dervīşleriñ derūnı hevā-yı ‘aşḳ ve muḥabbet-i ilâhiye ile ṭolu olur. Cihānıñ ṣuyunuñ başı üzere sākin olur ya‘nī cihānıñ ṣuyu gibi aḳar gider emti‘aaltun ve gümüş ve sā’ir bu şeyleriñ muḥabbeti ṣuyu ḳalbine ṭolub ġarḳ ve helāk itmez bunlarıñ muḥabbeti üzerinde kūzeniñ ṣu üzerinde gitdigi gibi kemāl ??istirāḥatle ve maṭlūb ve maḳṣūrī cānānına vāṣıl olur dimekdir.

Ṣaḥīfe (84)Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

دیدی آن قهقهۀکبك حرامان حافظ

که سر پنچهۀشاهین قضا غافل بود

Dīdī ān ḳahḳahe-i kebk-i ḥırāmān Ḥāfıẓ

Kĭ ser-i pençe-yi şāhīn-i ḳażā ġāfil būd

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Dīdī*gördün-mü *ān* ism-i işāret *ḳahḳahe-i*fevḳ’a‘lādegülmek ya‘nī ḳahḳaha ile gülmekdir *kebk* keklik denilen ḳuşdur *ḥırāmān*öteki ṭarafa meyl ile ṣalınaraḳ yürimege derler *Ḥāfıẓ* Ḥāfıẓ-ı Şirāzī Ḥażretleridir*kĭ* harf-i rabṭdır *ser* baş *pençe* el *şāhīn* ma‘lūm şāhīn denilen ḳuşdur *ḳażā* ḥükm ve ḳader-i ilâhī *ġāfil* dalḳınlıḳ *būd* /idi/.

Maḥṣūl-i beyt :Gördün mü ey Ḥāfıẓ o ?ikĭ ṭarafa ṣalınaraḳ ḳahḳahasını kĭ ḳażā ve ḳader şāhīniniñ pençesinden ġāfilolduya‘nī andan ġafletinden nāşī böyle ḳahḳaha ile hırāmān iderek bağçelerde ? vegüẕār ider egerçi ġāfil olmaydı ḳahḳaha degil belkĭ tebessüm bile idemezdi dimekdir.

Ṣaḥīfe (84)Ḳāle'l-Ḥāfıẓ :

واعظان کین جلوه در محراب و منبر میکنند

چون بخلوت میروند آن کار دیکر میکنند

مشکلی دارم ز دانشمند مجلس باز پرس

تو به فرمایان چرا خود تو به کمتر میکنند

*Vā'iẓān kīn cilve der miḥrāb u minber***(29a)** *mī-konend*

Çun be-ḫalvet mī-revend ān kār dīger mī-konend

Müşkilī dārem zi dānişmend meclis bāz peres

To be fermāyān çerā ḫōd tevbe kemter mī-konend

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Vā'iẓān* vā'iziñ cem'idir ḫalḳa pend ve naṣīḥat iden ẕātlar *kīn*kĭ īnden muḥaffefdir *kĭ*ḥarf-i rabṭ *īn* bu *cilve* leṭāfetle nāzdır ve sūzī güneh ve eṭrāflı ve daḳīḳ ve sūzīşli söylemekden 'ibāretdir *der* ẓarfiyyet *miḥrāb* cāmi'lerde olan miḥrāb *u minber*keẕâlik ma'lūm *mī-konend* eylerler*çun*çünkĭ *be-ḫalvet* żıdd-ı keşret tenhālıḳ *mī-revend* giderler *ān* ism-i işāretdir *kār* iş, faṣl *dīger* başḳa *mī-konend* eylerler*müşkilī* şekk ve meydāna çıḳamamaḳ ḫafī olan şey' *dārem* ṭutarım *zi* ezden muḥaffefdir neden *dānişmend* biliciler 'ulemā-yı kirām *meclis* bir yerdekĭ ?/ve istiġfār/ ile oraya oturulur *bāz* giru *pors* ṣor /sū'āl eyle/tevbe Cenāb-ı Ḥaḳḳa ric'at *fermāyān* fermānıñ cem'ī buyurucular *çerā* niçün *ḫōd* kendü *tevbe* ma'lūm *kemter* noḳṣān /ziyāde eksik/ *mī-konend* eylerler.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ḫalḳa pend ve naṣīḥat iden 'ulemā-yı kirām cevāmi'-yi şerīfe miḥrāb ve minberlerinde eyledikleri pend ve naṣīḥat cilvelerini bunlar ḫalvete

gitdikleri vaḳt ya‘nī yerlerine ḫānelerine gitdiklerinde başḳa iş işlerler ya‘nī ḫalḳa söylediklerini kendüleri işlemezler dimekdir. Anıñ içün bir müşkil ṭutarım o müşkil budur kĭ meclisiñ ‘ulemālarından girü ṣorma?siz ḫalḳa tevbeidiñ diyü buyurursuñuz niçün kendüñüz tevbeyi az edersiñiz ya‘nī itmezsiñiz. İşte ṣaḥīḥ[en] burası eygü bir sū‘āldir ve bir eygü müşkildir.Lâkin buradan baḥş yoḳdur zīrā kĭ uzun olur ancaḳ bu ebyātı cāmi‘ olan Rūḥü’l-Beyāna mürāca‘atla bu müşkil ḥal olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (85)Ḳāle’l-Ḥāfiẓ :

كويند سنك لعل شود در مقام صبر

آرى شود و ليك بخون جكر شود

Gūyend seng la‘l şeved der-maḳām-ı ṣabr

Ārī şeved u līk be ḫūn-ı ciger şeved

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Gūyend* söylerler *seng* ṭaş *la‘l* ḳırmızı /cevher/ dimekdir burada yāḳūt murāddır *şeved***(29b)**olur *der* ẓarfiyyet *maḳām* derece *ṣabrż*ıdd-ı ‘acele*ārī* evet, belī ma‘nāsınadır *şeved* olur *u līk*lâkin *be-ḫūn* ḳan ile *ciger* ḥayvānānıñ derūnunda olur *şeved* olur.

Maḥṣūl-i beyt :Söylerlerkĭ ‘ādī ṭaş ṣabr ile la‘l ta‘bīr olunan yāḳūt olur evetolur ammā ciger ḳanıyla olur dirler kĭ yāḳūt beyāż olurmuş ḳırḳ gün ciger ḳanında durmaġla öyle la‘l rengini peydā idermiş ya‘nī ṣabr itmek müşkildir zīrā kĭ ciger ḳanıyla boyanır.

Ṣaḥīfe (86)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

چون يفر المرءآمد من اخيه

يهرب المولود يومامن ابيه

زان شود هر دوست آن ساعت عدو

که بت تو بود وازره مانع او

Çun yufiru'l-mer' āmed min eḫīh

Yuhribu'l-mevlūd yevm^{en} min ebīh

Zān şeved her dūst ān sā'at 'adū

Kĭ but-ıto būd u ezreh-i mān'i- ū

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Çun*çünkim*yufir* firār ider*ul-mer'* insān*/āmed* geldi/ *min eḫīh*ḳarındāşından*yuhrib*firār ider *ul-mevlūd* ṭoġanlar, bu 'āleme gelenler *yevm^{en}*o günde*min ebīh* babasından *zān* ol sebebden *şeved* olur *her dūst* her aḥbāb *ān sā'at* o sā'atde *'adū* düşmen*kĭ* zīrā *but* ṣānem*to* seniñ ya'nī ṭaparcasına muḥabbetveri'āyetitdigiñ ẓāt *u ezreh* yoldan *mān'i* men' idici *ū* żamīr buta rāci'dir.

Maḫṣūl-i ebyāt :Çünkim /insān/ o ḳarındāşından ḳardāşı firār ider diyü āyāt bilinen geldi. Her bir evlād o günde babasından firār ider ol sebebden kĭ ol sā'atde her dost ve aḥbāb birbirine düşmen olur kĭ seniñ muḥabbet itdigiñ ṭaparcasına ri'āyet veḥürmet eyledigiñ z̲āt o günde seniñ yolunu men' idici olur.

Ṣaḥīfe (87)Ḳāle's-Sa'dī :

برفتند هر کس درود انچه کشت

نماند بجز نام نیکو و زشت

بر آن خورد سعدی که بیخی نشاند

کسی برد خر من که تخمی فشاند

Be-reftend her kes derūd ançĭ kişt

Ne-māned be-coz nām nīkū u zişt

Ber ān ḫored Sa‘dī kĭ biḫī nişāned

Kesī bored ḫermen kĭ toḫmī feşaned

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Be-reftend* gitdiler *herkes* her ādem ve insān *derūd* biçmege *ançĭ* ol nesneyi kĭ *kişt* /dih ekdi/ *ne-māned* ḳalmaz *be-coz* ġayrī *nām* isim ve şöhreti *nīkū*eygü *u zişt***(30a)**kötü *ber* / mīve/ *ān* ism-i işāret *ḫord* ekl /ider, yer/ *Sa‘dī* /ey/ Şeyḫ Sa‘dī Ḥażretleri /ki/ *biḫī* kökünü ya‘nī o yedigi şey’iñ kökünü *feşāned* dikdi*kesī* bir kimesne *bord* iletdi *ḫermen* ekdigi şey’iñ ḥāṣılātını*kĭ* ḥarf-i rabṭdır *toḫmī* ma‘lūm her şey’īñ bir toḫumu vardır işte o toḫumu *feşaned* ṣāḥibdi.

Maḥṣūl-i ebyāt : Herkes ekdigi şey’i biçmek içün gitdiler dünyāca olur ise ḫermen yerine āḫiretce olur ise āḫirete gitdiler dimekdir bunlarıñ bu dünyāda ḳalmadı ancaḳ eygü yā kötü nāmları ḳaldı /Ey/ Şeyḫ Sa‘dī o /mīveyi/ ekl /ider yir o kimesne kĭ anıñ/ kökünü evvelce /ol kimesne/ dikmiş idi ya‘nī insān gerek dünyā ve gerek āḫiretde evvelce dikmiş veyā ṣāḥibmiş olduġı şey’īñ ḥāṣılātını ekl ider dimekdir bir kimesne ḫermenini iletdi kĭ toḫumunu evvelce ṣāḥibmiş idi ya‘nī evvelce toḫum ?olsa idi ne iletir ya‘nī iletmez dimekdir.

Ṣaḥīfe (89) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

اکر بلطف بخوانی مزید الطافت

وکر بقهری برانی درون ما صافست

Eger be-luṭf be-ḫ ̌ānī mezīd elṭāfet

Veger be-ḳahrī be-rānī derūn-ı mā ṣāfest

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Eger* /ḥarf-i şarṭdır/ *be-luṭf* luṭf /kerem/ ile *be-ḫ ̌ānī* oḳuyasıñ ya‘nī çaġırasıñ *mezīd* ziyāde *elṭāfet* luṭflardır *veger* /ḥarf-i şarṭdır/ yoḳ eger *be-ḳahrī* ḳahr /ġażab/ ile żıdd-ı luṭf *be-rānī* süresiñ redd idesiñ atarsıñ *derūn* iç *mā* bizim *ṣāfest* ṣāfīdir ḫāliṣ ġıll u ġışdan.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger Cenāb-ı Ḥaḳ kemāl-i luṭf ve kereminden bizi luṭf ile oḳur ve ḥużūr-ı ma‘neviyyesine çaġırır ise fevḳa’l-‘āde elṭāfdır yoḳ ḳahr ile ḥużūrundan atarsa redd ider ise bizim derūnumuz ṣāfīdir ya‘nī elimizden bir şey’ gelmez teslīmiyetden başḳa çünkĭ seniñ gibi maḫlūḳ degildir kĭ aña muḳābele idesin teslīmiyetden başḳa çāre var mıdır yoḳdur atarsa da sorarsa da? Mevlānā Sulṭānım.

Ṣaḥīfe (89)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

درد بشتم داد حق نا من هم ز خواب

بر جهم در نیم شب با سوز و تاب

در دها بخشید حق از لطف خویش

تا نخسبم جمله شب چون کاومیش

Derd boştem dād Ḥaḳ tā men hem zi ḫ ̌āb

Ber cehem der nīm şeb bā-sūz u tāb

Derd-hā baḫşīd Ḥaḳ ez luṭf **(30b)***ḫ ̔īş*

Tā ne-ḫosbem comle şeb çun gāvmīş

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Derd* żıdd-ı ṣıḥḥet *boştem* arḳam ẓehrem ya‘nī arḳamıñ aġrısı derdi *dād* virdi*Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *tā*ḥattá *men* ben *zi ḫ ̔āb* uyḫudan*ber cehem*çırayım *der* ẓarfiyyet *nīm*yarım, nişf *şeb* gice *bā-sūz* yanmaḳ ile *u tāb /*ḳıvrırmaḳ ve ḥarāret*/ derd-hā* derdiñ cem‘īdir *baḫşīd* baġışlar, iḥsān ider*Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *ez* neden *luṭf* żıdd-ı ḳahr *ḫ ̔īş* kendi *tā*ḥattá *ne-ḫosbem* uyumayım *comle* hebsini *şeb* gice *çun* gibi*gāvmīş*ṣu ṣıġırı.

Maḥṣūl-i ebyāt : Arḳamıñ aġrısını Cenāb-ı Ḥaḳ iḥsān itdigi ḥattá ben uyḫudan nişf-i leylde yanaraḳ /ve ḥarāretle ḳıvrırmadıḳ/ çırayımçünkĭ derdler Cenāb-ı Ḥaḳıñ kendi luṭfundan baḫş ve iḥsānıdır kĭ ḥattáṣu ṣıġırıgibi cümle gice tā ṣabāḥa ḳadar uyumayım.

Ṣaḥīfe (91)Ḳāle’s-Sa‘dī :

خردمند طبعان منت شناس

بدو زند نعمت بمیخ سپاس

Ḫıredmend ṭeb‘ān minnet şinās

Bedū zend ni‘met be-mīḫ sipās

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ḫıredmend* ‘aḳıllu /ṣāḥib-i ‘aḳl olan/ *ṭıb‘ān* ṭıbāyi‘nde aṣl ve ?*minnet* başa ḳaḳmaḳ *şinās* añlayıcı /*bedū zend*dikerler naṣb iderler muḥkem iderler

be-dūḫten dikmek ma‘nāsınadır/*ni‘met* ‘aṭiyye-yi ilâhī olan erzāḳ ve sā’ire*be-mīḫ* çivi ile *sipās* ḥamd.

Maḥṣūl-i ebyāt :‘Aḳıllu ṭabī‘atlü minnet añlayıcı ni‘met ve ‘aṭiyye ve iḥsān-ı ilâhīyi Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḥamd çivisiyle dikerler, naṣb ve muḥkem iderler ya‘nī her bir ni‘met-i ilâhiye muḳābiline Cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘ibādet ve iṭā‘at ve inḳıyād ile ḥamd ve şenālar ider. Küfrān-ı ni‘met idüb ni‘meti ġayrīden bilüb Ḥaḳıñ ġayrisine iṭā‘at ve inḳıyād itmez.

Ṣaḥīfe (92)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

ای شهان کشتیم ما خصم برون

ماند خصمی زو بتر در اندرون

کشتن این کار عقل و هوش نیست

شیر باطن سخرهٔ خرکوش نیست

نفس اژدر هاست او کی مرده است

از غم بی آلتی افسرده است

کر بیابد آلت فرعون او

که با مراد همی رفت آب جو

انکه او بنیاد فرعونی کند

راه صد موسی و صد هارون زند

Ey şahān koştīm mā ḫaṣm-ı birūn

Mānd ḫaṣmī zū beter der enderūn

Koşten-i īn kār-ı ʻaḳl u hūş nīst

Şīr-i bāṭın suḫre-i ḫergūş nīst

Nefs ejderhāst ū key morde est

Ez ġam-ı bī-āletīefsurde est

Ger biyābed āletFirʻovn-ı ū

Kĭ be emr-i ū hemī reft āb-ı cū

(31a)*Āngeh ū bunyād-iFirʻovnī koned*

Rāh-ı ṣad Mūsā vuṣad Hārūn zened

Maʻānī-yi elfāẓ :*Ey* ḥarf-i nidā *şahān* şāhıñ cemʻīdir *koştīm* öldürmüşüz *mā* biz *ḫaṣm* żıdd-ı dūst *birūn* /ṭışaruda/ *mānd* ḳaldı *ḫaṣmī* bir ḫaṣmım *zū* zi ū ism-i işāretdir ḫaṣma işāretdir *beter* ber ter den muḥaffefdir kötürek dimekdir *der* ẓarfiyyetdir *enderūn* içerüye*koşten-i* öldürmeḳ *īn* bu *kār-ı* iş *ʻaḳl* insāna mevhibe-i Ḫud[ā] olan cevherdir kĭ anıñla farḳ u temyīze muḳtedir olunur *u hūş*keẕâlik ʻaḳl dimekdir *nīst* degildir *şīr-i* arslan denilen ḥayvāndır *bāṭın* żıdd-ı ẓāhir *suḫre* masḫaralıḳ *ḫergūş* tavşan denilen ḥayvān *nīst* degildir *nefs* maʻlūm *ejderhāst* maʻlūm *ū* żamīr nefse rāciʻdir *key* ḳaçan *morde* ölmüş *est* dir *ez ġam* żıdd-ı sürūr ġamdan *bī*

ḥarf-i nefy *ālet* vāsıṭa *efsurde* toñmuş *est* dir *ger* eger *biyābed* bula *ālet* ma‘lūm*Fir‘ovn* ma‘lūm ve meşhūr bir kāfirdir *ū* żamīr nefse rāci‘dir*kĭ* ḥarf-i rabṭdır *be emr-i* ya‘nī buyurmaḳ *ū* żamīrdir Fir‘avna rāci‘dir *hemī*böylece *reft* gitdi *āb* ṣu *cū* ırmaḳ*āngeh* olvaḳt *ū* żamīr nefse rāci‘dir *bunyād* binā bir şey’iñ temeli*Fir‘ovnī* Fir‘avnluḳ *koned* eyler *rāh-ı* yol *ṣad* yüz *Mūsā* Mūsā ‘aleyhi’s-selāmıñ ismidir*vuṣad* yüz *Hārūn* Mūsā ‘aleyhi’s-selāmıñ birāderi ve vezīri Hārūn ‘aleyhi’s-selāmıñ ismidir*zened* urur.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey şāhlar biz ṭışaruya olan ḫaşmımızı öldirdik ammā içerümüzde ondan kötüve beter bir ḫaşm ḳaldı kĭ nefsdir bunı öldirmek ‘aḳlıñ kārı ve işi degildir çünkĭ bāṭın arslanı tavşanıñmasḫaresi, eylencesi degildir nefs ejderhādır o nefs ḳaçan ölmüşdür o nefs ṭonmuşdur āletsizligi cihetle ġam vehmindenöyle ṭonmuş gibi görinür eger ālet bula o nefs Fir‘avndur kĭ Fir‘avnuñ emriyle ırmaġıñ ṣuyı gider idi işte ol **(31b)**vaḳt ya‘nī āleti buldıġı zamān Fir‘avnluḳ işini ve kārını işler o Fir‘avn bu yolda yüz Mūsā ve yüz Hārūn ‘aleyhimā’s-selāmıñ yolunıurur bundan mübālaġa murād olunur nefs öyle Fir‘avndur kĭ degil bir Mūsā ve Hārūn yüz Mūsā ve Hārūn ola anlarla muḳāvemete ḳıyām ider hīç tefekkür itmez kĭ bunlar Cenāb-ı Ḥaḳḳıñ sevgilü resülleridir ben Ḥaḳḳıñ bir kelb-i ‘āḳūruyım.Lâkin öyle ‘ādī kelblerden degildir olduḳça ḫāṭırı sayılur ehemmiyeti vardır.

Ṣaḥīfe (92)Ḳāle’s-Sa‘dī :

فروماند كانرا بر حمت قريب

تضرع كنانرا بدعوت مجيب

Ferūmāned kānrā ber ḥimmet-i ḳarīb

Tażarru‘ konānrā be-da‘vet-i mucīb

Ma‘ānī-yi elfāẕ :*Ferūmāned kānrā* ferūmāyeleriñ cem‘īdir burada bunlardan murād ?‘acz ve teẕellül olan fuḳarā żu‘efā*ber ḥimmet* żıdd-ı ġażab *ḳarīb* yaḳīn *tażarru‘* sızlanmaḳ ricā ve niyāz itmek *konānrā* konuñ cem‘idir idiciler *be-da‘vet* ma‘lūm du‘āları *mucīb* icābet ve ḳabūl olunur dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt : Fuḳarā ve żu‘efā ve ‘ācizāne /Cenāb-ı Ḥaḳ/ raḥmet-i ilâhiyyesiyle yaḳīndan daḫi tażarru‘ ve niyāz edicileriñ du‘ālarını müstecābdır ya‘nī du‘āları dergāh-ı ulūhiyetde maḳbūl ve merġūbdur.

Ṣaḥīfe (95)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

عمر اکر بکذشت بیخش این دم است

آب توبه ش ده اکر او بی نم است

بیخ عمرت را بده آب حیات

تا درخت عمر کردد باثبات

‘Omr eger be-goẕeşt bīḫeş īn dem est

Āb tevbe'ş dih eger ū bī nem est

Bīḫ ‘omret rā be-dih āb-ı ḥayāt

Tā dıraḫt ‘omr gerded bā-şebāt

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *‘Omr* ma‘lūm müddet ḥayāt *eger be-goẕeşt* geçmişdir *bīḫ*kök*eş* żamīrdir ‘omre rāci‘ *īn* bu *dem* nefes *est* dir *āb* ṣu/*tevbe*tevbe ve istiġfār/ *eş* żamīrdir ‘omre rāci‘ *dih* vir *eger ū* żamīr ‘omre rāci‘dir *bī nem* nemsiz ya‘nī ṣusuz *est* dur *bīḫ* kök *‘omret* ‘omr ma‘lūm -*et*seniñ *rā* edāt-ı mef‘ūldür *āb* ṣu *ḥayāt* diri *tāḥattá dıraḫt* ağaç *‘omr*keẕâlik müddet ḥayāt insāndan ‘ibāretdir *gerded* olur *bā-ṣebāt*/ṣebātle istiḳāmetle/ dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger ‘ömr geçmiş ise anıñ kökü bu nefesdir ya‘nī geçmiş olan ‘ömrine te’süf itme o ‘ömrüñ kökü olan nefes ? mevcūd olduġundan**(32a)**?mā-fāt mümkün olur dimekdir. İmdi burada ‘ömr ağaca ve nefes o ağacıñ köküne teşbīh olunduġundan Ḥażret-i Celāleddīn buyururlar kĭ o ağacıñ /köküne tevbe/ ṣu /yu/ vir eger ṣusuz ise ‘ömrüñ köküne kĭ nefesdir āb-ı ḥayāt vir ya‘ni ḥayāt-ı ebedī ṣuyu olan ẕikr ve ‘ibādet ve ṭā‘at ṣuyunu vir kĭ ḥattá ‘ömr ağacı /ṣebāt ve istiḳāmetle/ ola ve mīve vire ‘ömrüñ mīvesi ẕikr ve ‘ibādet ve ṭā‘atdir.

Ṣaḥīfe (96)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

پیش شاهان میکنی ترك ادب

نار شهوت را ازان کشتی حطب

چون نداری فطنت و نور هدی

بهر کوران روی را میزن جلا

Pīş şāhān mī-konī terk edeb

Nār şehvet rā ezān koştī ḥaṭab

Çun ne-dārī fiṭnat u nūr hedī

Behr-i kūrān rūy rā mīzen cilā

Ma‘ānī-yi elfāẕ :*Pīş* öñ *şāhān* şāhıñ cem‘īdir pādişāhlar *mī-konī* eylersin *terk* bir şey’i ? bıraḳmaḳ *edeb* lāyıḳ olan şey’ *nār* āteş *şehvet* ārzū ve heves *ezān* bundan *koştī* öldüñ *ḥaṭab* yaḳılan odun *çun*çünkĭ *ne-dārī* ṭutmazsın *fiṭnat* ẕekāvet *u nūr* żıdd-ı ẓulmet *hedī* hidāyet *behr-i* içün *kūrān* kūrlarıñ cem‘īdir ā‘mālar dimek *rūy rā* yüze *mīzen* urursuñ *cilā* barlaḳlıḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ṣāhān-ı ma‘nevī olan enbiyā ve evliyā huẓūrlarında terk-i edeb idersen ṣān-ı ‘ālīlerine lāyıḳ olmayan kelām ve küstaḫlıġı eylersin işte şehvet-i nefsāniyye āteşi bundan ya‘nī bu terk-i edebden ḥaṭabolduve cehennemde seni yaḳmaḳ içün ḥāżır ve āmādeolduçünkĭ ẕekāvet ve nūr hidāyet ṭutmazsın anıñ içün terk-i edebi dersin bu da körlükden gelür ya‘nī ẓāhir körleri ẓāhiri görmedikleri gibi bāṭın körleri daḫi bāṭını göremez çünkĭ enbiyā ve evliyā da seniñ gibi bir insāndır.Lâkin anlarıñ rütbe-yi ma‘nevīleri başḳadır işte o rütbe-yi ma‘nevīlerini sen göremediginden terk-i edebi dersin böyle öldiyse körler içün anlarıñ yüzine cilā urasın kĭ bāṭın gözleri açılub böyle ẕevāt-ı kirām ḥażerātınıñ rütbe-yi ma‘nevīlerini **(32b)**müşāhede ideler.

Ṣaḥīfe (96)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

قوت از حق خواهم و توفیق ولاف

تا بسوزن بر کنم این کوه قاف

سهل شیری دانکه صفها بشکند

شیر آنست انکه خود را بشکند

Ḳuvvet ez Ḥaḳ ḫ ̆āhem u tevfīḳ velāf

Tā be-sūzen ber konem īn kūh-ı ḳāf

Sehl şīrī dānkĭ ṣafhā be-şikened

Şīr ānest ankĭ ḫōd rā be-şikened

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ḳuvvet* żıdd-ıża‘īf *ez Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳdan *ḫ ̆āhem* isterim *u tevfīḳ*müveffiḳiyet yardım *velāf* vezn içün gelmişdir yāḫūd kelām söylemekde müveffiḳiyetdimekdir *tā* tā kĭ *be-sūzenī* igne ile *ber konem* ḳoparayım *īn* bu *kūh* ṭaġ *ḳāf* ma‘lūm ve meşhūr olan Ḳāf Ṭaġıdır *sehl* ḳolay *şīrī* arslanlıḳ *dānkĭ* bilkĭ *ṣafhā* ṣafıñ cem‘īdir *be-şikend* ḳırmışdır *şīr* arslan *ānest* oldur kĭ *ankĭ* ? *ḫōd rā* kendini *be-şikend*ḳıra.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḳuvvet ve tevfīḳi Cenāb-ı Ḥaḳdan isterim tā kĭ igne ile bu Ḳāf Ṭaġını yerinden ḳoparayım ṣafları ḳırıñ arslanlıḳ ḳolaydır arslan oldur kĭ kendini ḳıra ya‘nī metānet-i ?nefsi Ḳāf Ṭaġına teşebbüh idüb o nefsi ?varlıġından ḳoparmaḳ içün Cenāb-ı Ḥaḳdan tevfīḳ ve yardım ister ve daḫi teşebbüh ṭarīḳiyle der kĭ o ṣafları ḳıran arslan yoḳ mu o arslanlıḳ ḳolaydır ancaḳ arslan ol kimesnedir kĭ kendi ?varlıġını ḳırmış ve maḥv itmiş ola.

Ṣaḥīfe (97)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

سالها خوردی کم نامد ز خور

ترك مستقبل کن و ماضی نکر

Sālhā ḫōrdī kem nāmed zi ḫōr

Terk müstaḳbel kon u māżī niger

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Sālhā* sālıñ cem‘īdir nice seneler *ḥōrdī* yediñ ekl eylediñ *kem* noḳṣān *nāmed* gelmedi *zi ḫōr* yemeklikden *terk* bıraḳmaḳ *müstaḳbel* gelecek *kon* eyle *u māżī* geçmişe *niger*baḳmaġı naẓar itmegi.

Maḥṣūl-i beyt : Nice seneler yediñ içdiñ yemeklikden içmeklikden ?noḳṣān olmadı böyle ise geçmişi bıraḳ ve gelecege baḳmaġı bıraḳ ya‘nī geçmişde böyle olmuş idi gelecekde şöyle olur böyle olur diyü ‘arīż ve‘amīḳtefekkür mülāḥaẓanıñ**(33a)**lüzūmu yoḳdur şimdiye ḳadar naṣıl olmuş ise yine öylece olacaḳdır sen hemān ‘ibādete devām ve ḳulluḳda ṣābit ḳadem ol dimekdir.

Ṣaḥīfe (97)Ḳāle’s-Sa‘dī :

کر اخانه آباد و همخوابه دوست

خدارا برحمت نظر سوی اوست

Kirā ḫāne ābād u hem-ḫˇābe dūst

Ḫodā rā be-raḥmet naẓar sūy ūst

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Kirā*herkiradan muḥaffefdir her /kimiñ dimekdir/ *ḫāne* ev *ābād* ma‘mūr *u hemḫˇābe* uyḫu yoldāşı ya‘nī zevcesi *dūst* żıdd-ı düşmen*Ḫodā rā* Cenāb-ı Ḥaḳ /*rā* taḫṣīṣ itmek içündür/ *be-raḥmet* raḥmet *naẓar*baḳış *sūy* ṭaraf *ūst*o ṭarafadır.

Maḥṣūl-i beyt : Her kimiñ ḫānesi ma‘mūr ? zevcesi kendüne yār dost olur ise Cenāb-ı Ḥaḳıñ raḥmet /ile/ naẓarı o ṭarafadır ya‘nī /raḥmet-i ilâhiyesiyle naẓarı ve tecellīsi/ onlaradır ancaḳ buradakĭ ḫāne ma‘mūr ābād olmuş ẓan olunmasınkĭ öyle döşeme /dayama minderler ?leler/ cihetinden mükemmeldir yoḳ yoḳ ol ḫāne ma‘mūr ābāddır kĭ içinde olan ḫalḳ Cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘ibādet ve ṭā‘ātdemeşġūl u iṭ‘ām fuḳarā ve mesākīn ile me’lūf ve zevcesi daḫi kendüsüne muvāfiḳ ve muṭābiḳ olmaḳ şarṭıyla

işte o ḫāneye ister iseñcennetdirdiye bilürsün ḫodā ḥāfıẓ bunuñ ‘aksi olur iseler ḫāneye cehennemdir dersin.

Ṣaḥīfe (97)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

بنده می نالد بحق از درد و نیش

صد شکایت میکند از رنج خویش

حق همی کوید که آخر رنج و درد

مر ترا لابه کنان وراست کرد

این کله زان نعمتی کن کت زند

ازدرما دور و مطرودت کند

Bende mī nāled be-Ḥaḳ ez derd u nīş

Ṣad şikāyet mīkoned ez renc ḫ ̆īş

Ḥaḳ hemī gūyed kĭ āḫir renc u derd

Mer torā lābe konān u rāst kerd

Īn gile zān ni‘metī kon ket zened

Ezdermā dūr u meṭrūdet koned

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Bende*? ḳūl *mī nāled* efġān ider *be-Ḥaḳ*Ḥaḳ içün *ez derd* ‘illetden *u nīş* her sivri nesneye dirler igne bıçak diken uçları gibi burada zaḥmet ve meşaḳḳat murāddır *ṣad*yüz *şikāyet*sızlanmaḳ *mīkoned*eyler *ez renc* incinmekden *ḫ ̔īş*kendü*Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *hemī gūyed*söyler kĭ *kĭ āḫir* nihāyet *renc* inciniñ *u derd* ‘illet *mer* /taḥḳīḳ/ *torā* seni *lābe* yalvarmaḳlıḳ /tażarru‘ niyāz/ *konān*idici *ū* żamīrdir derde rāci‘ *dūst*żıdd-ı düşmen *kerd*ider *īn*bu *gile***(33b)**şikāyet *zān* ism-i işāret *ni‘metī* ‘ıṭā ve iḥsān-ı ilâhī *kon* eyler *ketkĭ* ḥarf-i ta‘līl*et* seni *zened* urur *ez*neden *der*ḳapu *mā* bizim *dūr* mehcūr ve ba‘īd *u meṭrūdet* seni ṭard *koned* ider.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḳul derd ve nīşden Cenāb-ı Ḥaḳḳa efġān iderkendü derd ve ‘illetinden yüz şikāyet ider Cenāb-ı Ḥaḳ buyurur kĭ bu derd u renc /taḥḳīḳ-i/ āḫir /tażarru‘ ve niyāz eyle/ o derd seni Cenāb-ı Ḥaḳḳa dost ider sen bu şikāyet ve şekvāyı ol ni‘metden eyle kĭ o ni‘met seniñ yolunu urır deme Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳapusundan dūr ve meṭrūd ider çünkĭ ‘illet insāna uyanıḳlıḳ virir ya‘nī mevti yaḳīn götürir ?ni‘met ve devletbunuñ ‘aksinedir mevti degil belkĭ āḫireti külli[en] unutdırır işte böyle olan ni‘met ve devletden şikāyet idüb bunuñ za’il olmasını temenni itmelidir yoḫsa seni Cenāb-ı Ḥaḳḳa taḳarrüb ve dost itdirecek derd derinceden şekvā itmelidir.

Ṣaḥīfe (99)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

در خذر شوریدن شوروشرست

رو تو کل کن توکل بهترست

با قضا پنچه مزن ای تند وتیز

تا نکیرد هم قضا با تو ستیز

مرده باید بود پیش حکم حق

تا نیاید زحم از رب الفلق

Der ḫaẕer şūrīden şūr u şerest

Revto gul kon tevekkul bihterest

Bā ḳażā pençe mizen ey tond u tīz

Tā ne-gīred hem ḳażā bā to setīz

Morde bāyed būd pīş ḥukm-iḤaḳ

Tā ne-yāyed zaḥm ez Rabbü'l-felaḳ

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Der ḫaẕer* bir şeyden şaḳınmaḳlıḳ ve ḫavf itmek *şūrīden* /perīşān ma'nāsınadır ya'nī/ āsāyişe ḫalel virmek ortalıḳı ḳarışdırmaḳ *şūr* ḳarışdırmaḳ ve bulandırmaḳ *u şerż*ıdd-ı ḫayr*est*dir *rev* yüri git *tevekkül*Ḥaḳḳa?umūr ile *bihterest* ziyāde güzeldir *bā ḳażā* kilem-i ilâhī ile *pençe*ma'lūm eliñ beş parmıġıyla bir şey'e uracaḳ olmaḳ *mizen* urma *ey* ḥarf-i nidā *tond u tīz* elfāẓ muterādifeden olub şedīd ve ḥadīd ma'nāsına daḫiṣıçrayıcıatılıcı dimekdir *tā*ḥattá *ne-gīred* ṭutmaya *hem*daḫi *ḳażā* hükm-i ezelī *bā to* seniñ ile *setīz* ġavġā ve 'ināد *morde* ölmüş *bāyed* gerekdir *būd* olmaḳ**(34a)***pīş* önüñde *ḥukm* ma'lūm*Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳa *tā*ḥattá *ne-yāyed* gelmeye *zaḥm*yāre *ez* neden *Rabbu'l-falḳ*Cenāb-ı Ḥaḳıñ ismidir *felaḳ*bir şey'i yaramaḳ iki? itmek Cenāb-ı Ḥaḳervāḥ-ıḳudret eliyle ikĭ ?idüb farīḳ fi'l-cinne ve farīk fi'l-sa'īr itmegi içün Rabbu'l-felāk teşmiye olunur ya'nī ehl el-cinne ve ehl ? olan maḫlūḳuñ mürebbīsi dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt :'Ālemiñ āsāyiş ve rāḥatine ḫalel virecek ve ḫalḳı ayaḳlandıracaḳ ve ortalıġa ḫādd-iilḳā ile herkesi ḳarışdıracak şey'den ḫaẕer üzere olmaḳ ḫayrdır diyünüñ 'aksine şerr u mażarratdır sen yüri git Cenāb-ı Ḥaḳḳa tevekkül ile zīrā tevekkül ziyāde güzeldir ve ḳażā ve ḥükm-i ilâhī ile pençe urma

ya‘nī aña muḳābele itme ey ḥiddet u şiddetlü şıçrayıcı ve atılıcı ādem böyle itmekǐ ḳażā ve ḥükm …… seniñle ‘inād ṭutmaya eger ‘inād ṭutar ise ne gelür elinden daha ziyāde ġalebe ? seni perīşān ider binā[en] ‘aleyh ḥükm-i ilâhī ve ḳażā-yı rabbānī önüñde ölmüş olmaḳ lāzımdır ya‘nī ölmüş olan ādem ḥareketden sāḳıṭ olduġı gibi sende öyle anıñ önüñde rāżī olaraḳ ḥareketde sāḳıṭ olmalı eger böyle olmayub aña muḳābele idercesine ḥareket eyler isen şoñra Rabbü’l-felāḳ olan Cenāb-ı Ḥaḳdan zaḫme ve yāre yersiñ bunuñ eygüsü Ḥaḳdan gelen şey’e rāżī olmaḳdır başḳa çāre yoḳdur.

Ṣaḥīfe (99)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

کر نداری تو دم خوش در دعا

رو دعا میخواه از اخوان صفا

هرکرا دل پاك باشد از اعتلال

ان دعایش میرود تا ذوالجلال

ان دعای بیخوری خود دیکرست

ان دعا ز و نیست کفت داورست

ان دعا حق میکند چون او فناست

ان دعا و ان اجابت از خداست

هین بجو این قوم را ای مبتلا

هین غنیمت دارشان پیش از بلا

Ger ne-dārī to dem ḫūş der du‘ā

Rev du‘ā mī-ḫ ̌āh ez iḫvān ṣafā

Herkĭ rā dil-i pāk baş ed ez i‘tilāl

Ān du‘āyeş mī-reved tā ẕü’l-celāl

Ān du‘ā-yı bī-ḫōdī ḫōd dīgerest

Ān du‘ā zū nīst goft dāverest

Ān du‘ā-yı Ḥaḳ mī-koned çun ū fenāst

Ān du‘ā vān icābet ez Ḫodāst

Hīn be-cū īn ḳavm rā ey mubtelā

Hīn ġanīmet dārşān pīş ez belā

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ger*eger *ne-dārī***(34b)**ṭutmazsın*to* sen *dem* nefes*ḫoş* güzel *der du‘ā* du‘āda niyāzda *rev* git *du‘ā* ma‘lūm *mī-ḫ ̌āh* iste ṭaleb eyle *ez iḫvān* ḳardāşlardan *ṣafā* ehl-i ẕevḳ ve vicdān olan ẕevāt-ı kirāmdan *herkĭ rā* her kim kĭ *dil* göñül *pāk* ṭāhir *başed* olurz*i i‘tilāl*/ḫaste ve ‘alīl olmaḳ burada ḫaṭā ve vebāl müzedir/ *ān* ism-i işāretdir *du‘āyeş* eş żamīri herkĭ rā da olan kĭ ye rāci‘dir *mī-reved* gider*tā* ḫattá ġāyet içündür *ẕu’l-celāl* celāl ṣāḥibi olan Ḥaḳḳa *ān* ism-i işāret *du‘ā-yı* ma‘lūm Cenāb-ı Ḥaḳḳa niyāz *bī-ḫōdī* kendinden geçmek *ḫōd*kendü *dīgerest* başḳadır *ān* ism-i işāret *du‘ā* ma‘lūm *zū* zi ū taḳdīrindedirondan dimek *nīst* degildir *goft*söyledi *dāverest* pādişāh-ı ‘ādildir *ān* ism-i işāret *du‘ā* ma‘lūm*Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *mī-koned*

eyler *çun*çünkĭ *ū* żamīr-i rāci‘ du‘ā iden kimesneye *fenāst* fānīdir ya‘nī vücūdu maḳām-ı fenādadır *ān* ism-i işāret *du‘ā* ma‘lūm *vān* ism-i işāret *icābet* kūl olmaḳ *ez Ḫodāst* Cenāb-ı Ḥaḳdandır *hīn* āgāh ol *be-cū* iste ṭaleb eyle *īn* bu *ḳavm rā* cemā‘ati *ey*ḥarf-i nidā *mubtelā* derd ve belāye giriftār olan kimesne *hīn*āgāh ol *ġanīmet* ma‘lūm ba‘dü’d-muḥārebe muẓafferiyetleele giren māldırṭut*şān* ism-i işāret anları *pīş*ilerü *ez belā*belā muṣībetden.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger sen du‘āda ḫoş nefes ṭutmaz isen ya‘nī bi-ḥasebu’l-ma‘ṣiyetnefesinde te’şīrāt olmaz ise yüri git iḫvān-ı ṣafādan ya‘nī ? ḳalb ṣāḥibi olan ẕevāt-ı kirāmdan du‘ā iste çünkĭ her kimiñ kĭ göñlü /i‘tilālden ya‘nī ḫaṭā ve vebālden/ pāk ve ṭāhirolduo ādemiñ du‘āsı tā maḳām-ı ẕu’l-celāle gitdi ya‘nī maḳbūl-ı dergāh ‘izzetolduzīrā enāniyetsizlik /bī ḫōd olanlarıñ/ du‘āsı başḳadır ya‘nī kendünden geçüb öyle du‘ā iden kimesneniñ du‘āsı kendünden degildir onuñ du‘āsı ve sözü pādişāh-ı ‘ādil **(35a)**dü ‘ālem olan Cenāb-ı Ḥaḳdandır zīrā o ādem fenāolduya‘nī maḳām-ı ? gitdi o ādemiñ du‘āsı olmadı anı Cenāb-ı Ḥaḳ söyler ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳ du‘ā ider işte o du‘ā ve o icābet Cenāb-ı Ḥaḳıñ kendüsüne eyledigi du‘ā ve kendüsünüñ icābet eyledigi du‘ādır āgāh ol ey derd ve belāya mübtelā olan ādem bu ḳavm-i mübārekĭ iste ṭaleb eyle āgāh ol …… ḳavm ‘ālīye belā gelmezden ol ġanīmet ṭut ya‘nī hīç tevḳif itme belādan ol bu ḳavm-i mübāreke intisāb idüb bunlarıñ du‘āsı pürkātiyle dünyā ve āḫiretde selāmet ve rāḥat bulasın zīrā kĭ seniñ nefesiniñ te’şīrātı yoḳdur bu cihetle eyledigiñ du‘ā daḫi fā’idesiz olmaġıla dünyā ve āḫiret necāt ve selāmetine nā’il olmaḳ ?bu ḳavm-i ‘ālīye mensūbiyetle maḳbūl dergāh-ı Ḫüdā ol şahım ?

Ṣaḥīfe (101)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

تا فرود آید بلا بی دافعی

چون نباشد از تضرع شافعی

تا سقاهم ربهم آید خطاب

تشنه باش الله اعلم بالصواب

Tā furūd āyed belā bī-dāfi‘ī

Çun nebāşed ez tażarru‘ şāfi‘ī

Tā seḳāhüm rabbühüm āyed ḫıtāb

Teşne bāş Allāh ā‘lem bi’ṣ-ṣevāb

Ma‘ānī-yi elfāẕ :*Tā* tā kĭ *furūd*aşağıya ya‘nī semādan nüzūl dimekdir *āyed*gele *belā*ma‘lūm muṣībet *bī-dāfi‘ī*dāfi‘siz ya‘nī men‘ idecek kimesne yoḳdur *çun*çünkĭ *nebāşed* olmaya *ez tażarru‘*ma‘lūm niyāz itmek sızlanmaḳ *şāfi‘ī*şefā‘at edici *tā*ḥattá *seḳāhüm rabbühüm* āyet-i kerīmesi *āyed* gele *ḫıtāb* ṭaraf-ı ilâhīden ḫiṭāb olunaraḳ *teşne*şusuzluḳ *bāş* ol *Allāh ā‘lem bi’ṣ-ṣevāb* ṭoġrusını mu‘īn ṣevābı ḥaṭāyı Cenāb-ı Ḥaḳ bilür.

Maḥṣūl-i ebyāt :Hīçbir dāfi‘ olmayaraḳ belā semādan nüzūl ide ya‘nī semādan nüzūl idecek belāyı def‘e ḳādir bir kimesne olmaya daḫi tażarru‘ ve niyāzdan bir şefā‘at idecek kimesne olmaya ya‘nī idilecek niyāzı ḳabūl idüb şefā‘at idecek ẕāt bulunmaya seḳahüm rabbühüm āyet-i kerīmesi manṭuḳunca ḫiṭāb ?gelinceye ḳadar ṣusuz olmaḳ gerekdir Cenāb-ı Ḥaḳ ā‘lemdir ya‘nī belāyı def‘ ve şefā‘at idecek bir ẕāt olmayınca**(35b)**?ḳalınınca ṭaraf-ı ilâhīden seḳāhüm rabbühüm āyet-i kerīmesi muḳteżası üzere raḥmet ẓuhūrundan başḳa şey’e terḳib olunmaz.

Ṣaḥīfe (102)Ḳale’l-Fi’l-Meşnevī :

چون سفیهانراست این کار و کیا

لازم آمد یقتلون الانبیا

انبیا را کفته قوم راه کم

از سفه انا نطیر نا بکم

Çun sefîhān rāst īn kār u giyā

Lāzım āmed yuḳtalūnü'l-enbiyā

Enbiyā-rā gofte ḳavm rāh gom

Ez sofeh innā teṭayyernā bikum

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Çun*çünkĭ *sefîhān rāst* sefîhiñ cem'īdir ya'nī sefîhe gider *īn*bu *kār*iş *u kiyā*/? ya'nī iş güç ma'nāsınadır ḥükm u taṣarruf ve ḳudretdir/ *lāzım* ma'lūm *āmed*geldi*yuḳtalūnü'l-enbiyā* enbiyāları ḳatl /eyleye/ *enbiyā-rā* enbiyālara*gofte* söylemişdir *ḳavm* cemā'at *rāh* yol ṭarīḳ*gom* /dih/ żāyi' ve telef *ez sofeh* sefîhliḳlerinden *innā teṭayyernā bikum*āyet-i kerīmesi?ehl-i ? resūllerine dediler kĭ siziñ sebebiñizle yaġmūr nāzil olmadıġından siziñle teşe'ūm itmişiz ya'nī sizi şūm 'add itmişiz.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkü ……قمsefîhālar bu bed ve kötü işi işlediler /ya'nī bu ḥükm u taṣarruf ve ḳudret sefîhler içündür/ lāzımgeldigile anlara ya'nī anlarıñ sofeheñleri muḳteżāsınca Enbiyā-yı 'İẓāmıḳatl itmek işleri ve kārlarıolduyollarını żāyi' itmiş ḳavm sofehliklerinden Enbiyā-yı 'İẓāma söylediler kĭ innā teṭayyernā bikum āyet-i kerīmesi mefhūmunca biz siziñle teşe'ūm itmişiz ḥaṣā şümme ḥāṣā aṣl-ı teşe'ūm bu sofehlerdendir yoḫsa Enbiyā ve Evliyā Ḥażerātı maḥż-ı feyż ve berekāt-ırabbāniyedir ḥattá Cenāb-ı Ḥaḳ āyet-i kerīmesinde buyurur kĭ *و ما كان الله ليعذ بهم و انت* فيهمāyet-i kerīmesiyle istidlāl iderim bu ẕevāt-ı 'iẓāmıñ feyż-i sübḥānı ve berekāt-ı raḥmāni olduḳlarını 'azīzim.

Ṣaḥīfe (104)Ḳāle’l-Mevlā Cāmī :

يا نبى الله السلام عليك

انما الفوز و الفلاح لديك

كر نرفتم طريق سنت تو

هستم از عاصيان امت تو

مانده ام زير بار عصيان بست

افتم از پای اكر نكيری دست

Yā nebī Allāh es-selāmu ‘aleyk

İnmā el-fevz ve’l- felāḥ ledīk

Ger nereftem ṭarīḳ-i sünnet-i to

Hestem ez ‘āṣiyān-ı ümmet-i to

Mānde'em zīr-i bār-ı ‘iṣyān-ı best

Oftem ez-pāy eger ne-gīrī dest

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Yā* ḥarf-i nidā *nebī Allāh*ilâhıñ nebīsi*e*s-*selāmu* dārinde selāmet *‘aleyk* seniñ**(36a)** üzerine olsun*İnmā el-fevz ve’l-felāḥ* ancaḳ fevz ve’l-felāḥ *ledīk* seniñ ḳatındadır *ger*eger *nereftem*ben gitmeyem *ṭarīḳ*yol *sünnet* ma‘lūm Enbiyā-yı ‘İẓāmıñ işledikleri iş ve gitdikleri yol*to* seniñ *hestem* ben olurum *ez ‘āṣiyān* ‘āṣīlerden *ümmet* Enbiyā-yı ‘İẓāmıñ tābi‘leri ve cemā‘atleri*to*seniñ

*mānde'em*ḳalmışım *zīr* alt *bār* yük şıḳlet *‘işyān* günāh *best* alçaḳ *oftem*düşdüm *ez-pāy*ayaḳdan *eger ne-gīrī* ṭutmaz iseñ *dest* el.

Maḥṣūl-i ebyāt :Yā Nebī Allāh dārınıñ selāmet seniñ üzerine olsun fevz ve felāḥ seniñ ‘indindedir egerçi seniñ sünnet-i seniyyeñe ṭarīḳi üzerine gitmezsem seniñ ümmetiniñ ‘āṣīlerinden olurum alçaḳ olan ?olan yükünüñ altında ḳalmışım ayaḳdan düşmüşüm eger el ṭutmaz iseñ ya‘nī seniñ şefā‘at itmez ve elimi ṭutmaz iseñ ayaḳdan düşüb nār-ı cehenneme giderim dimekdir.

Ṣaḥīfe (…)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

هست قرآن حالهای انبیا

ماهیان بحر پاك كبریا

ور بخوانی ونهٔقرآن پذیر

انبیا و اولیارا دیده كیر

Hest Ḳur’ān ḥālhā-yı enbiyā

Māhīyān baḥr pāk kibryā

Ver be-ḫ ̌ānī u neh Ḳur’ān pez̄īr

Enbiyā vü evliyā-rā dīde gīr

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*hest* dir*Ḳur’ān*āyet-i kerīme *ḥālhā* ḥāliñ cem‘īdir aḥvāl *enbiyā* ….. Peyġamberān-ı ‘İẓām Ḥażerātıdır *māhīyān* balıḳların cem‘īdir *baḥr* deñiz *pāk* mübārek muṭeherrir *kibryā* Cenāb-ı Ḥaḳ *ver* yoḫsa *be-ḫ ̌ānī* okursuñ ya‘nī

oḳuyub u *neh*degildir*Ḳur'ān* ma'lūm *peẕīr* ḳabūl et *enbiyā vü evliyā-rā* bu ẕevāt-ı kirāmı *dīde* görmüşsün *gīr* ṭut.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḳur'ān-ı 'aẓīm-i işān Enbiyā-yı 'İẓāmıñ aḥvālidir bunlar baḥr pāk kibriyānıñ balıḳlarıdır yoḫsa Ḳur'ānı oḳumaḳ maḳbūl degildir ya'nī sāde ḳırā'atle fā'ide virmez belkĭ Ḳur'ānda olan emr ve nehī-yi ilâhīye ve aḥkām-ı şerāyi'ī ḳabūl ve icrā ile olur Enbiyā-yı 'İẓāmı ve Evliyā-yı Kirāmı ?görmüş olursun bu görmekden fā'ide ne olur hiç küffār daḫi böylece gördiler bu görmekden bir fā'ide olmadı dimekdir 'azīzim.

(36b)Ṣaḥīfe (109)Ḳāle'l Fi'l-Meşnevī :

تا خیال دوست در اسرار ماست

چاکری و جان سپاری کار ماست

Tā ḫayāl-ı dūst der esrār-ı māst

Çākerī vu cān sipārī kār-ı māst

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Tā*tā kĭ intihā içün *ḫayāl* bir şey'i taḫayyül itmek ya'nī ẕihninde şeklen görür gibi oña getürmek *dūst* żıdd-ı düşmen *der* ẓarfiyyet *esrār* żıdd-ı eẓhār *māst* bizimdir *çākerī* köle 'abd ḫidmetçi *vu cān* rūḥ *sipārī* ışmarlamaḳ *kār* iş *māst* bizimdir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Tā kĭ ya'nī inyihā-yı emelīve iḫtārsız dostuñ ḫayāli bizim esrārımızdır ya'nī dostuñ cemālini taḫayyül bizim sırrımızdadır oraya naḳş olmuşdur ḳulluḳ kölelik ve rūh fedāsı ḫidmetleri işleri bizim kārımız ve işimizdir ya'nī cemāl-i yār bizim serimizdedir merkūzolduġından anıñ yolunda ḫidmet ?ve anıñ yolunda cān virmek bizim işimizdir ve andan başḳa bizim kārımız yoḳdur dimek olur.

Ṣaḥīfe (111)Ḳāle's-Sa'dī :

نمی تازد این نفس سرکش چنان

که عقلش تواند کرفتن عناد

تو بر کرهٔتوسنی در کمر

نکر تانپیچد زحم تو سر

اکرپالهنك از کفت در کسیخت

تن خویشتن کشت و خون تو ریخت

Nemī tāzed īn nefs-i serkeş çunān

Kĭ ʻaḳleş tevāned giriften ʻinād

To ber korre tevsenī der kemer

Neker tā be-pīçined zi ḫükm-ito ser

Eger pālheng ez keffet der kesīḫt

Ten ḫ ̆īşten koşt u ḫūn to rīḫt

Maʻānī-yi elfāẓ :*Nemī tāzed* şıçramaz *īn* bu *nefs* maʻlūm insānıñ nefsi *serkeş* başı sert *çunān* ançileyin yaʻnī öylece*kĭ* ḥarf-i rabṭ *ʻaḳl* maʻlūm –*eşż*amīr nefse rāciʻdir *tevāned* ḳādirdir *giriften*ṭutmaḳlıḳ *ʻinād* dizgin*to* sen *ber* üzere*korre* yavru

*tevsenī*at esb *der* ẓarfiyyet *kemer* miyān orta ve yüksek yere de derler *nekr* naẓar ile baḳ *tā*ḥattá*be-pīçined* çevirmeye döndürmeye *zi ḥükm-ito* seniñ ḥükmünden emrinden *ser*baş *eger pālheng*dizgin *ez keffet*seniñ elinden *der* ẓarfiyyet *gosīḫt* üzülmek ḳaçmaḳ *ten* vücūd *ḫ ̌īşten*kendi *koşt* öldirdi *u ḫūn*ḳan*to* seniñ *rīḫt*dökdü.

Maḫṣūl-i ebyāt : Bu serkeş olan nefs öylece koşmaz kĭ ya‘nī fevḳa’l-‘āde ḳoşar dimekdir ‘aḳl anıñ **(37a)**dizginin ṭutmasına ḳādir ola ya‘nī ol derece ḳoşar kĭ üzerinde olan ādem anıñ dizginini ṭutmaġa ḳadir olamaz ya‘nī ālā bildigine gider temşīl-i ṭarīḳiyle buyurur kĭ sen ortada ve-yāḫūd yüksek yerde bir atıñ yavrısıüzerinde sen naẓar eyle vaḳt ile ḥattá seniñ ḥükm ve emrinden başını çevirmeye ve döndürmeye eger dizgini seniñ elinden üzülür ḳopar ise ol at yavrısı kendi vücūdını öldirir ve seniñ ḳanını döker ya‘nī seni helāk-i ebedī ile helāk idüb ḥasret-i dünyā ve āḫire olur dimekdir.

Ṣaḫīfe (111)Ḳāle’s-Sa‘dī :

شخصم بچشم عالميان خون منظرست

وزخبث باطنم سرخجلت فتاده پيش

طاوس را بنقش و نکاری که هست خلق

تحسين کنند او خجل از پای زشت خويش

Şaḫṣem be-çeşm-i ‘ālemiyān ḫūb manẓarest

Vez ḫabṣ-i bāṭınem ser-i ḥeclet futāde pīş

Ṭāvus rā be-naḳş u nigārī kĭ hest-i ḫalḳ

Taḥsīn konend ū ḥecl-i ez pāy zişt-i ḫ ̌īş

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Şaḫṣem* benim şaḫṣım ya‘nī ḳılığım ḳıyāfetim *be-çeşm*göz *‘ālimiyān* ‘ālimiñ cem‘īdir /‘ālime mensūb/ *ḫūb* güzel *manẓarest* /naẓargāh ma‘nāsına/ ya‘nī beni güzel görürler*vez ḫabş*vāv-ı ‘āṭıfe zi ez den muḥaffefdir ḥabş żıdd-ı ṭahir /murdārlıḳ/ *bāṭınem* benim durumum *ser*başḫecletutanmaḳ /şermendelik/ *futāde*düşmüş *pīş* öñ *ṭāvus rā*ma‘lūm bir ḳuşuñ adıdır *be-naḳş*işlenmiş *u nigārī*renkler elvān *hest*vardır *ḫalḳ*maḫlūḳ insānlar *taḥsīn*güzel *konend*eylerler *ūż*amīr ṭāvusa rāci‘dir*ḫecl* maḥcūb *ez pāy-ı zişt*çirkin ayaġından *ḫ ̌īş*kendi.

Maḥṣūl-i ebyāt :‘Ālimlerin gözünde benim şaḫṣım /vücūdum/ güzel manẓaradır ya‘nī ‘ālimler benim şaḫṣımıñ güzelliġini taḥsīn iderler Cenāb-ı Ḥaḳ ne güzel ḫalḳ itmiş deyüb belkĭ nūrlar /güzel seyrān gāhıdır/ ḥāl-bu-kĭ benim durumumuñ /bāṭınım/ kötülügünden ḫacālet ve maḥcūbiyet başı öñüme düşmüşdür nitekim meşhūr olan ṭavus ḳuşunuñ güzel naḳşı ve elvānı vardır maḫlūḳ ya‘nī herkes o naḳş ve elvānını taḥsīn iderler.Lâkin o ḳuş kendisiniñ çirkin olan ayaġından ḫecīldir.

Ṣaḥīfe (112)Ḳāle’l-Fi’l-Meşnevī :

انکه او را نبود از اسرار داد

کی کند تصدیق او نالهٔ جماد

Ānkĭ ū rā ne-būd ez esrār **(37b)***dād*

Key koned taṣdīk-i ū nāle-yi cemād

Ma‘ānī-yi elfāẕ :*Ānkĭ* ol kimesne kĭ *ū rā*oña *ne-būd*olmadı *ez esrār*esrār-ı rabbāniyeden *dād*iḥsān ve ‘ināyet *key*ḳaçan *koned*eyler *taṣdīkż*ıdd-ı tekẕīb *ū*o kimesne *nāle* āh ve fiġān ile inlemesini *cemādż*ıdd-ı dey-i rūḥ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ol kimesneye kĭ Cenāb-ı Ḥaḳ esrār-ı ilâhiyesinden aña bir şey’ iḥsān eylemedi ḳaça o ādem cemādātıñ nāle’ u efġānını taṣdīḳ ider ya‘nī itmez bu beyt-imescid-i sa‘ādetde olan aġacıñ firāk-ı risālet-penāhīden āh ve efġān ile inlemesi ḥaḳḳında söylenmişdir taṣḥīḥi murād olunur ise tefsīr-i şerīfe mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (112)Ḳāle’l- Fi’l- Meşnevī :

نطق آب و نطق خاك و نطق كل

هست محسوس حواس اهل دل

فلسفی كو منكر حنا نه است

از حواس اولیا بیكانه است

هركرا دردل شك و پیچا نیست

در جهان او فلسفی پنهانیست

Nuṭḳ-ı āb u nuṭḳ-ı ḫāk u nuṭḳ-ı kil

Hest maḥsūs ḥevāss ehl-i dil

Felsefī kū munker ḥennānih est

Ez ḥevāss evliyā bīgāne est

Herkĭ rā der dil şekk u piçānīst

Der cihān ū felsefī pinhānist

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Nuṭḳ*söylemek *ābṣ*u *u nuṭḳ-ı ḫāk*ṭopraḳ u *nuṭḳ kil* çamur *hest*vardır *maḥsūs*ḥiss olunmuş *ḥevāss*ḥiss ya‘nī sezmek *ehl-i dil*ḳalb ṣāḥibi *felsefī*ma‘lūm felāsife ?ṭā’ifedir *kū*kĭ ū dan muḥaffefdir ū żamīr felsefeye rāci‘dir *munker*inkār idici żıdd-ı iḳrār *ḥennānih*mescid-i sa‘ādetde olub iftirāk-ı nebī ile ḥinīn iden aġacıñ ismidir-*est*dir *ez ḥevā/ss/* ḥiss *evliyā*Cenāb-ı Ḥaḳıñ sevgilileri *bīgāne*yabancı–*est*dir *herkĭ rā*her kimesne kĭ *der dil*gönlünde *şekk*şübhe ve tereddüd *u piçānīst*bükülmesi ya‘nī eyrilikvardır *der cihān*cihānda *ūż*amīr o kimesne *felsefī*felāsife *pinhānist*gizlüdür ya‘nī gizlü felāsifedendir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ṣuyuñ ṭoprağıñ çamuruñ söylemeleri vardır bunlarıñ nuṭuḳları ehl-i ilâhiniñ ḥevāssındanolduya‘nī anlar ḥiss idüb işidirler anlarıñ ḥevāss-ı bāṭınaları maḥsūsātından olmuşdur o kimesne felāsifedendir kĭ mescid-i sa‘ādetde **(38a)**olan aġacıñ firāḳ-ı risālet-penāhīden ṭolayı olan āh u efġānını münkerdir inkār ider öyle olan kimesne Evliyā-yı Kirām Ḥażerātınıñ ḥevāss-ı bāṭınasından bīgānedir ya‘nī bilmez anlarıñ hevāss-ı bāṭınalarını kĭ anlarıñ ḥevāss-ı bāṭınaları ‘avām-ı nāsıñ ḥevāssı gibi degildir şekk u şübhe bükülmesi ya‘nī eyriligi vardır öyle olan kimesne cihānda gizlü felāsife ṭā’ifesindendir ya‘nī enīde felāsifeden ‘add ile dimekdir.

Ṣaḥīfe (114)Ḳāle’l- Fi’l- Meşnevī :

جز عنایت که کشاید چشم را

جز محبت که نشاند خشم را

جهد بی توفیق خود کس را مباد

در جهان و الله اعلم بالسداد

جهد فرعونی چو بی توفیق بود

هر چه او می دوخت آن تفتیق بود

Coz ‘ināyet kĭ guşāyed çeşm rā

Coz muḥabbet kĭ nişāned ḫışm rā

Cehd bī tevfīḳ ḫōd kes rā mebād

Der cihān u Allāhu ā‘lem bi’s-sedād

Cehd Fir‘ovnī çu bī tevfīk būd

Her çĭ ū mī dūḫt ān teftīk būd

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Coz* ġayrī *‘ināyet*ma‘lūm*kĭ* kim *guşāyed* açar *çeşm rā*gözü *coz*ġayrī *muḥabbet*ma‘lūm*kĭ* kim *nişāned*oturdır *ḫışm rā* ġażab *cehd*sa‘y ve ġayret *bī tevfīḳ*tevfīḳsiz *ḫōd*burada ḥaḳīḳatde ma‘nāsınadır *kes rā*kimesneye *mebād*olmasun *der cihān*cihānda *u Allāhu*Cenāb-ı Ḥaḳ *ā‘lem*ziyāde bilicidir *bi’s-sedād*ṭarīḳ-i müstaḳīmi *cehd*sa‘y ve ġayret *Fir‘ovnī*ma‘lūm ve meşhūr olan ādem *çu*çünkĭ *bī tevfīk*tevfīḳsiz *būd*olduher *çĭ*her nesne kĭ *ūż*amīr Fir‘ovne rāci‘dir *mī dūḫt*dikdi *ān*ism-i işāret o nesne *teftīk*dağılmaḳlıḳ *būd*oldu.

Maḥṣūl-i ebyāt :‘İnāyet ve iḥsāndan ġayrī ne şey’ gözü açar ya‘nī açmaz dimekdir muḥabbet ve ‘aşḳ ve meveddetden ġayri ne şey’ ḫışm ve ġażabı oturdur ya‘nī teksīn ider itmez dimekdir ḥaḳīḳatde bir kimesneye tevfīḳ-i rabbānī olmaḳsızın

bir şey'e sa'y ve ġayret olmasun Cenāb-ı Ḥaḳ ziyāde ā'lemdir ṭarīḳ-i müstaḳimi çünkĭ Fir'ovniñ sa'y ve ġayreti tevfīḳ-i ilâhiyesizolduanıñ içün her ne şey' dikdi ve yabdise o şey' dağıldı eyrildi ya'nī hīç bir şey'e ?olmadı 'āfiyetü'l-emr sa'y ve ġayreti hebā olub ḳorḳdığına uġradı ve Ḥażret-i **(38b)**Mūsā 'aleyhi's-selāmıñ mu'cizesiyle ġarḳ olub gitdi.

Ṣaḥīfe (114)Ḳāle'l- Fi'l- Meşnevī :

تشنه را کر ذوق آید از سراب

چون رسد دروی کریزد جوید اب

مفلسان کر خوش شوند از زر قلب

لیك ان رسوا شود دردار ضرب

Teşne rā ger ẕevḳ ayed ez serāb

Çun resed der vey gorīzed cevīd āb

Muflisān ger ḫoş şevend ez zer ḳalb

Līk ān rusvā şeved der dār ḍarb

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Teşne rā*ṣuṣamışlara*ger*eger *ẕevḳ*neş'e ve ṣafā *āyed*gelür *ez serāb*uzaḳdan ṣu gibi müşāhede olan şey' *çun*çünkĭ *reset*ulaşa *der vey*aña *gorīzed*ḳaçar *cevīd*ṭaleb ider ister *āb*ṣu *muflisān*muflīsiñ cem'īdir zügürt parasız *ger*eger*ḫoş*güzel *şevend*olurlar *ez zer*altundan *ḳalb*geçmez *līk*istişnādır,lâkin

dimekdir *ān*ism-i işāret ḳalb altuna rāci‘dir *rusvā*ḥecīl ve reẕīl *şeved*olur *der dār ḍarb*urmaḳ ya‘nī ḍarbḫāne kĭ sikke kesilen maḥaldir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ṣuṣamış olan ādeme egerçi serābdan ẕevḳ ve ṣafā gelür ise de çünkĭ o serāba ulaşa ol zamān bilür kĭ ṣu degilmiş serāb imiş ondan ḳaçar tekrār ṣu aramaġa çıḳar nitekim muflislere ḳalb olan altunu bilmediklerinden öyle ḳalb-i altun ellerine geçdikde ḫoş olurlar.Lâkin o ḳalb-i altun ḍarbḫāneye gitdikde o ḳalb-i altun reẕīl olur ya‘nī ḫāliṣ altun deyü ḍarbḫāneye getürürler ḍarbḫāne anı ?urub ḳalbıġını meydāna ḳoyduḳda ḳalb-i altun reẕīl olur ṣāḥibi maḥcūb olur dimekdir.

Ṣaḥīfe (115)Ḳāle’s- Sa‘dī :

نخواهی که نفرین کنند از پست

نکو باش تابد نکوید کست

نه هر ادمی زاده از دد بهست

که دد ز آدمی زادهٔ بد بهست

Ne-ḫ ̆āhī kĭ nefrīn konend ez pest

Nikū bāş tābed ne-gūyed kest

Neh her ādemī zāde ez ded behest

*Kĭ dede***(39a)** *zi ādemī zāde-yi bed behest*

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ne-ḫ ̆āhī kĭ* istemezsin kĭ *nefrīn*la‘net *konend*ideler *ez pest*seniñ arḳandan *nikū*eygü *bāş*evvel *tā*ḥatt*ábed*kötü *ne-gūyed*söylemeye *kest*kimesne saña *neh*degil *her ādemī zāde*her bir ādem evlādı *ez ded*/yırtıcı ḥayvān/

*bihest*eygü*kĭ* ḥarf-i ta‘līldir */ded* yırtıcı ḥayvān/ *zi ādemī zāde-yi bed* kötü olan ādem evlādından *bihest*eygüdür.

Maḥṣūl-i ebyāt :İstemezsin kĭ seniñ arḳandan la‘net ideler bunuñ çāresi eygü olmaḳdır ya‘nī ḫalḳ ile ḥüsn-i mu‘āmele itmelikĭ ḥattá saña bir kimesne kötü ādem idi diyü söylemeye her bir ādem evlādı /yırtıcı ḥayvāndan/ eygü degildir zīrā kötü ādem evlādından /yırtıcı ḥayvān/ eygüdür böyle /yırtıcı ḥayvānıñ/ kötü ādem evlādından eygü olması şundan ötüridir kĭ /o ḥayvānı bir maḥale ḥabs idersiñ/ anıñ /şerrinden herkes ḫalās olur/.Lâkin böyle kötü ādem evlādı gözünüñ öñünde seni her dürlü söz ile ḳandırub ve ḥattá zor ile elinden ṭutub sürükleyerek meyḫāneye kerḫāneye götürdiginden elbette /yırtıcı ḥayvān/ böyle olan ādemden eygüdür zīrā anıñ gibi ışrār itmez ve cebr[en] seni ma‘ṣiyete sevḳ itmez yalñız /fırṣat bulur ise seni helāk ider./

Ṣaḥīfe (115)Ḳāle’l- Fi’l- Meşnevī :

صد هزاران دام و دانه است ای خدا

ما چون مرغان حریص بی نوا

دمبدم ما بسته٤دام نویم

هر یکی کرباز و سمیرغی شویم

Ṣad hezārān dām u dāne est ey Ḫodā

Mā çün murġān ḥarīṣ bī nevā

Dembedem mā beste-yi dām nevīm

Her yekī gerbāz u sīmurġī şevīm

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ṣad*yüz *hezārān*hezārıñ cem‘īdir hezār ikibiñ ṣad hezār yüz biñler dimekdir *dām*ṭuzaḳ *u dāne*ġıda-yı nefsī olan ḥabbe-*est*dir *ey Ḫodāy* ey harf-i nidāḪodāy /Cenāb-ı Ḥaḳ ya‘nī ey ilâhī dimekdir/*mā*biz *çun*gibi *murġān*ḳuşlar *ḥarīṣ*ziyāde ārzū ve istek *bī nevā*rızıḳsız *dembedem*nefes be-nefes *mā*biz *beste* baġlanmış *dām*ṭuzaḳ *nevīm*yeñi dimekdir *her yekī*her birisi *ger*eger*bāz*ṭoġan denilen ḳuşuñ ismidir *u sīmurġī*‘anḳa denilen ḳuş *şevīm*olalım.

Maḥṣūl-i ebyāt : Nice yüz biñ ṭuzaḳ ve dāne ve ḥabbe vardır ey /Ḫodāy Te‘alā/ biz de rızıḳsız ḥarīṣ olan ḳuşlar **(39b)**gibiyiz her nefesini her ān bir yeñi ṭuzaġa düşüb baġlanmışız eger her birimiz yırtıcı ṭoġan ve ‘anḳa gibi ḳuş olalım aṣlı yoḳdur ya‘nī böyle olan ḳuş gibi şiddetlü ve ḥiddetlü aṣlā bir şey’e iltifāt itmez farż olunsa yine bu bizde olan ḥarīṣi ve ṭam‘bizi her vaḳt rızḳ içün bir cedīd ṭuzaġa düşürüb ṣıḳı ṣıḳıbaġlamışdır dimek olur.

Ṣaḥīfe (116)Ḳāle’l- Fi’l- Meşnevī :

عاشقم بر قهر و بر لطفش بجد

بو العجب من عاشق این هر دو ضد

و الله ارزین خار در بستان شوم

همچو بلبل زین سبب نالان شوم

این عجب بلبل که بکشاید دهان

تا خورد او خار را با کلستان

این چه بلبل این نهنك اتشیست

جمله نا خوشها ز عشق او خوشیست

‘Āşıḳem ber ḳahr u ber luṭfeş be-cidd

Bu’l-‘aceb men ‘āşıḳ īn her do żıdd

Ve Allāh erzīn ḫār der bostān şevem

Hemçü bulbul zīn sebeb nālān şevem

Īn ‘aceb bulbul ki be-güşāyed dehān

Tā ḫōred ū ḫār rā bā gulistān

Īn çi bulbul īn neheng āteşīst

Comle nā-ḫoşhā zi ‘aşḳ-ı ū rā ḫoşīst

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *‘Āşıḳem*‘āşıḳ ma‘lūm -em ben *ber*üzere *ḳahr*żıdd-ı luṭf ya‘nī ziyādesiyle ezā itmek *ber*üzere *luṭfeş*luṭf żıdd-ı ḳahr eş żamīr-i ġā’ib Cenāb-ı Ḥaḳḳa rāci‘dir *be-cidd*sa‘y ve ġayretle ṣaḥīḥ[en] *bu’l-‘aceb*buña ta‘accub olunur ki *men*ben *‘āşıḳ*ma‘lūm *īn*bu *her du*her ikiya ki *żıdd*birbirine muḫālif ve muġāyyer *vü Allāh*inān ve ḥaḳīḳat[en] bil *er*egerz*īn*bu *ḫār*dikeñ *der*ẓarfiyyet*bostān* burada gülistānlıḳ murāddır aġaçlıḳ olan maḥale dinür *şevem*olayım *hemu* gibi *bulbul*ma‘lūm olan ḳuşdur *zīn sebeb*bu sebebden *nālān*āh ve fiġān idici *şevem*olayım *īn*bu *‘aceb*ta‘accub olunur *bulbul*ma‘lūm*ki* ḥarf-i rabṭ *be-güşāyed*açar *dehān*aġız *tā*ḥattá *ḫōred*yiye ekl ide *ūż*amīrdir bülbüle rāci‘ *ḫār rā*dikeni *bā gulistān*ma‘lūm baġçe *īn*bu *çi*ne *bulbul*ma‘lūm *īn*bu *neheng* timsāḥdenilen balıḳdır *āteşīst*āteşe mensūbdur *comle*hebsini *nā*ḥarf-i nefī *ḫoşhā*ḫoşuñ cem‘īdir eygü *zi ‘aşḳ-ı ūż*amīri gülistāna rāci‘dir *rā* **(40a)***ḫoşīst*eyü güzel keyiflü.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ben ṣaḥīḥ[en] ve ḥaḳīḳat[en] Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳahr u luṭfuna ‘āşıḳ oldum bu ‘acebdir kĭ ya‘nī ta‘accub olunur kĭ ben ikĭ żıdd olan şey’e ‘āşıḳım onlar da ḳahr ile luṭfdur ikĭ żıddıñ bir yere ?ise muḥāldir dikeni dünyāya ve ḳahra ve bostānı āḫirete ve luṭfa teşebbüh ṭarīḳiyle buyurur kĭ inānkĭ eger bu ḫārdan ya‘nī dünyādan ve ḳahrdan ḳurtulub bostānda olayım ?luṭf-ı ilâhīde ve āḫiretde olayım bülbül gibi bu sebebden ya‘nī dünyādan ḳurtırdıġım içün nālān olayım buña ta‘accub olunur kĭ …….. ḥattá diken ekl ide gülistānda ya‘nī luṭf içinde ḳahr yimekdir bu da bir sırdır kĭ anı ancaḳ ‘āşıḳān-ı Ḥaḳ olan ẕevāt-ı kirām bilür bu ne bülbüldür bülbül degildir ateşe mensūb olan timsaḫdır neḳadar ḫoş olmayan ya‘nī kötü ve ḳabīḥ ve çirkin olan ve saña öyle görinenler gülistān-ı ‘aşḳdır bize ḫoşdur dimek olur fi’l-ḥaḳīḳa ‘āşıḳ ile ma‘şūḳ arasında olan ḳā‘ide böyledir kĭ ma‘şūḳa mensūb olan şeyleriñ cümlesi ‘āşıḳa ḫoşdur ḥattá ma‘şūḳuñ ḫārı ‘āşıḳıñ gülüdür ya‘nī o derece de sevgilü ve muḥabbetlü gelür.

Ṣaḥīfe (117) :

حجاب راه تویی حافظ از میان بر خیز

خوشا کسی که ازین راه بی حجاب رود

Ḥicāb rāh toyī Ḥāfiẓ ez miyān ber ḫīz

Ḫōşā kesī kĭ ezīn rāh bī ḥicāb reved

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ḥicāb* perde *rāh*yol*toyī*sensin *Ḥāfiẓ*ma‘rūf ve meşhūr olan Ḥāfıẓ-ı Şirāzī ḳuddise sirruhu *ez miyān*ortadan *ber ḫīz*ḳalḳ*ḫoşā*ḫoş, eygü güzel *kesī kĭ* ol kimesne kĭ *bī*ḥarf-i nefī *ḥicāb*perde *reved*gider.

Maḥṣūl-i beyt : Ey Ḥāfıẓ Cenāb-ı Ḥaḳıñ ṭarīḳ ve yolunda ḥicāb sensin ya‘nī seniñ vücūdundur bu vücūdu ortadan ḳaldır ol kimesne güzeldir kĭ yol ve ṭarīḳ Ḥaḳḳa ḥicābsız gider ya‘nī her kim kĭ ortadan beñligini ref‘ itdi ve bu vücūd-ı ẓāhirini iftā eyledi o kimesne ḥicābsız rāh-ı ḥaḳīḳate sülūk idüb**(40b)**ve aṣl-ı cānānoldudimekdir.

Ṣaḥīfe (117)Ḳāle’s- Sa‘dī :

سالها بر تو بکذرد که کذر

نکنی سوی تربت پدرت

تو بجای پدر چه کردی خیر

تا همان چشم داری از پسرت

Sālhā ber to be-goẕered kĭ goẕer

Ne-konī sūy terbet pederet

To be-cāy peder çĭ kerdī ḫayr

Tā hemān çeşm dārī ez peseret

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Sālhā*sālıñ cem‘īdir nice seneler *ber to*seniñ üzerine *be-goẕered*geçer*kĭ* ḥarf-i /beyān/ *goẕer*/geçme uġrama ma‘nāsına/ *ne-konī*eylemediñ *sūy*ṭaraf cānib *torbet*türbe ḳabristānda olan mezār *pederet*seniñ babanıñ*to*sen *be-cāy*/burada ḥaḳḳında dimekdir/ *peder*ma‘lūm *çĭ*ne *kerdī*eylediñ *ḫayr*żıdd-ı şerr *tā*ḥattá *hemān*böylece *çeşm*göz burada ümīd ve ricādır *dārī*ṭutarsın *ez peseret*seniñ oġlundan.

Maḥṣūl-i ebyāt : Nice seneler seniñ üzerine gelüb geçmişdir sen pederiniñ maḳāmını ziyāreti içün türbesi ṭarafına gitmediñ sen pederiniñ /ḥaḳḳında/ ne ḫayr eyledüñ ya‘nī anıñ rūḥu içün ne ḫayr ve ḥasenāt etdiñ kĭ ḥattá sen şimdi kendi oġlundan böylece ḫayr ve ḥasenāt ümīdi /ve ricā/ ideyorsun sen pederine ne yapdıñ ise evlādında saña öyle yapacaġına hīç şekk ve şübhe itme dimekdir.

Ṣaḥīfe (117):

برحمت بکن آبش از دیده پاك

بشفقت بیفشانش از چهره خاك

Be-raḥmet be-kon ābeş ez-dīde pāk

Be-şefḳat bī-feşaneş ez-çehre ḫāk

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Be-raḥmet*raḥmet ve mürüvvet ile *be-kon*eyle *ābeş*āb şu *ş* żamīr-i ġā’ib yetīm ve yetīmeye rāci‘dir *ez dīde*gözden *pāk*ṭāhir *be-şefḳat*şefḳat ve luṭf ve ‘ināyet ile *bī-feşaneş*feşān ṣaçmaḳ seyl ma‘nāsınadır –*ş*żamīr-i ġā’ib yetīm ve yetīmeye rāci‘dir *ez çehre*yüzünden *ḫāk*ṭopraḳ.

Maḥṣūl-i beyt : Yetīm u yetīme ve bīçāre vü ża‘īfā ve miskīn olanlarıñ göz yaşlarını raḥmet ve mürüvvet ile anlarıñ gözlerinden seyl ve pāk eyle ya‘nī görürsün kĭ bu gibi bīçāreler bir derd ve elemden āh u efġān idüb aġlarlar sen anlarıñ derdine devā ve ‘ilāc eyle ve ḥāllerine merḥamet eyle daḫi o gibi düşkünlere şefḳat ile yüzlerinden ṭobraġı seyl ve yüzlerinde olan küdūrāt ve ġam ṭopraḳlarını **(41a)** zā’il ile gider dimekdir.

Ṣaḫīfe (118):

نخواهی که باشی پراکنده دل

پراکندکانرا ز خاطر مهل

پریشان کن امروز کنجینه چست

که فردا کلیدش نه دردست تست

Ne-ḫ ̌āhī kĭ bāşī perākende dil

Perākendekān rā zi ḫāṭır mehl

Perīşān kon imrūz gencīne çost

Kĭ ferdā kilīdeş ne derdest tost

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ne-ḫ ̆āhī*istemezsin*kĭ* ḥarf-i ta‘līl *bāşī*olasın *perākende*perīşān *dil*gönül *perākendekān rā*perākendeniñ cem‘īdir perākendeleri *zi ḫāṭır*ḫāṭırdan *mehl*bıraḳma *perīşān* ma‘lūm dağınıḳ *kon* eyle *imrūz*bugün *gencīne*ḫazīneyi *çost*burada çabuḳ ‘acele ma‘nāsınadır*kĭ* ḥarf-i ta‘līl *ferdā*yarın *kilīd*ma‘lūm ṣandıḳlara vaż‘ olunur –*eş*żamīr ḫazīneye rāci‘dir *ne*degildir *derdest*elde *tost*seniñ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger kĭ istemezsin kĭ gönülden perākende ve perīşān ola perākende ve perīşān olanları ḫāṭırdan çıḳarma ya‘nī onları ele al gönülerini al bugün ḫazīneni perīşān eyle çabuḳ ‘acele kĭ yarın o ḫazīneniñ kilīdi seniñ elinde degildir.

لمن الملك اليوم الله الواحد القهار*Li menil mülkül yevme lillāhil vāhidil ḳahhār*diyü nidā olunur işte o günde sen ḫazīneye mālik degilsin şimdi elinde iken hemān Ḥaḳ yoluna ṣarf eyle dimekdir.

Ṣaḥīfe (118) Ḳāle’l- Ḥāfıẓ :

اسایش دو کیتی تفسیر این دو حرفست

با دوستان تلطف با دشمنان مدارا

Āsāyiş-i du-gītī tefsīr-i īn do ḥerfest

Bā dūstān teleṭṭuf bā düşmenān modārā

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Āsāyiş*emn u rāḥat *do gītī*ikĭ ‘ālemiñ *tefsīr*īżāḥ ve beyān itmek *īn*bu *du*ikĭ *ḥerfest* ḥarfdedir *bā dūstān* dostlara *teleṭṭuf*iltifāt *bā düşmenān*düşmānlara *modārā*politiḳa ve müdāhene itmek.

Maḥṣūl-i beyt : Bu dünyā ve āḫiretiñ emn u rāḥat ve ṣafāsı bu ikĭ ḥarfiñ ma‘nāsındadır nedir o ikĭ ḥarf dostlara luṭf ve mürüvvet ve düşmānlara şer’ muvāfiḳ ṣūretde politiḳa ve müdāhenedir.

Ṣaḥīfe (118) : Ḳāle’s- Sa‘dī

درشتی نکیرد خردمند پیش

نه سستی که ناقص کند قدر خویش

Doroştī ne-gīred ḫıredmend-i pīş

Ne sostī **(41b)***kĭ nāḳıṣ koned ḳadr-i ḫ ̆īş*

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Doroştī*keşīfü’l-baṭ‘ ya‘nī peklikve buruşuḳ çehre ile söylemek *ne-gīred*ṭutmaz *ḫıredmend* ‘aḳıllu *pīş*öñünde *ne* ve ne de *sostī*gevşeklik*kĭ* ḥarf-i ta‘līl *nāḳıṣ*noḳṣān *koned*ide *ḳadr*derece rütbe menzilet *ḫ ̆īş*kendüniñ.

Maḥṣūl-i beyt: Peklik ve çehre ile söylemelikligi ‘aḳıllu olan ādem öñünde ṭutmaz ya‘nī bunu i‘tibār itmez ve ne de gevşekligi ya‘nī bunı daḫi mu‘tād itmez bu gevşeklikle kendü ḳadrī noḳṣān ola ya‘nī ne pek şiddet ve ḳuvvet göster ve ne de gevşeklik ile ḫayrü’l-umūr evsāṭuhā muḳteżāsınca ikisiniñ ortasında ḫalḳ ile güzelce mu‘āmele eyle dimekdir.

Ṣaḥīfe (119) Ḳāle’l- Fi’l- Meşnevī :

هر که ظالم تر چهش با هولتر

عدل فرمودست بدتر را بتر

Her kĭ ẓālimter çeheş bā hevlter

‘Adl fermūdest bed torā beter

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Her kĭ* her kimesne kĭ *ẓālimter*ziyāde ẓālimdir *çiheş*çĭ /ḳuyu/ *-eş* żamīr ẓālime rāci‘dir *bā hevl* ḳorḳu *ter* ziyāde‘*adl*ma‘lūm ‘adālet *fermūdest*buyurmaḳ *bed*kötü *terā*ziyāde *beter*ziyādelik ile.

Maḥṣūl-i beyt : Her kimesne kĭ ziyāde ẓālimdir öyle olan /ẓālimiñ ḳuyusu/ ziyāde ḳor/ḳuludur/ öyle ẓālimlere ziyāde kötü olan şey’ ile emr itmek ‘adāletdir.

Ṣaḥīfe (120)Ḳāle’l- Fi’l- Meşnevī :

ذكر حق كن بانك غولانرا بسوز

چشم نركس را ازين كر كس بدوز

Ẕikr-iḤaḳ kon bāng ġūlān-rā be-sūz

Çeşm-i nergis rā ezīn kerkes be-dūz

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ẕikr*ma‘lūm*Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳı ẕikr itmek *kon*eyle *bāng*ṣadā *ġūlān-rā*ġūluñ cem‘īdir ġūl tenhā ḥamrālarda insāna dürlü dürlü şekl ile görinüb iḫlāl iden cinden ġūlyabānī derler bir ḥā’ifedir *be-sūz*yaḳ *çeşm*göz *nergis rā*bir çiçegiñ ismidir burada maḥbūbuñ gözü murāddır *ezīn*bu *kerkes*aḳbaba denilen ḳuşuñ ismidir bu ḳuş**(42a)** biñ sene yaşarmış bundan murād dünyādır *be-dūz*dik ya‘nī gözini bu dünyādan ?dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt : Ey insān Ḥaḳı ẕikr eyle kĭ ġüllarıñ ṣadāsını yaḳasın. Seni yoldan ve ṭarīḳ-i müstaḳīmden çıḳarmaġa sa‘y ve ġayret iden? ?ve iḫlālinden yaḳanı ḳurtarmaḳ ister iseñ Cenāb-ı Ḥaḳı ẕikr eyle. O seniñ maḥbūb gözini bu aḳbaba gibi

olan dünyādan yum ya‘nī maḥbūb gözīne lāyıḳ degildir kĭ bir denī ve alçaḳ şey’e naẓar ide. Zīrā maḥbūb olan göz maḥbūba naẓar eyleye yoḫsa?baḳmaḳ lāyıḳ degildir.

Ṣaḥīfe (120) Ḳāle Fi’l- Meşnevī :

اصل صد یوسف جمال ذوالجلال

ای کم از زن شو فدای ان جمال

اصل بیند دیده چون اکمل بود

فرع بیند چونکه مرد احوال بود

سرمهٔ توحید از کحال حال

یا فتنه رسته ز علت و اعتلال

Aṣl ṣad Yūsuf cemāl ẕu’l-celāl

Ey kem ez zen şev fedāy ān cemāl

Aṣl bīned dīde çun ekmel būd

Feri‘ bīned çunkĭ merd aḥvel būd

Surme-yi tevḥīd ez keḥāl ḥāl

Yāfte ruste zi ‘illet u i‘tilāl

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Aṣl*binā esās *ṣad*yüz *Yūsuf*Ḥażret-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selām *cemāl*yüz, vech *ẕu’l-celāl*Cenāb-ı Ḥaḳ *ey*ḥarf-i nidā ey kimesne kĭ *kem*noḳṣān *ez zen*ḳadından *şev*ol *fedāy*terk-i cān itmek *ān*ism-i işāret cemāledir *aṣl*binā ve esası dimek *bīned* görir *dīde*göz *çun*çünkĭ*/ekmel*mükemmel/ *būd*olur *fer‘*żıdd-ı aṣl *bīned*görir *çunkĭ merd*ādem *aḥvel* şaşı *būd*olur *surme’i* ma‘lūm göze çekilen şey’ *tevḥīd*Cenāb-ı Ḥaḳı birlemek *ez*neden *keḥḥāl*sürme çekici *ḥāl*vaḳt ve zamān murāddır ehl-i ḥāl olan ẕevāt-ı kirāmıñ keḥlinden dimekdir *yāfte*bulmuşdur *riste*ḳurtulmuş *zi ‘illet* marażı nefsāniyeden*u i‘tilāl*daḫi mu‘tell şu‘ūrsuzluḳdan dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt :Yüz Yūsufuñ cemāliniñ aṣl ve esāsı ẕu’l-celālolan Cenāb-ı Ḥaḳıñ cemālidir. Ḳadından noḳṣān olan kimesne o cemāle cānını fedā idici **(42b)**ol. /Çünkim/ aṣl ve esāsı /görür/ göz /ekmel mükemmel ola ya‘nī ḥaḳāyıḳ-ı ebnāyı görici/ olur. Fer‘i gören göz ya‘nī aṣlı görmeyüb-de fer‘i gören göz şaşıdır. Tevḥīdiñ sürmesini keḥḥāl olan Cenāb-ı Ḥaḳıñ feyż ve bereketiyle bulmuşdur. Ve ‘illet-i nefsāniye ve hevā-yı şehvāniyeden ḳurtulmuşdur.

Ṣaḥīfe (121)Ḳāle Fi’l- Meşnevī :

تا توانی بنده شو سلطان مباش

زخم کش چون کوی شو چوکان مباش

اشتهار خلق بند محکمست

در ره این از بند آهن کی کم است

Tā tevānī bende şev sulṭān mebāş

Zaḫmkeş çun gūy şev çevgān mebāş

İstihār ḫalḳ bend muḥkemest

Der reh īn ez bend āhen key kem est

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Tā* tā kĭ *tevānī*ḳādirsiñ *bende*ḳul *şev*ol *sulṭān*pādişāh *mebāş*olmuş *zaḫm*yāre /burada te‘b zaḥmet murāddır/*keş*çekici *çun*gibi *gūyṭ*ob *şev*ol *çevgān*ma‘lūm uzun degnek, ucu egridir *mebāş*olmuş *iştihār* şöhret bulmaḳ meşhūr olmaḳ *ḫalḳ*maḫlūḳ *bend*baġḳayd *muḥkemest*muḥkem ḳavī ve metīn baġdır*derẓ*arfiyyet *reh*yol *īn*bu iştihār *ez bend*baġdan *āhen*temür *key*ḳaçan *kem*noḳṣān–*est*dir.

Maḥṣūl-i ebyāt : /Ḥattá/ ḳādir olduḳça ḳul ol pādişāh olmuş ṭob /gibi zaḫm ya‘nī te‘b zaḥmet çekici/ ol yāre açan çevgān olmuş ḫalḳ ‘indinde meşhūr ve mu‘teber olmaḳ ḳavī vir baġdır kĭ Ḥaḳ yolunda ya‘nī Ḥaḳḳa sülūk iden sālikān içün bu şöhret boġazlara ṭaḳılan ?lāleden ḳaçan noḳṣān olur ya‘nī olmaz.

Ṣaḥīfe (122) Ḳāle’l- Ḥāfıẓ :

درین چمن کل بیخار کس نچیدآری

چراغ مصطفوی باشرار بولهیبست

Derīn çemen gol bī-ḫār kes ne-çīd ārī

Çerāġ Muṣṭafavī bā şerār Bū Lehībest

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Derīn çemen*bu çemenlikde ya‘nī çemendār olan bu dünyāda *gol*ma‘lūm çiçek *bī-ḫār*dikensiz *kes*kimesne *ne-çīd*ṭoblamadı devşirmedi *ārī*evet öyledir *çerāġ*ma‘lūm ‘alev ile yanan mum ve sā’ire *Muṣṭafavī*ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimize mensūb ya‘nī derece ve rütbe-yi risāletleri *bā*

*şerār*ḳıvılcım ya'nī eṭrāfa ṣıçrayan ḳıvılcımlar dimekdir *Bū Lehībest*meşhūr ve ma'rūf **(43a)**olan Ebū Lehebīn ḳıvılcımıdır ya'nī Ebū Lehebiñ ol derece 'işyān ve ?Cenāb-ı risālet-penāh Efendimiziñ ḳadr u menzilet risāletleri çerāġ ve şem'ine ḳarşudur övdigin bu güldür dimek olur.

Ṣaḥīfe (122) Ḳāle Fi'l- Meşnevī :

چون کنی بر بی حسد مکر و حسد

زان حسد دل را سیاهیها رسد

خاك شو مردان حق را زیر پا

خاك بر سر کن حسد را همچو ما

Çun konī ber bī-ḥased mekr u ḥased

Zān ḥased dil rā sipāhīhā rā resed

Ḫāk şev merdān-ıḤaḳ rā zīr-i pā

Ḫāk ber ser kon ḥased rā hem çu mā

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Çun* çünkĭ *konī*eylersin *ber*üzere *bī ḥased*ḥased itmeyenler *mekr*ḥīle *u ḥased*ma'lūm elinde olanıñ zevālini istemek *zān*ism-i işāret *ḥased*ma'lūm *dil rā*göñüle *sipāhīhā*siyāhıñ cem'īdir ḳara ya'nī ẓulmāt *resed*ulaşur gelür *ḫāk*ṭopraḳ *şev*ol *merdān*insān-ı kāmiller dimekdir*Ḥaḳ rā*Cenāb-ı Ḥaḳıñ *zīr*alt *pā*ayaḳ *ḫāk*ṭopraḳ *ber*farḳbaş üzerine *ḥased*ma'lūm *kon* eyle *hemçu*gibi *mā*bizim.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkü bī ḥased olanlarıñ üzerine ḥased ve mekr u ḥīle eylersin. O ḥasedden göñlüne ẓulmāt ulaşur. Merdān-ı Ḫodā olan Enbiyā-yı 'İẓām ve

Evliyā-yı Kirāmıñ ayaḳınıñ altında ṭopraḳ ol. Daḫi bizim gibi ṭopraḳı ḥasediñ başı üzerine eyle kĭ anı helāk idüb yaḳanı elinden ḳurtarub dünyā ve āḫiretde fellāḥ ve ?olasın.

Ṣaḥīfe (124) Ḳāle'l-Firdevsī :

ز بد کوهران بد نباشد عجب

سیاهی نباشد بر?ز شب

ز بد اصل چشم بهی داشتن

بود خاك دردیده انباشتن

Zi bed gevherān bed nebāşed 'aceb

Siyāhī nebāşed ber zi şeb

Zi bed aṣl çeşm behī dāşten

Būd ḫāk der dīde enbāşten

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Zi* ezden muḥaffefdir *bed*kötü *gevherāngevheriñ cem'īdir* Türkçe cevher ta'bīr olunur *bed*kötü *nebāşed*olmaz *'aceb*ta'accüb ya'nī ta'accüb olunmaz *siyāhī*siyāhlıḳ ẓulmāt *nebāşed*olmaz*be*....İletmek ve gidermek ve kesmek ve izāle itmek *zi şeb*giceden *zi bed*kötüden *aṣl*binā ve temelī *çeşm*göz *behī dāşten*ṭutmaḳ *būd***(43b)**olur *ḫāk*ṭoprak *der*ẓarfiyyet *dīde*göz *enbāşten*ṭoldurmaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt :Māye ve cevherleri ve āṣılları kötü olanlardan kötülük ẓuhūr iden ta'accüb olunmaz. Zīrā siyāhlıḳ ve ẓulmātı giceden gidermek mümkün olmaz. Aṣl ve esāsı bed olanlara eygülük gözü ṭutmaḳ ya'nī eygü şeyler ümīd ve emel itmek

gözine ṭopraḳ ṭoldurmaḳ ile /olur/. Ya‘nī burada bir rumūz vardır. Bed aṣl olanlara cibilliyet muḳteżāsınca andan ḳurtılamazlar. Ḥattá mevt gelüb gözleri ṭopraḳ ile ṭolmadıḳdan ṣoñra dimekdir.

Ṣaḥīfe (124):

طالب توحید را باید قدم بر لازدن

بعد ازان در عالم وحدت دم الا زدن

Ṭāleb-i tevḥīd rā bāyed ḳadem ber lāzeden

Ba‘d ez ān der ‘ālem-i vaḥdet dem illā zeden

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ṭālib*isteyici *tevḥīd*Cenāb-ı Ḥaḳı birlemek *bāyed*gerekdir *ḳadem*ayaḳ *ber*üzere *lā*lā kelimesi *zeden*urmaḳ *ba‘d ez ān*bundan ṣoñra *der* ẓarfiyyet *‘ālem-i vaḥdet*żıdd-ı ‘ālem-i keşret *dem*nefes *illā*kelimesi *zeden*urmaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ṭāleb-i tevḥīd olan sālike gerekdir kĭ evvelā ayaḳını lā ilâheniñ lā′sı üzere ura. Andan ṣoñra ‘ālem-i vaḥdetde nefesini illā ya‘nī illāllâh üzerine ura ya‘nī sālike lāzım olan vücūdını yoḳ ide. Andan ṣoñra vücūd-ı Ḥaḳ ile bāḳī ve mevcūd ola dimekdir.

Ṣaḥīfe (125) Ḳāle Fi’l- Meşnevī :

اذکروا الله کارهر اوباش نیست

ار جعی بر پای هر قلاش نیست

Ezikrullâh kār-ı her evbāş nīst

İrca‘ī ber pāy-i her ḳellāş nīst

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Ezikrullâh*Cenāb-ı Ḥaḳı ẕikr itmek *kāri*ş *her evbāş*?‘āṣī ?idici *nīst*degildir*irca‘ī*ḫiṭābī *ber pāy*ayaġı üzerine *her ḳallāş*? paldırı cıblaḳ müfsidādemleriñ *nīst*degildir.

Maḥṣūl-i beyt : Cenāb-ı Ḥaḳı ẕikr itmek her bir ?ve ehl-i ‘işyānıñ karı ve işi degildir. Cenāb-ı Ḥaḳıñ ?ḫiṭābı her bir ḳallāşıñ ayaġı üzerine degildir. Ya‘nī ? paldırı cıblaḳ müfsid ādemleriñ ḥaḳḳında degildir ancaḳ ? **(44a)**ḫiṭābī nefs muṭme’inde ṣāḥibi olan Enbiyā-yı ‘İẓām ve Evliyā-yı Kirām Ḥażerātına maḫṣūṣdur. Anları Cenāb-ı Ḥaḳ ? ve ḳurb-ı ma‘neviyyesine da‘vet ider. Meşelā pādişāh ḥużūrına ve sarāy-ı hümāyūna vükelāy ve vüzerāsını da‘vet ider yoḫsa baldırı cıblaḳ olan ‘avāmı da‘vet itmez dimekdir.

Ṣaḥīfe (125)Ḳāle’s-Sa‘dī :

کر بحشر خطاب قهر کند

انبیا را چه جای معذرتست

پرده ازروی لطف کو بر دار

کاشقیا را امید مغفرتست

Ger be-maḥşer ḫiṭāb ḳahr koned

Enbiyā-rā çı̈ cāy ma‘ẕeretest

Perde ezrūy-ıluṭf kū ber dār

Kāşḳiyā rā umīd maġfiretest

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Ger*eger *be-maḥşer*yevm-i ḥaşrve neşr-imeydān-ı ‘araṣāt *ḫiṭāb*ṭaraf-ı ilâhiyeden o günde maḫlūḳata olan ḫiṭāb-ı ‘izzet *ḳahr*żıdd-ı luṭf *koned*/eyleye/ eyler ise dimekdir *enbiyā-rā* Peyġamberān-ı ‘İẕām Ḥażerātına*çˇnecāy*maḥal *ma‘ẕeret*‘öẕr dilemek *-est* -dir *perde*ḥicāb *ezrūy*yüzden *luṭf*żıdd-ı ḳahr *kū*kĭ ū dan muḥaffefdir*ū* żamīr-i ġā’ib Cenāb-ı Ḥaḳḳa rāci‘dir *ber* yuḳaru *dār* ṭuta /ya‘nī *ber dār*ḳaldır dimekdir/*kāşḳiyā rā*kĭ ḥarf-i rabṭ eşḳiyā rā żıdd-ı ‘ābid *umīd*ārzū ve emel *maġfiret*‘afv olunmaḳ yarlıġanmaḳ *-est* -dir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger maḥşerde ṭaraf-ı ilâhiyeden ḳahr ile ḫiṭāb-ı ‘izzet olunur ise Enbiyā-yı ‘İẕām Ḥażerātına ‘öẕr u ṭaleb-i ‘afv içün ne maḥal vardır ya‘nī yoḳdur. Maḫlūḳātıñ eñ Ḥaḳḳa yaḳīn ve ḳarībi ve maḥcūbı olan?Peyġamberān-ı ‘İẕām Ḥażerātı bile böyle ḫiṭāb-ı ḳahra ḳarşu bir ‘öẕr-i serd ve beyān itmekdir. ‘Āciz olurlar eger o günde perde-yi ḥicābī-yi luṭf u kerem yüzünden ḳaldırır ise ya‘nī bi’l-‘akis luṭf u mürüvvet ile ḫiṭāb buyurur ise degil mü’minīn ve ? eşḳiyālarıñ bile maġfiret ve ‘afv-ı ilâhiyeden ümīdi vardır ya‘nī ‘afv ve maġfiret olunacaḳları ümīdinde olurlar dimekdir.

Ṣaḥīfe (125) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

شد هوای مرك طوق صادقان

كه جهودانرا بد اين دم امتحان

Şod hevāy merg ṭovḳ ṣādıḳān

Kĭ cehūdān-rā bud īn dem imtiḥān

(44b) Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Şod*oldu*hevāy*arzu ve sevdā *merg*ölüm *ṭovḳ*gerdāna ta‘līḳ olunan şey’e derler *ṣādıḳān*ṣādıḳıñ cem‘īdir żıdd-ı kāẕib *kĭ*ḥarf-i rabṭ *cehūdān-rā* cehūduñ cem‘īdir Yehūdīlere *bud*būd dan muḥaffefdiroldudimekdir *īn*bu *dem*nefes *imtiḥān*ma‘lūm ya‘nī ma‘lūmātını añlamaḳ içün olunan su’āl ve cevāb.

Maḥṣūl-i beyt :Ölüm hevāsı ṣādıḳānıñ ṭovḳıdır. Ya‘nī boġazlarına ta‘līḳ olunmuş ziynetlü ḫalḳa gibi bunuñ ile müfteḫirlerdir kĭ Yehūdīlere bundan ya‘nī bu ölüm nefesinden imtiḥān olundılar. Anlar ölümden ḫavf ve ḫaşyet iderler.

Ṣaḥīfe (125) Ḳāle’l-Mev/lā/nā ḳuddise sirruhu :

پیشترآ پیشترآ جان من

پیك در حضرت سلطان من

Pīşterā pīşterā cān-ı men

Peyk der Ḥażret-i sulṭān-ı men

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Pīşterā*/ziyāde/ ilerü gel baña *pīşterā*/ziyāde / ilerü gel baña *cān*rūḥ *men*benim *peyk*elçi *der*ḳabul *Ḥażret* ma‘lūm *sulṭān*pādişāh *men*benim.

Maḥṣūl-i beyt :/Ziyāde/ ilerü gel /ziyāde/ ilerü gel benim cānım, benim Ḥażret-i sulṭānımıñ ḳapusı elçisi Ḥażret-i Mevlānā ḳuddise sirrihu’l-‘azīz Efendimiziñ kabż-ı rūḥ-ı şerīfleri içün ‘azrā’il ‘aleyhi’s-selāmıñ teşrīflerinde ṭaraf-ı mevlānādan söyleyen nuṭḳ-ı şerīfdir.

Ṣaḥīfe (125):

انبیا را تنك‌آمد این جهان

چون شهان رفتند اندر لا مکان

چون مرا سوی اجل عشق و هواست

نهی تلقوا بایدیکم مراست

زانکه نهی از دانهٔشیرین بود

تلخ را خود نهی حاجت کی شود

Enbiyā-rā tonek āmed īn cihān

Çun şahān reftend ender lā mekān

Çun merā sūy ecel ‘aşḳ u hevāst

Nehī tulḳū bi eydīkum merāst

Zānkĭ nehī ez dāne-yi şīrīn būd

Telḫ rā ḫod nehī ḥācet key şeved

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Enbiyā-rā*Peyġamberān-ı ‘İẓām *teng* ṭār *āmed*geldi *īn*bu *cihān*‘ālem dünyā *çun*çünkĭ *şahān*şāhlar pādişāhlar *reftend*gitdiler *ender*içine *lā mekān*mekānsız olan Cenāb-ı Ḥaḳḳa *çun*çünkĭ *merā*baña *sūy*ṭaraf *ecel*ma‘lūm olacaḳ vaḳt *‘aşḳ*ma‘lūm kemāl-i muhabbet *u hevāst*ārzū ve emeldir *nehī*men‘ itmek *tulḳū bi eydīkum*bu āyet-i kerīme ile Cenāb-ı Ḥaḳ maḫlūḳātını **(45a)**tehlikeye ilḳādan men‘ itdi *merāst*benim içündür *zānkĭ*ol sebebden kĭ *nehī*men‘ *ez dāne* ḥabbe bir dāne *şīrīn*ṭatlu *būd*olur *telḫ rā*acı ? *ḫod*ḥaḳiḳatde *nehī*men‘ *ḥācet*muḥtāc *key*ḳaçan *şeved*olur.

Maḥṣūl-i ebyāt : ‘Enbiyā-yı ‘iẓām ḥażerātına bu dünyā ṭar geldi. Zīrā anlar pādişāhlardır. Lā mekān ‘ālemine giderler, yerleri orasıdır. Anıñ içün bu maḥdūd olan mekān anlara ṭar olur. Çünkĭ benim içün ecel ṭarafı ‘aşḳ ve muḥabbetlü ve ārzū ve emelimdir. Cenāb-ı Ḥaḳıñ *lātulḳū bi eydīkum*ḫiṭābıyla maḫlūḳātını tehlikeden nehī

ve men‘ itmesi maḫlūḳa degildir, bu nehī bañadır buyurur. Ol sebebden ki nehī ve men‘ ṭatlu olan bir ḥabbeden olur. Ya‘nī ṭatlu ve sevilür ve ekline muḥabbet olunur. Şey’den men‘ olur yoḫsa acı olan ve ekline muḥabbet olunmayan bir şey’den nehī ve men‘ olunmaġa ḳaçan ḥācet olur, ya‘nī olmaz dimekdir. Ölüm bize ġāyet ṭatlu ve muḥabbetlü olduġı içün bu nehī bizim içündür ve ṭatludur. Ammā sā’ir ?ölüm acı geldigi içün bu ölüm anlara ṭatlu degildir. Zīrā z̲āten acı şey’e kimesne muḥabbet ve ārzū itmez ki ḥattá nehī ve men‘ olunsun dimekdir.

Ṣaḥīfe (126) Ḳāle’s-Sa‘dī ḳuddise sirruhu :

ای برادر چون عاقبت خاکست

خاك شو پیش ازانکه خاك شوی

Ey birāder çun ‘āḳıbet ḫākest

Ḫāk şev pīş ezān kĭ ḫāk şevī

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Ey*ḥarf-i nidā *birāder*ḳarındāş *çu* çünkĭ *‘āḳıbet*eñ ṣoñra *ḫākest*to ḫāk estden muḥaffefdir ṭobraksıñ ya‘nī ṭopraḳ olacaḳsıñ *ḫāk*ṭopraḳ *şev*ol *pīş*önce *ezānkĭ*ez ān kĭ den muḥaffefdir andan ol kĭ *ḫāk*ṭopraḳ *şevī*olursun.

Maḥṣūl-i beyt : Ey ḳarındāş! ‘Āḳıbet-i nihāyetü’l-emr ṭopraḳ olacaḳsıñ. Ya‘nī ölüb türāb olacaḳsıñ. Ṭobraḳ ol iḫtiyārınla ondan evvelī ṭopraḳ olursun. Ya‘nī ölmeden evvel ölüb ṭopraḳ gibi alçaḳ meşreb ol kĭ *موتوا قبل ان تموتوا* sırrına maẓhar olasın dimekdir.

Ṣaḥīfe (126):

بانك طبلت نمی كند ببیدار

تو مكر مرده‌ئه خوابی

تو چراغی نهاده درره باد

خانهٔدر ممر سیلابی

*Bāng***(45b)** *ṭeblet nemī koned be-bīdār*

To meger morde-yi neh ḫˇābī

To çerāġī nihāde durre bād

Ḫāne-yi der memer seylābī

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Bāng*ṣadā ve ? *ṭeblet*ṭebl, davūl –*et*saña dimek *nemī koned*eylemez*be-bīdār*uyanuḳ *to*sen *meger*illā ve ancaḳ ma‘nāsına *morde* ölmüşsün *neh*degil *ḫˇābī*uyḳuda *to*sen *çerāġī*mumu ve ġazı ya‘nī bunlar emşāli şu‘le viren şeyleri *nihāde*ḳoymuşsun *der* içinde*reh* ṭarīḳ yol *bād*rūzgār hevā *ḫāne* ev iḳāmet olunacaḳ sekenā *der*içinde *memer* /yol üzeri/ *seylābī*sel ṣuyu.

Maḫṣūl-i ebyāt : Seni ve davūluñ ṣadāsı uyandırmıyor. Meger kĭ sen uyḳuda degilsin ölmüşsün. Egerçĭ uyḳuda olmasa ?elbette bu davūluñ ṣadāsıyla bīdār olur idiñ. Ya‘nī ṭebl-i mevt hergün başıñ üzerinde çalınır. Sen ḥālā uyḳudasıñ ya‘nī ġafletdesiñ. Lâkin şām-ı şerīfde bu davūluñ ṣadāsı pek ziyādedir. Çünkĭ ‘ādet-i belede cenāzeniñ ?birṭaḳım derd ?ve ġazel-ḫˇān ve ?ẕikr ve ġazel oḳuyaraḳ tevḥīd ile bir ?ve ġāyet iḫtişām ve ẕevḳli olarak ölüleri geçürirler. Anıñ içün herkesiñ bundan ḫayrı ziyādece olur. Teşebbüh ṭarīḳiyle Cenāb-ı Şeyḫ buyurur kĭ sen mumu rūzgārlu yola ?ya‘nī lāubālī olmuşsun. İster mum sönsün ister yansun vaẓīfeñ degildir. Evi de ya‘nī ḫāneñi de seylābıñ gececegi yol üzerine ḳoymuşsun ya‘nī ḫāneñde seyl ṣuyunuñ öñündedir. İster seyl götürsün ister götürmesün vaẓīfe itmezsiñ. Ne güzel Cenāb-ı Ḥaḳḳa tevekkül itmişsiñ. Cenāb-ı Ḥaḳ saña ‘aḳıllar iḥsān etsün. Uyan uyan

bu uyḳudan bir kere gözini aç, bir eygüce eṭrāfına naẓar eyle baḳ kĭ ne oluyor ve hergün ?ilâhiye ne yüzden cilve nümādır baḳ da ‘ibret al ‘azizim.

Ṣaḥīfe (127) Ḳāle’s-Sa‘dī :

چون همه نيك و بد بباید مرد

خنکانکس که کوی نیکی برد

برك عیش بکور خویش فرست

کس نیارد ز پس ز پیش فرست

عمر برفست افتاب تموز

اند کی ماند و خواجه غره هنوز

Çun heme nīk u bed be-bāyed mord

*Ḫonek***(46a)** *ankes kĭ gūy nīkī bored*

Berg ‘ıyş be-gūr ḥ ̆īş fırist

Kes ne-yāred zi pes zi pīş fırist

‘Omr berfest āfıtāb temūz

Endekī māned u ḥ ̆āce ġırre henūz

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Çun*çünkĭ *heme*cümle *nīk*eygü *u bed*kötü *be-bāyed*gerekdir *mord*ölmek *ḫonek*mübārek ve mes‘ūd *ankes kĭ*ol kimesne kĭ *gūyṭ*obu *nīkī*eygülük *bored*iletdi *berg*azıḳ *‘ıyş*ḥayāt içün īcāb iden ? *be-gūr*ḳabre *ḫ ̆īş*kendüsiniñ *firist* gönderir *kes*kimesne *ne-yāred*/getürmez/ *zi pes*arḳadan *zi pīş*sen öñden *firist*gönder*‘omr*ma‘lūm müddet ḥayāt *berfest*ḳardır ve *āfītāb*güneş *temmūz*ma‘lūm bir māhıñ ismidir *endekī* āz ve ? *mānedḳ*aldı burada bıraḳdı ma‘nāsınadır *u ḫ ̆āce*Efendimiz *ġirre*maġrūr /ġāfil/ *henūz*elān.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ bu dünyāda eygü ve kötü olan ādemler içün ‘āḳıbet ölüm vardır ya‘nī öleceḳlerdir. Anıñ içün ol kimesne mübārek ve mes‘ūddur kĭ /5/ ta‘yīş ve hayāt-ı ebediyeye ve az olan azıḳını kĭ a‘māl-i ṣāliḥe ve iḫlāṣdır. Kendü ḳabrine gönder. Zīrā kimesne /senden ṣoñra ya‘nī arḳandan/ göndermez /sen kendiñ piş/ öñden dimekdir. Fi’l-meşel insānıñ ‘ömrü ḳar gibidir. Ḥāl-bu-kĭ temmūz ayınıñ ḳızġın güneşi o ḳar gibi olan ‘ömrden az bir şey‘ bıraḳmışdır. Ve ?Efendimiz elān maġrūr, /ġāfildir/. ‘Ömrüne ve dünyāsına ve malına ve cāhına Cenāb-ı Ḥaḳ cümlemizi agāh eylesün amīn.

Ṣaḥīfe (128):

شمع رخشنده دران جمع نخواهد كه تا

عيب شان در شب تاريك بماند مستور

واى آن وقت كه روشن شود اين راز چو روز

پرده بر خيزد و اين حال بيايد بظهور

Şem‘ reḫşende der ān cem‘ ne- ḫ ̆āhed kĭ tā

‘Ayb şān der şeb tārīk be-māned mestūr

Vāy ān vaḳt kĭ rūşen şeved īn rāz çü rūz

Perde ber ḫīzed u īn ḥal be-yāyed be-ẓuhūr

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Şem‘*mum*reḫşende*yanmış /parlaḳ/ *der*ẓarfiyyet *ān*ism-i işāretdir *cem‘*cem‘iyyet *ne- ḫ ̆āhed kĭ*istemez kĭ *tā*ḥattá*‘ayb*ḳuşūr sūy-ı edeb olan şeyler *şān*ism-i işāret cem‘iyyete rāci‘dir *der*ẓarfiyyet *şeb***(46b)**gice *tārīk*ḳaranlıḳ *be-māned*ḳala *mestūr*örtülü *vāy*ey vāh te’essüfdür *ān*ism-i işāretdir *vaḳt kĭ*zamān *rūşen*aydınlıḳ *şeved*olur *īn*bu *rāz*gizlü olan esrār *çu* gibi *rūz*gündür *perde*ḥicāb *ber*yuḳarı *ḫīzed*ḳalḳar *u īn*bu *ḥal*ma‘lūm *be-yāyed*gelür *be-ẓuhūr*ẓahir ve āşikāre olur dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Yanmış parlaḳ olan mumu o cem‘iyyet aṣḥābı istemez. Ḥattá anlarıñ ‘aybları olmaya. Ḳaranlıḳ gicede mestūr ḳala kĭ kimesne ‘ayblarına vāḳıf olmaya. Ol zamān kĭ cihān rūşen ola ya‘nī gündüz olub güne ṭoġa. Anlarıñ ‘aybları gündüz gibi ẓāhir ve āşikāre olur. /5/ Ortada olan perde ve ḥicāb ḳalḳar. Aḥvāl ve ef‘āl cümle ne ẓāhir olub meydāna gelür. İster istemez ya‘nī ‘ālem dünyā ḳaranlıḳ gice gibidir. Kimesne kimesneniñ ḳuşūr ve ‘ayblarına ?olamaz. Lâkin ?rūz maḥşer ola. Ol zamān herkesiñ ‘aybları ister istemez ẓāhir olur dimekdir.

Ṣaḥīfe (129) Ḳāle Fi’l- Meşnevī :

ای که اندر چشمهٔ شورست جات

تو چه دانی شاط و جیحون و فرات

وای آن زنده که با مرده نشست

مرده کشت و زنده کی از وی بجست

Ey kĭ ender çeşme-yişūrest cāt

To çĭ dānī Şāṭ u Ceyḥūn u Fırāt

Vāy ān zindegī bā-morde nişest

Morde geşt u zindegī ez vey be-cest

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Ey kĭ*ol kimesneye nidā iderim kĭ *ender*içinde *çeşme*şu aḳan maḥal*şūr*ṭuzlu ve bulanıḳ ve çamurlu şuya derler*est*dir *cāt*cāy -et taḳdīrinde *cāy* yer ve maḥal -*et*seniñ *to*sen *çĭ*ne *dānī*bilürsüñ *Şāṭ*denilen nehirdir *u Ceyḥūn* keẕâlik bir büyük nehirdir *u Fırāt*keẕâlik büyük nehirdir *vāy*ey vāh te’esüf olunur dimekdir *ān*ism-i işāret *zindegī* diri ṣāḥib-i ḥayāt *bā morde*ölmüş ile *nişest*oturmuşdur *morde*ölmüş *geşt*oldu *u zindegī*ḥayātı ve dirligi *ez vey*andan/*be-cest*ṣıçradı./

Maḥṣūl-i ebyāt : Ol kimesne kĭ şūrāḳ pulanıḳ çamurlu bir çeşmeniñ başında oturmuşdur. O ādem ne bilür meşhūr ve ma‘rūf olan Şāṭ u Ceyḥūn u Fırāt nehirleriniñ **(47a)**cesāmet ve aḥvālini bilmez. Ey vāh ol kimesneye kĭ ölmüş ādem ile oturmuşdur. Binā[en] ‘aleyh morde ya‘nī ölmüş çlmüşdür. Ya‘nī dirlik ve ḥayāt andan gitmişdir ya‘nī aña diri denilmez. الجنسمعالجنس diri diriyle ölü ölüyle olur dimekdir.

Ṣaḥīfe (130) Ḳāle Ḫusrevu’d- Dehlevī :

بهر این مردار چندت کاه زاری کاه زور

چون غلیواجی که شش مه ماده و شش مه نراست

Behr-i īn murdār çendet gāh zārī gāh zūr

Çun ġalīvācī kĭ şeş meh māde vü şeş meh ne-rāst

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Behr-i*içün *īn*bu *murdārḫ*abīṣ pīs *çendet*çend ḳaç kere -*et*saña *gāh zārī*nlemeḳ āh u fiġān *gāh zūr*ma‘lūm zūr ile mecbūrluḳ göstermek dimek *çun*gibi *ġalīvācī*çaylaḳ *ḥ*ḥarf-i rabṭ *şeş*altı *meh*ay *māde*dişi *vu şeş*altı *meh*ay şehr *ne-rāst*erkeksiñ.

Maḥṣūl-i beyt : Bu ḫabīṣ ve pīs /ve ?/ olan dünyā içün nice bir kere seni āh ve efġān ider/siñ/ ve nice bir kere zūr ile mecbūr ve maġbūn olursuñ. Meşhūr ve ma‘rūf olan çaylaḳ gibi altı ay dişi ve altı ay erkek olursuñ. Ya‘nī gāh ḥātūn gibi ef‘āl ve aḳvāliñ nāḳışı olur ve gāh erkek gibi şecī‘ ve ḳavī ve tam elḥāl olursuñ dimekdir.

Ṣaḥīfe (130) Ḳāle Fi’l- Meşnevī :

همچو هاروت و چو ماروت شهیر

از بطر خوردند زهر آلودتیر

اعتمادی بود شان بر قدس خویش

چیست بر شیر اعتمادی کاومیش

کرچه او با شاخ صد چاره کند

شاخ شاخش شیر نر پاره کند

کر شود پر شاخ همچو خارپشت

شیر خواهد کاو را ناچار کشت

Hemçu Hārūt u çu Mārūt şehīr

Ez baṭr ḫordend zehr-i ālūd-ı tīr

İ'timādī būd şān ber ḳuds-i ḥ ̌īş

Çīst ber şīr i'timād gāvmīş

Gerçĭ ū bā şaḫ ṣad çāre koned

Şaḫ şaḫeş şīr ner pāre koned

Ger şeved porr şāḫ hemçu ḫārpoşt

Şīr ḥ ̌āhed gāv rā nāçār koşt

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Hemçū*gibi *Hārūt*ma'lūm ve ma'rūf olan melek kĭmuvaḫḫar[en]beşeroldu u *çu Mārūt*keẕâlik Hārūt gibidir meşhūr melekdir *ez baṭr*ġāyet zengin olub bu ni'mete muḳābil nāsıñ ziyāde eşeri olmaḳdır *ḫordend*yediler *zehr*āġū *ālūd*bulaşmış *tīr*oḳ *i'timādī*dayanmaḳ istinād itmek *būd*olur *şānż*amīr teşniye Hārūt**(47b)** ve Mārūta rāci'dir *ber*üzere *ḳuds*muḳaddes muṭahhar dimek*ḥ ̌īş*kendüsine *çīst*nedir *ber şīr*arslān üzerine *i'timād* dayanmaḳ istinād irmek *gāvmīş*şu şıġırınıñ *gerçĭ*egerçĭ *ūż*amīr gāve rāci'dir *bā şaḫ*boynuziyle *ṣad*yüz *çāre*tedbīr *koned*ider *şaḫ şaḫeş*boynuziyle parça parça *şīr*arslān *ner*erkek *yāre*cerīḥe *koned*ider *ger* eger *şeved* olur *porr* ṭolu *şāḫ* boynuz *hemçu* gibi *ḫārpoşt* kirpiniñ dikenlere gibi boynuz ile ṭolu dimekdir kināyedir *şīr* arslān *ḥ ̌āhed* ister *gāv rā* öküzü *nāçār* ister istemez *koşt* öldirir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Meşhūr ve ma'rūf olan Hārūt ve Mārūt gibi kendülerinde olan ni'met-i ḳudsiyeye ḳarşu eyledikleri ma'ṣiyet ve şerden ṭolayı zehr bulaşmış oḳu

yediler. Ḥāl-bu-kĭ bu Hārūt ile Mārūt melā'ikeden olduḳları cihetle kendüleriniñ ḳudsiyet ve muṭahhiriyetlerine i'timād itdiler. Teşebbüh ṭarīḳiyle buyurular kĭ: Arslānıñ üzerine ṣu ṣıġırınıñ i'timādı ve istinādı nedir? Hīç olabilir mi? Olmaz! Çünkĭ arslān ile ṣu ṣıġırıñ beyninde biñ çoḳ farḳ vardır. Egerçĭ bu ṣıġır boynuziyle yüz çāre ve tedbīr ider. İşte erkek arslān anıñ boynuzlarını parça parça yara ve cerīḥeider. Eger kirpiniñ dikenleri gibi o ṣıġırıñ boynuzu ve vücūdunda ṭolu olsa bile arslān yine o ṣıġırı nāçār öldirmek ister ve hem de öldirir dimekdir. Burada arslāndan murād Evliyā-yı 'İẓām Ḥażerātı ve ṣıġırdan murād 'avām-ı nāsdır. Bu cihetle ikisiniñ aḥvāli muvāzene olunur ise maḥṣūl-i ebyāt daha ā'lā añlaşılır.

Ṣaḥīfe (132) Ḳāle Fi'l-Meşnevī :

هر پیبر فرد آمد در جهان

فرد بود و صد جهانش در نهان

عالم کبری بقدرت سحر کرد

کرد خود را در کهن نقشی نورد

ابلهانش فرد دیدند و ضعیف

کی ضعیفست انکه باشه شد خریف

Her peyber ferd āmed der cihān

Ferd būd u ṣad cihāneş der nihān

‘Ālem-i kübrâ be-ḳudret suḥr kerd

Kerd ḫod rā der kohen naḳşī nūred

Eblehāneş ferd dīdend u ża‘īf

Key ża‘īfest ankĭ bāşe şod ḫerīf

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Her*cümle *peyber*/**(48a)**Peyġamberān-ı ‘İẕām Ḥażerātı/ *ferd*yalñız vāḥid *āmed*geldi *der cihān*dünyāda *ferd*bir ve tek *būd*oldu *u ṣad*yüz *cihān*dünyā *–eş*żamīr /peyġamberāna rāci‘dir/ *derẓ*arfiyyet *nihān*gizlü *‘ālem* ma‘lūm *kübrā*büyük *be-ḳudret*ma‘lūm muḳtedir olmaḳ *seḥer*ma‘lūm *kerd*eyledi*ḫod rā*kendüsini *der kohen*eskide *naḳşī*naḳş ? *neverd* ṭayy itdi ya‘nī ṭobladı ḳaldırdı *eblehāneş*eblehiñ cem‘idir ebleh aḥmaḳ ādem *–eş*żamīr Efendimize rāci‘dir *ferd*tek yalñız *dīdend*gördiler *u ża‘īf*żıdd-ı ḳavī *key*ḳaçan *ża‘īfest*ża‘īfdir *ankĭ*ol kimesne kĭ *bāşeh* şāh-ı do cihān *şod*olduḫerīfarḳadāş.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz /ve cümle Peyġamberān-ı Ẕīşān Ḥażerātı/ bu cihāna ferd geldi ya‘nī tek olaraḳ teşrīf buyur/dılar/, ferd id/iler/. Ammā yüz cihān anda gizlü idi. ‘Ālem-i kübrā Efendimiziñ ḳuvvet ve ḳudretiyle kendüsine masḫar oldu. Kendü ẕāt-ı şerīfini köhne elbise içinde itdi. Naḳş-ı ma‘nevī ve ziynet-i ḳudsiyelerini ṭayy itdi. Ya‘nī devirdi ve köhne elbise-yi şerīfesi içinde gizledi. Bundan iki şey murāddır. Birisi; ya‘nī vücūd-ı şerīfleri ‘āleme raḥmet olub dünyā ve mā-fīhā anıñ içün ḫalḳ olunmuş iken dünyāya aṣlā iltifāt buyurmayub ‘ādī elbise içinde nihān oldular. Pādişāhlar ba‘żı kere tebdīl-i elbise idüb memleketiteftīş itdigi gibi ikincisi; ‘ālem-i rūḥāniye ve ḳudsiyet olan sarāy-ı vaḥdet-i ilâhiyeniñ pādişāhı olduġı ḥālde maḫlūḳa şefḳat ve merḥamet ve şefā‘at ve ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa hidāyet içün denī olan bu elbise-yi ṭabī‘at-ı beşeriyyeyi iñtisāba tenezzül itdiler dimekdir. Ebleh ve aḥmaḳ olanlar Efendimizi ferd ve ża‘īf gördiler. Ḳaçan ża‘īfdir. Ol ẕāt-ı ‘ālī ?melek-i yevmiddīn olan ve iki cihān pādişāhınıñ ḫerīfi ya‘nī muḳārınıoldudimekdir. Ḫerīf Türkçe ādeme derler. Burada

Cenāb-ı Ḥaḳıñ ādemiolduma‘nāsınca daḫi bir bā’iş yoḳdur. Meşelā Türkçe derler ya: ˈAdamımsın!ˈ **(48b)** işte bu ḳabīlinden olur.

Ṣaḥīfe (133) Ḳāle’s-Sa‘dī :

ترا کی بود چون چراغ التهاب

که از خود پری همچو قندیل از اب

Torā key būd çun çerāġ iltihāb

Kĭ ez ḫod porrī hemçu ḳandīl ez āb

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Torā*saña *key*ḳaçan *būd*olur *çun*gibi *çerāġ*ma‘lūm yanan şem‘e *iltihāb*‘alevlenmek ve ‘alev ile yanmaḳ *kĭ*ḥarf-i ta‘līl *ez ḫod*kendüsinden *porrī*ṭolulusuñ *hemçu*gibi *ḳandīl*ma‘lūm *ez āb*ṣudan.

Maḥṣūl-i ebyāt : Saña ḳaça müyesser olur ‘alevlenmiş çerāġ gibi parlamaḳ ve ‘alevlenmek şu‘le-dār olmaḳ. Ya‘nī müyesser olmaz. Zīrā kĭ sen ḳandīl gibi kendinden ṭolmuşsuñ şu ile. Böyle şu ile ṭolu olan ḳandīlden ‘alev, şu‘le parlamaḳlıḳ taṣavvur olunur mu ya‘nī olunmaz. Ancaḳ içinde olan ṣuyu izāle ide, yerine yaġ toldur kĭ ‘alevlensun şu‘lelenmiş olsun. Ya‘nī ṣudan olan fā’idesiz şeyleri terk eyle saña fā’ide viren ‘ulūm ve ḥükm-i ḥaḳīkatle kendüyi ṭolu eyle kĭ seniñ ḳandīl vücūduñ dünyā ve āḫiretde ‘alevlensün ve ‘alevlü sāyesinde ẓulümātda ḳalan ḳarındāşlarıñ yollarını görsünler ve nereye gitdiklerini añlayub uyansunlar ve ṭarīḳ-i hidāyete yol bulub ol ṭarafa cānlarını atsunlar dimek olur.

Ṣaḥīfe (134) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

این زبان چون سنك و هم اهن وش است

وانچه بجهد از زبان چون انش است

سنك و اهن را مزن برهم كزاف

كه زروی نقل وكاه ازروی لاف

زانكه تاریكست وهر سو پنبه زار

در میان پنبه چون باشد شرار

عالمی را یكسخن ویران كند

روبهان مرده را شیران كند

Īn zebān çun seng u hem āhen veş est

Vānçĭ be-cehd ez zebān çun āneş est

Seng u āhen rā me-zen ber hem gizāf

Kĭ zi rūy-ı nuḳl u gāh ez rūy-ı lāf

Zānkĭ tārīkest u her sū penbe zār

Der miyān penbe çun baş ed şerār

‘Ālemī rā yek soḫen vīrān koned

Rūbhān morde rā şīrān koned

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Īn*bu *zebān*dil, lisān *çun*gibi *seng*ṭaş *vehem*daḫi *āhen*temür *veş*gibi–*est*dir*seng*ṭaş *u āhen rā*temüri *me-zen*urma *ber hem*birbirine *gizāf*‘abeş beyhūde *kĭ*gāhī *zi rūy* yüzünden *lāf*söz *zānkĭ*ol sebebden kĭ *tārīkest*ḳaranlıḳdır *u her sū*her ṭaraf *penbe zār*pamuḳ**(49a)**biten maḥal dimekdir *der miyān*ortada *penbe*pamuḳ *çun*çünkĭ *başed* ola *şerār*ḳıvılcım eṭrāfa ṣıçrar *‘ālemī rā*ma‘lūm dünyā *yek*bir *soḫen*söz *vīrān*ḫarāb *koned*ider *rūbhān*tilki *morde rā*ölmüş *şīrān*arslān *ān*ism-i işāret tilkiye raci‘dir *koned* ider.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bu insānlarıñ dili lisānı ḳādçaḳdıḳları çaḳmaḳ ṭaşıyla temürden olan çaḳmamaḳ gibidir. Ol teneke dildir, ateş gibi ṣıçrar ateşdir. Böyle oldiyse ṭaşı çaḳmaḳa birbirine urma ‘abeş ve beyhūde ya‘nī dilini gāh nuḳl u ḥikāye yüzünden ve gāh lāf-ı gizāf yüzünden söz söylemege urma zīrā ḳaranlıḳdır. Burada mechūldür, kināyedir. Ya‘nī nuḳl u ḥikāye idecegiñ şey’iñ ḥaḳīḳati sence mechūldür ve her ṭaraf pamuḳdur. Çünkĭ pamuḳ ortasında ateşiñ şerāreleri olursa netīce ne olacağı ma‘lūmdur. Ya‘nī pamuḳlar yanub sermāyeyi żāyi‘ ide. Zer bunuñ gibidir. Seniñ diliñ, seniñ bir sözüñ şerāre ve ‘ālemde pamuḳ gibidir. Bir söz ile ‘ālemi ḫarāb idesiñ. Nitekim mürde olan tilkiyi arslān olur ya‘nī bir cür’et ve cesāretden ötürü tilki arslān gibidir dimek olur.

Ṣaḥīfe (136):

هركه او نيك ميكند يا بد

نيك او بد هرچه ميكند يا بد

Herkĭ ū nīk mīkoned yā bed

Nīk ū bed herçĭ mīkoned yā bed

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Herkĭ*her kimesne kĭ *ūż*amīr kimesneye rāci‘dir *nīk*eygü *mīkoned*eyler *yāḫod bed*kötü *nīk*eygü *ū bed*kötü *herçĭ*her nesne kĭ *mīkoned*eyler *yā bud*bulur.

Maḥṣūl-i beyt : Her kimesne kĭeygü eyler,eygülügü bulur. Ve eygü ve kötü her ne eyler ise anıñ muḳābili ecr veyā cezāyı bulur. Ya‘nī eygü ider ise eygü bulur, kötü ider ise kötü bulur dimekdir. Ya‘nī el-cezā min cinsü’l-‘amel.

Ṣaḥīfe (137) Ḳāle Fi’l-Meṣnevī :

رمز ننسخ ایه او ننسها

تأت خیرا در عقب می دان مها

هر شریعت را که حق منسوخ کرد

او کیا برد وعوض آورده ورد

اندرین شهر حوادث میر اوست

در ممالك مالك تدبیر اوست

انکه داند دوخت او داند درید **(49b)**

هرچه را بفروخت نیکوتر خرید

Remz nensaḫ ayet^{in} ev nünsihā

Ne’ti ḫayr^{en} der ‘aḳab mī dān mehā

Her şerī‘at rā kĭ Ḥaḳ mensūḫ kerd

Ū giyā bored u ‘iveż āverde verd

Enderīn şehr ḥavādiş mīr üst

Der memālik mālik tedbīr üst

Ankĭ dāned dūḫt ū dāned derīd

Herçĭ rā be-ferūḫt nīkū-ter ḫerīd

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Rem*zişāret *nensaḫ ayet*^{in} *ev nünsihā*işte bu āyet-i kerīmeniñ daḫi *ne’ti ḫayr*^{en} āyet-i kerīmesiniñ *der ‘aḳab*hemān arḳasından gelmiş remz ve işāretini *mī dān*bil *mehā*ey ulu büyük dimekdir *her şerī‘at rā kĭ*ma‘lūm her enbiyānıñ kitābı üzere olan şerī‘ati*Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳ *mensūḫ*nesḫ *kerd*olduūżamīr mensūḫa rāci‘dir *giyā*ot ma‘nāsına giyāhdan muḥaffefdir *bored*iletdi *u ‘iveż*bir şey’iñ yerine dimek *āverde*getürmüşdür *verd*gül *enderīn*bunuñ içinde *şehr*memleket *ḥavādiş*söylenen sözler *mīr*beg emīr dimek *üst*odur *derẓ*arfiyyet *memālik*memleketler *mālik*ṣāḥib *tedbīr*?idāre *üst*odur *ankĭ*o kimesne kĭ *dāned*bilür*dūḫt*dikmek *ūż*amīr kimesneye rāci‘dir *dāned*bilür *derīd*yırtmaḳ *herçĭ rā*her nesneye kĭ *be-ferūḫt*ṣatdı *nīkū-ter*ziyāde eygüsini *ḫerīd*iştirā eyledi, aldı.

Maḥṣūl-i beyt : Cenāb-ı Ḥaḳıñ *Mā nensaḫ* ayetiniñ işāreti *ev nünsihā*āyetidir, /‘aḳībinde/ *ne’ti bi ḫayr*^{in} buyuruldığı āyet-i kerīmesi geldigini “Ey ulu olan ādem bil ve añla! Her şerī‘at-kĭ Ḥaḳ nesḫ eyledi. Güyā o nesḫ eyledigi şerī‘at otdur, onu iletdi ve ḳaldırdı.Anıñ yerine bedel olarak gül getürdi ya‘nī andan daha ā‘lāsını getürdi. Zīrā bu ḥavādiş şehriniñ içinde emīr oldu. Memālide mālik-i tedbīr odur. Ol kimesne key dikmek bilür, o kimesne yırtmaḳda bilür. Her nesneyi ket ṣatdı, yerine oñdan ziyāde ā‘lāsını aldı. Ya‘nī mālik-i mülk-i ḳadīm odur. İstedigi gibi mülkünde taṣarruf

ider. Dikmek ve yırtmek ḥayāt ve memātdan kinayedir. Ṣatmaḳ, almaḳ ‘ibādet u ṭā‘at ve ?tebdīl ve taġyīri dimekdir.

Ṣaḥīfe (138):

بی ادب مرد کی شود مهتر

کرچه اورا جلالت نسبست

با ادب باش تابزرك شوی

کی بزرکی نتیجهٔ ادبست

Bī edeb merd key şeved mihter

Gerçĭ ū rā celālet nesebest

Bā edeb bāş tā bozorg şevī

Kĭ bozorgī netīce-yi edebest

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Bī* **(50a)**ḥarf-i nefī *edeb* ḥürmet ve ri‘āyetden ḥāṣıl olan bir mu‘āmeleden ‘ibāretdir *merd*ādem *key*ḳaçan *şeved*olur *mihter*ulu, büyük *gerçĭ*egerçĭ *ū rāż*amīr ādeme rāci‘dir *celālet*büyüklük, ululuḳ *nesebest*aṣl ve ṣoy ma‘nāsınadır *bā edeb*edeb ile *bāş*ol *tā*ḥattá *bozorg*büyük ve ulu *şevī*olasıñ *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *bozorgī*ululuḳ büyüklük *netīce* intihāsı *edebest*edebdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Edebsiz olan ādem ḳaçan büyük ve ulu olur. Egerçĭ o ādemiñ celālet ve ululuḳ aṣl ve ṣoyu olsa bile ya‘nī *eb*^{an} *‘an cedd*büyük ve ulu ādem olsa da mādem kĭ edebī olmaya o ādem büyük ve ulu degildir. Edeb ile ola kĭ ḥattá ḥaḳikat^{et} büyük ve ulu olasıñ. Zīrā büyüklük ve ululuḳ edeb netīcesinden olub andan

ẓuhūr ider. Edeb dimek dā'ire-yi şerī'atde seyr ve ḥareket iden ādem kĭ aḳvāl ve ef'āl ve aḥvāli cümle ?şerī'at üzere olmaḳdır. *Eddebenī rabbī* ḥadīṯ-i şerīfi buña işāretdir.

Ṣaḥīfe (139) Ḳāle's-Sa'dī :

تو غافل در انديشهٔسود و مال

كه سرمايهٔعمر شد پايمال

غبار هوا چشم عقلت بدوخت

سموم هوا كشت عمرت بسوخت

بكن سرمهٔ غفلت از چشم پاك

كه فردا شوی سرمه در چشم خاك

To ġāfil der endīşe-yi sūd u māl

Kĭ sermāye-yi 'omr şod pāyimāl

Ġubār-ı hevā-yı çeşm 'aḳlet be-dūḫt

Sumūm-ı hevā-yı kişt 'omret be-sūḫt

Be-kon surme-yi ġaflet ez çeşm-i pāk

Kĭ ferdā şevī surme der çeşm-i ḫāk

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *To*sen *ġāfil*żıdd-ı āgāh *derẓ*arfiyyet *endīşe*telāş *sūd*fā’ide *u māl*aḳçe ?ve baġbaġçe ve sā’ire *ki*ḥarf-i rabṭdır *sermāye*sermāl ya‘nī mālıñ esāsı temeli *‘omr*hayāt *şod*olduğ*āyimāl*ayaḳ altında ḳalmaḳ perīşān olmaḳ *ġubār*toz *hevā*ārzū-yı nefs *çeşm*göz başar *‘aḳlet*‘aḳl ma‘lūm *-et*seniñ dimekdir *be-dūḫt*dikdi *sumūm*semler zehīrler *hevā*ma‘lūm *kişt*ekin tarlaya ekilen ẕaḫīreden ḥāṣıl olan ḥāṣılāt *‘omret*‘omr ma‘lūm *-et* seniñ *be-sūḫt*yaḳdı *be-kon*eyle *surme* göze çekilen şey’ ma‘lūmdur *ġaflet*ma‘lūm *ez çeşm*gözden *pāk*ṭāhir, temīz *ki*ḥarf-i rabṭ *ferdā***(50b)**yarın *şevī*olasıñ *surme*ma‘lūm *derẓ*arfiyyet *çeşm*göz *ḫāk*ṭopraḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Sen fā’ide ve māl endīşe ve efkārında Ḥaḳdan ve āḫiretden ġāfilsiñ. Bu yüzden sermāye-yi ‘ömrini ayaḳ altına aldıñ. Nefs u hevā ve şehvet-i ārzū ġubārı, tozu seniñ ‘aklınıñ gözini dikdi. Ya‘nī Ḥaḳı ve aḥvāl-i āḫireti ?vetefekkür itmekden dikmişdir. Bevārü’d-dīn endīşe ve efkār itmezsiñ. Keẕâlik ?olan hevā zehri seniñ ‘ömrüñ ekinini yaḳdı, kül eyledi. Ya‘nī bunca müddet yaşamaḳdan elde sermāye idecek bir şey’ yoḳdur. Bol bol yiyüb içüb o nefisi ve enfes ni‘met-i ilâhīyi ġafletle bisidüb gitdiñ. Bārī bundan şoñra ne ḳadar ‘ömrüñ ḳalmış ise anı-da bu yolda telef itme, ġaflet sürmesini gözünden pāk eyle kiyarın bu gözüñ sürmesi ṭoprаḳ olur. Ol zamān bu gözden bir fā’ide bulamazsıñ. Şimdi elinde fırşat var iken *لهه خلق لما* ṣarf eyle. Hīç olmaz ise yevm-i ḥesābda bu gözüñ su’ālinden ḳurtulmuş olasıñ.

Ṣaḫīfe (139) Ḳāle’s-Sa‘dī :

از ان کس که خیری بماند روان

دمادم رسد رحمتش بر روان

نمرد انکه ماند پس از وی بجای

پل و مسجد و خان و مهمان سرای

هران کو نماند از پسش یاد کار

درخت وجودش نیاورد بار

وکر رفت و اثار خیرش نماند

نشاید پس مرك الحمد خواند

Ezān kes kĭ ḫayrī be-māned revān

Demādem resed raḥmeteş ber revān

Ne-mord ānkĭ māned pes ez vey be-cāy

Pol u mescid u ḫān u mihmān sarāy

Her ān kū ne-māned ez peseş yād gār

Dıraḫt vucūdeş ne-yāverd bār

Veger reft u āşār ḫayreş ne-māned

Ne-şāyed pes merg el-ḥamd ḫ ̔āned

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ezān kes kĭ*ol kimesneden kĭ *ḫayrī*żıdd-ı şerr ḫayrı dimek *be-māned*ḳaldı *revān*gidici *demādem*sā‘at-be-sā‘at, ān-be-ān *resed*ulaşur *raḥmeteş*raḥmet ma‘lūm –*eş*żamīr o ādeme rāci‘dir *ber*üzere *revān*insānıñ rūḥa derler *ne-mord*ölmedi *ānkĭ*ol kimesne kĭ *māned*ḳaldı *pes*arḳa *ez vey*żamīr o ādeme rāci‘dir *be-cāy*maḥal, yer burada o ādemiñ ḥayātında binā itdigi yerler ve maḥaller dimekdir

*pol*köbrü *u mescid*namāz ḳılınacaḳ maḥal *u ḫān*işnā-yı rāhda ādemleriñ rāḥat ve iskānları içün yapılan yerdir *u mihmān-ı sarāy***(51a)**keẕâlik misāfirān içün yapılan ḫāneler *her ān kĭ* her ol kimesne kĭ *ūż*amīrdir o kimesne *ne-māned*ḳalmadı *ez peseşeş* żamīrdir o ādeme rāci‘dir *ez pes* arḳadan *yādgār*laḳabdır bir ḫayrāt veyā bir ḫayrlu olan dimek *dıraḫt*aġaç *vucūdeş-eş* żamīr ādeme rāci‘dir anıñ vücūdu *ne-yāverd*getürmez *bār*mīve *veger*eger *reft*gitdi *u āṣār*eşerler *ḫayreş-eş* żamīr o ādeme rāci‘dir *ḫayr*żıdd-ı şerr *ne-māned*ḳalmadı *ne-şāyed*lāyıḳ degildir *pes*arḳa *merg*ölüm *el-ḥamd*ḥamd lafẓ-ı şerīfi *ḫ ̆āned*oḳumaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ol kimesneden kĭ bir ḫayr ?ḳaldı. Ya‘nī o ādemiñ vefātından ṣoñra ḫayrātları olub anlardan ḥāṣıl olan ṣevāb ve ol ṣevāblardan ṭolayı dem-be-dem sā‘at-be-sā‘at anıñ rūḥuna Cenāb-ı Ḥaḳdan raḥmet ulaşur. İşte öyle olan ādem ölmedi daḫi ol ādem ölmedi-kĭ anıñ arḳasından ḫayrāt maḥalleri ḳaldı. Köbrü, mescid, ḫān ve misāfirḫāne gibi ol bir kimesne kĭ onuñ arḳasından bir yādigār ḳalmadı. O ādemiñ vücūdu aġacı mīve getürmedi /ol ādem gitdi/ ve anıñ ḫayrātından eşerler ḳalmadı. İşte öyle olan ādeme arḳasından ḥamd u ṣenā eylemek lāyıḳ ve sezā degildir.

Ṣaḥīfe (140) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

لا تخافوا هست نزل خائفان

هست در خور از برای خائفان

هرکه ترسد مرورا ایمن کنند

مر دل ترسنده را ساکن کنند

انکه خوفش نیست چون کویی مترس

درس چه دهی نیست او محتاج درس

Lā teḫāfū hest nuzl-ı ḫā'ifān

Hest der ḫor ez berāy-ı ḫā'ifān

Herkĭ tırsed merū rā emīn konend

Mer dil tırsende rā sākin konend

Ankĭ ḫavfeş nīst çun gūyī me-tırs

Ders çĭ dehī nīst ū muḥtāc ders

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Lā teḫāfū* āyet-i kerīmesi *hest* -dir *nuzl*nāzil inmek *ḫā'ifān*ḳorḳanlar *hest* -dir *der ḫor*lā'yıḳ, sezā *ez berāy*içün *ḫā'if* ḳorḳan *herkĭ*her kimesne kĭ *tırsed*ḳorḳar *mer*/taḥḳīḳ/*ū rā*öyle olan ādemi *emīn*emniyet /üzere/ *konend*eylerler *mer*/taḥḳīḳ/ *dil*göñül *tırsende rā*ḳorḳucu *sākinż*ıdd-ı ? *konend*eylerler *ankĭ*ol kimesne kĭ *ḫavf*ḳorḳu *–eşż*amīr o ādeme rāci'dir *nīst***(51b)**yoḳdur *çun*/niçe/ *gūyī*söylersiñ *me-tırs*ḳorḳma ya'nī bu sözüñ fā'idesi yoḳdur *ders*ma'lūm ta'allüm ta'līm *çĭ*ne *dehī*virirsiñ *nīst*degildir *ūż*amīr ādeme rāci'dir *muḥtāc*iḥtiyāc żarūrī *ders*ma'lūm bir şey' ta'līm itmek ve ögrenmek.

Maḫṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳāyet-i kerīmesinde *Lā teḫāfū*buyurdu. Bu āyet-i şerīfe ḳorḳanlar içündür, anlara nāzildir. Ve bu āyet /ḳorḳucu/ olanlara lāyıḳ ve sezādır. Her bir kimesne kĭ /taḥḳīḳ/ o kimesneyi ḳorkdığından emīn eylerler. Elbette ḳorḳan göñlü sākin ve rāḥat /eylerler/. Ama o kimesne kĭ ḳorḳusu yoḳdur, /nice/ o ādeme ḳorḳma /dirsiñ. Bu sözüñ/ fā'idesi yoḳdur. Ol kimesneye ders virirsiñ-kĭ o ādem derse muḥtāc degildir. Ya'nī her şey' muḥtācına virmek ?daḫi ḳorḳanlara maḫṣūṣ olub ḳorḳmayanlara bir şey' yoḳdur. Ancaḳ ḥasretü'd-dünyā ve'l-āḫiret 'aẕāb-ı elīm ve 'uḳāb-ı şedīd de rāḥat ve kemāl-i emniyetle yaşarlar. ?

Ṣaḥīfe (141) :

بپر خویش باید کرد پرواز

ببال دیکران نتوان پریدن

Be-per ḫ ̆īş bāyed kerd pervāz

Be-bāl dīgerān netuvān perīden

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Be-per*ḳanadla *ḫ ̆īş*kendü *bāyed*gerek *kerd*eylemek *pervāz*uçmaḳ *be-bāl*ḳanad ile *dīgerān*başḳa ve ġayrileriñ *netuvān*ḳādir olmaz *perīden*uçmaḳlıḳ.

Maḥṣūl-i beyt : İnsān ve ḥayvān kendü ḳanadıyla uçmaḳ gerekdir. Yoḫsa başḳalarıñ ḳanadıyla uçmaḳ mümkün olmaz. Burada ḳanaddan murād herkesiñ ā‘māl-i ṣāliḥasıdır. Kendüsüne ḳanad gibidir kĭ o sāyede teraḳḳi ve derecāta nā’il olur. Ya‘nī Evliyā-yı Kirāmıñ ā‘māl-i ṣāliḥalarını kitāblarda oḳuyub ezberlemek ile o ādeme bir fā’ide olmaz. İllā o kimesne de anlar gibi ḳanad peydā idüb uçmaġa sa‘y ve ġayret eylesün dimekdir.

Ṣaḥīfe (141) Ḳāle Fi’l-Meṣnevī :

مرغ بر بالا پران و سایه اش

می دود بر خاك پران مرغ وش

ابلهی صیاد ان سایه شود

می رود چندانکه بی مایه شود

بی خبر از مرغ آن عکس هواست

بی خبر که اصل آن سایه کجاست

تیر اندازند بسوی سایه او

ترکشش حالی**(a52)**شود از جست و جو

ترکش عمرش تهی شد عمر رفت

از دویدن در شکار سایه تفت

سایهٔ یزدان چو با شد دایه اش

وارهاند از خیال و سایه اش

Morġ ber bālā perrān u sāye eş

Mī deved ber ḫāk perrān morġ veş

Eblehī ṣayyād ān sāye şeved

Mī-reved çendānkĭ bī māye şeved

Bī ḫaber /ez morġ ān/ ‘aks hevāst

Bī-ḫaber kĭ aṣl ān sāye kocāst

Tīr endāzend be-sūy sāye ū

Terkeşeş ḥālī şeved ez cust u cū

Terkeş ‘omreş tehī şod ‘omr reft

Ez devīden der şikār sāye teft

Sāye-yi yezdān çu bāşed dāye eş

Vārehāned ez ḫiyāl u sāye eş

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Morġ*ḳuş *ber*üzere *bālā*yüksek, yüce *perrān*uçucu *u sāye* gölgesi –*eş*żamīr ḳuşa rāci‘dir *mī deved*yılarveḳoşar *ber*üzere *ḫāk*ṭopraḳ *perrān*uçucu *morġ*ḳuş *veş*gibi *eblehī*aḥmaḳ *ṣayyād*avcı *ān*ism-i işāretdir *sāye*gölge *şeved*olur *mī deved*yılıcı ve ḳoşucu *çendānkĭ*olḳadar kĭ *bī*ḥarf-i nefī *māye*sermāye ?olmalıdır *şeved*olur *bī*ḥarf-i nefī *ḫaber*/iḫbārdır//*ez* neden*morġ*ḳuş / *ān*ism-i işāretdir *‘aks*ya‘nī bir şey’iñ dīger bir şey’e teveccühü ile ḥāṣıl olan ṣūret meşelā ?ṣuya ‘aks gibidir *havāst*havāda gökde *bī-ḫaber*ḫabersiz /ya‘nī ḫaberi yoḳ/*ān*ism-i işāret *sāye*gölge *kocāst*ḳandedir *tīr*oḳ *endāẕend*atar *be-sūy*ṭaraf, cānib *sāye*gölge *ūż*amīr ṣayyāda rāci‘dir *terkeş*avcılarıñ çanṭasıdır –*eş*żamīr ṣayyāda rāci‘dir *ḥālī*boş, tehī *şeved*olur *ez cust u cū*/ya‘nī ṭaleb ve sa‘y itmekden/ *terkeş*çanṭası *‘omreş*ḥayāt –*eş*żamīr ṣayyāda rāci‘dir *tehī*boş *şod*oldu‘*omr*ḥayāt *reft*gitdi *ez devīden*yilmekden, ḳoşmaḳdan *derẓ*arfiyyet *şikār*av *sāye*gölge *teft*ḳızdı /pür ḥarāret oldu/ *sāye’* gölge *yezdān*Cenāb-ı Ḥaḳ *çu*çünkĭ *başed* ola *dāye*çocuḳlarıñ süd anasına derler –*eş*żamīr o ādeme rāci‘dir *vāre* /girü/*hāned* ḳur/tarır/ *ez ḫiyāl*bir şey’i taḫayyül itmek ya‘nī ẓāhirde vücūdī olmaya şey’i ḫayāle getürmek *u sāye*gölge –*eş*żamīr /ḫayāle sāyeye/ rāci‘dir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Gökyüzünde yukaruya ṭoġru uçucu ḳuşuñ gölgesi ṭabī‘ī yer üzerinde o ḳuş gibi uçucudur, öyle müşāhede olunur. Aḥmaḳ avcı yer üzerinde uçan **(52b)**gölgeniñ arḳasında yilici ve ḳoşucu olur. Olḳadar yılar ve ḳoşar kī sermāyesiz olur. Ya‘nī yilmege ve ḳoşmaġa ḳudret ve ḳuvveti ḳalmaz. O aḥmaḳ avcı ḫabersizdir kĭ o yer üzerinde kī gölge o havāda uçan ḳuşuñ ‘aksidir, ḫaberi yoḳdur. O aḥmak kĭ ol gölgeniñ aṣlı ve temeli nerededir ya‘nī ne-ḳadar o ādeme uzaḳdır. Çünkĭ ḳuş ḳaç fersaḫ yerde uçuyor. Oḳu o yerde olan gölge ṭarafına atar. O avcınıñ çanṭası boşdur. Arayub ṣormaḳdan ya‘nī ne av vardır ve ne de oḳ ḳaldı. Cümlesini ata ata tüketti. Şimdi bunuñ gibi olan dünyā avcısı dünyāda beyhūde bī-ḫaber şuraya buraya ḳoşan ādeme teşebbüh idüb buyurur kĭ öyle olan ādemiñ ḥayāt çanṭası boş oldu, ‘ömrü gitdi. Āḫiret içün bir şey’ tedārik idemedi. Öyle gölge gibi olan birṭaḳım evhām ve ḫayālāt-ı fāsid arḳasında ḳoşmaḳdan ve yilmekden ḳızdı. Ya‘nī tāb u ḥarāret ve ḥırṣı anı perbād eyledi. Eger böyle olan ādemlere tevfīḳ-i rabbāni ve hidāyet-i sübḥāni yetişür ise /bir ẓıllullâh olan velī ‘ālīşānıñ/ gölgesinde olurlar. Ya‘nī bu cīfe dünyānıñ sāyesinden geçüb Cenāb-ı Ḥaḳıñ /? ‘ālīşānı/ sāyesinde olurlar-da işte o sāye anlara süd anne gibi olur. Naṣıl süd anne terbiyeile büyütür kemāline yetişdirir ise öylece o sāye-yi yezdānda anı terbiye idüb ḥużūr Ḥaḳḳa vāṣıl ider de o ādem ḫām ve fāsid ḫayālden ve bī-esās olan sāyeden nefsini ḳurtarır. Bu ‘abeş dahā çoḳ taḫṣīlāt ister, o da ehl-i muḥabbetiñ vicdānına ḥavāle olunmuşdur.

Ṣaḥīfe (142):

عابدان اندر نماز و عارفان اندر نیاز

عاشقان از شوق وصل یار در سوز و کداز

‘Ābidān ender-i namāz u ‘ārifān ender-i niyāz

‘Āşiḳān ez şevḳ vaṣl yār der sūz u gudāz

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *‘Ābidān*‘ābidin cem‘īdir Cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘ibādet idenler *ender*içinde *namāz*ḥalvet-i ḫamse *u ‘ārifān*‘ārifiñ cem‘īdir Cenāb-ı Ḥaḳı biliciler, ‘ārif billâh olanlar *ender*içinde *niyāz*tażarru‘ ve teẕellül itmek *‘āşiḳān*‘āşıḳıñ cem‘īdir ifrāṭ-ı muḥabbet ediciler**(53a)***ez şevḳ*sürūr u muḥabbet ve ẕevḳ-i vicdān *vaṣl*muvāṣalat,ḳavuşmaḳ *yār*dost *derẓ*arfiyyet *sūz*yanmaḳ *u gudāz*erimek.

Maḥṣūl-i beyt :‘Abidlernamāz içinde ‘ārifler niyāz içinde ‘āşıḳlar yāriñ vuṣlat şevḳiyle bunlarıñ cümlesi yanmaḳda ve erimekdedir. Ya‘nī işbu fırḳa-yi mübārekeniñ maṭlūb ve maḳṣūdluk olan vāḥid-i ḥaḳīḳīniñ cemāli şevḳiyle leyl u nehār kimisi ‘ibādet içinde kimisi niyāz ve tażarru‘ içinde ve kimisi ha bu gün ha yarın ma‘şūḳunuñ vuṣlatı ümīdinde olaraḳ vücūdlarını maḥv ve izāle itmekdedirler. Elbette bu cehd u sa‘y ve ġayretleri boşa gitmez. Meşhūr meşeldir: “*Arayan mevlāsını da belāsını da bulur.”* Derler ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (143) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

ای سك كر كين زشت از حرص و جوش

پوستين شير را بر خود مشوش

غرهٔشيرت بخواهد امتحان

نقش شير و بانك و اخلاق سكان

Eyseg gorkīn zişt ez ḥırṣ u cūş

Pūstīn şīr rā ber ḫod me-pūş

Ġırre-yi şīret be-ḫ ̔āhed imtiḥān

Naḳş şīr u bāng u aḫlāk segān

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ey*ḥarf-i nidā*seg*köbek *ger gīn*/uyuz hayvāna derler/ *zişt*çirkin *ez ḥırş*bir şey’e ḥarīş olmaḳ ve ṭam‘ itmek *u cūş*ḳaynamaḳ *pūstīn*pūst kĭ hayvānātıñ derileri*ber*üzere *ḫod*kendü *me-pūş*örtme *ġırre*/saṭvet, ṣalabet/ *şīret şīr* arslan *–et*seni *be-ḫˇāhed*ister, ṭaleb ider *imtiḥān*ma‘lūm *naḳş*elvān, renk *şīr*arslan *u bāng*ṣadā ve çaġrış *u aḫlāk*ṭabī‘at *segān*segiñ cem‘idir, köbekler dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey çirkin /zişt olan uyuz/ köbek ḥırṣdan ve ḳaynamaḳdan arslanıñ postunu kendü üzerine örtme ya‘nī /māl-i cāhe/sinde olan ḥırṣ ve cūş u ḫurūş seniñ köbekligini unutuyor. Arslanıñ postunu /ṣırtına/ḳoyub saña arslan olduñ ya diyor. Lâkin arslanıñ /saṭvet ve ṣalābeti/ seni imtihāna ister. Ṣoñra ne yapacaksıñ ā bīçāre köbek arslanıñ naḳşı ve ṣadāsı ve aḫlāḳı gerçĭ köbekler gibidir ya‘nī köbeklere **(53b)**müşābihdir. Lâkin anıñ ġurūru ve ḳuvvet u şecā‘ati köbek gibi degildir. Öyle yüz köbegi bir ḥamlede cānını dübüründen çıḳarub parça parça ider dimekdir. Ḥaḳīḳat-i ḥāl şöyledir kĭ ; bu maḫlūḳāt cümle Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳapusunda kelb gibilerdir. Cenāb-ı Ḥaḳḳa iḫtiyācda ancaḳ bunlarıñ içinde arslanlar da vardır. Anlar Evliyā-yı ‘İẓām ve Evliyā-yı Kirāmdır. Lâkin anlar da seniñ gibi insān şeklinde, naḳşında ṣadāsı ve aḫlākı saña müşābihdir. Ama anlar Cenāb-ı Ḥaḳıñ arslanlarıdır. İşte anlarıñ postlarını ya‘nī şekl u şemā’li ve ṭarz u eṭvārı gibi kendüyi anlara beñzetüb ben de arslanım deme ṣoñra seni imtihāna da‘vet iderler, olvaḳt ḳıyāfetini görirsüñ dimekdir.

Ṣaḥīfe (144) Ḳāle’l- Ḥāfıẓ :

میان کعبه و بتخانه هیچ فرقی نیست

بهر طرف که نکه میکنی برابر اوست

Miyān-ı Ka‘be vü butḫāne hīç farḳī nīst

Be-her ṭaraf kĭ nigeh mī-konī ber-ā-ber ūst

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Miyān*orta *Ka‘be*beyt-i mu‘aẓẓam *vü buṯḫāne*küffārıñ ma‘bedi *hīç*aṣlā ve ḳaṭ‘ā *farḳī*ayru ve ġayrı *nīst*yoḳdur *be-her ṭaraf*cānib *kĭ*/nigeh, naẓar, baḳmaḳ/ *mī-konī*eylersiñ*ber-ā-ber*birlikde *ūst*odur.

Maḥṣūl-i beyt : Ka‘be-yi mükerremeniñ ve bütḫāneniñ ortasında aṣlā birbirinden farḳı yoḳdur. Her ḳanġı bir ṭarafa naẓar eyler iseñ, baḳar iseñ o Cenāb-ı Ḥaḳ seniñle ber-ā-berdir.*Āmennā ve ṣaddaḳnā.Fe eynemā tuvellū fe ṣemme vechullâh*sırrıdır. Ya‘nī ne ṭarafa teveccüh etseñ mekāndan münezzeheolduġı ḥālde Cenāb-ı Ḥaḳḳa teveccüh etmiş olursuñ. Ya‘nī *Eṭ-ṭuruḳu ilallahi bi-adedi enfāsi’l-ḥalā’ik*böyledir. Ancaḳ bi-ḥasbi’ẕ-ẕāhir bunlarıñ beyinlerinde fark-ı ‘aẓīm vardır. Şöyle kĭ Ka‘beʿye ruḫṣat-ı şer‘ī vardır, bütḫāneye yoḳdur. Ne gibi meṣelā ; bir pādişāhıñ sarāy-ı hümāyūnuñ müte‘addid kapularıolur. O ḳapularıñ her birisinden ḥużūr-ı şāhāneye gidilir. Ancaḳ irāde-yi şāhāne ta‘alluḳ eyitmiş-kĭ baña ve ḥużūr-ı şāhāneme ancaḳ şu ḳapudan gelsünler. Öbür ḳapularıñ sedd itdim. Ancaḳ bāb-ı muḥammedī meftūḥdur. Binā[en] ‘aleyh herkes bāb-ı**(54a)** muḥammedīdengitmege sa‘y ve ġayret iderler. Egerçĭ sarāy-ı hümāyūnuñ her bir ḳapusundan yol vardır. Ancaḳ iẕn u ruḫṣatyoḳdur, bāb-ı muḥammedībaşḳa ḳapudan ḥużūrına gitmege. İşte ‘azīzim bu miṣāl gibidir. Ḥattá ba‘żı ‘āṣıḳānıñ sözleri kĭ meyḫāne , bütḫāne çaġırırım. Dost dost deyü bu ma‘nāya müsteniddir sulṭānım. Ḳalb(i) nūr-ı Ḥaḳla münfetiḥ olan ‘āṣıḳ-ı ṣādıḳıñ teveccühü dā’im-i ẕātullâh olub aña Ka‘be, bütḫāne ortasında hīç farḳ yoḳdur. Ya‘nī her cihetden bī-cihet olan ẕātullâha teveccüh olur. Ṭarīḳat-i ‘aleyhcebuña maḳām-ı şühūd derler kĭ sālik bu maḳāma vāṣıl olduḳda aña iki cihetber-ā-ber olur.

Ṣaḥīfe (145) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

لم یلد لم یولدست اندر قدم

نی پدر دارد نه فرزند و نه غم

Lem yelid lem yūledest ender ḳadīm

Nīpeder dāred neh ferzend vü neh ‘amm

Ma‘ānī-yi elfāẕ :*Lem yelid*ṭoġmadı *lem yūledest*ṭoġurtmadı *ūż*amīr Cenāb-ı Ḥaḳḳa rāci‘dir/*ender ḳadīm*/eskiden *nī* ḥarf-i nefī *peder*ma‘lūm vālid *dāred*ṭutar*vuneh*ḥarf-i nefī *ferzend*oġul *vu neh ‘amm* babanıñ ḳarındāşı.

Maḥṣūl-i beyt : Cenāb-ı Ḥaḳ ḳadīmden ne ṭoġurmuşdur ve ne ṭoġmuşdur. Ẕāt-ı ulūhiyeti bu gibi ṣıfatlardan müberrā ve münezzehdir. Ḥāṣā şān-ı ūlūhiyyetde böyle şeyler taṣavvur olunmaz. O Cenāb-ı Ḥaḳ ne peder ve ne oġul ve ne ‘amm ṭutar, ṭutmaz. Bunlar ancaḳ maḫlūḳuñ ṣıfātlarıdır.

Ṣaḥīfe (146) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

هست تسبیحت بخار آب و کل

مرغ جنت شد ز نفخ صدق دل

Hest tesbīḥet buḫār āb u kil

Morġ cennet şod zi nefḫ ṣıdḳ dil

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Hest*var *tesbīḥ*ma‘lūm ẕikrullâh -*et*seniñ *buḫār*tütün *āb*ṣu *u kil*çamur *morġ*ḳuş *cennet*ma‘lūm *şod*olduz*i nefḫ*üfürmeden *ṣıdḳ*żıdd-ı kiẕb *dil*göñül.

Maḥṣūl-i beyt : Seniñ Cenāb-ı Ḥaḳı ẕikrinde ṣu ile çamuruñ tütünü /oldu/. Anıñ için bu ẕikirden cennet ḳuşu ḥāṣıl olur. Anıñ ḳuşunuñ vücūdu seniñ ẕikriniñ ṣuyile çamurundan ḥāṣıl oldu. O ḳuşuñ cānı daḫi seniñ cānınıñ göñlünüñ ṣıdḳ ve istiḳāmetinden aña nefḫ olundu. Ya‘nī iḫlāṣ ve istiḳāmet olmayaraḳ ẕikr idenleriñ daḫi ḳuşu olur.**(54b)**Lâkin rūḥu olmadıġından bir yere gidemeyüb beyne’s-semā

ve'l-ārż ḳalur. Yazıḳ degil-mi maḫlūḳ olan ḥayvānı rūḥsuz bıraḳmaḳ. Bunda ne fā'ide ḥāṣıl olur. Mużırretden başḳa himmet eyle kĭ o ḥayvāna rūḥ daḫi ?olunsun 'azīzim.

Ṣaḥīfe (146):

مرد پنهان بود بزیر زبان

چون بکوید سخن بدانندش

خوب کوید لبیب کویندش

زشت کوید سفیه خوانندش

Merd pinhān būd be-zīr zebān

Çun be-gūyed soḫen be-dānendeş

Ḫūb gūyed lebīb gūyendeş

Zişt gūyed sefih ḫ ̆ānendeş

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Merd*ādem *pinhān*gizlü, ṣaḳlu *būd*olur *be-zīr*altında *zebān*dil ya'nī laḳırdı söyleyen dil *çun*çünkĭ *be-gūyed*söyleye *soḫen*söz, laḳırdı *be-dānendeş-eş* żamīr o ādeme rāci'dir anı bilirler *ḫūb*güzel *gūyed*söyleye *lebīb*'aḳıllu *gūyendeş*o ādeme derler *zişt*kötü, ḳabīḥ *gūyed*söyleye *sefih*sefāhat iden *ḫ ̆ānendeş*o ādeme oḳurlar ya'nī söylerler.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ādem diliniñ altında gizlenmişdir. Çünkĭ laḳırdı söyleye olvaḳt o ādemiñ derece ve ḳıymeti ma'lūm olur. *Kelāmından olur ma'lūm kişiniñ kendü miḳdārı*?işāret vardır. Eger o ādem güzel sözler söyler ise aña 'aḳıllu, feṭānetlü ādem derler. Eger kötü ve ḳabiḥ sözler söyler ise aña sefih derler. Artıḳ ḳangı ciheti iḫtiyār ider iseñ öylece söz söyleye şāhım.

Ṣaḥīfe (149) Ḳāle’s-Sa‘dī :

قیامت که نیکان با علی رسند

ز قعر ثری بر ثریا رسند

ترا خود بماند سر ازننك پیش

که کردت بر آید عملهای خویش

برادر ز کار بدان شرم دار

که در روی نیکان شوی شرمسار

دران روز کز فعل پرسند قول

اولوا العزم راتن بلر زد ز هول

بجای که دهشت خورد انبیا

تو عذر کنه را چه داری بیا

Ḳıyāmet kĭ nīkān bā ‘alī resend

Zi ḳa‘r ṣerā ber ṣureyyā resend

Torā ḫod be-māned ser ez neng pīş

Kĭ gerdet ber āyed ‘amelhā-yı ḥ ̆īş

Birāder zi kār bedān şerm dār

Kĭ der rūy nīkān şevī şermsār

Derān rūz kez fi‘l porsen u ḳavl

Ulū’l-‘azm rā ten be-lerzed zi hevl

Be-cāy kĭ dehşet ḫored enbiyā

To ‘oẕr goneh rā çĭ dārī biyā

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ḳıyāmet*rūz-ı maḥşer *kĭ*ḥarf-i rabṭ *nīkān*nīkiñ cem‘īdir eygüler *bā ‘alī*ā‘lāya ve bālāya *resend*ulaşırlar *zi ḳa‘r*dibinden**(55b)** *şerā*yer, arż *ber*üzere*şureyyā*meşhūr yıldıze *resend*ulaşır *torā*seniñ *ḫod*ḥaḳīḳatde *be-māned*ḳaldı *ser*baş *ez neng*‘ār ve utanmaḳdan *pīş*evvel, öñünde *kĭ*ḥarf-i ta‘līl *girdet*/seniñ eṭrāfına/ *ber*yuḳaru *āyed*geldi *‘amelhāy* ‘ameliñ cem‘īdir ‘ameller *ḥ ̆īş*kendü *birāder*ḳarındāş *zi kār*işden *bedān*bediñ cem‘īdir kötüler *şerm*uṭanmaḳ *dār*ṭut *kĭ*ḥarf-i ta‘līl *der*ẓarfiyyet *rūy*yüzü *nīkān*eygüleriñ *şevī*olursuñ *şermsār*utanmaḳlıḳ *der*ẓarfiyyet*ān*ism-i işāretdir *rūz*gündüz *kez fi‘l*kĭ ez den muḥaffefdir *kĭ*ḥarf-i rabṭdır*ez fi‘l*işden *porsend* ṣorarlar *u ḳavl*sözden*ūlū’l-‘azm rā*ṣāḥib-i kitāb olan büyük Peyġamberān-ı ‘İẓām Ḥażerātınıñ *ten*vücūd-ı ‘ālīleri *be-lerzed*titrer *zi hevl*ḳorḳudan *be-cāy*yer, maḥal *kĭ*rabṭ *dehşet*ḳorḳu *ḫord*yer *enbiyā*peyġamberler *to*sen *‘oẕr*bahāne *goneh rā*günāhına *çĭ*ne *dārī*ṭutarsıñ *biyā*gel.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḳıyamet günü eygüler rüteb-i ʻulyāya ve bālaya ulaşdı. Yeriñ altından şüreyyāya ulaşdı. Yaʻnī esfelden āʻlāya gitdi. Sen ḥaḳīḳatde başıñ ʻār ve nāmūsdan öñünde ḳaldı yaʻnī başını yuḳaruya ḳaldıramayub öñüne egdik. Zīrā kĭ seniñ işlediğiñ ʻameller /seniñ eṭrāfına/ geldi yaʻnī öñünde seniñ ʻamelleriñ /eṭrāfına cemʻ olub anları gördü/ ʻār ve nāmūsundan başını öñüne egdik. Ḳarındāş bed kārlardan uṭan-kĭ eygüleriñ yüzünde şermsār olursuñ. Yaʻnī bugün kötü işler işlersiñ. Yarın bu ilerden ötürü eygü kimesneleriñ öñlerinde uṭanırsıñ, bu da saña lāyıḳ degildir. Çünkĭ yevm-i ḥesābda ve yevm-i maḥşerde bu dünyāda işlediğiñ efʻālden ve söylediğiñ sözden sūʾāl olunursuñ. Öbür günden kĭ öñünde öñünde ūlūʾl-ʻāzm Peyġamberān-ı ʻİẕām Ḥażerātınıñ ḳorḳu ve dehşet u ḥavf rabbāniyeden vücūd-ı şerīflerine lerze gelür, vücūdları titrer. Öbür yer ve maḥaldir kĭ Enbiyā-yı ʻİẕām Ḥażerātı öñünde ḥavf ve dehşet**(55b)** yerler. Yaʻnī fevḳaʾl-ʻāde ḳorḳarlar. Ā bīçāre sen günāh ve ʻişyānına öñünde ne ʻözr u bahāne ṭutarsıñ. Gel baḳalım, söyle bize ; biz de āgāh olalım. Hīç bir ṣevāb yoḳdur olunacaḳ sūʾāllere ancaḳ amāndan başḳa öñünde. Amān da itmez fāʾide bugün ?öñünde anıñ fāʾidesini göresiñ amān lafẓı ebced ḥesābıyla ism-i muḥammeddir. Yaʻnī ṣallaʾllâhu ʻaleyhi ve sellem Efendimizi çaġırmalı bugün de yarın-da belkĭ anıñ şefāʻat-i ʻuẕemāsıyla yaḳanı ḳurtarasın bu da iẕn-i rabbānī ve ruḥṣat-ı sübḥānıyla olur ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (150) Ḳāleʾl-Ḥāfıẓ :

نخست موعظهٔپیر مجلس این حرفست

که از مصاحب نا جنس احتراز کنید

Neḫost mevʻiẕe pīr meclis īn ḥarfest

Kĭ ez musāhib nā-cins iḥtirāz konīd

Maʻānī-yi elfāẓ : *Neḫost*birinci, ilk *mevʻiẕe*vaʻẓ, naṣīḥat *pīr*iḥtiyār *meclis*cemʻiyyet, iḫvān *īn*bu *ḥarfest*ḥarfdir, kelimedir *kĭ*rabṭ *ez musāhib*musāhabet ve

ṣohbetden ya‘nī ḳonuşmaḳlıḳ *nā* ḥarf-i nefī *cins*ma‘lūm aḳrān ve miṣāl dimek *iḥtirāz*ṣaḳınmaḳ *konīd*idiñiz.

Maḥṣūl-i ebyāt : Meclisiñ pīri olan vā‘iẓiñ ilk sözü bu ḥarfdir kĭ nā-cins olan ya‘nī ve cinsiñiz ve aḳrān u miṣāliñ olmayan ādemleriñ ṣoḥbetinden iḥtirāz eyleyesiñ, anlar ile ṣoḥbet ve muḥabbet itmeyesiñ. Nā-cins ādemiñ ġayrısı dimek degildir. Ancaḳ o da seniñ gibi ādemdir. Lâkin ḥaḳīḳatde men cihetü’l-aḫlāḳ seniñ cinsiñ degildir. Meşelā bir ‘ābid ile bir ‘āṣī hem cins degildir. Ẓāhirde ikisi-de insāndır. Ammā ḥaḳīḳatde birisi insāndır dīgeri öyle degildir. Belkĭ ḥayvāndan ?işte bu cihetle cinsiyette muġāyeret vardır. Bu dünyāda eygülük, kötülük insāna muḳārenet ve muṣāḥabetle gelür. Anıñ içün *الرفیق ثم الطریق*denilmişdir sulṭānım.

Ṣaḥīfe (151) Ḳāle’l- Ḫāfıẓ :

سواد نامهٔموی سیاه چون طی شد

بیاض کم نشود کر صد انتخاب رود

Sevād nāme mūy siyāh çun ṭeyy şod

Beyāż kem ne-şeved ger ṣad intiḫāb reved

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Sevād*siyāh *nāme*mektūb yazılmış şeydir *mūy*ḳıl *siyāh*żıdd-ı beyāż *ṭeyy*ṭoblamaḳ, bükülmek**(56a)** *şod*oldu*beyāż*aḳ *kem*noḳṣān, az *ne-şeved*olmaz *ger*eger *ṣad*yüz *intiḫāb*begenmek *reved*gider.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḳara mektūb gibi olan siyāh ḳıl çünkĭ ṭoplamaḳ oldu, beyāżı noḳṣān olmaz ya‘nī mektūb gibi yüzine yazılmış olan siyāh ṣaḳalıñ aralarındaki beyāżları ṭoplamaḳ ile beyāż ḳıllara noḳṣān ṭārı olmaz. Egerçĭ yüz kere siyāh ḳılları intiḫāb idüb terk eyleyesiñ ve beyāżları ṭoplayasıñ. Aṣlı yoḳdur , yine bir ṭarafdan beyāż ḳıl çıḳar. Bu ḥamd u şenādan başḳa çāre yoḳdur.

Ṣaḥīfe (152) Ḳāle’s- Sa‘dī :

چو یوسف کسی در صلاح و تمیز

بسی سال باید که کردد عزیز

Çu Yūsuf kesī der ṣalāḥ u temīz

Besī sāl bāyed kĭ gerded ‘azīz

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Çu*gibi *Yūsuf*‘aleyhi’s-selām *kesī*bir kimesne *derẓ*arfiyyet *ṣalāḥ*żıdd-ı fesād *u temīz*temīzden eygüyi ve kötüyü farḳ itmek *besī*çoḳ *sāl*sene, yıl *bāyed*gerekdir *kĭ*ḥarf-i rabṭ *gerded*ola *‘azīz*żıdd-ı ḥaḳīr.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḥażret-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selām gibi bir kimesne güzel ve ‘azīz-i Mıṣr ola dimekdir. Zīrā Ḥażret-i Yūsufuñ ‘azīz-i Mıṣr olması bunca sene zindānda ḥabs olduḳdan ṣoñra öldü. Sen de ẓāhirde ‘azīz-i Mıṣr olamaz iseñ bāri kendi vücūduñ mıṣrına ‘azīz ol ki dünyā ve āḫiretde ‘azīz olasıñ ey ‘azīz.

Ṣaḥīfe (154):

دل بدست آور که حج اکبرست

از هزاران کعبه یك دل بهترست

کعبه بنیاد خلیل ازرست

دل نظرکاه جلیل اکبرست

Dil bedest āver kĭ ḥacc-ı ekberest

Ez hezārān Ka‘be yek dil-i bihterest

Ka‘be bunyād-ıḪalīl-i Āzerest

Dil naẓar-gāh-ı Celīl-i ekberest

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Dil*gönül *be-dest*ele *āver*getür *kĭ*ḥarf-i ta‘līl *ḥacc*Mekke ve ‘arāfāta gidüb hacc itmek *ekber*büyük *–est* -dir *ez hezārān*hezārıñ cem‘īdir biñler dimekdir *Ka‘be*Beytullâh *yek*bir *dil*gönül *bihterest*ziyāde eygüdür*Ka‘be*ma‘lūm *bunyād*bināsı yapısı *ḫalīl*Ḥażret-i İbrāhīm Ḫalīl ṣalavātullâhi ‘aleyh Efendimiziñdir*Āzer*pederleriniñ**(56b)** ismidir *–est* -dir *dil*gönül *naẓar-gāh*baḳılacak yer *Celīl*Cenāb-ı Ḥaḳıñ ismidir *ekber*büyük *–est* -dir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bir gönlü ele getür kĭ o gönlü kim ziyāret ve ṭavāf iderse ḥacc-ı ekber olur. Zīrā nice biñ Ka‘beʾden öyle bir gönül ziyāde güzeldir. Anıñ içün kĭ Ka‘be Āzeriñ oġlu Ḥażret-i İbrāhīm Ḫalīl ṣalavātullâhi nebiyyinā ve ‘aleyh Efendimiziñ bināsıdır. Lâkin gönül Cenāb-ı celīl-i ekber olan ilâhıñ naẓar-gāhıdır. Şöyle ma‘lūm olsun-kĭ insān-ı kāmil ẓāhir-i Ka‘beʾden efḍaldir. Ya‘nī ẓāhir-i Ka‘be ṭaşdır ve ṭoprakdır, yapılmış bir ebniyyedir. Lâkin insān-ı kāmil öyle degilidir. Cenāb-ı Ḥaḳıñ naẓar-gāhı, yer, beyt?ve muḳaddesdir. Ancaḳ ḥaḳīḳat Ka‘be her şeyden ya‘nī insān-ı kāmil ve ekmelden efḍaldir. Zīrā ḥaḳīḳati sırr-ı ma‘būdiyyet bundan efḍal bir şey’ yoḳdur. İşte bu beytlerde serd u beyān olunan ḥaḳīḳat Ka‘be degildir. Belkĭ müşāhede olunan beyt murāddır. Yoḫsa ḥaḳīḳat Ka‘beʾden efḍal bir şey’ yoḳdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (155)Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

بمهلتی که سپهرت دهد ز راه مرو

ترا که گفت که این زال ترك دستان گفت

Be-mohletī kĭ sipihret dehed zi rāh merev

Torā kĭ goft kĭ īn Zāl terk-i destān-ı goft

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Be-mohletī*bir müddet meydān virmek *kĭ*ḥarf-i rabṭ *sipihr*felek *-et*saña *dehed*virir *zi rāh*yoldan *merev* gitme ya‘nī yoldan çıḳma dimekdir *torā*saña *kĭ*kim *goft*didi *kĭ*rabṭdır *īn*bu *Zāl* meşhūr ve ma‘rūf Rüstemʿiñ pederiniñ ismidir ve iḫtiyār ve ṣāç ve ṣaḳalı aġarmış ādeme derler. Zāl-da anasından ṭoġdıgında kirpigi ve ḳaşı ve başınıñ tüy beyāż olunduġu zāl ile tesmiyye bulunmuşdur. Burada ‘acūze ma‘nāsınadır, dünyā murāddır *terk*ma‘lūm bıraḳmaḳ *destān*mekr u ḥile ve tezvīr u lāf ve herze ma‘nāsınadır *goft*didi.

Maḥṣūl-i beyt : Felek saña bir mühlet ve bir müddet kĭ virir. Yoldan gitme ve çıḳma saña kim virdigi bu ‘acūze olan dünyā-yı denī mekr u ḥīle ve tezvīr u herzeyi terk itdi. Ṣaḳın aldanma, inanma o ‘acūze bunları terk itmez ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳ bu cevf-i felekde saña birḳaç gün **(57a)** mühlet verdi. Aña maġrūr olub ‘ibādet ve ṭā‘at yolundan çıḳma. Zīrā bu dünyā-yı deniyye mekr u ḥīle ve lāf u herze ile seni maġrūr ḳalmasun ve yolundan çıḳarub ezdirmesün.

Ṣaḥīfe (155) Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫu’l-‘Aṭṭār ḳuddise sirruhu :

حق تعالی کفت ادم غیر نیست

کور چشمی و ترا این سیر نیست

شد *نفخت فیه من روح* اشکار

سر جانان کشت بر خاك استوار

Ḥaḳ te‘ālā goft ādem ġayr nīst

Kūr çeşmī u torā īn seyr nīst

Şod nfḫt fiye men rūḥ āşikār

Ser-i cānān koşt ber ḫāk ostvār

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ḥaḳ te‘ālā*Cenāb-ı Ḥaḳ *goft*buyurdu *ādem*ma‘lūm insān *ġayr*başḳa *nīst*degildir *kūr*ā‘mā *çeşmī*gözü *u torā*saña *īn*bu *seyr*müşāhede *nīst*yoḳdur *şod*oldu*nefaḫtu fihi min rūḥ*āyet-i kerīmesi muḳteżāsı *āşikārẓ*āhir ve hüveydā *ser-i cānān*cānānıñ seri *koşt*öldü *ber*üzere *ḫāk*ṭoprak *ostovār*metīn, muḥkem.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳ buyurdı-kĭ ādem ġayrı degildir. Ya‘nī benim ġayrım degildir. Bundan murād Ḥażret-i Ādem ‘aleyhi’s-selāmdır. Cenāb-ı Ḥaḳıñ esmā’ ve ṣıfāt-ı ilâhīsine tamām[en] maẓhar oldu. Yoḫsa ḥāşā şümme ḥāşā Allâha beñzemek ma‘nāsına degildir. Nitekim bir ḥadīṣ-i ḳudsīde Cenāb-ı Ḥaḳ buyurur-kĭ : *Ādemi benim ṣūretim üzere ḫalḳ itdim. İşte bu ma‘nā içündür. Bunuñ tafṣīlātına girişilür ise ṣorudan ?oluruz. Anıñ tafṣilātı kütüb-i ma‘lūma da vardır, aña mürā‘cat oluna. Kör olan göze ve saña bu seyr ya‘nī bu esrār-ı ilâhiyyeyi müşāhede idüb vāḳıf-ı esrār olmaḳ yoḳdur ve mīr degildir.* Cenāb-ı Ḥaḳ Ḥażret-i Meryem'e rūḥu üfürmesi āşikāreolduya‘nī böylece ‘ayān ve beyān buyurdılar-kĭ *Ben aña rūḥu nefḫ itdim.* İşte bundan cānānıñ seri ṭoprak üzere metīn ve muḥkem oldu. Ya‘nī ādem ṭopraḳdır, ādem üzerine Cenāb-ı Ḥaḳıñ nefḫ rūḥu cihetle cānānıñ esrārı insānda metīn ve muḥkem oldu. Ammā anı görmek, seyr itmek kör göze ve seniñ gibi *خلق الله البقر فی صورت البشر* mīr degildir dimek olur.

Ṣaḥīfe (155) Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫu’l-‘Aṭṭār ḳuddise sirruhu :

از دم حق آمدی ادم تویی

اصل کرمنا**(b57)**بنی ادم تویی

قبلهٔ کلافرینش آمدی

پای تا سر عین بینش آمدی

Ez dem Ḥaḳ āmedī ādem toyī

Aṣl kerremnā benī ādem(e) toyī

Ḳıble-yi koll āferīneş āmedī

Pāy tā ser ‘eyn bīneş āmedī

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ez dem*nefesden, ṣoluḳdan*Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳ *āmedī*gelmişsiñ *ādem*insān *toyī*seniñ *aṣl*esās, bināʼ*kerremnā benī ādem(e)*lafẓ-ı şerīfiniñ ma‘nāsı *toyī*seniñ *ḳıble* ma‘lūm Ḥaḳḳa ‘ibādet içün teveccüh olunan Ka‘be *koll*hebsiniñ *āferīneş*yaradılmışlarınıñ *āmedī*gelmişsiñ *pāy*ayaḳ *tā*ḥattā *ser*baş *‘eyn*göz *bīneş*görici *āmedī*gelmişsiñ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳıñ dem ve nefesinden gelmişsiñ, ādem sensiñ ya‘nī Ḥażret-i Ādem ‘aleyhi’s-selām derler. İşte o ādem sensiñ. Zīrā kĭ o seniñ sen anıñ ġayrısı degilsiñ. Daḫi Cenāb-ı Ḥaḳ buyurdı-kĭ : *Biz benī ādemi mükerrem eyledik.* İşte aṣıl *kerremnā benī ādem* maẓharı sensiñ. Ne-kadar yorulmuş var ise cümlesiniñ ḳıblesi gelmişsiñ, başdan ayaġa ḳadar görici göz gelmişsiñ. Ya‘nī sen kendini, kim olduġını bilmiyorsuñ. İşte seni saña añladayım-kĭ sen kimsiñ diyüb añlatdı ammā bu mu‘ammāyı añlamaḳ pek müşkil ve ṣa‘bdır. Cenāb-ı Ḥaḳ cümlemizi añlayanlardan eyleye āmīn. اللهم اوصلنا الى العين و خلصنا من البين Göz görmez ise ḳuru ḳafa ne yabsun derler. İşte ṭoġru bir sözdür, bu söz-de bir mu‘ammādır sulṭānım.

Ṣaḥīfe (158) Ḳāle Fi'l-Meşnevī :

جهان ویران شدی اندر زمانین

حرصها بیرون شدی از مردمان

استن این عالم ای جان غفلتست

هوشیاری این جهان را افتست

هوشیاری زان جهانست و چو آن

غالب آید پست کردد این جهان

هوشیاری افتاب و حرص یخ

هوشیاری و آب این عالم و سخ

Īn cihān vīrān şodī ender zamān

Ḥırṣhā bīrūn şodī ez merdmān

Ostun īn 'ālem ey cān ġafletest

Hūşyārī īn cihān rā āfetest

Hūşyārī zān cihānest vü çu ān

Ġālib āyed pest gerded īn cihān

Hūşyārī āfitāb u ḥırş yeḫ

Hūşyārī āb u īn ‘ālem u seḫ

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Īn*bu *cihān*dünyā *vīrān*ḫarāb *şodī olurdu ender zamān*zamān içinde *ḥırşhā*ḥırşıñ cem‘īdir, ṭama‘ *bīrūn*ṭışaru, ṭaşra *şodī*/girerdi/ *ez merdmān*merdiñ cem‘īdir, ādemler *otsun* direk *īn*bu**(58a)** *‘ālem*dünyā *ey cān*ey cānım dimekdir *ġafletest*ġafletdir, ġaflet żıdd-ı agāhī *hūşyārī*‘aḳıllılıḳ *īn*bu *cihān rā*dünyāya *āfetest*āfetdir, āteşdir yaḳar, ḫarāb ider *hūşyārī*ma‘lūm *zān cihānes*to cihāndandır ya‘nī lā mekāndan, lā mekān dimek mekānsız. Cihān Cenāb-ı Ḥaḳḳa maḫṣūsdur *vu çu*çünkĭ *ān*ism-i işāret o cihān, o mekān *ġālib*bir şey’iñ üzerine ġalebe itmek *āyed*geldi *pest*alçaḳ *gerded*/olur/ *īn*bu *cihān*dünyāyı *hūşyārī*ma‘lūm *āfitāb*güneş *u ḥırş*ma‘lūm *yeḫ*buz *hūşyārī*ma‘lūm *āb*şu *u īn*bu *‘ālem*dünyā *veseḫ*kir u pas.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger ādemleriñ ḥırş ve ṭama‘ları kendülerinden ṭaşra geleydi ya‘nī zā’il olaydı, bu cihān az bir müddet içinde vīrān ve ḫarāb olurdu. Berekāt versün o ādemleriñ ḥırşı ve ṭama‘larına kĭ o sāyede sāyebān oluruz. Ey benim cānım rūḥum bu dünyānıñ diregi ġafletdir. Naṣıl kĭ çadır direk ile ḳā’im olur dünyā da anıñ gibidir. ‘Aḳıllılıḳ bu dünyāya āfetdir. Çünkĭ ḫarābına bādī olur, kimesne iltifāt itmez. Ṣoñra ḫāneler, ḳonaḳlar kim binā idecekdir, yemek içmek nereden gelecekdir? Mā’ide nāzil olmaz. Zīrā ‘aḳıllılıḳ o cihāndan ya‘nī lā mekān olan cihāndan gelür. Çünkĭ o cihān bu cihān üzerine ġālib gele bu cihānı alçak, denī eyler. ‘Aḳıllılıḳ güneş gibidir, ḥırş buz gibidir. Hīç buzuñ ne cānı vardır güneşe ḳarşu ṭura anıñla muḳābele eylesün; muḥaldir. Daḫi ‘akıllılıḳ şu gibidir, bu dünyā kir ve pas gibidir. Hīç şuya ḳarşu kir ṭura biliyor mu ? Evvel anda maḥv ve zā’il olur. Anıñ içün bu dünyāda böyle ‘aḳıllu olanlar yüz biñde bir veyā ikidir. Ḳuṣūru cümlet[en] aḥmaḳdır.? buyurulmuşdur.

Ṣaḥīfe (160) Ḳāle'l- Ḥāfıẓ :

بکوی عشق منه بی دلیل راه قدم

که من بخویش نمودم صد اهتمام و نشد

Be-kūy 'aşḳ meneh bī-delīl rāh ḳadem

Kĭ men be-ḫ ̆īş numūdem ṣad ihtimām u ne-şod

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Be-kūy*ma'lūm köy, ḳarye *'aşḳ*ifrāṭ-ı muḥabbet *meneh*ḳoyma *bī*ḥarf-i nefī*delīl*ḳılāvuz, yol gösterici *rāh*yol *ḳadem*ayaḳ *kĭ*ḥarf-i ta'līl *men*ben *be-ḫ ̆īş***(58b)**kendülügümden *numūdem*gösterdim *ṣad*yüz *ihtimām*ehemmiyet *u ne-şod*ḥāṣıl olmadı.

Maḥṣūl-i beyt : Bu 'aşḳ köy /ve maḥallesine/ yoluna delīlsiz ayaḳ ḳoyma. Anıñ içün-kĭ ben kendülügümden ya'nī delīlsiz yüz ihtimām gösterdim ise de maṭlūn ḥāṣıl olmadı. Beyhūde sa'y ve ġayret itmiş oldum dimekdir.

Ṣaḥīfe (161) Ḳāle Fi'l-Meşnevī :

چیست تعظیم خدا افراشتن

خویشتن را خاك و خواری داشتن

چیست توحید خدا آموختن

خویشتن را پیش واحد سوختن

هستیت درهست آن هستی نواز

همچو مس در کیمیا اندر کداز

جمله معشوقست و عاشق پردهٔ

زنده معشوقست و عاشق مردهٔ

Çīst ta‘ẓīm Ḫodā efrāşten

Ḫ‘īşten rā ḫāk u ḫ‘ārī dāşten

Çīst tevḥīd Ḫodā āmūḫten

Ḫ‘īşten rā pīş vāḥid sūḫten

Hestīt der hest ān hestī nevāz

Hemçu mis der kīmyā ender godāz

Comle ma‘şūḳest u ‘āşıḳ perde’

Zinde ma‘şūḳest ‘āşıḳ morde’

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Çīst*nedir *ta‘ẓīm*żıdd-ı taḥḳīr *Ḫodā*Cenāb-ı Ḥaḳ *efrāşten*yücetmek *ḫ‘īşten rā*kendüyi *ḫāk*ṭopraḳ *u ḫ‘ārī*ẕelīliñ *dāşten*ṭutmaḳ *çīst*nedir *tevḥīd*birlemek Cenāb-ı Ḥaḳı ya‘nī ẕikr *Ḫodā*Cenāb-ı Ḥaḳ *āmūḫten*ögrenmek *ḫ‘īşten rā*kendüyi *pīş*evvel, ilerü *vāḥid*bir /olan Ḥaḳıñ/ *sūḫten*yanmaḳ *hestīt*varlıḳ *derẓ*arfiyyet *hest*varlıḳ *ān*ism-i işāret *hestī*varlıḳ *nevāz*oḫşamaḳ *hemçu*gibi *mis*?*Derẓ*arfiyyet *kīmyā*ma‘lūm *ender*içinde *godāz*eritil *comle*hebsi *ma‘şūḳest*ma‘lūm *u ‘āşıḳ*ma‘lūm *perde’*ḥicāb *zinde*diri *ma‘şūḳest*ma‘lūm *‘āşıḳ*keẕâlik *morde’*ölmüşdür.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenab-ı Ḥaḳıñ ta‘ẓīmi nedir /Cenāb-ı Ḥaḳı/ yücetmekdir. Ya‘nī ẕān-ı ulūhiyyete naḳīż viren şeylerden ?itmekdir. Ve kendüyi anıñ ḥużūruna ṭopraḳ gibi ḫor ve ḥaḳir u ẕelīl ṭutmaḳdır. Cenāb-ı Ḥaḳı birlemek, tevḥīd itmek /ve Ḥaḳı/ ögrenmek, /bilmek nedir/ kendüyi vāḥid-i ḥaḳīḳī olan Cenāb-ı Ḥaḳıñ öñünde ‘aşḳ ve muḥabbet-i ilâhī ile yaḳmaḳdır. Kendü varlıġını o varlıḳ nevāz olan Cenāb-ı Ḥaḳıñ varlıġı içinde ? kimyā içinde eridigi gibi eritmekdir. Cümle ma‘şūḳlar ve ‘āşıḳlar ḥicāb ve bürdedir.Ma‘şūḳ diri ve ‘āşıḳ ölmüşdür. Elem u cefā ve eẕā-yı ma‘şūḳdan ve-yāḫūd ölü gibi elinden iḫtiyār ve irāde-yi cüz’iyyesi gitmişdir.

Ṣaḥīfe (162):

(a59)نفس از همنفس بکیرد خوی

بر حذر باش از لقای خبیث

باد چون بر فضای بد کذرد

بوی بد کیرد از هوای خبیث

Nefis ez hem-nefes be-gīred ḫūy

Ber ḥaẕer bāş ez liḳā-yı ḫabīş

Bād çun ber feżā-yı bed goẕered

Būy-ı bed gīred ez hevā-yı ḫabīş

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Nefis*insān *ez hem-nefes*muṣāḥib, arḳadaş ve ḳonuşdıġı ādem *be-gīred*ṭutar *ḫūy*aḫlāḳ *ber*üzere *ḥaẕer*ṣaḳıncı *bāş*evvel *ez liḳāy*yüz, vech

*ḫabīṣ*żıdd-ı ṭāhir *bād*rūzgār *çun*çünkĭ *ber feżā-yı* ḥavā *bed*kötü *gozered*geçe *būy* ḳoḳu *bed*kötü *gīred*ṭutar *ez hevā-yı* ma'lūm *ḫabīṣ*ma'lūm.

Maḥṣūl-i ebyāt :İnsān dā'imā ḳonuşdığı ve ḥabṣ itdigi ādemden ḫūy ve aḫlāḳ ṭutar ya'nī ḳonuşdığı ādemiñ aḫlāḳıyla taḫalluḳ ider. Gerek eygü aḫlāḳ ve gerek kötü aḫlāḳ olsun. Ḫabīṣ olan ādemiñ yüzünden burada ẕātı murāddır. Çünkĭ bu gibi yerlerde yüzden ẕāt murād olunur. Eşrefiyyeti cihetle işte bu gibi ādemden iḥtirāz üzere ol. Çünkĭ rūzgār bir kötü ḥavā ve ovadan geçer. Onuñ ḫabīṣ ḥavāsından kötü ḳoḳu ṭutar ya'nī o rūzgār ne ṭaraf esse ḫabīṣ ḳoḳuyu getürir. İşte bunuñ gibidir. İgü insān kötü ādemle ḳonuşur ise andan ḫabīṣ aḫlāḳı ceẕb ider. O da gide gide anıñ gibi olur, kötü ḳoḳar. Dünyāda ve āḫiretde anıñla ḥaşr olur. Şübhesiz bu ?olan aḥādīṣ-i şerīfe ve kelām-ı kibār çoḳdur.

Ṣaḥīfe (162):

اصل را اعتبار چندان نیست

روی تر کل ز خار خندان نیست

می ز غوره شود شکر ازنی

عسل از نحل حاصلست بقی

Aṣl rā i'tibār çendān nīst

Rūy ter gul zi ḫār ḫandān nīst

Mey zī ġūre şeved şeker ez ney

‘Asel ez naḥl ḥāṣılest be-ḳay

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Aṣl rā*esās ve temele ya‘nī nesle teşebbüh *i‘tibār*ri‘āyetiyle ṭutmaḳ *çendān*olḳadar *nīst*yoḳdur *rūy*yüz *ter*tāze *gul* ma‘lūmçiçek *zi ḫār*dikenden *ḫandān*gülici *nīst*degildir *mey* şarāb *zī ġūre* ḳoruḳdur *şeved* olur *şeker* ma‘lūm *ez ney* ḳamışdan ‘*asel*bal *ez naḥl*arıdan *ḥāṣılest*ḥāṣıl olur *be-ḳay*arınıñ istifrāġıyla ya‘nī bal arınıñ ḳuşmıġıdır.

Maḥṣūl-i ebyāt :Aṣla ve?olḳadar i‘tibār yoḳdur. Gülüñ tāze yüzü dikenden gülici **(59b)** degildir. /Ya‘nī gül dikenden oldu, aṣlı dikendir. Lâkin anda olan terāvet ve rāyiḥa-yı ṭayyibe dikenden degildir./ Şarāb ḳoruḳdan ve şeker ḳamışdan olur. Bal arınıñ ḳuşuntısıdır. Ya‘nī bunlarıñ aṣıllarına i‘tibār yoḳdur kĭ aṣılları kendüleri gibi maḳbūl degildir, alçaḳ şeydir. Lâkin kendüleriñ ġāyet maḳbūl ve mu‘teberdir.

Ṣaḥīfe (165) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

كاو را رنك از برون مرد را

از درون دان رنك سرخ و زرد را

رنكهای نيك از خم صفاست

رنك زشتان از سياهابهٔجفاست

صبغه الله نام ان رنك لطيف

لعنه الله بوی اين رنك كثيف

Gāv rā reng ez birūn merd rā

Ez derūn dān reng sorḫ u zerd rā

Renghā-yı nīk ez ḫom ṣafāst

Reng ziştān ez siyāhābe-yi cefāst

Ṣıbġat-ullâh nām ān reng-i laṭīf

La'net-ullâh būy īn reng-i keşīf

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Gāv rā*öküzüñ *reng*elvānı *ez birūn*ṭışarusundan *merd rā*insanıñ *ez derūn*içerüsinden / *dān*bil/ *reng*elvān *sorḫ*ḳırmızı *u zerd rā*ṣarı *renghā-yı*rengiñ cem'īdir, elvānlar *nīk*eygü *ez ḫom*küb *ṣafāstż*ıdd-ı cefā *reng*levn *ziştān*zişti̇ñ cem'īdir kötüler *ez siyāhābe* siyāhıñ cem'īdir, ḳaralar /*āb* ṣu ya'nī siyāh olan āb, ṣu dimekdir/ *cefāstż*ıdd-ı ṣafā *ṣıbġat-ullâh*Cenāb-ı Ḥaḳıñ boyası *nām*ismi *ān*ism-i işāret *reng laṭīfż*ıdd-ı keşīf *la'net-ullâh*Cenāb-ı Ḥaḳıñ la'neti *būy*ḳoḳusu *īn*bu *reng*levn *keşīfż*ıdd-ı laṭīf.

Maḥṣūl-i ebyāt :Öküzüñ rengī tışarusundadır. İnsānıñ rengi ya'nī renk gibi olan aḫlāḳı içerüsindedir. Ḳırmızı, ṣarı renkler gibi eygü renkler ṣafā kübündendir; kötü renkler siyāh ve ḳara olan /ṣudandır/. Cenāb-ı Ḥaḳıñ boyası ol laṭīf olan rengiñ ismi ve nāmıdır. Cenāb-ı Ḥaḳıñ la'neti bu keşīf ve seḳīl olan rengiñ ḳoḳusundandır. Ya'nī mü'minleri ism-i laṭīf boyasıyla īmān rengini boyadı. Kāfirleriñ ism-i kahhārıñ kötü ḳoḳusu olan la'net boyasıyla kĭ ḳara boyadır. Ḳabḳara yüzlerini ve cānlarını boyadı dimekdir.

Ṣaḥīfe (165) Ḳāle Fi'l-Meşnevī :

كافرم من كر زيان كردست كس

دررہ ایمان و طاعت یکنفس

سر شکستہ نیست این سر را مبند

یك دوروزہ جهد کن باقی بخند

تازہ کن ایمان نہ از کفت زبان

(60a)ای هوا را تازہ کردہ در نهان

تا هوا تازہ ست ایمان تازہ نیست

کین هوا جز قفل آن در وازہ نیست

Kāfirem men ger ziyān gerdest kes

Derreh īmān u ṭā‘at yek-nefes

Ser şikeste nīst īn ser rā me-bend

Yek do rūze cehd kon bāḳī be-ḫaned

Tāze kon īmān ne ez goft zebān

Ey hevā rā tāze kerde der nihān

Tā hevā tāzest īmān tāze nīst

Kīn hevā coz ḳofl ān der vāze nīst

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Kāfirem men*ben kāfirim *ger*eger *ziyān*mażarrat *gerdes*tolur *kes*kimesne *derẓ*arfiyyet*reh* yol *īmān*ma‘lūm *u ṭā‘at*ma‘lūm *yek-nefes*bir nefes burada işāret vardır kĭ Ḥażret-i Mevlānā Efendimiziñ ḥāşā kāfir olması naşıl muḥāl ise işte anıñ gibi ṭā‘at ve īmān yolunda bir kimesne bir nefes żarar ve ziyān itmez *ser*baş *şikeste*ḳırılmış *nīst*degildir *īn*bu *ser rā*başını *me-bend*baġlama *yek*bir *do* iki *rūze*gün *cehd*sa‘y ve ġayret *kon*eyle*bāḳī*taşavvur günler *be-ḫaned*gül *tāze*ma‘lūm *kon*eyle *īmān*ma‘lūm *ne*degildir *ez goft*söylemekden *zebān*dil *ey*kimesne *hevā rā*ārzū ve heves *tāze*ma‘lūm *kerde*eylemiş *derẓ*arfiyyet *nihān*gizlü *tā*ḥattá*hevā*ma‘lūm *tāzest*tāzedir *īmān* ma‘lūm *tāze* ma‘lūm *nīst* degildir *kīn*kĭ in den muḥaffefdir *kĭ* ḥarf-i rabṭ *īn* bu *hevā*ma‘lūm*coz*ġayri *ḳofl*kilīd *ān* ism-i işāret *der vāze*ḳapu *nīst* degildir

Maḥṣūl-i ebyāt : Ben kāfir olayım eger bir kimesne, bir nefes īmāñ ve ṭā‘at yolunda żarar ve ziyān görir ise burada meẕheb-i cebriyye i‘tirāżı ṭarīḳiyle buyurırlar kĭ başıñ ḳırılmış degildir. Niçün baġlarsıñ baġlama. Bir iki gün sa‘y ve ġayret eyle ya‘nī bu dünyānıñ biñ senesi bir iki gün gibidir. Şu bir iki günde Cenāb-ı Ḥaḳıñ ‘ibādet ve ṭā‘atiyle meşġūl olub ṣoñra taşavvur āḫiret günleri-kĭ nihāyeti yoḳdur. O günlerde gülersiñ bu dünyāda gü/nlerinde/ īmānını, ṭā‘at ve ‘ibāde/ti/ /ṣıdḳ ile cān-ı göñülden eylemek ile/ ter u tāze ile söz söylemekle īmā/nı/ tāze /eyleme ya‘nī yalñız lisān ile söylemekden tāze olmaz/ eylemiş kimesne eger hevānı tāze ider iseñ īmānıñ tāze omaz. Elbette biri bayat olmaḳ lāzımdır. Bu hevā ve heves ḳapunuñ kilīdinden başḳa degildir, ya‘nī ḳapunuñ kilīdi gibidir.

Ṣaḥīfe (168)Ḳāle’l-Mevlā Cāmī :

جهان مرآت حسن شاهد ماست

فشاهد و جهد فی کل ذرات **(60b)**

Cihān mirāt ḥüsn şāhed māst

Feşāhed veche fī kull(i) ẕerrāt

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Cihān* dünyā *mirāt* āyīne *ḥüsn* güzelligi *şāhid* maḥcūb *māst*bizimdir *feşāhed* müşāhede *veche* maḥcūbuñ yüzini *fī küll(i)*cemī‘ *ẕerrāt*ẕerreniñ cem‘īdir.

Her bir ẕerrātda ya‘nī her bir ẕerre /de/ Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳudret u kemāl-i ‘aẓamet-i şānı müşāhede olunur. Bu da ehl-i baṣīrete maḫṣūṣdur. Ā‘mā bundan maḥrūmdur. Meger kĭ luṭf u merḥamet-i ilâhī ?anıñ gözini aça da o da bu seyrden mütecellī ola. Yā Allâh Yā Allâh.

Ṣaḥīfe (169) Ḳāle’s-Sa‘dī :

فرو ماند کانرا برحمت قریب

تضرع کنانرا بدعوت مجیب

Ferū māned kānrā be-raḥmet-i ḳarīb

Tażarru‘ konānrā be-da‘vet-i mucīb

(92)ṣaḥīfe de ẕikr u beyān olındığından oraya mürāca‘at oluna ‘azīzim.

Ṣaḥīfe(169) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib :

مهیای فنارا از علایق نیست پروایی

نیندیشد ز خار انکس که دامان بر کمر دارد

Muheyyā-yı fenā rā ez ‘alāyıḳ nīst pervāyī

Neyendīşedzi ḫār ankes kĭ dāmān ber kemer dāred

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Muheyyā-yı*ḥāżırlanmış, āmāde *fenā rā*/ya‘nī/ mülk-i fenāya āmāde ve ḥāżırlanmış olanlar *ez ‘alāyıḳ*şuraya buraya aşılmış ḳalmışlar *nīst*yoḳdur *pervāyī*pervāsı ya‘nī endīşe ve tefekkürü kimesneden çekinmiş*neyendīşed*endīşe ve tefekkür itmez, çekinmez *zi ḫār*dikenden *ankes kĭ*ol kimesne kĭ *dāmān*etegini *ber*üzere *kemer*bile bağlanan şey’ *dāred*ṭutar.

Maḥṣūl-i ebyāt :Mülk-i fenāya müheyyā ve ḥāżırlanmış olan ẕāt /şuña/ buña ta‘alluḳdan pervāsı yoḳdur. Ya‘nī o gibi olan ẕāta dünyā ve mā-fihā anı yolundan ‘avḳ ve te’ḫīr idemez. Öyle olan ẕāt dikenden endīşe ve tefekkür itmez kĭ benim üstümü başımı yırtar diyü. Zīrā entārīniñ etegini belindeki kemere ṣarmışdır, diken aña żarar ve ziyān itmedigi gibi işte bu dünyāda ḫār gibi olub öyle olan ẕātıñ dāmen-i ḳalbine mā-sivā dikenleri żarar ve ziyān itmez.

Ṣaḥīfe (172) :

عاشقی دید از دل پر تاب

حضرت حق تعالی اندر خواب

دامنش را کرفت آن غمخور

که ندارم من از تو دست دکر

چون بر آمد ز خواب خوش درویش

دید محکم کرفته دامن **(a61)**خویش

‘Āşıḳī dīd ez dil-i porr tāb

Ḥażret-i Ḥaḳ Te‘ālā ender ḫ ̌āb

Dāmeneş rā girift āñ ġam-ḫor

Kĭ nedārem men ez to dest diger

Çun ber āmed zi ḫ ̌āb ḫoş dervīş

Dīd muḥkem girifte dāmen-i ḫ ̌īş

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *‘Āşıḳī*bir ‘āşıḳ *dīd*gördü *ez dil*gönülden *por*ṭolu *tāb*ḥarāret*Ḥażret-i Ḥaḳ Te‘ālā*Rabb-i ‘izzetī *ender*içinde *ḫ ̌āb*uyḫu *dāmeneşdāmen* etek *–eş*żamīr Ḥaḳḳa rāci‘dir *girift*ṭutdı *āñ*o‘āşıḳ *ġam-ḫor*ġam yiyici *kĭ*ḥarf-i ta‘līl*nedārem*ṭutmam *men*ben *ez to*seniñ *dest*elinden *diger*ġayri, başḳa *çun*çünkĭ *ber* yuḳarı *āmed*geldi *zi ḫ ̌āb*uyḫudan *ḫoş*güzel *dervīş*o ‘āşıḳ ve o faḳīr *dīd*gördü *muḥkem*metīn, ḳavī *girifte*ṭutmuş *dāmen*etek *ḫ ̌īş*kendü.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḳalbi ‘aşḳ ḥarāretiyle ṭolmuş ‘āşıḳ-ı ṣādıḳıñ birisi rü’yāsında Cenāb-ı Ḥaḳı gördü. O ġam yiyici ‘āşıḳ Cenāb-ı Ḥaḳıñ etegini muḥkem, ḳavī ṭutdı ve didi-kĭ: *Ben seniñ elinden başḳa el ṭutmam.* Çünkĭ o faḳīr dervīş o güzel uyḫudan uyandı. Gördi-kĭ kendü etegini muḥkem, metīn ṭutmuş. İşte bu mu‘ammāyı feṭḥ itmek cihānı feṭḥ itmekle ber-ā-berdir. Zīrā bir sırr-ı ‘aẕīm ve bir müşkil-i ḳavīdir.

Ṣaḥīfe (174) Ḳāle’ṣ-Sā’ib :

در سر هر خام طینت نشئهٔ منصور نیست

هر سفالی را صدای کاسهٔفغفور نیست

Der ser her ḫām ṭıynet neş'e-yi Manṣūr nīst

Her sifālī rā ṣadā-yı kāse-yi Faġfūr nīst

Ma'ānī-yi elfāẕ : *Der*ẕarfiyyet *ser*baş *her ḫām*pişmemiş, olmamış *ṭıynet*burada ṭopraḳ ma'nāsına olub aṣıl ma'nāsı ḫilḳatdir *neş'e-yi* neşāt u feriḥ ve sevinçle ḥāṣıl olan bir ḥāletdir *Manṣūr*ma'lūm ve ma'rūf olan ẕāt-ı şerīfiñ ismidir *nīst*yoḳdur *her sifālī rāsifāl* çanaḳ, ṣaḳsı parçaları *ṣadā-yı*sesi *kāse-yi*ma'lūm *Faġfūr*ma'lūm bir melikiñ ismidir. Kĭ anda güzel ṭabaḳ ve miṣāli şeyler yapılur ve aña nisbet olunaraḳ faġfuru tesmiye olunur. Ġāyet maḳbūl ve merġūbdur. *Nīst* yoḳdur.

Maḥṣūl-i beyt : Her bir pişmemiş /ḫām/ ṭopraḳlı ādemiñ başında Ḥażret-i Manṣūruñ neş'esi olmaz. Her bir çanaḳ çömlek parçalarında Faġfūra mensūb olan çanaḳ ve fincan ṣadāsı bulunmaz. Evet ikisi de ṭopraḳ cinsindendir. Lâkin beyinlerinde farḳ-ı 'āẕīm vardır. Keẕâlik insānlar da bunuñ gibidir. Aṣl ve esāsıtürābdır ve bir cinsdir. Ammā Enbiyā-yı ve **(61b)** Evliyā Ṣuleḥā ve şühedā ile mü'mīn ve küffār beyinlerinde olan farḳ cümleniñ ma'lūmıdır.

Ṣaḥīfe (174) :

صبر کن حافظ بسختی روز و شب

تا بیابی منتهای کام را

Ṣabr kon Ḥāfiẓ be-seḫtī rūẕ u şeb

Tā beyābī muntehā-yı kām rā

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ṣabr*ma‘lūm taḥammül itmek *kon*eyle *Ḥāfiẓ*meşhūr olan Ḥāfıẓ-ı Şirāzīdir ḳuddise sirruhu *be-seḫtī*ḳatılıġa, çetinlige *rūẕ*gündüz *u şeb*gice / *tā*ḥatta *beyābī*bulasıñ *muntehā-yı*nihāye, ?bir leẕā’iẕ bī-nihāyetdir/ *kām rā*murādını ve maḳṣūdını.

Maḫṣūl-i beyt : Ey Ḥāfiẓ gice ve gündüz ḥasbe’l-beşeriyye ẓuhūr iden çetinlige ve ḳatılıġa ya‘nī şunuñ bunuñ nā-sezā sözlerine ve-yāḫūd ‘ibādet ve ṭā‘at meşaḳḳatine ṣabr eyle nihāyetü’l-emr bu ṣabrıñ berekātıyla birgün murād ve maḳṣūd /aṣlına nā’il/ olursuñ. الصبر مفتاح الفرج buyurulmuştur. Evet ol emrde miftāḥı elde itmeli. Lâkin bu miftāḥ öyle bir miftāḥdır kĭ cümle ḳapularıñ feṭḥ ve güşād ider. Dünyā ve āḫiret dirligi ḫazīnesiniñ de miftāḥıdır.

Ṣaḥīfe (176) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

می کند دندان بد را آن طبیب

تا رهد از درد و بیماری حبیب

پس زیادتها درون نقصانست

مر شهیدانرا حیات اندر فناست

کر یکی سر را ببرد از بدن

صد هزاران سر برارد در ز من

حلق ببریده خورد شربت ولی

حلق از لارسته مرده در بلی

Mī koned dendān bed rā ān ṭabīb

Tā rehed ez derd u bīmārī ḥabīb

Pes ziyādethā derūn noḳṣānest

Mer şehīdānrā ḥayāt ender fenāst

Ger yekī ser rā be-bored ez beden

Ṣad hezārān ser ber āverd der zemen

Ḥolḳ be-borīde ḫored şerbet velī

Ḥalḳ ez lā reste murde der belī

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Mī koned*ḳoparır *dendān*diş *bed rā*kötü *ān*ism-i işāret *ṭabīb*ḥekīm *tā*ḥattá *rehed*ḳurtara *ez derd*‘illet *u bīmārī*ḫastelikden *ḥabīb*dost ve maḥbūbu dimekdir *pes*çoḳ dimekdir *ziyādethā*ziyādeniñ cem‘īdir ziyādeler *derūn*içinde *noḳṣānestnoḳṣān*eksiklik *mer*/taḥḳīḳ/ *şehīdānrā*şehīdiñ cem‘īdir meydān-ı muḥārebede urulub vefāt idenler *ḥayāt*dirilik *ender*içinde *fenāst*maḳām-ı fenā kĭ ehliniñ ma‘lūmıdır *ger*eger *yekī*/bir/ *ser rā*başı *be-bored*iletdi /ya‘nī kesdi/ *ez beden*cisminden *ṣad*yüz *hezārān*biñler *ser*baş *ber āverd*getürir *derẓ*arfiyyet *zemen*vaḳt ma‘nāsınadır ya‘nī evvel zamānda dimekdir *ḥolḳ*boġaz *be-borīde*kesilmiş *ḫored*yemek ma‘nāsınadır burada**(62a)** içmek için müste‘ārdır *şerbet*ma‘lūm lâkin öyle dünyā şerbetī degildir, cennet şerbetidir *velī*lâkin *ḥolḳ*/boġaz/ *ez lā*/lā dimekden ya‘nī inkārdan/*reste*/ḳurtulmuş/fenā fillâh maḳāmına /varmış unutmuş dimek/ *murde*ölmüş *derẓ*arfiyyet *belī*/belī ? dimekde/

Maḥṣūl-i ebyāt :O ṭabīb-i ḥāẕıḳ kötü dişi yerinden ḳoparır. Ḥattá o maḥbūbu derd ve ḫastelikden ḳurtara anıñ içün o kötü dişi yerinden çıḳarır. Çünkĭ çoḳ ziyāde noḳṣān içindedir ya‘nī dişleri böyle çıḳardıḳça o ādemiñ dişleri noḳṣān olur. Lâkin anıñ aġrısından ḳurtılub selāmet bulur. Anıñ gibi kĭ bir cüz’ī şey’ ?taṣadduḳ ‘ind-Allâh ol bir cüz’ī şey’ Ḳāf Dağı ḳadar büyük olur. Ve ḳıs‘alā haẕā. İşte buña delīl olaraḳ buyurırlar kĭ:*Taḥaḳḳuḳ-ı şühedā maḳām-ı fenā fillâh ve ‘ind-i ulūhiyyette ḥayāt-ı ebedīdedir.* Ya‘nī maḳām-ı fenā fillâha naẕar[an] bu noḳṣān gibi olan vücūdu terk itdi. Anda bir vücūd-ı ebedī buldu-kĭ herkes o vücūdu ister. /Ve bir ādem bir/ başı cesedinden meydān-ı muḥārebede iletildi /kesdi/. O ān ve zamānda nice yüz biñ başlar yerine getürir. Ya‘nī ẓāhirde anıñ başınıñ yerine böyle başlar gelmez. Ancaḳ ma‘nevī o ādemiñ bir başı içün nice yüz biñ başlar fī sebīlillâh meydān-ı muḥārebe de kesilmiş ḳadar ecr ve şevāb iḥsān olunur. Ḥattá bu yolda boġazlanan boġaz şerbet ẓuhūr ve ?nūş ider. Ve lâkin /her bir boġazlanan boġaz içmez. Ancaḳ ol boġaz içer kĭ lā dimekden ve inkār/ bu fānī ve cīfe dünyādan yaḳasını ḳurtarub maḳām-ı fenā fillâha /ḳılmaḳdanḳurtılmış ve belī dimekde ve iḳrār eylemekde mürde olmuş ol/ şühedā/nıñ/ böyle bir ni‘met ġayr-i mütenāhiye vāṣıl ve ḥużūr-ı ma‘nevīde ḥayāt-ı ebedī ile ?zevḳ u ṣafāda ekl ve şürb-i cinān ile ḥayāt-ı ma‘nevīde dā’im olmaları ve şühedānıñ ḥayāt-ı ebedī ile ḥayy olub yemeleri içmeleri tafṣīlātı Tercemetü’l-Ḥaḳāyıḳü’l-Ḥaḳīḳat nām risālemizde beyān ve īżāḥ olunmuşdur, oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (177) :

صائب شکایت از ستم یار چون کند

هر جا که عشوه **(b62)**هست وفا و جفا یکیست

Ṣā’ib şikāyet ez sitem yār çun koned

Her cā kĭ ‘işve hest vefā vu cefā yekīst

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ṣā’ib*meşhūr ve ma‘rūf olan şā‘iriñ ismidir *şikāyet*ma‘lūm *ez sitem*‘unf u cebr, cevīr ve zor dimekdir *yār*maḥbūb, ma‘şūḳ *çun*/nice/ *koned*ider /ya‘nī itmez dimekdir/ *her cā kī*her yerde kī *‘işve*nāz u edā ile yan baḳmış *hest*vardır *vefā*söz verdigi şey’ī icrā idüb yerine getürmek *vu cefā*bi’l-‘akis eẕā itmek *yekīst*birdir.

Maḥṣūl-i beyt :Ṣā’ib yārin ve maḥbūbuñ eẕāsından /nice/ şikāyet ider /ya‘nī itmez/. Her yerde kī ‘işve ve cilve vardır, o yerde sözü yerine getürüb ‘āşıḳı mecnūn itmek ve ‘aksi olaraḳ eẕā ve cefā eylemek birdir. Ya‘nī hiçbirisiniñ dīgerinden farḳı yoḳdur. Belkī ‘āşıḳlara cefā vefādan ziyāde leẕẕetlü ve ṣafālu gelür. Nitekim bir ādemiñ ? yaşında olan sevgilü bir evlādı babasınıñ şiddetlü ḳulaġını çekse ve şiddetlü yüzine urub eẕā itse o ādemiñ muḥabbeti muḳteżāsınca andan fevḳ-al-‘āde ẕevḳ u cefā ve leẕẕetyāb olduġı gibi ḥāl-i ‘aşḳda böyledir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (177) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

دانه باشی مرغکانت بر چنند

غنجه باشی کود کانت بر کنند

هر که کرد او حسن خود را در مزاد

صد قضای بد سوی او رو نهاد

تن قفس شکلست و تن شد خار جان

در فریب دا خلان خار جان

Dāne bāşī murġgānet ber çenend

Ġonce bāşī kūdekānet ber konend

Her kĭ kerd ū ḥasen ḫod rā der mezād

Ṣad ḳażā-yı bed sūy ū rū nihād

Ten ḳafes şeklest u ten şod ḫār-i cān

Der firīb dāḫilān ḫāricān

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Dāne*ḥabbe ?arpa ve bu gibi sā’ir şeyleriñ ḥabbeleri *bāşī*olasıñ *murġgānet*murġuñ cem‘īdir /ḳuşcaġızlar/ *-et*seni dimekdir, ḳuşcaġızlar seni *ber çenend*ṭoplarlar /düşürürler/ *ġonce*henüz güşāde olmamış muṭlaḳ çiçek *bāşī*olasıñ *kūdekānet*kūdekiñ cem‘īdir /oġlancıḳlar/ *-et*seni dimekdir *ber konend*ḳoparırlar *her kĭ*her kim-kĭ *ū dād* verdi *ḥüsn*güzellik *ḫod rā*kendüsiniñ *derẓ*arfiyyet *mezād*sevḳ ?delāle virmekdir *ṣad*yüz *ḳażā-yı*ḥükm-i rabbāni *bed*kötü *sūyẓ*arf *ū*oña *rū nihād*yüz ḳodu, yüz gösterir *ten*vücūd, insān *ḳafes*ḳuşlara maḫşūş olan ḳafes *şeklest*şeklindedir *u ten*vücūd, insān *şod*olduḫār*d*iken**(63a)** *cān*rūḥ *der firīb*aldatır *dāḫilān* içerüde *ḫāricān*ṭışaru olanlar.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger dāne olasıñ ḳuşcaġızlar seni ṭoplarlar ve maḥv iderler. Eger henüz açılmamış ġonca olasıñ çocuḳlar bıraḳmazlar kĭ açılasıñ, ḳoparırlar. Her kim-kĭ kendü ḥüsnünü mezāda virdi herkese ‘arż-ı cemāl idüb cümlesiniñ ma‘lumu oldu. Yüz ḳażā ve belā onuñ ṭarafına yüz gösterdi. İnsānıñ bu vücūdu ḳafes şeklindedir daḫi rūḥuñ dikenidir. Ya‘nī bu ten içinde bülbül ḥaḳīḳat olan rūḥuñ ḳafesidir. Daḫi ol gül ḥaḳīḳatiñ dikeni gibidir. Bu vücūduñ dāḫilinde ve ḫāricinde olanları bu ten bu vücūd aldatır. Nitekim ḳafes içinde olan bülbülü aldatdığı gibi ḫārici olan bülbülleri daḫi aldatır. Naşıl aldatdığı özden baḫş olub ba‘de beyān olunur.

Ṣaḥīfe (178) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib :

ترك هستی كه آسو دست از تاراج سیل

هركه پیش از سیل رخت خود برون از خانه ریخت

Terk hestī kĭ āsūdest ez tārāc seyl

Herkĭ pīş ez seyl riḫt ḫod birūn ez ḫāne rīḫt

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Terk*bıraḳmaḳ *hestī*varlıġını *kĭ*ḥarf-i rabṭ *āsūdest*ḳurtulmaḳdır *ez tārāc*yaġmadan *seyl*ma‘lūm ṣuyuñ ?gelüb aḳması *herkĭ*herkim ki *pīş*öñ /muḳaddem ol/ *ez seyl*seylden *reḫt*eşyā *ḫod*kendi *birūn*ṭaşra *ez ḫāne*evden *rīḫt*dökdü.

Maḥṣūl-i ebyāt : Darlıġını enāniyetini terk eyle seyl ṣuyunuñ yaġmasından ḳurtulmuşdur. Çünkĭ seyl aḳdığı vaḳt öñünde her ne kĭ olur ise anı öñüne ḳatub yaġmacı gibi getürir, anıñ öñünden bir şey’ ḳurtulmaz. İşte sen varlıġını ve enāniyet u nefsāniyeti terk ider iseñ āsūde olursuñ ya‘nī ḳurtulmuşsuñ. Seyl ṭaraf-ı ilâhiyeden gelen ḳażā vü belā ve muṣībet u zaḥmet meşaḳḳatlerinden. Zīrā bunlarıñ nefse zor ve çetin geldigi nefsiñ varlıġı cihetle aña olan te’ṣīrindendir. Meşelā bir ḫānedeki aṣlā bir ḥabbe daḫi yoḳdur. O ḫāneye seyl girse ne getürecekdir: “Hīç”. Anıñ içün buyırır kĭ: “*Her kimesne kĭ seyl ṣuyunuñ /ẓuhūrundan ol muḳaddemce/eşyāsını ondan ṭışaruya dökdü. O kimesne āsūde ve rāḥat***(63b)** *oldu.”*dimekdir.

Bu faḳīr Erzincānda bu ḥāli ‘ayn[en]müşāhede itdim. Bir tārīḫde fevḳa’l-‘āde yaġmūr yaġub cebelden şiddetlü bir seyl cebeliñ öñündeki Ḳoru Türk nām ḳaryeye gelüb ve evleriñ içerüsüne girüb ve pek çoḳ ḫāneleriñ yıḳubiçleründe olan eşyāyı öñüne ḳatub götürmüşdür. Bundan ḫaberdar olanlar hemān sür‘atle evlerinden ba‘żı eşyāyı çıḳarub ve bir ṭarafa aşurub ḳurtarmışdır. Ḥattá bir çocuġu beşik içinde seyl

alub götürmüşdür. Ṣaḥīḥ[en] böyle ba‘żı kere muṣībet-i ‘aẓīm olaraḳ ṭaşralarca öyle daġ eteklerinde olan köylere ṭaġdan seyl gelüb pek çoḳ ḫasāret ider.

Ṣaḥīfe (179) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

میل تو سوی مغیلانست و ریك

تا چه کل چینی ز خار مرده ریك

Meyl-i to sūy-ı muġīlānest u rīg

Tā çi̍ gul çīnī zi ḫār murde rīg

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Meyl* bir ṭarafa iḥāle-yi naẓar ve efkār itmek *to*seniñ *sūy*ṭaraf *muġīlānest muġīlān* meşhūr bir diken aġacınıñ ismidir. İnsānıñ üzerini başını yırtar. Ḥicāzʿda çoḳ olub dikenleri ġāyet çoḳdur *u rīg* ḳum dimekdir *tā*ḥattá *çi̍*ne *gul*ma‘lūm çiçek *çīnī*ṭoplarsıñ *zi ḫār*dikenden *morde*ölmüş *rīg* ḳum.

Maḥṣūl-i beyt : Seniñ meyliñ meşhūr insānın üstünü başını yırtıcı muġīlāndenilen diken ve ḳum ṭarafınadır. Böyle oldugı ḥālde ne gül ṭoplarsıñ , ölmüş olan diken ve ḳumdan ya‘nī seniñ meyliñ diken ve ḳum ṭarafınadır. Ḥāl-bu-kĭ sen istersin-ki gül ṭoplayasıñ. Hiç ölmüş dikenden ve ḳumdan gül ḥāṣıl olur mu? Ḥattá anlardan gül ṭoplayasıñ, olmaz. Ya‘nī diken ?gibidir. ?olmadıġından mürdeye teşebbüh olunmuşdur. Ya‘nī seniñ meyl ve muḥabbetiñ bu denī olan ve ḫār ve ḳum gibi olan dünyāyadır. Böyle olan dünyadan ḳurb ve vuṣlāt-ı ilâhī gülünü ṭoplamaḳ isterseñ bu ise muḥāldir.

Ṣaḥīfe (180) :

سفیهانرا بود تأدیب نافع

جنونانرا چو شربت کشت دافع

Sefīhānrā būd te'dīb nāfi'

Cunūnānrā çu şerbet geşt dāfi'

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Sefīhānrā*sefīhiñ cem'īdir. Ṭarīḳ-i müstaḳīmden ve dāire-yi şerī'atden çıḳan ādemler**(64a)** dimekdir *būd*olur *te'dīb*ḍarb u şiddet ve habs gibi şeyler *nāfi'*menfa'atlü *cunūnānrā*cünūnuñ cem'īdir; mecnūn, deliler *çu*çünkĭ *şerbet*ya'nī ḥarāret ve mey def'i içün virilen 'ilāc *geşt*oldu*dāfi'*/?/ def' ve izāle idici.

Maḥṣūl-i beyt : Sefīhlere te'dīb nāfi' oldu. O sāye de belkĭ ıṣlāḥ olurlar. Çünkĭ delilere şerbet içirmek cennetlerini izāle idici oldu.

Ṣaḥīfe (180) :

نركس اندر خواب غفلت يافت بلبل صد وصال

خفته نا بينا بود دولت به بيداران رسد

Nergis ender ḫ ̌āb-ı ġaflet yāfet bulbul ṣad viṣāl

Ḫofte nā bīnā būd devlet be bīdārān resed

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Nergis*maḥbūblarıñ güzellerine derler *ender*içinde *ḫ ̌āb* uyḫu *ġaflet*ma'lūm *yāfet*buldu *bulbul*ma'lūm *ṣad*yüz *viṣāl*vuṣlat, ulaşmaḳ *ḫofte*uyumuş *nā bīnā*görmeyeci ya'nī ā'mā *būd*olur *devlet*ma'lūm *be bīdārān*uyanıḳlaradır/*resed*ulaşur./

Maḥṣūl-i beyt : Nergis gibi olan maḥbūbuñ gözü ġaflet uyḳusuna gitdi. Bülbül yüz viṣāl buldu ya‘nī meydān bülbüle ḳaldı dimekdir. Çünkĭ uyḳuda olan ādem görmez, ā‘mā gibidir. Devlet u ni‘met uyanıḳlıḳda /ulaşur/. Ya‘nī dā’imā uyanıḳ olanlara /devlet ulaşur ‘azīzim/.

Ṣaḥīfe (181) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

از هواها کی رهی بی جام هو

ای ز هو قانع شده با نام هو

هیچ نامی بی حقیقت دیدهٔ

یا ز کاف و لام کل کل چیدهٔ

اسم خواندی رو مسمارا بجو

مه ببلا دان نه اندر اب جو

کر ز نام و حرف خواهی بکذری

پاك کن خود را ز خود/هن/یکسری

همچو آهن ز آهنی بی رنك شو

در ریاضت آینهٔبی ژنك شو

خویش را صافی کن از اوصاف خود

تا ببینی ذات پاك صاف خود

بینی اندر دل علوم انبیا

بی کتاب و بی معید و اوستا

علم کان نبود ز هو بی واسطه

آن/نه نیاید/همچو رنك ماشطه

Ez hevāhā key rehī bī-cām-ı hū

Ey zi hū ḳāni‘ şode bā nām-ı hū

Hīç nāmī bī-ḥaḳīḳat dīde

Yā zi kāf u lām gel gul çīde

İsm ḫ̆āndī rū musemmā rā be-cū

Meh be-bālā dān ne ender āb-ı cū

Ger zi nām u ḥarf ḫ̆āhī be-goẕarī

Pāk kon ḫod rā zi ḫodhan yekserī

Hemçu āhen zi āhenī bī-reng şev

Der riyāżet āyīne bī-jeng şev

Ḫˇīş rā ṣāfī kon ez evṣāf-ı ḫod

Tā be-bīnī ẕāt-ı pāk ṣāf-ı ḫod

Bīnī ender dil ‘ulūm enbiyā’

Bī-kitāb u bī-mu‘īd u ustā

‘İlm kān ne-būd zi hū bī-vāsıṭa

Ān ne-yāyed hemçu reng māşiṭe

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ez hevāhā*hevānıñ cem‘īdir hevālardan *key*ḳaçan*rehī*ḳurtılursıñ**(64b)***bī cām*ḳadeḥsiz *hū*esmā’-i ḥüsnādan Cenāb-ı Ḥaḳıñ ismidir *ey*ḥarf-i nidā ?ey kimesne dimek *zi hū*Cenāb-ı Ḥaḳıñ ismi olan *Hū*ˈdur *ḳāni*‘ḳanā‘at idici, az şey’e rāżı olıcı *şode*olmuşsuñ *bā nām-ı hū*Cenāb-ı Ḥaḳıñ *Hū*ismiyle *hīç*aṣlā, ibdā, yoḳdur *nāmī*bir nām *bī ḥaḳīḳat*esās ve aṣılsız *dīde’i*görmüşmüsüñ *yā*yāḫūd *zi kāf*kāf ḥarfinden *u lām*daḫi lām ḥarfinden*gel gul*gelmesiniñ bu kāf ve lām ḥarfinden gül ma‘lūm çiçek *çīde’i* ṭoplamışmısıñ *ism*ma‘lūm ad dimek *ḫˇāndī*oḳuduñ *rev* git, yürü *musemmā rā* o ismiñ müsemmāsını ya‘nī o ad ile adlanmış olan ẕātı *be-cū*iste, ṭaleb eyle / *meh*ḳamer/ *be-bālā*yuḳarıda *dān*bil *ne*degildir *ender*içinde *āb* şu *cū*iste, ara *ger*eger *zi nām*ad, isim *u ḥarf*ma‘lūm *ḫˇāhī*ister iseñ *be-goẕarī*geçmeklik *pāk*ṭāhir *kon*eyle *ḫod rā*kendüni *zi ḫod bīn* kendüyi görmekden *yekserī*bir uġurdan ya‘nī başdan ayaġa ḳadar *hemçu*gibi *āhen*temür *zi āhenī*temürlükden *bī reng* levn, boyasız *şov*ol *der*ẓarfiyyet *riyāżet*perhīz itmek, ittiḳā itmek *āyīne-yi* mirāt *bī-jeng*passız *şov*ol *ḫˇīş rā*kendüni *ṣāfī*ḫāliş *kon*eyle *ez evṣāf*vaṣıflardan güzel ḫūylar *ḫod*kendünü *tā*ḥattā *be-bīnī*göresiñ

*ẕāt-ı pāk*ṭāhir olan ẕātı *ṣāf*ḫāliṣ *ḫod kendüni bīnī*göresiñ *ender*içinde *dil*göñül *‘ulūm*‘ilmler *enbiyā’* Resūl-i Kirāmıñ *bī-kitāb*kitābsız *u bī-mu‘īd*müzākereci *u ustā*mu‘allim ve üstādsız *‘ilm*ma‘lūm *kān*kı ān dan muḫaffefdir *ne-būd*olmaz *zi* -den dimekdir *hū*Cenāb-ı Ḥaḳıñ ismi olan *Hū* ˈdur *bī-vāsıṭa*vāsıṭasız ya‘nī o ‘ilm-kı Cenāb-ı Ḥaḳdan vāsıṭasız olmaz. Çünkı enbiyānıñ ‘ilmi bālā vāsıṭa Cenāb-ı Ḥaḳdandır *ān*ism-i işāret, ‘ilme rāci‘dir *ne-yāyed*gelmez *hemçu*gibi *reng*levn, dürlü reng *māşiṭe* ḫātūnlarıñ düz ?olan ḳadınlara derler ya‘nī enbiyānıñ ‘ilmi māşiṭedan ya‘nī vāsıṭadan degildir, aşıldır. Çünkı düzgüncü**(65a)**ḫātūnuñ bezemesiyle ḥüsn olur. Esāsda ḥüsn yoḳdur. ‘Ulemā-yı ẓāhireniñ ‘ilmi böyledir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Hevā-yı nefsāniyye ve şeyṭāniyye ve denī olan ṭabi‘at-ı beşeriyyeden ism-i Hūˈnuñ ḳade/ḥi/ olmaḳsızın ḳaçan bunlardan ya‘nī hevālardan kim ḳurtılur, ḳurtılamaz. Nitekim ẓāhirde efkār ṣāḥibi ẓāhir ḳadeḥiyle birṭaḳım efkārdan ḳurtılub mest-i müdām ve lāya‘ḳıl olduġı gibi ma‘nevī olan ḳadeḥ-i Hū daḫi böylecedir. Her kim bu Hū cāmından nūş itdi o anda ne-ḳadar hevālar var ise cümlesinden geçüb maḳām-ı Hūˈda ve sarāy-ı vaḥdetde ḥayāt-ı ebedī ile ‘ıyş buldu. Ve anlar iki ‘ālemden geçüblā-mekāndadırlar. İsm-i hevānıñ ẓāhir[en] nāmıyla ḳāni‘ olmuş. Ey insān ey ādem bunuñla olsa ya‘nī yalñız ism-i hevāyı ẕikr itmekle ḳāni‘ olsa hīç bir nāmı ḥaḳīḳatsiz gördün-mü? Ya‘nī her bir ismiñ bir ḥaḳīḳati vardır ve o ḥaḳīḳat ṣābitdir. Gülde olan kāf ve lām ḥarfini ẕikr itmekle gül ṭoplanır-mı? O da oturub ṣabāḥdan aḫşāma ḳadar gül gül gül dimekle gül ṭoplar-mısıñ? Elbette ṭoplanmaz. Ancaḳ gül baġçesine girüb orada gül ṭoplarsıñ, o zamān eline gül girer. İşte bunuñ gibidir, ism-i hevāda sen bu ismi oḳursuñ. Yürü git bunuñ esmāsını iste, ṭaleb eyle. Yoḫsa yalñız bu ismle maṭlūb ḥāṣıl olmaz. Ama naṣıl bu esmāyı ?çıḳsıñ. O müsemmā ne yuḳarıda bil ve ne de ṣu içinde bil. Ya‘nī buralarda dileme isteme. Çünkı bunuñ müsemmāsı ‘ālem-i ulūhiyetdir. İşte o ‘āleme girer iseñ bulursuñ. Oraya gitmek ise bu ḥurūflarıñ evinden geçmekdir, bu ḥurūflar ile gidilmez. Daḫi kendüni görmekden bir uġurdan pāk ve ṭāhir itmeli ya‘nī başdan aşaġıya ḳadar varlıḳ enāniyetini maḥv ve izāle itmeli. Teymür gibi teymürligi renksiz eyle ya‘nī teymür ateşe muḳārın olur ise anıñ teymürligi gider. Ateş gibi olub ateşiñ fi‘lini tamām ḳabūl ider. Burası da fenā fillâh maḳāmıdır. Bu maḳāmda ehl-i ilâhe Efendimiz **(65b)**her bir taṣarrufāta mālik olurlar. Lâkin yine maḳām-ı ‘ubūdiyette dā’imdir. Riyāżetde

āyīne-yi ḳalbī pasdan beri eyle ya‘nī pasını bil pāk ve ṭāhir eyle ki ‘ālem-i hüviyet o āyīneye ‘aks idüb müşāhede idesiñ. Daḫi kendüni kendüniñ evṣāfından ṣāfī eyle ya‘nī ne ‘ālim ne kāmil ne zāhid ve ne taḳī olduġını bil ve bu evṣāfıñ cümlesiyle ittiṣāfden kendüni ṣāf idüb ‘ālem-i hüviyet gibi bī evṣāf ol kĭ ḥattá kendü ẕātını ṣāf olaraḳ göresiñ. Daḫi ‘ulūm-ı enbiyā-yı derūn göñülde göresiñ. Bu ‘ilme ‘ilm-i ledün tesmiye olunur. Ẓāhir ‘ilmine ?muġāyirdir. Nitekim Ḥażret-i Mūsānıñ Ḫıżır ‘aleyhi’s-selāmdan bu ‘ilmi ögrenmek istedi. Bu ‘ilm kitābsız, mu‘īnsiz üstād ve mu‘allimseñ taḥṣīl olunur bir ‘ilmdir. Lâkin ‘ulemā-yı ẓāhiriñ ‘ilmleri böyle degildir. Enbiyānıñ ‘ilmleri maḳām-ı Hū'dan vāsıṭasız olur ya‘nī vāsıṭa ile olmaz. Bu ‘ilm māşiṭe rengi gibi gelmez ya‘nī ḫātūnları düzgīn ile beziyici ḫātūnuñ virdigi reng gibi degildir. Ancaḳ māşiṭe rengi ‘ulemā-yı ẓāhiriñ ‘ilmleridir kĭ anlar kendülerinden evvel geçen ‘ulemā-yı ẓāhirden almışlardır. Anlarıñ ‘ilmi māşiṭe rengini gösterir ya‘nī ‘ulemā-yı ẓāhirيأ خذ العلم من الميت الى الميت anlarıñ ‘ilmi meyyitlerden meyyit olur ya‘nī sebḳat iden ‘ulemā meyyit olduġı gibi bunlar da meyyiy olacaḳdır. Lâkin Enbiyā-yı ‘İẓām bunlar gibi meyyit olduġı gibi ‘ilmleri daḫi meyyitden olmayub ḥayy u ḳayyūm olan Cenāb-ı Ḥaḳdandır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (185) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

علم و حکمت زاید از لقمه حلال

عشق و رقت آید از لقمۀ حلال

چون ز لقمۀتو حسد بینی و دام

جهل و غفلت زاید انرا دان حرام

هیج کندم کاری و جو بر دهد

دیدۀاسبی که کرۀخر دهد

لقمهٔتخمست و برش اندیشها

لقمهٔبحر و کوهرش اندیشها

زاید از لقمهٔحلال اندر دهان

میل خدمت عزم رفتن آن جهان

‘İlm u ḥikmet zāyed ez loḳme-yi ḥelāl

‘Aşḳ u riḳḳat āyed ez loḳme-yi ḥelāl

Çun zi loḳme-yi to ḥased bīnī vü dām

Cehl u ġaflet zāyed ān-rā dān ḥarām

Hīç gendum kārī vu cev ber dehed

Dīde’i esbī kĭ kere-yi ḫer dehed

Loḳme-yi toḫmest u berreş endīşe-hā

Loḳme-yi baḥr u gevhereş endīşe-hā

Zāyed ez loḳme-yi ḥelāl ender dehān

Meyl ḫidmet ‘azm reften ān cihān

(66a)Ma‘ānī-yi elfāẓ : *‘İlm*‘ilm-i ẓāhir *u ḥikmet*‘ilm-i bāṭın kĭ aña ‘ilm-i ledünī derler *zāyed*ṭoġar *ez loḳme-yi*ṭa‘āmıñ bir parçasından *ḥelālż*ıdd-ı

ḥarām *ʻaşḳ*maʻlūm *u riḳḳat*gönül inceligi *āyed*gelür *ez loḳme-yi*maʻlūm *ḥelāl*maʻlūmdur *çun*çünkĭ *zi loḳme-yi to*seniñ loḳmandan *ḥased*maʻlūm *bīnī*görirsiñ *vu dām*daḫi ṭuzāḳ *cehl*żıdd-ı ʻilm *u ġafle*tuyanıḳlıḳıñ żıddıdır *zāyed*ṭoġar *ān-rāān* ism-i işāret *rā*edāt-ı mefʻūl. O loḳmadan dimekdir *dān*bil *ḥarāmż*ıdd-ı ḥelāl *hīç*aṣlā *gendum*buġdāy *kārī*ekesiñ*vu cev* arpa *ber dehed*vire mi?*Dīde'i* gördün-mü?*Esbī kĭ*bir atı kĭ*korre-yi*yavru *ḫer*eşek *dehed*vire *loḳme-yi toḫmest*loḳma toḫumdur *u berreş*bir mīve *–ş*żamīr toḫuma rāciʻdir *endīşe-hā*endīşeniñ cemʻīdir. Efkārlar yaʻnī ẕihne ve ḫāṭıra ḫuṭūr iden yüz milyon ʻacā'ib ve ġarā'ib şeyler dimekdir *loḳme-yi*maʻlūm *baḥr*deñiz *u gevhereş*gevher, cevher dimekdir. *–ş* żamīr deñize rāciʻdir *endīşe-hā*düşünmekler *zāyed*ṭoġar *ez loḳme-yi ḥelāl*maʻlūm *ender*içinde *dehān*aġız *meyl*bir ṭarafa egilüb iḥāle-yi naẓar itmek *ḫidmet*maʻlūm *ʻazm*ʻazīmetdir kĭ ehl-i taḳvānıñ gitdigi yoldur *reften*gitmeklik *ān*ism-i işāret *cihān*burada lā-mekān olan cihān dimekdir.

Maḫṣūl-i ebyāt :"Ḥelāl loḳmadan ʻilm ve ḥikmet ṭoġar. Daḫi ḥelāl loḳmadan ʻaşḳ ve riḳḳat-i ḳalb gelür."dimek olur kĭ ḥarām loḳmadan bunuñ ʻaksi ẕuhūr ider. Yaʻnī ẕulm u cehālet ve ḳalbiñ ḳuvvet u ḳatılıġı ẕuhūr ider. Çünkĭ sen loḳmanda ḥased ve ṭuzāk gördüñ yaʻnī ḥasediñ ve mekr u ḥīle ṭuzāġıñ ?itmekle başlar. Belkĭ loḳman ḥarāmdır. Çünkĭ senden cehl u ġaflet ṭoġmaya başladı. Beklĭ biriñiñ loḳma ḥarāmdır. Bunlar ḥarām loḳmadan ẕuhūr ider. Hīç buġdāy /ekesiñ/ arpa virir mi? Elbette tarlaya ne eker iseñ anı biçersiñ. Hīç gördün-mü at eşek yavrısı vire yaʻnī at eşek ṭoġurmaz. İşte loḳma**(66b)** toḫumdur.Anıñ meyvesi anıñ endīşeleridir yaʻnī sen-de her ān ve her daḳīḳa ẕuhūr iden efkār ve ān be-ān gelen ḫevāṭır mīve gibidir, anıñ toḫumu loḳmadır. Egerçĭ loḳma ḥelāl ise güzel efkārlar gelür; eger ḥarām ise kötü efkārlar gelür. Daḫi loḳma ẕikrdir, ẕuhūr iden endīşeler o deñiziñ cevheridir. Ḥelāl loḳmadan aġzında ḫidmet ve ʻubūdiyyet ṭoġar ve ol lā-mekān olan cihān ṭarafına gitmek ve ʻazīmet üzere sülūk itmek ṭoġar. Derūn u dilden ve aġızdan. İşte bunlarıñ cümlesi ?olan loḳmadan neşv u nemā bulur. Ḥelāl ise andan güzel mīve ẕuhūr ider; ḥarām isen andan Ebū Cehl ḳarpuzu ẕuhūr ider dimek olur.

Ṣaḥīfe (186) Ḳāle's-Saʻdī :

فهم سخن چون نکند مستمع

قوت طبع از متکلم مجوی

فسحت میدان ارادت بیار

تا بزند مرد سخن کوی کوی

Fehm soḫen çun ne-koned mustemi‘

Kuvvet-i ṭab‘ ez mutekellim me-cūy

Fosḥet meydān irādet beyār

Tā be-zened merd soḫen gūy gūy

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Fehm*añlamaḳ, idrāk itmek *soḫen*söz *çun*çünkĭ *ne-koned*eylemez *mustemi‘*söz işidici *ḳuvvet-i ṭab‘*ṭabī‘at ḳuvveti-kĭ ḳavī ḫamse-yi bāṭınadan söz söylemek ḳuvveti dimekdir *ez mutekellim*söz söyleyiciden *me-cūy*isteme *fosḥet* genişlik *meydān*ma‘lūm geniş yer, maḥal *irādet* murād itmek dimekdir *beyār*getür *tā*ḥattá *be-zened*ura *merd-i soḫen*söz ṣāhibi, söz söyleyecek ādem *gūy*söyleyici *gūy*ṭop.

Maḥṣūl-i ebyāt :Söz añlamaḳ. Çünkĭ diñleniciniñ ḳābiliyet ve ṣalāḥiyeti olmaya. Żarūrī ve ṭabī‘ī söz söyleyeniñ söz ḳuvvetini isteme. Zīrā mütekellimi, söz söyleyiciyi söyledecek muḫāṭabdır. Bunlarda kĭ istimā‘a ve añlamaġa niyet olmaya mütekellimde ṭabī‘ī sükūt ider. Ḳuvvet-i kelām sāḳıṭ olur. Zīrā meydānıñ genişligi merīdānıñ cem‘iyyetiyle ḥāṣıl olur. Ya‘nī meydān-ı kelāmıñ genişligi müstemi‘īniñ istimā‘a ve söz añlamaġa ḳıyām dinleyenleriyle olur dimekdir. Ḥattá böyle olur ise merd-i süḫan olan ẕāt söz ṭopunu urur ya‘nī pür neş’e olaraḳ ‘aşḳ ve muḥabbetle kelāmı ṭop atar gibi meydān-ı muḥabbete atar dimekdir. Fi’l-ḥaḳīḳa böyledir. Mütekellim?Söz söyletmek muḫāṭablarıñ elinde ve göñlündedir. **(67a)**Şöyle kĭ bir

çocuḳ anasınıñ memesini aġzına alub çeker ve emerse süd gelür, çekmez ise süd gelmez. İşte mütekellim daḫi bunuñ gibidir.

Ṣaḥīfe (186) Ḳāle's-Sa'dī :

چون کنعانرا طبیعت بی هنر بود

پیمبر زاد کی قدرش نیفزود

هنر بنمای اکر داری نه کوهر

کل از خارست و ابراهیم از ازر

Çun Ken'ān-rā ṭabī'at bī-honer būd

Peyamber zād kī ḳadereş nīfuzūd

Honer be-numāy eger dārī ne gevher

Gul ez ḫārest u İbrāhīm ez Āzer

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Çun*çünkĭ *Ken'ān-rā*ma'rūf meşhūr olan Ḥażret-i Nūḥ 'aleyhi's-selāmıñ evlādındandır. Pederine īmān itmeyüb ġarḳolduṭ*abī'at*cibillet ve ḫilḳat *bī-honer*hünersiz *būd*idi*peyamber zād kī* peyġamber evlādı olmaḳlıḳ *ḳadreş*anıñ ḳadr ve rif'atini *nīfuzūdz*iyāde eylemedi *honer*ma'lūm *be-numāy*göster *eger dārī*ṭutarsıñ *ne*degildir *gevher*aṣıl *gul*ma'lūm *ez ḫārest*dikendendir *u İbrāhīm*'aleyhi's-selām *ez Āzer*pederi olan müşrik Āzerdendir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ Ḥażret-i Nūḥ ‘aleyhi’s-selāmıñ evlādı Ken‘ān ṭabī‘ati ve ḫilḳat-i cibilleti hünersiz idi. Anıñ peyġamber-zāde olması ḳadrini ziyāde eylemedi. Ḥattá Cenāb-ı Ḥaḳ anıñ ḥaḳḳında Ken‘ān senden degildir. Zīrā anıñ ‘ameli ġayr-i ṣāliḥdir, buyurdu. Eger hüner ṭutar iseñ göster yoḫsa aṣl ve gevherini meydāna ḳoma. Zīrā aña i‘tibār yoḳdur. Çünkĭ gülüñ aṣlı ḫārdır, dikenden ḥāṣıl olur. Lâkin cümleniñ ‘indinde maḳbūl ve merġūbdur. Ṭabī‘atinde ve kendü ẕātında olan ḳoḳu sebebiyle ve Ḥażret-i İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām müşrik olan pederi Āzerden tevellüd itmişdir. Lâkin ḫilḳat-i ẕātıylasıve maẓhariyyeti sebebiyle peyġamber olmuşdur. Pederiniñ müşrik olması aña żarar virmedi dimekdir.

Ṣaḥīfe (187) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib :

چرا ز غیر شکایت کنم که همچو حباب

همیشه خانه خراب هوای خویشتنم

Çerā zi ġayr şikāyet konem kĭ hemçu ḥabāb

Hemīşe ḫāne ḫarāb hevāy ḫ ̆īştenem

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Çerā*niçün *zi ġayr*başḳasından ġayrısından *şikāyet*ta‘cīzlik ve ıżṭırāb *konem*eyleyem *kĭ*ḥarf-i rabṭ *hemçu*gibi *ḥabāb*ṣuyuñ aḳındısına ṭaş ve emṣāli bir şey’iñ māni‘ olması sebebiyle atılan ve yine ṣuya düşen**(67b)** ṣuyuñ ḳabarıḳları ve ḥabbeleri ve içi boş olub bir anda peydā ve bir anda ṣu olur *hemīşe*dā’imā *ḫāne*ev *ḫarāb*żıdd-ı ma‘mūr *hevāy*şehvet ve ārzū *ḫ ̆īştenem*benim kendümiñ hevāsından dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ṣuyuñ yüzünde olan ḥabāb gibi niçün başḳasından şikāyet ideyim. Çünkĭ ḥabānıñ ḥāṣıl olması ṣudandır ve maḥv u izālesi daḫi ṣudandır, kendüsinden degildir. Zīrā ḥabābıñ ẕātında bir şey’ yoḳdur, içi boş bir şeydir. Anıñ içün buyurır kĭ: Dā’imā eviñ ḫarāblıġı kendümiñ hevā-yı nefsāniyye şehvet-i ṭabī‘at-i

deniyyesindendir. İnsānıñ aṣıl evi ise vücūdu ve bedenidir. Böyle bir ‘ālī ve ? dir kĭ bu ‘ālemlerde ne ki var ise o evde vücūddur. İşte bu eviñ ḫarābiyeti ve ma‘mūriyeti seniñ elindedir. Lâkin şurası-da ma‘lūm olsun-kĭ bu ‘ālem ‘ālem-i āḫiretiñ ‘aksidir. Ya‘nī burada vücūd evini ma‘mūr ider iseñ ‘ālem-i āḫiretde ḫarāb olmasa bulursuñ. Burada ḫarāb ider iseñ orada ma‘mūr ve ābād bulursuñ. Bu beyitde kĭ ḫarābiyet başḳa ya‘nī ‘ıyş u ‘işret ile ḫarāb itmek faḳīriñ ‘ıẓāeyledigim ḫarābiyet bu vücūduñ enāniyet ve varlıġını yıḳub ḫarāb itmekdir kĭ ‘ālem-i āḫiretde fevḳa’l-‘āde ma‘mūr ve ābād bulursuñ. İşte bunuñ gibidir. Burada güler iseñ orada aġlarsıñ; burada aġlar iseñ orada gülersiñ. Burada olan ḫarekāt ve sükunātıñ orada ‘aksi ẓuhūr ider. Meşelā burada çoḳ yersiñ orada az yersiñ. Ḥattá āyet-i kerīmede اذ هبتم طيباتكم فى حياتكم الدنيا buyurulmuşdur. Ya‘nī siz güzel ṭa‘ām u şarāb ve mīveleriñ ḥayāt-ı dünyāda gider. Deñiz ekl ile deñiz burada o rızḳlar azoldudimekdir. Daḫi dīger āyet-i kerīmede az gülüñ çoḳ aġlayıñ buyurulmuşdur. فاليضحكوا اقيلا و اليبكوا كثيرا buyurulmuşdur.

Ṣaḥīfe (187) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

كرچه ناصح را بود صد داعيه

پند را اذنى بيايد واعيه

تو بصد تلطيف پنداش ميدهى

او ز پندت**(a68)** ميكند پهلو تهى

يك كسى نا مستمع را ز استيز ورد

صد كسى كوينده را عاجز كند

ز انبیا ناصح تر و خوش لهچه تر

کی بود که رفت دم شان در حجر

زانچه کوه و سنك درکار امدند

می نشد بد بخت را بکشاده بند

انچنان دلها که بدشان ما ومن

نعتشان شد بل اشد قسوة

Gerçĭ nāṣiḥ rā būd ṣad dā‘iyye

Pend rā uẕnī be-bāyed vā‘iye

To be-ṣad talṭīf pendāş mī dehī

Ū zi pendet mīkoned pehlū tehī

Yek kesī nā mustemi‘ zi astīz u redd

Ṣad kesī guyende rā ‘āciz koned

Zi enbiyā nāṣiḥ-ter u ḫoş lehçe-ter

Key būd kĭ reft dem şān der ḥicr

Zānçĭ kive u seng der kār āmedend

Mī ne-şod bed baḫt rā be-guşāde bend

Ānçunān dilhā kĭ bed şān māvumen

Na‘tşān şod bel eşedd ḳisve(t)

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Gerçĭ*egerçĭ *nāṣiḥ rā*naṣīḥat idiciye *būd*olur *ṣad*yüz *dā‘iyye*sebeb, bā‘iş *pend rā*pend ve naṣīḥatine *uẕnī*ḳulaḳı *be-bāyed*gerekdir *vā‘iyye*ḳab ve maḥfaẓa *to*sen *be-ṣad*yüz *talṭīf*iltifāt ile *pendāş pend* naṣīhat *–eş*żamīr-i ġā’ib, o kimesneye rāci‘dir *mī dehī*viresiñ *üż*amīr, o kimesne *zi pendet*seniñ pend ve naṣīḥatinden *mīkoned*eyler *pehlū*yanını, bir ṭarafını *tehī*boş ya‘nī bir ḳulaġından girüb bir ḳulaġından çıḳar *yek*bir *kesī*kimesne *nā mustemi‘*işitmeyeci *zi astīz*‘ināddan *u redd* tard ve ḳabūl itmemek *ṣad*yüz *kesī*kimesne *guyende rā*?söyleyiciyi *‘āciz*ma‘lūm *koned*ider *zi enbiyā*Enbiyā-yı ‘İẓamdan *nāṣiḥ* nuṣḥ ve pend idici*ter*ziyāde *u ḫoş*güzel *lehçe* çehre*ter*ziyāde *key*ḳaçan *būd*olur *kĭ reft*gitdi *demşāndem*nefesi *şānż*amīrdir, enbiyāya rāci‘dir *derẓ*arfiyyet *ḥacer*ṭaş *zānçĭ*ol sebebden *kūh* ṭaġ *u seng*ṭaş *derkār*iş içinde *āmedend*geldiler *mī neşod*olmadı *bed*kötü *baḫt rā*ṭali‘ ve tecellisi *be-guşāde*açılmış *bend*baġ *ānçunān*böylece *dilhā*göñüller *kĭ*ḥarf-i rabṭ *bed*kötü *şān*ism-i işāret *mā*biz*vu men*ben *na‘tşānna‘t*vaṣf ve medḥ *şānż*amīr onlara rāci‘dir *şod*oldu*bel*belkĭ *eşedd*ziyāde şiddetlü *ḳisve(t)* ḳatılıḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Egerçĭ naṣīḥat idici ẕāta yüz sebeb ve bā‘iş oldu. Ya‘nī nāṣiḥ içün saña nuṣḥ ve pend itmege ve pek çoḳ şeyler söylemege sebeb ve mūcib vardır, söyleyebilür.**(68b)** Lâkin pend ve naṣīḥate ḳab olacaḳ ḳulaḳ gerekdir. Çünkĭ ḳulaḳ o kelāmıñḳabı ve maḥfaẓası gibidir. Sözler ḳulaḳa ḳonur, vaż‘ olunur, yeri ḳulaḳ olur. Saña ḳulaḳ gerekdir. Sen yüz iltifāt ile bir ādeme pend ve naṣīḥat ider iseñ o kimesne seniñ pend ve naṣiḥatinden bir ṭarafını boş ider. Ya‘nī nāṣiḥiñ kelāmı bir ḳulaġından girer ve bir ḳulaġından gider. Ḳaba üzerine ceviz ḳomaḳ gibidir, durmaz aḳar gider. ‘İnād ve reddinden bir şey’ istimā‘ itmeyen bir ādeme yüz söz söyleyici, pend ve nuṣḥ idiciyi ‘āciz ider. Ya‘nī böyle ‘inād olan ve ‘inādından işitmeyen bir ādeme yüz ādem naṣīḥat itse ve söz söylese aṣlı yoḳdur. Enbiyā-yı

‘İẕām ḥażerātından ziyāde nuṣḥ ve pend idici ve anlarıñ vech ve çehre-yi sa‘ādetlerinden ziyāde güzel ve ḫoş çehre ve lehçe kimde vardır ve kimde olur, kimse de olmaz. Öyle iken anlarıñ nuṣḥ ve pendi te’şīr itmedi kĭ anlarıñ nefesi kīmyā eşerleriñ ṭaşa geçdi ve te’şīr itdi.Ol sebebden ṭaġ ve ṭaş işe geldiler ya‘nī anlarıñ emirlerine muṭī‘ ve münḳād oldular. Lâkin ne çāre kötü baḫt olanlarıñ bağı açılmadı. Ṭaraf-ı ilâhiyeden anlara feṭḥ-i bāb olmadı ve ṭabī‘at-ı ḥayvāniyye ve nefsāniyye ve şehevāt-ı deniye bağından açılmaḳ müyesser olmadı. Öylece kĭ anlarıñ bed ve kötü olan göñülleri ve ḳalbleri bizden ve benden onlarıñ na‘t ve ṣıfātını eşşed-i ḳisve oldu. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳ kelām-ı ḳadīminde bunlarıñ ḥaḳḳında: *Bil eşşed-i ḳisve*buyurdu. Ḳisve yüzünden ṭaşdan ḳatıdır bunlarıñ ḳalbleri dimek olur. Çünkĭ ma‘lūmdur kĭ ṭaşa te’şīr vardır. Meşelā ‘ale’d-devām bir ṭaşıñ üzerinden ṣu cereyān itse elbette o ṭaşda eşer ider. Lâkin bunlarda aṣlā eşer yoḳdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (187) Ḳāle’s-Sa‘dī :

مکن کردن از شکر منعم مپیچ

که روز پسین سر بر اری بهیچ

Mekon kerden ez şukr men‘em me-pīç

Kĭ rūz pesīn ser ber erī be-hīç

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Mekon* eyleme *gerden*boynunu *ez şukr*şükrden *mun‘im*in‘ām ve iḥsān idici. Cenāb-ı Ḥaḳıñ şükründen *me-pīç*döndürme, çevirme *kĭ***(69a)**ḥarf-i ta‘līl *rūz*gün *pesīn*ṣonra ya‘nī āḫiret, ḳıyāmet *ser*baş *berārī*götirirsiñ *be-hīç*hīç eyle ya‘nī yoḳsuzluḳla.

Maḥṣūl-i beyt : Ey insān mun‘im-i ḥaḳīḳī olan Cenāb-ı Ḥaḳıñ in‘ām ve iḥsānınıñ şükrini edādan boynunu döndürme, çevirme kĭ yarın ḳıyāmet gününde başını yoḳsuzluḳdan götürürsüñ ya‘nī başını öñüne eydirsiñ, ?olursuñ. Hīç bir şey’sizlikden ya‘nī elinde hīç olur, başḳa bir şey’iñ olmaz dimekdir.

Ṣaḥīfe (190) Ḳāle’s-Sa‘dī :

در کوشهٔقناعت نان پاره و پینه

در پیش اهل معنی بهتر ز صد خزینه

Der kūşe-yi ḳanā‘at nān pāre vu pīne

Der pīş ehl-i ma‘nī bihter zi ṣad ḫazīne

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Derẓ*arfiyyet *kūşe-yi*bucaḳ *ḳanā‘at*żıdd-ı sefāhat *nān*ekmek *pāre*bir parça *vu pīne*eski çul ve ‘abā gibi bir şey’ *der pīş*öñünde *ehl-i erbāb-ı ma‘nī*żıdd-ı ẓāhir*bihter* ziyāde güzel *zi ṣad*yüz *ḫazīne*ma‘lūm aḳçe ?olan maḥaldir.

Maḥṣūl-i beyt : Bir parça ekmek ve eski bir ‘abā ile ḳanā‘at köşesinde olmaḳ ehl-i ma‘nā ve ‘ilm-i bāṭına āşinā olanlarıñ öñünde ve ‘indinde yüz ḫazīneden ziyāde güzeldir. Çünkĭ القناعت کبخ لایفنی buyurulmuşdur. Ḳanā‘at bir ḫazīnedir kĭ aşlā fenā bulmaz. Lâkin ḳanā‘at itmeyen degil yüz ḫazīne on biñ ḫazīne olsun fenā olur.

Ṣaḥīfe (191) Ḳāle’s-Sa‘dī :

پریشان کن امروز کنجینه چست

که فردا کلیدش نه در دست تست

کنون بر کف دست نه هرچه هست

که فردا بدندان کزی پشت دست

Perīşān kon imrūz gencīne çost

Kĭ ferda kilīdeş ne der dest tost

Kunūn ber keff dest ne herçĭ hest

Kĭ ferdā be-dendān gezī poşt dest

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Perīşān*ṭaġıtmaḳ *kon*eyle *imrūz*bugün *gencīne*ḫazīne *çost*çabuḳ, ‘acele *kĭ*ḥarf-i ta‘līl *ferda*yarın *kilīdeş*anıñ kilīdi *ne*degildir *der dest*elde*tost*seniñ *kunūn*şimdi *ber*üzere *keff*avuç *dest*el *nehḳoy herçĭ*her nesne her şey’ kĭ *hest*vardır *kĭ*ḥarf-i ta‘līl, zīrā dimek *ferdā*yarın *be-dendān*dişle *gezī*ışırırsıñ *poşt*arḳa, ẓohr *dest*el.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bugün çabuḳ ḫazīneni ṭaġıt,**(69b)** perīşān eyle ya‘nī emr-i ilâhiye imtişāl[en] herkesiñ ḥaḳḳını vir. Zīrā yarın yemv-i ḳıyāmetde o ḫazīneniñ kilīdi seniñ elinde degildir. Şimdi fırṣat var iken her neñ var ise avucunuñ üzerine ḳoy ya‘nī iḥsān eyle fuḳāra ve ża‘ifāya. Zīrā yarın yevm-i cezāda dişle eliniñ arḳasını ışırırsıñ. Lâkin fā’ide virmez efendim.

Ṣaḥīfe (191) Ḳāle’s-Sa‘dī :

نه خواهنده‌ٔبر در دیکران

بشکرانه خواهنده از در مران

Ne ḫˇāhende-yi berder dīgerān

Be-şukrāne ḫˇāhende ez der merān

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ne*degildir *ḫˇāhende-yi*isteyici, ṭaleb idici *ber*üzere*der*ḳapu *dīgerān*başḳalarınıñ *be-şukrāne*şükr iderek *ḫˇāhende*isteyiciyi, ṭaleb idiciyi *ez der*ḳapudan *merān*sürme, red itme.

Maḥṣūl-i ebyāt : Başḳalarınıñ ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳıñ ġayrılarınıñ ḳapusundan isteyici ve ṭaleb idici degil/siñ ya‘nī zengin ve ġanī ādemsiñ. Öyleolduise buña şükrāne olaraḳ, / şükr iderek isteyiciyi ve ṭaleb idiciyi ḳapudan sürme, red itme. Ya‘nī o gibi ehl-i ḥāl-i fuḳarā ve ża‘ifāyı ikrām ve iḥsān eyle. O gibileri ḳapuñdan red /itme. Şükrāne-yi ni‘met ve ġanīliḳ olsun dimekdir./

Ṣaḥīfe (192) ḲāleFi’l-Meşnevī :

چون درختست ادمی و بیخ عهد

بیخ را تیمار می باید بجهد

عهد فاسد بیخ پوسیده بود

وز ثمار و لطف ببریده بود

شاخ و برك نخل کرچه سبز بود

چون تبه شد ببیخ سبزی نیست سود

ور ندارد برك سبز بيخ هست

عاقبت بيرون كند صد بركدست

Çun dıraḫtest ādemī vü bīḫ ‘ahd

Bīḫ rā tīmār mī bāyed be-cehd

‘Ahd fāsid bīḫ pūsīde būd

Vez şemār u luṭf be-borīde buved

Şāḫ u berg naḫl gerçĭ sebz buved

Çun tebeh şod bīḫ sebzī nīst sūd

Ver nedāred berg sebz be-bīḫ hest

‘Āḳıbet bīrūn koned ṣad berg dest

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Çun*gibi ma‘nāsınadır *dıraḫtest dıraḫt* aġaç *-est* dır *ādemī*insān *vü bīḫ*kök *‘ahd*söz virmek *bīḫ rā rā* edāt-ı mef‘uldür köke *tīmār*terbiye *mī bāyed*gerekdir *be-cehd*sa‘y ve ġayret ile *‘ahd*ma‘lūm *fāsidż*ıdd-ı ṣāliḥ *bīḫ*kök *pūsīde*çevirmiş *būd*olur *vez şemārve*zezden muḫaffefdir, neden dimekdir *şemār***(70a)** meyve *u luṭf*ma‘lūm *be-borīde*kesilmiş *buved*olur *şāḫ*aġacıñ dalı *u berg* yapraḳ *naḫl*ḫurma agacı *gerçĭ*egerçĭ *seb*zyeşil *buved*olur *çun*çünkĭ *tebeh*fenā *şod*oldu*be-bīḫ*kökünden *sebzī*yeşillik *nīst*yoḳdur ya‘nī olmaz *sūd*fā’ide *ver*eger *nedāred*ṭutmaz

berg yaprak *sebz*yeşil *bīḫ*kök *hest*vardır *‘āḳıbet*nihāyetü’l-emr *bīrūn*taşra *koned*ider *ṣad*yüz *berg* yaprak/*dest*el /.

Maḥṣūl-i ebyāt :İnsān aġaç gibidir. Bu aġacıñ köki-de ‘ahddır. Ya‘nī insānıñ ḳālū belā da kī ‘ahd ve mīṣāḳıanıñ kökü gibidir. Aġacıñ kökünü sa‘y ve ġayretle tīmār etmek gerekdir. Eger ‘ahd fāsid ise kök çevirmiş dimekdir. Bu cihetle o aġaçdan mīve vü şemere ve luṭf u mürüvvet kesilmiş olur. Zīrā aġacıñ kökü çürüdü, esāsı yoḳdur. Egerçī aġacıñ dalları, budaḳları ve yapraġı ḫurma aġacı gibi yeşil olur. Çünkī kökü fenā oldu, yeşillik fā’ide virmez, eger yapraġı yeşillik ṭutmazsa. Lâkin aġacıñ kökü olsa ya‘nī çürümese nihāyetü’l-emr o aġaçdan yüz yaprak ve mīve ḥāṣıl olur. /El virir ẓāhir olur/. Zīrā temel-i esās olan kök mevcūd ve bāḳīdir. İşte bu temşīlden añlaşıldı-ki insānıñ esās ve i‘tiḳādı düzgin ve ṣaġlam olur ise o aġacıñ üzerine insān ba‘żı rūzgār-ı hevā-yı nefs ve şehevāt her neḳadar yapraḳlarını döker ise de ‘āḳıbetü’l-emr kök sāyesinde fellāḥ ve cennāt bulur.

Ṣaḥīfe (194) Ḳāle Fi’l Meşnevī :

كريكى سر را ببرد از بدن

صد هزاران سر برارد در ز من

اقتلونى ياثقاتى لايما

ان فى قتلى حياتى دائما

ان فى موتى حياتى يافتى

كم افارق موطنى حتى متى

شير دنيا جويد شكارى و برك

شیر مولی جوید ازادی[و]مرك

(b70)چونکه اندر مرك بیند صد وجود

همچو پروانه بسوزاند وجود

Ger yekī ser rā be-bored ez beden

Ṣad hezārān ser ber āred der zemen

Uḳtulūnīyā şikātī lāyimā

İnne fī ḳatlī ḥayātī dā'imā

İnne fī mevtī ḥayātī yāfetī

Kem ifāreḳ mevṭınī ḥattá metī

Şīr dunyā cevīd şikārī u berg

Şīr mollā cevīd āzādī [vü] merg

Çunkĭ ender merg bīned ṣad vucūd

Hemçu pervāne be-sūzāne vucūd

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Ger* eger *yekī* bir *ser rā* başıñı *be-bored* iletdi /geçdi/ giderdi *ez beden* vücūdundan *ṣad* yüz *hezārān* hezārın cem'īdir, biñler *ser*baş

*derẓ*arfiyyet *zemen*zamān, vaḳt*uḳtulūnī* sizler beni ḳatl idiñ*yā şikātī yā* ḥarf-i nidā *şiḳa* burada dostlarım dimek *lāyimā*levm iderek*inne fī ḳatlī*taḥḳīḳ benim ḳatlimde *ḥayātī*benim ḥayātım vardır *dā'imā*beḳā ṭarīḳiyle*inne fī mevtī*taḥḳīḳ benim mevtimde *ḥayātī*benim ḥayātım vardır *yāfetī*ey yigit *kem*/niceye dek/ *ifāreḳ*/müfāreḳat idem/ *mevṭınī*benim vaṭanım /menzilimden/*ḥattá*ġāye içündür /nice dek/ *metī*zamān ma'nāsına *şīr*arslan *dunyā*ma'lūm *cevīd*arar*şikār* av *u berg* burada azıḳ dimekdir *şīr*arslan*Mevlā* Cenāb-ı Ḥaḳ *cevīd*arar *āzādī*/ḳurtulmaḳ/ *vu merg*ölüm *çunkĭ ender*içinde *merg*ölüm *bīned*görir *ṣad*yüz *vucūd*ma'lūm ḥayāt-ı mevcūd olmaḳ *hemçu*gibi *pervāne*ma'lūm *be-sūzāne*yaḳalar *vucūd*ten ve beden.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger biri meydān-ı muḥārebede vücūdundan başını ilete, gidere ol anda ve ol zamānda anıñ bir başınıñ yerine yüz biñler baş getüreler. Ya'nī fī sebīl ilâh meydān-ı muḥarebede şehīd olanlar içün Cenāb-ı Ḥaḳdan olunacaḳ iḥsān bī nihāyet ve bī ḥesābdır. Ey benim dostlarım baña levm iderek beni öldiriñ. Zīrā benim ḳatlimde ḥayāt-ı dā'imī vardır. Taḥḳīḳ benim mevtimde ḥayāt buldum. Ne zamāna ḳadar ve ne vaḳte ḳadar ben vaṭanımdan /müfāreḳat ideyim./ Artıḳ /ölüvirir, yatar dimekdir/. Nice bir bu külḫānde olalım dimekdir. Dünyā arslanı av ve azıḳ arar; mollā arslanı āzādlıḳ ve ölmek arar. Ya'nī firāk-ı nār-ı dost 'aẕābından ḳurtulmaḳ ve anıñ yolunda cān virüb aña vāṣıl olmaḳlıḳ arar. Zīrā kĭ ölmeklikde yüz vücūd görir. Anıñ içün pervāne ve sen vücūdını yaḳarlar. Ya'nī şühedānıñ ḥaḳlarında olan luṭf u kerem-i ilâhī pek çoḳ olub meşelā bir külḫāncıyı külḫāndan ḳaldırub yekden pādişāh **(71a)**idüb salṭanatı kendüsine iḥsān itmek ne derecede aña i'zāz ve iḫtirām olur ise işte ḳıyās ḳabūl itmedigi ḥālde bu mevt daḫi ḥayāta nisbetle öyle olur. ?içün bu ḳadar çoḳ temşīl idebilürüz.

Ṣaḥīfe (195) Ḳāle'ṣ-Ṣā'ib :

در سر این غافلان طول امل دانی که چیست

اشیان کردست ماری در کبوتر خانهٔ

Der ser īn ġāfilān ṭūl amel dānī kĭ çīst

Āşiyān kerdest mārī der kebūter ḫāne'

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Der*ẓarfiyyet *ser*baş *īn*bu *ġāfilān*ġāfiliñ cem'īdir, ġāfil żidd-ı āgāh *ṭūl*uzun *amel*ārzū ve iştihā' *dānī*bilürmisiñ *kĭ*ḥarf-i rabṭ *çīst*nedir *āşiyān*yuva *kerdest*olmuşdur *mārī*yılan *der*ẓarfiyyet *kebūter*gögerçin *ḫāne*ev.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bu ġāfil olan ādemleriñ başında ṭūl amel ve efkār nedir bilür misin? Gögerçin ḫānesinde bir yılanıñ yuva yapmasıdır. Ya'nī gögerçiniñ ḫānesiñi onuñ içinde yılan yuva yapar ise naṣıl olur. İşte anıñ gibi ġāfillere ṭūl musallaṭ olmuşdur. Ḫasretü'd-dünyā ve'l-āḫiret olmuşlardır. Vāh bīçāregān iḫvān yazıḳ yazıḳ. Cenāb-ı Ḥaḳ cümlemize müdded iḥsān idüb böyle ṭūl amelden ḫalāṣī ile ṭūl amel-i āḫiret iḥsān eylesün. Āmīn.

Ṣaḥīfe (198) Ḳāle Fi'l-Meşnevī :

هر كرا دارد هوسها چان پاك

زود بيند حضرت و الوان پاك

Her kirā dāred heveshā çān pāk

Zūd bīned Ḥażret u elvān pāk

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Her kirā*her kimesne *dāred*ṭutar *heveshā*hevesiñ cem'īdir, heves,teb'iyyet *cān*ma'lūm *pāk*ṭāhir *zūd*tīz, çabuḳ *bīned*görür*Ḥażret*Cenāb-ı Ḥaḳı *u elvān*ḫāne ortasında olur. Öñü açıḳ, büyük bir maḥaldir *pāk*ṭāhir.

Maḥṣūl-i beyt : Her kimesne kĭ /ārzū ve iştihā' u nefs heveslerinden cānını pāk ve ṭāhir/ ṭutar. O kimesne çabuḳ Ḥażret-i Ḥaḳı ve elvān-ı sübḥāniyye-yi 'izzet-i pākı görir ve müşāhede ider. Cenāb-ı Ḥaḳıñ elvānı yedi ḳat gökleriñ üst ṭarafını *lā ḫalā velā melā* derler. İşte orasıdır. Ya'nī ḳurb-ı ma'neviyyesidir.

Ṣaḥīfe (199) Ḳāle's-Sa'dī :

وبالست دادن برنجور قند

که داروی تلخش **(b71)**بود سودمند

ز علت مدار ای خردمند بیم

چو داروی تلخت فرستند حکیم

Vebālest dāden be-rencūr ḳaned

Kĭ dārū-yı telḫeş būd sūdmend

Zi 'illet medār ey ḫıredmend bīm

Çu dārū-yı telḫet firistend ḥekīm

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Vebāles*tḫaṭā, günāh *-est*-dir *dāden*virmeklik *be-rencūr*bā-yışıla*rencūr* ḫasteye *ḳand*şeker *kĭ*ḥarf-i ta'līl *dārū-yı* 'ilācdır *telḫeş telḫ* acı *–eş*żamīr, ḫasteye rāci'dir *būd*olur *sūdmend* fā'idelü *zi 'illet*'illetden *medār*ṭutma *ey*ḥarf-i nidā *ḫıredmend*'aḳıllu, 'aḳıl ṣāḥibi *bīm*ḳorḳu *çu*çünkĭ *dārū-yı* 'ilāc, devā *telḫet telḫ* acı *–et*saña *firistend*göndermiş *ḥekīm*ṭabīb.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḫaṭā ve günāhdır ḫaste olan ādeme şeker virmek. Zīrā öyle ḫaste ādeme şeker yaramaz. Ancaḳ aña acı 'ilāc fā'ide ve şifā virir marażdan. Ey 'aḳıllu olan kimesne ḳorḳu ve ḫavf ṭutma. Çünkĭ o acı olan 'ilacı saña ḥāẕıḳ ṭabīb göndermişdir. İşte o acınıñ içinde bir ṭatlu vardır kĭ şekerden ā'lādır ve aña ḳıyās olunmaz. O da i'āde olunacaḳ ṣıḥḥat ve 'āfiyetdir sulṭanım.

Ṣaḥīfe (200) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib :

تیره روزان جهانرا بچراغی دریاب

تاپس از مرك ترا شمع مزاری باشد

Tīre rūzān cihānrā be-çerāġī deryāb

Tā pes ez merg-i torā şem‘-i mezārī bāşed

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Tīre*ḳaranlıḳ *rūzān*rūzuñ cem‘īdir, gündüzler *cihānrā*dünyā ve bu ‘ālem *be-çerāġī* ma‘lūm şem‘ veyā ġaz veyā Frenk mumu-kǐ yanar *deryāb*burada bul ve ara dimekdir *tā*ḥattá *pes*ṣoñra *ez merg*ölümden *torā*seniñ *şem‘*ma‘lūm *mezārī*seniñ mezārında dimekdir*başed* olur.

Maḥṣūl-i beyt :Gündüzü ḳaranlıḳ olsa ādemleri ya‘nī dünyā başıma zindānolduderler kemāl-i ġam-ı vehmden. İşte öyle olan ādemleri bir çerāġ ile ara, bul. Ya‘nī anlara luṭf ve merḥamet idüb imdādlarına yetiş. Ḥattá sen öldükden ṣoñra anlara eylediğiñ luṭf ve iḥsān seniñ mezārınıñ mumu ola.

Ṣaḥīfe (201) Ḳāle’s-Sa‘dī :

دوست نزدیکتر از من بمنست

وین عجبتر که من از وی دورم

Dūst nezdīkter ez men bemenest

Vīn ‘acebter kǐ men ez vey dūrem

(23**)** ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

(72a)Ṣaḥīfe (202) Ḳāle’s-Sa‘dī :

خلاف طریقت بود کاولیا

تمنا کنند از خدا جز خدا

Ḫilāf-ı ṭarīḳat būd k’evliyā

Temennā konend ez Ḫodā coz Ḫodā

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ḫilāf* muḫālif *ṭarīḳat*yol ve gidiş *būd*olur *k’evliyā kĭ* harf-i rabṭ *evliyā*Cenāb-ı Ḥaḳıñ sevgilü ḳulları *temennā*etmek ricā etmek *konend*ideler *ez Ḫodā*Cenāb-ı Ḥaḳdan *coz*ġayrı *Ḫodā*Cenāb-ı Ḥaḳıñ ġayrıyı.

Maḥṣūl-i beyt : Evliyā-yı Kirām Ḥażerātınıñ gidiş ve ṭarīḳat-i ‘aliyyeleriniñ ḫilāfıdır kĭ Cenāb-ı Ḥaḳdan Ḥaḳıñ ġayrısını temennī ve ricā ve ṭaleb ideler. Anlar ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳdan rıżā-i Ḥaḳı temennī ve ricā iderler. Ammā görirsiñ-kĭ anlar da ba‘żı vükelā ve vüzerāya gidüb bir şey’ temennī iderler. Evet öyledir. Lâkin burasını saña ‘ıẓaitmek ve añlatmaḳ müşkildir. Ancaḳ bir cüzī’ ‘ıẓaidebilürüm. Evliyā-yı Kirām Ḥażerātı bu ‘ālemde bir vücūd görirler ve bilürler iki degildir. O da Cenāb-ı Ḥaḳıñ vücūdıdır. Ancaḳ ḥikmet-i rabbānī öyle olmuş-kĭ esbābdan ṭaleb oluna. İşte bu maḫlūḳāt cümlesi Cenāb-ı Ḥaḳıñ bir isminiñ maẓharıdır. Meşelā ‘ilm ṭaleb idecekseñ bunu ‘ulemādan ṭaleb itmeli, ḳapusu orasıdır, Cenāb-ı Ḥaḳıñ ‘ilm ḳapusu orasıdır. Lâkin iḥsān Ḥaḳıñdır, Ḥaḳ iḥsān ider. Ancaḳ esbāb ‘ulemādır. *Ve ḳıs ‘alā haẕā* cümlesi böyledir. İşte Evliyā-yı Kirām Ḥażerātı maḫluḳdan ṭaleb ider. Lâkin bizim gibi ġaflet ile degil. Anda Ḥaḳı müşāhede ile Ḥaḳdan istercesine ‘ıẓa ider. Lâkin biz öyle degiliz. Ancaḳ maḫlūḳu müşāhede ederiz ve maḫlūḳdan isteriz. ?cehl ve ġaflet-i ‘aẓimdir. Bu baḥş ṭolıdır. Tercemetü’l- Ḥaḳāyıḳü’l-Ḥaḳīḳat nām risālemizde mürāca‘atle maṭlūb ḥāṣıl olur.

Ṣaḥīfe (203) Ḳāle’ṣ- Sā’ib :

ترا بکوهر دل کرده اند امانت دار

ز دزد امانت حق وانکاه دار مخسب

Torā be-gevher-i dil kerdeʾend emānet dār

Zi dozd emānet-i Ḥaḳ vāngāh dār meḫosb

Maʻānī-yi elfāẓ :*Torā*saña *be-gevher* maʻlūm Türkçe cevher derler *dil*gönül *kerde end*eylemişlerdir *emānet*bir şey'i bir yere ṣaḳlanmaḳ içün bıraḳmaḳ*dār*ṭut *z*iez den muḫaffefdir *dozd*ḫırsız, sāriḳ *emānet*maʻlūm*Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳ *vāngāh***(72b)**andan ṣoñra *dār*ṭut *meḫosb*uyuma.

Maḥṣūl-i beyt : Ey insān saña Cenāb-ı Ḥaḳ bu gönlü emānet eylemişdir. Ḥaḳıñ emānetini ḫırsızdan ṭut yaʻnī emīn eyle ḫırsızdan. Ḥaḳıñ emānetini eser kĭ /ġaflet idüb uyuma/ yaʻnī o /emāneti/ ġaflet idüb ḫırsıza ḳabdırma. Naṣıl kĭ giceleriñ bekçiler çarşuda ṣabaḥa ḳadar dükkānları beklerler sen de anlar gibi ḳalbiñ dükkānını bekle ve muḫāfaẓa eyle. Zīrā kĭ Cenāb-ı Ḥaḳıñ beyti ve saña emāneti olub içinde olan emtiʻa ve mücevherātı bu dünyānıñ emtiʻa ve mücevherātına ḳıyās eyleme. Zīrā anıñ ḳıymet ve bahāsını kimesne bilemez. Eger bunları sāriḳ-i ʻatīḳ olan şeyṭana çaldırır iseñ ṣonra dünyā ve āḫiretde mes'ūl ve muʻātebsiñ ve hem-de muflissiñ. Lâkin المفلس فی امان الله*el-müflisu fī emānillâh* derler. Bu iflās degildir. O iflās varlıġını ve ʻibādet u ṭāʻatini görmeyüb bunları maḥv ve izāle ile hiçbir şey'e mālik olmayan ʻabd-i ?maḳāmında ve ḥużūr-ı Ḥaḳkda ḳā'im olan ẕāt ḥaḳḳındadır.

Ṣaḥīfe (205) Ḳāle's-Saʻdī :

ترا انکه چشم و دهان داد و کوش

اکر عاقلی در خلافش مکوش

چو پاكآفریدت بهش باش و پاك

که ننکست نا پاك رفتن بخاك

مرو زیر بار کنه ای پسر

که حمال عاجز بود در سفر

مکن عمر ضایع بافسوس وحیف

که فرصت عزیزست و الوقت سیف

Torā ankĭ çeşm u dehān dād u gūş

Eger ‘āḳilī der ḫilāfeş me-gūş

Çu pāk āferīdet beheş bāş vü pāk

Kĭ ne-nekest nā pāk reften be-ḫāk

Me-rev zīr bār goneh ey peser

Kĭ ḫemmāl ‘āciz būd der sefer

Mekon ‘omr żā‘yi bāfsūs u ḫeyf

Kĭ forṣet ‘azīzest u el-vaḳt seyf

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Torā*saña *ankĭ*o ẕāt-ı Ḥaḳ kĭ *çeşm*göz *u dehān*aġız *dād*virmiş, iḥsān eylemiş *u gūş*daḫi ḳulaḳ *eger ‘āḳilī*‘ākil iseñ *derẓ*arfiyyet *ḫilāf*muḫālif –*eş*Cenāb-ı Ḥaḳḳa *me-gūş*sa‘y eyleme *çu*çünkĭ *pāk*ṭāhir *āferīd*ḫalḳ etmiş

–*et*seni *beheş*/‘aḳıllu/ *bāş*ol *vu pāk*ṭāhir *ḳi*ḥarf-i ta‘līl *ne-nekest*‘ārdır *nā pāk*ṭāhir olmaḳsızın *reften*gitmek *be-ḫāk*ṭopraḳa *me-rev*gitme *zīr*alt *bār*yük *goneh*günāh, ‘işyān *ey*ḥarf-i nidā*peser*oġul *ḳi*ḥarf-i rabṭ *ḥemmāl*yük ṭaşıyan ādem *‘ācizż*ıdd-ı ḳādir**(73a)** *būd*olur *derẓ*arfiyyet *sefer*eşnā-yı ṭarīḳ *mekon*eyleme *‘omr*hayāt-ı dünyā *żā‘yi*telef *bāfsūs*ḥasret ve nedāmetle *u ḥeyf*yazıḳlanmaḳla *ḳīz*īrā *forṣet*geçmiş vaḳt, hiçbir mevāni‘ olmayan *‘azīzest*maḳbūl ve mükerremdir ve muḥterem şeydir *u el-vaḳt*daḫi bu zamānlar ve vaḳitler *seyf*ḳılıçdır ya‘nī zamān vaḳti kesüb ḳaṭ‘ etmekde seyfe beñzer dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳ kemāl-i luṭf u kereminden saña göz ve aġız ve ḳulaḳ iḥsān ve ‘ināyet itmişdir. Eger ‘āḳil iseñ Cenāb-ı Ḥaḳḳa muḫālefet etme-ḳī sa‘y ve ġayret etme-ḳī bu ḫām efkārdır. Çünkī hiçbir aḥd aña muḫālefet etmege ḳudreti yoḳdur. Ya‘nī bu göz ve aġız ve ḳulaḳ saña ne içün iḥsān olundıġını bilüb mā ḫalaḳ Allah ṣarf etmege sa‘y ve ġayret lāzımdır. Yoḫsa ḫilāfına ṣarf cā’iz degildir. Artıḳ ḫilāfı ne olduġı cümleniñ ma‘lūmıdır. Ya‘nī gözüñle ḥarāma baḳarsañ, aġzıñla ġıybet ederseñ ve yalan ve sā’ire gibi söylerseñ, ḳulaġınla ḥarām istimā‘ iderseñ bunları ‘adüvv-i ḥesāba gelmez. Sen bunlarıeygü bilürsüñ buyurur ḳī çünkī seni Cenāb-ı Ḥaḳ pāk ḫalḳ itdi. ولقد كرمنا بنى ادم . Sen-de Cenāb-ı Ḥaḳḳa /‘aḳıllu ol/ ve pāk ol. Ya‘nī ‘ibādet u ṭā‘at ve emrine iṭā‘at idüb nehy-i ilâhīden ictināb itmekdir. Zīrā ṭopraḳa nā pāk gitmek ‘ārdır. İnsān olana ba‘de’l-mevt ma‘ṣiyetle ḳabre girmek ve ḥużur-ı Ḥaḳḳa yüz ḳarasıyle gitmek çoḳ ‘ārdır. İnsān bir büyük ẓātıñ yanına bile yüz ḳarasıyla giremez. Nerede ḳaldı-ḳī Cenāb-ı Ḥaḳḳa gitmek. Ey oġul, ey evlād!Aġır olan günāh ve ma‘ṣiyet yükünüñ altına girme. Zīrā görmez misiñ ḥamāl seferde ‘āciz olur ya‘nīzüḳaḳlarda yük altında giden ḥamālı görmez misiñ. Naṣıl ‘āciz ve ter içinde ḳalur. Elini ḳolunu ṣallayaraḳ giden ādemle bir midir. Elbette degildir. İşte buralarıñ ma‘lūm olduysa artıḳ ‘ömrini ḥayf ve birṭaḳım ?şeyler ile żāyi‘ eyleme. Çünkī fırṣat şimdi elde iken hemān sa‘y ve ġayret eyle. Çünkī fırṣat ‘azīz ve muḥterem şeydir, her zamān ele geçmez. Ve vaḳt ise ya‘nī seniñ ‘ömriniñ günleri ise ḳılıç gibidir, dā’imā ‘ömrini**(73b)** kesmekdedir. Her gün ‘ömriniñ bir parçasını kesüb atar dimekdir. Nihāyet ‘ömr tamām olur. Elde bir şey’ yoḳdur. Ancaḳ günāh ve ma‘ṣiyet çoḳdur. Nihāyeti yoḳdur ve’s-selām.

Ṣaḥīfe (205) Ḳāle'l-Ḥakīm Senāyī :

این جهان بر مثال مردارست

کر کسان اندرون هزار هزار

مرانرا همی زند مخلب

وان مرین را همی زند منقار

اخرالامر بکذرند همه

و ز همه باز ماند این مردار

Īn cihān ber miṣāl mordārest

Kerkesān enderūn hezār hezār

Īn merānrā hemī zened miḫleb

Vān merīn rā hemī zened minḳār

Āḫirü'l-emr be-goẕarend heme

Vu zi heme bāz māned īn mordār

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Īn*bu *cihān*dünyā *ber*üzere *miṣāl*temṣīl ve müşābehet dimekdir *mordār*ma'lūm Türkçe ?ta'affün iden şey'e ve emṣāli şeylerdir /ve münecces dimekdir/ *-est* –dir*kerkesān*kerkesiñ cem'īdir, bu meşhūr ḳuşdur, Türkçe

aña aḳbaba dirler. Ekşeriyā lāşe üzerine ḳonar ve dā'imā lāşe yer *enderūn*içinde *hezār*biñ *hezār*biñ *īn*bu aḳbaba *merānrā*anlara, biñ aḳbabalara *hemī*dā'imā *zened*urur *miḫleb*ṭırnaḳ *vān*o *merīn rā*buña, aḳbabaya *hemī*dā'im *zened*urur *minḳār*burnununñ ucu ve ḳaḳası *āḫirü'l-emr*netīce, ṣoñra *be-gozarend*geçerler, giderler *heme*cümlesi *vu zi heme*cümleden *bāz*girü *mānedḳ*alur *īn*bu *mordār*lāşe gibi müte'effün şey'e.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bu dünyā murdār, ta'affün itmiş lāşe gibidir. /müneccesdir. / Bu dünyānın içinde aḳbaba denilen ve dā'imā lāşe yimege meftūn olan ḳuşlar biñlercedir. İşte bu ḳuşlar lāşeniñ başına hücūm idüb anı yimek içün birbirlerine ṭırnaḳ ururlar. Ya'nī sen yeme ben yiyeyim diyü birbirleriyle ġavġa iderler. İşte bunlar anlara ya'nī bu ṭarafda olan o ṭarafda olanlara böylece ṭırnaḳ ururlar. O ṭarafda olanlar-da bu ṭarafda olanlara ḳaḳalarıyla ururlar. Āḫirü'l-emr ṣoñra cümlesi o lāşeniñ üzerinden geçerler, giderler. Ya'nī baḳarlar ki olacaḳ şey' degildir, dā'imā ġavġa ideyorlar ve-yāḫūd ḳarınları ṭoydu. İşte bu lāşe ve bu murdār anlarıñ cümlesinden girü ḳalur dimekdir. Burada lāşe dünyāya ve ehl-i dünyāda aḳbabaya teşbīh olunub ḫalḳ bu lāşe içün degil uruşma birbirleriniñ **(74a)**boġazlarına şarılub helāk ve telef iderler. Nihāyetü'l-emr gözleriñ lāşede ḳalaraḳ çıḳub giderler. Meşhūrdur*: Ḫorūs ölmüş gözü çöplükde ḳalmış*. Derler. Vā ḥasretā vāveyletā vā nedāmetā.

Ṣaḥīfe (207) Ḳāle'ṣ-Ṣā'ib :

چون سرو در مقام رضا ایستاده ام

آسوده خاطرم ز بهار و خزان خویش

Çun serv der maḳām rıżā īstāde'em

Āsūde ḫāṭırem zi bahār u ḫazān ḫ'īş

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Çun*gibi *serv* istiḳāmet ṣāḥibi olan ve dā’imā yapraḳlı ṭuran bir aġaçdır *derẕ*arfiyyet *maḳām*ma‘lūm bir yer *rıżāż*ıdd-ı ġażab *īstāde*ayaḳ üzerine ḳā’im olmaḳ -*em*ben *āsūde*emn u rāḥat *ḫāṭırem*benim ḫāṭırım *zi bahār*ma‘lūm mu‘tedil bir mevsimdir *u ḫazān*mevsim-i ḫazān kĭ ṣoñbahār dinür *ḫ ̄īş* kendü.

Maḫṣūl-i beyt : Maḳām-ı rıżā-i ilâhīde serv aġacı gibi ṭogru ṭurmuşum. Kendü bahār ve ḫazānımdan āsūde ḥāṭırım ya‘nī insānların vaḳt-i sürūrlarıñ ve ḫazānları vaḳt-i ġümūm ve hümūmlarıdır. Binā[en] ‘aleyh benim ḫāṭırım sürūr ve ġümūm u hümūmdan āsūdedir. Zīrā maḳām-ı rıżāda ḳā’im olanlar içün sürūr ve gümūm müsāvīdir. Ya‘nī ister sürūr gelsün, ister ġümūm gelsün cümlesi ol maḥbūb-ı ḥaḳīḳīniñ misāfiri ve hediyesidir. Cümlesine rāżıyım. ‘Āşıḳān ṣādıḳān ancaḳ bu ġam ve sürūru farḳ ve temeyyüz vücūdına mālik olanı ehl-i nefsī ve hevāṣī ider. Yoḫsa maḳām-ı fenāda olanlar içün ġam ve sürūru ḥasbī yoḳdur. Cümlesi ẕevḳ ve ṣafādır. من لم یرق لم یعرف.

Ṣaḥīfe (210) Ḳāle’s-Sa‘dī :

کرم کن که فردا که دیوان نهند

منازل بمقدار احسان دهند

Kerem kon kĭ ferdā kĭ dīvān nehend

Menāzil be-miḳdār-ı iḥsān dehend

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Kerem*ikrām ve luṭf u ‘ināyet *kon*eyle *kĭ ferdā*yarın *kĭ*ḥarf-i rabṭ *dīvān*meclis *nehend*burada ḳurılur *menāzil*menziliñ cem‘īdir; yerler, maḥaller, derecāt *be-miḳdār*ḳadr, ḳıymet *iḥsān*ma‘lūm virmek/*dehend*/ virirler, ‘ıṭā iderler.

Maḫṣūl-i beyt : Kerem u luṭf ve iḥsān eyle kĭ yarın rūz-ı maḥşer olub dīvān evliyā ve enbiyā ve mü’minīn ḳurılur. O günde virilecek derecāt u menzil o ādemiñ

(74b)dünyāda eyledigi iyiligiñ miḳdārı ve ḳadr u menzili ḳadardır. Ya‘nī dünyāda rıżā-ullâh içün eyledigi güzellik ve iyilik ḳadardır. Ne-miḳdār ve ne derece ise rūz-ı maḥşerde daḫi o ḳadar ḳadr u menzilet ve derecāta nā’il olur dimekdir.

Ṣaḥīfe (210) :

مرك بی مركی بود مارا حلال

برك بی بركی بود مارا نوال

ظاهرش مرك و بباطن زندكی

ظاهرش ابتر نهان پایندكی

چون مرا سوی اجل عشق و هواست

نهی لا تلقو بایدیكم مراست

زانكه نهی از دانهٔشیرین بود

تلخ را خود نهی حاجت كی شود

دانهٔكش تلخ باشد مغز و پوست

تلخی و مكر و هیش خود نهی اوست

دانهٔ مردن مرا شیرین شدست

بل هم احیاء پی من آمدست

Merg bī-mergī buved mārā ḥelāl

Berg bī-bergī buved mārā nevāl

Ẓāhireş morg u be-bāṭın zindegī

Ẓāhireş ebter nihān pāyindegī

Çun merā sūy ecel ‘aşḳ u hevāst

Nehylā tulḳū bi eydīkum merāst

Zānkĭ nehy ez dāne-yi şīrīn būd

Telḫ rā ḫod nehy ḥācet key şeved

Dāne-yi keş telḫ baş ed maġaz u pūst

Telḫī vu mekrūhīş ḫod nehy ūst

Dāne-yi morden merā şīrīn şodest

Bil hem iḥyā’ pey men āmedest

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Merg*ölüm *bī*ḫarf-i nefī *bī mergī*ölmemeklik *buved*olur *mārā*bize *ḥelālż*ıdd-ı ḥarām *berg*burada azıḳ, yemeklik *bī*ḫarf-i nefī *bī bergī*yememeklik dimekdir *buved*olur *mārā*bize *nevāl*rızḳ *ẓāhirż*ıdd-ı bāṭın –

*eşż*amīrdir, merge rāci‘dir *merg*ölüm *u be-bāṭınż*ıdd-ı ẓāhir *zindegī*dirilik *ẓāhir*ma‘lūm *–eşż*amīr, merge rāci‘dir *ebter*noḳṣān *nihān*gizlü, burada bāṭın ma‘nāsına *pāyindegī*bākī ve ṣābit olmaḳlıḳ *çun*çünkĭ *merā*bize *sūy*ṭaraf *ecel*mevt *‘aşḳ*ma‘lūm *u hevāst*ma‘lūm *nehy*men‘ *lā tulḳū bī eydīkum*buāyet-i kerīme ile nefisleriñizi tehlikeye ilḳā itmeyiñ buyurmuş *merāst*benim içündür *zānkĭ*ol sebebden kĭ *nehy* men‘ *ez dāne-yi*ḥabbeden *şīrīn*tatlu *būd*olur *telḫ rā*acıya *ḫod*ḥaḳīḳatde *nehy* men‘ *ḥāceti*ḥtiyāc *key*ḳaçan *şeved*olur *dāne-yi*ḥabbedir *keş kĭ eş* den muḫaffefdir, *kĭ*ḥarf-i rabṭ *-eşż*amīr dāneye rāci‘dir *telḫ*acı*başed* olur *maġaz*içi *u pūst*ḳabuġu ve ṭışarusu *telḫī*acılıḳ *vu mekrūhīş***(75a)**fenā görünmeklik *–eşż*amīr, dāneye rāci‘dir, anıñ fenā görünüşü *ḫod*ḥaḳīḳatde *nehy*men‘ *ūst*odur *dāne* ḥabbe *morden*ölmeklik *merā*baña *şīrīn*ṭatlu *şodest*olmuşdur*bel hem aḥyā’un* āyet-i kerīmesi. Cenāb-ı Ḥaḳ buyurur kĭ : “Anlar ḥayydır.”*Pey*içün *men*benim *āmedest*gelmişdir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ölmemeklik içinde ölmeklik bize ḥelāl olur ya‘nī dünyādan ölüb gideriz. Lâkin ‘avām nās gibi degildir. Āḫiretde ḥayāt-ı ebedīdeyiz anıñ içün ölmemeklik içinde ölmeklik dirler. Ḥelāldir dimek ya‘nī bu ölüm bize maḫṣūṣdur. Azıḳlıḳsız içinde azıḳlıḳ ya‘nī yememeklik içinde yemeklik. Zīrā ḥayāt-ı ebedī ile ḥayy olanlar عند ربهم يرزقون āyet-i kerīmesi ?rabb-i ‘izzet ‘indinde merzūḳlardır, bize yemeklik olur. Böyle ölmeklik ṣaḥīḥ[en] ẓāhirīsi ölümdür. Lâkin bāṭını dirilmeklik ve ḥayāt-ı ebedīdir. Daḫi böyle ölmeklik ẓāhir[en] noḳṣāndır. Lâkin bāṭın[en] bāḳī ve ṣābitlikdir. Çünkĭ bize ecel ṭarafı ‘aşḳ ve muḥabbet-i ilâhī ve hevā-yi ḳudsiyye-i sübḥāniyyedir. Anıñ içün *lā tulḳū bi eydīkum* bu āyet-i kerīmede olan nehy ve men‘-i ilâhī bizedir. Ol sebebden kĭ nehy ṭatlu olan ḥabbeden olur. Bu mevt bize ṭatlu olduġı içün bizi bundan men‘dir. Acı olan şeyden ḥaḳīḳatde ondan nehy itmege ḥācet yoḳdur. Öyle bir dāne, ḥabbe kĭ anıñ içi ve postu acı olur. Anıñ acılıġı ve mekrūhiyyeti ḥaḳiḳatde işte o nehydir. Ya‘nī anıñ içiniñ ve ḳapuġınıñ acılıġı kāfīdir, nehye ḥacet yoḳdur. Öyle acı olan şey’i kimesne yemege muḥabbet itmez kĭ ḥattá andan nehy idesiñ. Anıñ acılıġı kendüsini yimekden nehy itmişdir. Ölüm ḥabbesi bize ṭatlu oldu. Çünkĭ āyet-i kerīmede Cenāb-ıḤaḳ*bel hem aḥyā’* buyurdu ya‘nī beklĭ anlar ḥayydır buyurdu. Bu emr-i ilâhī bizim içün gelmişdir, bize maḥṣūsdur başḳasına degildir. Zīrā kĭ bu ölümü biz ‘aşḳ ve muḥabbetle ārzū ve temennī ideriz. Bize fevḳa’l-‘āde ‘aseldir ve şekerden ṭatludur. Bunuñ **(75b)**eklini biz Cenāb-ı

Ḥaḳdan temenī ideriz kĭ ḥattá ‘ind-i rabbānīde ve ḳurb-ı sübḥānīde ḥayāt-ı ebedī ile ḥesāba gelmez. Tecelliyāt-ı ilâhiye ile ile’l-ebed merzūḳ olalım ‘azīzim, sulṭānım.

Ṣaḥīfe (212) Ḳāle’s-Sa‘dī :

مرو زیر بار کنه ای پسر

که حمال عاجز بود در سفر

تو پیش از عقوبت در عضو کوب

که سودی ندارد فغان زیر چوب

Merev zīr bār goneh ey peser

Kĭ ḥemmāl ‘āciz būd der sefer

To pīş ez ‘uḳūbet der ‘użv kūb

Kĭ sūdī nedāred fiġān zīr çūb

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Merev* gitme *zīr*alt *bār*yük *goneh*ma‘ṣiyet *ey peser*ey oġul *kĭ ḥemmāl*ma‘lūm *‘āciz*ma‘lūm *būd*olur *der sefer*eşnā-yi ṭarīḳde *to*sen *pīş*öñ *ez ‘uḳūbet*‘uḳāb ve ‘aẕāb, muṣībet *der*ḳapu *‘użv* yarlıġamaḳ *kūb*çal *kĭ*ḥarf-i ta‘līl *sūdī*bir fā’ide *nedāred*ṭutmaz *fiġān*āh u zār *zīr*alt*çūb*/degnek, aġaç/ ma‘nāsınadır.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey oġul günāh yükünüñ altına gitme ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳıñ emrine muḫālefetle ma‘ṣiyetde ve günāhda buluna. Zīrā yük götüren ḥamāl eşnā-yī

rāhda ‘āciz olur. Cenāb-ı Ḥaḳ ṭarafından ‘uḳūbet muṣībet gelmezden evvel sen ‘użv-ı ilâhī dergāhınıñ ḳapusunu çal ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳdan isti‘āde ve yardım ve ‘użv ve ġufrān ṭaleb eyle dimekdir. Zīrā ki /degnek aġaç/ altında āh u fiġān bir fā’ide ṭutmaz ya‘nī ma‘ṣiyet ve günāhıñ sebebiyle /?ḳoşub seni ḍarb ile te’dīb eyledikleri zamānda/ tażarru‘ ve niyāz fā’ide itmez.

Ṣaḥīfe (214) Ḳāle’s-Sa‘dī :

از من بکوی حاجیٔ مردم کزایرا

کاو آستین خلق بازار میدرد

حاجی تو نیستی شترست از برای انك

بیچاره خار میخورد و بار میبرد

Ez men be-gūy ḥācī merdom gezāyrā

Kāv āstīn ḫalḳ bāzār mī-dered

Ḥācī to nīstī şotorest ez berāy anıñ

Bīçāre ḫār mī-ḫored u bār mī-bored

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ez men*benden *be-gūy*söyle *ḥācī*edā-yi farīża-yi ḥac *merdom*ādeme *gezāyrā*ışırıcı *kāv kĭ ū* dan muḫaffefdir, o ādem *āstīn*yek, meşelā gömlek ve entārī, yekī gibi dimekdir *ḫalḳ*maḫlūḳuñ *bāzār*incinmek ile *mī-dered*yırtar *ḥācī*ma‘lūm *to*sen *nīstī*degilsiñ *şotorest*seniñ deveñdir ḥācī *ez berāy anıñ*anıñ içün kĭ *bīçāre***(76a)**çāresiz, ister istemez *ḫār*diken *mī-ḫored*yer, ekl ider *u bār*yük *mī-bored*iletdi ve götürdü.

Maḥṣūl-i ebyāt :Işırıcı olan ḥācīya benden söyle kĭ o ḥācī ḫalḳıñ yekini incitmekle yırtar. Ya‘nī maḫlūḳ ile cidāl ve ġavġa iderek yaḳalarını ḳobarır, yırtar. O

ādem ḥācī degildir. Anıñ devesi ḥācīdır. Anıñ içün kĭ o bīçāre deve miskīn diken ekl ider ve yük götürir. Hiç kimesneye mażarratı yoḳdur, ancaḳ fā'idesi vardır. Lâkin o ḥācī istedigi ḳadar pilavı, ḥelvāyı yir, ḳarnı ṭoyduḳdan ṣoñra başlar ḫalḳıñ yaḳasını paçasını yırtaraḳ cidāl itmege ve ġıybet itmege. Böyle olan ḥācīdan öyle kimesneye żarar ve ziyān olmayub yük altında ta'ab ve meşaḳḳat çeken deve eygüdür. Ḥattá rivāyet olunur kĭ ; yedi kere ḥacca giden deveyi Cenāb-ı Ḥaḳ cennetiñ mer'ālarında oltada çıḳarır. Sā'ire ḥayvānlar gibi maḥv u fenā bulmayacaḳdır.

Ṣaḥīfe (215) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ :

عشق و شباب و رندی مجموعهٔ مرادست

چو/ن جمله کشت حاصل/کوی/از جهان/توان زد

'Aşḳ u şebāb u rindī mecmū'a-i murādest

Çun comle geşt ḥāṣıl güy ez cihān tevān zed

Ma'ānī-yi elfāẓ : *'Aşḳ*ifrāṭ-ı muḥabbet *u şebāb*gençlik *u rind*īḳalenderīlik *mecmū'a* cem' olmaḳ *murādest*murāddır *çun*çünkĭ/*comle*/ma'lūm /mecmū'ī *geşt*/ şod,oldu/*ḥāṣıl*ma'lūm ḥāṣıl oldu/ *güy*ṭop/*ez cihān*dünyādan/ *tevān*muḥkem olur *zed*urmaḳ.

Maḥṣūl-i beyt :'Aşḳ ve gençlik ve ḳalenderlik bunlar murādıñ mecmū'asıdır. Ya'nī murādın mecmū'ī bunlardan 'ibāretdir. Çünkĭ bunlar/ıñ cümlesi ḥāṣıl oldu/ bir yere geldi, cem' oldu. Ol-vaḳt /cihāndan ṭop atmaḳ/ mümkündür. /Ya'nī mā-sivāyī iḥrāḳ idici 'aşḳ ve ṭā'atde şevḳ u neşāṭ virici gençlik ve iḫlāṣ virici rindlik bu cümle murādıñ ḫuṣūṣunabir mecmū'adır. 'Avn-i bārīyle bu cümle ḥāṣıl olur ise cihāndan ṭop urmaḳ ve cihānı küllī terk itmek mümkündür 'azīzim./

Ṣaḥīfe (216) Ḳāle Fi'l-Meşnevī :

کار پاکانرا**(b76)** قیاس از خود مکیر

کرچه ماند در نوشتن شیر و شیر

Kār pākānrā ḳıyās ez ḫod me-gīr

Gerçĭ māned der neveşten şīr u şīr

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Kār*iş *pākānrā*pākıñ cem'īdir, ṭāhir ve temīz olanlar *ḳıyās*beñzetmek *ez ḫod*kendüni *me-gīr*ṭutma ve eyleme *gerçĭ*egerçĭ *māned*beñzer *der*ẓarfiyyet *neveşten*yazmaḳ *şīr*arslān *u şīr*süd.

Maḥṣūl-i beyt : Kendüni pāklar kĭ enbiyā-yi 'İẓām ve Evliyā-yi Kirām Ḥażerātıdır, anlara ḳıyās eyleme. Egerçĭ bu iki lafẓ kĭ şīr u şīr lafẓlarıdır. Bunları yazmaḳ birdir ya'nī birbirlerine imlāda beñzer lâkin ma'nā cihetiyle muġayirdir. Zīrā birisinden arslāndır, dīgerinde süddür. İşte bu ma'nānıñ başḳa olması cihetle elfāẓda olan iştirāk fā'ide virmez. Anıñ gibi insānlar-da ẓāhir[en] birbirlerine beñzer. Lâkin bāṭın[en] her birileriniñ beyinlerinde farḳ-ı 'aẓīm vardır. Yāḳūt ṭaşı 'ādī ṭaşa beñzer mi? Lâkin eniñde ismi ṭaşdır efendim.

Ṣaḥīfe (216) Ḳāle's-Sa'dī :

کر از حق نه توفیق خیری رسد

کی از بنده خیری بغیری رسد

Ger ez Ḥaḳ ne tevfīḳ ḫayrī resed

Key ez bende ḫayrī be-ġayrī resed

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ger*eger *ez Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳdan *ne*degildir *tevfīḳ*her işde muvaffiḳ olmaḳ *ḫayrīż*ıdd-ı şerr *reseduls*aşa *key* ḳaçan *ez bende*ḳūldan *ḫayrī*ma‘lūm *be-ġayrī*başḳasından *reseduls*aşa.

Maḥṣūl-i beyt : Eger Cenāb-ı Ḥaḳdan ḫayra muvaffaḳiyet irişmez ise ḳūldan ġayra ya‘nī başḳa ādeme ḳaçan ḫayr irişür, irüşmez. Bir ḳuluna kĭ Cenāb-ı Ḥaḳ tevfīḳsizlik virdi, ol ḳūldan bir ḫayr ulaşa. Esāssız ve temelsiz olur. Zīrā Ḥaḳıñ ġayrī kimesne bir ḫayra bir kimesneyi muvaffiḳ idemez, ider ise-de netīce sezā olur. والله ولى التوفيق .

Ṣaḥīfe (217) Ḳāle’s-Sa‘dī :

چو مستور باشد زن خوب روی

بدیدار او در بهشتست شوی

Çu mestūr başed zen-i ḫūb rūy

Be-dīdār-ı ū der behiştest şūy

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Çu*çünkĭ *mestūr*örtürmüş*başed* olaz*en* ḳadın *ḫūb*güzel *rūy* yüz *be-dīdār* yüz dimekdir *ūż*amīr, zene rāci‘dir *derẓ*arfiyyet *behiştest*cennetdir *şūy* ḳocası.

Maḥṣūl-i beyt : Çünkĭ güzel yüzlü olan ḳadın gizlenmiş ve yüzini göstermez ola. Ya‘nī hem ehl-i ‘ırż ve nāmūs ve hem-de ḥüsnā **(77a)**ve güzel işte öyle olan ḳadının yüzi /ile/ zevci cennetdedir. *Ḥikāye:* Bir ādemiñ birisi her aḥşām dükkānından evine geldigi zamān üç def‘a ṣayḥa idermiş. Ḳomşularıñ bundan ta‘cīz

olub o vaḳtiñ ḥākimine şekvā itmişler. Ḥākim bu ādemi celb ile bu ṣayḥanıñ sebebinden sū'āl itmiş, cevābında o ādem demiş-kĭ : "Efendim dükkānımda eve geldigim zamān ṭoġruca aḫura giderim. Emşālsiz bir atım vardır, hem cins ve hem küḥeylān. Anı görünce ve evde şöyle şāhāne naẓar itdikçe ya'nī ne vaḳt meydān-ı muḥārebeye beni sevḳ ideceksiñ rumūzını virdikçe keyfimden kendümi żabṭ idemeyüb ṣayḥaiderim. İkinci ṣayḥaoradan nerdübāndan oṭaya çıḳarken nerdübān başında ḥaremim istiḳbāl ider. Bu-da fevḳa'l-'āde mestūre ve ḥüsnā ve müşteşnādır. Anı-da müşāhede itdikçe kendümi cennetde farż idüb anıñ içün-de bir ṣayḥa iderim. Onuncu ṣayḥa oṭaya dāḫil olurum. Oṭanıñ eṭrāfında dīvārlardan ta'alluḳoluna, emşālsiz, ġāyet nefīs ve enfes esliḥa ve her cins silāḥ olub anlara da naẓar idüb anlarda lisān-ı ḥāl : Āh efendim 'acābā ne vaḳt bizimle meydān-ı muḥārebede fī-sebīl-illâh ġāzī veyā şehīd olub ḥużūr-ı Ḥaḳḳa bizim sāyemizde gideceksiñ ve yüzini aġ ve pāk ideceksiñ?"Derler. Binā[en] 'aleyh bu rütbe-i şehādeti daḫi der ḫāṭır idüb bir de bunuñ içün ṣayḥa iderim, deyü ḫatm-i kelām itmiş ve ḥākim efendi ġāyet munṣif bir ẕāt ise demiş-kĭ : Oġlum, ricā iderim bundan böyle bir de benim için bir ṣayḥa it, derīn olsun ṣayḥa. Zīrā kĭ seniñ keyfiñ derīn üstündedir. İşte 'azīzim keyf buña derler kĭ bu keyfden Cenāb-ı Ḥaḳ ve resūlu memnūn olur şāhım.

Ṣaḥīfe (218) Ḳāle Fi'l-Meşnevī :

نقض میثاق و شکست توبها

موجب لعنت شود در انتها

چون ترا زوی تو کژ بود و دغل

راست چون چویی ترا زوی جزا

Naḳż-i mīṣāḳ u şikest-i tovbehā

Mūcib la'net şeved der intihā

Çun terāzū-yı to kej būd u daġal

Rāst çun çūyī terāzū-yı cezā

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Naḳż*bozmaḳ *mīṣāḳ*‘ahd ve ḳavl *u şikest*ḳırmış *tovbehā*tövbeniñ cem‘īdir, tövbe Cenāb-ı Ḥaḳḳa rücū‘ itmek *mūcib*īcāb idicidir**(77b)** *la‘net*ḥużūr-ı Ḥaḳdan ṭard olunmaḳ *şeved*olur *derẓ*arfiyyet *intihā*nihāyetde dimekdir *çun*çünkĭ *terāzū-yı* mīzān denilen şey’ *to*seniñ *kej* egri, ġayrī müstaḳīm *būd*olur *u daġal* ḥīle ve ? *rāst*ṭoġru *çun*naṣıl *çūyī*istersiñ *terāzū-yı* mīzān *cezā*yevm-i cezā mīzānını.

Maḥṣūl-i ebyāt :‘Ahd-i mīṣāḳda virdigimiz söz ve iḳrārı bozmaḳ ve tövbeyi ḳırmaḳ ya‘nī bir şey’ içün tövbe idüb ṣoñra o tövbeyi bozmaḳ anı yine işlemek. Bunlar cümlesi intihāda ve ‘āḳıbetde la‘neti mūcib olur. Gerek insān kendi nefsini levm ve la‘net itsün gerek bundan ṭolayı başḳalarına żarar ve ziyān cihetle anlar la‘net ider dimekdir. Çünkĭ seniñ terāzūnıñ ya‘nī bu dünyāda olan mīzānıñ egri ve ḥīleleri olur ya‘nī ā‘māliñ ġayr-i müstaḳīm olub dā’imā ḫalḳı ḥīle ve ?ile aldatırsıñ. Yarın rūz-ı maḥşerde naṣıl istersiñ ve ṭaleb idersin-kĭ cezā mīzānı ve terāzūñ ṭoġru olsun, olmaz. Elbette öyle egri olacaḳdır. *Z*īrā الدنيا مرزعه الاخرة burada ef‘āl ve aḳvāliñ mīzānını egdiñ. Elbette orada daḫi terāzūyı egribulursuñ. Ya‘nī ef‘āl ve aḳvāliñ ṭoġru olmadıġından seniñ terāzū-yı cezān daḫi ṭoġru olmaz. Ya‘nī cehennem ṭarafına cār bilür-kĭ benim ṣaḥibimi oraya götürüñ, remz ve işāretini īmā ider dimekdir.

Ṣaḥīfe (220) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

ای بسا نفس شهید معتمد

مرده در دنیا و زنده می رود

Ey besā nefes şehīd mu‘temed

Morde der dunyā vu zinde mī-reved

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ey*ḥarf-i nidā *besā*çoḳ *nefes*insān *şehīd*meydān-ı muḥārebede vefāt iden ẕāt *mu‘temed*Ḥaḳıñ evine dayanan *morde*ölmüşdür *derẓ*arfiyyet *dunyā*ma‘lūm *vu zinde*diri *mī-reved*gider.

Maḥṣūl-i beyt : Ey çoḳ kimesneler kĭ Cenāb-ı Ḥaḳıñ emrine i‘timād[en] şehīd olsa ya‘nī şühedā ḥaḳḳında nice āyāt-ı kerīme ve āḥādīṣ-i nebeviye olub bunlara i‘tiḳād ve i‘timād iderek şehīd olan çoḳ kimesneler dünyāca ölmüşlerdir. Lâkin onlar bu dünyādan diri olaraḳ āḫirete giderler. Anlar içün ḥayāt-ı ebedī vardır. Bunlar ḥaḳḳında olan tafṣilāt *Rūh-ı Beyān*'da mevcūd olub oraya **(78a)**mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (221) Ḳāle’s-Sa‘dī :

كجا سر برايم ازين عار و ننك

كه با او بصلحيم و با حق بجنك

نظر دوست نادر كند سوى تو

چو در روى دشمن بود روى تو

نداری كه كمتر نهد دوست پای

چو بيند كه دشمن بود در سرای

Kocā ser berārīm ez-īn ‘ār u neng

Kī bā-ū be-ṣulḥīm u bā-Ḥaḳ be-ceng

Naẓar-dūst nādir koned sūy-ı to

Çu der rūy-ı duşmen buved rūy-ı to

Nedārī kĭ kemter nehed dūst-ı pāy

Çu bīned kĭ duşmen buved der serāy

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Kocā*ḳande *ser*baş *berārīm*götüreyim *ez-īn*bundan *‘ār*utanamalıḳdan *u neng*keẕâlik *kĭ*ḥarf-i rabṭ *bā-ūż*amīr-i ġā’ib, şeyṭāna rāci‘dir *be-ṣulḥīm*barışmaḳdayız *u bā-Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳ ile *be-ceng*ḥarb ve ḳattāl *naẓar*baḳmaḳ *dūst*ma‘lūm *nādir*az bulunan *koned*olur *sūy*ṭaraf *to*seniñ *çu*çünkĭ *derẓ*arfiyyet *rūy*yüz *duşmenż*ıdd-ı dūst *buved*olur *rūy*yüz *to*seniñ *nedārī kĭ*bilmez-misin-kĭ *kemter*az *nehed*ḳor *dūst* ma‘lūm *pāy*ayaḳ *çu*çünkĭ *bīned*görür *kĭ*ḥarf-i rabṭ *duşmen*ma‘lūm *buved*olur *derẓ*arfiyyet *serāy*pādişāhlara maḫṣūṣ olan maḥal ve ḫāne.

Maḫṣūl-i ebyāt : Bu utanmamazlıḳdan başımı ḳande ya‘nī nereye götüre/yim/, şaḳlaya/yım/ ḫalḳdan. Zīrā kĭ o şeyṭān ile müşālaḥa ve Cenāb-ı Ḥaḳ ile ceng /ve cidāldeyim/. Ya‘nī öyle bir başdır kĭ şeyṭānıñ aġvāsına teba‘iyyet ile Cenāb-ı Ḥaḳıñ emrine muḫālefet itmişdir. Böyle bir ḳuruyacaḳ yerinden ḳopacaḳ başdır. Dostuñ naẓarı ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳ ṭarafından iltifāt ve luṭf-ı ‘ināyet noḳṣān olur anıñ ṭarafına. Kĭ çünkĭ düşmeniñ yüzü seniñ yüzine olur. Ya‘nī leyl u nehār düşmen ile yüz yüze oturur iken dost naṣıl seniñ yüzine naẓar ider, itmez. Bilmez-misin-kĭ ya‘nī eygü bilürsüñ kĭ dost ayaġını az ḳor ya‘nī aṣlā teşrīf itmez. Ol bir sarāya kĭ düşmen o sarāyda olduġını görir, elbette teşrīf itmez. İşte bu serd ve beyān olunan kelimāt bir ‘āşıḳ ile bir ma‘şūḳuñ bu dünyāda olan aḥvāline naẓar olunur ise artuḳ bu bābda tafṣīlāta ḥācet olmayub her ‘āşıḳıñ vicdānı tamām[en] bu esrāra vāḳıf olur.

Ṣaḥīfe (222) Ḳāle’s-Sa‘dī :

خورنده که خیری بر اید ز دست

به از صائم الدهر دنیا پرست

Ḫorende kĭ ḫayrī ber āyed zi dest

Bih ez ṣā'imü'd-dehr dunyā perest

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Ḫorende*yiyici, ekl idici**(78b)** *kĭ*ḥarf-i rabṭ *ḫayrī*bir ḫayr, żıdd-ı şerr *ber*yuḳarı *āyed*gele *zi dest*elinden *bih* eygü *ez ṣā'im* ya'nī oruclu olmayub muftır olan ādem kĭ oruc tutmaḳ *üd-dehr*yıl *dunyā*cihān *perest*tapıcı.

Maḥṣūl-i beyt : Yiyici elinden ḫayr gelür ya'nī ḫayr işler. Bütün yıl oruc tutub-da dünyāya tapan ve muḥabbet iden ādemden eygüdür. Zīrā o ṣā'im kimesne kĭ ḫayrı yoḳdur, nefsine 'ā'id bir şevābdır. Bunuñla ber-ā-berde dünyāya da tapar ya'nī oruc tutar. Ammā ḥarīṣ dünyā leyl u nehār dünyānıñ arḳasında gezer. Böyle ādemden degil ḫayr, şerrini bile kimesneye viremez ya'nī ḥırşından günāhını bile virmez derler, meşhūrdur. Vāh bīçāre vāh yazıḳ.

Ṣaḥīfe (223) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ :

ازین رباط دو در چون ضرورت تست رحیل

رواق و طاق معیشت چه سر بلند و چه و پست

مقام عیش میسر نمی شود بی رنج

بلی بحکم بلی بسته اند عهد الست

بهست و نیست مر نجان ضمیر و خوش دل باش

که نیستیست سرانجام هر کمال که هست

شکوه آصفی و اسب باد و منطق طیر

بباد رفت و ازو خواجه هیچ طرفه نبست

ببال و پر مرو ازره که تیر پرتابی

هوا کرفت زمانی ولی بخاك نشست

Ezīn ribāt do der çun żarūret tost raḥīl

Revāḳ u ṭāḳ ma'īşet çĭ ser bolend u çĭ pest

Maḳām-ı 'ıyş muyesser nemī şeved bī renc

Belī be-ḥukm belī besteˈend 'ahd elest

Bihest u nīst merencān żamīr u ḫoş dil baş

Kĭ nīstīst serāncām her kemāl kĭ hest

Şekve āṣfī u esb bād u manṭıḳ ṭayr

Be-bād reft u ezū ḫˇāce hīc ṭurfe ne-best

Be-bāl u per merev ez reh kĭ tīr pertābī

Hevā girift zamānī velī be-ḫāk nişest

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ezīn*bu *ribāt*/kārvānsarāy, büyük sarāy dimekdir/ murād dünyādır *do der*iki ḳapulu *çun*çünkĭ *żarūret*ister istemez *tost to est* taḳdīrindedir, saña dimekdir*raḥīl*göçmek *revāḳ*çārdāḳ *u ṭāḳ*kemer *ma‘īşet*dirilik *çĭ*ne *ser bolend*yüksek *u çĭ*ne *pest*alçaḳ *maḳām* bir maḥal *‘ıyş*/sürūr/ *muyesser*naṣīb *nemī şeved*olmaz *bī*ḥarf-i nefy *renc*zaḥmet ve meşaḳḳat *belī*evet /ne‘am/ *be-ḥukm*/naṣıl beyn ?*belī*/burada miḫnet ve maşaḳḳat murāddır/ *beste ʾend*baglanmışlardır *‘ahd*ḳavl u ḳarār *elest*elest birabbikum ḫiṭābı irişdigi vaḳtde *behest*varlıga *u nīst*yoḳluga *merencān*incinme *żamīr*ḫāṭırını *u ḫoş*güzel, /mürūr/ *dil*gönül *başol kĭz*īrā *nīstīst***(79a)***nistī* yoḳluḳ *est*dir *serāncām*nihāyet ve ‘āḳıbetü’l-emr *her*cümle *kemāl*ma‘lūm güzellikde nihāyete varan şey’ *kĭ hest*vardır*şekve* heybet u mehābet ve büyüklük ve salṭanat *āṣafī*Süleymān ‘aleyhi’s-selāmıñ vezīriniñ ismidir *u esb*at *bād*rūzgār *u manṭıḳ*kelām, söz *ṭayr*ḳuş *be-bād*rūzgāra *reft*gitdi *u ezū*andan *ḫ ̆āce*efendi *hīc*aṣlā *ṭurfe*fā’ide *ne-best*bağlamadı *be-bāl*ḳuş ḳanadınıñ çiligi *u per*ḳanād*merev* gitme *ez reh*yoldan *kĭ*ḥarf-i rabṭ *tīr*oḳ *pertābī*/uzaġa oḳ atmaḳ/ *hevā*yuḳarı *girift*ṭutdu *zamānī*bir zamān *velī*ve lâkin *be-ḫāk*ṭopraḳa *nişest*oturdu.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bu iki ḳapulu ḫāndan çünkĭ göçmek żarūridir ya‘nī ister istemez gidilecekdir. Bunuñ içün ma‘īşetiñ çārdāġı ve kemeri ya‘nī ḳadr ve menzilet ve manṣıbıñ yüksek ve ‘ālā olması ve alçaḳ ve dūn olması nedir, ya‘nī farḳı yoḳdur. Çünkĭ sen burada misāfirsiñ. Misāfire lāzım olan yükünü ḫafīf itmekdir ve bu dünyānıñ miḥen ve meşaḳḳatine ṣabr u taḥammül itmek lāzımdır. Çünkĭ sürūr ve ḥużūr maḳāmı renc ve meşaḳḳatsiz müyesser olmaz. Ya‘nī gerek dünyāda ve gerek āḫiretde maḳām-ı sürūr ve ḥużūra yetişmek ister iseñ belālara daḫi miḫnetlere ṣabr lāzımdır, evet öyledir. Zīrā ‘ahd elesti belī ḥükmüne bağlamışlardır. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳ ṣādıḳ ile kāẕibi farḳ ve temyīz itmek içün bu dünyāda birṭaḳım ibtilālara ve miḫnet ve meşaḳḳatlere dūçār ider kĭ ‘ahd-i elest-de olan belī ḥükmiyle ṣādıḳ veyā kāẕib midir? Anı meydāna ḳoymaḳ içün varlıġa yoḳluġa ḫāṭırıñı incitme, ḫoş dil ol, gönlüne keder götürme. Zīrā her kemāliñ nihāyeti yoḳluḳdır. Anıñ içün bu dünyānıñ varlıġına yoḳluġına gönül bağlayub maḥal-i feyż-i ilâhī olan gönlünü bu murdār ile

perīşān itme. Zīrā Ḥażret-i Süleymānıñ vezīri olan Āṣaf'a mensūb olan heybet u kerāmet ve dehşet u salṭanat ve rūzgārıñ esb, at olması ve ḳuş dili bilmesi ‘āḳıbet ile hevāya gitdi. Andan ?ya‘nīĀsaf ve Süleymān bir fā’ide bağlamadı. Āṣaf ben bir żiyā kĭ bu ḳadar ḳadr u menzilet ve kerāmet ṣāḥibi iken ‘āḳıbet bu devlet ve**(79b)**salṭanatını yele ve rūzgāra virüb hīç bu ‘āleme gelmemiş gibi oldu. Ḳanād ve uçmek ile yoldan çıḳma. Zīrā uzaġa atılmaġa mensūb olan oḳ bir zamān hevā ṭutdu ve yuḳarı gitdi. Ṣoñra ṭopraġa oturdu ya‘nī ey insān saña Cenāb-ı Ḥaḳıñ virmiş olduġu ḳuvvet ve ḳudret ḳanādıyla murdār ve cīfe olan dünyānıñ ṭalebine ṣarf idüb ṭarīḳ-i müstakīmden çıḳma. Zīrā ṭūl-i emel ṣāḥibiniñ māl ve devlet sebebiyle bir zamān hevā ve heves ile salṭanat sürer ve dünyā yüzine güler. Ammā ‘āḳıbet ḳabre girüb ṭopraḳa oturusuñ ve ‘ibādet ve ‘amelsiz ḳalub āḫiret devletinden maḥrūm olursuñ ma‘āẕallâhu te‘ālā.

Ṣaḥīfe (223) Ḳāle’s-Sa‘dī :

چو منعم كند سفله را روزكار

نهد بر دل تنك درويش بار

چو بام بلندش بود خود پرست

كند بول و خاشاك بر بام پست

Çu mun‘im koned sifle-rā rūzgār

Nehed ber dil teng dervīş bār

Çu bām bulendeş būd ḫod perest

Koned bevl u ḫāşāk ber bām pest

Ma‘ānī-yi elfāẕ:*Çu* çünkĭ *mun‘im*in‘ām idici *koned*ider *sifle rā*alçaḳ *rūzgār*eyyām *nehed*ḳor *ber*üzere *dil*gönül *teng*ṭar *dervīş*ma‘lūm *bār*yük, şıḳlet *çu*çünkĭ *bām*dam *bulendeş –ş* żamīr sifle rāci‘dir *bulend*yüksek, ‘ālī *būd*olur *ḫod*kendüye *perest*ṭapıcı *koned*ider *bevl*sidik *u ḫāşāk*çörçöb burada ?dimekdir *ber*üzere *bām*dam *pest*alçaḳ.

Maḫṣūl-i ebyāt :Çünkĭ eyyām alçaḳ olan ādemi mün‘im ider ya‘nī zengin ve māldār ider. Ol ādem faḳīr ve miskīn dervīşiñ ṭar olan göñlü üzerine yük ḳor ya‘nī o gibi zenginler devlet ve māllarına maġrūz[an] faḳīr ve miskīn olanlara her bār minnet yükünü ḳorlar. O anlara birṭaḳım lāyıḳsız sözler söylerler. Çünkĭ o alçaḳ /olan ve kendüsine ṭapıcı olan/ ādemiñ yüksek olan damı ya‘nī kendüni belā ve rütbe-i ‘ālīde görür. O ādem alçaḳ ve denī olan dam üzerine işer, daha büyügünü ider. Hīç Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳorḳusu o kimesne-de olmaz. Zīrā kĭ ẕātında alçaḳ ve denī ādemdir.

Ṣaḥīfe (224) :

فلك مشام كسى خوش كنند ببوى مراد

كه خاك معركه باشد عبير و عنبر او

Felek meşām kesī ḫoş konend be-būy murād

Kĭ ḫāk ma‘reke başed ‘abīr u ‘anber-i ū

Ma‘ānī-yi elfāẕ:*Felek*ma‘lūm *meşām*dimāġ *ḫoş*güzel**(80a)***koned*eyler *be-būy*ḳoḳu ile *murād*ma‘lūm *kĭ*ḥarf-i ta‘līl *ḫāk*topraḳ *ma‘reke* muḥārebe maḥali dimekdir*başed* ider *‘abīr*misk *u ‘anber*ma‘lūm *ūż*amīr, kimesneye rāci‘dir.

Maḫṣūl-i beyt : Felek bir ādemiñ dimāġını murād ḳoḳusuyla ḫoş ve güzel eyler kĭ o ādem meydān-ı muḥārebe-de topraḳını misk u ‘anber ider ya‘nī meydān-ı muḥārebede şehīd olur. Dimāġlarını murād ḳoḳusuyla güzel iderler ya‘nī murādlarıñ Ḥaḳḳa vāṣıl olmaḳdır. İşte ḥāṣıl olur, bu murād şühedā içün. Zīrā kĭ anlar muḥārebeniñ toprāġını aḳan ḳanlarıyla misk u ‘anber itdiler. Binā[en] ‘aleyh anlarıñ

vücūdı-da misk u ‘anber-i ḥaḳīḳī cānib-i şitāb ile ḥayāt-ı ebediye ve misk u ‘anber-i tecelliyāt-ı sermediye ile ile’l-ebed mütecellī olurlar dimekdir.

Ṣaḥīfe (225) :

غبار لازمهٔ آسیا بود صائب

امان ز حادثهٔ اسمان چه میخواهی

Ġubār lāzime-i āsyā būd Ṣā’ib

Emān zi ḥādişe-i āsmān çĭ mī-ḫˇāhī

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ġubār*toz *lāzime-i*lāzım *āsyā*degirmen *būd*olur*Ṣā’ib*nāmında olan şu‘arā *emān*emniyet ve ḫālet *zi*ez den muḫaffefdir *ḥādişe-i*ḥavādişden ya‘nī vuḳū‘ātdan *āsmān*gök *çĭ*ne *mī-ḫˇāhī*istersiñ.

Maḥṣūl-i beyt : Toz degirmeniñ lāzımındandır ya‘nī toz elbette degirmende olur. Ey Ṣā’ib āsmānıñ ḥavādişinden emān ve ?ve emniyet ne istersiñ, ya‘nī isteme. Zīrā kĭ olacaḳ ne ise elbette kĭ olur. Degirmen tozsuz olmadıġı gibi āsmān-da ḥavādişsiz olmaz. ?Cenāb-ı Ḥaḳ cümle ḥaḳḳında ḫayırlu ḥavādiş iḥsān eylesun, āmīn.

Ṣaḥīfe (226) Ḳāle’l Fi’l- Meşnevī :

ما التصوف قال وجدان الفرح

فی الفؤادی عند اتیان الترح

جمله در زنجیر بیم و ابتلا

میروند این ره بغیر اولیا

Mā el-taṣavvuf ḳāl vicdānü'n-feraḥ

Fī el-fuādī 'ind ityānü't-teraḥ

Comle der zincir bīm u ibtilā

Mīrevend īn reh be-ġayr ūlyā

Ma'ānī-yi elfāẕ:*Mā el-taṣavvuf*nedir deyi sü'āl olunmuş *ḳāl*mücīb dedi *vicdān* bulmaḳdır*feraḥ*sürūr*fī el-fuādī*/ḳalbinde/ *'ind*o zamān *ityān* /gelmesi/ *ül-teraḥ*/ġam ve belā/ *comle*hepsi *derẕ*arfiyyet *zincir*ma'lūm *bīm*ḳorḳu *u ibtilā*daḫi belālara mübtelā olmaḳ *mīrev/end/* gider *īn*bu *reh*yol *be-ġayr*başḳasına *evliyā*Cenāb-ı Ḥaḳıñ sevgilü ḳulları.

Maḥṣūl-i ebyāt :Sü'āl buyurulmuş-kĭ: Taṣavvuf nedir? Mücīb cevāb virmiş-kĭ:**(80b)**/Ḳalbinde/ ferāḥ ve sürūr ḥāṣıl olmaḳdır. /Ġam ve belānıñ gelmesi vaḳtinde/ cümle maḫlūḳ ḫavf ve ibtilā ḳorḳusunda /bu yolda giderler/. Ammā bu ḳorḳu ve ibtilā yoluna evliyānıñ ġayrīsi gider ya'nī evliyālar içün ḳorḳu yoḳdur. لاخوف عليهم ولا هم يحزنون āyet-i kerīmesiyle istidlāl olunur. Lâkin evliyālarda ibtilā olunur. اذا البلاد على الانبياء ثم على الاولياءثم الامثل فا لامثل evet öyledir. Lâkin 'avāmıñ ibtilāsıyla ḫavāṣıñ ibtilāsı arasında farḳ-ı 'aẕīm vardır. Bu ibtilā 'avāma zaḥmet ve meşaḳḳat u miḥnet virir. Ḫavāṣa fevḳa'l-'āde ẕevḳ u ṣafā ve sürūr u ḥużūr iḥsān ider. Ḥattá Ḥażret-i Eyūb 'aleyhi's-selāmıñ ḥaḳḳında olan و ايوب اذ نادى ربه انى مسنى الضر و انت ارحم الراحمين āyet-i kerīmesinde ma'nā-yı işāret ve bāṭını budur kĭ vücūd-ı şerīfinde olan ḳorḳularıñ ızṭırābdan kendülerine olan tecellī ve feyż-i ilâhī anları mest-i lā-ya'ḳıl idüb ol derece ẕevḳ ve ṣafā baḫş olurdı-kĭ ta'rīf olunmaz. İşte bu ḳurtlarıñ sāyesinde olan tecelliyātdan tolayı Cenāb-ı Ḥaḳḳa niyāz itdigi benīsiniñ tecelliyāt-ı ilâhiyeniñ mess itdi, bunu benden izāle itme kĭ sen erḥamü'r-rāḥimīnsiñ ya'nī böyle ṣādıḳ ve 'āṣıḳ ḳullarına merḥamet-i ilâhiye ve tecelliyāt-ı rabbāniyeñi ziyāde idersiñ baña da bu sāyede iḥsān itdigiñ tecelliyāt-ı sübḥāniyeni izāle itme dimekdir.

Ṣaḥīfe (226) Ḳāle’s-Sa‘dī :

مبر طاعت نفس شهوت پرست

كه هر ساعتش قبلهٔ ديكرست

كند مرد را نفس اماره خوار

اكر هوشمندی عزيزش مدار

Me-bor ṭā‘at nefs şehvet perest

Kĭ her sā‘ateş ḳıble-i dīgerest

Koned merd rā nefs-i emmāre ḫˇār

Eger hūşmendī ‘azīzeş medār

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Me-bor*iletme *ṭā‘at*iṭā‘at ve inḳıyād *nef*sma‘lūm *şehvet*istek, ārzū *perest*tapmaḳ *kĭ*ḥarf-i ta‘līl *her*dā’im *sā‘ateş –eş* żamīr, nefse rāci‘dir*sā‘at* ma‘lūm *ḳıble-i*ma‘lūm ‘ibādet ḳaṣd olunduḳda yüziniñ teveccüh idecegi maḥal-i mübārek *dīgerest*başḳadır *koned*ider *merd rā*ādemī *nefs-i emmāre*ma‘lūm *ḫˇār*ḥaḳīr u ẕelīl *eger hūşmendī*egerçĭ ‘aḳıllu iseñ *‘azīzeş –eş* żamīrdir, nefse rāci‘dir *‘azīz* ma‘lūm *medār*tutma.

Maḥṣūl-i ebyāt :Şehvet, hevā ve hevese tapan nefse ṭā‘at eyleme ya‘nī aña **(81a)**inḳıyād idüb muṭī‘ olma. Zīrā kĭ o nefs-i şūmuñ her sā‘at ḳıblesi başḳadır ya‘nī bir ārzū ve heves üzere turmaz. Her sā‘at yüz dürlü şey’e meyl ve teveccüh idüb seni oraya sevḳ ider. Nihāyetü’l-emr bu ṣaḥrā-yi fenāda seni mecnūn ideüb gidecegiñ

yolu bildirmez, seni ḥayrān ve sergerdān bırağır. Āḫiretde de seni iridüb ?aḳadır. Nefs-i emmāre ādemi ḫor ve ḥaḳīr u ẕelīl ider. Eger ‘aḳıllu iseñ o nefs-i emmāreyi ‘azīz ve muḥterem tutma dā’imā aña ḥaḳāret ve ẕillet olan şeyleri emr eyle. Olmaya ki o saña emr itmesun, sen aña emr it, baḳ idebilürseñ idemiyorsañ biraz mücāhede eyle. Anıża‘īf ve zebūn eyle kĭ ṣoñra saña yalvarmaġa başlasun, bundan başḳa çāre yoḳdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (226) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

خنجر و شمشیر شد ریحان من

مرك من شد بزم و نرکستان من

Ḫancer u şimşīr şod reyḥān-ı men

Morg-ı men şod bezm u nergistān-ı men

Ma‘ānī-yi elfāẕ:*Ḫancer*ma‘lūm *u şimşīr*ḳılıç *şod*oldu*reyḥān*feslegen denilen çiçekdir *men*ben *morg*ölüm *men*benim *şod*oldu*bezm*meclis *u* /*nergistān* nergis bağçesidir/ *men*benim.

Maḥṣūl-i beyt : Fesleyen benim ḫançer ve ḳılıcım oldu. Burada kĭ reyḥāndan murād ẓāhirde olan fesleyen degildir. Ḳoḳuda aña müşābih gibi olan rāyiḥa-i tecelliyāt-ı rabbānidir kĭ buñunla ḫançer ve ḳılıç gördigi işleri görürler dimekdir. Benim ölümüm meclis ve nergistānolduya‘nī bu dünyā cīfesinden meclis-i ḳurb-ı ilâhiyeye rücū‘ ideriz kĭ orası benim nergisdānım kĭ ẕāt[en] o ḥaḳīḳat-i ḥadīḳasından gelmişim. Yine o cennete ḳurb ve meclis tecelliyāt-ı rabb olan nergistāna gideriz dimekdir.

Ṣaḥīfe (228) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

فردا که پیشکات حقیقت شود پدید

شرمنده رهروی که عمل بر مجاز کرد

Ferdā kĭ pīşgāh ḥaḳīḳat şeved pedīd

Şermende rehrevī kĭ ʻamel ber mecāz kerd

Maʻānī-yi elfāẓ:*Ferdā kĭ*yarın kĭ, yevm-i ḳıyāmet murāddır *pīşgāh*öñ burada ṣadr dimekdir *ḥaḳīḳat*żıdd-ı mecāz *şeved*/ola/ *pedīd*āşikār ve ẓāhir *şermende*ḫacīl , utanmış *rehrevī* sālik, yoluna giden*kĭ*ḥarf-i rabṭ *ʻamel*iş yaʻnī ʻibādet ve ṭāʻat *ber*üzere *mecāz*żıdd-ı ḥaḳīḳat burada riyā murāddır *kerd*eyledi.

Maḥṣūl-i beyt : Yarın **(81b)**yevm-i ḳıyāmetde öñünde ḥaḳīḳat /ṣadrı/ āşikār ve ẓāhir ola. Yaʻnī yevme tüble's-serā'ürü de aḥkemü'l-ḥākimīne olan Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḥużūrunda sālikler Cenāb-ı Ḥaḳḳa sülūk idenler ḫacīl olurlar kĭ eyledikleri ʻamāl ve ʻibādet Cenāb-ı Ḥaḳ içün olmayub riyā ve ḫalḳa göstermek içün idi. Anıñ içün öñünde bunlar maḥcūb olurlar.

Ṣaḥīfe (228) Ḳāle Fi'l-Meşnevī :

بود کبری در زمان با یزید

کفت اورا یك مسلمان سعید

که چه باشد کر تو اسلام آوری

تا بیابی صد نجات و سروری

کفت این ایمان اکر هست ای مرید

انکه دارد شیخ عالم با یزید

مؤمن ایمان آویم در نهان

کرچه مهرم هست محکم بر دهان

باز ایمان خود کر ایمان شماست

نی بدان میلستم و نی مشتهاست

انکه صد میلش سوی ایمان بود

چون شما را دید زان فارق شود

زانکه نامی بیند او معنیش نی

چون بیابانرا مفازه کفتنی

Būd gebrī der zamān-ıBāyezīd

Goft ū rā yek muselmān-ı sa'īd

Gerçĭ başed ger to islām āverī

Tā beyābī ṣad necāt u surūrī

Goft īn īmān eger hest ey merīd

Ānkĭ dāred şeyḫ 'ālem Bāyezīd

Mu'mīn īmān āvem der nihān

Gerçĭ mohrem hest muḥkem ber dehān

Bāz īmān ḫod ger īmān şomāst

Ney bedān meylestem u ney muşthāst

Ānkĭ şad meyleş sūy īmān būd

Çun şomā rā dīd zān fārıḳ şeved

Zānkĭ nāmī bīned ū ma'nīş ney

Çun beyābān-rā mefāze goftenī

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Būd*idi *gebrī*bir mecūsī, ateşe tapan *derẓ*arfiyyet *zamān*ma'lūm vaḳt*Bāyezīd*ma'rūf ve meşhūr olan velīnin ismidir *goft*didi *ū rā*ism-i işāret, mecūsiye işāretdir *yek*bir *muselmān*ehl-i tevḥīd *sa'īdż*ıdd-ı şaḳī *kĭ* ḥarf-i rabṭ*çĭne**başed* olur *ger*eger *to*sen *islām*burada īmān ma'nāsınadır *āverī*getüresiñ *tā*ḥattá *beyābī*bulasıñ *ṣad*yüz *necāt*ḳurtulmaḳ *u surūrī*ululuḳ *goft*didi *īn*bu *īmān*ma'lūm mü'mīn olmaḳ ya'nī inanmaḳ *eger hest*vardır *'ālem*'ālemiñ şeyḫi *bāyezīd*Velī müşār[ün] ileyh kĭ Ḥażret-i Ebā Bāyezīd-i Bisṭāmī ḳuddise sirruhu's-sāmīdir *mu'mīn*ma'lūm u *īmān*ma'lūm *āvem*getüreyim *derẓ*arfiyyet *nihān*tenhāda gizlüde *gerçĭ*egerçĭ *mohrem*benim ya'nī insānıñ mühr-i ẕātīsı kĭ ismi üzerine yazılur *hest*vardır *muḥkem*ḳavī *ber*üzere *dehān*aġız *bāz*girü *īmān*ma'lūm *ḫod*kendü *ger*eger *īmān*ma'lūm *şomāst*siziñdir *ney*ḥarf-i nefy, degildir ma'nāsına *bedān*ism-i işāretdir, cem' anlara dimekdir *meylestem*benim meylim ve hevesim *u ney*ḥarf-i nefy

*muşthāst*benim ārzū ve heves**(82a)** ve istedigim *ānkĭ*ol kimesne kĭ *ṣad*yüz *meyleş –eş* żamīr o ādeme rāci‘dir, *meylī*ṭaraf *īmān*ma‘lūm *būd*olur *çun*çünkĭ *şomā rā*sizi *dīd*gördü *zān* andan *fārıḳ*ayırmaḳ *şeved*olduz*ānkĭ*ol sebebden-kĭ *nāmī*bir nām, bir ism *bīned*görir *ūż*amīrdir, o ādem *ma‘nīş –eş* żamīr, o nāma rāci‘dir *ma‘nā* ma‘lūm *ney*degildir *çun*çünkĭ *beyābān-rā*yabān yerler, ṣaḥrālar ve evde-kĭ ins ve cin yoḳdur *mefāze*‘Arapça beyābān dimekdir *goftenī*baña söylediñ.

Maḥṣūl-i ebyāt :Bāyezīd-i Bisṭāmī ḳuddise sirruhu’s-sāmī Ḥażretleriniñ zamānında bir mecūsī var idi. Bir sa‘īd-i müselmān aña didi-kĭ: Ne olur eger sen Müslim olsañ ḥattá yüz necāt ve ululuḳ bulasıñ. O mecūsī müselmān-ı sa‘īde didi-kĭ: Eger bu īmān vardır, evde ‘ālemiñ şeyḫi olan Ebāyezīd-i Bisṭāmīdedir, andadır. Ġayrīlerinde de var ise öyle degildir aṣıl īmān. Bāyezīd-i Bisṭāmīniñ īmānıdır dimek ister. Gizlü ve maḫfī mü’min ve īmān getüreyim. Ya‘nī ?mü’min olayım ve īmān getüreyim. Egerçĭ benim aġzım üzerinde muḥkem ve ḳavī mühr vardır. Ya‘nī ezelde Cenāb-ı Ḥaḳ mü’mini, mü’min ve kāfiri, kāfir eylemişdir, dimek ister. Bundan başḳa eger benim īmānım siziñ īmānıñız gibidir. Öyle olan īmāna meylim ve iştihām yoḳdur. Ya‘nī öyle ża‘īf īmān ister olsun ister olmasun dimekdir. Ol kimesneniñ-kĭ īmān ṭarafına yüz meyl ve muḥabbeti olur. O kimesne çünkĭ sizi gördü. Ya‘nī siziñ ef‘āl ve aḳvāl ve aḥvāliñize naẓar ider, īmāndan uzaḳ olur ya‘nī īmān gelmez. Ol sebebden kĭ bir ismi görirsiñ lâkin o ismiñ ma‘nāsı yoḳdur. Bundan ne ḥāṣıl olur, hīç ma‘nāsız bir isim dimekdir. Anıñ gibi siziñ ismiñiz mü’min, lâkin mü’minliginiñ ma‘nāsı vardır. İşte o ma‘nāsız-da yoḳdur dimek ister. Çünkĭ Türkçe beyābān söylersiñ bunuñ ma‘nāsı ṣaḥrālar, odalar dimekdir. ‘Arapça mefāze söylersiñ keẕâalik o da bu ma‘nāyadır. Bunu böyle seniñ söylemeklinden ne fā’ide ola, hīç fā’ide olmaz. İşte siziñ mü’min lafẓıñız daḫi böylecedir. Yalñız lafẓda bir fā’ide yoḳdur. Maḳṣūd anıñ ma‘nāsıdır dimek olur sulṭānım.

Ṣaḥīfe (229) :

بپها نمیدهد /ببهانه میدهد

Be-bahāne mīdehed / Be-pahā nemīdehed

Ma‘ānī-yi elfāẕ:*Be-bahāne*bā-yı evvel sebebiyet içündür, **(82b)***bahāne*vesīle dimekdir *mīdehed* virir*Be-pahā*keẕâlik, bā-yı evvel, sebebiyet içündür *pahā*pāre ve aḳçe ile *nemīdehed*virmez.

Maḥṣūl-i beyt : Cenāb-ı Ḥaḳ bir cüz’ī bahāne ile ḳuluna pek çoḳ şey’ iḥsān ve ‘ināyet ider, daḫi maġfiret ider. Lâkin pahā ile ya‘nī tüccārlar gibi bir şey’ aḳçe ile virmez. Eger sen dersiñ-kĭ : Ben Cenāb-ı Ḥaḳka ‘ibādet ve ṭā‘at ideyorum. Bunuñ muḳābelesinde baña cennet ve na‘īm iḥsān ider. Evet öyledir, lâkin ‘ibādet ve ṭā‘at mūcib-i cennet degildir. Ā‘lā biliyorsuñ. Ancaḳ bu ‘ibādet ve ṭā‘at bir muḳteżā-yı ‘ubūdiyyet elbette Cenāb-ı Ḥaḳıñ emrine inḳıyād ve nehyinden ictināb ideceksiñ. Buña muḳābil cennet iḥsānı meşiyyet-i ilâhiyyededir.

Ṣaḥīfe (229) Ḳāle’s-Sa‘dī :

مکن تا توانی دل خلق ریش

و کر میکنی میکنی بیخ خویش

Mekon tā tevānī dil ḫalḳ rīş

Veger mīkonī mīkenī bīḫ ḫ ̆īş

Ma‘ānī-yi elfāẕ:*Mekon*eylem*etā* tevḳiyyet içündür ya‘nī mādām-kĭ *tevānī*ḳādirsiñ *dil*göñül *ḫalḳ*maḫlūḳuñ *rīş*yarelemek *veger*eger *mīkonī*eylerseñ ya‘nī incidir iseñ *mīkenī*ḳoparırsıñ *bīḫ*kök, esās, temel *ḫ ̆īş*kendüniñ.

Maḥṣūl-i beyt : Mādām-kĭ ḳadirsiñ maḫlūḳuñ göñlünü yaralama. Ya‘nī birṭaḳım nā-sezā kelām ile incitme, yoḳ incidir iseñ kendü kökünü ve temelini

ḳoparırsıñ. Ya‘nī kendüne żarar idersiñ. Ġayrisine degil bu bābda olan ḥadīṯ-i şerīf ma‘lūmdur; Mü’min ḳarındaşı ḥaḳḳında ḳazar ya‘nī ḳuyuyu kendü boyunca ḳazsun-kĭ o ḳuyunuñ içüne düşecek ḳazıḳdır, buyururlar.

Ṣaḥīfe (229) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

طفل جان از شير شيطان باز كن

بعد ازانش از ملك انباز كن

تا تو تاريك و ملول و تيره ٔ

دانكه با ديو لعين همشيره ٔ

لقمه ٔكو نور افزود و كمال

آن بود آورده از كسب حلال

روغنى كايد چراغ ما كشد

اب خوانش چون چراغى را كشد

Ṭıfl cān ez şīr şeyṭān bāz kon

Ba‘d ezāneş bā melek enbāz kon

Tā to tārīk u melūl u tīre’i

Dānkĭ bā dīv la‘īn hemşīre’i

Loḳme'i kū nūr efzūd u kemāl

Ān būd āverde ez kesb ḥelāl

Rovġenī kāyed çerāġ-ı mā koşed

Āb ḫ ̆āneş çun çerāġī rā koşed

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Ṭıfl*çoçuḳ *cān*ma'lūm *ez şīr*süt *şeyṭān*ma'lūm *bāz*girü *kon*eyle *ba'd*ṣoñra *ezāneşezān* -estden muḫaffefdir –*eş*żamīrdir, ṭıfla rāci'dir, andan ṣoñra *bā melek*ma'lūm *enbāz*ortaḳlıḳ *kon*eyle *tā*ḥattá *to*sen *tārīk*ḳaranlıḳ *u* /*melūl*/usanmaḳ, cān sıḳılmaḳ, **(83a)**ġam çekmek *u tīre'i* bulanmaḳ ve mükedderġamm-nāk *dānkī*bil-kĭ *bā dīv*şeyṭān ile *la'īn*la'net olunmuş *hemşīre'i*ḳız ḳarındāşsıñ *loḳme'i*bir loḳma *kū kĭ ū* taḳdīrinde *kĭ*ḥarf-i rabṭ *ūż*amīr, loḳmata rāci'dir *nūr*ma'lūm *efzūd*ziyāde *u kemālż*ıdd-ı noḳṣān *ān*ism-i işāret, nūra işāretdir *būd*olur *āverde*getürirmiş *ez kesb*çalışub meydāna getürmüşüñle *ḥelālż*ıdd-ı ḥarām *rovġenī*bir yag kĭ *kāyed kĭ* ḥarf-i rabṭ *āyed*gelür *çerāġ-ı mā*bizim çerāġımız ya'nī yaḳacagımız şey' *koşed*söndirir *āb*su *ḫ ̆āneş –ş*żamīr, yaga rāci', o yagı oḳuma ya'nī söyleme yag diyü *çun*çünkĭ *çerāġī rā*ma'lūm meşelā gaz veyā ḳandīl *koşed*söndirir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Cān çocugunu şeyṭānıñ sütünden girü eyle ya'nīseniñ nefsiñ ṭıfl gibidir. Her şey'e heves ve emel u ārzū eylemekde o nefsini şeyṭānıñ ?südini emmekden men' eyle ve o günden ṣonra melek ile ortaḳlıḳ, şerīklik eyle ya'nī ṭab'iyyet-i beşeriyeden bir derece kendüni taṭhīr eylemiş olursuñ dimekdir. Ḥattá sen ḳaranlıḳ ve ġamm ve hem ġuṣṣa çekmekde ve bulanıḳ ma'ṣiyetinde iken bil-kĭ mel'ūn olan şeyṭān ile hemşīresiñ ya'nī şeyṭān ile ber-ā-ber bir anneden süt emmişsiñ. Cenāb-ı Ḥaḳḳa ṭuġyān itmek annesinden süt emmişsiñ dimekdir. Zīrā bir loḳma kĭ o loḳma insāna nūr ve kemāli ziyāde ider. İşte o loḳma kesb-i ḥelāldir, ḳazanılmış loḳmadır. Zīrā bir yag kĭ çerāġımız o yagdan söndü. Çünkĭ çerāġı södürür. Yaga sen su oḳu ona yag dime söndü. Çünkĭ çerāġı yag söndürmez, beklĭ

şu‘lelendirir. Çerāġı ancaḳ su södürür. Evet öyledir. Bir ni‘met ḳī seni Cenāb-ı Ḥaḳdan teb‘īd ider, aña sen ni‘met dime ? di. Ve ḳıs‘alā haẕā böylecedir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (231) Ḳāle’l- Ḥüseyin El-Vā‘iẓ El-Kāşī :

ترا رحمان همی کوید که ای مؤمن مخورباده

ترا ترسا همی کوید که در صفرا مخور حلوا

نمی مانی ز نا پاکی برای کفتهٔ رحمان

بمانی شهد و شکر را برای کفتهٔ ترسا

Torā raḥmān hemī gūyed ḳī ey mu’min me-ẖor bāde

Torā tersā hemī gūyed ḳī der ṣofrā me-ẖor ḥelvā

Nemī mānī zī nā-pākī berāy gofte’i raḥmān

Be-mānī şehd u şeker rā berāy gofte’i tersā

Ma‘ānī-yi elfāẕ:*Torā*saña *raḥmān*Cenāb-ı Ḥaḳıñ esmāsından**(83b)** bir ism-i şerīfdir *hemī*/böylece/ *gūyed*söyler, buyurur *ḳī ey mu’min*īmān iden ẕāt *me-ẖor*yeme burada içmekden ‘ibāretdir *bāde*şarāb *torā*saña *tersā*puṭ birisi dimekdir, burada ṭabīb dimekdir *hemī gūyed*söylerḳī *derẕ*arfiyyet *ṣofrā*ṣofrāsında, ṣofrā olduġı vaḳtde *me-ẖor*yeme *ḥelvā*ṭatlu *nemī mānī*ḳalmazsıñ *zī nā-pāk* żıdd-ı pāk *berāy*içün *gofte’i*buyurmuş *raḥmān*Cenāb-ı Ḥaḳ *be-mānī*ḳalursuñ *şehd*bal *u şeker rā*şekerde *berāy*içün *gofte’i*söylemiş *tersā*ṭabīb.

Maḥṣūl-i ebyāt : Saña Cenāb-ı Ḥaḳ buyurdı-ḳī: Ey mü’min şarāb içme. Saña ṭabīb didi-ḳī: Sende ṣofrā vardır, ṭatlu şey’ yeme. Sen nā-pāklikden ya‘nī seniñ ḫilḳat

ve cibiliniñ muḳteżāsı üzere ‘adem-i pāk ve ṭahāretinden içün Cenāb-ı Ḥaḳıñ emrini ṭutmazsıñ. Emr-i ilâhī ḫilāfī olaraḳ o murdār şarābı içersiñ. Lâkin oḪıristiyān olan ṭabībiñ; sende ṣofrā vardır. O nefīs olan bal ve şekeri yeme didigini ṭutub anıñ emrinde ḳaldıñ. Anıñ emrini ṭutarsıñ. Öyle ā‘lā bal ve şekeri yemezsiñ. Ḥaḳıñ emrini ḳırarsıñ, o zehr-i āġūyu içersiñ. Fe-sübḥān-Allâh işte fevḳa’l-‘āde ṭa‘accüb buña olunur, mevlānā.

Ṣaḥīfe (231) Ḳāle’s-Sa‘dī :

کهل کشتی و همچنان طفلی

شیخ بودی و همچنان شابی

تو ببازی نشسته در چب و راست

میرسد تیر چرخ پر تابی

جای کریه است بر مصیبت پیر

که تو کودك هنوز لعابی

Kehl geştī vu hemçunān ṭıflī

Şeyḫ būdī vu hemçunān şābī

To be-bāzī nişeste der çab u rāst

Mī-resed tīr çerḫ porr tābī

Cāy girye est ber muṣībet pīr

Kĭ to kūdek henūz lo‘ābī

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Kehl*iḫtiyār *geştī*olduñ *vu hemçunān*evvel-kĭ gibi, böylece *ṭıflī*çocuḳsuñ *şeyḫ*iḫtiyār *būdī*olduñ *vu hemçunān*evvel-kĭ gibi *şābī*deliḳanlısıñ *to*sen *be-bāzī*oyuncaḳ, lo‘b ve lehvde *nişeste*oturmuşsuñ *derẓ*arfiyyet *çab*ṣol *u rāst*ṣaġ *mī-reset*ulaşur *tīr*oḳ *çerḫ*eflāk *porr*ṭolu *tābī*ḥarāret ya‘nī ḳızġıñ *cāy*yer *girye*aġlamaḳ-*est* -dır *ber muṣībet*ma‘lūm *pīr*iḫtiyārlıḳ *kĭ*ḥarf-i ta‘līl *to*sen *kūdek*çocuḳ *henūz*elān *lo‘ābī*oynarsıñ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Sen iḫtiyār olduñ lâkin çocuḳ gibisiñ. Her şey’e heves u ārzū ve emel idersiñ. Şeyḫ olduñ**(84a)** lâkin deliḳanlı gibisiñ, öyle ḳanıñ ḳaynar. Sen oyunda oturmuşsuñ ṣol ve ṣağından feleğiñ ḳızġıñoḳuyetişür. İḫtiyārlıḳ muṣībetdir, o muṣībet aġlamaḳ yeri ve maḥalidir. Ḥāl-bu-kĭ sen çocuḳsuñ ve elān çocuḳ gibi oynarsıñ. ‘Aḳlını başına düşürüb seni çocuḳ gibi aldatub bī-esās olan evhām ve ḫayālāt ile seni oynadır. Birgün eflākden bir ḳızġıñ oḳ cānına irişüb ‘aḳlıñ başından çıḳacaḳdır. Bu pīrlikde böyle muṣībete mübtelā olmuşsuñ. Buña leyl u nehār aġlamalı oynamamalı ‘azīzim.

Ṣaḥife (231) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

ما اکر قلاش اکر دیوانه ایم

مست آن ساقی وآ پیمانه ایم

مست می هشیار نبود در نشور

مست حق ناید بخود تا نفخ صور

چرعهٔ چون ریخت ساقیٔ الست

بر سر این/شورهٔ/خاك/زیر دست/

چوش کرد آن و ما زان چو ششیم

چرعهٔ دیکر که بس/می/کو ششیم

Mā eger ḳallāş eger dīvāne ' īm

Mest ān sāḳī vā peymāne ' īm

Mest mī huşyār ne-būd der ne-şūr

Mest Ḥaḳ nāyed be-ḫod tā nefḫ ṣūr

Çur'a çun rīḫt sāḳī-yi elest

Ber ser īn şūre ḫāk zīr-i dest

Çūş kerd ān ḫāk u mā zān çūşişīm

Çur'a dīger kĭ bes mī kūşişīm

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Mā*biz *eger ḳallāş*rinde ḳalender dimekdir *eger dīvāne*żıdd-ı 'āḳıl, mecnūn dimek *īm* –iz dimekdir *mest*'aḳl başından giden, ser-ḫoş dimekdir *ān*ism-i işāret *sāḳī*şarāb ṭaġıdıcı *vā* girü, yine *peymāne*ḳadeḥ *īm*–iz dimekdir *mest*ma'lūm *mī huşyār*'aḳıllu, uyanıḳ *ne-būd*olmaz *derẓ*arfiyyet *ne-şūr*yevm-i ḥaşr ve neşrde *mest*ma'lūm*Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳıñ *nāyed*gelmez *be-ḫod*kendüsine *tā*ḥattá *nefḫ*üfürünceye ḳadar *ṣūr*İsrāfīl 'aleyhi's-selāmıñ elinde olan boynuz şeklinde olan üfürilecek şey' *çur'a* bir damla *çun*çünkĭ *rīḫt*dökdü *sāḳī-yi elest*Cenāb-ı Ḥaḳdır *ber*üzerine *ser*baş *īn*bu/*şūre*bulanıḳ/ *ḫāk*ṭopraḳ/*zīr-i dest*el altında, alçaḳ/

*cūş*ḳaynamaḳ *kerd*eyledi *ān*ism-i işāret *ḫāk*ṭopraḳ *mā*biz *zān*ondan *çūşişīm*ḳaynarız *çur'a* bir damla *dīger kĭ bes*çoḳ *mī kūşişīm*sa'y ve ġayret itdigimiz, çalışmadıgımız dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Biz eger rindāne gidişde ve eger dīvāneyiz. Ol sāḳī-yi ezel olan**(84b)** Cenāb-ı Ḥaḳıñ mesti ve ḳadeḥiyiz. Ya'nī bu ahvāl bize bezm-i elestde ve 'ālem-i ervāḥda Cenāb-ı Ḥaḳıñ tecellisinden ḥāṣıl olmuş şarāb içmekle mest olan işte yevm-i ḥaşrde daḫi 'aḳıllı olmaz. Ḥaḳıñ mesti olanlar kendüne gelmez. Nefḫ ṣūre ḳadar ya'nī mest-i ilâhī olanlar bu dünyāda ba'de'l-irtiḥāl 'ālem-i berzaḫda kendülerine gelmezler. Tā ṣūr İsrāfīlde ḳubūrdan meydān-ı ḥaşre gelinceye ḳadar. Çünkĭ Cenāb-ı Ḥaḳ /bir cur'a dökdü, bu zīr-i dest ve ? olan şūre ḫākiñ başı üzerde ol ḫāk şūre ol çur'adan/ ḳaynadı. Anıñçün ḳaynarız. Dīger damla kĭ pek çoḳdur. Anıñla sa'y ve ġayret ve himmetsezer ya'nī bu dünyāda ve bu sāyede Cenāb-ı Ḥaḳ ṭarafından maḫfī luṭf u kerem-i ilâhiyyesinden olaraḳ pek çoḳ feyż ve tecelliyāt-ı ilâhiyyesini sa'y ve ġayret itmeksizin ya'nī bir vechile medḫalim olmaḳsızın her yüzden iḥsān ve 'ināyet-i rabbāniyyeniñ 'add ve ḥesābı yoḳdur dimek olur. Bu mestāneliginiñ tafṣīlātını vicdānında ẕevḳ eylemek ile bilürsüñ ya'nī 'aşḳ-ı mecāzīde tecrübe eyleseñ daha igi añlarsıñ. Şöyle kĭ seniñ maḥbūbunuñ elinden bāde içseñ saña ne ḥāl 'ārıż olur. Bununla ber-ā-ber o maḥbūb-da bilür-kĭ bu benim 'āşıḳımdır. Artıḳ saña naşıl cilve ve şīveler eyler ve ne dürlü luṭf u iḥsānlar eyler ve dīger ādemlere seni ḳıyās itmeyüb seniñle ne dürlü mu'āmele ider. İşte buralarını tefekkür itmeksizin 'aşḳ-ı ḥaḳīḳīniñ derecesini ve tafṣīlātını ne bilürsüñ.

Ṣaḥīfe (232) Ḳāle'l- Ḥüseyin El-Vā'iẓ El-Kāşī :

مایهٔ توفیق کرم کردن است

کنج یقین ترك درم کردن است

زاده ره مرك زنان دادن است

زندکی عشق ز جان دادن است

Māye-i tevfīḳ kerem kerden est

Genc yaḳīn terk direm kerden est

Zāde reh morg zi nān dāden est

Zindegī ‘aşḳ zi cān dāden est

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Māye-i*esās *tevfīḳ*żıdd-ı ḍalāl *kerem*iḥsān ve luṭf *kerden*eylemeklik–*est*–dir *genc* ḫazīne *yaḳīn*żıdd- ba‘īd *terk*bıraḳmaḳ *direm*aḳçe *kerden*eylemeklik–*est*–dir *zāde*azıḳ *reh*yol *morg* ölüm *zi nān*ekmekden *dāden*virmeklik *est*–dir *zindegī*dirilik *‘aşḳ*ma‘lūm *zi cān*candan *dāden*virmeklik *est*–dir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Tevfīḳ-i rabbāniyyeniñ esāsı Ḫüdānıñ**(85a)**maḫlūḳa kerem u iḥsānıdır. Yaḳīn ḫazīnesi ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳrezzāk-ı ‘ālem olduġına i‘timād ve yaḳīn ḥāṣıl olmak, aḳçe ve pāreyi terk itmekdir. Ya‘nī fī-sebīl-illāh fuḳarā veża‘ifāya taṣdiḳ ve ḫayr u ḫayrāta ṣarf eylemekdir. Ölüm yolunuñ azıġı ya‘nī ba‘de’l-mevt rūz-ı maḫşere ḳadar ġıda ve rızḳ isterseñ bu dünyāda kendü ekmeginden ve rızḳından fuḳarā veża‘ifāya virmekdir. ‘Aşḳ diriligi ve ḥayātı ya‘nī bu ‘ālemden gitdikden ṣoñra ‘ālem-i berzaḫda ḥayāt-ı ebedīye nā’il olmaḳ ister iseñ bu dünyāda cānından ve ḥayātından virmekdir. Ya‘nī fī-sebīl-illāh Ḥaḳ yolunda şehīd olmaḳdır. Buña şehīd-i mecāzī derler. Ve nefs-i emmāre ile muḥārebe idüb anı alt iderek Ḥaḳḳa cān virmege şehīd-i ḥaḳīḳī derler. Zīrā ölüm üç nev‘idir: Birincisi nefs elinde ölmek ya‘nī nefs ve hevāya teba‘iyyetle ḫasire’d-dünyā ve’l-āḫire olaraḳ ölmek; ikincisi küffār elinde ölmek meydān-ı muḥārebede; üçüncüsü ġaffār elinde ölmeki nefs-i emmāreyi alt itmek. İşte bu üçüncü Enbiyā ve Evliyā-yı ‘İẓām Ḥażerātına maḫṣūṣdur sulṭānım.

Ṣaḥīfe (232) :

هست جوانمرد درم صد هزار

کار چون با جان فتد آنست کار

Hest civānmerd direm ṣad hezār

Kār çun bā cān feted ānest kār

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Hest*vardır *civānmerd*cövmerlik *direm*aḳçe *ṣad*yüz *hezār*biñ *kār*iş *çun*çünkī *bā cān*cāna ve ḥayāta *feted*düşdü *ānest*odur *kār*iş.

Maḥṣūl-i beyt :Cövmerd içün yüz biñ aḳçe vardır. Ya‘nī /cihānda iḥsān ve in‘ām idici/ yüz biñ /kimesne vardır. Para ile cövmerd çoḳdur./ Lâkin iş çünkĭ cāna ḥayāta düşe. Anı ya‘nī terk-i cān ve ḥayāt itmek /muḥārebede/ ve Ḥaḳ yolunda. İşte odur cövmerdlik /odur kār, iş/ dimek olur.

Ṣaḥīfe (232) :

تا زنده ایم ذکر لبش در زبان ماست

یادش انیس و مونس جان روان ماست

Tā zinde ʾīm ẕikr lebeş der zebān māst

Yādeş enīs u mūnis cān revān māst

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Tā*mādām-kĭ *zinde ʾīm*diriyim *ẕikr*ma‘lūm *lebeş leb* dudaḳ - *şż*amīr, maḥbūba rāci‘dir *derẓ*arfiyyet *zebān*dil *māst*bizimdir *yādeş yād* ẕikr itmek, ḫaṭıra getürmek –*şż*amīr, maḥbūba rāci‘dir *enīs* ülfet ve muḥabbet *u mūnis*muṭī‘ żıdd-ı ‘āṣī *cān*ma‘lūm *revān*insānıñ rūhuna derler *māst*bizimdir.

Maḥṣūl-i beyt :Mādām-kĭ ḥayāttayım maḥbūbuñ **(85b)**dudagını ẕikr itmek lisānımdadır. O maḥbūbu ẕikr itmek benim cānımıñ muḥib u muṭī‘idir. Burada maḥbūb-ı ḥaḳīḳi olan Cenāb-ı Ḥaḳ murād olunur, anıñ ẕikri dimekdir.

Ṣaḥīfe (233) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

تیمار غریبان سبب ذکر جمیلست

جانا مکر این قاعده در شهر شما نیست

Tīmār ġarībān sebeb ẕikr cemīlest

Cānā meger īn ḳā‘ide der şehr şomā nīst

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Tīmār*oġşamaḳ, luṭf u kerem itmek *ġarībān*ġarībiñ cem‘idir, ġarīb ādemleri *sebeb*vesīle, vāsıṭa *ẕikr*ma‘lūm *cemīlest*güzeldir *cānā* ey benim cānānım *meger*illā *īn*bu *ḳā‘ide*uṣūl, üslūb *der şehr-i şomā*siziñ memleketiñizde *nīst*yoḳdur.

Maḥṣūl-i beyt : Diyār-ı ġurbetde olan ġarībleri luṭf u kerem ve iḥsān ile oġşamaḳ anlara iltifāt itmek güzel ẕikre sebeb ve vesīle olur. Ya‘nī siziñ güzel aḫlāḳıñızı ẕikr itmege sebebdir. Ey benim cānānım meger kĭ siziñ şehriñizde bu ḳā‘ide ya‘nī böyle ġarībleri oġşamaḳ yoḳdur. Eger olsa idi siz de böyle bīçāre ġarīb olan ‘āṣıḳıñızı iltifāt ile oġşar idiñiz dimek olur kĭ siziñ şehriñiz ḥüsn-i melāḥat ve ḥicālde böyle ḳā‘ide yoḳdur. Evet yoḳdur, tā kĭ o şehrden çıkub bizim gibi şehr-i ḳabīḥ ve melāḥat olan sebāle ve ṣayḳāl memleketine dāḫil olmayınca bizim gibilere iltifāt itmez. Andan ṣoñra de ki: İltifātda para itmez ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (233) Ḳāle’s-Sa‘dī ḳuddise sirruhu :

چو بینی یتیمی سر افکنده پیش

مده پوسه بر روی فرزند خویش

الا تانکیرد که عرش عظیم

بلرزد همی چون بکرید یتیم

Çu bīnī yetīmī ser ofkende pīş

Me-dih pūse ber rūy ferzend ḫ ̆īş

Ellā tā ne-giryed kĭ ‘arş-ı ‘aẓīm

Be-lerzed hemī çun be-giryed yetīm

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Çu*çünkĭ *bīnī*görürsüñ *yetīmī*babası vefāt itmiş bir çocuġu *ser*baş *ofkende*düşmüş *pīş*öñüne *me-dih*virme *pūse*öpmek *ber*üzerine *rūy*yüzü *ferzend*oġul *ḫ ̆īş*kendi *elā*āgāh ol *tā*ḥattá *ne-giryed*aġlamışsun *kĭ ‘arş-ı ‘aẓīm*ma‘lūm *be-lerzed*titrer, lerzeye gelür *hemī*böylece *çun*çünkĭ *be-giryed*aġlar *yetīm* ma‘lūm babası olmayan çocuḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ sen bir yetīmi görürsün-kĭ başını öñüne egmiş ya‘nī kemāl ?görür neden boynunu büküb düşünüröyle olan yetīmiñ öñünde kendü oġlunu öpme kĭ o yetīm maḫzūn olub **(86a)**aġlamasun āgāh ol-kĭ ‘arş-ı ‘aẓīm titrer. Çünkĭ yetīm aġlar.

Ṣaḥīfe (235)

همه مرغان کند با جنس پرواز

کبوتر با کبوتر باز باباز

Heme morġān koned bā cins pervāz

Kebūter bā kebūter bāz bā-bāz

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Heme*cümle *morġān*murġuñ cem‘īdir, ḳuşlar *koned*ider *bā*ma‘ ma‘nāsınadır *cins*kendü gibi ḳuşlarla *pervāz*uçmaḳlıḳ *kebūter*gögercin *bā kebūter*gögercinle *bāz*ṭoġan ya‘nī şāhin *bā-bāz*şāhinle.

Maḥṣūl-i beyt :Cümle ḳuşlar kendü cinsleriyle uçar ya‘nī bir cins ḳuş dīger cins ḳuş ile uçmaz. Gögercin gögercinler ile uçar. Görülmemişdir kĭ gögercin ġayrī ḳuş ile uçsun dimek olur. الجنس الی الجنس یحیل insānlar da böyledir. Aḫlāklarda ve ṣıfātlarda müşterek olanlar bir cinsdir. ‘Āşıḳ, ‘āşıḳ ile; faḳīr, faḳīr ile; zengin, zengin ile; zen-pāre, zen-pāre ile bir cinsdir.

Ṣaḥīfe (235) Ḳāle’l-Ḥüseyīn El-Kāşifī :

جاذب هر جنس را هم جنس دان

جنس بر جنس است عاشق جاودان

تلخ با تلخان یفین ملحق شود

کی دم باطل قرین حق شود

طیبات آمد بسوی طیبین

الخبیثات للخبیثین است همین

Cāẕib her cins rā hem cins dān

Cins ber cins est ‘āşıḳ-ı cāvidān

Telḫ bā telḫān yaḳīn mulḥaḳḳ şeved

Key dem bāṭıl ḳarīn Ḥaḳ şeved

Ṭeyyibāt āmed be-sūy ṭeyyibīn

El-ḫabīşāt lil-ḫabīşīn est hemīn

Ma‘ānī-yi elfāẕ:*Cāẕib*çekici *her cins rā*herbir cinsi *hem*ber-ā-ber *cins dān*bil cinsi*cins*ma‘lūm *ber*üzere *cins est*–dir *‘āşıḳ*ma‘lūm *cāvidān*dā’im *telḫ*acı *bā*ma‘ ma‘nāsına *telḫān*acılar ile *yaḳīn*ma‘lūm *mulḥaḳ* birbirine yapışık *şeved*olur *key*ḳaçan *dem*nefes *bāṭıl*zıdd-ı ḥaḳḳ *ḳarīn*yaḳīn, muḳārın Ḥaḳḳa veyā ḥaḳḳ olan insāna *şeved*olur *ṭeyyibāt*güzeller *āmed*/geldi/ *be-sūy*ṭaraf *ṭeyyibīn*güzeller *el-ḫabīşāt*kötüler *lil-ḫabīşīn*kötüler içün *est*–dir *hemīn*böylece.

Maḥṣūl-i ebyāt : Her cins çekici cinsidir. Ya‘nī cinsiniñ hem-cins olduḳlarından içün olduġını bil. Zīrā cins cinsine dā’imā ‘āşıḳdır. Ya‘nī herkes kendü cinsine ‘āşıḳ olub kendü cinsiyle muḥabbet ider. Şeyḫ, şeyḫ ile; ‘ālim, ‘ālim ile; mestāne, mestāne ile غير ذلك الى acı, acılara mülḥaḳḳ olduġını yaḳīn[en] bil. Ḳaçan bāṭıl nefes Ḥaḳḳa yaḳīn olur, olmaz. Ḥaḳ ile bāṭıl bir yere cem‘ olmaz kellā. جاء الحق اذا زهق الباطل**(86b)**denilmişdir. Güzel olan şeyler güzeller ṭarafına geldi. Ḫabīṣ olan şeyler de ḫabīsler içündür. Böylece ya‘nī mü’min, mü’min ile; kāfir, kāfir ile; bülbül, bülbül ile; ḳarġa, ḳarġa iledir. Ve ḳıs‘alā haẕā meşhūr meşeldir kĭ ḥācı, ḥācı ile Mekke'de; dervīş, dervīş ile tekkede; uġursuz, uġursuz ile Anṭākiyede buluşurlar.

Ṣaḥīfe (236) :

در امان خانهٔ ایمان بنشین ایمن باش

کر امان بایدت البته مرو زین مأمن

Der āmān ḫāne-i īmān be-nişīn īmen bāş

Ger āmān bāyedet elbette merev zīn me'men

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Der*ẓarfiyyet *āmān*emniyet *ḫāne*ev *īmān*mü'min olmaḳ *be-nişīn*otur *īmen*emīn *bāş*ol *ger*eger *āmān*emniyyet *bāyedet*saña gerekse, lāzım ise *elbette*muḥaḳḳaḳ *merev* gitme *zīn*bu *me'men*īmān, sığınılacaḳ maḥaldir.

Maḥṣūl-i beyt : Emniyette olaraḳ īmān ḫānesinde otur. Eger saña emniyet gerek ise muḥaḳḳaḳ olaraḳ bu īmān ḫānesinden gitme, dā'imā anda otur dimekdir. Dünyāda ve āḫiretde 'izzet-i īmān gibi bir 'izzet ve şeref yoḳdur ve bu sāyededir. Ḳurb-ı ilâhiyeye vāṣıl olmaḳ, buña devlet لا اله الا الله محمد رسول الله derler. Bundan büyük devlet ve sa'ādet yoḳdur.

Ṣaḥīfe (237) Ḳāle Ḥāfiẓ :

جمال یار ندارد نقاب و پرده ولی

غبار ره بنشان تا نظر توانی کرد

Cemāl-i yār ne-dāred niḳāb u perde velī

Ġubār-ı reh be-nişān tā naẓar tevānī kerd

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Cemāl* yüz *yār*ma'şūḳ *ne-dāred*ṭutmaz *niḳāb*yüz örtüsü *u perde*ḥicāb *velī*lâkin *ġubār* toz *reh*yol *be-nişān*oturub /sākin ile dimekdir/ *tā*ḥattá *naẓar*baḳmaḳ, görmek *tevānī*saña mümkün ola, ḳādir olasıñ *kerd*eylemek.

Maḥṣūl-i beyt :Cānānıñ yüzü niḳāb ve perde ṭutmaz ya‘nī anıñ cemālī açıḳdır, güşādedir. Lâkin geçecegi yolda-ki tozu teskīn eyle, def‘ eyle kĭ cānānıñ yüzine baḳmaġa ḳādir olasıñ. Meşelā bir ādem yolda gider iken öñünde rūzgārdan ġubār ḥāṣıl ola o ādem öñünü ve ilerü de olanları göremez. İşte anıñ gibi bu dünyā yolunda āḫirete ṭoġru giden ādemleriñ kendü vücūd ve nefslerinde-ki dāriyyet u enāniyyet ve heves u**(87a)**şehevāt ġubārları ḳaḳmış. Anıñ içün Yūsuflarıñ Yūsufu ve maḥbūblarıñ maḥbūbu olan Cenāb-ı Ḥaḳıñ cemāl-i tecellī-i ilâhiyyesini müşāhede itmezsiñ. Zīrā ki bu tozlar müşāhedeye māni‘dir, gerekdir kĭ; ara yerden bu ġubārı sükūnet itdiresiñ-kĭ ḥattá öñünde olan yolu ve naṣıl ve ne ṭarafa ṭoġru gitdigini ve kime gideyorsuñ ve ḳıble vü Ka‘be ṭarafına mı yoḫsa meyḫāne ve postḫāne ṭarafına mı gideyorsuñ bilesiñ. Ya‘nī ṭarīḳ-i Ḥaḳ ve hidāyetde misiñ yoḫsa bi’l-‘akis ḍalālet ṭarīḳinde misin bilesiñ. Körükörine yola gitmeyesiñ. Rivāyet olunur kĭ: Bir ādemiñ birisi bilmediginden ve kimesneye sū’āl itmediginden kendü kendüye bir yola girer imiş. Lâkin o ādemiñ niyet ve ḳaṣdı Mekke-i Mükerreme'ye gitmek imiş. Yolda rāst gelenler bu ādeme sū’āl iderler imiş: Erenlerim ne ṭarafa teşrīfiñiz deyü cevābında ḥacca gideyorum, der imiş. Ḥāl-bu-kĭ o ādemiñ gitdigi ve ṭutdıġı yol ṭoġrıca Rusyeevvel-kĭsine gider bir yol imiş. Yolcılar o ādeme dimiş-ki: Erenlerim Ḥicāz yolu bu yol degildir, bu yol Rusye içine gider. Bu yoldan dön gel saña gösterelim Ḥicāz yolunu derler imiş. O bīçāre aḥmaḳ ve cehl-i mürekkeb kemāl-i cehlinden ve kibr u ‘aẓametinden anlara telsīm olmayub; siz bilmezsiñiz bu yol ṭoġrıca Ḥicāz yolıdır, der imiş. Vāh vāh bīçāre. Evet o yol Ḥicāz yolu-mu yoḫsa Rusye iḳlīmiñ yolu-mu? Eñ ṣoñra añlar. Lâkin fā’ide itmez. Ba‘de ḫarābi’l-baṣra. İşte ekşerī sālikān böyledir. Bir mürşid-i ‘iẓām ve emnine ṣarılmayub ve kimesneden sū’āl itmeyüb kendü kendüsine yola gitmek ister. Heyhāt heyhāt ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (237) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

از پی آن کفت خود را حق سمیع

تا ببندی لب ز کفتار شنیع

از پی آن کفت خود را حق بصیر

که بود دیدویت هر دم نذیر

از پی آن کفت خود را حق علیم

تا نیندیشی فسادی تو ز بیم

Ez pey ān goft ḫod rā Ḥaḳ semī‘

Tā be-bendī leb zi goftār şenī‘

Ez pey ān goft ḫod rā Ḥaḳ baṣīr

Kĭ buved dīdviyet her dem ne-ẕīr

Ez pey ān goft ḫod rā Ḥaḳ ‘alīm

Tā neyendīşī fesādī to zi bīm

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ez pey*/*ān*/ andan içün *goft*buyurdu *ḫod rā*kendüsine*Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳ *semī‘*işidici *tā*ḥattá *be-bendī***(87b)**bağlaya *leb*dudaḳ *zi goftār*söylemekden *şenī‘*kötü söz *ez pey ān goft ḫod rā Ḥaḳ baṣīr*keẕâlik evvelce beyān olundıġı üzeredir ma‘nāsı *kĭ*ḥarf-i ta‘līl *buved*ola *dīd*görmek*viyet*ism-i işāretdir, Ḥaḳı dimekdir *her dem*her zamān, her ān *ne-ẕīr*ḳorḳudıcı *ez pey ān goft ḫod rā Ḥaḳ ‘alīm*keẕâlik ma‘lūmdur *tā*ḥattá *neyendīşī*endīşe ve efkār itmeye *fesādī*bir fesād ve ḳabīḥ şey’ *to*sen *zi bīm*ḫavfdan, ḳorḳudan ötürü.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳ ẕāt-ı ulūhiyyeti içün buyurdı-kĭ: Ben işidiciyim. Ḥattá maḫlūḳ dudaġını kötü ve ḳabīḥ söz söylemekden baġlaya kendüsini

men‘ eyle kezâlik buyurdı-kĭ: Ben göriciyim. Bu lafẓ-ı şerīf ile maḫlūḳu ḳorḳurtdıgı Cenāb-ı Ḥaḳ görür. Ne işler isek deyü kezâlik buyurdı-kĭ: Ben biliciyim. Ḥattá bunuñla maḫlūḳ bir fesādī işlemege niyet ve efkār eylemesun-kĭ Cenāb-ı Ḥaḳ ‘alīmdir, deyü andan ḫavf ve ḫaşyet eylesun. (Ṣaḥīḥ ne ġaflet ve ne körlükdür. Eger Cenāb-ı Ḥaḳ buyur der iseñ ne cesāret ve ne ḫasāretdir kĭ anıñ ḥużūrunda fi‘l-i ḳabīḥ işlersiñ. Yoḳ Cenāb-ı Ḥaḳ. Ḥāşā şümme ḥāşā bilmez görmez der iseñ ne küfrdür ve ne ẓulmdür. Yā laṭīf yā laṭīf inṣāf eyle kĭ senin gibi bir ādem yanında olsa andan ḥicāb idüb edeb üzere olursuñ. Lâkin tenhāda Ḥaḳ orada ḥāżır ve nāẓır degildir, istedigini işlersiñ. الحياء من الايمان işte burasıdır kĭ tenhāda Ḥaḳdır. Ḥayā itmeli ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (238) Ḳāle’l- Ḥüseyin El-Vā‘iẓ El-Kāşī :

علم با حلم خال روی بود

علم بی حلم خاك كوی بود

برد باری چو زینت خردست

هركرا حلم نیست زیور نیست

‘İlm bā ḥilm ḫāl rūy būd

‘İlm bī ḥilm ḥāk kūy būd

Bored bārī çu ziynet ḫıredest

Herkirā ḥilm nīst zīver nīst

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *‘İlmż*ıdd-ı cehl *bā*ma‘ ma‘nāsına *ḥilmż*ıdd-ı ġażab *ḫāl*insānıñ yüzünde olan siyāh ben *rūy*yüz *būd*olur *‘ilm*ma‘lūm *bī*ḥarf-i nefy *ḥilm*ma‘lūm *ḥāk*ṭopraḳ *kūy*maḥal, ḳarye *būd*olur /*bored bārī*ṣabr ma‘nāsına, ṣābir olanlar burada taḥammül itmekden kināyedir *çu*çünkĭ *ziynet*ma‘lūm *ḫıredestḫıred*‘aḳl *est*–dir *herkirā***(88a)**her kimesneniñ kĭ *ḥilm*ma‘lūm *nīst*yoḳdur *zīver*ziynet *nīst*yoḳdur.

Maḥṣūl-i ebyāt :‘İlm, ḥilm ile ber-ā-ber bir ādemde olursa maḥbūblarıñ yüzlerinde olan ben gibi olur. Ya‘nī maḥbūblarıñ yüzlerindeki siyāh ben naṣıl cemāline ziynet baḫş ider ise işte anıñ gibi ḥilm ile ber-ā-ber olan ‘ilm ṣāḥibini fevḳa’l-‘āde müzeyyen ve mükemmel ider dimekdir. Lâkin ḥilmsiz ‘ilm maḥalle ve ḳaryeniñ ṭopraġı olur. Ya‘nī maḳbūl ve müzeyyen u mükemmel olmaz. Ḫāk gibi denī ve alçaḳ olur dimekdir. Taḥammül itmek ‘aḳıllularıñ zīb-i zīynetleridir. Ya‘nī ḥilm taḥammül ve ṣabr iḳtiżā ider. Ḥilm ṣāḥibi olanlar her bir şey’e taḥammül ve ṣabr iderler. Bu da ‘uḳalānıñ ziynetidir, dimek olur. Binā[en] ‘aleyh her kimiñ kĭ ḥilmi yoḳdur, onuñ ziyneti yoḳdur. Egerçĭ vaḳtiñ ‘ilmde yektāsı ve ‘allāme-i ‘aṣr olsa bile zīrā ‘ulemā-yi kirām fi’l-meṣel maḥbūblar gibidir. Ol maḥbūb-kĭ yüzünde ṣāmī denilen öyle ṣüreyyā yıldızı gibi ?olsa daha ā‘lā ve bālā degil-mi? Ve hem-de ne derece cemāline ḥüsn u melāḥat baḫş ider, ma‘lūmdur sulṭānım.

Ṣaḥīfe (239) Ḳāle’s-Sa‘dī :

نه مارا در میان عهد و وفا بود

جفا کردی وبد عهد نمودی

هنوزت کر سر صلحست باز آی

کزان محبوبتر باشی که بودی

Ne mā rā der miyān ʻahd u vefā būd

Cefā kerdī vu bed ʻahdī numūdī

Henūzet ger ser ṣulḥest bāz āy

Kezān maḥbūbter bāşī kĭ būdī

Maʻānī-yi elfāẓ:*Ne*degil/miydi, öyle degil-mi yaʻnī öyle idi/ *mā rā*bize *der miyān*ortada *ʻahd*maʻlūm *u vefā*maʻlūm *būd*idi *cefā*żıdd-ı ṣafā *kerdī*eylediñ *vu bed*kötü *ʻahdī*maʻlūm *numūdī*gösterdiñ *henūzet*elān, şimdi sen *ger*eger *ser*başş*ulḥest*ṣulḥdur yaʻnī muṣālaḥa *bāz*girü *āy*getür *kezān kĭ zān* ism-i işāret, andan dimek *maḥbūbter*ziyāde maḥbūb ve güzel *bāşī*olursuñ *kĭ*ḥarf-i rabṭ *būdī*olduñ idi.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bizim ortamızda ʻahd-i vefā /degil-mi idi, öyle idi. Lâkin/ cefā /eylediñ/, cefā itdiñ ve kötü ʻahd gösterdiñ yaʻnī şeyḫ ile mürīd beyinlerinde olan ʻahd-i vefānıñ ʻaksi ẓuhūrundan ḥikāyedir. Şeyḫ ṭarafından sālike dinür kĭ: Şimdi, elān eger sen ṣulḥ başını girü getür yaʻnī tekrār ʻahd-i vefā üzere olub bize rücūʻ idersiñ. Evvelkinden ziyāde maḥbūb ve güzel olursuñ yanımızda dimekdir. Çünkĭ **(88b)**meşāyiḫ-i ʻiẓām her ne zamān bir sālikiñ kendüsine ricʻat ider ise ḳabūl buyuracaḳları muḥaḳḳaḳdır. Nitekim ʻişyān her ne zamān Ḥaḳḳa rücūʻ ve tövbe ider ise maḳbūldur. Dergāh olduġı gibi meşāyiḫ-i kirām-da Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḫalīfesidir. Binā[en] ʻaleyh Ḥaḳıñ aḫlaḳıyla müteḫalliḳ olmuşlardır.

Ṣaḥīfe (241) Ḳāle’s-Saʻdī :

دلارام باشد زن نيك خواه

ولی از زن بد خدايا پناه

Dilārām başed zen-i nīk ḫ ̌āh

Velī ez zen bed Ḫodāyā penāh

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Dilārām*gönül şād ve sürür*başed* olurz*en* ḳadıñ *nīk*eygü *ḫ ̌āh*ister *velī*lâkin *ez zen*ḳadından *bed*kötü *Ḫodāyā*Cenāb-ı Ḥaḳ *penāh*ṣıġınmek.

Maḥṣūl-i beyt :Gönül güzel yüzlü güzel ḫulḳlu ḫātūndan şād ve sürūr olur. Lâkin bi’l-‘akis yüzü çirkin ḫulḳu çirkin kadından Cenāb-ı Ḥaḳḳa ṣıġınmek ister dimekdir. Evet ḫānım böylece güzel olursa o ḫāna cinnet olur ve bi’l-‘akis cehennem olur.

Ṣaḥīfe (241) :

عصمت زن را بمقام جمال

جلوه حرامست مکر با حلال

‘İṣmet-i zen rā be-maḳām-ı cemāl

Cilve ḥarāmest meger bā ḥelāl

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*‘İṣmet* pāk dāmen *zen rā*kadına *be-maḳām* yeri *cemāl*ḥüsn, güzellik *cilve*ma‘lūm /eẓhār-ı cemāl itmekdir/ *ḥarāmest*ḥarāmdır *meger*illā kĭ/*bā/ ḥelāl*ḥelāl /ile/ ola.

Maḥṣūl-i beyt :Ḳadınıñ ‘iṣmet ve pāk dāmenligi cemāl u ḥüsn melāḥat yerinde /olub-da eẓhār-ı cemāl/ cilve itmek ḥarāmdır. Meger kendü ḥelāli ve ḥarāmı dimekdir. Ya‘nī /ḳadınıñ ‘iṣmeti kendü ḥelālinden ġayrī kimesneye ? cemāl itmemekdir. Zīrā kĭ ḥarāmdır/. Meger kĭ ḥelāli olur ise ḥelāldir, dimek olur.

Ṣaḥīfe (243) Ḳāle'l-Kāşifī :

مردی کمان مبر که بزورست و پردلی

با نفس اکر جهاد کنی مرد کاملی

Merdī gumān me-bor kĭ be-zūrest u porr delī

Bā nefs ger cihād konī merd kāmilī

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Merdī*merdlik, ādemlik *gumānẓ*an *me-bor*iletme *kĭ be-zūrest*zor ve ḳuvvet ile dir *u porr delī*bahādır ve şecī' kimesne *bā nefs* nefs ile *ger cihād*muḥārebe *konī*idersiñ *merd*ādem, insān *kāmilī* kāmil ve mükemmel.

Maḥṣūl-i beyt :*Ẓ*an ve gümān iletme kĭ merdlik, ādemlik zor ve ḳuvvet ve bahādırlıḳ ve şecā'atledir. Eger nefs ile cihād ve muḥārebe ider iseñ merd ve insān-ı kāmil olursuñ. Ya'nī merdlik, ādemlik nefs ile muḥārebe idüb anı alt itmekdir. Yoḫsa öyle nefsine maġlūb olmuş ādem şecī' ve bahādır ve merd degildir. Belkĭ ḳadından ednādır.**(89a)**Çünkĭ nefs ḳadındır. Aña muṭī' olanlara ricāl denilmez, anlara da ḳadın dinür.

Ṣaḥīfe (243) :

هرکه زن نفس شوم را داد طلاق

جفتش نبود بزیر این نیلی طاق

از مزبلهٔ نفس قدم ببرون نه

تا روح کند نسیم وصل استنشاق

Her kĭ zen nefs şūm rā dād ṭalāḳ

Cofteş ne-būd be-zīr īn nīlī ṭāḳ

Ez mezbele nefs ḳadem be-birūn ne

Tā rūḥ koned nesīm vaṣl istinşāḳ

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Her kĭ*her kimesne kĭ *zen*/ḫātūn/ *nefs*/ma‘lūm nefsi/ *şūm rā şūm* olan nefsini *dād*virdi *ṭalāḳ*ma‘lūm ıṭlāk itmek *cofteş –eş* żamīr, o ādeme rāci‘dir *coftż*ıdd-ı tek *ne-būd*olmadı *be-zīr*alt *īn*bu *nīlī*mā’ilī renkle olan *ṭāḳ*kemer *ez mezbele*zebīl *nef*sma‘lūm *ḳadem*ayaḳ *be-birūn*ṭaşra, ṭışaruya *ne*ḳov, /vaż‘ eyle/*tā*ḥattá *rūḥ*ma‘lūm *koned*ola *nesīm*güzel, laṭīf esen rūzgār *vaṣl*vuṣlat, vāṣıl olmaḳ *istinşāḳ*şiddetle ḳoḳlamaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Her bir kimesne kĭşūm ve kötü olan nefsini /ḫātūn/ ṭālāḳ vire /ya‘nī/ insānıñ nefsini kendüsiniñ ḥaremidir. İşte bu nefes ḫātūnuna ḥaremine ṭālāḳ /söyledi/. Ya‘nī nefsini terk itdi. Böyle olan ādemiñ cifti ya‘nī anıñ muḳārını var. Ḳardaşı bu eflāk altında olmadı, yalñız ḳaldı. /Ya‘nī öyle olan ẕātıñ bu cihānda emşāli bulunmadı. Bī naẓīr bī emşāl oldu./ Nefsi mezbelesinden ṭışaruya ayaḳ /ḳov/ ya‘nī şehvet nefs-i emmāre mezbelesinden ḥarām şeyler ārzū ve heves ile dā’ire-yi şerī‘at ve ṭarīḳ-i istiḳāmetden ayaġını ṭaşra ḳoma. Ya‘nī /nefsini terk idüb bu mezbeleden ṭaşra ayaġını ḳo ya‘nī nefsi mezbeleliginden ṭaşra ayaḳ ḳo./ Ḥattá vuṣlat-ı ilâhī ya‘nī ḳurb-ı ma‘nevī nesīmini şiddetle ḳoḳlayasıñ. Maḳbūl dergāh-ı ilâhī olduġıñ ḥaşrde tebşīrātı ḫiṭābını alasıñ dimek olur.

Ṣaḥīfe (243) :

نکته کفتن پیش کـژ فهمان ز حکمت بیکمان

جوهری چند از جواهر ریختن پیش خرست

Nukte goften pīş kej fihmān zi ḥikmet bī-gumān

Cevherī çend ez cevāhir rīẖten pīş ẖarest

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Nukte*ma‘nā-dār /ince söz/ *goften*söylemeklik *pīş*öñünde *kej*egri *fihmān*añlayıcılar *zi ḥikmet*ḥikmetden *bī-gumān*şekksiz *cevherī çend*birḳaç mücevheri *ez cevāhir*mücevherlerden *rīẖten*dökmek *pīş*öñüne *ẖarest*eşegiñ.

Maḥṣūl-i beyt : Egri ?añlayıcılar öñünde ḥikmet ve ‘ilm-i ledīniyyeden nüktelü olan sözler söylemek bī-şekk ve bī-şübhe cevāhirden birḳaç cevheri **(89b)**eşegiñ öñüne dökmekdir. Eşek cevherden ne anlar cevher yer mi? Eşegiñ ancaḳ denī ve alçaḳ olan ma‘nā ister ve anı bilür ve anı yer. Keẕâlik Ḥażret-i Mevlānā ḳuddise sirruhuna ehline ḥikmetden söz söylemek ẖınzīrıñ boynuna mücevher ta‘līḳ itmege beñzer buyurmuşlardır.

Ṣaḥīfe (244) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

وصل خرشید بشبپره٤اعمی نرسد

که درین آینه صاحب نظران حیرانند

Vaṣl ẖurşīd be-şebpere-yi ā‘mā ne-resed

Kĭ derīn āyine ṣāḥib naẓarān ḥayrānend

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Vaṣl*viṣālden vāṣıl olmaḳ *ẖurşīd*güneş *be-şebpere-yi*yarasa denilen ḳuş *ā‘mā* kör *ne-resed*irişmez *kĭ*ḥarf-i rabṭ, zīrā kĭ *derīn*bu *āyine*ma‘lūm *ṣāḥib-i naẓarān*ehl-i ilâhe, ehl-i ‘irfān *ḥayrānend*ḥayranlardır.

Maḥṣūl-i beyt :Āfitābıñ viṣāli kör yarasaya irişmez. Zīrā bu āyinede ṣāḥib-i naẓarlar ḥayrānlardır. Ya‘nī ol şemī ḥaḳīḳi olan Cenāb-ı Ḥaḳıñ envār cemāli ve

tecelliyāt-ı ḳableri ā‘mā olan ‘avāma irişmez. Zīrā bu āyine-yi ma‘nevī olan tecelliyāt-ı ilâhiyeniñ esrārından ?ḥayrān ve sergerdāndır. Size ḳaldı ?‘avām anlar ḳaçan bu esrār-ı tecelliyāta maẓhār olur. Böyle ḳalbleriniñ yarasa ḳuşu gibi olan körligiyle ber-ā-ber dimekdir.

Şaḥīfe (244) Ḳāle’l-Ḥakīmü’n-Senānī :

دانشت هست و کاربستن کو

خنجرت هست وصف شکستن کو

Dānişet hest u kār besten kū

Ḫanceret hest vaṣf şikesten kū

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Dāniş*biliş, ‘ilm-i ma‘lūmātıñ *hest*vardır *u kār*iş, fi‘l, ‘amel *besten*bağlamaḳ *kū*ḳanı *ḫancerets*eniñ ḫançeriñ *hest*vardır *vaṣf*muḥārebede ṭutılan ṣaflar *şikesten*ḳırmaḳ *kū*ḳanı.

Maḥṣūl-i beyt : Seniñ ‘ilm ve ‘irfān ve ma‘lūmātıñ vardır. Lâkin anıñla ‘amel itmek ve anı maḥaline ṣarf itmek ḳanı yoḳdur. Seniñ ḫançeriñ vardır, anıñla ṣafları ḳırmaḳ ve ḳatl u ḳattāl itmek ḳanı yoḳdur. Ya‘nī ?fā’ide ‘ilm u ‘irfānıñ vardır. Lâkin ‘amellik yoḳdur. ‘Amelsiz ‘ilm mīvesiz aġaç gibidir. Andan kimesne ?evet seniñ ḫançeriñ vardır. Lâkin muḥārebeden firār idersiñ. Öyle ādeme ḫançeriñ fā’ide nedir? Ḫançerī olmaḳdan ise elinde aġaçdan ?olub bir iki kefereniñ başına örse daha eygü ve ā‘lā olur.

Şaḥīfe (245) Ḳāle’s-Sa‘dī :

مکن تا توانی دل خلق ریش

و کر میکنی میکنی بیخ خویش

(229) ṣaḥīfe ẕikr olundığından**(90a)** oraya mürācaʻat oluna.

Ṣaḥīfe (245) Ḳāle’s-Saʻdī

مرد باید که کیرد اندر کوش

ور نوشته است پند بر دیوار

Merd bāyed kĭ gīred ender gūş

Ver neveşte est pend ber dīvār

Maʻānī-yi elfāẓ:*Merd*ādem, insān *bāyed kĭ*gerek kĭ *gīred*ṭuta *ender*içinde *gūş*ḳulaḳ *ver*/eger/ *neveşte*yazılmış *est*–dir *pend*naṣīḥat, vaʻaẓ *ber*üzere *dīvār*maʻlūm.

Maḥṣūl-i beyt :İnsān ve ādem gerekdir kĭ ?pend ve naṣīḥati ḳulaġında ṭuta. /Eger naṣīḥat/ dīvār üzerine yazılmış /ise de yaʻnī merd-i kāmil-i ʻāḳıl olan insān degil pend u naṣīḥati ʻulemādan istimāʻ itmek/ dīvār üzerine o pend u naṣīḥati yazmış /olsalar anı dīvār da görüb oḳusa ? olur/ dimek olur.

Ṣaḥīfe (243):

برو علم یك ذره پوشیده نیست

که پنهان و پیدا بنزدش یکیست

Berev ʻilm yek ẕerre pūşīde nīst

Kĭ pinhān u peydā be-nezdeş yekīst

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Berev*git *‘ilm*ma‘lūm *yek*bir *ẕerre*ma‘lūm *pūşīde*örtülmüş *nīst*degildir *kĭ*ḥarf-i rabṭ *pinhān*gizlü *u peydā*āşikār *be-nezdeş*anıñ yanında *yekīst*birdir, ber-ā-berdir.

Maḥṣūl-i beyt : Ey kimesne git ve yürü işine, ‘aḳlını başına al. Bir ẕerre ‘ilm ve ma‘lūmāt Cenāb-ı Ḥaḳıñ pūşīdesi degildir, cümleden ḫaberdārdır. Anıñ ‘ilmi cümleyi iḥāṭa itmişdir. Naşıl yaġ sütü īḥaṭa itmiş, anın gibidir. Ol Cenāb-ı Ḥaḳıñ yanında ḥużūr-ı ma‘neviyesinde gizlü ve āşikār birdir. Ya‘nī gizlü ve āşikār cümlesi ma‘lūmıdır. Aña bir şey’ ḫafī olmaz. Buralarını bil, aña göre işine git ve ‘amel eyle dimekdir.

Ṣaḥīfe (243) Ḳāle’s-Sa‘dī :

بکوی انچه دانی سخن سودمند

وکر هیچ کسی را نیاید پسند

که فردا پشیمان بر ارد خروش

که آوخ چرا حق نکردم بکوش

Be-gūy ançĭ dānī soḫen sūdmend

Veger hīç kesī rā ne-yāyed pesend

Kĭ ferdā peşīmān ber āred ḫurūş

Kĭ āviḫ çerā Ḥaḳ ne-kerdem be-gūş

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Be-gūy*söyle *ançı̆*ol nesneyi *dānī*bilürsüñ *soḫen*söz *sūdmend*fā’idelü *vegere*ger *hīç*aṣlā, ebedā *kesī rā*bir kimesneyi *ne-yāyed*gelmez *pesend*begenilmiş, maḳbūl *kı̆ḥ*arf-i rabṭ *ferdā*yarın *peşīmān*nedāmet *ber āred*getürürsüñ *ḫurūş*cūş, ḫurūş ider *kı̆ āviḫ*āh eyvāh *çerā*niçün*Ḥaḳ*Ḥaḳ sözü *ne-kerdem*ṭutmadım *be-gūş*ḳulaġımda.

(90b)Maḥṣūl-i ebyāt :İnsānlara fā’idelü olansözü bilürsüñ, o sözü söyle. Eger o sözü hīç kimesne begenmez ve kimesneye maḳbūl gelmez ise de sen anı söyle. Zīrā kı̆ yarın yevm-i ḳıyāmetde peşīmānlıḳ cūş u ḫurūş ider kı̆ eyvāh, āh nīçün ḥaḳḳ olan sözü istimā‘ itmedim, ḳabūl itmedim? Deyü ṣoñ peşīmānlıḳ işe yaramaz ve orada fā’ide virmez. Fırṣat elinde iken burada ḥaḳḳ olan sözü söyle ve ḥaḳḳ sözü ḳabūl eyle ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (247) /Fi’l-Meşnevī/ :

مکو زنهار اصل عود چوبست

ببین دودش چه مستثنیٔ و خوبست

Me-gū zinhār aṣl ‘ūd çūbest

Be-bīn dūdeş çı̆ musteşnā u ḫūbeş

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Me-gū*söyleme *zinhār*aṣlā, ebedā *aṣl*esās *‘ūd*‘ūd aġacı *çūbest*çūbdur ya‘nī aġaçdır *be-bīn*gör *dūdeş*? *–eş* anıñ *çı̆*ne *musteşnā*müsteşnā ve bālā *u ḫūbest* güzeldir.

Maḥṣūl-i beyt : Aṣlā ve ḳaṭ‘ā söyleme kı̆ ‘ūd aġacınıñ aṣlı ve esāsı çöbdür, bir aġaçdır deyü taḥḳīr eyleme. Gör kı̆ anıñ tütünü ?ne müsteşnā ve bālā ve güzeldir. İnsānları rāyiḥā-i ṭayyibesi fevḳa’l-‘āde mest ider ve cānlara ḫużūr ve ẕevḳ tecessüs ider. Ya‘nī bir şey’iñ aṣl ve esāsına naẓar itme. Ancaḳ o şey’iñ ẕātında olan ḫāṣṣasına naẓar eyle dimekdir.

Ṣaḥīfe (248) Ḳāle'l- Ḥüseyin El-Kāşī :

کر برهنه بره برون آیی

زود در تهمت جنون آیی

جامهٔظاهری که نیست ببر

تو فضیحت شوی میان بشر

فکر ان کن که بی لباس ورع

چه کنی در مقام هول و فزع

خویشتن در لباس تقوی دار

تا شوی در دو کون بر خور دار

Ger ber hene be-reh birūn āyī

Zūd der tohmet cunūn āyī

Cāme-yi ẓāhirī kĭ nīst be-ber

To feżīḥat şevī miyān beşer

Fikrī ān kon kĭ bī libās vere'

Çĭ konī der maḳām hevl u feze'

Ḫ ̔īşten der libās taḳvā-dār

Tā şevī der do gūn ber ḫor-dār

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ger*eger *birehne*çıplaḳ, üryān*be-reh* yola, soḳaḳa *birūn*ṭaşra *āyī*gelesiñ *zūd*tīz, ‘acele *der tohmet*ḳabāḥatde*mecnūn*delilik *āyī*getüresiñ *câme-yi*elbise, ürūbah *ẓāhirī*göze görinen *kı̄*ḥarf-i rabṭ *nīst*yoḳdur *be-ber*üzerinde *to*sen *feżīḥat*ḳabāḥatlü *şevī*olursuñ *miyān*ortasında *beşer*insānıñ *fikr* tefekkür, ? *ān*ism-i işāretdir *kon*eyle *kı̆ bī libās*elbisesiz**(91a)***vere*‘taḳvā *çı̆*ne *konī*eylersiñ *derẓ*arfiyyet *maḳām*maḥal, yer *hevl*ḳorḳunç *u feze*‘baḳırmaḳ, çaḳırmaḳ *ḫ ̔īşten*kendüni *der libās*elbisede *taḳvā*ma‘lūm*dārṭ*ut *tāḥ*attá *şevī*olasıñ *derẓ*arfiyyet *du*iki *gūn*mekān *ber ḫor-dār*maḳbūl, mu‘teber dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger bir kimesne elbisesiz, çıplaḳ ṭaşraya, soḳaḳa çıḳa tīz, ‘acele o ādeme cünūn tohmetini getürürler ya‘nī bu ādem deli olsa derler. Ẓāhir elbisesi üzerinde yoḳdur deyü insānlar miyānında ḳabāḥat, feżāḥat itmiş olur. İşte bunu bir kere tefekkür ve te‘eḳḳul eyle kı̆ yarın yevm-i ḳıyāmetde taḳvā vere‘ elbisesiz ne eylersiñ. O günkı̆ bir ḳorḳunç ve feze‘ günidir. Eger ‘aḳlıñ var ise ve o günüñ hevl ve şiddetini bilür iseñ kendüni libās vere‘ ve taḳvāyı-da ṭut. Ḥattá iki ‘ālemde ya‘nī dünyā ‘uḳbāda ber ḫor-dār maḳbūl, mu‘teber olasıñ ve rāḥat u selāmet bulasıñ. Bunuñ ‘aksi olur ise iki ‘ālemde rezīl u rüsvā olub bī- ḥużur ve rāḥat ? yaşlanursuñ dimekdir.

Ṣaḥīfe (249) :

هر که عاصی شود با مر خدا

بیخ او را بکند قهر خدا

Her kı̆ ‘āṣī şeved bā mer-i Ḫodā

Bīḫ ū rā be-kened ḳahr-ı Ḫodā

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Her kī*her kimesne kĭ *‘āṣīż*ıdd-ı muṭī‘ *şeved*olur *bā mer-i Ḫodā*Cenāb-ı Ḥaḳıñ emr u fermānına *bīḫ*kökü *ū rā*o ādemiñ *be-kened*ḳoparır *ḳahr-ı Ḫodā*Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳahrı.

Maḥṣūl-i beyt : Herbir kimesne kĭ Cenāb-ı Ḥaḳıñ emr u fermānına ‘aṣī olur ya‘nī imtişāl ve nehyinden ictināb itmez. O kimesneniñ kökünü Ḫüdānıñ ḳahrı ve ġażabı dibinden ḳoparır. Ya‘nī ism-i ḳahhār maẓharı olub anıñ aṣl ve esāsını ism-i ḳahhār yerinden ḳal‘ idüb perākende ve perīşān ider ve nice böyle ṭaġı ve bağı olan ādemleri ‘āḳıbetü’l-emr ism-i ḳahhār bu ‘ālemden kökünü ḳahr ile ḳoparub nār-ı ?ilḳā itmişdir.

Ṣaḥīfe (250) :

چون توانستم ندانستم چه سود

چون بدانستم توانستن نبود

Çun tevānistem ne-dānistem çĭ sūd

Çun be-dānistem tevānistem ne-būd

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Çun*çünkĭ *tevānistem*ḳādirim, ḳudretim vardır her şey’e *ne-dānistem*bilmem *çĭ*ne**(91b)** *sūd*fā’idedir *çun*çünkĭ *be-dānistem*bilürüm, añlarım *tevānistem*ḳudret, ḳuvvet *ne-būd*olmaz.

Maḥṣūl-i beyt : Çünkĭ her şey’e ḳādirim. Ḳuvvet ve ḳudretim vardır. Lâkin bilmem kĭ nedir fā’ide ya‘nī bu ḳuvvet ve ḳudretde nedir fā’ide, ne işleyem. Çünkĭ bilürüm ne fā’ide olduġını ve ne işleyeceġimi. Ol zamānda ḳuvvet ve ḳudret olmaz. Ya‘nī ḳādir ve kelim işlemege ya‘nī insān bir zamān her şey’e ḳādir olur. O ḳudretiyle bilmez ne iş ve kār işleye. Ve bir zamān bilür işleye işleyeceġini. Lâkin elinde ḳudret ve ḳuvveti yoḳdur ya‘nī at bulunur, meydān bulunmaz; meydān

bulunur, at bulunmaz. Ve'l-ḥāṣıl ikisi bir yere cem‘ olmaz. Bu beytiñ ma‘nā-yi dīgerī: İnsān mertebe[en] ‘avāmda iken elinde olan ḳudret ve ḳuvveti ile ne işleyeceġini bilmez. Maḳām-ı velāyete ayaḳ basdıḳda ne işleyeceġini bilür. Lâkin elinde iḫtiyārı yoḳdur. Dā'imā emr u ilhām-ı rabbānī ile ḥareket ider.

Ṣaḥīfe (252) Ḳāle's-Sa‘dī :

کسی نیك بیند بهر دو سرای

که نیکی رساند بخلق خدای

Kesī nīk bīned behr-i do sarāy

Kĭ nīkī resāned be-ḫalḳ-ı Ḫodāy

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Kesī*vir kimesne *nīk*eygü *bīned*görür *behr-i*içün *du*iki *sarāy*büyük ebniye burada dünyā ve āḫiret murāddır *kĭ*ḥarf-i rabṭ *nīkī*eygüligi *resāned*ulaşdırmaḳ *be-ḫalḳ-ı Ḫodāy*Allâhıñ maḫlūḳına.

Maḥṣūl-i beyt : İgü olan kimesne dünyā ve āḫiret içün görür kĭ eygüligi maḫlūḳ-ı Ḫüdāya irişdirmaḳdır. Ya‘nī eygü olan kimesneler dünyā ve āḫiret eceliçün Cenāb-ı Ḥaḳın maḫlūḳına eygülük iderle ve kötü olan kimesne de bunuñ ‘aksini ider. Ya‘nī dünyā ve āḫiretde mu‘aẕẕeb olmaḳ içün maḫlūḳ-ı Ḫüdāya kötülük ider.

Ṣaḥīfe (254) :

محراب ابروی تو اکر قلبه ام نبود

کی بر فلك برند ملائك نماز من

Miḥrāb-ı ebrū-yi to eger ḳulbeʿem ne-būd

Key ber felek borend melā'ik nemāz-ı men

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Miḥrāb* ma'lūm cevāmi'-i şerīfelerde olan maḥal kĭ imām efendiye maḫṣūṣdur *ebrū* insānıñ ḳaşları *to*seniñ *eger ḳulbe*ma'lūm Ka'be-i mükerreme-*em*benim *ne-būd*olmaz *key*ḳaçan *ber*üzere *felek*ma'lūm *borend*atar *melā'ik*melekler *nemāz* ṣalāt-ı mefrūże**(92a)** *men*benim.

Maḥṣūl-i beyt :'Āşıḳıñ birisi maḥbūbuna der kĭ: Eger benim ḳıblem seniñ ḳaşlarıñ maḥrābı olmayaydı ḳaçan benim namāzımı melā'ike ref'-i dergāh-ı ilâhī iderdi, itmezdi. Ancaḳ benim namāzımıñ maḳbūliyeti seniñ ḳaşlarını kendüme miḥrāb idüb oraya teveccüh itdigimden namāzım ḳabūl-ı dergāhdır. Ḥaḳīḳati her kimiñ kĭ ḳalbi namāzda Cenāb-ı Ḥaḳḳa teveccüh tam ile ?olur. Anıñ namāzı maḳbūl-i dergāh-ı ilâhī olur dimekdir. Buradakĭ iki ḳaşdan murād Cenāb-ı Ḥaḳıñ cemāl ve celāl ṣıfātını mülāḥaẓa ile namāzda öylece bu ṣıfātlara teveccüh olarak edā-yı ṣalāt-ı mefrūże itmekdir.

Ṣaḥīfe (254) :

مردان بسعی ورنج بجای رسیده اند

تو بی هنر کچا رسی از نفس پروری

Merdān be-sa'y u renc be-cāy resīdeʿend

To bī-honer koçā resī ez nefs-i perverī

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Merdān*/merd olan/ insānlar *be-sa'y*sa'y ve ġayret *u renc*meşaḳḳat ve zaḥmet ile *be-cāy*bir maḳāma *resīdeʿend*yetişmişleridr *to*sen *bī-*

*honer*hünersiz, ma‘rifetsiz *koçā*ḳande *resī*ulaşursıñ *ez nefs- perverī*nefsi beslemekden.

Maḥṣūl-i beyt : Merd olan insānlar sa‘y ve ġayret ve himmet u zaḥmet ve meşaḳḳat ile maḳāmāt-ı ‘ulyāya irüşürler ve irişmişlerdir. Sen-kĭ bī-hüner ve bī-ma‘rifet ḳande ulaşursıñ ve ḳanġı maḳāma vāṣıl olursuñ. Hīç böyle nefsini beslemek ile ya‘nī ṣabāḥ ve aḥşām ḥayvān gibi yiyüb içüb ṣabāḥa ḳadar toyarsıñ. Bu ḥāl ile ḳanġı maḳāma vāṣıl olursuñ, ḥayvāniyetiñ nihāyet maḳāmına degil-mi? Belkĭ ḥayvāndan ? olan insānlara ḳarışursuñ. İşte ḥayvāndan ?olan insānlar içün خلق الله البقر على صورة البشر denilmişdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (254) Ḳāle Şeyḫ Sa‘dī ḳuddise sirruhu :

انکه چون پسته دیدیش همه مغز

پوست بر پوست بود همچو پیاز

پارسایان روی در مخلوق

پشت بر قبله میکنند نماز

Ankĭ çun piste dīdīş heme maġz

Pūst ber pūst būd hemçu piyāz

Pārsāyān rūy der maḫlūḳ

Poşt ber ḳıble mīkonend nemāz

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ankĭ*ol kimesne kĭ *çun*gibi *piste*fısdıḳ *dīdīş*anı gördüñ*heme*cümle *maġz*içdir *pūst*ḳabuḳ *ber pūst*ḳabuḳ üzerine *būd*olur *hemçu*gibi *piyāz* ṣoġan *pārsāyān*pārsıñ cem‘īdir, ‘ābidler, zāhidler, Ḥaḳḳa ṭabucılar *rūy* yüzü**(92b)***der maḫlūḳ*insānda *poşt*arḳası *ber ḳıble*Ka‘be-i Muḥtereme üzerine *mīkonend*eylerler *nemāz*edā-yı ṣalāt-ı mefrūże.

Maḥṣūl-i ebyāt :O kimesne kĭ fısdıḳ gibi cümlesi içdir. Gördüñ ya‘nī hīç ġıll [ü] ġışşı ḳabuḳu yoḳdur. /Cümle eczāsı iç ve maġz. Gördüñ ḥāl-bu-kĭ öyle degildir. Ol kimesne / ṣoġan gibi ḳabuḳ üzerine ḳabuḳ olur ya‘nī ġıll u ġışş ṣāḥibi /olub ṣūretā saña öyle gösterir kendüsini. Yoḫsa o ḳuru ‘ābid ve zāhid/ ṣoġan gibi kötü rāyiḥası ve içi ve ṭışı acı olur. Maḳbūl ve mes‘ūd degildir. Bunlar kimlerdir? ‘Ābid ve zāhidlerdir kĭ yüzleriñ maḫlūḳa ve arḳalarıñ ḳıbleye olaraḳ namāz ḳılarlar. Ḫulāṣa mürā’ī olanlardır. Bunlar ṣoġan gibi maġzi yoḳ, ḳabuḳ üzerine ḳabuḳdur. Ve acı ve pis olub bu ḥālleriyle ḥużūr-ı ḥaḳḳa yol yoḳdur. Lâkin bunlar /kendülerini maḫlūḳa/ fısdıḳ gibi maġz ve iç /gösterirler. Ḥāl-bu-kĭ ṣoġan gibidirler dimekdir.

Ṣaḥīfe (255) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

كشتیٔبی لنكر آمد مرد شر

كه ز باد كـژ نیاید او حذر

لنكر عقلست عاقل را امان

لنكری در یوزه كن از عقلان

Keştī-i bī-lenger āmed merd-i şerr

Kĭ zi bād keşr ne-yāyed ū ḥaẕer

Lenger ‘aḳlest ‘āḳıl rā emān

Lengerī der yūze kon ez ‘aḳlān

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Keştī-i*bir sefīne, gemi *bī-lenger*teymürsız, teymür atmamaḳ *āmed*geldi *merd-i şerr*şerr olan ādem gibidir *kĭ*ḥarf-i ta‘līl *zi bād* rūzgārdan *kej* egri *ne-yāyed*/bulmaz/ *ūż*amīr, sefīneye rāci‘dir *ḥaẕer*iḥtirāz itmek *lenger*teymür *‘aḳlest*seniñ ‘aḳlıñdır *‘āḳıl rā*‘uḳalāya *emān*emniyet, ḥabs ider *lengerī*teymurī *der yūze*sū’āl ve ṭaleb ider *kon*eyle *ez ‘aḳılān*‘uḳalādan.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bir sefīne ve gemi kĭ teymürsuzdur. Ya‘nī teymürü yoḳdur, teymür atmamışdır. Öyle olan sefīne şerr olan ādem gibi geldi. Ya‘nī şerr olan ādem teymür atmamış sefīne gibidir. Zīrā öyle olan sefīneniñ muḫālif ve muġāyyir rūzgārdan ḥaẕeri yoḳdur. /Kĭ ? bulmaz./ Zīrā kĭ teymürü olmadığından bir yerde ve bir yemende baranamayacağından artuḳ yelkenleriñ derin ucunu bıraġub istedigi yere gider. Bir maḥalde dikiş ṭutdıramaz. Ya batar, ya çıḳar. İşte bunuñ gibi ‘aḳl teymür gibidir; ‘āḳıllılara emāndır. Ya‘nī seniñ ‘aḳlıñ saña teymür olub deryā-yı fikre atdığından ötürü fikr andan rāḥat ve **(93a)**selāmet señ bu teymürü ‘uḳalādan sū’āl ve ṭaleb itdiñ. Sefīne-i vücūdını sāḥil-i selāmete yanaşdırub lenger andan selāmet ve ḥużur ile ne zamān līmān-ı ḥaḳīḳate çekilüb ḳalāfāta yatacaġız deyü muntaẓar emr u fermān pādişāhı ol ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (255) Ḳāle’s-Sa‘dī :

تعلق حجابست و بی حاصلی

چو پیوندها بکسلی واصلی

Ta‘alluḳ ḥicābest u bī ḥāṣılī

Çu peyvendhā be-goslī vāṣılī

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ta‘alluḳ* şuraya buraya ‘alāḳa peydā itmek *ḥicābest*ḥicāb ve perdedir *u bī ḥāṣılī*fā’idesizdir *çu*çünkĭ *peyvendhā*peyvendiñ cem‘īdir, ayaḳ bağları, pā-yi peyvend derler, ḥayvānlarıñ ayaḳlarını bağlarlar *be-goslī*/?/ ḳoparırsıñ *vāṣılī* maṭlūba vāṣıl olursuñ.

Maḥṣūl-i beyt : Şuraya buraya /ya‘nī mā-sivā Allâh/ peydā itmek mensūbiyet bunlarıñ cümlesi saña ḥicāb ve perdedir. Ve hem fā’idesiz şeylerdir. Ancaḳ fā’idesi seniñ Ḥaḳ ile maḥcūbiyetini dā‘ī ve sebebdir. Çünkĭ pā-yī pendleriñ ḳoparırsıñ. Ol-vaḳt vāṣıl-ı Ḥaḳsıñ ya‘nī böyle pā-yī pend ḥayvānlara maḥṣūṣdur, sen-kĭ insānsıñ. Ḥayvāniyet ṣıfātlarından ve pā-yī pendlerinden geç kĭ bi’l-‘aşḳ ve’l-ḥabş Cenāb-ı Ḥaḳḳa vāṣıl olasıñ. Geçmez iseñ bu denī, alçaḳ dünyā ?ḥayvān gibi bağlu ḳalursuñ. ‘Āḳıbetü’l-emr melekü’l-mevt kemāl-i şiddet ve ġażab ile seni buradan söker ve çözer, ġūl/yabānilere/ atar. Ne‘ūẕü-bi’llâh-i Te‘ālā.

Ṣaḥīfe (255) :

بهمه حال اسیری که ز پندی برهد

بهترش دان ز امیریکه کرفتار آید

Beheme ḥāl esīrī kĭ zi pendī be-rehed

Bihtereş dān zi emīrī-kĭ giriftār āyed

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Beheme ḥāl* cümle ḥālde *esīrī kĭ*bir esīr kĭ *zi pendī*bağından *be-rehed*ḳurtuldu *bihtereş*o esīrī ziyāde güzel *dān*bil *zi emīrī-kĭ*bir emīr ve pādişāhdan kĭ *giriftār*ṭutulmuş *āyed*gele.

Maḥṣūl-i beyt : Beheme ḥāl güzel bil o esīri-kĭ bağdan ḳurtulmuş. Neden eygü bil ol bir emīr,pādişāhdan kĭ ṭutulmuş gele. Ya‘nī o ādem, o faḳīr olan kimesne kĭ dünyānıñ elinden yaḳasını ḳurtarmışdır. O ādem yaḳasını dünyānıñ eline telsīm iden pādişāhdan ziyāde eygü ve güzel olduġını bil ve böylece taṣdīḳ it dimekdir.

Ṣaḥīfe (255) Ḳāle’s-Sa‘dī :

که اندر نعمتی مغرور غافل

کهی از تنك دستی خسته و ریش **(b93)**

چو در سرّا و ضرّا حالت اینست

ندانم کی بحق پروازی از خویش

Geh ender ni‘metī maġrūr ġāfil

Gehī ez teng destī ḫaste vu rīş

Çu der serrā vu ḍarrā ḥālet īnest

Ne-dānem key be-Ḥaḳporr dāzī ez ḫ ̆īş

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Geh* vaḳt, ba‘żı vaḳt dimek *ender*içinde *ni‘metī*bir ni‘met *maġrūr*bāṭıl nesneye i‘timād ile aldanacaḳ kibir, ta‘aẓẓum itmek *ġāfil*żıdd-ı āgāh *gehī*ba‘żı vaḳt *ez teng*darlığından *destī*eliñ *ḫasteż*ıdd-ı ṣıḥḥat *vu rīş*yara *çu*çünkĭ *derẓ*arfiyyet *serrā*ḳolay *vu ḍarrā*çetin *ḥālet*seniñ ḥāliñ *īnest*budur *ne-dānem*bilmem *key*ḳaçan *be-Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳ ṭarafına*porr/dāzī*meşġūl olursuñ/ *ez ḫ ̆īş*kendinden.

Maḥṣūl-i ebyāt : Geh ni‘met içinde maġrūr ve Ḥaḳdan ġāfil olursuñ. Ya‘nī dünyā ni‘met-i ilâhiyesine dalub ṣāḥib-i ni‘met olan Ḥaḳdan ġāfil olursuñ ve gāhī ol ni‘met elinden gidüb eliniñ varlığı ya‘nī faḳīrliğinden ḫaste ve yaralu olursuñ. Ya‘nī göñül ḫaste ve kendiñ faḳīrliḳ ḥançeriyle yaralanmış maḥzūn ve mükerrer olursuñ.

Çünkĭ serrāda ve ḍarrāda seniñ ḥāliñ budur. Ya‘nī ġarḳ-ı ni‘met olduġında bāṭıl ve zā’il olan ni‘mete i‘timād ile Ḥaḳdan ġāfil olursuñ. Bu cihetle ni‘met elinden gidüb bunuñ gitmesini bir ni‘met ġayr-i mütenāhī bilüb Cenāb-ı Ḥaḳḳa müteveccih ve teşekkür idecek yerde bi’l-‘akis bu ni‘metin senden zā’il ?eliniñ darlıġı cihetle göñül perīşān ve yara yemiş gibi mecrūḥü’l-ḳalb olursuñ. Bilmem kĭ ne zamān ve ne vaḳt /kendüniñ/ bu darlıġından çıkub Cenāb-ı Ḥaḳ ṭarafına /meşġūl olursuñ./ Ve bu iki belādan ya‘nī ni‘met ve faḳīr belālarından yaḳanı ḳurtarub rāḥat ve ḥużūrü’l-ḳalb olan maḳām-ı aṣlına ric‘at ideceksiñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (257) Ḳāle’s-Sa‘dī :

قضا کشتی آنجا که خواهدبرد

وکر نا خدا جامه بر تن درد

در ابی که پیدا نباشد کنار

غرور شنا در نیاید بکار

Ḳażā keştī āncā kĭ ḫˇāhed bored

Veger nā ḫodā cāme ber ten dered

Der ābī kĭ peydā ne-bāşed kenār

Ġurūr şināver ne-yāyed be-kār

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ḳażā*ma‘lūm, ḥükm ezeliye-yirabbāniye *keştī*sefīne, gemī *āncā kĭ*ol yere kĭ *ḫˇāhed*ister *bored*ilete *vegere*ger *nā ḫodā*ḳapudān *cāme*elbise *ber ten*vücūdu üzerinde*dered* yırta, ḳaṭ‘ ide**(94a)***derẓ*arfiyyet *ābī kĭ*bir ṣuyu kĭ *peydā*āşikār *ne-bāşed*olmadı *kenār*sāḥil *ġurūr*maġrūr, bāṭıl olan nesneye i‘timād itmek *şināver*ṣuda yüzen ādem *ne-yāyed*gelmez *be-kār*işe.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḥükm u ḳażā ezeliye-yi ilâhiye sefīneyi ol yere ve maḥale kĭ iletmek ister, götürmek murād ider. Eger o sefīneniñ ḳapudānı üzerinde olan elbisesini yırtsa parça parça eylese fā'idesizdir, bir fā'ide itmez. Bir şuyu kĭ anda kenār ẓāhir olmaya ucu bucaġı yoḳ bir deryādır. Şuda yüzen yüzgeç bir işe gelmez. Ya'nī öyle olan deryāda yüzgeciñ elinden bir şey' gelmez. Ya'nī kenārı yoḳ-kĭ yüze yüze sāḥil-i selāmete çıḳa. Beheme ḥāl o deryāda ġarḳ olmaḳdan başḳa çāre yoḳdur. Ya'nī bu vücūd insānı fi'l-meşel sefīne gibidir. 'Aḳl daḫi anıñ ḳapudānıdır. Deryā-yı bī nihāye bu dünyādır. Ḥükm u ḳażā ?aḥkāmınca; ezel-i izālde taḳdīr olunmuş olan şey' her ne ise vaḳt sā'ati geldikde ẓuhūr ider. Anıñ def' ve izālesine 'aḳlıñ kārı yoḳdur. Ne-ḳadar tedbīr itse çāresizdir. Naşıl kĭ bī-nihāye olan deryāda yüzgeç çāre bulamayub ġark olur; işte anıñ gibi insān-da o gelen ḳażā ve belā ne ise andan taḫlīṣçāresini bulamayub anıñ içinde ġarḳ olsa gerekdir. Meger kĭ ḳapudān deryā olan bir velī kāmili çaġırub istiġāṣe ide. O da muḳadderāt-ı ilâhiyyeye tevāfuḳ iderse olur. Yoḫsa anlar-da çāre bulamazlar.

Ṣaḥīfe (258) Ḳāle's-Sa'dī :

نکو کاری از مردم نیك رای

یکی را بده می نویسد خدای

کرم کن که فردا که دیوان نهند

منازل بقدار احسان دهند

Nikū kārī ez merdom nīk re'y

Yekī rā be-deh mī nevīsed Ḫodāy

Kerem kon kĭ ferdā kĭ dīvān nehend

Menāzil be-ḳadār iḥsān dehend

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Nikū*eygü *kārī*bir iş *ez merdom*insāndan, ādemden *nīk*eygü *re’y*yol, ṭarīḳ, efkār *yekī rā*birine *be-deh*on ‘aded *mī nevīsed*yazar *Ḫodāy*Cenāb-ı Ḥaḳ *kerem*ikrām *kon*eyle *kĭ*ḥarf-i rabṭ *ferdā kĭ*yarın kĭ *dīvān*meclis, rūz-ı ḳıyāmet *nehend*ḳurılur *menāzil*menziliñ cem‘īdir, maḳāmlar, yerler *be-ḳadār*ḥesāb *iḥsān*ma‘lūm *dehend*virülür.

Maḥṣūl-i ebyāt :İgü işlü ve eygü re’y ve ṭarīḳ irā’e /ider. Ādemlere Cenāb-ı Ḥaḳ**(94b)**bir eygülüge on ‘aded yazar. Binā[en] ‘aleyh kerem ve iḥsān ile yazın-kĭ yevm-i cezāda meclis ḳurılur. Ol günde herkes rütbe ve menzil dünyāda eyledigi iḥsān ve luṭfu miḳdārı derecesince virülür dimek olur.

Ṣaḥīfe (258) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

روی خوبان ز آینهزیبا شود

روی احسان از کدا پیدا شود

پس ازین فرمود حق در و الضحی

بانك کم زن ای محمد بر کدا

چون کدا آینهٔ جودست هان

دم بود بر روی آینهٔزیان

Rūy ḫūbān zi āyine zībā şeved

Rūy iḥsān ez gedā peydā şeved

Pes ezīn fermūd Ḥaḳ der ve'd-ḍuḥa

Bāng kem zen ey Muḥammed ber gedā

Çun gedā āyine-i cūdest hān

Dem būd ber rūy āyine-i ziyān

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Rūy*yüz *ḫūbān*ḫūbuñ cem'īdir, güzeller, cemāl ṣāḥibleri *zi āyine*ma'lūm *zībā*yaḳışıḳlu, güzel *şeved*olur *rūy*yüz *iḥsān*'aṭiyye *ez gedā*faḳīr, miskīn *peydāẓ*āhir *şeved*olur *pes ezīn*bundan ṣoñra *fermūd*buyurdu*Ḥaḳ*Cenāb-ı Ḥaḳ *der*ẓarfiyyet *ve'ḍ-ḍuḥā*āyet-i kerīmesinde *bāng*ṣadā *kem*noḳṣān *zen*ur *ey*ḥarf-i nidā *Muḥammed*'aleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām Efendimiz Ḥażretleri *ber*üzerine *gedā*fuḳarā, miskīn ve ża'īf *çun*çünkĭ *gedā*ma'lūm *āyine* mir'āt *cūdest*seḫādır, cömerdlik *hān*ṣaḳın, ḥaẕer eyle *dem*nefes, ṣoluḳ *būd*olur *ber*üzerine *rūy*yüzü *āyine* ma'lūm *ziyān*żarar, ḫasār.

Maḥṣūl-i ebyāt : Maḥbūblarıñ yüzü āyineden yaḳışuḳlu ve güzel olur. Ya'nī maḥbūblar āyinede kendülerine süs ve ḥüsn virirler. Kāküllerini bir ṭarafa, fesini dīger ṭarafa ebrūlarıñ uçlarını 'āşıḳānıñ cigerlerine ṭoġru meyl itdirirler. Āyine olmasa bunları nerede yaparlar. Elbette maḥbūblarıñ ḥüsn-i leṭāfeti āyine sāyesinde olur. İşte anıñ gibi iḥsān idici muḥsinleriñ iḥsān yüzleri daḫi fuḳarā ve ża'ifādan ẓāhir olur. Fuḳarā ve ża'ifā olmasa muḥsiniñ iḥsānı neden bellü ve āşikār olur. Hīç imdi bundan ṣoñra ma'lūmuñ olsun-kĭ Cenāb-ı Ḥaḳ sūre-i ve'ḍ-ḍuḥāda ṣalla'llâhu 'aleyhi vesellem Efendimiz Ḥażretlerine ḫiṭāb[en] ve ḳullarına işāret buyurdı-kĭ: Gedā ve ża'ifā ve mesākin üzerine nefesini, ṣoluġunu az ur ya'nī hīç**(95a)** urma. Burada fuḳarā ve ża'ifāya red itmemek ve bed mu'āmelede bulunmamaḳ murāddır. Çünkĭ fuḳarā ve ża'ifāya seniñ cūd ve seḫā ve teniñ āyinesidir. Böyle olduysa ṣaḳın, ḥaẕer ile āyine üzerine nefes urma, āyineye żarar ve ziyān olur. Bu nefes cümleniñ ma'lūmıdır. Kĭ āyineye oh diseñ āyineniñ yüzine dumān gelür, seniñ yüzini

göstermez olur. İşte anıñ gibidir. Fuḳarāyı red iderseñ seniñ iḥsānıñ yüzini göstermez, neden ma‘lūm olur. Seniñ muḥsin olduġınıñ dimekdir.

Ṣaḥīfe (260) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

خود بود كر محك تجربه امد بميان

تا سيه روى شود هر كه دروغش باشد

Ḫōş būd ger miḥekk tecrube āyed be-miyān

Tā siyeh rūy şeved her kĭ durūġeş bāşed

(36) ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (260) Ḳāle’s-Sa‘dī :

خاك مشرق شنيده ام كه كنند

بچهل سال كاسهٔ چينى

صد بروزى كنند در بغداد

لا جرم قيمتش همى بينى

Ḫāk maşrıḳ şenīde ʾem kĭ konend

Be-çihl sāl kāse-i Çīnī

Ṣad be-rūzī konend der Baġdād

Lā curm ḳıymeteş hemī bīnī

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ḥāk*ṭopraḳ*maşrı/ḳ/* żıdd-ı maġrib *şenīde'em*işitdim *kī*ḥarf-i rabṭ *konend*iderler *be-çihl*ḳırḳ *sāl*sene, yıl *kāse-i*bir kāseyi *Çīnī*Çine mensūb *ṣad*yüz *be-rūzī*günde *konend*iderler *der Baġdād*Baġdād memleketinde *lā curm*şekk ve şübhe yoḳdur *ḳıymeteş*anıñ ḳıymet ve bahāsı *hemī*böylece *bīnī*görürsüñ.

Maḥṣūl-i ebyāt :Şeyḫ Sa‘dī Ḥażretleri buyurur kĭ: İşitdim-kĭ maşrı/ḳ/ ṭopraḳı ḳırḳ senede Çīn kāsesi olurmuş. Ya‘nī Çin memleketiniñ ṭopraḳından ancaḳ ḳırḳ senede kāse-i Çīnī /faġfūrī/ olurmuş. Lâkin Baġdād memleketinde Baġdād ṭopraḳından /yüz kāse yaparlar. Bir gün de şekk ve şübhe yoḳdur kĭ ḳırḳ yılda olan kāse ile bir günde yüz dāne yapılmış/ olan kāseniñ bahāsı ve ḳıymeti ber-ā-ber olsun. Elbette olmaz. Ḳıymetce pek çoḳ farḳ vardır. Evet ḳırḳ yılıñ sāliki ile /bir/ günüñ dervīşi ber-ā-ber olmaz. *Ḳırḳ yıllık kānī olur mu yāni*, olmaz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (261) Ḳāle’s-Sa‘dī :

یکی قطره باران ز ابری **(b95)**چکید

خجل شد چو پهنای دریا بدید

که جای که دریاست من کیستم

کر اوهست حقا که من نیستم

چو خود را بچشم حقارت بدید

صدف در کنارش بجان پرورید

شهرش بجایی رسانید کار

که شد نامور لؤلؤ شاهوار

بلندی ازان یافت کو پست شد

در نیستی کوفت تاهست شد

Yekī ḳaṭre-i bārān zi ebrī çekīd

Ḫecl şod çu pehnā-yı deryā be-dīd

Kĭ cāyī kĭ deryāst men kīstem

Ger ū hest ḥaḳḳā kĭ men nīstem

Çu ḫod rā be-çeşm ḥaḳāret be-dīd

Ṣadef der kenāreş be-cān perverīd

Sipihreş be-cāyī resānīd kār

Kĭ şod nāmver lü' lü' şāhvār

Bolendī ez ān yāfet kū pest şod

Der nīstī kūft tā hest şod

Ma‘ānī-yi elfāẕ:*Yekī*bir *ḳaṭre* damla *bārān*yaġmurzi *ebrī*buluṭdan *çekīd*damladı *ḫecl* maḥcūb *şod*olduçu çünkĭ *pehnā-yı* vüs‘at, genişliği *deryā* deñiz *be-dīd* gördü *kĭ*ḥarf-i rabṭ *cāyī* bir maḥal *kĭ*ḥarf-i rabṭ *deryāst*deñizdir *men*ben *kīstem*kimim *ger*eger *ūż*amīr, deryāya rāci‘dir *hest*vardır *ḥaḳḳā kĭ*taḥḳīḳ *men*ben *nīstem*yoḳum *çu*çünkĭ *ḫod rā*kendüsini *be-çeşm*göz ile *ḥaḳāret*ḫor, ḥaḳīr *be-dīd*gördü *ṣadef*ma‘lūm incünüñ ḳabı, midyesi *derẓ*arfiyyet *kenār*bir ṭarafı, burada ḳuçaġında dimekdir *–eş*żamīr, damlaya rāci‘dir *be-cān*cān ile *perverīd*besledi *sipihreş sipihr* felek *–eş*żamīr, damlaya rāci‘dir *be-cāyī*bir yere damla *resānīd*ulaşdırmaḳ *kār*iş *kĭ*ḥarf-i rabṭ *şod*oldu*nāmver*/meşhūr ma‘nasınadır/ *lü’ lü’*incü *şāhvār*pādişāha lāyıḳ ve aña münāsib dimekdir. ‘Arabīde dürr-i yetīm denilen incüdür *bolendī*ululuġu *ez ān*ism-i işāret, andan *yāfet*buldu *kū kĭ ū* taḳdīrindedir *kĭ*ḥarf-i rabṭ *ūż*amīr, damlaya rāci‘dir *pest*alçaḳ *şod*olduderḳapu *nīstī*yoḳluḳ *kūft*urdu *tā*ḥattá*hest*var *şod*oldu.

Maḫṣūl-i ebyāt : Bir ḳaṭre yaġmur buluṭdan damladı deryāya maḥcūb oldu. Çünkĭ deryānıñ vüs‘at ve genişliġi gördü, kendüsi bir damla ṣudur; deryā ise aña nisbet ḥadd ve nihāyeti yoḳdur. Ya‘nī damla ile deryā beynin-de aṣlā nisbet ve ḳıyās ḳabūl itmez. Damla didigi deryāya ne yeri ve ne maḥallidir. Ya‘nī ne-ḳadar vüs‘at ve geniş maḥaldir. **(96a)** Ben kimim ya‘nī benimle deryā beyninde pek çoḳ farḳ vardır. Ben kim, deryā kim. Eger taḥḳīk o deryā vardır, mevcūddur. Ben yoḳum ya‘nī deryāya nisbet damla yoḳ gibidir. Çünkĭ damla böylece kendüsini ḥaḳāret göziyle gördü ve inṣāf itdi. Deryā ṣadefe emr itdigi bu damlayı cān-ı göñül ile ḳuçaġında besleye ve besledi. Felek o damlanıñ işi bir yere, bir maḥale ulaşdırdıgı o damlanıñ nāmı, ismi /meşhūr/ dürr-i yetīm denilen incüoldukĭ; pādişāhlara maḫṣūṣdur. Başḳa yerde bulunmaz ya‘nī o damla bir ḳaṭre yaġmur iken böyle kemāl ?ḥużūr-ı pādişāhānaya lāyıḳ oldu. O damla bu u/lu/luġu kendüsini alçaḳ eylediginden buldu. O damla mevcūd ve varolalıdan berü yoḳluḳ ḳapusını urdu. Ya‘nī dā’imā kendüsini yoḳ bildi. Binā[en] ‘aleyh bir var oldugı ismi bir damla ṣu iken dürr-i yetīm oldu. Cümleniñ ma‘lūmu oldugı üzere Nisān ayında deryāya nüzūl iden bārān ḳaṭreleri deryānıñ ḳa‘rine inüb ṭoġrıca midyeye içine girüb orada incü olur. Keẕâlik bu ayda olan ḳaṭreler ḥayyeniñ aġzına girüb zehīr olur. İşte buraya ḳadar olan Maḳālātdan ma‘nā-yi işāreti budur kĭ bārān damlalarıñ bu insānlardır. Ol insānlar kĭ kendüsini, vücūdını حيلايموت olan Ḥaḳıñ varlıġı deryāsında yoḳ itdi. Ve kendüsini alçaḳ ve ḫor,

ḥaḳīr ṭutdı. Felek anı fevḳa‘lāya çıḳarub maḫlūḳāta şāh ve emīr itdi. Ve bi’l-‘akis olanları ḥayyeniñ aġzına girüb zehr olındıġı gibi zehr idüb maḫlūḳān o gibi olan ādemleriñ zehriyle zehrlenüb maẓlūm oldular ve Ḥaḳıñ varlıġı ve ululuġu ‘āḳıbetü’l-umūr o gibi ẓālimleri ḳa‘r-ı zemīnde nār-ı cehīme edḫāl itdi. Maẓhar-ı ism-i ḳahhār oldular.

Ṣaḥīfe (262) :

ره اینست روی از طریقت متاب

بنه کام و کامی که خواهی بیاب

Reh īnest rūy ez ṭarīḳat metāb

Be-neh kām u kāmī kĭ ḫ ̆āhī beyāb

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Reh*yol, ṭarīḳ *īnest*budur *rūy*yüzini *ez ṭarīḳat*ma‘lūm ṭuruḳ-ı işnā ‘aşerdenilen **(96b)**on iki ṭarīḳat-ı ‘aliyye *metāb*çevirme *be-neh*ḳov, bıraḳ *gām*ḫaṭve, ayaḳ *u kāmī*murādını *kĭ*ḥarf-i rabṭ *ḫ ̆āhī*istersiñ *beyāb*bulmaḳ.

Maḥṣūl-i beyt : Cenāb-ı Ḥaḳḳa giden yol budur. Ṭarīḳat-ı ‘aliyyeden yüzini çevirme, döndürme. Ayaḳını bu ṭarīḳat-ı ‘aliyyeye /ḳoy ve ṣābit ḳadem ol/. Ya‘nī bir şeyḫden ? al. Eger murādını bulmaḳ isterseñ الطرق الی الله بعدد انفاس الخلائقbuyurulmuşdur. Lâkin aṣl-ı ẓāhirde olan ṭarīḳ ve cadde-i müstaḳīm ikidir. Birisi;Pīrān-ı ‘izām ḥażerātınıñ güşād eyledikleri on iki ṭarīkat-ı ‘aliyye dīgerī; tarīḳ-i cihād olan ‘askerlik. Evet zamān-ı evā’ilde pek çoḳ işidilmişdir. İfrād ‘asker-i şāhāneden ḳadem-i vilāyete ayaḳ başanları lâkin bu zamānda ‘askerlik ḳoruyla ‘illeti gibidir.Nāsıñ gözünde ḳar‘e ? gelmiş gibi olmuşdur. Böyle olan ‘askerden artıḳ olan vilāyet degil, belkĭ müselmanlık bile arama ‘azizim. Çünkĭ bu ‘askerlik devlet لا اله الا الله محمد رسول الله tevḥīdiniñ muḥāfaẓasına münevver olub şerī‘at muṭahharanıñ ḥāmīsi olduḳlarını bilmediklerinden ẓan iderler kĭ pādişāhı muḥāfaẓa idüb infāẕe münevverlerdir. Ḥāl-bu-kĭ pādişāh bu ‘askerlik içün muḥāfıẓdır. Ve bunlarıñ ḥüsn ?ve idāre idüb şerī‘at-i muṭahharayı ḥıfẓ-ı münevverdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (262) Ḳāle’s-Sa‘dī :

باندازه خور زاد اکر مرد می

چنین پر شکم ادمی یاخمی

ندارند تن پروران اکهی

که پر معده باشد ز حکمت تهی

Bāndāze ẖor zād eger merdomī

Çenīn porr şikem ādemī yāẖamī

Ne-dārend ten perverān āgehī

Kĭ porr mi‘de başed zi ḥikmet tehī

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Bāndāze*ölçü, arşun *ẖor*ye *zād*azıḳ, ṭa‘ām *eger merdomī*merdān iseñ *çenīn*böylece *porr*ṭolu *şikem*işkenme *ādemī*insān mısıñ *yā*ẖod*ẖamī*küp misiñ *ne-dārend*ṭutmazlar *ten*vücūd *perverān*besleyiciler *āgehī*yanıḳlıḳ *kĭ*ḥarf-i rabṭ *porr*ṭolu *mi‘de*ma‘lūm*başed* olur *zi ḥikmet*ḥikmet-i ilâhī kelāmından *tehī*boş.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger merd, insān iseñ ṭa‘āmını ölçü ve endāze ile ye. **(97a)**Ya‘nī bir ḥadd ve miḳyās ṭut. Öyle ẖān kapusından içerüye eşya atar gibi aġzına ṭa‘āmı atma. Böylece ḳarnını, işkenmeni ṭoldurma. İnsān mısıñ, küp misiñ? Çünkĭ ten perverler vücūdını besleyiciler Cenāb-ı Ḥaḳdan uyanıḳlıḳ ve ẖaberdārlıḳ ṭutmazlar. Zīrā kĭ mi‘desi ṭa‘ām ile ṭolu olan ādem, ḥikmet-i rabbānī sözlerinden boş olur. Her kimiñ kĭ mi‘desi ṭa‘āmdan boşdur, anıñ aġzından ḥikmet ve ‘ilm-i ledünnī olan kelām ẓuhūr ider dimekdir.

Ṣaḥīfe (263) :

انکه جنك ارد بخون خویش بازی میکند

روز میدان و انکه بکریزد بخون لشکری

Ānkĭ cenk āred be-ḫūn ḫ ̔īş bāzī mī-koned

Rūz meydān u ānkĭ be-gerīzed be-ḫūn leşkerī

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ānkĭ*ol kimesne kĭ *cenk*muḥārebe *āred*getürir *be-ḫūn*ḳan ile *ḫ ̔īş*kendü *bāzī*oynamaḳ *mī-koned*ider *rūz*/gün/ *mī-dān*muḥārebe meydānından *u ānkĭ*/ve ammā/ ol kimesne kĭ *be-gerīzed*töker *be-ḫūn*ḳan *leşkerī*‘askeriñ.

Maḥṣūl-i beyt : Cenk ve muḥārebe ol ādem ider kĭ /getürür kĭ/ kendü ḳanıyla oynar. /Meydān-ı günbetde/ ya‘nī kemāl-i şecā‘at ve istiḳāmet ṣāḥibi olan ādem dimekdir. /Ve ammā/ ol kimesne kĭ bunuñ ‘aksinedir. /Ya‘nī/ meydān-ı muḥārebeden /firār ider./ Öyle olan ādem ‘askeriñ /ḳanıyla oynar ve ‘askeriñ/ ḳanını döker ya‘nī ḳorḳan ādem bir orduyı bozar. Didikleri gibi bunuñ yüzinden ‘askeriñ bozulmasıyla düşmānıñ ta‘ḳībini leşkeriñ ḳanlarını dökmekñe sebebiyet virir dimekdir. [5]

Ṣaḥīfe (263) :

نه بی حکم شرع اب خوردن خطاست

وکر خون بفتوی بریزی رواست

Ne bī ḥukm-i şer‘ āb ḫorden ḫaṭāst

Veger ḫūn be-fetvā be-rīzī revāst

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ne*/böyle degil-midir ya‘nī böyledir/ *bī ḥukm* ḥükmsüz *şer* ‘şerīf emri, ḥükmü olmaḳsızın *ābṣu ḫordeni*çmek *ḫaṭāstḥ*aṭādır *vegere*ger *ḫūnḳ*an *be-fetvā*fetvā-yı şerīf ile *be-rīzī*dökesiñ *revāst*revā, lāyıḳ.

Maḥṣūl-i beyt :Ḥükm-i şer‘i-şerīfsiz /ṣu içmek ḥaṭā degil-midir, ni‘am belli ḥaṭādır/. Belkĭ ḥükm-i şer‘i-şerīfle ṣudan men‘ olunmuşdur. Eger fetvā ile ḳan dökesiñ revādır, lāyıḳdır. Ṭālut ile Cālut muḥārebesinde nehrden ṣu içmekden men‘ olduḳlarını beyān ve ḥikāyedir.

(97b)Ṣaḥīfe (264) Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫ ‘Aṭṭār ḳuddise sirruhu :

در راه تو مردانند از خویش نهان مانده

بی جسم و جهت کشته بی نام و نشان مانده

تنشان بشریعت هم دلشان بحقیقت هم

هم دل شده و هم جان نه این و نه آن مانده

Der rāh-ı to merdānend ez ḫ ̆īş nihān mānde

Bī cism u cihet geşte bī nām u nişān mānde

Tenişān be-şerī‘at hem dilişān be-ḥaḳīḳat hem

Hem dil şode vu hem cān ne īn u ne ān mānde

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Der*ẓarfiyyet *rāh*yol, ṭarīḳ *to*seniñ *merdānend*merdler, insān-ı kāmiller *ez ḫ ̆īş*kendüsinden *nihān*gizlü *māndeḳ*almış *bī cism*cismsiz *u cihet*ṭarafsız *geşte*olmuş *bī nām*isimsiz *u nişān*‘alāmetsiz *māndeḳ*almış *teni*ş*ān*anlarıñ tenleri, vücūtlarıñ *be-şerī‘at*şer‘-i şerīfe muṭāva‘at *hem*daḫi *dili*ş*ān*anlarıñ göñülleri *be-ḥaḳīḳat*ḥaḳīḳate *hem*daḫi *hem*daḫi *dil*göñül *şode*olmuş *vu hem*daḫi *cān*rūḥları *ne*degil *īn*bu *u ne*degil *ān*ū *māndeḳ*almış.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳıñ ṭarīḳ ve yolunda merdānlar, insān-ı kāmiller vardır kĭ kendülerini gizlemişlerdir, anları kimesne bilmez. Her birisi bir dürlü iş ve kār ile ‘uyūn-ı nāsdan kendülerini gizlemişlerdir, anları ancaḳ ehl-i ḥaḳīḳat bilür. Anlar cisimsiz, cihetsiz olmuşlardır. Ya‘nī anlarıñ cisimleri, cihetleri maḥv ve fenā olmuşdur. Anlar nāmsız, nişānsız ḳalmışdır. Öyle meşāyiḫ-i rüsūm gibi tekye ve dervīşleri yoḳdur, anları kimesne bilmez. Anlarıñ vücūtları şerī‘atde ya‘nī dā’ire-yi şerī‘atden ṭaşra çıḳmazlar. Daḫi göñülleri dā’ire-yi ḥaḳīḳatden hem çıḳmaz. Anlarıñ göñülleri, cānları birdir, Ḥaḳ ile ber-ā-berdir. Anlar ne burada ve ne orada ḳalmışlardır. Ya‘nī anlar lā-mekān sırrına maẓhar olmuşlardır. Hiçbir mekānda ḳalmayub lā-mekān cihetine gitmişlerdir. İşte bu ṭa’ife-i ‘ālīyye aṣḥāb-ı kehf denilür kĭ vücūdlarıñ maġarasında gizlenüb ‘uyūn-ı nāsdan muḫtefī olmuşlardır. Ḥaḳ ile Ḥaḳ olub igilik ‘āleminden ḳurtılub ‘ālem ve ?ve sāḥil-i selāmetde maẓhar feyż-i tecellī-i ilâhī olmuşlardır. Lâkin anlarıñ ẓāhirde olan işleri ya‘nī ṣan‘atları ‘uyūn-ı nāsda maḳbūl ve mu‘teber degildir. Kimisi terzi ve kimisi eskici ve kimisi teymürci olub ḫalḳ anlara ol naẓar ile baḳarlar.**(98a)**İnsān her gördigini ḥażer ve her giceyi ḳadr bilmedikçe vāṣıl-ı Ḥaḳ olamaz.

Ṣaḥīfe (266) :

آلا ای احمد مرسل شود هر مشکل از تو حل

کنم وصف ترا مجمل تویی سلطان هر مولی

شریعت از تو روشن شد طریقت هم مبرهن شد

حقیقت خود معین شد ز هی سلطان بی همتا

Ālā ey Aḥmed-i Morsel şeved her muşkil ez to ḥall

Konem vaṣf-ı torā mucmel toyī sulṭān her mevlī

Şerī‘at ez to rūşen şod ṭarīḳat hem muberhen şod

Ḥaḳīḳat ḫod mu‘īn şod zihī sulṭān-ı bī-hemtā

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ālā*āgāh ol *ey*ḥarf-i nidā *Aḥmed* ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri *morsel*risālet-penāhī *şeved*olur *her muşkil*her çetin ve fetḥi nā ḳābil olan şey’ *ez to*senden *ḥall*fetḥ ve güşād olur/*konem*iderim/ *vaṣf-ı torā*seniñ evṣāf?ñızı *mucmel*żıdd-ı tafṣīl *toyī*sensiñ *sulṭān*ma‘lūm *her mollā* her efendiniñ *şerī‘at*ma‘lūm *ez to*senden *rūşen*āşikār *şod*olduṭarīḳatma‘lūm *hem*daḫi*muberhen*vāżıḥ ve āşikār *şod*olduḥaḳīḳatma‘lūm *ḫod*kendinde *mu‘īn*āşikāre *şod*olduz*ihī*ey *sulṭān-ı bī-hemtā*emşālsiz.

Maḥṣūl-i ebyāt :Āgāh ol. Ey Aḥmed-i mürsel ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem, ey müşkil ve fetḥi nā-ḳābil olan eşyā ẕāt risālet-penāhīniñ yüzinden fetḥ ve güşād oldu. Ẕāt-ı şerīfiñ evṣāf-ı risālet-penāhiñizi /mücmel olaraḳ beyān iderdim/. Sensiñ her efendiniñ ve her pādişāhıñ sulṭānı şerī‘at ẕāt-ı sa‘ādetinden ẓāhir ve āşikāre daḫi ṭarīḳat-ı ‘aliyyesinden āşikāre oldu. Ḥaḳīḳat seniñ ẕāt-ı şerīfinden mu‘īn ve ma‘lūm oldu. Ey emşālsiz sulṭān ?ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem.

Ṣaḥīfe (269) :

ز کان اکر ندهی از زرت ز دادهٔوی

علاج کی کنمت کاخر الدواءالکی

Zekāt eger ne-dehī ez zeret zi dāde'i vey

'İlāc key konemet kāḫirü'd-devā elekī

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Zekāt*ma'lūm *eger ne-dehī*vermezseñ *ez zeret*altunundan *zi dāde'i*virmişdir *veyż*amīrdir, Ḥaḳḳa rāci'dir *'ilāc*ma'lūm devā *keyḳ*açan *konemet*ben saña ideyim *kāḫirü'd-devā*kī devānıñ āḫiri, eñ ṣoñrası*elekī*ṭaġlamaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳ kemāl-i luṭf u kereminden saña iḥsān eyledigi altunuñ zekātını egerçī virmezseñ **(98b)**ben saña ne 'ilāc ideyim ya'nī zekātınıñ 'adem-i 'ıṭāsından ṭolayı sende ḥāṣıl olan emrāż-ı ma'neviyyeye ne 'ilāc ideyim-ki o maraż senden def' olsun.Āḫirü'd-devā seni ṭaġlamaḳdır. Vaḳt-i sa'ādetde insāndan ḥāṣıl olan böyle maraż ?ve sā'ire şeyler içün teymürü ḳızdırub vücūdını ṭaġlarlar imiş. Ṣoñra men' olunmuşdur. Bundan murād zekātı edā itmeyenler yevm-i ḳıyāmetde altunlarını nār-ı cehīmeden ḳızdırub levḥa levḥa vücūdlarına, yüzlerine basdıracaḳları ḥaḳkında olan āyāt-ı kerīmeye işāretdir.

Ṣaḥīfe (269) Ḳāle's-Sa'dī :

چو خود را قوی حال بینی و خوش

بشکرانهٔ بار ضعیفان بکش

اکر خود همین صورتی چون طلسم

بمیری واسمت بمرد چو جسم

اکر پروانی درخت کرم

بر نیك نامی خوری لا جرم

Çu ḫod rā ḳavī ḥāl bīnī vü ḫoş

Be-şekerāne-i bār ża‘īfān be-keş

Eger ḫod hemīn ṣūretī çun ṭılsım

Be-mīrī vü ismet be-mered çu cism

Eger perverānī dıraḫt-ı kerem

Ber nīk nāmī ḫorī lā curm

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Çu*çünkĭ *ḫod rā*kendüni *ḳavī*żıdd-ı ża‘īf *ḥāl*ma‘lūm *bīnī*görürsüñ *vu ḫoş*daḫi ḫoş görürsüñya‘nī vaḳt-i ḥāli eygü, zengin dimekdir*be-şukrāne* Cenāb-ı Ḥaḳḳa şükr eylemek ile *bār*yük *ża‘īfānż*a‘īfiñ cem‘īdir, miskīn, fuḳarā dimekdir *be-keş*çek *eger ḫod*kendiñ *hemīn*böylece *ṣūretī*bir ṣūret, resm *çun*gibi *ṭılsım*ma‘lūm rūḥsuz vaḳtiyle defīne üzerine yapılan ṣūret, resm dimekdir *be-mīrī*olursuñ *vu ismet*seniñ ismiñ daḫi *be-mered*olur *çu*gibi *cism*vücūduñ *eger perverānī*besledir iseñ *dıraḫt*aġacı *kerem*ikrām /aġacını dimekdir/ *ber nīk*eygü üzerine *nāmī*bir nām *ḫorī*yersiñ *lā curm*şeksiz, şübhesiz.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ kendini ḳavīyyü’l-ḥāl ve ḫoşü’l-bālzengin ve ḳudretiñ var. Görürsüñ Cenāb-ı Ḥaḳḳa şükr iderek fuḳarā ve mesākīnve ża‘īfānıñ yüklerini çek ya‘nī anlara yardım ve mu‘āvenet ile. Yoḳ böyle eylemez iseñ ve senden bir kimesne متنفع olmaz ise sen ṭılsım gibi bir ṣūretden ‘ibāret dimek olursuñ, insān degilsiñ. Çünkĭ ṭılsım ve defīne üzerine vaż‘ olunub orada olan defīneyi kimesne olmasun içündür. İşte sende **(99a)**öylece ḳaṣa/da/ olan altunlarıñ üzerine ṭılsım olmuşsuñ. Lâkin ‘āḳıbetü’l-emr olursuñ ve seniñ ismiñ daḫi cismiñ cesediñ oldugı gibi olur. Nām ve nişānıñ bu ‘ālemde ḳalmaz. Eger bir /kerem/ aġacını besledir iseñ

ya‘nī bir fuḳarā ve bir miskīn kimesneye i‘āne ve yardım idüb anı iḥyā ider iseñ ikrām itmiş olursuñ, eygü nām ḳazanırsıñ. Lā şekk ve lā şübhe.

Ṣaḥīfe (270) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ :

فیض روح القدس ار باز مدد فرماید

دیکران هم بکنند انچه مسیحا میکند

Feyẓ rūḥu’l-ḳudüs er bāz meded fermāyed

Dīgerān hem be-konend ançĭ mesīḥā mīkerd

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Feyẓ*Cenāb-ı Ḥaḳ ṭarafından iḥsān buyurılan /‘ıṭā/ *rūḥu’l-ḳudüs* /Ḥażret-i Cebrā’il/ ‘aleyhi’s-selām *er*eger *bāz*girü *meded*imdād, yardım *fermāyed*buyurır ise *dīgerān*başḳalarıñ, dīger insānlar *hem*daḫi *be-konend*/iderler/ *ançĭ*ol nesneyi-ki *mesīḥā*‘aleyhi’s-selām *mīkerd* eyler idi.

Maḥṣūl-i beyt :Ḥażret-i Cebrā’iliñ feyżi eger girü meded, imdād ve yardım buyurır ise dīger insānlar daḫi ‘Īsá ‘aleyhi’s-selāmıñ eyledigi gibi iderler. Ya‘nī ölüleri iḥyā itmek ve sā’ire bu gibi mu‘cizeleri /kĭ/ o ādemde Īsá ‘aleyhi’s-selām gibi yapar dimekdir.

Ṣaḥīfe (270) Ḳāle’l-Mevlā Cāmī ḳuddise sirruhu :

کرچه لا داشت تیرکیٔ عدم

دارد الا فروغ نور قدم

کرچه لا بود کان کفرو جحود

هست الا کلید کنج شهود

چون کند لا بساط کثرت طی

دهد الا ز جام و حدت می

آن رهاند ز نقش پیش و کمت

وین رساند بو حدت قدمت

تا نسازی حجاب کثرت دور

ندهد آفتاب و حدت نور

دائم آن افتاب تابانست

از حجاب تو از تو پنهانست

کر برون ایی از حجاب توی

مر تفع کردد از میانه دوی

در زمین و زمان و کون **(b99)** و مکان

همه او بینی اشکار و نهان

Gerçĭ “lā” dāşt tīregī ‘adem

Dāred “illā” furūġ nūr-ı ḳadem

Gerçĭ “lā” būd kān kufr u cehūd

Hest “illā” kilīd kunc şuhūd

Çun koned "lā" bisāṭ keşret ṭeyy

Dehed "illā" zi cām u ḥiddet mey

Ān rehāned zi naḳş pīş u kemet

Vīn resāned bū ḥeddet ḳademet

Tā ne-sāzī ḥicāb keşret dūr

Ne-dehed āfitāb u ḥeddet nūr

Dā'im ān āfitāb tābānest

Ez ḥicāb-ı to ez to pinhānest

Ger birūn āyī ez ḥicāb toyī

Murtefi' gerded ez miyāne doyī

Der zemīn u zamān u kevn ve mekān

Heme ū bīnī āşikār u nihān

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Gerçi*egerçi *"lā"*kelime-i şehādetde olan "*lā"*lafẓ-ı şerīfi *dāşt*ṭutdu *tīregī*bulanıḳ *'adem*yoḳluḳ *dāred*ṭutar*"illā"*lafẓ-ı şerīfi *furūġ*żiyā *nūr-ı ḳadem*ḳadīm olan nūru *gerçi*egerçi *"lā"*lafẓ-ı şerīfi *būd*olur *kān*/ma'den/ *kufr*żıdd-ı

īmān *u cehūd*inkār *hest*vardır*“illā”*lafẓ-ı şerīfi *kilīd*ma‘lūm *kunc*ẖazīne *şuhūd*görmek, müşāhede itmek *çun*çünkĭ *koned*olur*“lā”*lafẓ-ı şerīfi *bisāṭ*basṭ olunmuş, yayılmış, serilmiş *keşret*çoḳluḳ *ṭeyy*devirmek, toplamaḳ *dehed*virir*“illā”*lafẓ-ı şerīfi *zi cām*ḳadeḥden *u ḥeddetż*ıdd-ı keşret *mey*şarāb*ān* ism-i işāret *ū rehāned*bıraḳdırır, terk itdirir *zi naḳş*naḳşdan *pīş* ziyāde *u kemet* noḳṣān *vīn* ism-i işāret *bū resāned* ulaşdırır *bū heddet* ma‘lūm*ḳademet* seniñ ayaġını*tā*ḥattá *ne-sāzī*düzmeyesiñ *ḥicāb*ma‘lūm *keşretż*ıdd-ı vaḥdet *dūr*uzaḳlıḳ *ne-dehed*ḳoymaz *āfitāb*güneş *u ḥidde*tma‘lūm *nūr*ma‘lūm *dā’im*bākī *ān*ism-i işāret *āfitāb*ma‘lūm *tābānest*parlayıcı *ez ḥicāb*ḥicābdan *to*seniñ *ez to*senden *pinhānest*gizlüdür *ger*eger *birūn*ṭaşra *āyī*gelesiñ *ez ḥicāb*ḥicābdan *toyī* seniñ *murtefi‘*ḳatılmaḳ *gerded*olur *ez miyāne*ortadan *doyī* ikilik *derẓ*arfiyyet *zemīn*yer *u zamān*leyl u nehār *u kevn*‘ālem *mekān*yer ve maḥal *heme*cümle *ūż*amīr, Ḥaḳḳa rāci‘dir *bīnī*görürsüñ *āşikār*ma‘lūm *u nihān*gizlü.

Maḥṣūl-i ebyāt : Egerçĭ kelime-i şehādetde olan “lā” lafẓ-ı şerīfi ‘adem bulanıḳlıġı ṭutar. Ya‘nī hiçbir şey’ yoḳdur ma‘nāsını ṭutar. “İllā” lafẓ-ı şerīfi ḳadīm olan nūr-ı yezdānıñ żiyāsını ṭutar. Ya‘nī hiçbir şey’ yoḳdur, ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳ vardır. Egerçĭ “lā” lafẓ-ı şerīfi küfr ve inkār /ma‘deni olur/. Çünkĭ bir kere yoḳdur diyorsuñ. Bu yoḳdur lafẓından var ve mevcūd olan Ḥaḳı daḫi nefy dimekdir. Bu cihetle küfr ve inkār /ma‘deni/ olur. Lâkin “illā” lafẓ-ı şerīfi müşāhede-i Ḥaḳ ḫazīnesiniñ kilidi olur. Ya‘nī der ‘aḳab-ı illā dimekle**(100a)** müşāhede-i Ḥaḳ kilidi güşād olub Ḥaḳıñ var ve mevcūd olduġını görürsüñ. Çünkĭ “lā” lafẓ-ı şerīfi bu basṭ olmuş keşreti ṭayy ider, ṭoplar. Ya‘nī “lā” dimekle ne-ḳadar mā-sivā Āllāh var ise cümlesi ortadan devriyüb ḳaldırır. Der ‘uḳāb-ı illā lafẓ-ı şerīfi vaḥdet-i ilâhī ḳadeḥinden şarāb virir. (Buranıñ tafṣīlātı vicdān ?). Evvelā ism-i şerīfi ziyāde ve noḳṣān olan naḳşları bıraḳdırır. Ya‘nī bu kevn ve mekānda olan ziyāde ve noḳṣān naḳş ve elvānları terk itdirir. Ve bu “illā” lafẓ-ı şerīfi seniñ ayaġını vaḥdet-i ilâhī serrārına ulaşdırı. Ḥattá ḥicāb keşretinden uzaḳlıḳ düzmeyesiñ. Vaḥdet şemsi nūr u żiyāsını terk itmez. Ol güneş-i vaḥdet dā’im parlayıcıdır. Lâkin seniñ varlıġınıñ ḥicābı seni andan gizlemişdir. Eger bu darlıġıñ ḥicābından ṭaşra gelesiñ ya‘nī bu varlıġını terk idesiñ. Ol-zamān ortadan ikilik ḳalḳar. Yerde, zamānda, kevn u

mekānda dā'imā Cenāb-ı Ḥaḳı āşikārede ve gizlüde müşāhede idersiñ. Seniñ içün daha ḥicāb yoḳdur dimek olur.

Ṣaḥīfe (272) Ḳāle's-Sa'dī :

سر انکه ببالینی نهد هوشمند

که خوابش بقهر آورد در کمند

Ser ānkĭ be-bālīnī nehed hūşmend

Kĭ ḫ ̆ābeş be-ḳahr āverd der kemend

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Ser*baş *ānkĭ*ol-vaḳt-kĭ *be-bālīnī* yaṣdıḳdıḳına *nehed*ḳor *hūşmend*'aḳıllu olan kimesne *kĭ*ḥarf-i rabṭ *ḫ ̆āb*uyḳu –*eş*żamīr, o kimesneye rāci'dir *be-ḳahr*żıdd-ı luṭf *āverd*getürür *der*ẓarfiyyet *kemend*baġ.

Maḥṣūl-i beyt : Ol 'aḳıllu olan kimesne başını ol vaḳt-kĭ yaṣdıḳına ḳor. O kimesneyi uyḳu ḳahr ile ve ?ile kemende getürür. Ya'nī uyḳu o ādemi kementdine ?ile baġlar dimekdir.

Ṣaḥīfe (272) :

غم نخورد انکه شفیعش تویی

پایه ده قدر رفیعش تویی

حاصلی ار نیست ز طاعت مرا

هست امیدی بشفاعت مرا

Ġam ne-ḫored ānkĭ şefī‘eş toyī

Pāye dih ḳadr refī‘eş toyī

Ḥāṣılī er nīst zi ṭā‘at merā

Hest umīdī be-şefā‘at merā

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ġam* żıdd-ı sürür *ne-ḫored* yeme *ānkĭ* ol kimesne kĭ *şefī‘eş* anıñ şefā‘āti *toyī* sañadır *pāye* ma‘lūm *dih* vir *ḳadr* ḳıymet *refī‘ -eş* anıñ ‘ālī olan ḳadr ve ḳıymeti**(100b)** *toyī* seniñdir *ḥāṣılī* ḫülāṣa-i kelām *er* eger *nīst* yoḳdur *zi ṭā‘at* ṭā‘at ve ‘ibādetden *merā* bize *hest* vardır *umīdī* ümīdim *be-şefā‘at* ma‘lūm *merā* bize.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ġam yeme o Cenāb-ı risālet-penāh ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri kĭ şefā‘ati seniñ içündür. Pāye ve ḳadr u menzilet ve rif‘at ve derecāt-ı ‘ulyāları seniñ içündür. Saña şefā‘at itmek içündür. ?eger bize Cenāb-ı Ḥaḳḳa ṭā‘at ve ‘ibādet itmeden naṣīb yoḳdur. Ancaḳ ümīdim vardır kĭ Cenāb-ı Resūl-i Kibriyānıñ şefā‘at ‘uẓemāsı bizedir. شفاعتی لاهل الکبائر من امتی ḥadīṯ-i şerīfi, manṭūḳ-ı şerīfi ?şefā‘at ümmetinden ehl-i kebā’ir içündür, dimek olur.

Ṣaḥīfe (274) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

کفت پیغمبر که حق فرموده است

من نکنجم هیچ در بالا و پست

در زمین و اسمان و عرش نیز

من نکنجم این یقین دان ای عزیز

در دل مؤمن بکنجم ای عجب

کر مرا جویی در ان دلها طلب

خود بزر کی عرش باشد بس بدید

لیك صورت کیست چون معنی رسید

Goft peyġamber kĭ Ḥaḳ fermūde est

Men ne-goncem hīç der bālā vü pest

Der zemīn u āsmān u ‘arş nīz

Men ne-goncem īn yaḳīn dān ey ‘azīz

Der dil mu’min be-goncem ey ‘aceb

Ger merā cūyī der ān dilhā ṭaleb

Ḫod bozorgī ‘arş başed bes be-dīd

Līk ṣūret kīst çun ma‘nī resīd

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Goft* buyurdu *peyġamber* ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri *kĭ* ḥarf-i rabṭ *Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *fermūde* buyurmuş *est* –dir *men* ben *ne-goncem* ṣıġmazım *hīç* aṣlā ve ḳaṭ‘ā *der* ẓarfiyyet *bālā* yuḳarı, yüksek *vu pest* aşaġı, alçaḳ *der zemīn* yere *u āsmān* göklere *u ‘arş* ma‘lūm *nīz* daḫi *men* ben *ne-goncem* ma‘lūm *īn* bunu *yaḳīn* żıdd-ı ba‘īd *dān* bil *ey ‘azīz* ey ‘azīz olan insān *der dil* göñlünde *mu’min* ma‘lūm *be-goncem* ṣıġarım *ey* ḥarf-i nidā *‘aceb* ta‘accub olunur *ger* eger *merā* beni *cūyī* arar iseñ, ister iseñ *der* ẓarfiyyet *ān* ism-i işāret *dilhā* diliñ cem‘īdir, göñüller de *ṭaleb* iste *ḫod* ḥaḳīḳatde *bozorgī* ululuġu, büyüklügü *‘arş* ma‘lūm *başed* olur *bes* çoḳ *be-dīd* /ziyāde dırāz ve kibrdir/ *līk* lâkin *ṣūret* ma‘lūm *kīst* kimdir *çun* çünkĭ *ma‘nī* ma‘lūm *resīd* ulaşdı.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri buyurdı-ki, Cenāb-ı Ḥaḳ buyurmuşdur-kĭ:**(101a)** Ben ‘aẓīmü’ş-şān aṣlā ve ḳaṭ‘ā bālāya ve ednāya ya‘nī yüksege ve alçaġa ṣıġmazım. Daḫi yer ve göklere daḫi ‘arş u ā‘lāya bunu yaḳīn bil. Ey ‘azīz olan insān ya‘nī ‘ayne’l-yaḳīn müşāhede itmiş gibi bilesiñ. Ancaḳ mü’miniñ göñlüne ṣıġarım. Ey insān buña ta‘accub et. Eger beni arar iseñ mü’minleriñ göñüllerinde iste, ṭaleb eyle. Ḥaḳīḳatde ‘arş-ı ā‘lānıñ büyüklügü pek çoḳ ve o zenginligi bī nihāyedir. Lâkin ṣūret ẓāhirde kimdir. Çünkĭ ol kimesne kĭ ulaşdı ya‘nī şol bir kimesne kĭ ẓāhir eşyādan eşyānıñ büṭūn ve ḥaḳīḳat cihetine ulaşdı. Artıḳ ẓāhir eşyā kim ola, hīç anıñ laḳırdısı olmaz. İşte bunuñ gibi mü’minler cihetü’l-ḥaḳīḳat ‘arş-ı ā‘lādan büyük ve vāsi‘dir kĭ Cenāb-ı Ḥaḳıñ tecelliyāt-ı ilâhiyesiniñ maẓharlarıdır. Ḥāṣā kĭ ẕāt-ı ulūhiyeti bir şey’ farż olunub mü’miniñ ḳalbine ṣıġmaḳ ma‘nāsına degildir. Ẓarf, maẓrūf dimek degildir. الرحمن على العرش الا ستواء ḳalbindendir.

Ṣaḥīfe (275) :

دل پر درد را دوا قرآن

جان مجروح را شفا قرآن

هرچه چویی ز نص قرآن جو

که بود کنج علمها قرآن

Dil porr derd rā devā Ḳur'an

Cān mecrūḥ rā şifā Ḳur'ān

Herçĭ cūyī zi naṣṣ Ḳur'ān cū

Kĭ būd genc 'ilmhā Ḳur'ān

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Dil* gönül *porr* ṭolu *derd rā* derd ve 'illet ile *devā* 'ilāc *Ḳur'an* ma'lūm *cān* rūḥ *mecrūḥ rā* yaralanmış *şifā* ma'lūm *Ḳur'ān herçĭ* her nesne *cūyī* isterseñ *zi naṣṣ* ma'lūm *Ḳur'ān cū* iste *kĭ* ḥarf-i rabṭ *būd* olur *genc* ḫazīne *'ilmhā* 'ilmiñ cem'idir, 'ilmler *Ḳur'ān* ma'lūm.

Maḥṣūl-i ebyāt : Derd ve 'illet ile ṭolu olan gönüle 'ilāc, devā Ḳur'ān-ı 'aẓīmdir. Gerek 'illet-i ẓāhire ve gerek 'illet-i bāṭına kĭ nefs ve hevā, şehevāt yaralamış olan cāna şifā, Ḳur'ān-ı Kerīmdir. Her neyi-kĭ ister iseñ naṣṣ-ı Ḳur'āndan iste. Zīrā kĭ Ḳur'ān-ı 'aẓīm 'ilmleriñ ḫazīnesi oldu. 'Ulūm-ı evvelīn ve āḫirīn anda cem' oldu. و لا رطب د لا یابس فی کتاب مبین buyurulmuşdur. Daḫi Ḳur'ān-ı Kerīm ḥaḳḳında pek çoḳ āyet-i kerīme ve eḥādīṯ-i nebeviye vārid olmuşdur. Ẓāhir ve bāṭın insāna Ḳur'ān kāfī ve ?. Zīrā buña işāretdir. **(101b)**Ḳur'ān-ı kerīmiñ evveli bā' ile bedā' olunmuşdur. Kĭ besmele-i şerīfiñ "bā"sıdır. Āḫirī daḫi sīn ile ḫatm olmuşdur kĭ ve'n-nāsıñ sīni bu bā' ile sīn bir yere cem' olursa "bes" kelimesi ẓāhir olur. Lisān-ı Fārsīde bes; yeter, kāfī ma'nāsınadır. Ya'nī Ḳur'ān-ı 'aẓīm-i işān yeter, kāfīdir dimek olur.

Ṣaḥīfe (278) Ḳāle Fi'l-Meşnevī :

ادمی را هست در هر کار دست

لیك ازو مقصود این خدمت بدست

تا جلا باشد مر این آیینه را

که صفا آید ز طاعت سینه را

Ādemī rā hest der her kār dest

Līk ezū maḳsūd īn ḫidmet be-derest

Tā cilā başed mer īn āyīne rā

Kĭ ṣafā āyed zi ṭā'at sīne rā

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Ādemī rā* ādem, insān olana *hest* vardır *der* ẓarfiyyet *her kār* her işde *dest* el *līk* lâkin *ezū* ism-i işāret, oñdan dimekdir *maḳsūd* maṭlūn *īn* bu *ḫidmet* ma'lūm *be-derest* dir ya'nī bu ḫidmetdir /*tā*/ ḥattá *cilā* parlaḳlıḳ *başed* ola *mer* /taḥḳīḳ/ *īn* bu *āyīne rā* ma'lūm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ṣafā* ma'lūm *āyed* gele *zi ṭā'at* inḳıyād ve 'ibādet *sīne rā* gögse.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ādem ve insān olanlar içün her işde ve kārda el vardır, her şey'e ḳādirdir. Cenāb-ı Ḥaḳıñ iḥsān eyledigi ḳuvvet ve ḳudret sāyesinde her şey' elinden gelür. Veyā bir lâkin o işde maḳṣūd ve maṭlūb Cenāb-ı Ḥaḳıñ emrine imtişāl ve nehyinden ictināb eyle. Kendüsine 'ibādet ve ṭā'at işi ve ḫidmetidir. Ḥattá āyīne-i ḳalb cilālansun. Zīrā Cenāb-ı Ḥaḳḳa 'ibādet ve ṭā'atden sīneye ṣafā gelür. Ve bi'l-'akis olanlarıñ ḳalb āyīnesine keder ve sīnelerine vebāl gelür.

Ṣaḥīfe (279) Ḳāle’ş-Şeyḫü’l-‘Aṭṭār ḳuddise sirruhu :

سوی او خصمی که تیر انداخته

پشهٔکارش کفایت ساخته

Sūy-ı ū ḫaṣmī kĭ tīr endāḫte

Peşşe-i kāreş kifāyet sāḫte

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Sūy* ṭaraf *ū* żamīr, Cenāb-ı Ḥaḳḳa rāci‘dir *ḫaṣmī* bir düşmen *kĭ* rabṭ *tīr* oḳ *endāḫte* atmışdır *peşşe* bir sivri-sinek *kāreş* o ḫaṣmıñ işine, telef ve helākine *kifāyet* kāfī vāfī *sāḫte* düzmüşdür.

Maḥṣūl-i beyt : Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḫaşmı ve düşmānı nemrūd göñüllere oḳ attı-kĭ ḫāṣā Cenāb-ı Ḥaḳı öldire. ‘Aḳılsız, aḥmaḳ, ayu… **(102a)**Cenāb-ı Ḥaḳ anıñ ḳahr ve helākine ā‘ciz maḫlūḳ olan bir sivri-sinegi ḥavāle itdi. Öyle ḳavī ve ‘aẓīm ẓann olan bir nemrūdu bir sivri-sinek ile telef ve helāk itdi.

Ṣaḥīfe (279) Ḳāle’s-Sa‘dī :

شنیدم که جمشید فرح سرشت

بسر چشمهٔبر بسنکی نوشت

برین چشمه چون ما بسی دم زدند

برفتند چون چشم برهم زدند

کرفتیم عالم بمردی و زور

ولیکن نبردیم با خود بکور

برفتند و هرکس درود آنچه کشت

نماند بجز نام نیکو و زشت

Şenīdem kĭ Cemşīd ferruḫ sirişt

Be-ser çeşme-i ber be-sengī neveşt

Berīn çeşme çun mā besī dem zedend

Be-reftend çun çeşm ber hem zedend

Giriftīm ʻālem be-merdī vu zūr

Velikīn ne-bordīm bā ḫod be-gūr

Be-reftend u her kes dorūd ānçĭ keşt

Ne-māned be-coz nām nīkū vu zişt

Maʻānī-yi elfāẓ:*Şenīdem* işitdim *kĭ Cemşīd* meşhūr olan pādişāh *ferruḫ* güzel *sirişt* ṭabīʻat *be-ser* başına *çeşme-i* bir çeşmeniñ *ber* üzerine *be-sengī* ṭaşı *neveşt* yazdı *berīn* bu çeşme *çun* gibi *mā* bizim *besī* çoḳ *dem* nefes *zedend* urdılar *be-reftend* gitdiler *çun* çünkĭ *çeşm* göz *ber hem* birbirine *zedend* urdılar *giriftīm* ben ṭutdum *ʻālem* dünyāyı *be-merdī* merdlik, şecāʻat ile *vu zūr* daḫi ḳuvvet, bāzū ile *velikīn* lâkin *ne-bordīm* iletmedim *bā ḫod* kendümle *be-gūr* ḳabre *be-reftend* gitdiler *u her kes* her bir kimesne *dorūd* biçmaḳ *ānçĭ* ol nesneyi-kĭ *keşt* ekdi *ne-māned* ḳalmamış *be-coz* ġayrı *nām* maʻlūm, ism *nīkū* eygü *vu zişt* kötü.

Maḥṣūl-i ebyāt :Şeyḫ Sa‘dī buyurur kĭ: İgü ṭabī‘atlü olan Cemşīd pādişāh bir çeşmeniñ ṭaşı üzerine yazmış. Böyle kĭ bu çeşmeye bizim gibi çoḳ ādemler nefes urdılar ve gitdiler. Çünkĭ gözlerine birbirlerine urdılar ya‘nī gözlerini bu dünyādan ḳabayubirtiḥāl-i dār-ı beḳā itdiler. Ben merdlik ve şecā‘atle dünyāyı ṭutdum. Lâkin ne fā’ide. Kendimle ḳabrime dünyāyı ve salṭanatımı götürmedim. Ancaḳ bir astārilegitdim. Herkes ekdigini biçmege gitdiler ya‘nī الدنیا مزرعۃ الاخرۃ burada ne eker ve ne toḫum atar iseñ āḫiretde anı biçersiñ. Ancaḳ bu dünyāda eygü ve-yāḫūd kötü nāmları **(102b)**ḳaldı. Ya‘nī eygü istediler ise eygülükleri, kötü istediler ise kötülükleri ٔالی یوم الساsöylenür. İşte insān aña iş ṭutmalı dimekdir.

Ṣaḥīfe (281) Ḳāle’s-Sa‘dī :

نباید سخن مفت ناساخته

نشاید بریدن نینداخته

Ne-bāyed soḫen moft nā-sāḫte

Ne-şāyed borīden nī-nedāḫte

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Ne-bāyed* gerekmez *soḫen* söz, kelām *moft* ucuz, beleş, ḳıymetsiz *nā-sāḫte* düzelmemiş *ne-şāyed* lā’iḳ degildir *borīden* ḳaṭ‘ itmek *nī-nedāḫte* iletmemiş.

Maḥṣūl-i beyt : Ucuz, beleş düzelmemiş söz ve kelām gerekmez,lā’iḳ degildir. /Silāḥ/ iletmemiş şey’ ḳaṭ‘ itmek ya‘nī kelām, söz ḳıymetlü, bahālu olmalı ve bir de /tüfenk ile urulmamıı ḥayvānı kesüb/ ḳaṭ‘ /itmek/ lā’iḳ degildir.

Ṣaḥīfe (282) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

حرص بط یکتاست این پنجاه تاست

حرص شهوت مار و منصب اژدهاست

حرص بط از شهوت حلقست و فرج

در ریاست بیست جندانست درج

صد خورنده کنجد اندر کرد خوان

دو ریاست چو نکنجد در جهان

کاغ کاغ و نعرهٔ زاغ سیاه

دائما باشد بدنیا عمر خواه

همچو ابلیس از خدای پاك فرد

تا قیامت عمر تن در خواست کرد

عمر و مرك این دو با حق خوش بود

بی خدا اب حیات اتش بود

عمر خوش در قرب جان پروردنست

عمر زاغ از بهر سرکین خوردنست

Ḥırṣ beṭ yektāst īn pencāh tāst

Ḥırṣ şehvet mār u menṣib ejdehāst

Ḥırṣ beṭ ez şehvet ḫalḳest u ferec

Der riyāset bīst çendānest derc

Ṣad ḫorende gonced ender gird ḫ ̌ān

Do riyāset der ne-gonced der cihān

Kāġ kāġ u na‘re-i zāġ-ı siyāh

Dā’imā başed be-dunyā ‘omr ḫ ̌āh

Hemçu iblīs ez Ḫodāy pāk ferd

Tā ḳıyāmet ‘omr-iten der ḫ ̌āst kerd

‘Omr u merg īn her do bā Ḥaḳ ḫoş būd

Bī Ḫodā āb-ı ḥayāt āteş būd

‘Omr ḫoş der ḳurb cān perverdenest

‘Omr zāġ ez behr-isergīn ḫordenest

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ḥırṣ* bir şey’ üzerine ziyāde titremek, ārzū ve emel itmek *beṭ* ḳaz denilen ḥayvān *yektāst* birdir *īn* bu /ya‘nī ṭavus ḳuşu/ *pencāh* elli ‘adediñ ismidir *tāst* ḳatıdır ya‘nī bu /ṭavus/ şehvetde elli ḳatıdır *ḥırṣ şehvet* ma‘lūm *mār* ḥayye, yılan *u menṣib* kişiniñ rütbe ve me’mūriyeti *ejdehāst* ejderhādır *ḥırṣ* ma‘lūm *beṭ* ḳaz *ez şehvet* ārzū ve emelden *ḫalḳest* yaradılmış *u ferec* ġāmdan ya‘nī maḥal-i şehvet olan

yerden ḫalk olunmuşdır *der riyāset* riyāsında, baş olmaḳlıḳda**(103a)** *bīst* yirmi ‘aded dimek *çendā/nest/* ol-ḳadar /ḥırṣ/ *derc* bir şey’i bir şey’ içine vaż‘ itmek /ya‘nī ?/ *ṣad* yüz *ḫorende* yiyici *gonced* ṣıġar *ender* ẓarfiyyet ma‘nāsına *gird* eṭrāfına *ḫ̆ān* ṣofra *do riyāset do* iki /*riyāset* re’isçi isteyici/ *ne-gonced* ṣıġmaz *der cihān* dünyāya *kāġ kāġ* ḳuzġun ve ḳarġa denilen ḥayvānātıñ āvāzlarına derler *u na‘re* ṣadāsı, çaġırmış *zāġ* ḳarġa *siyāh* żıdd-ı beyāż *dā’imā* ma‘lūm *başed* olur /*be-dunyā* dünyāda/ vücūdına, tene *‘omr* ḥayāt *ḫ̆āh* istemek, ṭaleb itmek *hemçu* gibi *iblīs* şeytān *ez Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳdan u *pāk* żıdd-ı neces *ferd* bir *tā* ḥattá *ḳıyāmet* ma‘lūm *‘omr* ḥayāt *ten* teniñ, vücūdınıñ *der* ẓarfiyyet *ḫ̆āst* ṭaleb *kerd* eyledi *‘omr* ḥayāt *u mer g*ölüm *īn* bu *do* iki *bā Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ ile *ḫoş* güzel *būd* olur *bī Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳsız *āb* ṣu *ḥayāt* ma‘lūm *āteş būd* ateş olur *‘omr* ma‘lūm *ḫoş* güzel *der ḳurb* yaḳınlıḳ *perverdenest* beslemeklikdir *‘omr* ma‘lūm *zāġ* ḳarġa *ez behr-i* için *sergīn* fışḳı, gübre *ḫordenest* yemeklikdir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḳazıñ ḥırṣı ve şehveti bir ‘adeddir. Lâkin bu /ṭavusuñ/ ḥırṣı ve şehveti andan elli ḳatdır. Ya‘nī fevḳa’l-‘āde ziyādedir. Ġayrı maḫlūḳātda bu /ṭavus/ ḳadar şehvet yoḳdur. İmdi bu ḥırṣ ve şehvet fi’l-meṣel ḥayyedir ve menṣib daḫi ejdehādır. Artıḳ ḳıyās ile yılan ile ejdehānıñ bir evde olur ise o eviñ ḥalḳı ne olur, ne olacaḳ? Yılan ile ejdehā anları helāk ve telef ider. Ya‘nī böyle olan kimesneler ‘āḳıbetü’l-emr Cenāb-ı Ḥaḳdan teġāfül itmek sebebiyle helāke gider. İmdi ḳazıñ ḥırṣı şehvetinden ve maḥal-i ḳabīḥ olan ferecden ḫalḳ olmuşdur. /Ammā cāh/ ve riyāsında /yirmi ol-ḳadar/ derc /olunmuşdur./ Ya‘nī bu şehvet yirmi ḳatdır. Riyāset ve mensibde /ya‘nī ḳazda/ görmez misiñ? Kemāl-i şehvet ve ḥırṣından yanına kimesneyi ḳoymaz. Ḳarġasıyla hiş deyü üzerine hücūm ider. /Riyāset, mensib bundan ziyādedir./ Yüz ‘aded ṭa‘ām ekl idici ṣofranıñ eṭrafına sıgar. Lâkin /iki/ riyāset /isteyici ve ṭaleb idici/ ve menṣibde /olan/ iki kimesne dünyāya ṣıġmaz ne için **(103b)**kemāl-i şehvet ve ḥırṣları içündür. Zīrā bu dünyāda olan ḳīl u ḳāl ve ceng u cidāl kelb gibi sen yeme, ben yiyim içündür. ḥadīṯ-i şerīfi الدنيا و طالبها كلاب buña delīldir. Siyāh olan ḳarġanıñ kāġ kaġ deyü na‘re ve ṣadāsı dā’imā vücūdınıñ ḥayātı içün olur. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳı nidā ider-kĭ: Benim vücūduma ṣıḥḥat ve ‘āfiyet vir, deyü şeyṭān-ı la‘īn gibi o da Cenāb-ı Ḥaḳdan الى اخرالساعه ‘ömr u ḥayāt eyledi-ki insānları iḫlāl itmek içün evet insān Cenāb-ı Ḥaḳkdan ‘ömr ve ‘āfiyet ṭaleb eylemeli.

Lâkin ḳarġa gibi dā’imā lāşe yemek ve şeytān gibi ḥalḳı iḫlāl itmek içün olmayub ancaḳ żu‘afā ve fuḳarāya imdād ve maḫlūḳuñ işlerinde sa‘y ve ġayret ile Ḥaḳḳa ‘ibādet ve ṭā‘at itmek içün olmalıdır. ‘Ömr u ḥayāt ve-yāḫūd memāt bu ikisi Ḥaḳ ile olur ise ḫoşdur ve güzeldir. Gerek hayāt gerek memāt Cenāb-ı Ḥaḳıñ rıżāsını taḥṣīliçün olursa ol-vaḳt bu ikisi güzel ve ḫoş olur. Evet ḥayātta olmaḳ ma‘lūm żikr olundu. Lâkin memāt ṭalebi ancaḳ kendü nefsi ? şerrinden kendiñ ve maḫlūḳ ḳurtulmaḳ içün olur ise o da güzeldir. Zīrā böyle insān şeklinde olan ḥayvānāt mużırreniñ burada durmasından gitmesi ḫayırludır kendüsü ve ġayrisi ḥaḳḳında. İmdi ma‘lūm olsun-kĭ āb-ı hayāt-kĭ insāna hayāt baḫş ider. Bu āb-ı ḥayāt Cenāb-ı Ḥaḳsız bi’l-‘akis ateş olur. ‘Ömr ḫoş ve güzel maḫlūkını besleyici ḳurb-ı cānda olur. Ya‘nī rıżā-i ilâhī ṭaleb ve ārzū idenleriñ ‘ömrleri ḫoş ve güzel olur. Ḳarġanıñ ‘ömr-i ḥayātı fışḳı ve lāşe ve mezbele yemek içün olur. Ya‘nī mü’minleriñ ḥayātı rıżā-i ilâhīyi taḥṣīl içün kāfirleriñ ḥayātı bi’l-‘akis ġażab-ı ilâhī içün olur, dimekdir.

Ṣaḥīfe (283) ? Şeyḫu’s-Sa‘dī ḳuddise sirruhu :

یکی از بزرکان اهل تمیز

حکایت کند ز این عبدالعزیز

که بودش نکینی در انکشتری

فرومانده از قیمتش مشتری

بشب کفتی ان جرم کیتی فروز

دری بود در روشنایی چو روز

قضا را در امد یکی خشك سال

(a104)که شد بدر سیمای مردم هلال

چو در مردم ارام و قوت ندید

خود آسوده بودن مروت ندید

چو بیند کسی زهر درکام خلق

کیش بکذرد اب شیرین بحلق

بفرمود بفروختندش پسیم

که رحم امدش بر فقیر و یتیم

بیك هفته نقدش بتاراج داد

بدرویش و مسکین و محتاج داد

فتادند دروی ملامت کنان

که دیکر بدستت نیاید چنان

شنیدم که میکفت و باران دمع

فرومید دیدش بعارض چو شمع

که زشتست پیرایه بر شهر یار

دل شهری از ناتوانی فکار

Yekī ez bozorgān ehl-i temīz

Ḥikāyet koned zi īn ‘Abdu’l-‘azīz

Kĭ būdeş nigīnī der engeşterī

Ferūmānde ez ḳıymeteş muşterī

Be-şeb goftī ān curm gītī furūz

Derī būd der rovşenāyī çu rūz

Ḳażā rā der āmed yekī ḫoşk sāl

Kĭ şod bedr sīmāy merdom hilāl

Çu der merdom ārām u ḳuvvet ne-dīd

Ḫod āsūde būden morvet ne-dīd

Çu bīned kesī zuhr der kām ḫalḳ

Kīş be-goẕered āb-ı şīrīn be-ḥalḳ

Be-fermūd be-furūḫtendeş be-sīm

Kĭ raḥm āmedeş ber faḳīr u yetīm

Bīñ hefte naḳdeş be-tārāc dād

Be-dervīş u miskīn u muḥtāc dād

Fetādened dervey melāmet konān

Kĭ dīger be-destet ne-yāyed çunān

Şenīdem kĭ mī-goft u bārān dem'i

Ferūmīd dīdeş be-'ārıż çu şem'i

Kĭ zişt̤est pīrāye ber şehriyār

Dil şehrī ez nātuvānī fikār

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Yekī* birisi *ez bozorgān* büyüklerden *ehl-i temīz* eygü ile kötüyü farḳ, temyīz idenler *ḥikāyet* ma'lūm *koned* itdi *zi īn 'Abdu'l-'azīz*/'Abd/u'l-'azīziñ oġlundan pādişāh idi *kĭ būdeş* żamīr, 'Abdu'l-'azīziñ ogluna rāci'dir, anıñ var idi *nigīnī* bir ṭaşlu yüzük *der engeşterī* parmaġında *ferūmānde* 'āciz ḳalmışlar idi *ez ḳıymeteş* o yüzügün bahā ve ḳıymetinde *muşterī* alıcılar *be-şeb* gice *goftī* der idiñ *ān curm* o cürm ve ?olan yüzüge *gītī* iḳlīmi, dünyāyı *furūz* żiyā ve ışıḳ ider *derī* Bırāḫcū *būd* idi *der* ẓarfiyyet *rovşenāyī* żiyā ve ışıḳ baḫş itmekde *çu* gibi *rūz* gündüz *ḳażā rā* ḥükm-i rabbānī *der āmed* geldi *yekī* bir *ḫoşk sāl* ḳaḥt u ġelā yılı *kĭ* ḥarf-i rabṭ *şod* oldu *bedr*/māhıñ on dördüncü gicesi/ *sīmāy* ma'lūm *merdom* ādem *hilāl* ġāyet

inceldi *çu* çünkĭ *der merdom* ādemde *ārām* ḥużūr ve rāḥat *u ḳuvvet* żıdd-ı ża‘f *ne-dīd* görmedi o pādişāh *ḫod* kendü *āsūde* rāḥat ve ḥużūr *būden* olmaḳlıḳ *morvet* ma‘lūm *ne-dīd* görmedi**(104b)** *çu* çünkĭ *bīned* görür *kesī* bir kimesne *zuhr* ism *der kām* aġzıñ ṭamaġı *ḫalḳ* maḫlūḳ *kīş* ḳaçan o kimesneniñ *be-goẕered* geçer gider *āb* ṣu *şīrīn* ṭatlu *be-ḥalḳ* boġazından *be-fermūd* o pādişāh buyurdu *be-furūḫtendeş* o yüzügü ṣatmaġa *be-sīm* gümüş bedeline *kĭ raḥm* merḥamet *āmedeş* o pādişāha geldi *ber faḳīr* fuḳarā üzerine *u yetīm* yetīm üzerine *bīñ* bir *hefte* ma‘lūm *naḳdeş* o yüzügüñ naḳdini ya‘nī aḳçesini *be-tārāc* tarmadaġıñ itmek *dād* virdi *be-dervīş* fuḳarāya *u miskīn* ma‘lūm *u muḥtāc* iḥtiyāc ṣāḥiblerine *dād* virdi *fetādened* düşdü ya‘nī maḫlūḳ düşdiler *dervey* o pādişāha *melāmet* levm *konān* itmege *kĭ dīger* başḳa ya‘nī yüzügüñ ġayrisi *be-destet* seniñ eline *ne-yāyed* gelmez *çunān* böylece *şenīdem kĭ* işitdim kĭ Şeyḫ Sa‘dī buyurur *mī-gof*to pādişāh dimiş, buyurmuş *u bārān* aġlayaraḳ *dem‘i* gözyaşı *ferūmīd* aşaġı *dīdeş* anıñ gözünden *be-‘ārıż* yanaḳ üzerine *çu gibi şem‘i* mum ya‘nī mumuñ eriyüb aşaġı aḳması gibi *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ziştest* kötüdür ḳabīḥdir *pīrāye* zīnet *ber* üzerine *şehriyār* pādişāh *dil* ḳalb *şehrī* memleket *ez nātuvānī* ḳādir olmamaḳdan *fikār*/yaralu ma‘nāsınadur/.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḥaḳ ve bāṭılı temyīz ider. Ulūlardan birisi ḥikāyet ider kĭ: ‘Abdu’l-‘azīziñ olgundan /Ḥażret-i ‘Ömer/ vaḳtiñ pādişāhı idi. Anıñ parmaġında bir ṭaşlu yüzük var idi. Ṣatun alıcılar o yüzügüñ ḳıymet ve bahāsından ‘āciz ḳalmışlar **(105a)**idi. Bu derecede bir mücevher idi, gice der idiñ. Dünyāyı ışıḳ ider. O evfaḳ cürmü olan ṭaşı inci gibi idi. ‘Ālemi rūşen ve żiyā iderdi. Ḥükm-i rabbānī ve ḳażā-i ilâhī birisine ḳaḥṭ u ġelā oldu. Ol derecede kĭ /bedr gibi żiyālu ve büyük olan/ ādemleriñ yüzleri inceliḳden hilāloldukemāl-i ża‘fiyetden. Çünkĭ pādişāh ādemlerde ārām ve rāḥat u ḳuvvet görmedi. Kendüsi āsūde ḥāl olmasını mürüvvet görmedi. Çünkĭ bir ādem-kĭ ḫalḳıñ aġzında ṭamaġında zehri görür. O kimesneniñ naşıl boġazından ṭatlu ṣu geçer, elbette insān olanlarıñ geçmez. İşte buḥāldeo pādişāh barmaġındaolan menkūr meşhūr olması yüzügü gümüş muḳābelesine ṣatılmaġa fermān buyurdu kĭ: Pādişāha fuḳarā ve yetīm üzerine şefḳat ve merḥamet geldi, o yüzügü ṣatdılar ve aḳçesini bir hefte içinde maḫlūḳ virmek ile darma itdi. Faḳīre ve meskīne ve muḥtācına iḥsān itdi. Lâkin dünyāda ḥasūd vebaḫīl ve bed ḫūy ādemler eksik olur mu? Yüzügüñ ṣatılmasından birṭaḳım ḥasād ‘aṣr-ı pādişāha melāmet itdiler

kĭ bu gibi yüzük bir daha ele geçmez deyü Şeyḫ Sa‘dī Ḥażretleri buyurur kĭ: İşitdim kĭ anlara cevāb olaraḳ pādişāh demiş-kĭ: Gözlerinden yanaġı üzerine naşıl kĭ mumuñ yaġı eriyüb aḳar, anıñ gibi gözyaşı yüzünüñ üzerine aḳıdaraḳ buyurmuş-kĭ pādişāha zīnet kötüdür kĭ memleketiñ ḳalbi /yaralu olur/. Ya‘nī ahālī-yi memleket hīç bir şey’ ḳudretleri olmayub /yaralu, mecrūḥ gibi/ açlıḳdan āh ve enīn iderler. Pādişāh zīnet ide, ne-kadar kötü şeydir, demiş ve hem-de bize ṭaşsız yüzük yaḳışur. Ḫalḳıñ göñlünü ġamm ve ġuṣṣa lāyıḳ degildir. Ya‘nī ḫalḳıñ göñlü ġamm ve ġuṣṣalu ola, benim barmaġımda elmas yüzük ola lāyıḳ degildir, dimekdir. Şimdi Şeyḫ Sa‘dī Ḥażretleri buyurur kĭ: Mübārek ol kimesneye kĭ ricāl ve nisvānıñrāḥat ve ḥużūrunu kendü rāhat ve ḥużūru üzerine iḫtiyār ider. Ma‘rifet ve hüner besleyiciler ya‘nī ṣāḥib-i hüner ve ma‘rifet olanlar raġbet itmezler, kendüleriñ **(105b)**şād ve mesrūriyetini dīgerleriniñ ġamm ve ġuṣṣaları üzerine ya‘nī anlar dīgerānıñ mesrūruyla mesrūr ve ġamıyla maġmūm olurlar dimekdir.

Ṣaḥīfe (285) Ḳāle’l-Hüseyin El-Kāşifī :

انچه که بدهی چو دهنده خداست

منت بیهوده نهادن خطاست

هرچه دهی می ده و منت منه

و انچه پشیمان شوی ان هم مده

Ānçĭ kĭ be-dehī çu dehendeḪodāst

Minnet beyhūde nihāden ḫaṭāst

Herçĭ dehī mī deh u minnet me-nih

Vu ānçĭ peşīmān şevī ān hem me-dih

Ma‘ānī-yi elfāẕ: *Ānçĭ kĭ* ol nesneyi kĭ *be-dehī* virirsiñ *çu* çünkĭ *dehende* virici *Ḫodāst* Cenāb-ı Ḥaḳdır *minnet* başa ḳaḳmaḳ *beyhūde* aşılsız, bī-ma‘nā *nihāden* ḳoymaḳ *ḫaṭāst* ḫaṭādır *herçĭ* her nesneyi kĭ *dehī* virdiñ *mī deh* on ‘aded olur *u minnet* ma‘lūm *me-nih* ḳoma *vu ānçĭ* ol nesneyi kĭ *peşīmān* ma‘lūm *şevī* olursuñ *ān* o nesneyi *hem* daḫi *me-dih* virme.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ol nesneyi kĭ fuḳarā ve żu‘afāya iḥsān idersiñ, virirsiñ. O iḥsān ve o virmeklik Cenāb-ı Ḥaḳıñ iḥsānıdır, seniñ elinde bir şey’ yoḳdur. Böyle ise beyhūde minnet ḳoymaḳlıḳ ḫaṭādır. Ya‘nī iḥsān itdigiñ ādemiñ başına ḳaḳmaḳlıḳ ḫaṭādır. Zīrā kĭ iḥsān Ḫüdānıñdır. Ara yerde sen bir vāsıṭa-i ḫayr olduñ ve hem de her nesneyi kĭ virirsiñ. Bire /ya‘nī bir ‘adede/ saña on ḳat ziyāde virirler. Daha minnet ḳoma. Ḫalḳa bundan ziyāde ne istersiñ-kĭ? Sen ara yerde bir ?olduñ. Ve hem de virdigiñ şey’iñ on ḳatını aldıñ. Ol nesneyi kĭ virmeklikden nādim ve peşīmān olursuñ, o nesneyi virme. Zīrā oñda ṣevāb ve ḫayr olmaz. Çünkĭ peşīmān olduñ. Anı virme dimekdir.

Ṣaḥīfe (285) Ḳāle’s-Sa‘dī :

چو انعام کردی مشو خود پسرت

که من سرورم دیکران زیردست

چو بینی دعا کوی دولت هزار

خداوند را شکر نعمت کذار

که چشم از تو دارند مردم بسی

نه تو چشم داری بدست کسی

Çu in‘ām kerdī me-şov ḫod perest

Kĭ men surūrem dīgerān zīrdest

Çu bīnī du‘ā gūy devlet hezār

Ḫodāvend rā şukr-i ni‘met goẕār

Kĭ çeşm ez to dārend merdom besī

Ne to çeşm dārī be-dest kesī

Ma‘ānī-yi elfāẕ:*Çu* çünkĭ *in‘ām* iḥsān ve i‘ṭā *kerdī* idersiñ *me-şov* olma *ḫod perest* kendüye ṭapıcı ya‘nī kendüni görici dimekdir *kĭ* ḥarf-i rabṭ *men* ben *serverem* ulūyum *dīgerān* başḳalarıñ**(106a)***zīr* altında *dest* el *çu* çünkĭ *bīnī* görürsüñ *du‘ā gūy* du‘ā idiciler *devlet* pādişāhıñ *hezār* biñ *ḫodāvend rā* Cenāb-ı Ḥaḳḳa *şukr-i ni‘met* ni‘metiniñ şükrini *goẕār* getür *kĭ çeşm* luṭf u ‘ināyetden kināyedir *ez to* senden *dārend* ṭutar *merdom* insān *besī* çoḳ *ne* degil *to* sen *çeşm* luṭf ve ‘ināyet *dārī* ṭutıcı *be-dest* elinden *kesī* kimesneniñ.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ sen ḫalḳa in‘ām ve iḥsān idersin. Bu cihetle kendüni görici olma. Böyle deyü kĭ; ben uluyum, başḳlarıñ benim alimiñ altındadır. Çünkĭ görürsüñ /seniñ/ devletiniñ biñ ḳadar du‘ācılar/ı vardır/. Bunuñ içüñ Cenāb-ı Ḥaḳḳa īfā-yı şükr-i ni‘met eyle kĭ çoḳ ādemlerden senden luṭf ve ‘ināyet ümīdini ṭutarlar.

Sen bir kimesneniñ elinden böyle luṭf ve ‘ināyet ümīdini ṭutmazsıñ. Buña teşekkür-i ‘aẓīme lāzımdır, dimek olur.

Ṣaḥīfe (285) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

قرض ده زین دولت اندر اقرضوا

تا که صد دولت ببینی پیش رو

اندکی زین شرب کم/کن/خویش

تا که حوض کوثری یابی بپیش

Ḳarż dih zīn devlet ender iḳrużū

Tā kĭ ṣad devlet be-bīnī pīş rū

Endekī zīn şorb kem kon behr-i ḫ ̆īş

Tā kĭ ḥovż kevşerī yābī be-pīş

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ḳarż* borç aḳçe virmek *dih* vir *zīn* bu *devlet* sa‘ādet ve mübārek *ender* içinde *iḳrużū* Cenāb-ı Ḥaḳ Ḳur’ānda buyurmuşdur *tā kĭ* ḥattá *ṣad* yüz *devlet* ma‘lūm *be-bīnī* göresiñ *pīş* öñünde *rū* yüz *endekī* az bir parça *zīn* bu *şorb* içmekden *kem* noḳṣān /*kon*/ eyle *behr-i* içün *ḫ ̆īş* kendiñ *tā kĭ* ḥattá *ḥovż* ma‘lūm *kevşerī* ma‘lūm *yābī* bulasıñ *be-pīş* öñünde.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳ āyet-i kerīmesinde اقرضوا deyü fermān buyurmuşdur. İşte bu emr u fermān devletinden ṭolayı ḫalḳa ḳarż akçe vir. Ḥattá yüz devlet yüzünüñ öñünde göresiñ. Kendiñ içün burada az iç. Ḥattá yarın rūz-ı maḥşerde ḥavż-ı kevşerī öñünde bulasıñ. Evet, burada nefīs enfes ṭa'āmları ve şarābları içenleriñ āḫiretde ṭa'ām ve şarāb nefīsleri az olur. Melā'ile derler kĭ: Siz bunlarıñ elleẕe ve enfeslerini dünyāda tenāvül itdiñiz, ? ñız, derler. Evet kerīme ile şābitdir. اذ هبتم طيباتكم فى حياتكم الدنيا.

(106b)Ṣaḥīfe (285) :

كر خير كنى مراد يابى

در هر دو جهان كشاد يابى

احسان كن و بهر توشهٔ خويش

زادى بفرست تو ازين پيش

Ger ḫayr kon murād yābī

Der her do cihān guşād yābī

İḥsān konī u behr-i tūşe-i ḫ ̔īş

Zādī be-ferest to ezīn pīş

Ma'ānī-yi elfāẕ:*Ger* eger *ḫayr* żıdd-ı şerr *konī* idersiñ *murād* ma'lūm *yābī* bulursuñ *der* ḳapu *her do cihān* her iki cihānda *guşād* açılmış *yābī* bulursuñ *iḥsān* ma'lūm *kon* eyle *u behr-i* içün *tūşe* azıḳ *ḫ ̔īş* kendiñ *zādī* bir azıḳ *be-ferest* kötüdür *to* sen *ezīn* bundan *pīş* öñ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger maḫlūḳa ḫayr ider iseñ murādını bulursuñ. Dünyāda ve āḫiretde senin içün ḳapu açıḳ bulursuñ. İḥsān ile kendü azıḳıñ içün ya‘nī fuḳarāya iḥsān iderseñ o seniñ içündür. Yevm-i ḳıyāmetde anıñ on mişlini bulursuñ. Sen bu dünyāda gitmezden evvel āḫiret içün azıḳ gönder kĭ orada ḥāżır ve müheyyā bulasıñ, dimekdir.

Ṣaḥīfe (286) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

كاسهٔ چشم حريصان پر نشد

تا صدف قانع نشد پر در نشد

Kāse-i çeşm ḥarīṣān porr ne-şod

Tā ṣadef ḳāni‘ ne-şod porr der ne-şod

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Kāse* ma‘lūm, burada çeşmiñ kāsesi, evi murāddır. Ya‘nī nefs göz dā’iresi dimekdir *ḥarīṣān* ḥarīṣiñ cem‘īdir *ḥarīṣ* ma‘lūm *porr* ṭolu *ne-şod* olmaz *tā* ḥattá *ṣadef* incüniñ midyesi *ḳāni‘* ḳanā‘atden *ne-şod* olmaz *porr* ṭolu *durr* incü *ne-şod* olmaz.

Maḥṣūl-i beyt :Ḥarīṣ olan ādemleriñ gözleriniñ kāsesi bu dünyādan ṭolu olmaz. Ya‘nī ne-ḳadar zengin ve māl-dār olsa yine gözü ṭoymaz. Ḥattá ṣadef ḳāni‘ olmadı ya‘nī ḳanā‘at itmedi. İncü ṭolu olmadıḳça anıñ gibi ḥarīṣānıñ gözleri, midyeleri-daḫi incü gibi olan ni‘am dünyā ile ṭolu olmadıḳça ḳāni‘ olmaz, dimek. Şöyle ṭursun cihān-gīr olsa ve emşāli bulunmasa yine gözü ḫalḳıñ mālındadır. Ḥırṣ ve ṭam‘ı cihetle ancaḳ öyle olanlarıñ gözlerini ṭopraḳ doyurur. Ya‘nī ölüb dünyadan gitmedikçe anıñ gözü, kāsesi ṭolu olmaz, dimekdir.

Ṣaḥīfe (286) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

كفت پيغمبر بيك صاحب ريا

صل انك لم تصل يافتى

از برای چارهٔاین خوفها

امد اندر هر نمازی**(a107)** اهدنا

کین نمازم را میامیز ای خدا

با نماز ضالین و اهل ریا

Goft peyġamber be-yek ṣāḥib-i riyā

Ṣal enneki lem taṣil yāfetâ

Ez berāy çāre-i īn ḫavf-hā

Āmed ender her nemāzī ahd-nā

Kīn nemāzem rā mīyāmīz ey Ḫodā

Bā nemāz żālīn u ehl-i riyā

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Goft* buyurdu *peyġamber* ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri *be-yek* bir *ṣāḥib-i riyā* riyā idici ādem *ṣal* namāz ḳıl *enneki* taḥḳīḳ sen *lem taṣil* namāz ḳılmazsıñ *yā* ḥarf-i nidā *fetâ* şābb, deliḳanlu ādem *ez berāy* içün *çāre-i* ‘ilāc ve devāsı *īn* bu *ḫavf-hā* ḫavfıñ cem‘īdir, ḳorḳular *āmed* geldi *ender* içinde *her nemāzī* ma‘lūm ṣalāt-ı ḫamse *ehedunā* lafẓ-ı şerīfi *kīn kĭ īn* taḳdīrinde *kĭ* ḥarf-i rabṭ *īn* bu *nemāzem rā* ma‘lūm *meyāmīz* ḳarışdırma *ey* ḥarf-i nidā *Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳ *bā* ma‘ ma‘nāsına *nemāz* ma‘lūm *ḍālīn* żıdd-ı taḳvâ *u ehl-i riyā* ma‘lūm.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ṣallallahu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri buyurmuşlardır kĭ: Bir ṣāḥib-i riyāya taḥḳīḳ sen namāz ḳıl. Eger ḳılmaz iseñ ya ṣābb, deliḳanlı. Bu ḫavflarıñ çāre ve ‘ilācı içün ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳ içün namāz ḳıl. Egerçĭ riyā ve sem‘e namāzıma ḳarışır deyü bu ḫavflardan ötürü namāz ḳılmaz iseñ her bir namāzıñ içinde ehedunā lafẓ-ı şerīfi gelmişdir kĭ; Ey Ḫodā bu namāzım ḍālīn ve ehl-i riyā olanlarıñ namāzına ḳarışdırma, deyü. Binā[en] ‘aleyh saña Cenāb-ı Ḥaḳ hidāyet idüb seniñ namāzıñ böyle ehl-i ḍālīn ve riyākār ādemleriñ namāzına ḳarışdırmaz. Sen hemān ḥużūr-ı ḳalb ve niyyet-i ḫāliṣe ile namāz ḳıl dimekdir.

Ṣaḥīfe (287) Ḳāle’s-Sa‘dī :

طریقت همینست کاهل یقین

نکو کار بودند و تقصیر بین

بروی ریا خرقه سهلست دوخت

کرش با خدا در توانی فروخت

همان به کر آبستن کوهری

که همچون صدف سر بخود در بری

و کر آوازه خواهی در اقلیم فاش

برون حله کن کو درون حشو باش

اکر مسك خالص نداری مکوی

وکر هست خود فاش کردد ببوی

چه ز نار منع در میانت چه دلق

که در پوشی از بهر پندار خلق

Ṭarīḳat hemīnest kāhil yaḳīn

Nikū kār būdend u taḳṣīr bīn

Berūy riyā ḫırḳa suhlest dūḫt

Gereş bā Ḫodā der tevānī furūḫt

Hemān bih ger ābisten gevherī

Kĭ hemçun ṣadef ser be-ḫod der berī

Veger āvāze ḫ ̆āhī der iḳlīm fāş

Birūn ḫulle kon kū derūn ḫaşv bāş

Eger misk-i ḫāliṣ ne-dārī me-gūy

Veger hest ḫod fāş gerded be-būy

Çĭ zunnār men‘ der miyānet çĭ dalaḳ

Kĭ der pūşī ez behr-i pendār ḫalḳ

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ṭarīḳat* yol *hemīnest* böylecedir *kāhil-i yaḳīn* ehl-i yaḳīn içün *nikū* eygü *kār*iş *būdend* olur *u taḳṣīr***(107b)**ḳuṣūrını *bīn*gör *berūy* içün *riyā* żıdd-ı taḳvâ *ḫırḳa* ma‘lūm *sehlest* ḳolaydır *dūḫt* dikmek *gereş –eş* żamīr, ḫırḳaya rāci‘dir *bā Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳḳa *der* ẓarfiyyet *tevānī* ḳādir iseñ *furūḫt* ṣat *hemān bih* eygüdür *ger*/eger/ *ābisten*/ ḥāmile olmaḳ ma‘nāsına, burada derūnī ma‘rifet ve ḥikmet ile ṭolu olan ādem murāddır / *gevherī* bir cevher *kĭ hemçun* gibi *ṣadef* ma‘lūm *ser* başını *be-ḫod* kendüsine *der berī* içerüye eylemekdir *ger āvāze* neşr ve i‘lān itmek *ḫ ̆āhī* ister iseñ *der* ẓarfiyyet *iḳlīm* ma‘lūm *fāş* ifşā itmek *birūn* ṭışaru *ḥulle*??? *kon* eyle *kū kĭ ū* taḳdīrinde, o kimesne *derūn* içerüsi *ḥaşv* giyāh *bāş* oldu *eger misk-i ḫāliş* ma‘lūm *ne-dārī* yoḳdur sende *me-gū* söyleme *veger* eger *hest* vardır *ḫod* kendü *fāş* ifşā *gerded* eyler *be-būy* ḳoḳusu sebebiyle *çĭ* ne *zunnār men‘* küffāra maḫṣūṣ olan kemer *der miyānet* seniñ belinde *çĭ* ne *dalḳ* dervīşlere maḫṣūṣ olan ḫırḳa *kĭ der pūşī* ṣırtında *ez behr-i* içün *pendār* ẓann *ḫalḳ* maḫlūḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ehl-i yaḳīn olan Evliyā-yı Kirām Ḥażerātınıñ ṭarīḳ-i ‘aliyyeleriñ böylecedir. Kĭ anlar eygü işlü olurlar ve ḳuṣūrlarını görürler. Dā’imā kārları eygüdür ve dā’imā ḳuṣūrlarını görücilerdir. Riyā yüzünden ḫırḳa dikmek, düzmek ḳolaydır, herkes yapabilir. Lâkin iseñ mümkün ise o ḫırḳayı Cenāb-ı Ḥaḳḳa ṣat. Mümkün degildir. Lâkin maḫlūḳa ucuz, bahālu ṣatarsıñ. Böyle olmaḳdan ise hemān o şey’ eygüdür kĭ /eger sen de/ bir cevher vardır. Ṣadef gibi başını kendüsine ve içerüsine eyler. Ya‘nī her kimde kĭ cevher ḥikmet ve ‘ilm-i ledünnī vardır; o kimesne ifşā itmez. O cevheri ṣadef gibi içerüsini müzeyyen eyler, ṭışarusını siyāh bir ḳabuḳ gibi eyler. Eger ister iseñ seniñ ḥaliñ iḳlīmde ḳaş olur. İ‘lān olsun seniñ şöhretiñ ṭışaruya ḫīle-i ḫıda‘e ile destār-ı ḫırḳa, tesbīḥ, misvāk ve buña dā’ir şeyler ile. Lâkin içerüsi yaṣdıḳ ve mindere vaż‘ olan giyāh. Evet hiçbir şey’ yoḳdur bahā ve ḳıymet idecek. Eger ḫāliş misk sende yoḳdur, söyleme sende vardır deyü. Eger sende ḫāliş misk vardır, onuñ ḳoḳusu ṭabī‘ ve żarūrī kendü kendüsini**(108a)** fāş ider, sen yine söyleme. Nedir bu bende zünnār nedir? Bu ṣırtında ḫırḳa, zünnārı ḫırḳanıñ altından ṣaḳlarsıñ. Ḫırḳayı gösterirsiñ. Kĭ ḫalḳ seni şeyḫ ve ‘ābid ve zāhid ẓann eylesun. A bīçāre bu ḫalḳıñ ẓannıyla saña bir fā’ide yoḳdur,maẓarrat-ı küllī vardır. Ḥayf ḥayf yazıḳ bu emeklere bu zaḫmetlere ? yoḳdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (288)Ḳāle’s-Sa‘dī :

همینست پندت اکر بشنوی

که کر خار کاری ثمن ندروی

Hemīnest pendet eger bişnevī

Kĭ ger ḫār kārī şemen ne-direvī

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Hemīnest* böylecedir *pendet* saña naṣīḥat ve pend *eger bişnevī* istimā‘ ider iseñ *kĭ* ḥarf-i rabt *ger* eger *ḫār* diken *kārī* ekersiñ *şemen* aḳçe *ne-direvī* biçmezsiñ.

Maḥṣūl-i beyt : Eger pend ve naṣīḥati istimā‘ idüb diñler iseñ böylecedir kĭ; diken eker iseñ maḥṣūl vaḳti biçmezsiñ ya‘nī dikeñ para itmez kĭ ṣatub aḳçe idesiñ. İşte ‘ibādet ve ṭā‘ati aña göre eyle kĭ yarın rūz-ı cezāda aḳçe ide, para ide. Yoḫsa eski paçavra gibi yüzine çarbmasunlar dimekdir.

Ṣaḥīfe (289) :

زان پیش که دست ساقیٔ دهر

در چام مرارت افکند زهر

از سر بنه این کلاه و دستار

جهدی بکن و دلی بدست آر

کین سر همه سال با کله نیست

وین روی همیشه همچو مه نیست

Zān pīş kĭ dest sāḳī-i dehr

Der çām merāret ofkened zehr

Ez ser be-nih īn kolah u destār

Cehdī be-kon u dilī be-dest ār

Kīn ser heme sāl bā koleh nīst

Vīn rūy hemīşe hemçu meh nīst

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Zān* bundan *pīş* evvel, muḳaddem *kĭ dest* el *sāḳī* ma‘lūm *dehr* dünyā ya‘nī ‘Azrā’īl ‘aleyhi’s-selāmdır, dünyānıñ sāḳīsi *der* ẓarfiyyet *çām* ḳadeḥ *merāre t*acı saña *ofkened* düşer *zehr* ma‘lūm *ez ser* başdan *be-nih* ḳoy, terk it *īn* bu *kolah* ma‘lūm başınıñ külāhını *u destār* ṣarıḳ *cehdī* sa‘y ve ġayret ve himmet *be-kon* eyle *u dilī* bir göñül *be-dest* ele *ār* getür *kīn kĭ īn* taḳdīrinde, bu *ser* baş *heme* cümle *sāl* seneler *bā koleh* külāh ile *nīst* degildir *vīn* bu *rūy* yüz *hemīşe* dā’im *hemçu* gibi *meh* ay *nīst* degildir.

Maḥṣūl-i ebyāt :‘Azrā’īl ‘aleyhi’s-selām elini ṣunmazdan evvel ya‘nī saña mevt erişmezden evvel ve o acı olan zehri saña nūş itdirmezden muḳaddem **(108b)**başından bu külāh ile destārı terk it. Ya‘nī böyle başında ‘aẓametlü külāh ve destār ile ḫalḳa riyā idüb Ḥaḳdan ġaflet itme. Bunları terk idüb cehd u sa‘y ve ġayret itdigi ṣāḥib-i göñül olan bir velī, kāmil ele getüresiñ. İşte aña himmet it. Saña bu külāh ve ṣarıḳ fā’ide virmaz. Ancaḳ o ṣāḥib-i dil olan kāmil fā’ide virir. Zīrā bu külāh ile başıñ nice seneler ḳalmaz. Yarın mevt gelince başından külāhı alurlar. Lâkin ṣāḥib-i dili elde ider iseñ o seniñle ber-ā-berdir. Burada āḫiretde anı kimesne elinden alamaz. Daḫi böyle ay gibi olan yüzüñ dā’imā seniñle bāḳī degildir. Yarın mevt seniñ yüzünü bir renge ḳor[ḳ]-kĭ insān naẓar itmegi itmez. Lâkin ṣāḥib-i dili

ilde ider iseñ bāṭın yüzüñ yarın rūz-ı maḥşerde ayıñ on dördü gibi żiyālu olur. Herkes seniñ yüzine ‘āşıḳ olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (287) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

عاشقانرا شادمانی و غم اوست

دست مزد و اجرت خدمت هم اوست

غیر معشوق ار نما شایی بود

عشق نبود هرزه سودایی بود

عشق آن شعله ست کو چون بر فروخت

هرچه جز معشوق باقی جمله سوخت

‘Āşıḳān-rā şādumānī vu gāmm ūst

Dest mozd u ocret-i ḫidmet hem ūst

Ġayr ma‘şūḳ er temāşāyī buved

‘Aşḳ ne-buved herze sevdāyī buved

‘Aşḳ ān şu‘lest kū çun ber furūḫt

Herçĭ coz ma‘şūḳ bāḳī comle sūḫt

Ma‘ānī-yi elfāẕ: *‘Āşıḳān-rā* ‘āşıḳıñ cem‘īdir *şādumānī* sürūru ve ẕevḳ ve ṣafāsı *vu gāmm* bi’l-‘akis keder ve maḥzūniyyet ve elemi *ūst* ma‘şūḳıdır *dest* el *mozd* ücret *u ocret-i ḫidmet hem* daḫi *ūst* ma‘şūḳıdır *ġayr* başḳa *ma‘şūḳ* ma‘lūm *er* eger *temāşāyī* müşāhede ve temāşā *buved* olur *‘aşḳ* ma‘lūm *ne-buved* olmaz *herze* poş ve beyhūde *sevdāyī* merāḳ *buved* olur *‘aşḳ-ı ān* ism-i işāret *şu‘lest* parlamaḳdır *kū kĭ* ḥarf-i rabṭ *ū* żamīr, ‘aşḳa rāci‘dir *çun* çünkĭ *ber* yuḳaru *furūḫt* parlaya *herçĭ* her nesne kĭ *coz* ġayrı *ma‘şūḳ-ı bāḳī* mevcūd *comle* hepsi *sūḫt* yaḳar.

Maḥṣūl-i ebyāt :‘Āşıḳlarıñ sürūru ve ḥużūru ve ẕevḳ u ṣafāsı ve bi’l-‘akis ġamm hem kederi ve maḥzūniyyeti bunlarıñ cümlesi ma‘şūḳıdır ya‘nī anıñ içündür. Bunlar anıñ ṭarafından gelür dimekdir. ‘Āşıḳlarıñ ücret ve ḫidmet eli daḫi onuñ içündür ya‘nī ‘āşıḳlar ma‘şūḳları içün ḫidmet iderler. Yoḫsa sā’ir nās gibi ücretle ḫidmet **(109a)**itmezler. Eger ‘āşıḳ ma‘şūḳunuñ ġayrısına naẕar ve temāşā ide onun ‘aşḳı ‘aşḳ degildir. Herze ve merāḳ dimekdir. Zīrā ‘aşḳ ol şu‘ledir kĭ çünkĭ o şu‘le parlaya ma‘şūḳdan mā‘adā her negĭ var ise cümlesini yaḳar. Ancaḳ ma‘şūḳu bāḳī ḳalur. Artuḳ tafṣīlāta ḥācet yoḳdur. Zīrā içinde bulunduġumuz zamān aḥkāmınca; bu vaḳitde ‘āşıḳ olmayan yoḳdur. Amma yine ‘āşıḳ sen bilürsüñ yine ‘āşıḳ olduḳlarını. Te’süf te’süf sulṭanım. Beşi bir yerde liralara ‘āşıḳ olsa anıñ şu‘lesi dinini īmānını yaḳmış. Ancaḳ ḳaṣada liralarşimdilik ḳalmış.

Ṣaḥīfe (287) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

تو بندکی چون کدایان بشرط مزد مکن

که دوست خود روش بنده پروری داند

To bendegī çun gedāyān be-şarṭ mozd me-kon

Kĭ dūst ḫod reviş bende perverī dāned

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*To* sen *bendegī* ḳulluġu *çun* gibi *gedāyān* dilenciler *be-şarṭ şart* dile *mozd* ücret *me-kon* eyleme *kĭ dūst* ma‘lūm *ḫod* kendü *reviş* gitmek, ṭarīḳ *bende* ḳul *perverī* beslemekligi *dāned* bilür.

Maḥṣūl-i beyt : Sen gedālar gibi ḳulluġu ücret şarṭıyla eyleme. Zīrā dost bende perverlik revişini, gidişini kendü bilür. Ya‘nī her bir ‘ibādet ve ṭā‘atiñ maḥżaCenāb-ı Ḥaḳıñ ẕātı içün olsun. Öyle cennet vü na‘īm emeliyle ve cehennem ḫavfıyla olmasun. Zīrā Cenāb-ı Ḥaḳ ḳul beslemeniñ gidişi, ṭarīḳini ā‘lā bilür. Naşıl niyet ile Ḥaḳḳa ‘ubūdiyyet ider iseñ öylece saña ücret ve şevāb iḥsān ider, dimekdir.

Ṣaḥīfe (288) Ḳāle Fi’l-Meşnevī :

دادن نان سخی را لایق است

دادن جان خود سخای عاشق است

جان دهی چون بهر حق جانت دهند

نان دهی چون بهر حق نانت دهند

آن فتوت بخش هر بی علت است

پا کبا زی خارج از هر ملت است

در شریعت مال هرکس مال اوست

در طریقت ملك ما مملوك دوست

Dāden nān mer seḫī rā lāyıḳ est

Dāden cān ḫod seḫāy ‘āşıḳ est

*Cān dehī çun behr-*i *Ḥaḳ cānet dehend*

*Nān dehī çun behr-*i *Ḥaḳ nānet dehend*

Ān fetvet baḫş her bī ʻillet est

Pākbā zī ḫāric ez her millet est

*Cān dehī çun behr-*i*Ḥaḳ cānet dehend*

*Nān dehī çun behr-*i*Ḥaḳ nānet dehend*

Ān futuvvet baḫş her bī ʻillet est

Pākbāzī ḫāric ez her millet est

Der şerīʻat māl-ı her kes māl-ı ūst

*Der ṭarīḳat mulk-i mā memlūk-*i *dūst*

Maʻānī-yi elfāẓ:*Dāden* virmeklik *nān* ekmek *mer* taḥḳīḳ *seḫī rā* żıdd-ı baḫīl *lāyıḳ est* lāyıḳdır *dāden* virmeklik *cān* rūḥ, ḥayāt *ḫod* ḥaḳīḳatde *seḫāy* maʻlūm *ʻāşıḳ est* ʻāşıḳıñ seḫāsıdır /*cān*/ *dehī* virirsiñ**(109b)** *çun* çünkĭ *behr-i Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ içün *cānet* saña cān, ḥayāt *dehend* virirler *nān* ekmek *dehī* virirsiñ *çun* çünkĭ *behr-i Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ içün *nānet* saña nān, ekmek *dehend* virirler *ān* ism-i işāretdir *futuvvet* mürüvvet *baḫş* baḫşlamaḳ *her* cümle *bī* ḥarf-i nefy *ʻillet* ġaraż ve ʻivaż *est* –dir *pākbāzī* pāklar, muṭahharlar *ḫāric* maʻlūm *ez her* cümle *millet est* milletdir *der şerīʻat* maʻlūm *māl* maʻlūm *her kes* her ādemiñ *māl ūst* onuñ malıdır *der ṭarīḳat*

ṭarīḳat-ı ʻaliyyede *mulk-i mā* bizim mülk, malımızdır *memlūk* kölesi ʻAbdī *dūst* dostuñ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Fuḳarā ve żuʻafāya ekmek virmek taḥḳīḳ-i seḫī olan ādemlere lāyıḳ ve sezādır. Cenāb-ı Ḥaḳ içün anıñ yolunda cān ve rūḥ virmek ḥaḳīḳatde ʻāşıḳlara lāyıḳ ve münāsibdir. Egerçĭ Cenāb-ı Ḥaḳ içün anıñ rıżāsıçün fī sebīlillâh cān virir iseñ saña cān ve ḥayāt-ı ebedī iḥsān olunur. Egerçĭ Cenāb-ı Ḥaḳ içün fuḳarā ve żuʻafāya ekmek virir iseñ anıñ muḳābilinde saña nān ve ekmek virirler. Yaʻnī cennet-i āʻlāda olan niʻam-ı ilâhiyyeyi iḥsān iderler fütüvvet ve mürüvvet ol şeydir kĭ ʻillet ve ġaraż vü ʻivażsız baḫş ve iḥsān eyleyesiñ. Yaʻnī maḥżā Cenāb-ı Ḥaḳıñ rıżāsı içün olsun. Muḳābelesinde bir şey' ümīd ṭutmayasıñ, dimekdir. Pāk ve muṭahhar olan Enbiyā-yı ʻİzām ve Evliyā-yı Kirām Ḥażerātı her milletden ḫāricdir. Yaʻnī anlar ʻavām-ı nās gibi bir millet üzere degildir, anlar ?derler. Yaʻnī انك لعلى خلق العظيم sırrına maẓharlardır. Zīrā şerīʻatde herkesiñ malı, kendü malıdır. Amma ṭarīḳat-i ʻaliyyede bizim malımız dostuñ köle ve ʻabdleriniñ malıdır. Yaʻni bizim malımız Cenāb-ı Ḥaḳıñ ʻabdleriniñ malıdır. *Şerīʻatde o seniñdir, bu benim; ṭarīkatde hem seniñdir, hem benim; ḥaḳīḳatde ne seniñdir, ne benim*, dimekdir.

Ṣaḥīfe (289) Ḳāle'l-Ḥāfiẓ :

زاهد ایمن مشو از بازیٔ غیرت زنهار

که ره از صومعه تا دیر مغان این همه نیست

Zāhid īmen me-şo ez bāzī ġayret zinhār

Kĭ reh ez ṣovmeʻe tā deyr-i muġān īn heme nīst

Maʻānī-yi elfāẓ:*Zāhid* ʻābid, taḳvā ṣāḥibi dimekdir *īmen* emīn,emniyet /ḫavfı terk itmek/ dimekdir *me-şo* olma *ez*/men maʻnāsına/ *bāzī*/loʻb, oyun/ *ġayret* saʻy ve

ġayret *zinhār* /ṣaḳın/ *kĭ* ḥarf-i ta‘līl, /zīrā/ *reh* yol *ez*/men ma‘nāsına/ *ṣovme‘e* cāmi‘den**(110a)** *tā* ḥattá *deyr-i muġān* ??? *īn heme* böylece *nīst* degildir.

Maḥṣūl-i beyt :/Ey/ zāhid‘ābid emīn olmaya /ġayret oyunundan ṣaḳın/. Zīrā yol cāmi‘den ??? böyle degildir. Ya‘nī ‘ibādet ve ṭā‘atine maġrūr olub mekr-i ilâhīden emīn olma. Zīrā nice ‘ābid ve zāhidler ‘ākıbetü’l-emr ??? ve nice fāsiḳ ve ‘āṣīler ??? Ḥaḳḳa rücū‘ ve tevbe ile cennet-i ā‘lāya īṣāl olunmuṣdur. İşbu ḥadīṣ-i şerīf buña delīldir. و ان احدكم ليعمل بعمل اهل الجنه حتى ما يكون بينه و بينها غير ذراع فيسبق عليه الكتاب فيعمل بعمل اهل النار فيد خلها و ان احدكم ليعمل بعمل اهل النار حتى ما يكون بينه و بينها غير ذراع فيسبق عليه الكتاب ليعمل بعملاهل الجنه فيد خلها daḫi ḥadīṣ-i āḫirde Efendimiz buyurulmuṣdur kĭ: ايها ḳāle الناس لا تعجبوا با نفكم و بكثرة اعمالكم و بقله ذنوبكم و لا تعجبوا با مرىٔحتى تعلموا بم يختم له ‘alehi’ṣ-selām فانما الاعمال بخوا تيمها و لوان احدكم جاء يوم القيامه بعمل سبعين بناً لتمنى الزيادة لهول ما بقدم عليه يوم القيامه . İşte bu ḥadīṣ-i şerīfleri pīṣ-i naẓar-ı tedḳīḳe alub aña göre maḫlūḳ Ḫodā ile mu‘āmele ve Cenāb-ı Ḥaḳ ile mu‘āhede itmelidir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (290) Ḳāle’s-Sa‘dī :

قیامت کسی بینی اندر بهشت

که معنی طلب کرد و دعوی بهشت

کنهکار اندیشناك از خدای

بسی بهتر از عابد خود نمای

Ḳıyāmet kesī bīnī ender behişt

Kĭ ma‘nī ṭaleb kerd vu da‘vī behişt

Goneh-kār endīşenāk ez Ḫodāy

Besī bihter ez ‘ābid ḫod numāy

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ḳıyāmet* ma‘lūm herkesiñ ‘amelleri muḳteżāsınca cezāları virilecek gündür *kesī* ādemiñ *bīnī* görürsüñ *ender* içinde *behişt* cennet *kĭ ma‘nī* /bāṭın ve Ḥaḳ te‘āla dimekdir/ *ṭaleb* istemek *kerd* eyledi *vu da‘vī* iddi‘ā *behişt* cennet *goneh-kār* ‘işyān şāḥibi *endīşenāk* endīşe ve efkārlu /ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳdan ḫavf iden/ *ez Ḫodāy* Cenāb-ı Ḥaḳdan *besī* çoḳ *bihter* ziyāde eygü *ez ‘ābid* ‘ibādet ve ṭā‘at idici**(110b)** *ḫod* kendüyi *numāy* görici, gösterici.

Maḥṣūl-i ebyāt :/Ḳıyāmet gününde/ ol kimesne /kĭ/ cennetde görür/süñ/. O kimesne bāṭında /Cenāb-ı Ḥaḳı ṭaleb iderdi/, cennet ṭaleb ve iddi‘ā itmezdi. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘ibādet ve ṭā‘atiyle ẕāt-ı Ḥaḳı ve rıżāsını ṭaleb /idüb/ cennet ṭaleb /itmek içün ‘ibādet itmezdi/. Lâkin günehkār olub Cenāb-ı Ḥaḳdan ḫavf ve günāhı sebebiyle endīşe ve efkār /ve ḫavf/ idenler çoḳ ziyāde eygüdür. Kendüsini gören ve ḫalḳa gösteren ‘ābid-i zāhidden evet, o ‘ābid ‘ibādetine i‘timād itdi, Ḥaḳdan ġāfil oldu. Bu günehkār ḥasbü’l-beşeriyye ma‘ṣiyyet itdiyse de Cenāb-ı Ḥaḳdan ġāfil olmayub Ḥaḳḳa rücū‘ ve istiġfār ile dā’imā itdigi günāhını endīşe ve efkār ile aġlayub, benim ḥālim nice olacaḳ, deyü endīşe ve tefekkür itdi. Elbette bu günehkārıñ tevbe idüb aġlaması ‘ibādetine maġrūr olan ‘ābid ḫod-bīnden ziyāde güzeldir ve bunlarıñ ḥaḳḳında daḫi pek çoḳ aḫbār-ı ṣaḥīḥ vardır. Böyle olan ‘āṣīler öyle olan ‘ābidlerden eygüdür.

Ṣaḥīfe (290) Ḳāle’s-Sa‘dī :

غم و شادمان نماند و ليك

جزای عمل ماند و نام نيك

کرم پای دارد نه دیهیم و تخت

بده کز تو این ماند ای نیکبخت

مکن تکیه بر ملك و جاه و حشم

که پیش از تو بودست و بعد از تو هم

Ġamm u şādmānī ne-māned u līk

Cezāy ‘amel māned u nām nīk

Kerem pāy dāred neh deyhīm u taḫt

Be-dih kez to īn māned ey nīk-baḫt

Me-kon tekye ber mulk u cāh u ḥeşem

Kĭ pīş ez to buvedest u ba‘d ez to hem

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ġamm* żıdd-ı sürūr, vehm *u şādmānī* żıdd-ı vehm *ne-māned* ḳalmaz *u līk* lâkin *cezāy* ma‘lūm *‘amel* iş *māned* ḳalur *u nām* isim *nīk* eygü *kerem* luṭf ve iḥsān *pāy* ayaḳ *dāred* ṭutar/*neh* degildir/ *deyhīm* tac *u taḫt* serīr, salṭanat *be-dih* vir, iḥsān it *kez kĭ ez* –den muḥaffefdir *to* senden *īn* bu iḥsān ve kerem *māned* ḳalur *ey* ḥarf-i nidā *nīk-baḫt* eygü baḫtlu, ṭāli‘lü ādem *me-kon* eyleme *tekye* i‘timād *ber* üzerine *mulk* emlāk *u cāh* manṣıb *u ḥeşem* ḫedem ve ḥeşem ṣāḥibi dimekdir *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *pīş* öñ *ez to* senden *buvedest* idiler *u ba‘id* ṣoñra**(111a)** *ez to* senden *hem* daḫi.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ġamm u keder ve şād u sürūr ḳalmaz. Bunlarıñ hepsi geçer. Lâkin seniñ ‘ameliniñ cezāsı ve eygü nāmıñ ḳalur. Ve bi’l-‘akis kötü ‘ameliniñ cezāsı ve kötü nāmıñ ḳalur, dimekdir. Ḫalḳa kerem ve iḥsān /ayaḳ/ ṭutar. /ṣābit ve ḳarār ṭutar/. Tāc ve taḫt /degildir/. Ya‘nī pādişāhlu ve serīr salṭanat üzerinde oturmaḳlu /bunlar ṣābit degildir, ṣābit ḳalan/ ḫalḳa kerem ve iḥsān itmekdir. /Kerem ve iḥsān eyle/. Zīrā senden bu kerem ve iḥsān ḳalur. Ey eygü baḫtlu ve ṭāli‘lü ādem mülk ve manṣıb ve ḫedem ve ḥeşem üzerine i‘timād itme. Zīrā senden evvel gelenler böyle idi. Daḫi senden ṣoñra gelecekler de böyledir. Buñlara i‘timād itme. Bu mülk u manṣıb ve ḫedem u ḥeşem o hām ve ?gibi bir fā’ide virmez. Ancaḳ eygüden ve kötüden ne ‘amel itdiñ ise anıñ cezāsını yarın ḫāżır ve yarın saña muntaẓır görürsüñ, bulursuñ. Ancaḳ o ‘amellerin cezā ile eygü veya kötü nāmları ḳaldı, dimekdir.

Ṣaḥīfe (291) :

بقنطر زر بخش کردن ز کنج

نباشد چو قیراط از دست رنج

Be-ḳanṭar zer baḫş kerden zi genc

Ne-bāşed çu ḳīrāṭ ez dest renc

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Be-ḳanṭar* ḳanṭar ile *zer* altun *baḫş* baḫışlamaḳ, iḥsān *kerden* itmek *zi genc* ḫazīneden *ne-bāşed* olmaz *çu* gibi *ḳīrāṭ* ma‘lūm *ez dest* elden *renc* ta‘ab, meşaḳḳat.

Maḥṣūl-i beyt :Ḫazīneden ḳanṭar ile altun ḫalḳa baḫş ve iḥsān itmek eliniñ emegiyle zaḥmet ve meşaḳḳat ile ḳazanmış olduġıñ şey’den bir ḳīrāṭ şey’ virmek, iḥsān itmek gibi olmaz. Ya‘nī pederinden mīrāş olaraḳ ḳalmış ḫazīneden ḥesābsız altun virmek kişi kendü eliniñ emegiyle ḳazanub ṣadaḳa itmek gibi degildir.

Ṣaḥīfe (292) :

کرامت جوانمردی و نان دهیست

مقالات بیهوده طبل تهیست

Kerāmet civānmerdī vu nān dehīst

Maḳālāt beyhūde ṭebl tehīst

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Kerāmet* burada ikrām idici ma‘nāsınadır *civānmerdī* cömertlikde ve ? *vu nān* daḫi ekmek *dehīst* virmeklikdedir *maḳālāt* ḳavliñ cem‘īdir, sözler, kelāmlar *beyhūde* ‘abeş *ṭebl* ṭavul *tehīst* boşdur.

Maḥṣūl-i beyt : Kerāmet ve mükerrem olmaḳ cömertlikde ?ve ḫalḳa ikrām idüb ni‘met **(111b)**virmekdedir. Beyhūde ‘abeş yere söz ve kelām söylemek boş ṭavuldur. Ya‘nī ben şöyle ?,ben böyle şecī‘yim, ben böyleyim, şöyleyim dimeklik boş ṭavul gibidir. Ne zamān ṭavulu ursañ sade bir ṣadā ẓuhūr ider. Bu ṣadādan bir fā’ide olmaz. İnsānın da böyle beyhūde sözü ve kelāmı, ṭavuluñ boş ṣadāsı gibidir, dimek olur.

Ṣaḥīfe (292) :

نکر تا قضا از کجا سیر کرد

که کوره بود تکیه بر غیر کرد

فغان از بدیها که در نفس ماست

که ترسم شود ظن ابلیس راست

Niger tā ḳażā ez koçā seyr kerd

Kĭ kūre buved tekye ber ġayr kerd

Fiġān ez bedīhā kĭ der nefs-i māst

Kĭ tırsem şeved ẓan iblīs rāst

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Niger* naẓar, baḳmaḳ *tā* ḥattá *ḳażā* ḥükm-i ilâhī, emr-i rabbānī *ez koçā* ḳandan *seyr kerd* gelür *kĭ* ḥarf-i rabṭ *kūre* ā‘mā, körlük *buved* olur *tekye* i‘timād, dayanmaḳ *ber ġayr* başḳası üzerine *kerd* itmek *fiġān* āh, efġān *ez bedīhā* bedleriñ cem‘īdir, kötülerden *kĭ* ḥarf-i rabṭ *der* ẓarfiyyet *nefs-i māst* bizim nefsimizdedir *kĭ tırsem* ḳorḳarım kĭ *şeved* ola *ẓan* ma‘lūm *iblīs* şeyṭan *rāst* ṭoġru.

Maḥṣūl-i ebyāt : Naẓar it, baḳ-kĭ ḥükm ve ḳażā-i ilâhī saña nereden gelür. /Kör ve ā‘mālıḳ olur/ bir ġayrı kimesne üzerine i‘timād itmek, Cenāb-ı Ḥaḳḳa /i‘timād itmemek/ körlük ve ā‘mālıḳdan ilerü gelür. Āh, efġān bizim nefsimizde olan kötü ṣıfatlardan *hep çekdicegim kendü cezā-yi ‘ameldir.* Evet insānlarıñ giriftār olduḳları envā‘ı belā, muṣībetler cümlesi kendü kār-ı kesbidir. Ḳorḳarım-kĭ iblīs, la‘īniñ mü’minler ḥaḳḳında olan sūy-i ẓannı ṭoġru ola. Ya‘nī nefs ve hevālarına ?yerleri nār-ı cehīm ola, dimekdir.

Ṣaḥīfe (294) :

چو روی بخدمت نهی بر زمین

خدا را ثنا گوی و خود را مبین

Çu rūy be-ḫidmet nehī ber zemīn

Ḫodā rā ṣenā gūy u ḫod rā me-bīn

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Çu* çünkĭ *rūy* yüzini *be-ḫidmet* Cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘ibādet ve ṭā‘atle *nehī* ḳorsuñ *ber* üzerine *zemīn* yer, arż *Ḫodā rā* Cenāb-ı Ḥaḳ *şenā* ḥamd u şenā *gūy* söylersiñ *u ḫod rā* kendüni *me-bīn* görme.

Maḥṣūl-i beyt :Çünkĭ Cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘ibādet ve ṭā‘at neyin ḫālişesiyleyüzini yer yüzine ḳoyub secde idersiñ. Ṣalāt-ı ḫamsede ve nevāfilde Cenāb-ı Ḥaḳ ḥamd u şenā **(112a)**söyle kĭ seni böyle ‘ibādet ve ṭā‘ate münḳād itmiş, kendü rıżāsı yolunu iḥsān itmiş, bu iḥsān maḥżı luṭf u kerem-i ilâhiyyedendir. Binā[en] ‘aleyh bu bābda kendüni görme. Ya‘nī ben böyle ‘ābid ve zāhid kimesneyüm deyü şunuñ bunuñ üzerine ?dimekdir.

Ṣaḥīfe (294) :

رطب نأورد چوب خر زهره بار

چه تخم افکنی بر همان چشم دار

Raṭb nāvered çūb ḫerzehre bār

Çĭ toḫm efkenī ber hemān çeşm dār

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Raṭb* ḫurma *nāverd* getürmez *çūb* aġaç ḫer/zehre aġu aġacı/*çĭ* ne *toḫm* ma‘lūm *efkenī* atdıñ ise *ber* üzerine *hemān heme ān* dimekdir, anıñ üzerine *çeşm* göz *dār* ṭut.

Maḥṣūl-i beyt :/Aġu aġacı/ ḫurma getürmez. /Bār, mīve dimekdir/. /Ya‘nī zaḳḳūm aġacı ter [ü] tāze ḫurma, mīve virmez/. Ne toḫum yere atdıñ ise gözü o toḫmuñ üzerine ṭut. Ya‘nī elma aġacından elma olur; ḫurma aġacından ḫurma olur.Ve ḳıs‘alā haẕā dimekdir.

Ṣaḥīfe (295) :

پسندیده رأیی که بخشید و خورد

جهان از پی خویشتن کرد کرد

Pesendīde re'yī kĭ baḫşīd u ḫord

Cihān ez pey ḫ ̆īşten gird kerd

Ma'ānī-yi elfāẓ:*Pesendīde* begenilmiş, maḳbūl *re'yī kĭ* efkār ve tedbīr kĭ *baḫşīd* iḥsān ve 'ıṭā itmek *u ḫord* yemek *cihān* dünyā *ez pey* içün *ḫ ̆īşten* kendüsü içün *gird* cümle, ṭoplamaḳ *kerd* eyledi.

Maḥṣūl-i beyt : Maḳbūl ve merġūb olan re'y ve efkār budur kĭ hem ḫalḳa baḫş ve iḥsān itmeli ve hem-de kendüsi yiyüb içüb ẕevḳ u ṣafā itmeli dünyāyı kendüsü içün celbve cem' eylemekdir. Ya'nī birṭaḳım ta'ab ve meşaḳḳat ve zaḥmet ile dünyāyı cem' idüb bundan ne bir kimesneye bir şey' iḥsān ider ve ne de kendüsü yer, içer. Ancaḳ vārişlere bir ḫidmet ider. Böyle olan ādem aḥmaḳdır ve böyle efkār fāsiddir. Bīçāre ādem aç bī 'ilāc buradan gider, orada da sū'āl cevāb içün mu'aẕẕab olur. Vārişler de ?belāsū'āl velā 'aẕāb yerler, içerler. Bundan büyük ḥamāḳat olmaz 'azizim.

Ṣaḥīfe (296) /Ḳāle's-Sa'dī/ :

توان بحلق فرو بردن استخوان درشت

ولی شکم بدرد چون بکیرد اندر ناف **(b112)**

Tevān be-ḫalḳ ferū borden ustuḫ ̆āndoroşt

Velī şikem be-dored çun be-gīred ender nāf

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Tevān* mümkün ve insān ḳādirdir *be-ḫalḳ* boġazından *ferū* aşaġı *borden* iletmek *ustuḫ̔ān* kemik *doroşt* büyük, irü *velī* lâkin *şikem* ḳarnı, baṭnı *be-dored* yırtar *çun* çünkĭ *be-gīred* ṭuṭulur *ender* içinde *nāf* göbek.

Maḫṣūl-i beyt :İnsān ḳādir ve mümkündür kĭ bir büyük /par/çe kemigi boġazından aşaġıya indire, yuṭa. Lâkin o kemik ḳarnını, baṭnı yırtar. Çünkĭ göbeginde ṭura. Elbette insāna mażarret-i küllīsi olur.

Ṣaḥīfe (296) Ḳāle Celāleddīnu’r-Rūmī :

ای ز خودت بی وقوف لاف ترا یوف یوف

فضل نبخشد ترا جبه و دستار وصوف

Ey zi ḫodet bī vuḳūf lāf torā yūf yūf

Faż̇l ne-baḫşed torā cobbe vu destār vuṣūf

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Ey* ḥarf-i nidā *zi ḫodet* kendüliginden *bī* ḥarf-i nefy *vuḳūf* bir şey’e ve ḳonu ma‘lūmātı olmaḳ *lāf* söz *torā* seniñ *yūf yūf*ḥayf ḥayf dimekdir *faż̇l* ma‘lūm *ne-baḫşed* baḫş ve iḥsān itmez *torā* saña *cobbe* ma‘lūm *vu destār* ṣarıḳ *vuṣūf* biniş.

Maḫṣūl-i beyt : Ecehl cehāldenbirṭaḳım ‘ulemā şeklinde olan kimesneleriñ elbise-i ‘ilmiyye kĭ cübbe, binīş, ṣarıḳ, külāh ve bu gibi merdān-ı Ḫüdā olanlarıñ elbise-i fāḫirelerini giymek ile saña bunlar faż̇l-ı iḥsān itmez ve birṭaḳım vuḳūfsuz, ma‘lūmātsız şuradan sirḳat oluna ve-yāḫūd kendü işkenbesinden ?söylenen sözlere yuf yuf dimekdir.

Ṣaḥīfe (297) /Ḳāle's-Sa'dī/ :

وامش مده انکه بی نمازست

ور خود دهنش ز فاقه بازست

کو فرض خدا نمی کذارد

از قرض تو نیز غم ندارد

Vāmeş me-dih ānkĭ bī nemāzest

Ver ḫod deheneş zi fāḳe bāzest

Kū farż-ı Ḫodā nemī goẕāred

Ez ḳarż-ı to nīz ġamm ne-dāred

Ma'ānī-yi elfāẓ: *Vāmeş* /*vām*/ borç, deyn /*–eş* żamīrdir, o ādeme rāci'dir / *me-dih* virme *ānkĭ* ol kimesne kĭ *bī nemāzest* namāz ḳılmaz, ṣalāt-ı mefrūżeyi edā itmez *ver* eger *ḫod* ḥaḳīḳatde *deheneş –eş* żamīr o kimesneye rāci'dir, anıñ aġzı *zi fāḳe* açlıḳdan *bāzest* girü açılmışdır *kū kĭ ū* taḳdīrinde, o kimesne *farż-ı Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳıñ farżını *nemī goẕāred* edā itmez *ez ḳarż* borç *to* seniñ *nīz* daḫi *ġamm* ma'lūm ġamm, vehm *ne-dāred* ṭutmaz.

Maḥṣūl-i beyt [ebyāt] :Bī namāz olan kimesneye borç **(113a)**virme. Egerçĭ ḥaḳīḳatde anıñ aġzı açlıḳdan girü açılmış ya'nī fevḳa'l-'āde açlıġından aġzı girüye ṭoġru açılmış olsa bile. Zīrā kĭ öyle bī namāz olan kimesne Cenāb-ı Ḥaḳıñ farż eyledigi namāzı edā itmez. Artıḳ seniñ ḥaḳḳını ya'nī senden aldığı aḳçeyi edā da aṣla ve ḳaṭ'ā ġamm ṭutmaz. Hiç vaẕīfe idinmez, dimekdir.

Ṣaḥīfe (299) :

کسی را که سعی قدم بیشتر

بدرکاه حق منزلش بیشتر

Kesī rā kĭ sa‘y ḳadem bīşter

Be-dergāh-ı Ḥaḳ menzileş bīşter

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Kesī rā kĭ* bir kimesneniñ kĭ *sa‘y* ma‘lūm *ḳadem* aḳdāmdan *bīşter* ziyāde ilerüdür *be-dergāh-ı Ḥaḳ* Ḥaḳıñ dergāhında *menzileş* o kimesneniñ ḳadr u rif‘eti *bīşter* ziyāde ilerüdür.

Maḥṣūl-i beyt : Bir kimesneniñ Cenāb-ı Ḥaḳıñ ‘ibādet ve ṭā‘ati yolunda sa‘y ve ġayret ve himmeti ziyāde ilerü ola. O kimesneniñ dergāh-ı Ḥaḳda ḳadr u menzil ve rif‘eti ziyāde ilerü olur. اجرکم بقدر تعبکم ḥadīş-i şerīfidir.

Ṣaḥīfe (300) :

حقائق سراییست اراسته

هوا و هوس کرد بر خاسته

نبینی که جای که بر خاست کرد

نه بیند نظر کرچه بیناست مرد

Ḥaḳā’iḳ sarāyīst ārāste

Hevā vu heves gerd berḫāste

Ne-bīnī kĭ cāy kĭ berḫāst gerd

Ne bīned naẓar gerçĭ bīnāst merd

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ḥaḳā’iḳ* bir şey’iñ ḥaḳīḳati dimekdir, ḥaḳīḳat, eşyā *sarāyīst* sarāydır ya‘nī pādişāhlara maḫṣūṣ olan sarāydır *ārāste* bezenmiş, zīnetlenmiş *hevā* ma‘lūm *vu heves* ma‘lūm *gerd* toz *berḫāste* ḳaḳmış *ne-bīnī* göremezsiñ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *cāy* maḥal, yer *kĭ* harf-i rabṭ *berḫāst* ḳaḳmış *gerd* toz *ne bīned* göremez *naẓar*/ göz, ‘ayn/ *gerçĭ* egerçĭ *bīnāst* göricidir *merd* insān.

Maḫṣūl-i beyt [ebyāt] : Ḥaḳā’iḳ ve esrār-ı ilâhiyye pādişāhlara maḫṣūṣ bezenmiş sarāy-ı hümāyūndur. Bu nefs-i hevāy ve heves ise ara yerde yuḳaruya ḳaḳmış tozdur. O kimesne o yeri ve o maḥali göremez kĭ ara yerde toz ḳaḳmışdır. O maḥale naẓar ir göremez. Egerçĭ insān göricidir, lâkin ara yerde tozuñ ḳaḳması öñündeki şey’ görmege māni‘ olmuşdur. İşte insānıñ hevāy ve heves böyle ara yerde ḳaḳmış toz gibidir. O ḥaḳā’iḳ-i sarāy-ı hümāyūnunu göremez. Meger kĭ ortadan tozu ḳaldıra ol zamān sarāy-ı ḥaḳā’iḳ-ı**(113b)** ilâhiye ??cemāl ider ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (301) :

كر نشيند فرشتهٔباديو

وحشت آموزد و خيانت وريو

از بدان نيكويى نياموزى

نه كند كرك پوستين دوزى

Ger neşīned firişte-i bā dīv

Vaḥşet āmūzed u ḫıyānet u rubū

Ez bedān nīkūyī neyāmūzī

Ne koned gerek pūstīn dūzī

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ger* eger *neşīned* oturur *firişte-i* bir melek *bā dīv* şeyṭān ile *vaḥşet* ma‘lūm *āmūzed* ögrenür *u ḫıyānet* ma‘lūm *u rubū* ḥīle żıdd-ı ‘add *ez bedān* bediñ cem‘īdir, kötülerden *nīkūyī* eygüligi *neyāmūzī* ögrenmezsiñ *ne koned* eylemez *gorg* ḳurt *pūstīn dūzī* kürkcilik.

Maḥṣūl-i beyt [ebyāt] : Eger bir melek şeyṭan ile otura, andan vaḥşet ve ḫıyānetlik ve ḥīle ve?ögrenür; kötülerden eygülik ögrenilmez. Ḳurtdan kürkçilik olmaz.

Ṣaḥīfe (303) :

مرادنزول قرآن تحصیل سیرت خوبست نه ترتیل سورهٔ مکتوب بتجوید

Murād ez nuzūl Ḳur’ān taḥṣīl sīret ḫūbest ne tertīl sūre-i mektūb be-tecvīd

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Murād* ma‘lūm *nuzūl* enzāl *Ḳur’ān* ma‘lūm *taḥṣīl* ma‘lūm *sīret* gidiş *ḫūbest* güzel ve aḫlāḳ-ı ḥamīde *ne* degildir *tertīl* eẓhār ve işbāt *sūre* ma‘lūm *mektūb* yazılmış *be-tecvīd* tecvīd ile.

Maḥṣūl-i beyt :Ḳur’ān-ı ‘aẓīm-i işānıñ nüzūlundan murād aḫlāḳ-ı ḥamīde ve güzel sīret taḥṣīli içündür. Yoḫsa yazılmış olan sūre-i şerīfeleri ḳırā’et ve tecvīd üzere eẓhār ve işbāt ile oḳumaḳ degildir.

Ṣaḥīfe (303) :

از هستئ خویش تا تو غافل مشوی

هر کز بمراد خویش واصل نشوی

از بحر ظهور تا بساحل نشوی

در مذهب اهل عشق کامل نشوی

Ez hestī'i ḫ ̆īş tā to ġāfil me-şovī

Her kez be-murād ḫ ̆īş vāṣıl ne-şovī

Ez baḥr ẓuhūr tā sāhil ne-şovī

Der meẕheb ehl-i 'aşḳ-ı kāmil ne-şovī

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Ez hestī'i* varlığından *ḫ ̆īş* kendü *tā* ḥattá *to* sen *ġāfil* ma'lūm *me-şovī* olmayasıñ *her kez* aṣla *be-murād* murād ve maḳṣūd *ḫ ̆īş* kendü *vāṣıl* vuṣlat *ne-şovī* olmayasıñ *ez baḥr* deñizden *ẓuhūr* ẓāhir olmaḳ, vücūd bulmak *tā* ḥattá *sāhil* deñiziñ kenarına *ne-şovī* olmayasıñ *der meẕheb* gidiş, ṭarīḳ *ehl-i 'aşḳ* 'aşḳ ehliniñ *kāmil* ma'lūm *ne-şovī* olmayasıñ.

Maḥṣūl-i ebyāt :Tā kĭ kendü varlığından ġāfil olmayasıñ. Aṣla kendü murād ve maḳṣūdına vāṣıl olamazsıñ. Ya'nī kendi ināyetini ve murādını terk idüb Cenāb-ı Ḥaḳıñ varlığı ve murādını**(114a)** bilürsüñ. Ol-vaḳt dünyā ve āḫiret murādına nā'il, vāṣıl olursuñ. Tā kĭ bu ẓuhūr deñizinden sāḥil olmayasıñ. Ya'nī bu dünyāda vücūd baġlayub, ẓuhūr itmeden ḳurtılub o ẓuhūr vücūd deñiziniñ kenarında olmadıḳça ehl-i 'aşḳıñ meẕheb ve sīretlerinde kāmil olamazsıñ. Ve'l-ḥāṣıl varlığını ve 'ilm u 'irfānını

ve vücūdını ne kĭ var ise cümlesini maḥv u izāle idüb ṣāf ve ḫāliṣ altun olmadıḳça ḥużūr-ı Ḥaḳḳa yol yoḳdur, dimek olur.

Ṣaḥīfe (306) :

خبر داری ای استخوانی قفس

که جان تو مرغیست نامش نفس

چو مرغ از قفس رفت و بکسست قید

دکر ره نکردد بسعی تو صید

نکه دار فرصت که عالم دمیست

دمی پیش دانا به از عالمیست

Ḫaber dārī ey ustuḫˇānī ḳafes

Kĭ cān to murġīst nāmeş nefes

Çu murġ ez ḳafes reft u be-gesest ḳayd

Diger reh ne-gerded be-sa‘y to ṣayd

Nigeh-dār fırṣat kĭ ‘ālem demīst

Demī pīş-i dānā bih ez ‘ālemīst

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ḫaber* ma‘lūm *dārī* ṭutar mısıñ *ey* ḥarf-i nidā *ustuḫˇānī* kemik *ḳafes* ma‘lūm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *cān* rūḥ *to* seniñ *murġīst* ḳuşdur *nāmeş* anıñ nāmı, ismi *nefes* ṣoluḳdur *çu* çünkĭ *murġ* ḳuş *ez ḳafes* ḳafesden *reft* gitdi *u be-gesest* üzdi, ḳopdı *ḳayd* baġ *diger* başḳa *reh* yol, başḳa kere dimekdir *ne-gerded* olmaz *be-sa‘y* ġayret ve sa‘y ve iḳdām *to* seniñ *ṣayd* av *nigeh* ḥıfẓ *dār* ṭut *fırṣat* ma‘lūm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *‘ālem* cihān *demīst* dem, nefesdir *demī* bir nefesi *pīş* öñünde *dānā* bilici *bih* eygü *ez ‘ālemīst* ‘ālemden.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey kemik ḳafesi olan insān ḫaber ṭutar mısıñ, ḫaberiñ var mıdır kĭ seniñ rūḥuñ, cānıñ bir ḳuşdur. Nāmı, ismi; nefes, ṣoluḳdur. Çünkĭ o ḳuş ḳafesi tenden gitdi ve ḳayd-ı vücūddan ibligi üzdü, ḳopardı. Daha başḳa seniñ sa‘y ve ġayret ve himmetiñ ile o ḳuş saña ṣayd ve av olmaz, gitdi elinden çıkdı. Öyle olduysa fırṣatı ġanīmet bilüb hıfẓ it kĭ ‘ālem, cihān bir nefesden ‘ibāretdir. Ya‘nī sen-de bir ‘ālem-i kübrānıñ seniñ ‘āleminde bir nefesdir. O nefes çıḳmasıyla ‘ālem-i kübrā fānī ve ḫarāb olur. ‘Ālim ve dānā olan ẕevāt-ı kirām ‘indinde bir nefes ‘ālimlerden eygüdür. Bir nefes Ḥaḳdan ġāfil olmadıḳları cihetle. Lâkin**(114b)** ‘avām-ı nāsıñ iḥvāsı böyle degildir. Anlarıñ nefesleri hevā-yi nefslerinden bir sā‘at ġāfil degildir. Bu da ‘ālim ve dānā olan ehl-ullâhıñ ‘aksinedir.

Ṣaḥīfe (308) :

بس قامت خاشاك كه بر جا باشد

چو باد بر آنها بوزد نا باشد

Besī ḳāmet ḫāşāk kĭ ber cā başed

Çu bād ber ānhā buvezed nā bāşed

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Bes* /çoḳ/ *ḳāmet* durmaḳ, istiḳāmet *ḫāşāk* /çör/çöb *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ber cā* olduġı maḥal üzerinde *başed* olur *çu* çünkĭ *bād* rūzgār *ber* üzerine *ānhā*/ żamīr cem‘, o ḫāşāgi/ *buvezed* āsār *nā başed* yerinde olmaz.

Maḥṣūl-i beyt : /Çoḳ çör/çöb-kĭ yerinde ve maḥalinde istiḳāmet üzere muḳīmolur. Çünkĭ rūzgār anıñ üzerine āsār o /çör/çöb yerinde muḳīm olamaz. İster istemez rūzgārın öñünde rūzgār anı istedigi yere sürer götürür. Kezâlik insānlar da ḳażā ve ḥükm-i ezelī rūzgārıñ öñünde böylecedir. Artıḳ çöbüñ ne ḳudreti vardır. Rūzgāra tābi‘ olmamaḳda aṣla hevāda çarḫ-ı felek gibi yere sürer, götirir. Cümleniñ müşāhedesi böyledir.

Ṣaḥīfe (309) :

قناعت سر افرازد ای مرد هوش

سر پر طمع بر نیاید ز دوش

کر ازادهٔبر زمین خسب و بس

مکن بهر مالی زمین پوس کسی

Ḳanā‘at ser efrāzed ey merd hūş

Ser porr ṭam‘ ber ne-yāyed zi dūş

Ger āzāde-i ber zemīn ḫosb u bes

Me-kon behr-i mālī zemīn pūs kesī

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ḳanā‘at* ma‘lūm *ser efrāzed* ululuḳ *merd* insāna *hūş* ‘aḳıllu *ser* baş *porr* ṭolu *ṭam‘* ma‘lūm *ber* yuḳaruya *ne-yāyed* götürmez *zi dūş* omuzdan *ger* eger *āzāde-i* ḳurtulmuş /dünyādan ḳalender iseñ/ *ber zemīn* yer üzerinde *ḫosb* yat dimekdir *bes* ancaḳ *me-kon* eyleme *behr-i* içün *mālī* māl içün *zemīn* yer *pūs* öpmeḳ *kesī* kimesneniñ.

Maḥṣūl-i ebyāt :‘Aḳıllu olan kimesnelere ḳanā‘at ululuḳdur. Ya‘nī ḳanā‘at idüb kimesneye ‘arż-ı ḥāl itmemek ululuḳdur. Zīrā ṭam‘dan ve ḥırṣdan ṭolu olan

kimesneniñ başı omzundan yuḳaruya götüremez. Ya‘nī bu gibi alçaḳ ādemleriñ başları dā’imā öñlerine ṭoġru egri olur. Bīş-i ṭam‘dan eger bu /bu dünyadan/ ḳurtulmuş, ḳalender iseñ zemīn, yer üzerinde yat. Ancaḳ yaṣdıḳ, şilte, minder, ḥaṣır isteme. Bunlarıñ lüzūmu yokdur. Ḳalenderān içün māl içün dünyā içün kimesneniñ**(115a)**zemīni öpme. Ya‘nī dünyā malı içün hiçbir kimesneye gidüb secde ider gibi yere ḳapanub yer öpme dimekdir.

Ṣaḥīfe (311) :

دلا بر خیز و طاعت کن که طاعت به ز هر کارست

سعادت آن کسی دارد که وقت صبح بدارست

خروسان در سحر کویند که قم یا ایها الغافل

تو از مستی که نمی دانی کسی داند که هشیارست

Dilā ber ḫīz u ṭā‘at kon kĭ ṭā‘at bih zi her kārest

Sa‘ādet ān kesī dāred kĭ vaḳt-i ṣubḥ bidārest

Ḫorūsān der seḥer gūyend kĭ ḳum yā eyyühelġāfil

To ez mestī kĭ nemī dānī kesī dāned kĭ huşyārest

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Dilā* ey göñül *ber* yuḳarı *ḫīz* ḳalḳ *u ṭā‘at* ma‘lūm *kon* eyle *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *ṭā‘at bih* eygü *zi her kārest* cümle işlerden *sa‘ādet* żıdd-ı şeḳāvet *ān* ism-i işāret *kesī* bir kimesne *dāred* ṭutar *kĭ* ḥarf-i rabṭ *vaḳt-i ṣubḥ* ṣabāh vaḳti *bidārest* uyanıḳdır *ḫorūsān* ḫorūsuñ cem‘īdir, ḫorozlar *der seḥer* seḥerde *gūyend kĭ* söylerler

kĭ *ḳum* ḳalḳ *yā eyyühelġāfil* ey ġāfil olan insān *to* sen *ez mestī* serḫoşluḳdan *kĭ* ḥarf-i rabṭ *nemī dānī* bilmezsiñ *kesī* bir kimesne *dāned kĭ* bilür kĭ *huşyārest* uyanıḳ ve ‘aḳılludur.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey göñül ḳalḳ! Cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘ibādet eyle kĭ Ḥaḳḳa ‘ibādet ve ṭā‘at her işden eygüdür. Sa‘ādet-i devlet ol kimesneye kĭ vaḳt-i secde uyanıḳdır. Ḫorozlar vaḳt-i seḥerde söylerler kĭ; Ey ġāfil olan insān! Ḥayvān gibi yatub uyuma, ḳalḳ. Cenāb-ı Ḥaḳıñ ‘ibādet ve ṭā‘atiyle meşġūl ol. Sen serḫoşluḳdan bilmez misiñ ol /ḫorozlar ne söylerler/. O kimesne /bilür kĭ/ uyanıḳ ve ‘aḳılludur. Burada iki cihet vardır. Birisi, aḫşāmdan ‘işret idüb ġāfilāne yatmaḳ ve vaḳt-i seḥerde uyanmamaḳ; dīger ma‘nā, dünyānıñ muḥabbetiyle serḫoş olub leyl u nehār uyanmamaḳ ve Ḥaḳdan ġāfil olmak. İşte böyle olan ādem /ḫorozlarıñ/ vaḳt-i seḥerde /söyledikleri sözü ve kelāmı bilmez. Lâkin ‘ārifler bilürler kĭ o ḫorūs ne söyleyor/.

Ṣaḥīfe (312) :

عبادت با خلاص نیت نکوست

وکر نه چه اید ز بی مغز پوست

‘İbādet bā ḫalāṣ niyyet nikūst

Veger ne çĭ āyed zi bī maġez pūst

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *‘İbādet* ma‘lūm**(115b)** *bā ḫalāṣ* ḫulūṣ ile *niyyet* ma‘lūm *nikūst* eygüdür *veger ne* yoḫsa *çĭ* ne *āyed* gele *zi bī maġez* içsiz *pūst* ḳabuġdan.

Maḥṣūl-i beyt : Niyyet-i ḫāliṣe ile Cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘ibādet itmek eygüdür. Yoḫsa ne gele içi olmayan ḳabuġdan ya‘nī fi’l-meşel niyet-i ḫāliṣe olmayan ‘ibādet içi olmayan ḳabuġa beñzer. Böyle içsiz ḳabuġdan ne ḥāṣıl olur ve ne fā’ide görilür, dimekdir. Öyle olan ḳabuḳları külḫānda yıḳarlar. Anıñ içün seniñ-de içiñ olmayub maḥżı ḳabuḳ olduġından cehennemde yıḳarlar. Ya‘nī ‘ibādetde riyā ve süm‘a eylediginiñ içün.

Ṣaḥīfe (313) :

کر چه دانی که نشنوند بکوی

هرچه می دانی از نصیحت و پند

زود باشد که خیره سر بینی

بدو پای اوفتاده اند[ر]بند

دست بر دست می زند که دریغ

نشنیدم حدیث دانشمند

Gerçĭ dānī kĭ ne-şenevend be-gūy

Herçĭ mī dānī ez naṣīḥat u pend

Zūd başed kĭ ẖīre ser bīnī

Bedū pāy oftādeend[er] bend

Dest ber dest mī zened kĭ derīġ

Ne-şenīdem ḥadīṣ dānişmend

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ger* eger *çĭ* ne *dānī kĭ* bilürsin-kĭ *ne-şenevend* diñlemezler *be-gūy* söyle *herçĭ* her nesneyi *mī dānī* bilürsiñ *ez naṣīḥat* ma‘lūm *u pend* ma‘lūm *zūd* tez *başed kĭ* olur kĭ *ẖīre* bulanıḳ *ser* başı *bīnī* görürsüñ *be-dū pāy* iki ayağıyla

oftāde düşmüş *ender* içine *bend* baġ *dest* el *ber* üzerine *dest* el *mī zened kĭ* urur kĭ *derīġ* ḥayfā *ne-şenīdem* ben işitmedim *ḥadīṯ* söz *dānişmend* ‘ulemā-yı kirām.

Maḥṣūl-i ebyāt : Egerçĭ bilürsin-kĭ seniñ sözini diñlemezler. Sen söyle pend ve naṣīhatden her ne şey’ kĭ bilürsiñ. Anı ḫalḳa söyle. Her ne-ḳadar anlar seni diñlemezler ise de o seni diñlemeyenleri tez ve ‘acele /olur kĭ/ görürsin-kĭ anlarıñ başları serḫoş /ve ‘aḳılları ḥayrān sergerdān/ ve iki ayaġı baġ ve ḳayd içinde olduġını görürsüñ. Anlar ol vaḳt ellerini birbirine urub ḥayfā derler, fā’ide itmez. Biz niçün ‘ulemānıñ pend ve naṣīhatini istimā‘ idüb ṭarīḳ-i müstaḳīm üzere gitmediñ deyü. Lâkin o günde böyle sözler fā’ide virmez ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (314) :

خدا یا بعزت که خوارم مکن

بذل بزه شرمسار مکن

Ḫodāyā be-‘izzet kĭ ḫ ̆ārem mekon

Beẕl bize şermsārem me-kon

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ḫodāyā***(116a)** Cenāb-ı Ḥaḳḳa nidādır *be-‘izzet kĭ*‘ izzet ve ‘aẓamete Ḥaḳḳa ḳasem *ḫ ̆ārem* beni ḫor ve ḥaḳīr *mekon* eyleme *beẕl* ı‘ṭā ve ṣarf *beze* günāg ve ‘işyān *şermsārem* uṭanıcı, maḥcūbiyetim mūcib *me-kon* eyleme.

Maḥṣūl-i beyt : Ey Ḫodā ‘izzet ve ‘aẓamete celāl ve cemāliñ ḥaḳḳıyçün beni dünyā ve āḫiretde ḫor ve ḥaḳīr eyleme. Günāhım ve ma‘ṣiyetim cezāsını ı‘ṭā itmek ile beni ḥużūr-ı enbiyā ve evliyāda maḥcūb ve perīşān eyleme dimekdir.

Ṣaḥīfe (315) :

مرا می بیاید چو طفلانکریست

ز شرم کناهان ز طفلانه زیست

نکو کفت لقمان که نازیستن

به از سالها بر خطا زیستن

هم از با مدادان در کلبه بست

به از سود و سرمایه دادن ز دست

Merā mī buyāyed çu ṭıflān girīst

Zi şerm gonāhān zi ṭıflāne zīst

Nikū goft Loḳmān kĭ nāzīsten

Bih ez sālhā ber ḫaṭā zīsten

Hem ez bā medādān der kulbe best

Bih ez sūd u sermāye dāden zi dest

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Merā* baña *mī buyāyed*/ gerekdir, lāzımdır/ *çu* gibi *ṭıflān* ṭıflıñ cem‘īdir, çocuḳlar *girīst* aġlamaḳ *zi şerm* uṭanmaḳlıḳ *gonāhān* günāhıñ cem‘īdir *zi ṭıflāne* ma‘lūm *zīst* dirilmek *nikū* eygü *goft* didi *Loḳmān* meşhūr ve ma‘rūf lan

ḥekīm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *nāzīsten nā* ḥarf-i nefy, dirilmemeklik *bih* eygüdür *ez sālhā* sālıñ cem‘īdir, nice seneler *ber ḫaṭā* żıdd-ı ṣavāb *zīsten* dirilmeklik *hem* daḫi *ez bā medādān* ṣabāḥleyin, erkenden *der* ḳapu *kulbe* o ḫāne, /dükkān/ *best* bağlamaḳ *bih* eygüdür *ez sūd* fā’ideden *u sermāye* aṣl-ı māl *dāden* virmek *zi dest* elden.

Maḥṣūl-i ebyāt : Baña /gerekdir, lāzımdır/ çocuḳlar gibi ağlamaḳ. Çocuḳlar gibi dirilmekden utanırım dimek; hayāt ya‘nī çocuḳlar gibi olmaḳ ve duruşmaḳdan /lāübālī olmaḳdan eyledigim günāhdan/ utanırım. Loḳman Ḥekīm eygü didigi dirilmemeklik eygüdür. Nice seneler ḫaṭā üzerine dirilmeklikden ya‘nī ‘işyān ve ḫaṭā üzerine nice seneler ḥayātda olmaḳdan ise ölmek eygüdür. Daḫi ṣabāḥleyin erkenden eviñ /ve dükkān/ ḳapusını bağlamaḳ ya‘nī ṣabāḥleyin ḫāneden ṭaşra ve çarşuya gitmemek /yāḫūd dükkānı erken açmamaḳ/ fā’ide ve sermāyeyi elinden virmeklikden eygüdür. Ṣabāḥleyin ‘acaba çarşuya gidüb fā’ide ṭaleb ider iken bir büyük ḫaṭā ve ma‘ṣiyet sebebiyle ḳazanmış olduġıñ ṣevābı ve **(116b)**sermāye-i ezel ve ebed olan muḥabbet-i ilâhiyyeyi elinden gidermekden eygüdür. Eviñ ḳapusını bağlayub içinde oturmaḳ dimekdir.

Ṣaḥīfe (316) /Ḳāle’s-Sa‘dī/ :

پندم اکر بشنوی ای پادشاه

در همه دفتر به از این پند نیست

جز بخردمند مفرما عمل

کرچه عمل کار خردمند نیست

Pendem eger bişnevī ey pādişāh

Der heme defter bih ez īn pend nīst

Coz be-ḫıredmend me-fermā ‘amel

Gerçĭ ‘amel kār ḫıredmend nīst

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Pendem* benim va‘ẓ ve naṣīḥatim *eger bişnevī* istimā‘ ider iseñ *ey* ḥarf-i nidā *pādişāh* ma‘lūm *der heme* cümle *defter* kitāb *bih* eygü *ez īn* bu *pend* naṣīhat *nīst* yoḳdur *coz* ġayri *be-ḫıredmend* /‘aḳıl ṣāḥibi/*(me-)fermā* buyurma *‘amel* iş *gerçĭ* egerçĭ *‘amel* iş *kār* işi *ḫıredmend* ‘aḳıllu ādemiñ *nīst* degildir.

Maḫṣūl-i ebyāt : Ey pādişāh eger benim pend ve naṣīhatim diñler ve istimā‘ ider iseñ cümle kitāblarda bu pend ve naṣīhatden eygü pend ve naṣīhat yoḳdur. Nedir o pend ve naṣīhat? ‘Aḳıllu olan ādemlerden başḳasına iş buyurma. Ya‘nī ūmūr-ı devleti ‘uḳalā olanlaratelsīm it. Gerçĭ ‘aḳıllu olanādemler iş ve ‘amel itmek anlarıñ kārı ve işi degil ise de. Ya‘nī ‘aḳıllu olan ādem öyle ūmūr-ı devlet ve iş ???olmaz dimekdir.

Ṣaḥīfe (316) :

بشوی ای خردمند ازان دوست دست

که با دشمنانت بود هم نشست

Bişūy ey ḫıredmend ezān dūst dest

Kĭ bā duşmenānet buved hem nişest

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Bişūy* ġusl ile yıḳa *ey* ḥarf-i nidā *ḫıredmend* ‘aḳıllu olan ādem *ezān* ism-i işāret *dūst* żıdd-ı düşmān *dest* el *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *bā duşmenānet* seniñ düşmānlarıyla *buved* olur *hem* ber-ā-ber *nişest* oturmaḳlıḳ.

Maḫṣūl-i ebyāt : Ey ‘aḳıllu olan kimesne ol dostden elini yıḳa kĭ o seniñ düşmānlarıyla ber-ā-ber otırır. Öyle olan dosta meyl u muḥabbet eyleme, göñül bağlama. Muḥabbet ve dostluḳ elini andan pāk eyle. Ya‘nī anıñ muḥabbetini terk eyle kĭ o seniñ düşmānlarıñ ile ber-ā-berdir, dimekdir.

Ṣaḥīfe (317) :

کر انها که من کفتمی کرد می

نکو سیرت و پارسا بود می

Ger ānhā kĭ men goftemī kerd mī

Nikū sīret u pārsā buved mī

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ger* eger *ānhā kĭ* ism-i işāret olan *āñ* cem‘īdir *kĭ* ḥarf-i rabṭ, ol nesneleri dimekdir *men* ben *goftemī* söylerdim *kerd mī* /ider idim/ *nikū* eygü *sīret* gidişleri *u pārsā* ‘ābid ve zāhid *buved mī* olurdum.

(117a) Maḥṣūl-i beyt :O nesneleri-kĭ ya‘nī ol pend ve naṣīḥat ve ol kelām-ı ḥikmet ve bu gibi şeyleri kĭ ben ḫalḳa söylerdim. Eger o söylediklerimi ben ṭutaydım ve ‘amel edeydim eygü sīretlü ve aḫlāḳ- ḥasene ṣāḥibi ‘ābid ve zāhid bir kimesne olurdum. Lâkin ne çāre kĭ sözümle ‘āmil degil idim ‘azizim.

Ṣaḥīfe (317) /Ḳāle’s-Sa‘dī/ :

نه انکه بر در دعوی نشیند از خلقی

وکر خلاف کنندش/بجنك/بر خیزد

اکر ز کوه فرو غلطد آسیآ سنکی

نه عارفست که از راه سنك بر خیزد

Ne ānkĭ ber der da‘vā neşīned ez ḫalḳī

Veger ḫilāf konendeş /be-ceng/ ber ḫīzed

Eger zi kūh ferū ġalaṭad āsyā sengī

Ne ‘ārifest kĭ ez rāh seng ber ḫīzed

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ne* degildir *ānkĭ* ol kimesne kĭ *ber* üzere *der* ḳapu *da‘vā* dervīşlik ve müttaḳīlik da‘vāsında *neşīned* oturur *ez ḫalḳī* maḫlūḳdan *veger* eger *ḫilāf* muḫālif ve muġayyir *konendeş –eş* żamīr, o müdde‘īye rāci‘dir, aña ideler */be-ceng* ceng u cidāle, ġavġaya */ber* yuḳaru *ḫīzed* ḳalḳar *eger zi kūh* ṭaġdan *ferū* /aşaġa/ *ġalaṭad* yuvarlana *āsyā* degirmen *sengī* ṭaşı *ne* degildir *‘ārifest* ‘ārif ve kāmil *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ez rāh* yolundan *seng* ṭaş *ber* yuḳaru *ḫīzed* ḳalḳar.

Maḥṣūl-i ebyāt : Dervīşlik ve müttaḳīlik ḳapusunda oturan /ve ḥalvet ve ‘uzlet iden ādem o/ ādem degildir kĭ maḫlūḳdan anıñ nefs u hevāsına veyāḫūd kendü ẕāt u meşrebine muḫālif ve muġāyyir bir şey’ ideler. Ol sā‘at ayaḳa ḳalḳub o ādem ile ceng u cidāl münāza‘a ider. İşte öyle olan ādem dervīşlik ḳapusunda oturuyorum deyü beyhūde da‘vā bāṭıl eylemesün. Dervīş ve ṣādıḳ u ‘āşıḳ ol ādem der kĭ; Eger ṭaġdan bir degirmen ṭaşı yuvarlansa ‘ārif degildir. O ṭaşıñ yolundan öñünden ḳalḳa ve ḳaça. ‘Ārif oldur kĭ degil ṭaş, ṭaġ yerinden ḥareket idüb üzerine ṭoġru gelse aṣla ve ḳaṭ‘ā endīşe ve efkār itmez. Zīrā bilür kĭ ḥareket ve sükūt Cenāb-ı Ḥaḳıñdır. Kimden kime firār itmeli, kendüsinden ne kendüsine firār itmeli. فخرو االی اللهāyet-i kerīmesi?sulṭānım.

Ṣaḥīfe (317) /Ḳāle’s-Sa‘dī/ :

چون نبود خویش را دیانت و تقوی

قطع رحم بهتر از مودت قربی

Çun ne-buved ḫ ̆īş rā diyānet u taḳvā

Ḳaṭ‘-ı raḥim bihter ez meveddet-i ḳurbī

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Çun* çünkĭ *ne-buved* olmadı *ḫ ̆īş rā* burada aḳrabāy ve ta‘alluḳāt murāddır *diyānet* ma‘lūm *u taḳvā***(117b)**ma‘lūm *ḳaṭ‘* kesmek *raḥim* ṣılaya gitmek *Bihter* ziyāde eygü, güzeldir *ez meveddet* muḥabbet *ḳurbī* aḳrabānıñ.

Maḥṣūl-i beyt : Ol bir aḳrābay ve ta‘alluḳāt kĭ anlar-da diyānet ve taḳvā olmaya. Öyle olan aḳrābay ve ta‘alluḳāt içün raḥim-i ṣıla itmek anlara gitmegi ḳaṭ‘ idüb kesmek ziyāde güzeldir. Ḳarābet-i muḥabbet ve meveddetinden ḳaṭ‘-i raḥim-i ṣıla itmek dimekdir.

Ṣaḥīfe (317) :

هزار خویش که بیکانه از خدا باشد

فدای یك تن بیکانه که اشنا باشد

Hezār ḫ ̆īş kĭ bīgāne ez Ḫodā başed

Fedā-yı yek ten bīgāne kĭ āşinā başed

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Hezār* biñ *ḫ ̆īş* aḳrabā ve ta‘alluḳāt *kĭ* ḥarf-i rabṭ *bīgāne* yabancı, ecnebī olan ādem *ez Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳdan *başed* ola *fedāy* terk itmek *yek* bir *ten* vücūd *bīgāne* ma‘lūm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *āşinā* żıdd-ı bīgāne *başed* ola.

Maḥṣūl-i beyt : Biñ aḳrabā ve ta‘alluḳāt kĭ Cenāb-ı Ḥaḳdan bīgāne ola. Ya‘nī Ḥaḳıñ ‘ibādet ve ṭā‘at ve emr u nehyiniñ icrā itmeyüb Ḥaḳdan bīgāne ola. Öyle olan aḳrabā ve ta‘alluḳātıñ biñ ‘adedi bir āşinā-yı Ḥaḳ olan ehl-i ilâhiñ fedāsı ola. Ya‘nī bir ehl-ullâh biñ bīgāne fedā olsun dimekdir.

Ṣaḥīfe (318) :

در خیر بازست و طاعت و لیك

نه هركس تواناست بر فعل نیك

Der ḫayr bāzest u ṭā‘at u līk

Ne herkes tevānāst ber fi‘l nīk

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Der* ḳapu *ḫayr* żıdd-ı şer *bāzest* açıḳdır *u ṭā‘at* daḫi Cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘ibādet ve ṭā‘at ḳapusı *u līk* ve lâkin *ne* degil *herkes* her ādem *tevānāst* ḳadirdir *ber* üzere *fi‘l* iş ve ‘amel *nīk* eygü.

Maḥṣūl-i beyt : Ḫayr ve ‘ibādet u ṭā‘at ḳapusı açıḳdır. Ya‘nī isteyen girebilür içerüye ve lâkin öyle degildir kĭ herkes eygü ve güzel iş ve ‘amel üzere ḳādir olsun, olamaz. Bu-da her insānıñ isti‘dād ve ḳābiliyyet-i aṣliyye ve izālesine rāci‘dir. İgü ādemden, eygü ve kötü ādemden, kötü iş ẓuhūr ider. Ḥaḳīkat ẕātiyye-i aṣliyyesine göredir ‘azizim, incinme.

Ṣaḥīfe (318) Ḳāle Mevlānā Celāleddīnü’r-Rūmī ḳuddise sirruhu :

هر خیالی كو كند در دل وطن

روز محشر صورتی خواهد بدن

سیرتی كاندر وجودت غالبست

هم بر آن تصویر حشرت واجبست

Her ḫayālī gū koned der dil vaṭan

Rūz-ı maḥşer ṣūretī ḫ ̔āhed buden

Sīretī kānder vucūdet ġālibest

Hem ber ān taṣvīr ḥaşret vācibest

Ma‘ānī-yi elfāẓ : **(118a)** *Her* cümle *ḫayālī* bir şey’ taḫayyül itmek, ẕihninde teşekkül itdirmek *gū ? kāv kĭ ū* taḳdīrindedir *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ū* żamīr, ḫayāle rācī‘dir *koned* ider *der dil* göñülde *vaṭan* ṭutan, oturmak, ḳarārlaşmaḳ *rūz-ı maḥşer* yevm-i ḳıyāmet *ṣūretī* bir ṣūret *ḫ ̔āhed* ister *buden* olmaḳ *sīretī* gidişi *kānder kĭ* ḥarf-i rabṭ *ender* içinde *vucūdet* seniñ vücūduñ *ġālibest* galibdir *hem* daḫi *ber* üzere *ān* o sīret *taṣvīr* ṣoran olmaḳlıḳ *ḥaşret* seniñ ḥaşr ve yevm-i ḳıyāmetinde *vācibest* vācibdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Her bir ḫayāl kĭ gerek eygü ve gerek kötü o ḫayāl göñülde vaṭan ṭutub ḳarārlaşdı ve taḥakküm itdi. Ḫayāl yevm-i ḳıyāmetde bir ṣūret olmaḳ ister. Ya‘nī yevm-i ḳıyāmetde o ḫayāl bir ṣūret ve bir şekil bağlar. İgüden kötüden bir sīret ya‘nī ma‘nevī olan gidiş kĭ seniñ vücūduñ içinde o sīret ġalibdir. Sā’ir sīretler üzere o sīret daḫi seniñ ḥaşr u neşr ve ḳıyāmetinde bir ṣūret bağlaması vācibdir. Elbette vācib olmuşdur kĭ o sīretde bir ṣūret bağlaya. Ya‘nī āḫiretde olan cennet ve cehīm ve içinde olan na‘īm ve ġaẕāb herkesiñ ?de ve ḳalbinde taḥakküm ve ṭutan itdirdigi ḫayālāt fā’iḳa ve lāyıḳa ile birṭaḳım efkār-ı fāside ve fācireden tevellüd iden ā‘māl-i ṣuretleri olduġı muḥaḳḳaḳdır. Nitekim meşhūrdur, derler kĭ: Cehennemde odun olmaz herkes ?buradan ber-ā-ber götürürler.

Ṣaḥīfe (322) :

طریقت همینست کاهل یقین

نکو کار بودند و تقصیر بین

Ṭarīḳat hemīnest kāhil yaḳīn

Nikū kār būdend u taḳṣīr bīn

(287) ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (322) :

چه زرها بخاك سیه در كنند

كه باشد كه روزی مس زر كنند

Çĭ zerhā be-ḫāk siyeh der konend

Kĭ başed kĭ rūzī mis zer konend

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Çĭ* ne *zerhā* zeriñ cem‘īdir, altunlar *be-ḫāk* ṭopraḳ *siyeh* ma‘lūm *der* ẓarfiyyet *konend* iderler *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *başed* ola *kĭ* ḥarf-i rabṭ *rūzī* bir gün *mis* ṭunç *zer* altun *konend* iderler.

Maḥṣūl-i beyt : Niçün altunları siyāh ṭopraḳ içinde iderler. Ya‘nī altun ma‘deni ṭopraḳ içinde olur. Anıñ içün kĭ ṭunç bir gün altun olur. Ya‘nī ṭopraḳ içinde müddet-i medīde ṭurmaḳdan ṭunç altun olur dimekdir.

(118b)Ṣaḥīfe (322) :

زر از بهر چیزی خریدن نكوست

چه خواهی خریدن به از وصل دوست

Zer ez behr-i çīzī ḫerīden nikūst

Çĭ ḫ ̆āhī ḫerīden bih ez vaṣl-ı dūst

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Zer* altun *ez behr-i çīzī* ne nesne ve ne içün *ḫerīden* almaḳlıḳ *nikūst* eygüdür *çĭ* ne *ḫ ̆āhī* istersiñ *ḫerīden* almaḳlıḳdan *bih* eygüdür *ez vaṣl* vuslatdan *dūst* ma‘lūm.

Maḥṣūl-i beyt : Altunı ne şeyden içün ṣatıñ almaḳlıḳ eygüdür, ne istersiñ altun almaḳlıḳdan? Dostuñ vuṣlatı altun almaḳlıḳdan eygüdür. Ya‘nī altunı almaḳlıḳdan yāriñ, cānānıñ vuṣlatı eygüdür. Altunı alub ne yapacaḳsıñ. Cānānıñ vuṣlatı altun virmek ile olmaz, bu yolda altun saña fā’ide virmez. Ancaḳ altun, naḳd-i cānıñdır seniñ. İşte o naḳd-i cānını dostuñ vuṣlatına vir kĭ saña vuṣlat-ı yār müyesser olsun. Altun seniñ ne işine yarar. Ey ‘āşıḳ-i bīçare.

Ṣaḥīfe (323) :

تو هم کردن از حکم داور مپیچ

که کردن نه پیچد ز حکم تو هیچ

محالست چون دوست دارد ترا

که در دست دشمن گذارد ترا

To hem gerden ez ḥukm dāver me-pīç

Kĭ gerden ne pīçed zi ḥukm to hīç

Muḥālest çun dūst dāred torā

Kĭ der dest-i duşmen goẕāred torā

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *To* sen *hem* daḫi *gerden* boynunu *ez ḥukm* emr u irāde-i ilâhiye ḥükmünden *dāver* pādişāh dimekdir *me-pīç* çevirme, döndürme *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *gerden* boynunu *ne pīçed* çevirmez, döndürmez *zi ḥukm* ma‘lūm *to* seniñ *hīç* aṣlā bir şey’ dimekdir *muḥālest* muḥaldir *çun* çünkĭ *dūst* ma‘lūm *dāred* ṭutar *torā* seni *kĭ* ḥarf-i rabṭ *der* ẓarfiyyet *dest* el *duşmen* żıdd-ı dūst *goẕāred* /terk ider/ *torā* seni.

Maḥṣūl-i ebyāt : Sen boynunu Cenāb-ı Ḥaḳıñemr u irāde-i ‘aliyyesinden çevirme. Ya‘nī ‘ibādet u ṭā‘at ve nehyinden ictināb itmekden boynunu döndürme. Seniñ üzerine ne-kĭ fermān-ı ilâhī ṣudūr itmiş ve idecek ise sem‘anā ve aṭa‘nā diyün gerden-i rıżayı o yola ḳoy. Böyle olan kimesneniñ ḥükmünden emr u irāde senden hīç bir şey’ gerden çevirmez. Ya‘nī sen Cenāb-ı Ḥaḳḳa muṭī‘ olur iseñ cümle eşya saña muṭī‘ olur. Muḥāldir, çünkĭ dost seni ṭutar. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳ kĭ seni her bir şeyden muḥāfaẓa ider. Binā[en] ‘aleyh **(119a)**muḥāldir kĭ düşmeniñ elinden seni muḥafaẓa itmesun ve seni /terk itmek/ muḥāldir.

Ṣaḥīfe (325) :

پیا پی بیفشان از آیینه کرد

که صیقل نکیرد جو ژنکار خورد

Peyā pey biyefşān ez āyine gerd

Kĭ ṣayḳal ne-gīred cev jengār ḫord

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Peyā pey* peyder pey, azar azar *biyefşān* silk *ez āyine* āyineden *gerd* tozu, ġubārı *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *ṣayḳal* cilā, parlaḳlıḳ *ne-gīred* ṭutmaz *cu* çünkĭ *jengār* kir, pas *ḫord* yedi.

Maḥṣūl-i beyt : Yavaş yavaş, peyder pey āyineden tozu, ġubārı silk ve gider kĭ kir ve pas ṭutan āyine cilā ṭutmaz. Ol emrde tozu ve kir u pası gidermeli-kĭ ṣoñra aña virecegiñ ṣayḳalı ve cilayı ḳabūl ide. Ya‘nī ol emrde nefsini hevāy ve heveslerden ve kir u pasından taṭhīr eyle. Ṣoñra ẕikr-ullâh ile ṣayḳal eyle ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (328) :

صبر باشد مشتهای زیرکان

هست حلوا آرزوی کودکان

هر که صبر آورد گردون بر رود

هر که حلوا خورد او پس تر رود

Ṣabr başed muştehā-yı zīrekān

Hest ḥelvā ārzū-yı kūdekān

Her kĭ ṣabr āverd gerdūn ber reved

Her kĭ ḥelvā ḫord ū pes ter reved

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ṣabr* ma‘lūm *başed* olur *muştehā-yı* iştihānıñ cem‘idir, şehvetler, arzular *zīrekān* zīrekiñ cem‘īdir, ‘aḳıllu ve zīrek ve faṭīn olanlar *hest* olur *ḥelvā* ma‘lūm *ārzū-yı* heves *kūdekān* kūdekiñ cem‘īdir, çocuḳlar *her kĭ* her kimesne kĭ *ṣabr* ma‘lūm *āverd* getürdi *gerdūn* felek, gökler *ber* üzerine *reved* gider *her kĭ* her kimesne kĭ *ḥelvā* ma‘lūm *ḫord* yer, ekl, tenāvül ider *ū* żamīr, kimesneye rāci‘dir *pes* alçaḳ *ter* ziyāde *reved* gider.

Maḫṣūl-i ebyāt :Zīrek ve feṭānet ṣāḥibi ve ‘aḳıllu olanlarıñ iştihā-yı nefisleri ṣabr ve taḥammül olur. /Anlar/ her bir belā ve muṣibete ṣabr ve taḥammül iderler. Çocuḳlarıñ ārzū-yı heves ve iştihālarıñ ḥelvā olur. Ya‘nī anlar ṭatlu olan şey’ ārzū iderler. Çünkĭ belā ve muṣibet murdur, acıdır. Nefsiñ aña ārzūy ve iştihāsı yoḳdur. Binā[en] ‘aleyh her kimesne kĭ ṣābirīn zümresinden ola felek o kimesneyi fevḳe’l-‘alāya iletür. Şol kimesne kĭ çocuḳlar gibi ḥelvā ārzū ve hevesinde ola ya‘nī nefsiniñ ārzū ve iştihāsı ṭarafına meyl u muḥabbet ide o kimesne yedi ḳat yerleriñ**(119b)** altına gider dimekdir.

Ṣaḥīfe (330) :

ز خود بهتر جوی و فرصت شمار

که با چون خودی کم کنی روزکار

Zi ẖod bihter cūy u fırṣat şomār

Kĭ bā çun ẖodī kem konī rūzgār

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Zi ẖod* kendünden *bihter* ziyāde eygüligi *cūy* iste, ṭaleb it *u fırṣat* ma‘lūm *şomār* say *kĭ* ḥarf-i rabṭ *bā çun* çünkĭ *ẖodī* kendüligini *kem* noḳṣān *konī* idersiñ *rūzgār* eyyām.

Maḫṣūl-i beyt : Kendünden eygü olan kimesneyi ṭaleb it ve fırṣat elde iken ġanīmet bil, Ḥaḳ yoluna sa‘y ve ġayret it, kimesneden kimesneye fā’ide yoḳdur. Zīrā kĭ /sen kendülikle başlı başına olmaḳ/ birgün kendüligini bu rūzgār ve eyyām noḳṣān ider. Ya‘nī /bir mürşid-i kāmil ara yol kendü kendüye olmaz dimekdir. Mürşid bulub/ mevt gelmezden evvel sen Ḥaḳ yoluna sa‘y ve ġayret it ve müddet-i ḳalīle olan ḥayātını ġanīmet say, bir gününü bile żāyi‘ itme dimekdir.

Ṣaḥīfe (330) Ḳāle Mevlānā Celāleddīnü'r-Rūmī ḳuddise sirruhu :

سالها باید که اندر آفتاب

لعل یابد رنك درخشانی و تاب

Sālhā bāyed kĭ ender āfitāb

La'l yābed reng dıraḫşānī vu tāb

Ma'ānī-yi elfāẓ : *Sālhā* sālıñ cem'īdir, nice seneler *bāyed* gerek *kĭ ender* içinde *āfitāb* güneş *la'l* yüzük ṭaşı olan la'l *yābed* bula *reng* ma'lūm *dıraḫşānī* parlaḳlıḳ *vu tāb* żiyā.

Maḥṣūl-i beyt : Nice seneler gerekdir kĭ güneşin içinde ṭurmaḳ ile la'l denilen ṭaş öyle ḳırmızı reng ve parlaḳlıḳ ve żiyā bula. Anıñ böyle mu'teber olması ve sā'ir ṭaşlardan farḳ u temiz ile reng u parlaḳlıḳ ve żiyādār olması nice seneler güneşin altında ṭurması ile ḥāṣıl olur. İnsānıñ-da mertebe-i kemale irmesi ve ḥużūr-ı Ḥaḳḳa yetişmesi āfitāb-ı ḥaḳīḳat olan mürşid-i kemāliñ taḥt-ı ḫidmet ve emrinde nice seneler ṭurması ile olur.

Ṣaḥīfe (332) :

خلاف طریقت بود کاولیا

تمنا کنند از خدا جز خدا

Ḫilāf-ı ṭarīḳat buved kāvliyā

Temennā konend ez Ḫodā coz Ḫodā

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ḫilāf* muḫalif *ṭarīḳat* Ḥaḳḳa giden yol *buved* olur *kāvliyā kĭ evliya* taḳdīrinde *kĭ* ḥarf-i rabṭ *evliya* Ḥaḳıñ dostları *temennā* istemek ve rica itmek *konend* olur *ez Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳdan *coz* ġayrī *Ḫodā* Ḥaḳıñ.

Maḥṣūl-i beyt : Evliyā-yı Kiram Ḥażerātına ḫilāf-ı ṭarīḳ olur kĭ Cenāb-ı Ḥaḳdan ġayrīsini ārzū ve temennā vü rica itmek ancaḳ kendü ẕāt-ı ulūhiyyetini ṭaleb ve temennā itmek lāzımdır. Ya‘nī **(120a)**Cenāb-ı Ḥaḳıñ ġayrī olan mā-sivā kĭ cennet daḫi mā-sivādır. Ancak cemal-i pākini ve rıżā-i ilâhiyyesini temenna itmek evliyaya lāyıḳ olur. Anıñ ġayrisi ṭarīḳat-i ‘aliyyeniñ ḫilāfıdır.

Ṣaḥīfe (332) Ḳāle Mevlānā Celāleddīnü’r-Rūmī ḳuddise sirruhu :

آن یکی نحوی بکشتی در نشست

رو بکشتیبان نهاد آن خود پرست

کفت هیچ از نحو خواندی کفت لا

کفت نیم عمر تو شد در فنا

دل شکسته کشت کشتیبان ز تاب

لیكآن دم کرد خاموش از جواب

باز کشتی را بکیردابی فکند

کفت کشتیبان بان نحوی بلند

هیچ دانی آشنا کردن بکو

کفت نی ای خوش جواب خوب رو

کفت کل عمرت ای نحوی فناست

زانك کشتی غرق این کردابهاست

محو می باید نه نحو اینجا بدان

کر تو محوی بیخطر دراب ران

اب دریا مرده را بر سرنهد

ور بود زنده ز دریا کی رهد

چون بمردی تو ز اوصاف بشر

بحر اسرارت نهد بر فرق سر

Ān yekī naḥvī be-keştī der nişest

Rū be-keştībān nihād ān ḫod perest

Goft hīç ez naḥv ḫ ̌āndī goft lā

Goft nīm ‘omr-i to şod der fena

Dil şikeste keşt keştībān zi tāb

Līk ān dem kerd ḫāmūş ez cevāb

Bāz keştī rā be-gīrdābī fikend

Goft keştībān bān naḥvī bolend

Hīç dānī āşinā kerden be-gū

Goft nī ey ḫoş cevāb ḫūb rū

Goft koll-i ʻomret ey naḥvī fenāst

Zānk[ī] keştī ġarḳ īn girdābhāst

Maḥv mī bāyed ne naḥv īncā be-dān

Ger to maḥvī bī-ḥaṭar der āb rān

Āb derya morde rā ber ser nihed

Ver buved zinde zi derya key rehed

Çun be-mordī to zi evṣāf-ı beşer

Baḥr esrāret nihed ber farḳ-ı ser

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ān* ism-i işāretdir *yekī* birisi *naḥvī* ‘ulūm-ı ‘arabiyyeden naḥv cümlesinin ismidir, yā-yı nisbiyye, naḥve mensūb ṭalebe-i monlā dimekdir *be-keştī* bir gemiye, sefīneye *der* ẓarfiyyet *nişest* oturdu *rū* yüz *be-keştībān* gemiciye *nihād* ḳodu *ān* ism-i işāret *ḫod* kendüye *perest* ṭapıcı *goft* didi *hīç* aṣla *ez naḥv* ‘ilm-i naḥvdan *ḫˇāndī* oḳudun-mu *goft* didi *lā* ya‘nī oḳumadım *goft* didi *nīm* yarım, nıṣf *‘omr* ḥayāt *to* seniñ *[şod] der* ẓarfiyyet *fena* fānī, yoḳ *dil* göñül *şikeste* ḳırılmış *geşt* oldu *keştībān* gemici *zi tāb* ḫışm ve ġażabdan darġınlıḳ *līk* lâkin *ān* ism-i işāret *dem* nefes *kerd* eyledi *ḫāmūş* sükūt *ez cevāb* cevāb virmekden *bāz* girü *keştī rā* gemici *be-g(ī)rdābī* bir girdāba *fikend* düşdü *goft* didi *keştībān* gemici *bān* ism-i işāret *naḥvī* naḥv ṭalebesine *bolend* ‘ālī, mütekebbir olan *hīç* aṣla *dānī* bilür-misiñ *āşinā* yüzmeklik *kerden* eylemek *be-gū* söyle**(120b)***goft* didi *nī* değil ya‘nī bilmem *ey* ḥarf-i nidā *ḫoş* güzel *cevāb* ma‘lūm *ḫūb* güzel *rū* yüz *goft* didi *koll* hepsi *‘omret* senin ḥayātıñ *ey* ḥarf-i nidā *naḥvī* naḥve mensūb olan ādem *fenāst* fenādır *zānk[ī]* ol sebebden kĭ *keştī* gemi *ġarḳ* ma‘lūm *īn* bu *girdābhāst* girdāblarda *maḥv* izāle ve gidermek *mī bāyed* gerekdir *ne* degil *naḥv* ‘ilm-i naḥv *īncā* bu maḥalde *be-dān* bil *ger* eger *to* sen *maḥvī* izāle, gidermek *bī-ḫaṭar* ḫaṭarsız *der* ẓarfiyyet *āb* ṣu *rān* sür *āb* ṣu *derya* deñiz *morde rā* ölmüşü *ber* üzere *ser* baş *nihed* ḳor, vaż‘ ider *ver* eger *buved* ola *zinde* diri, ḥayy *zi derya* deñizden *key* ḳaçan *rehed* ḳurtıla *çun* çünkĭ *be-mordī* öldüñ *to* sen *zi evṣāf* vaṣfıñ cem‘īdir *beşer* insān *baḥr* deñiz *esrāret* esrar deñizi seni *nihed* ḳor, vaż‘ ider *ber* üzere *farḳ-ı ser* başının üzerine.

Maḥṣūl-i ebyāt :Öbür naḥvī ṭalebesi gemiye bindi, bir maḥale gitmek üzere gemiye oturdu. Belkĭ cerr ve menfa‘at içün bir maḥale gideyordu. Ekşeriyā ṭalebe-i ‘ulūm üç aylarda cerregiderler. O ṭalebe-i ḫod-bīn ya‘nī kendüsini görmüş ve beğenmiş olan Monlāyüzüni gemiciye çevirüb, teveccüh idüb didi-kĭ: Sen hiç naḥv oḳudun-mu? Biçāre Monlā naḥvdan ġayri bir şey’ bilmez, anıñla iftiḫār ider. Ḳapudān didi-kĭ: Lā, oḳumadım. Çünkĭ ḳapudāna naḥvıñ lüzumu yoḳdur. Ancaḳ aña ‘ilm-i baḥr lāzımdır. Monlā,ḳapudāna didi-kĭ: ‘Ömriniñ yarısı, nıṣfī fena oldu. Ya‘nī ‘ömriniñ yarısını żāyi‘ ve telef itdiñ. Bu sözden ḳapudānıñ göñlü ḳırıldı. Lâkin ol demde, ol sā‘atde ḫışm ve ġażabından Monlāya cevāb virmekden sükût idüb bir şey’ dimedi. Ṣoñra gemi bir girdāba düşdü. Girdāb ṣular ṭolab gibi düz ṭolaşur sefīneyeol maḥalde ḫaṭar-ı ‘aẓīm vardır, ġarḳ olmaḳdan. Ḳapudān ol ‘ālī mütekebbir olan

Monlāya didi-kĭ: Monlā hiç yüzmek bilür-misiñ? Monlā didi-kĭ: Ey güzel cevāb ve yüzlü ḳapudān, bilmem. Ḳapudān didi-kĭ: Ey naḥv Monlāsı, seniñ ‘ömr-i ḥayātınıñ küllisi fenaya gitdi ve żāyi‘ oldu. Ol sebebden kĭ gemi bu girdābda ġarḳ olacaḳdır. Sen de beraber ġarḳ olursun. Artıḳ ḳapudān Monlāya ḫiṭāb **(121a)**idüb işi aña añlatdı. Şöyle kĭ: Ey Monlā, bu yerde maḥv gerekdir, naḥv değildir. Ya‘nī böyle girdāblarda insān kendüsini maḥv ve izāle itmek lāzımdır. Yoḫsa ‘ilm-i naḥv burada fā’ide virmez. Eger sen ḫaṭarsız kendüni maḥv ve benligini izāle itdikse deryāya sor, kendüni hiç ḫavf itme. Çünkĭ deryā mürdeleri, ölmüş ādemleri başınıñ üzerinde ṭutar. Ya‘nī mürde ādem deñiziñ üzerine çıḳar, ḳa‘rında ḳalmaz. Eger zinde, diri ola deryādan ḳaçan ḳurtılur, ḳurtılamaz. Deryānıñ ḳa‘rına ḳadar gider. Çünkĭ sen evṣāf-ı beşeriyyeden mürde, ölmüş olduñ. Esrār-ı ilâhī deñizi, seni başınıñ üzerinde ṭutar. Ya‘nī insān nefs u hevā ṣıfatlarından ḳurtılub muḥaḳḳaḳ esrār-ı ilâhiyye baḥrınıñ maḳbūlü olur. O deryā-yı ilâhiyyeniñ üzerinde yüzgeç gibi istedigi maḥale yüzüb gider.

Ṣaḥīfe (334) :

از کجایی از کجایی ای لوند

از خجندم از خجندم از خجند

سیه چشمیست مردم کشی خراب غمزهٔاویم

ازان در عین هشیاری سخن مستانه میکویم

ای ملحد خجندی ریش بزرك داری

کز غایت بزرکی ده ریش میتوان کفت

Ez kocāyī ez kocāyī ey levend

Ez Ḫocendem ez Ḫocendem ez Ḫocend

Siyeh çeşmīst merdom keşī ḫarāb ġamze-i ūyem

Ezān der ʻayn huşyārī soḫen mestāne mī-gūyem

Ey mulḥid Ḫocendī rīş bozorg dārī

Kez ġāyet bozorgī deh rīş mī-tevān goft

Maʻānī-yi elfāẓ : *Ez kocāyī* neredensiñ /yaʻnī ḳangı yerdensiñ/ *ez kocāyī* nereden/siñ/ *ey* ḥarf-i nidā *levend* bī pāk, ve ḥayāsız ve bī pervā olan ādem dimekdir *ez Ḫocendem* Şeyḫ Kemāle'd-dīn el-Ḫocendī ḳuddise sirruhu'l-ʻazīziñ memleketi ismidir *ez Ḫocendem* memleketim olan Ḫocendemden geliyorum didi *ez Ḫocend* Ḫocend memleketinden *siyeh* żıdd-ı beyāż *çeşmīst* gözleridir *merdom*ā dem *koşī* öldirir ? *ḫarāb* żıdd-ı maʻmūr *ġamze-i* göz ḳaçması ve nāz u şīve ile kirpik süzmek *ūyem* onuñ ġamzesiyim *ezān* oñdan *der* ẓarfiyyet *ʻayn* taṭbīḳī *huşyārī* ʻaḳılluluḳ *soḫen* söz *mestān e*ser-ḫoş *mī-gūyem* söylerim *ey* ḥarf-i nidā *mulḥid* ḥaşri ve neşri inkār iden *Ḫocendī* maʻlūm *rīş* ṣaḳal *bozor g*ulu burada uzun, çoḳ maʻnāsı murāddır *dārī* ṭutarsıñ *kez kĭ ez* taḳdirinde *ġāyet* nihāyetinden *bozorgī* çoḳluḳundan *deh* on *rīş* ṣaḳal *mī-tevān* mümkündür *goft* söyle.

Maḥṣūl-i ebyāt : Meşhūr olan ṣāʻir**(121b)**Basāṭī birgün Şeyḫ Kemāle'd-dīn el-Ḫocendī ḳuddise sirruhu'l-ʻazīz Ḥażretlerini bir meclis-i şuʻarāda gördü. Ṣāʻir Basāṭī, Ḥażret-i Şeyḫe,istihzā-yı ṭarīḳiyle didi-kĭ: Ḥāṣā, şān-ı ʻālīlerinden, ey levend! Ḳandansıñ, ḳandan/sıñ, nerelisin?/ Ḥażret-i Şeyḫ-de ʻacele-i Ḫocend memleketinden Ḫocend memleketindenim buyurdu. Lâkin Ḥażret-i Şeyḫiñ bunuñ böyle sū-i edeb ve muʻāmelātından muteʻaẕẕī olub ?şükrān olmalı, deyü buyurdu. Bu şükrān sözini ṣāʻir maʻhūd işidüb cevāb olaraḳ didi-kĭ: Siyāh gözdir, ādem öldiren. Ben onuñ

ġamzesiniñ ḫarābıyım. Ya‘nī beni böyle ḫarāb iden cānānıñ gözиniñ ġamzesidir. Ben andan ‘ayn-ı ‘aḳlem. Ya‘nī ‘ayn-ı ‘akl-ım. Lâkin sözü mestāne söylerim, didi. Ey mulḥid-i Ḫocendī! Şān-ı ‘aliyyelerinden uzun, büyük şaḳal ṭutarsıñ. Seniñ bu uzun şaḳa[lı]nıñ on ādeme şaḳal olur dimek mümkündür. Ya‘nī sende olan şaḳal on ādeme kifāyet ider dimekdir. Bunuñ bu sözlerinden Ḥażret-i Şeyḫ, mute‘aẕẕī olmaġla hemān ol sā‘at şā‘ire olan sū-i teveccühünden ṣā‘ir o meclisde, o sā‘atde vefāt itdi. Evet, Evliyā-yı Kirām Ḥażerātınıñ şānında böyle sū-i edeb söz söylemek lāyıḳ degildir. Zīrā anlar maḥcūb-ı Ḫüdā olmaġla sāḥibi, mevlāsı rāżı olmaz ‘azīzim. El-ḥaẕer, el-ḥaẕer.

Ṣaḥīfe (334) :

نای کند ناله بدین قول راست

از نفس پیر بترس ای جوان

Nāy koned nāle bedīn ḳavl rāst

Ez nefes-i pīr be-tırs ey civān

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Nāy* ma‘lūm mevlevīleriñ nāyleri *koned* ider *nāle* efġān *bedīn* bu *ḳavl* sözü *rāst* ṭoġru *ez nefs* ma‘lūm *pīr* pīrān-ı ‘iẓām ḥażerātı *be-tırs* ḳorḳ, ḫavf it *ey* ḥarf-i nidā *civān* yigid, deli ḳanlu.

Maḫṣūl-i ebyāt :Nāy bu ṭoġru olan sözü söyler. Nālān, efġān ider. Nedir o söz? Pīrān-ı ‘iẓām Ḥażerātınıñ nefes-i ḳudsiyyelerinden ḫavf eyle, ḳorḳ. Ey civān-merd deyü. Zīrā anlarıñ nefes-i ḳudsiyyeleriñ ‘İsā ‘aleyhi’s-selāmıñ nefesi şerīfi gibidir. Ulūları iḥyā ider. Belkĭ bunlarıñ nefes-i ḳudsiyyeleriñ ölmüş ḳalbleri iḥyā ider bu ise iḥyā-yı emvātdan zor ve ṣa‘bdır. Zīrā ‘ālem-i ḥaḳīḳate ‘ā’īd bir şeydir iḥyā-yı ḳulūb. Burası erbābınıñ ma‘lūmıdur.

Ṣaḥīfe (335) Ḳāle'l-Fāżıl 'Abdu'r-raḥmanü'l-cāmī ḳuddise**(122a)** sirruhu :

پیش کسرای ز خردمند حکیمان میرفت

سخن از سخت ترین موج درین لجهٔ غم

آن یکی گفت که بیماری و اندوه دراز

وان دیگر گفت که نا داری و پیریست بهم

سیومین گفت که قرب اجل سوءعمل

عاقبت رفت بترجیح سوم حکم حکم

Pīş Kisrāy zi ḫıredmend ḥekīmān mī-reft

Soḫen ez seḫt terīn mevc derīn lucce-i ġamm

Ān yekī goft kĭ bīmārī vu enduh dırāz

Vān dīger goft kĭ nā-dārī vu pīrīst behem

Siyomīn goft kĭ ḳurb ecel sū-i 'amel

'Āḳıbet reft be-tercīḥ sovvom ḥukm ḥikem

Ma'ānī-yi elfāẓ: *Pīş* öñünde *Kisrāy* meşhūr ve ma'rūf olan pādişāh *zi ḫıredmend* 'uḳalādan *ḥekīmān* ḥekīmiñ cem'idir, ḥükemālar dimekdir *mī-reft* gitdi ya'nī söz söylemege ḳıyām olundu, mübāḥaşe oldu *soḫen* söz *ez seḫt* ḳatı, ṣa'b, çetin

olan *terīn* ziyāde bu *mevc* dalḳa *derīn lucce-i* bu ve ziyāde *ġamm* żıdd-ı sürūr *ān* ism-i işāret *yekī* birisi *goft* didi *kĭ bīmārī* ḫastalıḳ *vu enduh* ġamm ve ġuṣṣa vü keder *dırāz* uzun *vān dīger* başḳası *goft kĭ* didigi kĭ *nā-dārī* faḳīrliḳ *vu pīrīst* iḫtiyārlıḳ *behem* beraber *siyomīn* üçüncüsü *goft kĭ* didigi kĭ *ḳurb* yaḳīn *ecel* mevt *sū-i* kötü *‘amel* ‘amel *‘āḳıbet* nihāyet *reft gitdi be-tercīḥ* fā’iḳ *sovvom* üçüncü *ḥukm* ḥükmü muḳteżāsı *ḥikem* ḥikem eylemek.

Maḥṣūl-i ebyāt : Kisrā pādişāhıñ ḥużūrunda, meclisinde ‘uḳalādan olan ḥükemā mes’ele-i ‘amīḳeye ḳıyām idüb ġamm deryāsından ve ziyāde seḫt u ṣa‘b olan dalḳalardan /ziyāde ṣa‘b ve çetin ne şeydir deyü sū’āl itdiler/ ve söz söylemege ḳıyām itdiler. O ḥükemādan birisi didi-ki: Uzun ġamm ve ġuṣṣa ile ḫastalıḳdır. Ṣa‘b ve çetin bundan ṣa‘b ve zor şey’ yoḳdur. Dīgeri didi-ki: İḫtiyārlıḳda faḳīrliḳ beraber olursa bundan zor şey’ yoḳdur. Üçüncüsü didi-ki: Ecel-i yaḳīn olmuş ve o ādem ḥālā kötü ‘ameldedir, bundan ṣa‘b ve ziyāde zor, çetin şey’ yoḳdur. Nihāyetü’l-emr ḥükm u ḳarar üçüncü ḥekīmiñ sözü üzerine oldu. El-ḥaḳḳ ṭoġru söz de budur. Çünki iḫtiyārlıḳ, faḳīrliḳ, ḫastalıḳ bunlar dünyāda olan şeylerdir. Biraz ṣabr ve temennī eyle insān yaḳasını ḳurtarır. Lâkin sū-i ‘amel öyle degildir. Anlarıñ **(121b)**żararı ‘aẓīmdir. Nār- cehīmde ġażāb olunur. O dünyā ġażāblarına ḳıyās olunmaz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (336) :

جهان ای پسر ملك جاوید نیست

ز دنیا وفا داری امید نیست

Cihān ey peser mulk cāvīd nīst

Zi dunyā vefā dārī umīd nīst

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Cihān* dünyā *ey* ḥarf-i nidā *peser* oġul *mulk* ma‘lūm *cāvīd*e bedī, kadīm *nīst* degildir *zi dunyā* dünyādan *vefā* ma‘lūm *dārī* ṭutmaḳ *umīd* ma‘lūm *nīst* degildir.

Maḥṣūl-i beyt : Ey oġul dünyā ebedī, ḳadīm mülk degildir. Görürsün-ki gelen gider. Güvercinlik gibi gelen uçar. Dünyādan vefādārlıḳ ümidi yoḳdur. Ya‘nī ümīdi ṭutma, vefādār degildir. Birḳaç gün seniñ yüzine güler, gülmesiyle beraber dişlerini saña ‘ażż ider. Ya‘nī işāret virmez. İder kĭ bu dişlerimle seni telef ve helāk idecegim deyü. ‘Āḳıbet öyle olur.

Ṣaḥīfe (336) :

باری که آسمان و زمین سر کشید ازان

مشکل بود بیاوریٔ جسم و جان کشید

همت قوی کن از مدد رهروان عشق

کان بار را بقوت همت توان کشید

Bārī kĭ āsmān u zemīn ser keşīd ezān

Muşkil buved biyāverī cism u cān keşīd

Himmet ḳavī kon ez meded reh-revān ‘aşḳ

Kān bār rā be-ḳuvvet himmet tevān keşīd

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Bārī* bir yük *kĭ* ḥarf-i rabṭ *āsmān* gökler *u zemīn* yer, arż *ser* baş *keşīd* çekti *ezān* andan *muşkil* ma‘lūm *buved* olur *biyāverī* yardımıyla *cism* ma‘lūm *u cān* ma‘lūm *keşīd* çekmek *himmet* ma‘lūm *ḳavī* ma‘lūm *kon* eyle *ez meded* imdād *reh-revān* deliler *‘aşḳ* ma‘lūm *kān kĭ ān* taḳdīrinde *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ān* ism-i işāret *bār rā* yükü *be-ḳuvvet* ḳuvvet ile *himmet* himmetle *tevān* mümkündür *keşīd* çekmek.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bir yük ki āsmān ve zemīn andan baş çekti. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳıñ insāna olantekālīf-i ilâhiyyesini āsmāna ve zemīne ‘ażż itdi. Anlar ‘adem-i ḳudret ve liyāḳatlarından cevāb virüb ol yüküñ altına girmekden ibā’ itdiler. Ġāfil insān hemān cān u göñül ile ḳabūl itdi. Lâkin bilmem kemāl-i ġafletinden mi yoḫsa kemāl-i ‘ilm u ‘irfānından mı? Burası uzun bir baḥş olmaġlı terk olundu. Bu cism u cān yardımıyla o yükü çekmek müşkil olur. Himmeti ḳavī eyle. Evliyā-yı Kirām Ḥażerātından imdād ṭaleb eyle. Zīrā bu yük**(123a)**anlarıñ himmet ve ḳuvvet-i ḳudsiyyeleriyle mümkün olur. Çekmek ya‘nī tekālīf-i ilâhiyyeyi yerine? Getürmek imdād-ı rūḥāniyye-yi Evliyā-yı Kirām ile mümkün olur. Yoḫsa seniñ bu ‘aḳlıñ ve cism u cānıñ yerine getürmek müşkildir sulṭānım.

Ṣaḥīfe (337) Ḳāle’l-Mevlā El-Cāmī :

لاف بی کبری مزن کان از نشان پای مور

در شب تاریکبر سنك سیه پنهان ترست

وز درون کردن برون انرا مکیر اسان کزان

کوه را کندن بسوزن از زمین اسان ترست

Lāf bī kibrī me-zen kān ez nişān pāy mūr

Der şeb tārīk ber seng siyeh pinhān terest

Vez derūn kerden birūn ān-rā me-gīr āsān kezān

Kūh rā kenden be-sūzen ez zemīn āsān terest

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Lāf* ma‘lūm lāf, güẕāf kezzāb? *Bī* ḥarf-i nefy *kibrī* mütekebbir olan ādemiñ kibri *me-zen* urma *kān kĭ ān* taḳdīrinde, o kibir *ez nişān* ‘alāmet *pāy* ayaḳ *mūr* karınca *der* ẓarfiyyet *şeb* gice *tārīk* ḳaranlıḳ *ber* üzere *seng* taş *siyeh* żıdd-ı beyāż *pinhān* gizlü *terest* ziyādedir *vez derūn* içerüden *kerden* eylemek *birūn* ṭaşra *ān-rā* o kibri *me-gīr* ṭutma *āsān* ḳolay *kezān kĭ ez ān* taḳdīrinde, andan kĭ *kūh rā* ṭaġı *kenden* ḳoparmaḳ *be-sūzen* igne ile *ez zemīn* yerden *āsān* ḳolay *terest* ziyādedir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Kibirsizlikden lāf urma. Ya‘nī benim kibrim yoḳdur, dime. Zīrā kĭ o kibr ḳaranlıḳ gicede, siyāh ṭaş üzerinde ḳarıncanın ayaġı nişān ve ‘alāmetinden ziyāde gizlüdür. Ya‘nī böyle olan ḳarıncanıñ ayaḳından nişān ve ‘alāmet naṣıl ma‘lūm olur, olmaz. İşte kibr andan daha ziyāde gizlüdür. Kimesne anıñ farḳında olamaz. Böyleolan kibri üçerüden ṭışaru itmek igne ile ṭaġı yerinden koparmaḳdan ḳolay ẓann itme. Andan ḳolay ve āsān degildir. Ne-ḳadar muḥāle ta‘līḳdir. Ya‘nī igne ile ṭaġ yerinden ḳoparmaḳ naṣıl muḥāl ise işte bu kibri-de içerüden ṭaşra çıḳarub itmek [atmaḳ] ?öylece muḥāldir. Belkĭ hidāyet-i rabbānī ola, ol vaḳt pek ḳolay ve āsān olur.

Ṣaḥīfe (337)Ḳāle’l-Mevlā El-Cāmī :

در هر دلی که عز قناعت نهاد پای

از هرچه بود حرص و طمع را ببست دست

هرجا که عرضه کرد قناعت **(b123)**متاع خویش

بازار حرص و معرکهٔ ارزا شکست

Der her dilī kĭ ‘izz-i ḳanā‘at nihād pāy

Ez herçĭ buved ḥırṣ u ṭam‘ rā be-best dest

Her cā kĭ ‘arże kerd ḳanā‘at metā‘ ḫ ̆īş

Bāzār ḥırṣ u ma‘reke-i erzā şikest

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Der* ẓarfiyyet *her* cümle *dilī* gönül *kĭ* ḥarf-i rabṭ *‘izz* ‘izzet *ḳanā‘at* ma‘lūm *nihād* ḳoydu *pāy* ayaḳ *ez herçĭ* her nesneden kĭ *buved* olur *ḥırṣ* ma‘lūm *u ṭam‘ rā* ma‘lūm *be-best* bağlamaḳ *dest* el *her cā kĭ* her yerde kĭ *‘arże* ma‘lūm ‘arż itmek *kerd* itdi *ḳanā‘at* ma‘lūm *metā‘* ma‘lūm *ḫ ̆īş* kendi *bāzār* ma‘lūm aḫẕ u ı‘ṭā maḥalli *ḥırṣ* ma‘lūm *u ma‘reke-i* muḥārebe maḥalli *erzā* ṭam‘ *şikest* ḳırdı.

Maḥṣūl-i ebyāt : Herbir gönülde kĭ ‘izzet-i ḳanā‘atayaḳ ḳoydu. Ḥırṣ u ṭam‘dan her nesne ki el bağlamaḳ olur. Ya‘nī o gönül her şey’e ḥırṣ u ṭam‘dan elini çekdi, elini yumdu. Herbir maḥale kĭ ḳanā‘at kendi metā‘ını ‘arż eyledi. O yerde ḥırṣ ve ṭam‘-ı muḥārebe ve bāzārını ḳırdı. Ya‘nī o gönülde daha bāzār-ı ḥırṣ u muḥārebe-i ṭam‘ ḳalmadı. Cümle feṭḥ oldu. O ādemiñ cānı-da sāḥil-i selāmete çıḳdı, Ya‘nī kelbler gibi bir parça kemik ve deriyi çekeceginden ḳurtardı, dimekdir.

Ṣaḥīfe (337) Ḳāle’ş-Şeyḫ Sa‘dī :

توانم انکه نیازارم اندرون کسی

حسود را چه کنم کو ز خود برنج درست

بمیر تا برهی ای حسود کین رنجیست

که از مشقت ان جز بمرك نتوان رست

Tevānem ānkĭ niyāzārem enderūn kesī

Ḥusūd rā çĭ konem kū zi ḫod be-renc derest

Be-mīr tā be-rehī ey ḥusūd kīn rencīst

Kĭ ez meşaḳḳat ān coz be-morg netevān rest

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Tevānem* ḳādirim *ānkĭ* ol nesneyi-ki *niyāzārem* incidmeyim *enderūn* içerüsini /burada ḫāṭır murāddır/ *kesī* bir kimesneniñ *ḥusūd rā* ḥased idiciye *çĭ* ne *konem* eyleyim *kū kĭ* ḥarf-i rabṭ *ū* żamīr, ḥusūda rāci‘dir *zi ḫod* kendiliginden *be-renc* incinmek *derest der* ẓarfiyyet–*est* –dir *be-mīr* öl *tā* ḥattá *be-rehī* ḳurtılasıñ *ey* ḥarf-i nidā *ḥusūd* ma‘lūm *kīn kĭ īn* taḳdīrinde, bu *rencīst* incinmekden *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ez meşaḳḳat* zaḫmet ve meşaḳḳatden *ān* ism-i işāret *coz* ġayrī *be-morg* ölmek *ne-tevān* mümkün olmaz *rest* ḳurtarmaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt :Şeyḫ Sa‘dī Ḥażretleri buyururlar kĭ: Ḳādirim, bir kimesneniñ derūnını incitmemege. Lâkin ḥusūd olan ādeme ne yapayım. Zīrā o ḥusūd kendiliginden incinmekdedir. **(124a)**Aña kimesneniñ bir şey’ didigi yoḳdur. Ancaḳ kendüsinde olan ḥased anı incidir. Ey ḥusūd! Öl,ḥattábu incinmekden ḳurtarasıñ. Zīrā o meşaḳḳatden ḳurtarmaḳ ölmekden başḳa çāre yoḳdur. Çünkĭ ḥased ḫulḳī ve ?? bir şey’ olduġından anıñ izālesine insān meşaḳḳatdir, degildir. Tā kĭ ölür ol-zamān ḳurtılur, dimekdir.

Ṣaḥīfe (338) :

چه خوش كفت بهلول فرخنده خوی

چو بكذشت بر عارفی جنك جوی

كر اين مدعی دوست بشناختی

به پيكر دشمن نپرداختی

کر از هستیٔحق خبر داشتی

همه خلق را نیست پنداشتی

Çĭ ḫoş goft Behlūl ferḫunde ḫūy

Çu be-goẕeşt ber ʻārifī ceng cūy

Ger īn muddeʻā dūst be-şināḫtī

Be peykār duşmen ne-perdāḫtī

Ger ez hestī-i Ḥaḳ ḫaber dāştī

Heme ḫalḳ rā nīst pendāştī

Maʻānī-yi elfāẓ: *Çĭ* ne *ḫoş* güzel *goft* didi *Behlūl* meşhūr ve maʻrūf olan ẕāt *ferḫunde* mübārek *ḫūy* aḫlāḳ *çu* çünkĭ *be-goẕeşt* geçdi *ber* üzere *ʻārifī* bir ʻārif *ceng* ġavġa *cū(y)* isteyici *ger* eger *īn* bu *muddeʻā* iddiʻā-yı ʻirfān iden ādem *dūst* żıdd-ı düşmen *be-şināḫtī* ṭanıdı, bildi *be peykār* ġavġasına *duşmen* żıdd-ı dūst *ne-perdāḫtī* ḳoparmazdı yaʻnī yönelmez ve teveccüh itmezdi *ger* eger *ez hestī-i* varlığından, vücūdundan *Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳıñ *ḫaber dāştī* ḫaber ṭutdı, ḫaberi oldu *heme* cümle *ḫalḳ rā nīst* yoḳ, ʻadem *pendāştī* ẓann iderdi.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ne güzel demişdir mübārek ḫuylu olan Behlūl-i Dānā.Çünkĭ ceng u cidāl ṭaleb idici bir ʻārifiñ üzerine geldi. Yaʻnī maḫlūḳ ile ceng u cidāl ider ve kendüsini ʻārif ʻadd ider. Bir müddeʻā bāṭıl dimekdir. Eger o müddeʻā dostu ṭanıdı, bildi düşmān olan nefs ve şeyṭānıñ hevāsına tabʻiyetle maḫlūḳ üzerine ġavġa ve cidāle ḳıyām ve teveccüh itmezdi. Eger Cenāb-ı Ḥaḳıñ varlığından ve vücūdundan ḫaberdār oldu, bildi; cümle maḫlūḳu yoḳ ʻadd ider ve ẓann iderdi. Zīrā bu müşāhede

olunan maḫlūḳuñ varlıġı ve vücūdu Cenāb-ı Ḥaḳıñ varlıġından ve vücūdundan oldugı cihetle maḫlūḳāt yoḳ ve ‘adem gibidir. Var, mevcūd ancaḳ Ḥaḳdır. Meşelā bir aġacıñ gölgesi o aġacıñ vücūdundan **(124b)**ḥāṣıl olmuşdur. Ara yerden aġaç ḳalḳsa gölge daḫi beraber zā’īl olur. Gölgeniñ ḳıyāmı, aġacıñ ḳıyāmıyla olduġı müşbetdir. İşte bu maḫlūḳ Ḥaḳıñ gölgesi gibidir. والله مثلى الاعلا

Ṣaḥīfe (339) Ḳāle’s-Sa‘dī :

کرا جامه پاکست و سیرت پلید

در دوزخش را نباید کلید

Kirā cāme pākest u sīret pelīd

Der dūzaḫeş rā ne-bāyed kilīd

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Kirā* kimiñ *cāme* elbisesi *pākest* pāk ve temizdir *u sīret* ḥaḳīḳati *pelīd* murdār, bulaşıḳ, nā-pāk *der* ḳapu *dūzaḫeş rā –eş* żamīr, o ādeme rāci‘dir *dūzaḫ* cehennem *ne-bāyed* gerekmez *kilīd* ma‘lūm ḳapulara ta‘līḳ olunur, kilid.

Maḥṣūl-i ebyāt : Kimiñ elbise-i ẓāhiresi pāk, güzel ve ḥaḳīḳati pelīd, murdār, nā-pāk ise anıñ cehenneminiñ ḳapusına kilid istemez. Ya‘nī riyā idiciler gibi ẓāhirleri güzel, bāṭınları ḳabīḥ. O gibileriñ cehenneminiñ ḳapusına kilidiñ lüzūmu yoḳdur. Ya‘nī cehennem anlar içündür.

Ṣaḥīfe (339) :

اکر مردی از مردیٔ خود مکوی

نه هر شهواری بدر برد کوی

Eger merdī ez merdī-i ḫod me-gūy

Ne her şehvārī be-der bored gūy

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Eger merdī* ādem iseñ *ez merdī-i* adamlıġından *ḫod* kendüniñ *me-gūy* söyleme *ne* degildir *her şehvārī* her bir ata binici *be-der* ṭaşra *bored* iletmek *gūy* ṭopu.

Maḥṣūl-i beyt : Eger sen ādem, insān iseñ adamlıġını, insānlıġını bir kimesneye söyleme. Zīrā her bir ata binici süvāri ṭopu ilerü ve ṭaşraya iletmez. Ya‘nī her ādem ve insān adamlıġını, insānlıġını ḥużūr-ı Ḥaḳḳa iletemez. Her bir şey’iñ ‘āḳıbet u nihāyetine baḳmaḳ lāzımdır.

Ṣaḥīfe (339) :

کسی سر بزرکی نباشد بچیز

کدو سر بزرکست و بی مغز نیز

میفراز کردن بدستار و ریش

که دستار پنبه است /ریشش/ و حشیش

Kesī ser bozorgī ne-bāşed be-çīz

Kedū ser bozorgest vu bī maġez nīz

Mī-ferāz gerden be-destār u rīş

Kī destār penbe est /rīşeş/ u ḥeşīş

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Kesī* bir kimesne *ser* başını *bozorgī* ulū, büyük, kibir *ne-bāşed* olmaz *be-çīz* bir şey’ *kedū* ḳabaḳ *ser* baş *bozorgest* büyükdür *vu bī* yoḳ *maġez* içi *nīz* daḫi *mī-ferāz* uzun itme, büyütme *gerden* boynunu *be-destār* ṣarıḳ *u rīş* ṣaḳal *kī* ḥarf-i rabṭdır *destār* ṣarıḳ *penbe est* pamuḳdur u */rīşeş/* seniñ ṣaḳalıñ *ḥeşīş* **(125a)**ot, nebātdır.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bir kimesne başını büyüklüküñ ile bir şey’ olmaz. Ḳabaḳıñ-da başı büyükdür. Ama içi boşdur, içinde bir şey’ yoḳdur. Sen-de bal ḳabaġı gibi büyükletmişsiñ. Lâkin içinde ‘ilm u ‘irfāndan bir şey’ yoḳdur. Boynunu, gerdanını ṣarıḳ ve ṣaḳal ile uzatma, tekebbür itme. Zīrā ṣarıḳ pamuḳdan ma‘mūldür. Ṣaḳal bıyıḳ-da nebātāt gibidir. Ya‘nī bunlarıñ cümlesi yerden ḥāṣıl olan şey’ denīdir. Bunlar ile ???olunmaz, dimekdir.

Ṣaḥīfe (340) :

دین فروشی مایه کردن هست خسران مبین

سودمند انکس که دنیا صرف کرد و دین خرید

Dīn furūşī māye kerden hest ḫusrān mubīn

Sūdmend ānkes kĭ dunyā ṣarf kerd u dīn ḫerīd

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Dīn* ma‘lūm *furūşī* ṣatıcı *māye* aṣl, esās *kerden* eylemeklik *hest* vardır *ḫusrān* ni‘em-i ilâhiyyeden maḥrūm *mubīn* āşikār *sūdmend* fā’idelü *ānkes kĭ* ol kimesne kĭ *dunyā* ma‘lūm *ṣarf* terk *kerd* eyledi *u dīn* ma‘lūm *ḫerīd* aldı.

Maḥṣūl-i beyt : Din ṣatıcı ya‘nī din ve īmānını dünyā içün ṣatıcı dünyāya tebdīl idici ādem içün ḫüsrān-ı mübīn māye eylemek vardır. Ya‘nī dünyā ve āḫiret ḫüsrāndadır. Fā’idelü ol kimesnedir kĭ dünyātı ṣatdı ve dini aldı. Bu alış-viriş cümleniñ ma‘lūmıdır. Tafṣīlāta ḥācet yoḳdur.

Ṣaḥīfe (341) Ḳāle's-Sa'dī :

دمادم بشویند چون کربه روی

طمع کرده در صید موشان کوی

ریاضت کش از بهر نام و غرور

که طبل تهی را رود بانك دور

Demādem be-şūyend çun gurbe rūy

Ṭama' kerde der ṣayd mūşān kūy

Riyāżet keş ez behr-i nām u ġurūr

Kĭ ṭabl tehī rā reved bāng dūr

Ma'ānī-yi elfāẓ: *Demādem* nefes-be-nefes *be-şūyend* yıḳarlar, ġusl iderler *çun* gibi *gurbe* kedi *rūy* yüzini *ṭama'* ma'lūm *kerde* eylemiş *der* ẓarfiyyet *ṣayd* av şikār *mūşān* mūşuñ cem'īdir *kūy* ḳarye, köyüñ *riyāżet* ma'lūm *keş* çeker *ez behr-i* içün *nām u ġurūr* ma'lūm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ṭabl* davul *tehī rā* boş *reved* gider *bāng* ṣadāsı *dūr* uzaġa.

Maḥṣūl-i ebyāt : Dem-be-dem, sā'at-be-sā'at kedi gibi yüzini ġusl iderler. Ya'nī kedi naṣıl eliyle aġzından yaş alub yüzine sürer anıñ gibi bu sāḫte şeyḫler de abdest alurlar. Lâkin köpek ḳaryeniñ farelerini **(125b)**ṭutmaġa ṭama' eylemiş. Burada sāḫte şeyḫleri kediye ve 'avāmı fareye teşbīh vardır. Bīçāre şeyḫ riyāżet çeker. Nice müddet evinde ḳapanub ḳuru ekmek yer. Cenāb-ı Ḥaḳ içün degildir, nāmu ġurūr içündür. Zīrā boş olan davuluñ ṣadāsı uzaġa gider. Ya'nī bunlar içi boş davul gibidir. Eṭrāf-ı eknāfa ṣayd ṣadālar gider. Bunlar da anıñ içün riyāżet ve çilleler çekerler

beyhūde yere. Yoḳ yoḳ beyhūde degildir. Āḫiretde tehiyye olunmuşdur. Ṭathīr içün şıcacıḳ ḥammām orada vücūdlarıñ raḥat ider. Pāk u ṭāhir olur. Ba‘dehu ḥużūr-ı cānāna taḳdīm olunurlar.

Ṣaḥīfe (341) :

کسی را نزدیك ظنت بداوست

چه دانی که صاحب ولایت خود اوست

در معرفت بر کسانیست باز

که درهاست بر روی ایشان فراز

Kesī rā nezdīk ẓannet bed ūst

Çĭ dānī kĭ ṣāḥib-i vilāyet ḫod ūst

Der ma‘rifet ber kesānīst bāz

Kĭ derhāst ber rūy īşān ferāz

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Kesī rā* bir kimesneye *nezdīk* yanında, ‘indinde *ẓannet* seniñ ẓannıñ *bed* kötü *ūst* odur *çĭ* ne *dānī* bilürsüñ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ṣāḥib-i vilāyet* velī, Evliyā-yı Kirām *ḫod* ḥaḳīkatde *ūst* odur *der* ḳapu *ma‘rifet* ma‘rifet-i ilâhiyye *ber* üzere *kesā* kimesne *nīst* degildir *bāz* açıḳ *kĭ* rabṭ *derhāst* deriñ cem‘īdir, ḳapular *ber* üzere *rūy* yüzü *īşān* żamīr-i cem‘dir, anlara işāret *ferāz* açıḳdır.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bir kimesneye kĭ seniñ yanında o kimesneye seniñ kötü ẓannıñ vardır. Ne bilürsüñ kĭ ḥaḳīḳatde ṣāḥib-i vilāyet o kimesnedir. Çünkĭ ma‘rifet-i

ilâhiyye ḳapusu bir kimesne üzerine açıḳ degildir. Ancak ma‘rifet-i ilâhiyye ve ‘ilm-i ledünī ve fuyūżāt-ı rabbāniyye ḳapularıñ. İşte seniñ kötü ẓann itdigiñ kimesne üzerine açıḳdır. Ya‘nī ‘ind-Allâh maḳbūl ve merġūb kim oldugı mechūldür. Ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳ bilür. Ḥattá ḥadīş-i ḳudsiyyede اولیائ تحت قبائ لایعر فهم غیری buyurulmuştur. Egerçĭ āyet-i kerīmede اکر مکم عندالله اتقیاکم buyurulmuşdur. Bu zāhir-i şerī‘at üzeredir. Ya‘nī müttaḳī olan ẕevāt-ı kirām ‘ind-Allâhda ekrem ve maḳbūl oldugı bi-ḥasebü’ẕ-ẓāhirdir. Lâkin bi-ḥasebü’l-bāṭını Evliyā-yı Kirām Ḥażerātıdır. Kĭ ?**(126a)**ḥāl ve şān-ı ‘ālīleri bizce mechūldür. Ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳ bilür. Bize lāzım olan her giceyi ḳader ve her gördigini ḥażer bilmekdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (342) :

بقدر حوصلهٔ خویش دانه چیند مرغ

بصعوهٔ نتوان داد طعمهٔ شهباز

Be-ḳadr ḥavsala-i ḫ ̆īş dāne çīned murġ

Be-ṣa‘ve-i ne-tevān dād ṭa‘ma-i şehbāz

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Be-ḳadr* miḳdār *ḥavsala-i* ḳursak *ḫ ̆īş* kendi *dāne* ḥabbe *çīned* ṭoplar *murġ* ḳuş *be-ṣa‘ve-i* /ṣarıce/ ve ḳuyruḳ ṣallayan denilen ḳuş *ne-tevān* ḳādir olmaz *dād* naṣīb ve behre *ṭa‘ma-i* ṭa‘āmı, yimegi *şehbāz* ṭoġan denilen ḳuşdur.

Maḥṣūl-i beyt :Ḳuş dāneyi kendü ḳursaḳı miḳdārı ṭoplar. Ya‘nī kendü cüṣṣe ve ḳursaḳınıñ taḥammül idecegi ḳadar dāleriñ yerden alub yer. Ḳuyruḳ sallayan denilen ufaḳ ḳuş, ṭoġan denilen büyük ḳuşuñ ṭa‘āmını, loḳmasını yemege naṣīb ve behresi yoḳdur. Öyle büyük loḳma yeme. Ḳudret ve ḳuvvet ṭutmaz dimekdir. Ḳarınca ḳararınca didikleri budur. Herkesiñ ṭa‘āmı kendü cüṣṣesine göre oldugı gibi ‘im u ‘irfāni daḫi kendü isti‘dād ve ḳābiliyyeti miḳdārıdır.

Ṣaḥīfe (342) :

همه عالم همی کویند هر ان

که یارب عاقبت محمود کردان

Heme ‘ālem hemī gūyend her ān

Kĭ Yā Rabb ‘āḳıbet maḥmūd kerdān

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Heme* cümle *‘ālem* ma‘lūm *hemī* böylece *gūyend* söylerler *her ān* her zamān, her vaḳt *kĭ* ḥarf-i rabṭ *Yā Rabb* Cenāb-ı Ḥaḳḳa nidādır *‘āḳıbet* ṣoñ, nihāyet *maḥmūd* ḥamd u ṣenā ve sitāyiş olunmuş olan ādem *kerdān* eyle.

Maḥṣūl-i beyt :Cümle ‘ālem böylece her zamān ve sā‘at söylerler kĭ: Yā Rabb ‘āḳıbetimizi maḥmūd-ı güzīde begenilmiş ? ile ya‘nī ṣoñ nefesi īmān ile al kĭ bundan maḥmūd ṣey’ yoḳdur. Çünkĭ nihāyetsiz olan ‘ālem āḫiret na‘mālarına bu īmān ?nā’il olunur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (344) :

بهشت تن اسانی انکه خوری

که بر دوزخ نیستی بکذری

Behişt ten-i āsānī ānkĭ ḫorī

Kĭ ber dūzaḫ nīstī be-goẕarī

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Behişt* cennet *ten-i āsānī* āsūde ve vücūdu ṣaġ ve ṣaḥīḥ u rāhat kimesneye derler *ānkĭ*/ ol vaḳt/ *ḫorī*/ yersiñ/ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ber dūzaḫ* cehennem üzerine *nīstī* yoḳluḳ *be-goẕarī*/geçersiñ/.

Maḫṣūl-i beyt :Vücūdınıñ rāḥat u ḥużūr ve ṣıḥḥat **(126b)**cennetini /ol vaḳt yersiñ kĭ/ vücūdınıñ rāḥat ve ṣıḥḥati cennete teşbih olunmuşdur. /Yoḳluḳ cehennemi üzere geçersiñ/ ya‘nī /ol kimesne/ vücūdınıñ varlığından bir eşeri ḳalmadı. Binā[en] ‘aleyh bu yoḳluḳ cehennemi geçdi /ten-i āsānlıḳ cennetine dāḫiloldudimekdir/.

Ṣaḥīfe (345) :

ترا شهوت و کبر و حرص و حسد

چو خون در رکند و چو جان در حبسد

To-rā şehvet u kibr u ḥırs u ḥased

Çu ḫūn der regend u çu cān der ḥabsed

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *To-rā* saña *şehvet* ma‘lūm *u kibr* mütekebbir olmaḳ *u ḥırs u ḥased* bunlar ma‘lūmdur *çu* gibi *ḫūn* ḳan *der regend* ṭamarda *u çu* gibi *cān* ḥayāt *der ḥabsed* ḥabsde.

Maḫṣūl-i beyt : Saña şehvet u kibr ve ḥırs u ḥased bunlar ḳan gibidir. Ṭamarda naṣıl ḳan ṭamarlarda cevelān ider ise öylece bunlar da insānda ḳan maḳāmındadır. Bunlarsız insān olmaz. Lâkin ehl-ullâh ve müttaḳī olan ẕevāt-ı kirām bunları başḳa maḥale ṣarf iderler. Ya‘nī anlarda da mevcūddur. Lâkin maḥal-i ṣarfı başḳadır. Daḫi ḥabsde cān gibi. Bu ?şey’ naṣıl cān insānda gizlüdür, bu derin şey-de öylece gizlüdür. Bunlar izāle olmaz. Ancaḳ maḥal-i ṣarfı degişür. Meşelā şehvet, ārzū ve heves dimekdir. Bunu dünyānıñ metā‘ı ve muḥabbetine ṣarf itmezsiñ. Ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳıñ muḥabbetine ṣarf idersiñ. Ve kibr u maḫlūḳa tekebbür itmezsiñ. Ancaḳ nefs ve şeyṭāna tekebbür idüb anlarıñ sözine ḳulaḳ virmezsiñ ve anlara i‘tibār itmezsiñ. Ve ḥırṣı keẕâlik dünyā ve metā‘ına ḥarīṣ olmazsıñ. Ancaḳ āḫiret, şevāb ve

na‘īmine ḥarīṣ olursuñ. Ḥased bu ṣıfat-ı meẕmūmdur. Ancaḳ bunı ġıbṭaya taḥvīl idüb Evliyā-yı Kirām ve Ṣuleḥā-i FiḪāmḤażerātına ġıbtā idüb sen-de anlar gibi olmaġa sa‘y ve himmet idersiñ. İşte maḥal-i ṣarfı budur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (345) :

کرین دشمنان تقویت یافتند

سر از حکم ورای تو بر تافتند

هوا و هوس را نماند ستیز

چو بینند سر پنچهٔ عقل تیز

Gerīn duşmenān taḳviyyet yāftend

Ser ez ḥukm u re’y to ber tāftend

Hevā vu heves ra ne-māned sitīz

Çu bīnend ser pençe-i ‘aḳl-ı tīz

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Gerīn ger īn* ṭaḳdīrinde, eger bu *duşmenān* düşmeniñ cem‘īdir, ma‘lūm *taḳviyyet* ḳuvvet ve metānet *yāftend* bulurlar *ser* baş *ez ḥukm* emr u fermāndan *u re’y* ma‘lūm bir şey’e re’y virmek, efkār beyān itmek *to* seniñ**(127a)***ber tāftend* ḳaldırırlar *hevā vu heves ra* ma‘lūm *ne-māned* ḳalmaz *sitīz* ‘inād *çu* çünkĭ *bīnend* görürler *ser pençe-i ‘aḳl-ı tīz* keskin ‘aḳlıñ pençesini.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger bu düşmānlar taḳviyyet bulalar seniñ ḥükm u re’y ve emrinden baş ḳaldırırlar. Ya‘nī saña muṭī‘ olmayub ‘āṣī olurlar ve seniñ emrini ṭutmazlar. Hevā ve hevesine ‘inād itmek ḳalmaz. Ya‘nī bunlar ‘inād itmezler ve emrine muṭī‘ ve münḳād olur. Ne zamān ol zamān-kĭ tīz ve keskin olan ‘aḳlıñ pençesini görürler. Ya‘nī ‘aḳl bu iḳlīm-i vücūdda pādişāh gibidir. Onuñ tedbīr ve

re’y-i ṣavābını müşāhede ideler. Ol zamān bu iḳlīmde re‘iyyet gibi olan ahālī hevā ve heves anıñ pençe-i tedbīr u ḳahrından ḫavf idüb o ‘aklıñ emr u fermānına muṭī‘ ve münḳād olurlar.

Ṣaḥīfe (346) :

باحسانی آسوده کردن دلی

به از الف رکعت بهر منزلی

Be-iḥsānī āsūde kerden dilī

Bih ez elf rek‘at behr-i menzilī

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Be-iḥsānī* bir iḥsān ile *āsūde* emn u rāḥat *kerden* eylemek *dilī* bir gönlü *bih* eygüdür *ez elf* biñ *rek‘at* ma‘lūm *behr-i* içün *menzilī* derecāt ve menāzil-i āḫiret içün.

Maḥṣūl-i beyt : Bir gönlü bir iḥsān ile āsūde ve rāhat itdirmek āḫiretde derecāt ve menzil içün biñ rek‘at namāz ḳılmaḳdır, eygüdür. Evet, Cenāb-ı Ḥaḳ seniñ ‘ibādetine muḫtāc degildir. Lâkin bi-ḥasebü’l-ḥikmet-i ilâhiyye ve sünnet-i rabbāniyye maḫlūḳuñ ba‘żısını ba‘żısına iḫtiyāc ile musaḫḫar itmiş anıñ içün muḫtācına iḥsān biñ rek‘at nāfile namādan eygüdür.

Ṣaḥīfe (346) :

دل بدست اور که حج اکبرست

از هزاران کعبه یك دل بهترست

کعبه بنیاد خلیل اذرست

دل نظرکاه جلیل اکبرست

Dil be-dest āver kĭ ḥacc ekberest

Ez hezārān Ka‘be yek dil bihterest

Ka‘be bunyād Ḫalīl Āẕerest

Dil naẓar-gāh Celīl ekberest

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Dil* gönül *be-dest* ele *āver* getür *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *ḥacc* ma‘lūm *ekberest* büyük ḥaccdır *ez hezārān* nice biñler *Ka‘be* ma‘lūm *yek* bir *dil* gönül *bihterest* ziyāde güzeldir *Ka‘be* Mekke-i Mükerreme *bunyād* bināsı *Ḫalīl* İbrāhīm Ḫalīl ṣalavāt-ullâh ‘alā?Efendimiziñdir *Āẕerest* pederiniñ ismidir *dil* gönül *naẓar-gāh* baḳılacaḳ**(127b)** maḥal *Celīl* Cenāb-ı Ḥaḳ *ekberest* cümleden büyük olan Ḥaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bir ṣāḥib-i dili ve gönlü ele getür kĭ anıñ ziyāretiyle Ḥacc-ı ekber olur. Böyle bir ṣāḥib-dil ve gönül öyle ẓāhirde görinen ṭaş ve ṭopraḳdan binā olunan ẓāhir-i Ka‘beʿniñ nice biñinden güzeldir. Bunuñ tafṣīlātı evvelce ẕikr u beyān olunmuşdur. Oraya mürāca‘at lāzımdır. Ka‘be, Āẕer oġlu Ḥażret-i İbrāhīm Ḫalīl ṣalavāt-ullâh ‘aleyh Efendimiziñ bināsıdır. Lâkin gönül Ḥażret-i Celīl-i ekber olan Cenāb-ı Ḥaḳıñ naẓar-gāhıdır. Keẕâlik Ka‘be de naẓar-gāh-ı ilâhidir. Lâkin bunlarıñ birbirlerine ṭatbīḳ ve tedḳīḳi uzundur. ‘Uṣṣaḳıñ vicdānıyla bilünür bir maddedir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (346) :

ترا هرچه مشغول دارد ز دوست

اکر راست خواهی دلارامت اوست

To-rā herçĭ meşġūl dāred zi dūst

Eger rāst ḫˇāhī dilārāmet ūst

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *To-rā* seni *herçĭ* her nesne *meşġūl* uġraşmaḳ *dāred* ṭutar *zi dūst* ma‘lūm *eger rāst* ṭoġru *ḫ ̆āhī* ister iseñ *dilārāmet* seniñ maḥbūbuñ *ūst* odur.

Maḥṣūl-i beyt : Seni her ne şey’ kĭ dost olan Cenāb-ı Ḥaḳdan meşġūl ṭutar. Ya‘nī Ḥaḳ unutub o şey’ ile meşġūl olursuñ. Kelāmıñ, söziñ ṭoġrısı budur kĭ işte o şeydir seniñ maḥbūbuñ, dostuñ. Çünkĭ insān dā’imā sevdigi ve maḥbūbu ne ise anıñ ẕikriyle, fikriyle meşġūl olur. ‘Āşıḳlar derler kĭ: *Leylī sözü söyle yoḫsa ḫāmūş ol.* Ya‘nī söz söyler iseñ cānānıñ sözini söyle, başḳa söyleme kĭ ḳulaġıma girmez dimekdir.

Ṣaḥīfe (346) :

اکر یاری از خویشتن دم مزن

که شرکست بایار و با خیشتن

Eger yārī ez ḫ ̆īşten dem me-zen

Kĭ şirkest bā yār vu bā h ̆īşten

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Eger yārī* yār iseñ *ez ḫ ̆īşten* kendinden *dem* nefes *me-zen* urma *kĭ şirkest şirk* Ḫüdāya şirk ḳoşmaḳ olur *bā yār* yār ile, dost ile *vu bā h ̆īşten* kendiñ ile ber-ā-ber bir yerde olmaz dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt :/Eger/ Cenāb-ı Ḥaḳıñ yārī, dostu iseñ kendinden nefes urma. Ya‘nī ben, ben deyü kendüni meydāna ḳoyma. Zīrā kĭ bu Ḫüdāya şirket,şerīk ḳoşmaḳdır. Dost ile kendiniñ varlıġı ya‘nī hem dost var ve hem sen var. Bu ikisi cem‘ olmaz dimekdir. Kendini ara yerden maḥv u izāle eyle, **(128a)**birleş ya‘nī anda fenā ol dimekdir.

Ṣaḥīfe (347) :

مرو در پی هرچه دل خواهدت

که تمکین تن نور جان کاهدت

ز دوران بسی نا مرادی بری

اکر هرچه باشد مرادت خوری

کند مرد را نفس اماره خوار

اکر هوشمندی عزیزش مدار

دریغ ادمئ زادهٔپر محل

که باشد چو انعام بل هم اضل

Me-rev der pey herçĭ dil ḫ ̆āhedet

Kĭ temkīn ten nūr cān kāhedet

Zĭ devr ān besī nā murādī borī

Eger herçĭ bāşed murādet ḫorī

Koned merd rā nefs-i emmāre ḫ ̆ār

Eger hūşmendī ‘azīzeş me-dār

Derīġ ādemī-i zāde-i porr maḥal

Kĭ bāşed çu en‘ām bel hem eḍall

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Me-rev* gitme *der* ẓarfiyyet *pey* arḳasına *herçĭ* her nesne *dil* göñül *ḫ ̆āhedet* senden ister *kĭ* ḥarf-i rabṭdır *temkīn* ma‘lūm *ten* vücūd *nūr* żıdd-ı ẓulm *cān* ḥayāt *kāhedet* eksidirsiñ ya‘nī noḳṣān olur, noḳṣān idersiñ *zĭ devrān* /felekden devr, zamāndan/ *besī* çoḳ *nā murādī* murādsızlıḳ *borī* iledirsiñ *eger herçĭ* her nesne *bāşed* olur *murādet* seniñ murādıñ *ḫorī*/?, yemekdir/ *koned* ider *merd rā* insāna *nefs* ma‘lūm *emmāre* emr idici *ḫ ̆ār*/ḫor ve ḥaḳīr/ *eger hūşmendī*‘aḳıllı iseñ *‘azīzeş –eş* żamīr, nefse rāci‘dir, nefsi ‘azīz *me-dār* ṭutma *derīġ* yazıḳ, hayf *ādemī-i zāde* ādem oġlu *porr* ṭolu *maḥal* ya‘nī her bir kemālātıñ maḥali olmuş *kĭ bāşed* ola *çu* gibi *en‘ām* ḥayvān *bel* belkĭ *hem* o gibi *eḍall* ḥayvāndan ziyāde eḍalldir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Göñlüñ her ne şey’i-ki ister anıñ ardında /gitme, anı diretme/. Zīrā temkīn-i ten ya‘nī vücūduñ her bir şeyde temkīn bulmaḳ, /istedigi[ni] virmek/ cānıñ nūrını noḳṣān ider. Zīrā /felegiñ, devrānıñ devrinden ḥādişe-i zamānıñ ẓuhūrundan çoḳ/ nā-murādlıḳ iledirsiñ. Egerçĭ seniñ murādıñ her nesneyi yimekdir, /böyle olan insānı/ nefs-i emmāre yemek ile /ḫor ve ḥaḳīr eyler/. Eger ‘aḳıllı iseñ o nefs-i emmāreyi ‘azīz ṭutma. Ḥayf, yazıḳ. Kemālāt ile ṭolu olan ādem oġlu ḥayvān gibi ola. Belkĭ ḥayvāndan eḍall ola. Bu nefs ve hevā [vü] hevesine tābi‘ olmaḳ ile yazıḳ öyle olan insāna. Cenāb-ı Ḥaḳ āyet-i kerīmede o gibi olan insānlara ḥayvāndan aḍaldir, buyurdu.

Ṣaḥīfe (347) :

اکر جز بحق میرود جاده ات

در اتش فشانند سجاده ات

Eger coz be-Ḥaḳ mī-reved cāddeʾet

Der āteş feşānend seccādeʾet

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Eger coz* ġayri *be-Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳdan *mī-reved* gider *cādde'et* seniñ ṭarīḳiñ **(128b)** *der* ẓarfiyyet *āteş* ma‘lūm *feşānend* sararlar *seccāde'et* seniñ seccādeni.

Maḥṣūl-i beyt : Eger seniñ cadde, yoluñ Cenāb-ı Ḥaḳıñ ġayrisine gide, yarın rūz-ı maḥşerde seniñ seccādeni ateş içine sararlar. Ya‘nī ṭarīḳ-i müstaḳīmden ayrılan ādemleriñ yeri nār-ı cehīmdir, dimek olur.

Ṣaḥīfe (349) :

از من بکوی حاجئ مردم کزایرا

کاو آستین خلق بازار میدرد

حاجی تو نیستی شترست از برای انك

بیچاره خار میخورد و بار میبرد

Ez men be-gūy ḥācī merdom gezāyrā

Kāv āstīn ḫalḳ bāzār mī-dered

Ḥācī to nīstī şotorest ez berāy anıñ

Bīçāre ḫār mī-ḫored u bār mī-bored

(294) ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at buyurıla.

Ṣaḥīfe (351) :

ترك دنیا بمردم آموزند

خویشتن سیم و غله اندوزند

عالمی را که کفت باشد و بس

چون بکوید نکیرد اندر کس

عالم انکس که بود که بد نکند

نه بکوید بخلق و خود نکند

Terk-i dunyā be-merdom āmūzend

Ḫ ̌īşten-isīm u ġalle endūzend

‘Ālimī rā kĭ goft bāşed u bes

Çun be-gūyed ne-gīred ender kes

‘Ālim ānkes kĭ buved kĭ bed ne-koned

Neh be-gūyed be-ḫalḳ u ḫod ne-koned

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Terk* bıraḳmaḳ *dunyā* ma‘lūm *be-merdom* ādeme, insāna *āmūzend* uġrarlar *ḫ ̌īşten* kendüleri *sīm* gümüş *u ġalle* ẕaḫīre *endūzend* ḳazanırlar *‘ālemī rā* bir ‘ālemiñ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *goft* sözü *bāşed* oldu *u bes* ancaḳ *çun* çünkĭ *be-gūyed* söyler *ne-gīred* ṭutmaz, burada te’şīr itmez dimekdir *ender* içinde *kes* kimesneye *‘ālem* ma‘lūm *ānkes* ol kimesne *buved* olur *kĭ* ḥarf-i rabṭ *bed* kötü *ne-*

koned itmez *neh* degildir *be-gūyed* söyleye *be-ḫalḳ* maḫlūḳa *u ḫod* kendü *ne-koned* itmeye.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ṣol ‘ālimler kĭ ve ṣol ādemler kĭ insāna dünyānıñ terkini uġradırlar. Ya‘nī dünyāyı terk idüñ deyü pend u naṣīḥat iderler. Kendüleriñ gümüş ve ẕaḫīreyi kesb iderler, ḳazanırlar. Ya‘nī ḫalḳa itdikleri pend u naṣīhatiniñ ‘aksine giderler. Bir ‘ālimiñ kĭ ancaḳ sözü ola. Ya‘nī ‘ilmiyle ‘ālim olmayub ancaḳ ḫalḳa ‘ilminden söz söyleye ve kendüsi ṭutmaya. Çünkĭ anıñ söyledigi sözün kimesneye te’ṯīri olmaz. ‘Ālim ol kimesnedir kĭ kötü eylemeye ya‘nī ṣer‘-i ṣerīfe ser-i mū muḫālefet itmeye kĭ sözиniñ ḫalḳa te’ṯīri olsun. Yoḫsa ‘ālim ol kimesne degildir kĭ maḫlūḳa pend u naṣīḥat ide. Kendüsi ? olmaya. Öyle olan kimesne echel-i cühelādan ‘add olunur ve yevm-i ḳıyāmetde ġaẕāb ve sū’ālī ‘avām-ı**(129a)** nāsdan şedīd ve ḳavī olur. قل هل يستوى الذين يعلمون و الذين لا يعلمون āyet-i kerīmesiyle ṣābitdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (352) :

متقی را بود چهار نشان

حفظ احکام شرع اول ازان

ثانیا انچه دست رسی باشد

بر فقیران و بیسکان بخشد

عهد را با وفا کند پیوند

هرچه باشد ازان شود خرسند

Mutteḳī rā buved çehār nişān

Ḥıfẓ aḥkām-ı şer‘ evvel ez ān

şāniye[en] ānçĭ dest resī bāşed

Ber faḳīrān u bī-sokkān baḫşend

‘Ahd rā bā vefā koned peyvend

Her çĭ bāşed ez ān şeved ḫorsend

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Mutteḳī rā* etḳiyā ṣāḥibi *buved* olur *çehār* dört *nişān* ‘alāmet *ḥıfẓ* ma‘lūm *aḥkām* ḥükmüñ cem‘īdir, ḥükmler *şer‘* şerīfler *evvel* birinci *ez ān* ism-i işāretdir *şāniye[en]* ikinci *ānçĭ* ol nesne, ol şey’ *dest*ele *resī* ulaşdı *bāşed* ola *ber faḳīrān* faḳīriñ cem‘īdir, fuḳarālara ve *u bī-sokkān* kimesnesizlere *baḫşend* baḫş u iḥsān *‘ahd rā* ma‘lūm söz virmek *bā vefā* īfā ve icrā ile *koned* ide *peyvend* bağlamaḳ *her çĭ* her nesne *bāşed* ola *ez ān* ol nesneye *şeved* ola *ḫorsend* ḳāni‘ ve rāżı.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ehl-i taḳvā ve ẕühde dört ‘alāmet vardır. Birincisi; aḥkām-ı şer‘-i şerīfi muḥāfaẓa ide. Ya‘nī ḥudūd-ı ilâhīyi ḥıfẓ ve icrā ve īfā ide. Ser-i mū ḳuṣūr itmeye. İkincisi; her ne şey’ kĭ eline gire, anı fuḳarā ve bī-sükkāna baḫş ve iḥsān ide. Üçüncüsü; ‘ahdına vefā ide ve bağlamaya. Ya‘nī beraber ide. Bir şey’ ‘ahd ve söz virir ise ḫalef itmeyüb icrā ide. Dördüncü; her ne şey’ kendüsinde mevcūd ve ḥāżır ola aña ḳanā‘at ide, ḥırs u ṭama‘ itmeye. القناعت كنج لايفنى sırrına maẓhar ola dimekdir.

Ṣaḥīfe (352) :

حضورى كر همى خواهى ازو غائب مشو حافظ

متى ما تلق من تهوى دع الدنيا و اهملها

Ḥużūrī ger hemī ḫˇāhī ezū ġā’ib me-şov Ḥāfıẓ

Metā mā telḳa men tehvā da‘ id-dunyā vu ehmilhā

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Ḥużūrī* ḥużūr ve istirāḥat *ger* eger *hemī* böylece *ḫ ̔āhī* ister iseñ *ezū* żamīr, andan dimek *ġā’ib* burada ġāfil ma‘nāsınadır *me-şov* olma *Ḥāfiẓ* ey Ḥāfiẓ *metā* her ne zamān *mā telḳa* mülāḳat ister iseñ *men* ol ẕāta *tehvā* sen muḥabbet idersiñ *da‘*sen terk it *id-dunyā* ma‘lūm dünyāyı *vu ehmilhā* daḫi ihmāl ve müsāmaḥa ile dünyāya.

Maḫṣūl-i ebyāt :Ḥāṣılı eger bir istirāḥat ve dāreynde selāmet ister iseñ maḳṣūd **(129b)**ve maḥbūbundan bir ān ġā’ib ve ġāfil olma. Ey Ḥāfiẓ, her ne zamān muḥabbet itdigiñ ẕāte mülāḳāt ister iseñ dünyāyı terk it. Ve bi’l-küllī dünyāyı ihmāl ve ḫāṭırdan iḫrāc eyle. Ya‘nī ey sālik-i Ḥaḳ olan kimesne sa‘ādet-i dāreyn ile fevz-yāb ve ḥuṣūl-i maḳṣūd ile istirāḥat ve feṭḥ-yāb ister iseñ و تبتل اليه āyet-i kerīmesi sırrınca mā-sivā-ullâh ̔dan inḳıṭā‘ idüb انيبوا االى الله و توبوا الى الله دفروا الى الله muḳteżāsınca teveccüh tām alā-ullâh الا بذكراللهتطمنن القلوب sırrınca her ān ẕikr-ullâh ile اطمئنات ولذات مناجات ile sükūnet ve müstaġraḳ-ı envār-ı raḥmān olub bir ān ve bir sā‘at Ḥaḳdan ġāfil olma ve taḥṣīl-i müşteheyāt-ı nefs ile kendiñi maḥcūb ḳılma. Ḳulūb ?be-ḥasebü’l-beşeriyye ḳalbe bir ?bir ḥicāb-ı ‘ārıż olub liḳā’-ullâh muḥabbet ider iseñ ?hicāb ile inkişāf-ı envār tecelliyāt-ı rū’iyyet murād ider iseñ nefsini ve müşteheyāt-ı nefs olan dünyāyı terk it ve müsāmaḥa it ve ta‘alluḳān?ve nefsāniyyeleri külliy[en] ḳalbden iḫrāc idüb mā fī id-dār-ı diyār ile sırr-ı لا اله الا الله ẓāhir olub ?.

Ṣaḥīfe (353) :

كرت نهى منكر بر آيد ز دست

نشايد چو بى دست و پايان نشست

چو دست و زبانرا نماند مجال

بهمت نمايند مردى رجال

Geret nehy munker ber āyed zi dest

Ne- şāyed çu bī dest u pāyān nişest

Çu dest u zebān-rā ne-māned mecāl

Be-himmet numāyend merdī ricāl

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Geret ger –et* taḳdīrindedir ger, eger; –et, saña *nehy* men‘, def‘ *munker* şer‘[en] ve ‘aḳl[en] inkār olunmuş şey’ *ber* yuḳarı *āyed* gele *zi dest* elden *ne-şāyed* lāyıḳ degil *çu* gibi *bī dest* elsiz *u pāyān* pāyıñ cem‘īdir, ayaḳsız *nişest* oturmaḳ *çu* çünkĭ *dest* el *u zebān-rā* dilde *ne-māned* ḳalmaya *mecāl* ḳudret *be-himmet* ḳalb ile himmet ve du‘ā itmek *numāyend* gösterir eẓhār eyle *merdī* adamlıġı *ricāl* insān.

Maḥṣūl-i (130a)ebyāt : Eger seniñ elinden nehy-i münker gelür ise ya‘nī şer‘-i şerīfe muġāyir olan şey’iñ def‘ ve izālesi seniñ elinden gelür ise, muḳtedir iseñ saña lāyıḳ degildir kĭ elsizi ayaḳsız oturmaḳ. Ya‘nī eli, ayaġı olan ādeme elsiz, ayaḳsız gibi oturmaḳ lāyıḳ olmadıġı gibi böyle ḳudret ve ḳuvvet ṣāḥibi olub-da anı men‘ ve def‘ itmemek lāyıḳ degildir. Egerçĭ elinle, dilinle o münkeri def‘ ve izāleye mecāliñ yoḳ ise, muḳtedir degil iseñ o zamān ḳalb ile himmet ve du‘ā idüb mer[d]ligi, insānlıġı iẓhār eyle. Yoḫsa münkeri işleyen ādeme ba‘żı va‘dāvat ? itmek ebrārıñ kārıdır ve böyle himmet ve du‘ā itmek-de muḳarribīn işidir. Zīrā Cenāb-ı Ḥaḳ āyet-i kerīmede فعال لما يريد buyurmuşdur. Kimesneniñ elinde bir şey’ yoḳdur. Cenāb-ı Ḥaḳ dilediğini işler. Kimesne aña muḳābele idemez ‘azīzim. Cenāb-ı Ḥaḳıñ ?ẕāt-ı ulūhiyyetine ṣıġınub cümleniñ eygüligine du‘ā ve himmet eylemek lāzımdır.

Ṣaḥīfe (355) Ḳāle’l-Cāmī :

عقل زن ناقص است و دينش نيز

هركزش كامل اعتقاد مكن

کر بدست از وی اعتبار مکیر

ور نکو بروی اعتماد مکن

‘Aḳl-ı zen nāḳıṣ est u dīneş nīz

Hergizeş kāmil i‘tiḳād me-kon

Ger bedest ez vey i‘tibār me-gīr

Ver nikū be-rūy i‘timād me-kon

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *‘Aḳl* ma‘lūm *zen* ḳadın *nāḳıṣ* noḳṣān *est* –dir *u dīneş –eş* żamīr, dine rāci‘dir, din meẕheb, ma‘lūm *nīz* daḫi *her kezeş –eş* żamīr zene rāci‘dir; hergiz, aṣla *kāmil* żıdd-ı noḳṣān *i‘tiḳād* ma‘lūm *me-kon* eyleme *ger* eger *bedest* kötüdür *ez vey* żamīrdir, andan dimek *i‘tibār* ma‘lūm *me-gīr* ṭutma *ver* eger, yoḫsa *nikū* eygü *be-rūy* żamīr, anıñ üzerine *i‘timād* ma‘lūm *me-kon* eyleme.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ḳadınıñ, ḫātūnuñ ‘aḳlı daḫi dini nāḳıṣdır. Aṣla ḳadına kāmil-i i‘tiḳād itme. Ya‘nī ricāl gibi kāmil degildir. Eger o ḳadın kötü ṭabī‘atlüdür andan i‘tibār ṭutma, ana i‘tibār itme. Eger eygü ṭabī‘atlüdür yine aña i‘timād itme. Ya‘nī ṭabī‘atüñ eygüligine ṭayanma. Zīrā din-de ‘aḳıl-da noḳṣāndır. Artıḳ ister ise eygü olsun, ister ise kötü olsun müsāvīdir. Aña i‘tibār ve i‘timād olunmaz. Lâkin muṭlaḳ ḳadın böyle değildir. Bunlarıñ içinde ???mü’mine ḫatunlar vardır. **(130b)**Lâkin ḳalīldir, ekşerīsi böyledir. Ḥattá ḥadīṯ-i şerīfde ḳadınlarıñ ekşerīsi ehl-i nār deyü buyurulmuşdur. Ba‘żısı degildir dimek olur.

Ṣaḥīfe (355) :

زراندود کانرا باتش برند

بدید آید انکه که مسی[و] یازرند

Zerāndūd kān-rā be-āteş borend

Be-dīd āyed ānkĭ kĭ mesī [ve]yāzend

Ma‘ānī-yi elfāẕ: *Zerāndūd* ṭışarusu altun yıldız içerüsi mesī, baḳır *be-āteş* ateşe *borend* atarlar *be-dīd* āşikār ve ẓāhir *āyed* gele *ānkĭ* ol nesne kĭ *mesī* baḳır *veyāzend* altun.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ṭışarusı yıldız olan şeyleri ḳuyumcılar ateşe atarlr. Ḥattá ẓāhir ve āşikār olmasun mesi midir, yoḫsa altun mıdır? Ateşe atub eriyemikçe anıñ içerüsinde olan şey’ meydāna çıḳmaz ve ẓāhir olmaz dimekdir.

Ṣaḥīfe (357) :

مبر طاعت نفس شهوت پرست

كه هر ساعتش قبلهٔ‌ديكرست

Me-bor ṭā‘at nefs şehvet perest

Kĭ her sā‘ateş ḳıble-i dīgerest

(226) ṣaḥīfe de ẕikr olındığından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (359) :

نيايد نكو كارى از بدركان

محالست دوزندكى از سكان

توان پاك كردن ز ژنكآيينه

وليكن نيايد ز سنكآيينه

بكوشش نردويد كل از شاخ بيد

نه زنكی بكر ما به كردد سفيد

Ne-yāyed nikū kārī ez bed regān

Muḥālest dūzendegī ez segān

Tevān pāk kerden zi jeng āyīne

Velīkin ne-yāyed zi seng āyīne

Be-kūşiş ne-rūyīd gol ez şāḫ bīd

Ne zengī be-germābe gerded sefīd

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Ne-yāyed* gelmez *nikū* eygü *kārī* iş *ez bed* kötüden *regān* ṭamarı dimekdir *muḥālest* muḥāldir *dūzendegī*/kürk dikici ya‘nī kürkcilik/ *ez segān* segiñ cem‘īdir, kelblerden *tevān* mümkün, ḳādir ma‘nāsına *pāk* ma‘lūm *kerden* eylemek *zi jeng* kirden, pasdan *āyīne* mir’āt *velīkin* lâkin *ne-yāyed* gelmez *zi seng* ṭaşdan *āyīne* ma‘lūm *be-kūşiş* sa‘y ve ġayret *ne-rūyīd* bitmez *gol* ma‘lūm *ez şāḫ* aġaçdan *bīd* sövüd aġacı *ne* olmaz *zengī* ‘Arab *be-germābe* ḥamām *gerded* eylemek *sefīd* beyāż.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ṭamarı kötü olan ādemden eygü iş gelmez. Ya‘nī elinde degildir eygü iş yapmaḳ. Ḫulkiyyet,cibilliyet muḳteżāsınca; /kelblerden kürkcilik/

muḥāldir. Hiç kelbiñ terzilik, /kürkcilik/ idebilür mi? /Zīrā ḳurduñ ṭabī‘ati yırtıcılıḳ üzeredir, dikicilik üzere degil/. Āyineden kiri, pası pāk itmek mümkün ve insān ḳādirdir. Lâkin ṭaşdan āyīne olmaz. Sa‘y ve ġayret ile Sövüd aġacından gül bitmez, ḥuṣūl **(131a)**olmaz. Ḥamāmda siyāh ‘Arabı ġusl itmek ile beyāż olmaz. İster iseñ on baṭmān ṣabun ile ġusl eyle beyāż olmaz. Zīrā cinsi, ṭamarı siyāhdır. Ve boyası ḳudretden olub ḫāssdır, çıḳmaz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (360) :

ز عمرو ای پسر چشم اجرت مدار

چو در خانهٔزید باشی بکار

چه قدر آورد بندهٔحوردیس

که زیر قبا دارد اندام پیس

Zi ‘omrū ey peser çeşm ocret me-dār

Çu der ḫāne-i Zeyd bāşī be-kār

Çĭ ḳadrāverd bende-i ḥordīs

Kĭ zīr-i ḳabā dāred endām pīs

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Zi‘omrū* ‘ömrden *ey* ḥarf-i nidā *peser* oġul *çeşm* göz *ocret* ma‘lūm yevmiye *me-dār* ṭutma *çu* çünkĭ *der* ẓarfiyyet *ḫāne-i* ev *Zeyd* Zeydiñ evi *bāşī* olursuñ *be-kār* işde *çĭ* ne *ḳadr* ḳıymet *āverd* getürir *bende-i* bir bende, bir ḳul *ḥūr*/ḥūrī dimekdir /*dīs*/ḥarf-i teşbih, müşteebihe-i āḫirīne lāḫiḳ olur ?/ *kĭ zīr* altında

ḳabā ḳafdān *dāred* ṭutar *endām* ma‘lūm *pīs* insānıñ yüzünde olan alaça marażı dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey oġul! ‘Ömre ücret gözini ṭutma. Ya‘nī yevmiyeni ve ücretini ‘ömrden isteme. Çünkĭ Zeydiñ ḫānesinde, evinde işlersiñ, Zeydden ücretini iste ve ṭaleb it. ‘Ömrden istemege ḥaḳḳıñ yoḳdur. Ol bir bende kĭ /ḥūrī gibidir. Ġāyet ḥüsn u cemāl ṣāḥibidir. Lâkin/ elbise seniñ altında pīs-i endām ṭutar. /Anıñ ne ḳadr u ḳıymeti olur, olmaz./ Ya‘nī bir ādemiñ yüzinde, vücūdında alaça denilen marażı olsa anıñ maḥbūblar yanında ḳadr u menzileti ne olur. Hiç yanlarına bile ḳomazlar, ḥūrī gibi daḫi olsa.

Ṣaḥīfe (360) :

ور اوازه خواهی در اقلیم فاش

برون حله کن درون حشو باش

Ver āvāze ḫ ̆āhī der iḳlīm fāş

Birūn ḥalle kon derūn ḥuşū bāş

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Ver* eger *āvāze* şöhret ve şāyi‘a bulmaḳ *ḫ ̆āhī* ister iseñ *der* ẓarfiyyet *iḳlīm* dünyādan bir ḳıṭ‘aya derler *fāş* ifşā ve āşikāre olmaḳ *birūn* ṭışarunı *ḥalle* zīnet ve bezemek, ṣarıḳ ve cübbe ile *kon* eyle *derūn* içerü *ḥuşū*? boş, tehī *bāş* ola.

Maḥṣūl-i beyt : Eger ister iseñ kĭ seniñ şöhret şāyi‘anıñ iḳlīmi ṭutsun ve fāş olsun. Ṭışarunı elbise-i fāḫire ve şeyḫāne**(131b)**ile müzeyyen eyle. Derūnuñ boş ve tehī ola. Ya‘nī cim karnında bir noḳṭa olsun derūnuñ. Lâkin ṭışaruñ öyle şeyḫler ve ‘ulemāya maḫṣūṣ elbise-i fāḫire ile müzeyyen eyle. Artıḳ seniñ şöhretiñ cihāna fāş olur. Şöyle şeyḫ böyle ‘ālim deyü. Ḥāl-bu-kĭ içerüsünde bir şey’ yoḳdur, boş ḳubbe gibidir. Ne ṣadā urur iseñ anı işidirsiñ.

Ṣaḥīfe (360) :

از پی ذکر و شوق حق ما را

در دو عالم دل و زبانی بس

وز طعام و لباس اهل جهان

کهنه دلقی و نیم نانی بس

Ez pey ẕikr u şevḳ ḥaḳḳ mā rā

Der do ʻālem dil u zebānī bes

Vezṭaʻām u libās ehl-i cihān

Kohne delḳī vu nīm nānī bes

Maʻānī-yi elfāẓ: *Ez pey* için *ẕikr u şevḳ* maʻlūm *ḥaḳḳ mā rā* bizim ḥaḳḳımızda *der* ẓarfiyyet *do* iki *ʻālem* cihān *dil* gönül *u zebānī* lisāndan *bes* ancaḳ yaʻnī kāfīdir *vez ṭaʻām* ṭaʻāmdan *u libās* elbiseden *ehl-i cihān* dünyā ehliniñ *kohne* eski??? *delḳī* bir ḫırḳa *vu nīm* yarım *nānī* ekmegi *bes* kāfīdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳıñ ẕikri ve fikri ve şevḳ u muḥabbeti içün bizim ḥaḳḳımızda dünyā ve āḫiretde gönül ve lisānımız kāfīdir. Yaʻnī gönül ve dil ile Cenāb-ı Ḥaḳḳa ʻibādet ve ṭāʻat ve ibrāz-ı ʻaşḳ ve şevḳ u muḥabbet itmek bu dil ve lisān yeter, kāfīdir. Dünyā ehliniñ ṭaʻāmından ve elbisesinden bize bir köhne ḫırḳa ile yarım ekmek yeter, kāfīdir. Çünkĭ ehl-i dünyānıñ ṭaʻām ve şarābı eger ḥarāmdan ise maʻlūm aḥvāli. Ṣoñra ???olur. Eger ḥelālden ise ḥesāb ve sū'āl olunur. Lâkin dervīş ve fuḳarānıñ öyle eski ḫırḳasıyla, yarım ḳuru ekmegini kimesne sū'āl itmez ve anıñ ḥesāb yoḳdur. Dünyā içün zengin olmaḳdan, Allâh içün faḳīr olmak; dünyā içün ʻaḳıllu olmaḳdan Allâh içün mecnūn olmak yegdir ve ḥaḳḳdır sulṭānım.

Ṣaḥīfe (361) :

تو روی از پرستیدن حق مپیچ

بهل تا نگیرند خلقت بهیچ

رهایی نیابد از دست کسی

گرفتار را چاره صبرست و بسی

To rūy ez perestīden Ḥaḳ me-pīç

Behil tā ne-gīrend ḫalḳet be-hīç

Rehāyī ne-yābed ez dest kesī

Giriftār rā çāre ṣabrest u besī

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *To* sen *rūy* yüzini *ez perestīden* ṭapınmaḳdan *Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳa *me-pīç* çevirme *behil* /bıraḳ/, terk it *tā* ḥattá *ne-gīrend* ṭutmaya *ḫalḳet* ḫalḳ seni *be-hīç* hiç ile *rehāyī* ḳurtulmaḳ *ne-yābed* **(132a)**bulmaz *ez dest* elden *kesī* kimesne *giriftār rā* ṭutulmuşlara *çāre* ma‘lūm *ṣabrest* ṣabr itmekdir *u besī* ancaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Sen yüzini Cenāb-ı Ḥaḳıñ ‘ibādet ve ṭā‘atinden çevirme, döndürme. Dünyā ve mā-fī-hāyı terk it, /bıraḳ/. Ḥattá maḫlūḳ seni hiç bir nesne ile ṭutmaya. Ya‘nī dünyāya ve metā‘ına meyl u muḥabbet itme kĭ maḫlūḳ bunlar ile seni rabṭ u ḥabs itmesün. Ya‘nī ṭutılacaḳ bir yeriñ olmasun. Zīrā bu maḫlūḳuñ elinden ḳurtulmaḳlıḳ kimesne bulmaz. Żarūrī ve ṭabī‘ī herkes bir şey’e merbūṭdur. Böyle giriftār olanlarıñ çāresi ancaḳ ṣabr itmekden başḳa yoḳdur. الصبر مفتاح الفرج buyurulmuşdur.

Ṣaḥīfe (361) :

بدی را بدی سهل باشد جزا

اکر مردی احسن الی من اساء

Bedī-rā bedī sehl bāşed cezā

Eger merdī aḥsin ilá men esā

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Bedī rā* kötüye *bedī* kötülük *sehl* ḳolay *bāşed* olur *cezā* ma‘lūm *eger merdī* insān iseñ *aḥsin* iḥsān eyle *ilá men* şol kimesneye kĭ *esā* kötülük eyledi.

Maḥṣūl-i beyt : Kötü iden ādeme muḳābelet[en] kötülük itmek ḳolay bir cezādır. Ya‘nī herkesiñ elinden gelür. Lâkin eger insān, merd iseñ saña kötülük idene sen iḥsān eyle, igilik eyle kĭ bu herkesiñ elinden gelmez. احسن الی من اساءالیك ḥadīş-i şerīfi muḳteżāsınca: Saña kötülük idene sen iyilik eyle, dimekdir.

Ṣaḥīfe (364) :

قضا کشتی انجا که خواهد برد

و کر نا خدا جامه بر تن درد

Ḳażā keştī āncā kĭ ḫˇāhed bored

Veger nā ḫodā cāme ber ten dered

Ma‘ānī-yi elfāẓ:*Ḳażā* ḥükm ve taḳdīr-i ilâhī ve ezelī *keştī* sefīne, gemi *āncā kĭ* ol yere kĭ *ḫˇāhed* ister *bored* ilete *veger* eger *nā ḫodā* ḳapudān, gemici *cāme* elbiseni *ber ten* vücūdu üzerinde *dored* yırta.

Maḥṣūl-i beyt :Ḥükm u ḳażā-i ilâhī ve ezelī sefīneyi istedigi yere ve maḥale götürir. Eger ḳapudan üzerinde olan elbiseyi yırta çāre yoḳdur. Ḥükm-i rabbānī yerini bulacaḳdır. Keẕâlik bu insānlarıñ vücūdı-da sefīne gibidir, ‘aḳıllıları-da ḳapudān gibidir, bu dünyā da deñiz gibidir. İşte bu dünyā baḥrında vücūd sefīnesini ḥükm u ḳażā-i ilâhī istedigi gibi sevḳ ider her bir maḥale. Bunda ‘aḳlıñ tedbīri fā’ide virmez. اذا جاءالقضا عمی البصر böyledir. Ḳażāya rıżā selāmet-i dāreyn, belāya**(132b)** ṣabr selāmete miftāḥdır.

Ṣaḥīfe (364):

مکن سعدیا دیده بر دست کسی

که بخشنده پروردکارست و بس

اکر حق پرستی ز درها بسست

که کر وی براند نخواند کسست

Me-kon Sa‘diyā dīde ber dest kesī

Kĭ baḫşende perverdigārest u besī

Eger Ḥaḳ perestī zi der-hā besist

Kĭ ger vey be-rāned ne-ḫ ̆āned kesist

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Me-kon* eyleme *Sa‘diyā* ey Şeyḫ Sa‘dī *dīde* göz *ber* üzere *dest* el *kesī* kimesne *kĭ* ḥarf-i rabṭ *baḫşende* baḫışlanmış, iḥsān olunmuş *perverdigārest* Cenāb-ı Ḥaḳıñdır *u besī* ancaḳ *eger Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳḳa *perestī*

ṭaparsıñ *zi der-hā* deriñ cem‘īdir, ḳapulardan *besist* kāfīdir *kĭ ger* eger *vey* andan /*be-rāned* sürerler ise/ *ne-ḫ ̆āned* oḳumaz, da‘vet itmez *kesist* kimesnesini.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey Şeyḫ Sa‘dī gözini bir kimesneniñ eline dikme. Ya‘nī hiç maḫlūḳdan bir şey’ ṭaleb itme.Zīrā kĭ baḫş ve iḥsān ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳıñdır, herkese virici Ḥaḳdır. Maḫlūḳuñ elinde bir şey’ yoḳdur. Ancaḳ ara yerde vāsıṭa gibidir. Eger sen Cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘ibādet ve ṭā‘at ider iseñ cümle ḳapulardan bu ḳapu saña kāfīdir. Zīrā kĭ /o Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳapusından seni sürerler ise, ḳovarlar ise/ artıḳ kimesne seni /oḳumaz ve ṭanımaz/. Ya‘nī bu dünyāda nām u nişānıñ maḥv u izāle olur. /Kimesne saña bir şey’ virmez. Çünkĭ Ḥaḳıñ ḳapusundan sürerdiñ. Lâkin/ her bir şey’ /ve iḥsān/ andan bildiñ, añladıñ /ise/ kāfī, vāfīdir. İşte herkesiñ ḳapu, ḳapu-ullâh ḳapusıdır, didikleri budur. Bu ḳapu ḥaḳīḳīdir, dīger ḳapular da mecāzīdir. Cümlesi de Allâhıñ ḳapusıdır. Egerçĭ baṣīren göziyle, ḥaḳīḳat göziyle naẓar iderseñ الملكيومئذلله bugün-de yarın-da mülk Ḥaḳıñdır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (365) :

چو پاك‌آفريدت بهش باش و پاك

كه ننكست نا پاك رفتن بخاك

پيا پی بيفشان از آيينه كرد

كه صيقل نكيرد چو ژنكار خورد

Çu pāk āferīdet biheş bāş u pāk

Kĭ nengest nā pāk reften be-ḫāk

Peyāpey beyefşān ez āyīne gerd

Kĭ ṣayḳal ne-gīred çu jengār ḫord

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Çu* çünkĭ *pāk* ma‘lūm *āferīdet* seni ḫalḳ itdi *biheş bih –eş* taḳdīrinde, *-eş* żamīrdir, *bih* eygü *bāş* ol *u pāk* ma‘lūm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *nengest* ‘ārdır *nā pāk* **(133a)** pis, murdār *reften* gitmek *be-ḫāk* ṭopraḳa *peyāpey* peyderpey, yafte yafte *beyefşān* silk tozuñ *ez āyīne* mirātdan *gerd* toz, ġubārı *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ṣayḳal* cilā *ne-gīred* ṭutmaz *çu* çünkĭ *jengār* kir, pas *ḫored* yedi.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ Cenāb-ı Ḥaḳ seni pāk ve ṭāhir ḫalḳ itdi. O Ḥaḳḳa pāk ve ṭāhir olmaḳ eygüdür. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳıñ emrine imtiṣāl ve neyhinden ictināb eyle. Ḥużūr-ı Ḥaḳḳa pāk ve ṭāhir olmak eygüdür. Zīrā kĭ nā-pāk olaraḳ, murdār ve ṭahāretsiz ṭopraḳa gitmek insān olana ‘ārdır, nāmussuzluḳdur. Ya‘nī ‘iṣyān ve ḍalālet üzere olub Ḥaḳḳa gitmek merd olan insāna ‘ārdır. Anıñ içün peyderpey, azar azar āyīne-i ḳalbinden kir ve pası silk, gider. Kĭ kir yapan āyīne ṣayḳal ve cilā ḳabūl itmez. Ḳalbini mā-sivādan pāk ve ṭāhir ider iseñ ve ẕikr-ullâh ile cilālanur ise cemāl bā kemāl yāri müşāhede idüb, ‘āşıḳ olub ‘aşḳ ve muḥabbetle ḥużūr-ı Ḥaḳḳa gidersiñ.

Ṣaḥīfe (366) :

قناعت کن ای نفس بد اندکی

که سلطان و درویش بینی یکی

Ḳanā‘at kon ey nefs bed endekī

Kĭ sulṭān u dervīş bīnī yekī

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Ḳanā‘at* żıdd-ı ḥarīṣ *kon* eyle *ey* ḥarf-i nidā *nefs* ma‘lūm *bed* kötü *endekī* azıcıḳ, ḳalīl *kĭ* ḥarf-i rabṭ *sulṭān* pādişāh *u dervīş* faḳīr *bīnī* görürsüñ *yekī* bir, beraber.

Maḥṣūl-i beyt : Ey bed, kötü olan nefs-i şūm! Azıcık ve ḳalīl olan şey’e ḳanā‘at eyle ve rāżı ol. Ḥırş ve ṭam‘a itme. Kĭ pādişāh ile faḳīr bir ve beraber görürsüñ nerede? Dünyāda, ḥamāmda, āḫiretde, maḥşer yerinde. Evet ḥamāmda pādişāh ile faḳīr birdir. Anıñ gibi ehl-i ḳanā‘at ‘indinde bu ikisiniñ farḳ ve temyīzi yoḳdur. Belkī faḳīriñ sulṭāndan daha ziyāde ḳadr u menzileti vardır. Pādişāh ol kimesnedir kĭ bu dünyāda faḳīr ola. Faḳīr ol kimesnedir kĭ bu dünyāda pādişāh ola, āḫiretde faḳīr ola. Ḥadīṯ-i şerīfde vāḳı‘ olmuşdur kĭ ان الاغنیاء یدخلون الجنه بعد الفقراء بخمسمائه عام artıḳ bu ḳıyās eyle fuḳarā ile aġniyānıñ şān u aḥvālini ve Cenāb-ı Ḥaḳḳa olan ḳurb u vuṣlatını ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (367) Ḳāle’l-l Fāżıl :

جوانمرد را جوانمردی **(b133)**بیاموز

ز مردان جهان مردی بیاموز

درون از کین کین جویان نکه دار

زبان از طعن بد کویان نکه دار

نکویی کن بان کو با تو بد کرد

کزآن بد رخنه در اقبال خود کرد

چو آیین نکو کاری کنی ساز

نکردد جز بتو آن نکویی باز

Civān-merd rā civān-merdī beyāmūz

Zi merdān cihān merdī beyāmūz

Derūn ez kīn kīn cūyān nigehdār

Zebān ez ṭa‘n bed gūyān nigehdār

Nikūyī kon bān kū bā to bed kerd

Kezān bed raḫne der iḳbāl ḫod kerd

Çu āyīn nikū kārī konī sāz

Ne-gerded coz be-to ān nikūyī bāz

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Civān-merd rā* civān-merdligi, saḫāveti, /eygüligi/ *civān-merdī* civān-merdden, ehl-i saḫāvetden, /eygü ādemlerden/ *beyāmūz* ögreñ *zi merdān* merdlerden *cihān* dünyā *merdī* merdligi, insānlıġı *beyāmūz* ögreñ *derūn* içerüsi *ez kīn* kinden, ba‘żı ‘adāvet *kīn* ma‘lūm *cūyān* ṭaleb idiciler *nigeh* ḥıfẓ *dār* ṭut *zebān* dil, lisān *ez ṭa‘n* ṭa‘n, teşnī‘e *bed* kötü *gūyān* söyleyiciler *nigeh* ḥıfẓ *dār* ṭut *nikūyī* iyilik *kon* eyle *bān* ism-i işāret, ol kimesne kĭ *kū kĭ ū* taḳdīrinde, o *bā to* saña *bed* kötü *kerd* eyledi *kezān kĭ ez ān* taḳdīrinde, *kĭ* ḥarf-i rabṭ, *ez ān* ism-i işāret *bed* kötü *raḫne* żarar ve ziyān *der* ẓarfiyyet *iḳbāl* ḳarşulamaḳ *ḫod* kendüsine *kerd* eyledi *çu* çünkĭ *āyīn* ‘ādet, uṣūl *nikū kārī* eygü işliler *konī* eylersiñ *sāz* düzmek *ne-gerded* ṭutmaz *coz* ġayri *be-to* saña *ān* ism-i işāret, ol kimesne *nikūyī* iyiligi *bāz* girü, tekrār.

Maḥṣūl-i ebyāt : Civān-merdligi, saḫāveti, /eygüligi/ civān-merdlerden ehl-i mürüvvet ve saḫādan /ve eygü ādemlerden/ ögreñ, ta‘līm eyle. Bu dünyānıñ merdlerinden, insān-ı kāmillerinden merdligi, insānlıġı, adamlıġı ta‘līm eyle.

Derūnını, ḳalbini, içerüni kin ba‘żı ve ‘adāvet ṭaleb idiciler/iñ kininden ba‘żı ‘adāvetinden/ ḥıfẓ ṭut. Ya‘nī o gibi şer‘[en], ‘aḳl[en] meẕmūm ve maḳbūḥolan kin ve ‘adāvetden ḥıfẓ eyle, /aña muḳābele itme/. Dilini, lisānını kötü ṭa‘n ve teşnī‘e söyleyicilerden ḥıfẓ eyle. Ya‘nī maḫlūḳ ḥaḳḳında dil ve lisān uzatıcılardan ve layıḳ olmayan kötü şeylerden, söyleyicilerden olma /ve anlara muḳābele itme/. İgülik eyle ol kimesneye kĭ ol kimesne saña kötülük eyledi. Zīrā kĭ ol bed ve kötü kimesne ol żarar ve ziyānı /kendü iḳbāline/ eyledi. Ya‘nī o ādem saña eyledigi kötülügü kendüsine eyledi. Çünkĭ eygülik itmek ‘ādetini kendüye düz ya‘nī seniñ**(134a)** ‘ādetin ḫalḳa iyilik itmek olsun. O ādem-kĭ saña ġayri iyilik ṭutmaz, gerü sen aña iyilik eyle. Ya‘nī sen iyilik iderseñ o ādem aña muḳābil saña kötülük eyler, iyilik eylemez. Sen yine aña iyilik eyle, kötülük eyleme. Ḥadīṣ-i şerīfde احسن لمن اساءاليك buyurulmuşdur. Saña kötülük idene sen iyilik eyle, dimekdir.

Ṣaḥīfe (367) :

کنون وقت تخمست اکر پروری

کر امید داری که خر من بری

Kunūn vaḳt toḫmest eger perverī

Ger umīd dārī kĭ ḫarmen berī

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Kunūn* şimdi, elān *vaḳt* zamān *toḫmest* toḫum *eger perverī* terbiye eylerseñ *ger* eger *umīd* ārzū, emel *dārī* ṭutarsıñ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ḫarmen* ḥāṣılātı ṭoplamaḳ, vaḳt u zamānı *berī* iletesiñ.

Maḥṣūl-i beyt : Toḫum vaḳt u zamānı şimdidir.Eger terbiye ider iseñ ya‘nī toḫumuñ terbiye ve ??? zamānı şimdidir. Eger ārzū, emel iderseñ ḫarmen ṭoplamaḳ vaḳt-i ḥaṣādda ḥāṣılāt almaḳ ister iseñ. İşte şimdi toḫumuñ terbiye zamānıdır. Ġaflet itme, tarladaki toḫumu terbiye ile żarar u ziyāndan viḳāye eyle, anı güzel besle. Hattā

kĭ ḫarmen vaḳti eline bir şey’ geçe bunuñla beraber vücūduñ arżına ekdigiñ toḫumlardan da ġaflet eyleme kĭ yarın rūz-ı cezāda bunuñ ḥāṣılātını alursuñ; eygüden, kötüden her ne toḫum ekdiñ ise ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (367) :

بیا ساقی که فی التاٴضیرآفات

Biyā sāḳī kĭ fī et-te’ḫīr āfāt

Ma‘ānī-yi elfāẓ: *Biyā* gel *sāḳī* ‘işret taḳsīm idici, dolaşdırıcı *[kĭ] fī et-te’ḫīr* devardır *āfāt* āfetiñ cem‘īdir. Ya‘nī Ey Sāḳī! Gel bize de iḥsān it. Zīrā te’ḫīrde āfāt vardır. Ya‘nī böyle bir meclis-i ‘ıyş u ‘işretde girüye ḳalmaḳ maḫżı āfātdır. Öñden ve ‘acelet[en] bizi şuñ ve bizi neş’[e]-yāb eyle kĭbilmem meclisiñ ṣoñu ve ‘āḳıbeti ne olur. Hemān fırṣat var iken ‘acelet[en] bāde-i ‘aşḳı iḥsān it. Zīrā böyle meclis-i ‘uşşāk bir daha ele geçüb geçmeye. Ya‘nī mechūldür. Lâkin bu meclis seniñ bildigiñ meclis degildir. Buña meclis-i ‘uşşāḳ derler kĭ bunuñ sāḳī, ḳuṭb-i zamāndır. Bunda içilen bāde-i ‘aşḳ-ı ilâhīdir, buña canlar fedādır. Sulṭānım, ‘aşḳ.

Ṣaḥīfe(367) :

بمایه توان ای پسر سود کرد

چه سود آید**(134b)** انرا که سرمایه خورد

Be-māye tevān ey peser sūd kerd

Çĭ sūd āyed ān-rā kĭ sermāye ḫord

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Be-māye* esās, aṣıl *tevān* mümkündür *ey* ḥarf-i nidā *peser* oġul *sūd* fā’ide *kerd* itmek *çı̆* ne *sūd* fā’ide *āyed* gele *ān-rā kı̆* ol kimesneden kı̆ *sermāye* esās ve aṣl olan şey’ *ḫord* yedi.

Maḫṣūl-i beyt : Ey oġul! Māye ve sermāye ile fā’ide-mend olmaḳ mümkündür. Ya‘nī bir kimesneniñ kı̆ elinde sermāye idecek şey’ vardır. Mümkün olur anıñla ticāret ve fā’ide itmek. Lâkin ne fā’ide ola. Ol kimesne kı̆ sermāyeyi yedi ya‘nī malıñ esās ve temeli olan aḳçeyi telef itdi. Artıḳ andan ne fā’ide olur, hiç. Ma‘āẕallâhu te‘ālā egerçi̇ sermāye-i ezel ve ebed ‘aşḳ u muḥabbet-i ilâhī maḥv u izāle ider ise. İşte bu żarar u ziyān hiçbir şey’e ḳıyās degildir. Aman efendim dünyā malınıñ cümlesini bu yola telef it. Ṣaḳın ‘aşḳına ve muḥabbetine żarar u ziyān gelmesün sulṭānım.

Ṣaḥīfe (368) :

نخست او ارادت بدل در نهاد

پس این بنده بر آستان سر نهاد

Noḫost ū irādet be-dil der nihād

Pes īn bende ber āsitān ser nihād

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Noḫost* ibtidā’, birinci *ū* żamīr, Cenāb-ı Ḥaḳḳa rāci‘dir *irādet* irāde-i ‘aliyyesini *be-dil* göñüle *der* ẓarfiyyet *nihād* ḳoydu *pes* bundan ṣoñra *īn* bu *bende* ḳul, ‘abd *ber* üzere *āsitān* ḳapu eşigi *ser* baş *nihād* ḳoydu.

Maḫṣūl-i beyt :İbtidā’, birinci; Cenāb-ı Ḥaḳ ḳulunuñ göñlüne irādet-i ‘aşḳ ve muḥabbet-i ‘aliyyesini iḥsān ve ‘ināyet ider. Ṣoñra o ḳul, ‘abd başını Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳapusına ḳor. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳıñ ‘ibādet u ṭā‘at ve emrine inḳıyād ve nehyinden ictināb itmek eşigine, ḳapusına baş ḳoyub kemer-beste-i ‘ubūdiyyet olur. Ya‘nī evvel[en] Cenāb-ı Ḥaḳ ḳuluna muḥabbet ider. Ṣoñra ḳul Cenāb-ı Ḥaḳḳa muḥabbet ider. Burası-da uzun bir baḥṣ olub tafṣīlinden ṣarf-ı naẓar olunmuşdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (368) :

شنیدستم که ابراهیم ادهم

شبی بر تخت دولت هفت خرم

ز سقف خود شنید آواز پایی

ز جا برجست چون آشفته رایی

بتندی کفت او کین کیست بر بام

که دارد بر سپهر قصر ما کام

جواب امد که ای شاه جهانکیر

شتر کم کرد **(135a)**مرد مفلسم پیر

ز خنده کشت شه بر جای خودست

که بر بام آدمی هرکز شتر جست

دکر بار پا سنح امد کای جوان بخت

خدا جویی کسی کر دست بر تخت

خدا جویی و خورد و خواب و ارام

شتر جویی بود بر کوشهٔبام

چو بشنید این پیام از هاتف غیب

فراغت کرد از دنیا بلا ریب

رسید از راه تجریدی بمنزل

پس ازاد بار شد مقبول و مقبل

Şenīdestem kĭ İbrāhīm Edhem

Şebī ber taḫt-ı devlet hoft ḫorrem

Zi seḳf-i ḫod şenīd āvāz pāyī

Zi cā ber cest çun āşufte rāyī

Be-tondī goft ū kīn kīst ber bām

Kĭ dāred ber sipihr ḳaṣr-ı mā gām

Cevāb āmed kĭ ey şāh-ı cihān-gīr

Şotor gom kerd merd-i muflisem pīr

Zi ḫande geşt şeh ber cāy-ı ḫodest

Kĭ ber bām ādemī hergiz şotor cost

Diger bār pāsoḫ āmed kāy civān baḫt

Ḫodā cūyī kesī kerdest ber taḫt

Ḫodā cūyī vü ḫored u ḫ̌āb u ārām

Şutur cūyī buved ber gūşe-i bām

Çu be-şenīd īn peyām ez hātif-i ġayb

Ferāġat kerd ez dunyā bilā reyb

Resīd ez rāh-ı tecrīdī be-menzil

Pes āzād bār şod maḳbūl u muḳbil

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Şenīdestem şenīd –est –em* taḳdīrindedir, ben işitdim *kĭ* ḥarf-i rabṭ *İbrāhīm Edhem* ma‘rūf ve meşhūr olan ẕāt-ı şerīfdir, pādişāh idi *şebī* bir gice *ber* üzere *taḫt* pādişāhlara maḫṣūs taḫt, kürsī *devlet* pādişāh *hoft* uyudu *ḫorrem* mürūr ve memnūn olaraḳ *zi seḳf* ṭavandan *ḫod* kendüsiniñ *şenīd* işitdi *āvāz* ṣadā *pāyī* bir ayaḳ *zi cāy* yerinden *ber cest* ṣıçradı *çun* gibi *āşufte* ḳarışmış *rāyī* efkārī ya‘nī mecnūn gibi dimekdir *be-tondī* ḥiddetlü, ġażablu *goft* didi *ū* żamīr, pādişāha rāci‘dir *kīn kĭ īn* taḳdīrinde *kĭ* ḥarf-i rabṭ *īn* bu *kīst* kimdir *ber* üzere *bām* dam *kĭ dāred* ṭutar *ber* üzere *sipihr* felek *ḳaṣr* köşk *mā* bizim *gām* ayaḳ *cevāb* ma‘lūm *āmed kĭ* geldi-kĭ *ey* ḥarf-i nidā *şāh* pādişāh *cihān-gīr* dünyāyı ṭutıcı **(135b)** *şutur* deve, abal *gom* burada yitirmek, żāyi‘ itmek ma‘nāsınadır *kerd* eyledi *merd* ādem *muflisem muflis –em* taḳdirinde *muflis* żıdd-ı zengin *pīr* iḫtiyār *zi ḫande* pādişāh gülmeden *geşt* oldu *şeh* pādişāh *ber* üzere *cāy* yer *ḫod* kendi–*est* köşeñ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ber* üzere *bām* dam *ādemī* bir ādem *hergiz* aṣla *şotor* deve *cost* arar *diger* ġayri *bār* bir kere *pāsoḫ āmed* cevāb geldi *kāy kĭ ey* taḳdīrinde *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ey* ḥarf-i nidā *civān* delüḳanlu *baḫt* ṭāli‘

Ḫodā Cenāb-ı Ḥaḳ *cūyī* aramaḳlıḳ *kesī* bir kimesne *kerdest* eylemişdir *ber* üzere *taḫt* pādişāhlara maḫṣūṣ olan taḫt *Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳ *cūyī* aramaḳlıḳ *vu ḫored* ṭa'ām, yemek *u ḫˇāb* uyḳu, uyumaḳ *u ārām* rāḥat ve ḥużūr *şotor* deve, abal *cūyī* aramaḳlıḳ *buved* olur *ber* üzere *gūşe-i* köşe, bucaḳ *bām* dam *çu* çünkĭ *be-şenīd* işitdi *īn* bu *peyām* ḫaberi *ez hātif* ses idici, çaġırıcı *ġayb* göze görünmeyen *ferāġat* fāriġ olmaḳ, terk itmek *kerd* eyledi *ez dunyā* dünyādan *bilā reyb* şeksiz, şübhesiz *resīd* ulaşdı *ez rāh* yoldan *tecrīdī* ṣoyulmuş, mücerred olmaḳ *be-menzil* maḳām, yol *pes* bundan ṣoñra *āzād* ḳurtuldu *bār* yol, meşaḳḳat *şod* oldu *maḳbūl* ḳabūl-i dergāh *u muḳbil* iḳbāl ṣāḥibi dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt :İşitdim-kĭ pādişāh olan İbrāhīm Edhem Ḥażretleri bir gice şād u mürūr olaraḳ devlet taḫtınıñ üzerinde uyudu. Kendü yatdıġı oṭanıñ ṭavanından bir ayaḳ sesi işitdi, yataḳından ṣıçradı. Mecnūn gibi ḥiddet ve ġażabla,kimdir damıñ üzerinde? dedi. Kĭ bizim felek gibi 'ālī, yüksek olan köşküñ üzerinde ayaḳ ṭutar ya'nī bizim sarāy-ı hümāyūnumuzuñ damında kimesne gezemez, kimdir bu? dedi. Cevāb geldi-kĭ: Ey dünyāyı ṭutucı pādişāh! Bir iḫtiyār müflis ādem devesini żāyi' itmişdir, anı arıyor. Bu sözden ve cevābdan pādişāh ol ḳadar güldi-kĭ cümle ā'żāsı gevşekliginden yerinde ḳaldı. Ya'nī kemāl ???yerinden ḳalmaġa muḳtedir olamadı. Böyle deyü kĭ aṣla bir ādem görülmemişdir kĭ dām üzerinde deve arasıñ. Buña ḳarşulıḳ ġayri cevāb geldi-kĭ: Ey civān ṭāli'lü pādişāh! Bir kimesne Cenāb-ı Ḥaḳı taḫt-ı salṭanat üzerinde aramış-mıdır? Cenāb-ı Ḥaḳı aramaḳ ve ta'ām yemek ve uyḳu uyumaḳ ve rāḥat u ḥużūr bulmaḳ damıñ bir köşesinde deveyi aramaḳ /gibi/ olur. Ya'nī bu ḥāl ile Cenāb-ı Ḥaḳı aramaḳ, damda deve aramaḳ gibidir. Ḥāl-bu-kĭ bu ikisi-de muḥāldir. Çünkĭ pādişāh bu ḫaberi hātif-i ġaybdan işitdi. Bilā şekk ve lā şübhe dünyādan ferāġat eyledi, tāc u taḫtını terk itdi. Bu tecrīd yolundan, böyle dünyādan ṣoyulmaḳlıḳ ile menzil-i derecāta nā'il oldu, Cenāb-ı Ḥaḳḳa yetişdi. Andan ṣoñra dünyā ve meşaḳḳat yükünden āzād olub maḳbūl-i dergāh-ı Ḫüdā oldu. Ve ṭaraf-i ilâhīden kendüsine tecelliyāt-ı ilâhiyye iḳbāl eyledi.

اللهم يسرنا مع جميع امه محمد صلى الله عليه و سلم بجاه سيد المرسلين **(136a)**امين امين يا معين.

Ṣaḥīfe (369) :

نرود مرغ سوی دانه فراز

چون دکر مرغ بیند اندر بند

پند کیر از مصائب دکران

تا نکیرند دیکران ز تو پند

Ne-reved murġ sūy dāne ferāz

Çun diger murġ bīned ender bend

Pend gīr ez meṣā'ib digerān

Tā ne-gīrend dīgerān zi to pend

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Ne-reved* gitmez *murġ* ḳuş *sūy* ṭaraf *dāne* ḥabbe *ferāz* aşaġı *çun* çünkĭ *diger* başḳa *murġ* ḳuş *bīned* görür *ender* içinde *bend* baġ *pend* naṣīḥat *gīr* ṭut *ez meṣā'ib* muṣībetden *digerān* başḳalarıñ *tā* ḥattá *ne-gīrend* ṭutmasunlar *dīgerān* başḳalarıñ *zi to* senden *pend* naṣīhat.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḳuş aşaġı dāne, ḥabbe ṭarafına gitmez. Ya'nī gökyüzünde uçar iken yerde olan dāne ṭarafına inmez, nüzūl itmez. Çünkĭ diger ḳuşu görür kĭ baġ içinde ya'nī başḳa arḳadaşı olan ḳuş dāneye ṭama' idüb yere inüb ḥabbeyi alayım der iken ṭuzaġa ṭutulmuşdur. Anıñ içün başḳa ḳuş daha oraya nüzūl itmez. Pend ve naṣīhati başḳalarıñ giriftār olduġı muṣībet ve belālardan ṭut. ?mütenaṣṣıḥ ol. Başḳalarıñ senden pend u naṣīḥat ṭutmasunlar. Ya'nī sen giriftār-ı muṣībet ve belā olmaġıla anlar senden ?, mütenaṣṣıḥ olmasunlar. Sen anlardan ve anlarıñ ḥāl u şānlarından āgāh ol dimekdir.

Ṣaḥīfe (371) :

چو یوسف کسی در صلاح و تمیز

بسی سال باید که کردد عزیز

Çu Yūsuf kesī der ṣalāḥ u temīz

Besī sāl bāyed kĭ gerded ‘azīz

(152) ṣaḥīfe de ẕikr u beyān olındığından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (372) :

جهان مثال چراغیست در کذرکه که باد

غلام همت آنم که دل برو ننهاد

Cihān miṣāl çerāġīst der goẕergeh kĭ bād

Ġolām-ı himmet ānem kĭ dil be-rū ne-nihād

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Cihān* dünyā *miṣāl* emṣālī, beñzer *çerāġīst* ṣem‘i , mum *der* ẓarfiyyet *goẕergeh* yol, ṭarīḳ*(kĭ) bād* rūzgār *ġolām* köle *himmet* ma‘lūm *ānem kĭ ān – em kĭ* taḳdīrinde, ol kimesneniñ-kĭ *dil* göñül *be-rū* anıñ üzerine, dünyāya rāci‘dir *ne-nihād* ḳoymaz.

Maḥṣūl-i beyt :Dünyā rüzgār yol ve ṭarīḳinde kĭ ṣem‘e ve muma beñzer. Ya‘nī rüzgārlu yolda olan muma beñzer. Rüzgār naṣıl mumu az müddet içinde

maḥvu fenā ider ise dünyā da öylecedir. Ben ol kimesneniñ kölesiyim kĭ ol kimesne dünyāya göñül ḳomadı. Dünyānıñ muḥabbetini derūnuna ḳoymadı, dimekdir.

Ṣaḥīfe (372) :

تحمل چو زهرت**(136b)** نماید نخست

ولی شهد کردد چو در طبع رست

ز علت مدار ای خردمند بیم

چو داروی تلخت فرستد حکیم

Taḥammul çu zehret numāyed noḫost

Velī şehd gerded çu der ṭab‘ rost

Zi ‘illet me-dār ey ḫıred-mend bīm

Çu dārū-yı telḫet firisted ḥekīm

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Taḥammul* ṣabr *çu* çünkĭ *zehret* saña zehr *numāyed* görünüyor *noḫost* birinci, ibtidā *velī* lâkin *şehd* bal, ‘asel *gerded* olur *çu* çünkĭ *der* ẓarfiyyet *ṭab‘* ṭabī‘at *rost* biter, ḥāṣıl olur *zi ‘illet* ‘illetden *me-dār* ṭutma *ey* ḥarf-i nidā *ḫıred-mend* ‘aḳıllu ādem *bīm* ḫavf ve ḳorḳu *çu* çünkĭ *dārū-yı* devā, ‘ilāc *telḫet* saña acı *firisted* gönderir *ḥekīm* ṭabīb.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ ṣabr, taḥammül ibtidā, birinci saña zehr u āġū görünüyor. Ṣabr itmek insāna ziyāde ṣa‘b olduġından zehr yemek ile beraberdir. Lâkin o ṣabr ṭabī‘at-i insāniyye de biter, ḥāṣıl olur. Ya‘nī insān ṣabr ile ülfet ider. O zehr olan şey’ bal ve ‘asel olur. Ya‘nī ibtidā ḳażā ve belālara ṣabr itmek zordur. Lâkin ṣoñra bal gibi ṭatlu olur. Ey ‘aḳıllu olan kimesne ‘illetden ḫavf itme. Çünkĭ

ḥekīm saña acı olan devā ve ‘ilācı ṣoñra bal gibi ṭatlu olur. Ya‘nī o ‘ilācda olan te’ṣirāt-ı ilâhiyye muḳteżāsınca seniñ ‘illetleriñ ṣıḥḥat bulur, dimekdir.

Ṣaḥīfe (374) /Ḳāle’s-Sa‘dī/ :

جهان ای برادر نماند بکسی

دل اندر جهان آفرین بند و بسی

Cihān ey birāder ne-māned be-kesī

Dil ender cihān āferīn bend u besī

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Cihān* dünyā *ey* ḥarf-i nidā *birāder* ḳardaş *ne-māned* ḳalmaz *be-kesī* kimesneye *dil* göñül *ender* içinde *cihān* dünyā *āferīn* yaradıcı *bend* bağla *u besī* ancaḳ.

Maḥṣūl-i beyt : Ey birāder dünyā kimesneye ḳalmaz. Hep gelenler gider ve sen-de gidersiñ. Binā[en] ‘aleyh göñlünü dünyāda Cenāb-ı Ḥaḳḳa bağla. Ancaḳ başḳa kimesneye bağlama. Zīrā كل شئ هالك الا وجهه āyet-i kerīmesi mūcibince cümle ẕerrāt helāke gider. Ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳ bāḳīdir. Böyle ise insān olan göñlünü fānī olan şey’e bağlamaz. Bāḳī dā’im olan Ḥaḳḳa bağla kĭ dā’imā seniñle olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (374) :

در آن روز کز فعل پرسند و قول

اولوالعزم را تن بلرزد ز هول

بجایی که وحشت خورد انبیا

تو عذر کنه را چه داری بیا **(137a)**

Der ān rūz kez fi‘l porsend u ḳavl

Ulū’l-‘azm rā ten be-lerzed zi hevl

Be-cāyī kĭ vaḥşet ḫored enbiyā

To ‘oẕr-i goneh rā çĭ dārī biyā

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Der* ẓarfiyyet *ān* ism-i işāret *rūz* gün *kez kĭ* ḥarf-i rabṭ *zi fi‘l* işden *porsend* sū’āl iderler *u ḳavl* söz ve kelāmdan *ulū’l-‘azm rā* ma‘lūm ulū’l-‘azm olan Peyġamberān-ı ‘İẓām ṣalavāt-ullâh-ı ‘aleyhüm ecma‘īn Ḥażerātıdır *ten* vücūd-ı şerīfleri *be-lerzed* titrer *zi hevl* şiddet ve ḫavfdan *be-cāyī* bir yer ve maḥal *kĭ* ḥarf-i rabṭ *vaḥşet* ḳorḳu *ḫored* yer *enbiyā* ma‘lūm *to* sen *‘oẕr* ma‘lūm *goneh rā* günāhına *çĭ* ne *dārī* ṭutarsıñ *biyā* gel baḳalım, söyle dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Öbür gün kĭ o günde ā‘māl u ṭā‘at ve söz u kelāmdan sū’āl olunur. Ya‘nī rūz-ı maḥşerde insān işinden ve sözünden ne işlediñ, ne söylediñ? Deyü sū’āl iderler. O günde ulū’l-‘azm olan Peyġamberān-ı ‘İẓām Ḥażerātınıñ şiddet ve ḫavfdan vücūd-ı şerīflerine lerze gelür. Öbür yer ve maḥal kĭ Enbiyā-yı ‘İzām vaḥşet yer. Ya‘nī kemāl-i ḫavf ve ‘itāb-ı ilâhiyyeden vaḥşet kārı olur. O günde sen günāhından ne ‘oẕr ṭutarsıñ. Ya‘nī nedir seniñ ‘oẕrün, gel baḳalım, idecegiñ ‘oẕr dergāh-ı ulūhiyyetde maḳbūl bir şey’ midir? Söyle baḳalım. Hiçbir ‘oẕr yoḳdur, ancaḳ imāndan başḳa. Orada da imān fā’ide ider mi, itmez mi? Bilmem. Ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳ bilür. Böyle ise burada imān diseñ daha eygü olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (374) :

ز دانندکان بشنو امروز قول

که فردا نکیرد بپرسد بهول

غنیمت شمار این کرامی نفس

که بیمرغ قیمت ندارد قفس

Zi dānend-gān bişnev imrūz ḳavl

Kĭ ferdā nekīret be-porsed be-havl

Ġanīmet şomār īn kerāmī nefes

Kĭ bī-murġ ḳıymet ne-dāred ḳafes

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Zi* ez den muḥaffefdir *dānend-gān* dānānıñ cem‘īdir, biliciler, ‘ulemā-yı kirām *bişnev* diñle,işit *imrūz* bugün *ḳavl* söz ve kelām *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ferdā* yarın *nekīret* /seni Münker ve Nekīr Ḥażretleri/ *be-porsed* sū’ālden *be-havl* ḳorḳu ile *ġanīmet* ma‘lūm *şomār* ay *īn* bu *kerāmī* ekrem, mükerrem *nefes* ṣoluḳ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *bī-murġ* ḳuşsuz *ḳıymet* bahā *ne-dāred* ṭutmaz *ḳafes* ma‘lūm ḳuş ḳafesi dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bugün ‘ulemā-yı kirāmdan söz ve kelām diñle, işit kĭ yarın /Münker ve Nekīr Ḥażretleri/ ḳorḳu /ve dehşet ile senden sū’āl ider/. Ya‘nī burada ‘ulemānıñ sözlerini diñleyüb mūcib-i muḳteżāsınca**(137b)** ‘amel iderseñ yarın /ḳabirde münker ve nekīriñ/ ḳorḳulu /dehşetlü/ sū’ālden biri ve ???olursuñ. Burada bu dünyāda ekrem olan nefes ve ḥayātı ġanīmet bil. Zīrā kĭ ḳafes ḳuşsuz ḳıymet ve bahā ṭutmaz. Bu vücūd ḳafes gibidir, bunuñ ḳuşu rūḥdur ve nefs-i nāṭıḳadır. O nefsi ḳafesde iken ḳıymet ve bahā ṭutar. Vaḳtā kĭ ḳuş ḳafesden uçtu, gitdi. Ḳafesiñ ḳıymet ve bahāsı yoḳdur. İster iseñ ṭopraḳa göm, ister iseñ mezbelelige at, müsāvīdir. Ancaḳ ṭopraḳa def‘ ḳuşuñ ḳafesi olduġından ḳuşa ḥürmet ve ri‘āyet-i maḫṣūṣa içündür.

Ṣaḥīfe (374) :

بروز اجل نیزه جوشن درد

ز پیراهن بی اجل نکذرد

Be-rūz ecel nīze cevşen dored

Zi pīrāhen bī ecel ne-goẕered

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Be-rūz* gün *ecel* ma‘lūm *nīze* mızraḳ *cevşen* temürden ma‘mūl ẕırḥ *dored* yırtar *zi pīrāhen* gömlekden *bī ecel* ecelsiz *ne-goẕered* geçmez.

Maḥṣūl-i beyt : Ecel günü mızraḳ, temürden yapılmış ẕırḥı. Ya‘nī bir ādemiñ eceli geldi, ister ise elbisesi temürden yapılmış ẕırḥı olsun mızraḳ o ẕırḥı yırtar. Kendüsine işābetle helāk ider. Eceli gelmedi[gi] ḥālde mızraḳ astardan ma‘mūl olan gömlekden geçmez ve aña te’şīr itmez. Nitekim bu ecel ḥaḳḳında olan āyet-i kerīme de buña delīldir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (374) :

عبادت با خلاصی نیت نکوست

وکرنه چه آید ز بی مغز پوست

بروی ریا خرقه سهلست دوخت

کرش با خدا در توانی فروخت

‘İbādet bā ḫulāṣī niyet nikūst

Vegerne çĭ āyed zi bī maġz pūst

Be-rūy riyā ḫırḳa sehlest dūḫt

Gereş bā Ḫodā der tevānī furūḫt

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *‘İbādet* ma‘lūm *bā ḫulāṣī* żıdd-ı riyā *niyet* ma‘lūm *nikūst* eygüdür *vegerne* yoḫsa *çĭ* ne *āyed* gelür *zi bī maġz* içsiz *pūst* deri *be-rūy* yüz *riyā* żıdd-ı iḫlāṣ *ḫırḳa* ma‘lūm *sehlest* ḳolaydır *dūḫt* dikmek *gereş ger eger –eş* żamīr, ḫırḳaya rāci‘dir *bā Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳḳa *der* ẓarfiyyet *tevānī* ḳādir iseñ *furūḫt* ṣat.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳḳa ḫulūṣ-i niyyet ile ‘ibādetitmek eygüdür. Yoḫsa içsiz olan postdan ne gelür. Ya‘nī içi yoḳ, ḳabuḳdan ne fā’ide olur. Riyā yüzünden ḫırḳa dikmek ḳolaydır. Ya‘nī Ḥaḳḳa ‘ibādet ve ṭā‘at ideyorum deyü**(138a)** ḫalḳa riyā göstermek ḳolaydır. Eger ḳādir iseñ o riyāyı ve riyā ḫırḳasını Cenāb-ı Ḥaḳḳa ṣat. Böyle ḫalḳa riyā ṣatmaḳ ḳolaydır. Lâkin Cenāb-ı Ḥaḳ riyāyı ḳabūl itmez. Zīrā kĭ o ‘ibādet kendüsi içün olmayub kimiñ içün olduysa ücretini andan ṭaleb eyle. Ḫırḳanıñ bahāsını, ḫırḳayı alandan iste dimekdir.

Ṣaḥīfe (375) :

اولیا محجوب اللهست دان

کسی نیازارد حبیبش در جهان

Evliyā maḥcūb-ı Allâhest dān

Kesī niyāzāred ḥabībeş der cihān

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Evliyā* ma‘lūm *maḥcūb-ı Allâhest* Cenāb-ı Ḥaḳıñ maḥcūbıdır *dān* bil *kesī* bir kimesne *niyāzāred* incitmesün *ḥabībeş –eş* żamīr, Cenāb-ı Ḥaḳḳa rāci‘dir, Allâhıñ sevgilüsini *der* ẓarfiyyet *cihān* dünyā.

Maḥṣūl-i beyt : Evliyā-yı Kirām Ḥażerātı Cenāb-ı Ḥaḳıñ maḥcūblarıdır, bil. Bir kimesne Allâhıñ maḥcūblarını bu dünyāda incitmesün, eger incidirse artıḳ mülāḥaẓa ile ve ‘aşḳ-ı mecāzī-yi ḳıyās ile añla kĭ anıñ ḥaḳḳında nedir ‘aẕāb ve ‘uḳāb. Seniñ ‘alāḳa ??? olan Yūsuf gibi bir kimesne incidirseñ, oña ne mu‘āmele iderseñ ma‘lūm ya işte buña ḳıyās ile başına gelecek belā ve muṣībeti eygü anlarsıñ be bilürsüñ.

Ṣaḥīfe (376) :

كنون بايدت عذر تقصير كفت

نه چون نفس ناطق ز كفتن بخفت

تو پيش از عقوبت در عفو كوب

كه سودى ندارد فغان زير چوب

Kunūn bāyedet ‘oẕr-i taḳṣīr goft

Ne çun nefs-i nāṭıḳ zi goften be-ḫoft

To pīş ez ‘uḳūbet der ‘afv-ı kūb

Kĭ sūdī ne-dāred fiġān zīr-i çūb

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Kunūn* şimdi *bāyedet bāyed* gerek ise–*et* saña *‘oẕr* ma‘lūm *taḳṣīr* ḳuṣūr, günāh *goft* öyle *ne* degil *çun* çünkĭ *nefs* ma‘lūm *nāṭıḳ* söyleyici *zi goften*

söylemekden *be-ḫoft* /uyudu ya‘nī mevt geldi, söz gitdi/ *to* sen *pīş* öñ, ilerü *ez ‘uḳūbet ‘uḳāb* ‘aẕāb ve ‘ıtāb *der* ḳapu *‘afv* ma‘lūm *kūb* ur, çal *kĭ* ḥarf-i rabṭ *sūdī* bir fā’ide *ne-dāred* ṭutmaz *fiġān* āh, efġān *zīr* altında *çūb* günāhdan kināyedir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Saña gerek ise şimdi ḳuṣūrınıñ ‘afvını ve ‘öẕrini söyle. Ya‘nī dünyāda iken taḳṣīrātınıñ ‘afvı çāresine ve ‘öẕriniñ ḳabūlü yoluna git. Degildir kĭ nefs-i nāṭıḳ söylemekden ḳorḳar ve ḫavf ider. O günde degildir ‘öẕr, taḳṣīr itmek. Ya‘nī **(138b)** rūz-ı maḥşerde nefs-i nāṭıḳ, nuṭḳdan ve söz söylemekden ḳorḳar, ḫavf ider. O günde degil, şimdi gerekdir. Sen ‘uḳūbetden evvel ‘afv-ı ilâhī ve ġufrān-ı rabbānī ḳapusını ur ve çal kĭ günāh altında āh, efġān itmek bir fā’ide itmez. Ya‘nī günāhıñ ‘afvını burada ara, günāhıñla buradan gider iseñ orada āh, efġān fā’ide itmez dimekdir.

Ṣaḥīfe (376) :

کنونت که چشمست اشکی ببار

زبان در دهانست عذری بیار

فرا شو چو بینی در صلح باز

که ناکه در توبه کردد فراز

مرو زیر بار کنه ای پسر

که حمال عاجز بود در سفر

Kunūnet kĭ çeşmest eşkī be-bār

Zebān der dehānest ‘oẕrī biyār

Ferā şev çu bīnī der ṣulḥ bāz

Kĭ nāgeh der tovbe gerded ferāz

Me-rev zīr bār goneh ey peser

Kĭ ḥemmāl ‘āciz buved der sefer

Ma‘ānī-yi elfāẕ : *Kunūnet kunūn* şimdi –*et* seniñ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *çeşmest* gözüñ vardır *eşkī* göz yaşını *be-bār* yaġdır, aḳıdır *zebān* dil, lisān *der dehānest* aġzındadır *‘oẕrī* bir ‘özr *biyār* getür *ferā* /*şev* yaḳın ol/ *şev* ol *çu* çünkĭ *bīnī* görürsüñ *der* ẓarfiyyet *ṣulḥ* barışıḳlıḳ *bāz* girü *kĭ* ḥarf-i rabṭ *nāgeh* añsızın *der* ḳapu *tovbe* ma‘lūm *gerded* olur *ferāz* ḳabalu *me-rev* gitme *zīr* altında *bār* yük *goneh* ‘iṣyān *ey peser* ey oġul *kĭ* zīrā *ḥemmāl* naḳl iden *‘āciz* ma‘lūm *buved* olur *der sefer* seferde, eşnā-yı rāhide.

Maḥṣūl-i ebyāt : Şimdi seniñ kĭ gözüñ vardır; göz yaşını yaġdır, aḳıd. Dil aġzındadır bir ‘öẕr getür ya‘nī mādem-kĭ gözüñ var, aġzında diliñ var ve fırṣat elindedir durma leyl u nehār göz yaşını yaġdır ve lisān ile istiġfār idüb dergāh-ı Ḥaḳḳa ‘öẕr getür. Çünkĭ ṣulḥ [u] ṣalāḥı görürsüñ. Yaḳın ol ya‘nī enāniyyet ve nefsāniyyet cihetine gitme. Ṣulḥ u ṣalāh ṭarafına /yaḳın ol/. Tekebbür ve ta‘aẓẓum itme. Zīrā kĭ añsızın tövbe ḳapusunu ḳaparlar ṣoñra açıḳda ḳalursuñ. Ey oġul! Günāh ve ‘iṣyān yükünüñ altında gitme. Zīrā kĭ ḥamāl yolda ‘āciz olur. Yükünüñ şıḳlet ve çoḳluḳundan burada yükünü ḥafīf it. İstiġfār ile dergāha ‘öẕrler getürmekle ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (376) :

نمی تا زد این نفس سرکش چنان

(139a)که عقلش تواند کرفتن عنان

که با نفس و شیتان بر اید بزور

مصاف پلنکان نیاید ز مور

Nemī tā zed īn nefs-i serkeş çunān

Kĭ ʻaḳleş tevāned giriften ʻinān

Kĭ bā nefs u şeyṭān ber āyed be-zūr

Meṣāf pelengān neyāyed zi-mūr

(9) ṣaḥīfede ẕikr olundu, oraya mürācaʻat oluna.

Ṣaḥīfe (377) :

جوان چست می باید که از شهوت بپرهیزد

پیر سست رغبت را خود آلت بر نمی خیزد

Civān çost mī bāyed kĭ ez şehvet be-perhīzed

Kĭ pīr sost raġbet rā ḫod ālet ber nemī ḫīzed

Maʻānī-yi elfāẓ :*Civān* yigit *çost* şeṭāretli olan ādem, serī'-ül-ḥareke *mī bāyed* gerekdir *kĭ* ḥarf-i rabṭ, zīrā *ez şehvet* ārzū-yı nefs u hevā *be-perhīzed* perhīz ide *kĭ* ḥarf-i taʻlīl *pīr* iḫtiyārlıḳ *sost* gevşekdir *raġbet rā* maʻlūm bir şey'e raġbet itmek *ḫod* ḥaḳīḳatde *ālet* maʻlūm *ber* üzere *nemī ḫīzed* ḳalḳmaz.

Maḥṣūl-i beyt : Civān, şāṭır olan yigide gerekdir şehevāt-ı nefsāniyyeden perhīz ide. Ya‘nī civānlarıñ hüneri ve ma‘rifeti böyle olmaḳdır. Zīrā pīr u iḫtiyār olan ādem gevşekdir. Ḥaḳīḳatde āletiñ raġbeti yuḳaruya ḳalḳmaz. Ya‘nī żarūrī ve ṭabī‘ī ārzū-yı hevā-yı nefsāniyyesi gevşekdir, gitmişdir. İster istemez hiçbir şey’e meyl u ārzūsu ḳalḳmaz. ‘Anāṣırıñ şāṭırlıḳ vaḳti geçmişdir dimek olur.

Ṣaḥīfe (377) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

ای دل شباب رفت و نچیدی کلی ز عمر

پیرانه سر بکن هنری ننك و نام را

Ey dil şebāb reft u ne-çīdī golī zi ‘omr

Pīrāne ser be-kon honerī neng u nām rā

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ey* ḥarf-i nidā *dil* göñül *şebāb* deli ḳanlılıḳ *reft* gitdi *u ne-çīdī* ṭoplamadıñ *golī* bir gül *zi ‘omr* ‘ömrden, ḥayātdan *pīrāne* iḫtiyārlıḳ *ser* baş *be-kon* eyle *honerī* bir hüner *neng* ‘ār *u nām rā* nām ve şān.

Maḥṣūl-i beyt : Ey göñül, deliḳanlılıḳ vaḳti ve zamānı gitdi. ‘Ömründen ve o zamānıñ ḥayātından bir gül ṭoplamadıñ. Ya‘nī deliḳanlılıḳ zamānında Cenāb-ı Ḥaḳḳa ṭā‘at ve ‘ibādet ile meşġūl olmadıñ, ‘işyān ve ḫaṭā dikeni ṭopladıñ. ‘İbādet gül gibidir, ‘işyān ḫār gibidir. Şimdi iḫtiyārlıḳ başa geldi, bari şu iḫtiyārlıḳ sırrında ‘ār ve nāmdan ötürü bir hüner eyle ve bir ma‘rifet eyle kĭ ‘āḳıbetiñ ḫayr ola ve ḥużūr-ı Ḥaḳḳa gitmege yüzüñ ola sulṭānım.

Ṣaḥīfe (378) :

صبر آر و ارزو را **(139b)**نه شاب

صبر کن و الله اعلم بالصواب

Ṣabr ār u ārzū rā neh şāb

Ṣabr kon u Allâh ā'lem bi'ṣ-ṣavāb

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Ṣabr* ma'lūm *ār* getür *u ārzū rā* ma'lūm ārzū ve heves *neh* ḳoy, terk it *şāb* ey deliḳanlu *ṣabr kon* ṣabr eyle *u Allâh* Cenāb-ı Ḥaḳ *ā'lem* ziyāde bilicidir *bi'ṣ-ṣavāb* ṭarīḳ-i ṣavābı ṭoġru müstaḳīm olanı.

Maḥṣūl-i beyt : Ey şāb yigit! Her şey'e ve her belā vü muṣībete ṣabır getür, ṣabr eyle. Nefs ve hevāya ve şeyṭānıñ vesves[e] ārzūlarını terk it, bunlara ṣabr eyle. Cenāb-ı Ḥaḳ ṣabr iden ḳullarını bilür ve aña göre cezā iḥsān ider. Ṭoġru müstaḳīm onlara şevāb-ı cemīl iḥsān ider dimekdir.

Ṣaḥīfe (378) :

كيست دانى صوفئ صافى ز رنك تفرقه

انكه دارد رو بيك رنكى درين كاخ دو رنك

نكسلد سر رشتهٔسرش ز جانان كر بفرضى

رو برو كيرد زيك سو شير و ديكر سو پلنك

Kīst dānī ṣūfī ṣāfī zi reng tefriḳa

Ānkĭ dāred rū be-yek rengī derīn kāḫ do reng

Ne-kesiled ser rişte-i sereş zi cānān ger be-farżī

Rū be-rū gīred zi yek sū şīr u dīger sū peleng

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Kīst* kimdir *dānī* bilür /misiñ/ *ṣūfī* ittiḳā ṣāḥibi olan *ṣāfī* sade, bir şey’ ḳarışmamış *zi reng* renkden, elvāndan *tefriḳa* ayrılmaḳ *ānkĭ* ol kimesne kĭ *dāred* ṭutar *rū* yüz *be-yek* bir *rengī* elvān *derīn* bu *kāḫ* köş[k], ḳaṣr *do* iki *reng* elvān *ne-kesiled* üzmedi *ser* baş *rişte-i* iplik *sereş –eş* żamīr, o kimesneye rāci‘dir, anıñ başını *zi cānān* cānānından, maḥbūbundan *ger* eger *be-farżī* ya‘nī farż itdigi *rū* yüz *be-rū* żamīrdir, aña dimek *gīred* ṭutar *zi yek* bir *sū* ṭaraf *şīr* arslan *u dīger* başḳa *sū* ṭaraf *peleng* ḳaplan.

Maḥṣūl-i ebyāt :/Kimdir/ bilür /misiñ/ ṣūfī olan? /Ol/ ẕātdır kĭ tefriḳa renk, elvānından ṣāfīdir. Ya‘nī ayrıḳ elvānından, ṣāfī ola/ndır/ ṣūfī. İşte böyle tefriḳa elvānından ṣāfī olan ṣūfī ol kimesnedir kĭ bu iki rengi olan köş[k], ḳaṣrda bir renk ve elvāna yüz ṭutar. Ya‘nī bu dünyā köş[k] ve ḳaṣrı kĭ iki yüzü vardır. Birisi kendü ṭarafına dünyāya, dīgeri āḫiret ve ‘uḳbāya. İşte bu ḳaṣrda ṣūfī bir renk ṭutar. Ya‘nī āḫiret ve ‘uḳbā cihetine gider. Öyle olan ṣūfī başını cānān ve maḥbūbunuñ muḥabbet ipligi başını ucunu**(140a)** üzmez ya‘nī ḳaṭ‘ itmez. Eger farż itdigi öyle olan ṣūfīye bir ṭarafdan arslan yüz ṭutar ve dīger ṭarafdan ḳaplan yine kendüsine ḫavf gelmez. Cānānından ‘aşḳ u muḥabbetini ḳaṭ‘ itmez. Ya‘ni tefriḳadan ṣāfī olan ṣūfī ol kimesnedir kĭ bu dünyā ḳaṣrında cānānı ve maḥbūbu olan Cenāb-ı Ḥaḳdan kendüsine hücūm iden belā ve muṣībetlerden ḫavf ile yüzini Cenāb-ı Ḥaḳdan döndürmez ve anıñ ‘alāḳa ve muḥabbet ipligi ucunu andan üzmez, ḳaṭ‘ itmez. İşte ṣūfī-yi ṣāfī o kimesnedir. Yoḫsa cānānından azıcıḳ sitem ve bed mu‘āmele görmekle terk-i cānān iden ‘āşıḳ-ı ṣādıḳ degildir. Belkĭ ‘āşıḳ-ı ṣādıḳ ol kimesnedir kĭ maḥbūbundan aña arslanlar, ḳaplanlar hücūm itse cümlesini cān ve baş üzerine ḳabūl idüb yine cānāndan yüz çevirmez. İşte ṭoġru ‘āşıḳ o kimesnedir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (378) :

قوت روح اولیا ذکر حقست

پیشهٔ ایشان شکر مطلقست

کر خبر داری ز اسرار خدا

رو براه ذکر و طاعت حقیا

Ḳūt rūḥ evliyā ẕikr Ḥaḳest

Pīşe-i īşān şukr muṭlaḳest

Ger ḫaber dārī zi esrār-ı Ḫodā

Rev be-rāh ẕikr u ṭā'at Ḥaḳyā

Ma'ānī-yi elfāẓ: *Ḳūt* ġıda *rūḥ* ma'lūm *evliyā* ehl-ullâh *ẕikr* ma'lūm *Ḥaḳest* Cenāb-ı Ḥaḳdır *pīşe-i* kār, iş *īşān* żamīr-i cem'dir, evliyāya rāci'dir *şukr* ma'lūm *muṭlaḳest* muṭlaḳ olan Cenāb-ı Ḥaḳdır *ger* eger *ḫaber* ma'lūm *dārī* ṭutarsıñ *zi esrār* żıdd-ı eẓhār *Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳ *rev* git *be-rāh* yola *ẕikr u ṭā'at* ma'lūm *Ḥaḳıyā* ey 'İsmā'īl Ḥaḳḳı.

Maḥṣūl-i ebyāt : Evliyā-yı Kirām Ḥażerātınıñ rūḥlarınıñ ġıdası Cenāb-ı Ḥaḳıñ ẕikridir. Ya'nī anlarıñ rūḥları başḳa şey' ile ġıdalanmaz. Ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳıñ ẕikriyle teġaddī iderler. Seniñ benim gibi çalḳı ve mūsīḳ[ī] ? degildir. Evet bir cihetle bunlardan da rūḥ teraḳḳī ider. Eger evliyā gibi sem', ḳulaḳ ṭutar iseñ cümle eşyā Ḥaḳı teşbīḥ ider. Evliyā-yı Kirāmıñ ṣan'atları, işleri, kārları muṭlaḳ olan Cenāb-ı Ḥaḳıñ şükrü ve aña dā'imā teşekkür itmekledir. Ger iḥsān ve 'ināyetine ve gerek belā ve muṣībetlerine rāżī olub teşekkürler iderler. Yoḫsa seniñ benim gibi

ni‘metlere?itmezler. Anlarıñ ‘indinde cānāndan gelenleriñ cümlesi**(140b)** maḥbūbdur, teşekkür iderler. Egerçĭ esrār-ı Ḫüdādan ḫaberiñ var ise. Ey İsmā‘īl Ḥaḳı, Cenāb-ı Ḥaḳıñ ẕikri ve ṭā‘at u ‘ibādeti yoluna git. Başḳa yola gitme kĭ yoldan çıḳanları ḳurt ḳapar derler. Ya‘nī ṭarīḳ-i Ḥaḳdan ve müstaḳīmden çıḳanları dīv u şeyṭān-ı la‘īn ḳurdu maḥv u helāk ider dimekdir.

Ṣaḥīfe (379) :

نه ابلیس در حق ما طعنه زد

کزینان نیاید بجز کار بد

فغان از بدیها که در نفس ماست

که ترسم شود ظن ابلیس راست

چو ملعون پسند امدش قهرما

خدایش بر انداخت از بهرما

کجا بر سر آریم از این عار و ننك

که با او بصلحیم و با حق بجنك

Ne iblīs der ḥaḳḳ-ı mā ṭa‘ne zed

Kezīnān ne-yāyed be-coz kār bed

Fiġān ez bedīhā kĭ der nefs māst

Kĭ tırsem şeved ẓan iblīs rāst

Çu mel‘ūn pesend āmedeş ḳahr-ı mā

Ḫodāyeş ber endāḫt ez behr-i mā

Kocā ber ser ārīm ez īn ‘ār u neng

Kĭ bā ū be-ṣulḥīm u bā Ḥaḳ be-ceng

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Ne* degil /midir, öyledir/ *iblīs* şeyṭān *der ḥaḳḳ-ı mā* bizim ḥaḳḳımızda *ṭa‘ne* ta‘n, teşnī‘e *zed* urır *kezīnān kĭ ezīnān* taḳdīrinde *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ezīnān* cem‘dir, ism-i işāret, anlardan *ne-yāyed* gelmez *be-coz* ġayri *kār* iş *bed* kötü *fiġān* āh, efġān *ez bedīhā* bediñ cem‘īdir, kötülerden *kĭ* zīrā *der nefs* ḥayāt *māst* bizimdir *kĭ* zīrā *tırsem* ḳorḳarım *şeved* olur *ẓan* ma‘lūm *iblīs* şeyṭān *rāst* ṭoġru *çu* çünkĭ *mel‘ūn* la‘net olunmuş şeyṭān *pesend* begenilmez *āmed* geldi *–eş* şeyṭāna rāci‘dir *ḳahr-ı mā* bizim ḳahrımız, helākımız *Ḫodāyeş –eş* żamīr, şeyṭāna rāci‘dir, Cenāb-ı Ḥaḳ o şeyṭānı *ber endāḫt* atdı, ṭerd u red itdi *ez behr-i mā* bizim içün *kocā* ḳanda *ber* yuḳarı *ser* baş *ārīm* getüreyim *ez īn* bu *‘ār u neng*‘ār ve nāmūs *kĭ* zīrā *bā ū* żamīr, şeyṭāna rāci‘dir *be-ṣulḥīm* muṣālaḥada *u bā Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ ile *be-ceng* ḳavġa, muḥārebeyim.

Maḥṣūl-i ebyāt :İblīs, mel‘ūn, şeyṭān degil /midir/? Bizim ḥaḳḳımızda ṭa‘n ve teşnī‘e urır. Ya‘nī o şeyṭā/ndır/. Bize ṭa‘n urır kĭ /böyle deyü kĭ bu ādemler bu ādem oġullarından kötü, bed işden ġayri iş, kār gelmez deyü ṭa‘n itmedi-mi? Evet ṭa‘n itdi/. Āh, efġān bizim nefsimizde olan bedlerden, kötülerden ya‘nī şeyṭānıñ /kötü, bed demesi ṭoġrıdır. Zīrā kĭ/ o bizim **(141a)**nefsimizde olan kötülerden el-āmān el-āmān anlardan nereye ḳaçalım. Ḳorḳarım-kĭ şeyṭānıñ ẓannı ṭoġru ola. Ya‘nī şeyṭānıñ ẓannı budur kĭ işte ben bunları iḷlāl idüb yoldan çıḳarırım. İşte bu ẓannı olacaḳdır. Çünkĭ şeyṭāna bizim ḳahrımız begenilmiş gelür. Ziyāde maḳbūl olur. Zīrā kĭ Cenāb-ı Ḥaḳ bizim içün dergāh-ı ilâhiyyesinden şeyṭānı ṭerd, red itmişdir. İşte bizim içün dergāhdan ṭerd olundıġı ḥālde fevḳa’l-‘āde bize ‘adāveti vardır. Biz de anıñla dost oluruz. Ne-ḳadar ḥamāḳatdir. İşte bu ‘ār ve nāmūsdan başımı ḳande

yuḳaruya getüreyim. Ya‘nī bunuñla dost olduġımızdan ötürü başımı semāya refʿ idemem ‘ār ve nāmūsumdan. Kĭ şeyṭān ile ṣulḥ u ṣalāḥdayız, Cenāb-ı Ḥaḳ ile ceng-i cidāldeyiz. Bu olur mu hiç. Artıḳ baḳ tefekkür it. Ne gidişdir ve ne kārdır. Bunu bir ‘āḳıl işlemez. Belkĭ mecnūn daḫi itmez böyle kötü işi ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (380) :

ای بسا اسب تیز رو که بماند

که خر لنك جان بمنزل برد

بسی که در خاك تن درستان را

دفن کردند و زخم خورده نمرد

Ey besā esb tīz rev kĭ be-māned

Kĭ ḫar leng cān be-menzil bored

Besī kĭ der ḫāk ten dorostān rā

Defn kerdend u zaḫm ḫorde ne-mered

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ey* ḥarf-i nidā *besā* çoḳ, /nice nice dimekdir/ *esb* at *tīz* keskin, ‘acele *rev* gider *kĭ* ḥarf-i rabṭ *be-māned* /ḳaldı ya‘nī yorılub ḳaldı/ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ḫar* eşek *leng* ṭopal *cān* ma‘lūm *be-menzil* maḳṣūda, murādına *bored* iletür *besī* çoḳ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *der* ẓarfiyyet *ḫāk* ṭopraḳ *ten* vücūdu *dorostān rā dorost* cem‘īdir, ṣıḥḥat ve ‘āfiyet ma‘nāsınadır *defn* ṭopraḳa gönmek *kerdend* ider *u zaḫm* yara *ḫorde* yemiş *ne-mored* olmaz, ṣıḥḥatde ḳalur.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey /yār, nice nice/ çoḳ /vāḳı‘ olmuşdur kĭ/ keskin ve ‘acele giden /ya‘nī ?/ at /yükde yorılub durdu ve ḳaldı/, gidemez. Ṭopal eşek cānını menzil-i maḳṣūda iletür. Çoḳ /kere vāḳı‘ olmuşdur kĭ/ vücūdlarıñ ṣıḥḥat ve ‘āfiyetde olanları ṭopraḳa defn iderler. Yara yemiş olanlar olmaz. و هوعلی کل شئ قدیر ya‘nī vücūdu kemāl-i ṣıḥḥat ve ‘āfiyetde iken baḳarsın-kĭ durdığı yerde fec’e vefāt itmiş, digeri bir ḳaç yerde yara yemiş başına cem‘ olmuşlar şimdi rūḥ teslīm idecek deyü. Olmaz ḥayāt bulur. Āmennā ve ṣaddaḳnā. Ecel, vaḳt, sā‘at geldikde bir şey’ olmaz. **(141b)**Ecel gelür ise bir şey’ bahāne olur. *Ecel geldi cihāna, Baş aġrısı bahāne.*

Ṣaḥīfe (380) Ḳāle’l- ‘Abdurraḥmanü’l-Cāmī :

جانا ز در تو دور نتوایم بود

قانع ببهشت و حور نتوایم بود

سر بر در تو بحکم عشقم نه بمزد

زین در چه کنم صبور نتوایم بود

Cānā zi der to dūr netevāyem buved

Ḳāni‘ be-behişt u ḥūr netevāyem buved

Ser ber der to be-ḥukm ‘aşḳem ne be-mozed

Zīn der çĭ konem ṣabūr netevāyem buved

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Cānā* benim cānım, maḥbūbum *zi der to* seniñ ḳapundan *dūr* uzaḳ *netevāyem* ḳādir degilim *buved* olmaḳ *ḳāni‘* ḳanā‘at ve rāżı olmaḳ *be-behişt*

cennete *u ḥūr* ḥūrīlere *netevāyem* ḳādir degilim *buved* olmaḳ *ser* baş *ber der t o*seniñ ḳapunuñ üzerine *be-ḥukm ‘aşḳem* benim ‘aşḳım ḥükmünce *ne* degil *be-mozed zīn* bu *der* ḳapu *çī* ne *konem* eyleyim *ṣabūr* ṣabr itmek *netevāyem* ḳādir degilim *buved* olmaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Benim cānım, maḥbūbum! Seniñ ḳapundan uzaḳ olmaḳlıġa ḳādir degilim. Ya‘nī olmada degildir kĭ seniñ ḳapundan uzaḳ olayım. Cennet ve ḥūrīlere ḳāni‘ ve rāżı olmaḳlıġa ḳādir degilim. İllā seniñle olmaḳlıġı isterim, dimekdir. Seniñ ḳapunuñ üzerine başımı ‘aşḳ ḥükmünce ve muḳteżāsınca ḳoydum. Yoḫsa ücretle degildir, bu ḳapuda ne ideyim. Ṣabr itmeklige ḳādir degilim. Buna çāre nedir, dimek olur. Āh bīçāre ‘āşıḳ! Ṣabr idemez, ilerü gidemez, girüye ḳalamaz. Baḥr-ı ‘ummān ḥayrātda emvāc derd u belā ile ṣabāḥlara ḳadar yekdir. Allâh yekdir, Allâh çaġırır. *Kāfir aġlar bizim aḥvāli perīşānımıza* ġazelini söyle.

Ṣaḥīfe (380) :

کر کند جای بدل عشق جمال ازلت

چشم امید بحوران بهشتی ننهی

کی مسلم شودت عشق جمال ازلی

تا بر آفاق همه تهمت زشتی ننهی

Ger koned cāy be-dil ‘aşḳ cemāl ezelet

Çeşm umīd be-ḥūrān behişti ne-nehy

Key musellem şevedet ‘aşḳ cemāl ezelī

Tā ber āfāḳ heme tohmet zişti ne-nehy

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ger* eger *koned* ide *cāy* yer, maḥal *be-dil* göñüle, ḳalbe *‘aşḳ* ma‘lūm *cemāl* ma‘lūm *ezelet* seniñ ezelī olan dimekdir *çeşm* göz *umīd* maṭlūb *be-ḥūrān* ḥūriñ cem‘īdir, ḥūrīlere *behişti* cennet *ne-nehy* ḳoymam *key* ḳaçan *musellem* teslīm olunmuş *şevedet* olursuñ *‘aşḳ* ma‘lūm *cemāl* ma‘lūm *ezelī* ezele mensūb *tā* ḥattá *ber* üzere *āfāḳ* ‘ālem-i ẓāhir *heme* cümle *tohmet* ḳabāḥat *zişti* kötülügü *ne-nehy* ḳoymam.

Maḥṣūl-i ebyāt :(142a) Eger seniñ ezelī olan cemāl-i ‘aşḳıñ göñülde yer, maḥal ide. Ümīd gözini cennetiñ ḥūrīlerine ḳoymam. Saña ḳaçan müsellem olur, olmaz. Ezelī olan ‘aşḳ-ı cemāl ḥattá ‘ālem üzerine cümle kötülük töhmetini ḳoymayasıñ. Ya‘nī cihān üzerine kötülük töhmetini ḳorsañ saña teslīm olur. Cemāl-i ‘aşḳ-ı ezelī her ne zamān kĭ cihān üzerine iyilik ḳorsuñ. Ya‘nī cihān ve ḫalḳını eygügörüb muḥabbet idersiñ. Cemāl-i ‘aşḳ-ı ezelī saña müsellem olmaz dimekdir.

Ṣaḥīfe (381) :

بنرمی ز دشمن توان کند پوست

چو با دوست سختی کنی دشمن اوست

چو سندان کسی سخت رویی نبرد

که خایسكتأدیب بر سر نخورد

Be-nermī zi duşmen tevān kened pūst

Çu bā dūst seḫtī konī duşmen ūst

Çu sindān kesī seḫt rūyī ne-bord

Kĭ ḫāyisek te’dīb ber ser ne-ḫord

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Be-nermī* yumuşaḳlıḳ ile *zi duşmen* żıdd-ı dost *tevān* mümkün *kened* ḳoparmaḳ *pūst* deri *çu* çünkĭ *bā dūst* dost ile *seḫtī* ḳatılıḳ, sertlik *konī* idersiñ *duşmen ūst* odur *çu* gibi *sindān* örs *kesī* bir kimesne *seḫt* sertlik *rūyī* yüzü *ne-bord* iletmesün *kĭ* zīrā *ḫāyisek?* temürci çekici *te’dīb* edeb *ber ser* başı üzere *ne-ḫord* yemesün.

Maḫṣūl-i ebyāt : Yumuşaḳlıḳ ile mümkündür düşmenden postu ḳoparmaḳ. Ya‘nī yumuşaḳlıḳ ile düşmānıñ derisini şoyarsıñ. Çünkĭ dost ile ḳatılıḳ, sertlik idersiñ. Düşmān odur. Örs gibi ḳatılıḳ, sertlik yüzini kimesne iletmesün. Zīrā temürci çekici te’dīb ider, çekici başı üzere yemesün. Ya‘nī örs kĭ temürdür. Sertlik, ḳatılıḳ eylediginden dā’imā başı üzerinden çekiç te’dīb eksik olmaz dimekdir.

Ṣaḥīfe (381) :

چو نرمی کنی خصم کردد دلیر

وکر خشم کیری شوند از تو سیر

درشتی و نرمی بهم در بهست

چو رك زن که جراح و مرهم نهست

Çu nermī konī ḫaşm gerded dilīr

Veger ḫışm gīrī şevend ez to sīr

Doroştī vu nermī be-hem der bihest

Çu reg zen kĭ cerrāḥ u merhem nihest

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Çu* çünkĭ *nermī* yumuşaḳlıḳ *konī* idersiñ *ḫaşm* düşmen *gerded* olur *dilīr* şecī‘ *veger* eger *ḫışm* ma‘lūm *gīrī* ṭutarsıñ *şevend* olurlar *ez to* senden *sīr* burada istiġnā ma‘nāsınadır, senden ṭoḳ olurlar *doroştī* ḳatılıḳ *vu nermī* yumuşaḳlıḳ *be-hem* birbiriyle**(142b)***der* ẓarfiyyet *bihest* eygüdür *çu* çünkĭ *reg* ṭamar *zen* urdu *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *cerrāḥ* ma‘lūm *u merhem* ma‘lūm *nihest* ḳoydu.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ yumuşaḳlıḳ idersiñ düşmen şecī‘ olur. Ya‘nī sen alçaḳdan ṭavranursuñ düşmen seniñ üzerine hücūm ider, ġalebe ider. Eger ḫışm, ġażab ṭutarsıñ. Ol-zamān düşmen senden ṭoḳ olur ya‘nī istiġnā ider, üzerine ġalebe idemez. Böyle olduysa ḫışm, ġażab ile yumuşaḳlıḳ birbirleriyle olur ise eygüdür. Ya‘nī īcābına göre ḫışm ve īcābına göre yumuşaḳlıḳ eygüdür. Ḫayrü’l-umūr evsāṭuhā buyurulmuşdur. Çünkĭ cerrāḥ ṭamara urur. Ya‘nī ḳan almaḳ içün seni incidir, ???üzerine merhem ḳor. İşte bu da ḫışm ile yumuşaḳlıḳ temşīl ve teşbih olur.

Ṣaḥīfe (382) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

برو از خانهٔکردون بدر و نان مطلب

کاین سیه کاسه در آخر بکشد مهمانرا

Be-rev ez ḫāne-i gerdūn bedr u nān maṭlab

Kiˈn siyeh kāse der āḫir be-ḳoşed mihmān-rā

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Be-rev* git *ez ḫāne-i* evden *gerdūn* felek *bedr* ṭaşra *u nān* ekmek *maṭlab* isteme *kiˈn kĭ īn* bu *siyeh* żıdd-ı beyāż *kāse* ma‘lūm *der* ẓarfiyyet *āḫir* nihāyet, ‘āḳıbet *be-ḳoşed* öldirir *mihmān-rā* misafirini.

Maḥṣūl-i beyt : Felegiñ ḫānesinden ṭaşra git, ekmek ṭaleb itme. Ya‘nī bu dünyādan çıḳ, bundan nān u ni‘met ṭaleb itme. Zīrā kĭ bu dünyā siyeh kāse gibidir. Ya‘nī yüzü ḳara bir kāse-i zehr-i āgūdur. ‘Āḳıbet misafirini öldirir. Bunuñ zehr-i ālūda olmuş kāsesinden kim içerse zehrlenüb ‘āḳıbet telef ve helāk olur.

Ṣaḥīfe (382) :

جهان افرین کر نه یاری کند

کجا بنده پرهیز کاری کند

Cihān āferīn ger ne yārī koned

Kocā bende perhīz kārī koned

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Cihān* dünyā *āferīn* yaradıcı, ma‘lūm Cenāb-ı Ḥaḳdır *ger* eger *ne* degil *yārī* yardım, mu‘āvenet *koned* ide *kocā* ḳande *bende* ḳūl *perhīz* terk-i ṭa‘ām u şarāb *kārī* işi *koned* ide.

Maḥṣūl-i beyt : Cenāb-ı Ḥaḳ eger yardım ve mu‘āvenet itmez, ḳande ḳul, ‘abd ma‘ṣiyetden ve nehy-i ilâhiyyeden perhīz-kārlıḳ ide, idemez. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳ-kĭ bir ḳuluna tevfīḳ itmez, o ḳul kendü kendüye naṣıl perhīz-kārlıḳ idebilür. Bu ḳadar düşmen ve şeyṭān içinde ḳalmış, kendüsini**(143a)** naṣıl muḥāfaẓa idebilür. Bir ṭarafdan ‘asker şeyṭān, bir ṭarafdan ‘asker nefs-i emmāre, bir ṭarafdan insān şeyṭānları yalñız başına bunlarıñ içinde ḳalmış. Cenāb-ı Ḥaḳ bu ḳuluna yardım, mu‘āvenet ider ise bunlardan yaḳasını ḳurtarır. İtmez ise artıḳ o ḳula selāmet ola. Neticesi yoḳdur dimek olur.

Ṣaḥīfe (383) :

قیامت که نیکان با علی رسند

ز قعر ثرا بر ثریا رسند

ترا خود بماند سر از ننك پیش

که کردت بر آید عملهای

خویش قیامت که بازار مینو نهند

منازل با عمال نیکو نهند

Ḳıyāmet kĭ nīkān bā ʻalī resend

Zi ḳaʻr şerā ber şüreyyā resend

Torā ḫod be-māned ser ez neng pīş

Kĭ girdet ber āyed ʻamelhāy

Ḫ̆īş ḳıyāmet kĭ bāzār mīnū nihend

Menāzil bā ʻamāl nīkū nihend

Maʻānī-yi elfāẓ :*Ḳıyāmet* maʻlūm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *nīkān* nīkiñ cemʻīdir, eygüler *bā ʻalī* yüksege *resend* irişür *zi ḳaʻr* altından *şerā* ṭopraḳ *ber şüreyyā* maʻlūm şüreyyā yıldızı üzerine *resend* irişür *torā* sen *ḫod* kendiñ *be-māned* ḳalursuñ *ser* baş *ez neng* ʻār, nāmūsdan *pīş* öñünde *kĭ* zīrā *girdet* seniñ eṭrāfına *ber āyed* gelür *ʻamelhāy* ʻameliñ cemʻīdir, işler *ḫ̆īş* kendüniñ *ḳıyāmet kĭ* maʻlūm *bāzār* beyʻ ve şirā maḥali *mīnū* cennet *nihend* ḳonur *menāzil* menziliñ cemʻīdir, yerler, maḥaller *bā ʻamāl* ʻamel, iş *nīkū* eygü *nihend* konur.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḳıyāmet ve maḥşer gününde eygüler merātib-i āʻlī ve menāzil-i bālāya irişür. Türābıñ altından şüreyyā yıldızına irişür. Yaʻnī bu dünyā türābından semā'-i dünyāya irişür. Sen ʻār ve nāmūsundan başıñ öñünde ḳalur. Nerede kĭ şüreyyā ?gidersiñ. Zīrā kĭ bu dünyāda işlediğiñ ʻameller öñünde seniñ eṭrāfına cemʻ olur, her biri birer ṣūretde hücūm iderler. Ḳıyāmet, rūz-ı maḥşer kĭ cennet bāzārı ḳurılur, herkes āʻmāli ?cennetde yer ve menāzil ṣatun alurlar, giderler.

Zīrā menāzil eygü ā‘māl ile ḳonur. Ā‘māl-i ḥasene muḳābelesine menāzil iḥsān olunur, dimekdir.

Ṣaḥīfe (384) :

بضاعت بچند انکه آری بری

اکر مفلسی شرمساری بری

Biżā‘at be-çend ānkĭ ārī berī

Eger muflisī şermsārī berī

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Biżā‘at* sermāye *be-çend ānkĭ* ne-ḳadar kĭ *ārī* getürürsüñ *berī* iletürsüñ *eger muflisī* iflās, parasız ādem *şermsārī* utanmaḳlıḳ *berī* iletürsüñ.

Maḥṣūl-i beyt :(143b) Ne-ḳadar sermāye, ???, māl getürür iseñ aña muḳābil o ḳadar eşyā alursuñ. Eger müflisseñ sermāye yoḳdur ne getürseñ. Utanmaḳlıḳ getürürseñ şermsār, maḥcūb olursuñbazar yerinde dimekdir.

Ṣaḥīfe (384) :

ز انکه بهر اوست خلق ماسوا

Zānkĭ beher ūst ḫalḳ mā-sivā

Zānkĭ ol sebebden kĭ *beher ūst* o Efendimiz içün *ḫalḳ* olunmuşdur. *Mā-sivā* Ḥaḳdan başḳa olan şeyler. Anıñ içün ḫalḳ olunmuşdur.

Ṣaḥīfe (384) :

نور بهار عالم نور بهر ادم

Nūr-ı bahār-ı ‘ālem nūr-ı beher ādem

‘Ālemiñ bahārınıñ nūru, żiyāsı ādem içün nūrdur. Ya‘nī bahārıñ nūru ādemiñ nūrunan dimek olur.

Ṣaḥīfe (385) :

محالست سعدی که راه صفا

توان رفت جز در پی مصطفا

Muḥālest Sa‘dī kĭ rāh-ı ṣafā

Tevān reft coz der pey Muṣṭafā

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Muḥālest* muḥāldir, żıdd-ı mümkün *Sa‘dī* Ṣeyḫ Sa‘dī ḳuddise sirruhu *kĭ* zīrā *rāh* yol *ṣafā* żıdd-ı cefā *tevān* mümkün *reft* gitmek *coz* ġayri *der* ẓarfiyyet *pey* iz, eşeri *Muṣṭafā* ṣalla’llâhu‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri.

Maḥṣūl-i beyt :Ṣeyḫ Sa‘dī Ḥażretleri kendüsine ḫiṭāben buyurır kĭ: Ey Sa‘dī! Ṣafā yoluna ṭarīḳ-i müstaḳīm olan Ḫüdānıñ hidāyet yoluna ṣalla’llâhu‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleriniñ izinden ġayri gitmek mümkün degildir, muḥāldir. Ancaḳ ṣafā yoluna iz Cenāb-ı Resūl ekremle gidilür. Ya‘nī Efendimize ḳavl[en], fi‘l[en], ḥāl[en] ittibā‘olunmadıḳça rāh-ı ṣafā-yı tecellī-i ẕāta yol yoḳdur, dimek olur.

Ṣaḥīfe (386) :

ز پیش خطر تا توانی کریز

ولیکن مکن با قضا پنچه تیز

کرت زندکانی بنشست دیر

نه مارت کزآید نه شمشیر و تیر

Zi pīş ḫaṭar tā tevānī gorīz

Velīkin me-kon bā ḳażā pençe tīz

Geret zindegānī be-nişest dīr

Ne māret gezāyed ne şemşīr u tīr

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Zi pīş* öñünden *ḫaṭar* ma‘lūm /żarar u ziyān/ *tā* ḥattá *tevānī* ḳādir iseñ *gorīz* ḳaç *velīkin* lâkin *me-kon* eyleme *bā ḳażā* ḥükm u emr-i ilâhiyye ile *pençe* ma‘lūm *tīz* keskin *geret ger eger –et* saña *zindegānī* dirilik *be-nişest* yazılmışdır *dīr* eski zamān ya‘nī min el-ḳadīm *ne* degil *māret* ḥayye, yılan seni *gezāyed* ışırmaḳ *ne* degil *şemşīr* ḳılıç *u tīr* oḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Muḫāṭaranıñ öñünden ḳādirseñ ḳaç. Ve lâkin ḥükm u ḳażā-yı ilâhiyye ile keskin pençe eyleme.**(144a)** Ya‘nī ḥükm-i ezeliyyeye ḳarşu durma. Eger saña dirilik yazılmışdır, şimdi degildir. Eskiden yazılmışdır. Ya‘nī ezel-i izālde cümlesi kutub olunmuşdur. Seni ḥayye ışıramaz, ḳılıç kesemez, oḳ bir żarar idemez. Bunlarda aṣla te’şīrāt yoḳdur. Te’şīrāt Cenāb-ı Ḥaḳdır. Bunlar yalñız sebeb-i alātdır. Egerçĭ ‘ömrüñ tamām olmuş ise ḳılıç te’şīr idüb irtiḥāl-i dār-ı ‘uḳbā idersiñ. Egerçĭ ‘ömrüñ var ise ḳılıcıñ yarası eygü olub ḥayāt bulursuñ dimekdir.

Ṣaḥīfe (386) Ḳāle İbnü’l-Kemāl :

پرده داری میکند در طاق کسری عنکبوت

بوم نوبت میزند بر قلعهٔ افراسیاب

تخم احسانرا چه داری برفشان ای بی خبر

چونکه دانی دانهٔ عمرت خورد این آسیاب

Perde-dārī mī-koned der ṭāḳ Kisrā ʻankebūt

Būm nevbet mī-zened ber ḳalʻe-i Efrāsiyāb

Toḫm iḥsān-rā çĭ dārī ber feşān ey bī-ḫaber

Çunkĭ dānī dāne-i ʻomret ḫored īn āsiyāb

Maʻānī-yi elfāẓ :*Perde-dārī* maʻlūm pādişāh-ı vükelā-yı ʻiẓām ḥażerātınıñ oṭalarınıñ ḳapularında olan perdeleri ṭutıcı ādemlere perde-dār tesmiyye olunur *mī-koned* ideyor *der* ẓarfiyyet *ṭāḳ* kemer ve bālā-ḫāne *Kisrā* meşhūr olan pādişāh *ʻankebūt* örümcek *būm* bayḳuş denilen ḳuş *nevbet* vaḳt muʻayyinesinde olunur, pādişāhı-da çalınan mūsīḳe *mī-zened* vurıyor *ber ḳalʻe-i* maʻlūm *Efrāsiyāb* meşhūr olan Īrān pādişāhlarındandır *toḫm* maʻlūm *iḥsān-rā* maʻlūm *çĭ* ne *dārī* ṭutarsıñ *ber feşān* saç *ey* ḥarf-i nidā *bī-ḫaber* ḫabersiz *çunkĭ dānī* bilürsüñ *dāne-i* ḥabbe, dāne *ʻomret* seniñ ʻömrüñ *ḫored* yer *īn* bu *āsiyāb* degirmen.

Maḥṣūl-i ebyāt : Kisrā pādişāhıñ sarāyınıñ perde-dārlıġınışimdi örümcek ideyor. Yaʻnī sarāyınıñ ḳapusuna örümcek yuva yapmış. Efrāsiyāb pādişāhıñ nevbeti şimdi bayḳuş ḳuşu vuruyor. Yaʻnī Efrāsiyābıñ zamānında mūsīḳī nevbet çalardı. Şimdi anıñ yerinde bayḳuş ḳuşu oturuyor. İḥsān toḫumunu ne ṭutarsıñ, saç ey bī-ḫaber-i ġāfil! Yaʻnī herkese iḥsān eyle. Çünkĭ bilürsiñ-kĭ ʻömrünüñ ḥabbe-i dānesini bu degirmen yer. Yaʻnī bu dünyā degirmene beñzer. Hergün seniñ ʻömrüñ **(144b)**ḥabbe-i dānelerini un ideyor. Seniñ ḫaberiñ yoḳ, dāneler tamām un olunca merkeb ???degirmeniñ ḳapusuna getirirler ki daḳīḳī sarāy-ı hümāyūna naḳl içün. Artıḳ bilmem kĭ ḫāṣ un mu olduñ yoḫsa bayaġı un mu olduñ? O da yarın maṭbaḥ-ı maḥşerde aşçı başı seni açdığı vaḳt maʻlūm olur ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (388) :

هرکز نمیزد انکه دلش زنده شد بعشق

ثبتست بر جریدهٔ عالم دوام ما

Hergiz nemī-zed ānkĭ dileş zinde şod be-ʻaşḳ

şebtest ber cerīde-i ʻālem devām-ı mā

Maʻānī-yi elfāẓ :*Hergiz* aşla, ebedā *nemī-zed* olmaz *ānkĭ* ol kimesne kĭ *dileş* anıñ ḳalbi *zinde* diri *şod* oldu *be-ʻaşḳ* ʻaşḳ ile *şebtest* ṣābitdir, bāḳīdir *ber* üzere *cerīde-i* maʻlūm *ʻālem* cihān *devām* dāʾimā *mā* biz.

Maḥṣūl-i beyt :Aṣla ol kimesne olmaz kĭ anıñ ḳalbi ʻaşḳ-ı ilâhī ile diridir. O kimesne cerīde-i ʻālem üzerinde ṣābitdir. Yaʻnī bizim devām ve beḳāmız gibi o kimesne de cerīde-i ʻālem üzerinde ṣābit olur. Her ne-ḳadar bu ʻālemden ʻālem-i āḫirete gider isek-de sāʾir ʻavām gibi mūtād-ı küllen yine bu dünyāda herkesiñ min cihetüʾr-rūḥāniyye imdādına yetişirüz, dimekdir.

Ṣaḥīfe (388) :

دلا طمع مبر از لطف بی نهایت دوست

چو لاف عشق زدی سر بباز چابك و جست

Dilā ṭamʻa me-bor ez luṭf bī nihāyet dūst

Çu lāf ʻaşḳ zedī ser be-bāz çābok u cest

Maʻānī-yi elfāẓ :*Dilā* gönül *ṭamʻa* ümīd itmek *me-bor* /kesme/ *ez luṭf* maʻlūm *bī-nihāyet* nihāyetsiz *dūst* maʻlūm *çu* çünkĭ *lāf* söz, kelām *ʻaşḳ* maʻlūm *zedī* ururuñ *ser* baş *be-bāz* oynad *çābok* ʻacele *u cest* çabuḳ.

Maḥṣūl-i beyt : Ey gönül! Nihāyetsiz luṭfu olan dostdan ṭamʻa ve ümīdini /kesme/. Yaʻnī ḳaṭʻ-i ümīd itme. Çünkĭ ʻaşḳdan lāf ururuñ. Çabuḳ, ʻacele başını oynad yaʻnī meydān-ı muḥārebede ve Ḥaḳıñ yolunda başını vir. Ḫüdāya kĭ gele

başını meydān-ı muḥārebede ve ḥużūr-ı cānānda raḳṣ ve semā‘ itdirirsiñ. İşte budur ‘aşḳdan lāf urmaḳ şāhım.

Ṣaḥīfe (389) Ḳāle’l-Ḥāfıẓu’ş-Şīrāzī :

من همان دم که وضو ساختم از چشمهٔ عشق

چار تکبیر زدم یکسره بر هر چه که **(145a)**هست

Men hemān dem kĭ vużū sāḫtem ez çeşme-i ‘aşḳ

Çār tekbīr zedem yeksere ber her çĭ kĭ hest

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Men* ben *hemān* ol sā‘at *dem kĭ* ol nefes-kĭ *vużū* abdest *sāḫtem* üzdüm ya‘nī aldım *ez çeşme-i* ma‘lūm *‘aşḳ* ya‘nī ‘aşḳ çeşmesinden *çār* dört *tekbīr* ma‘lūm *zedem* urdum *yeksere* bir uġurdan *ber* üzere *her çĭ* her nesne *kĭ* ḥarf-i rabṭ *hest* vardır.

Maḥṣūl-i beyt : Ben ol sā‘at, ol vaḳt-kĭ ‘aşḳ çeşmesinden abdest aldım. Bir uġurdan cümlesine her ne ki var ise dört tekbīr urdum. Naşıl kĭ mevtānıñ namāzında dört tekbīr alurlar, öylece dünyā ve mā-fīhāyı ölmüş ‘add idüb anlara ve kendüme dört tekbīr urdum. Anlar benim ‘indimde ölmüş gibidir, dimek olur.

Ṣaḥīfe (390) Ḳāle’ş-Şeyḫ Sa‘dī Fī Ḥaḳ?Sühreverdī :

شبی دائم از هول دوزخ نخفت

بکوش امدم صبحکاهی که کفت

چه بودی که دوزخ ز من پر شدی

مکر دیکرانرا رهایی بدی

Şebī dā'im ez hevl dūzaḫ ne-ḫoft

Be-gūş āmedem ṣubḥ-gāhī kĭ goft

Çĭ buvedī kĭ dūzaḫ zi men por şodī

Meger dīgerān-rā rehāyī budī

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Şebī* bir gice *dā'im* 'ale'd-devām *ez hevl* şiddet, ḫavfdan *dūzaḫ* cehennem *ne-ḫoft* uyumadı *be-gūş āmedem* benim ḳulaġıma geldi *ṣubḥ-gāhī* ṣabāḥ vaḳti *kĭ* ḥarf-i rabṭ *goft* didi *çĭ* ne *buvedī* olduydu *kĭ dūzaḫ* cehennem *zi men* benden *porr* ṭolu *şodī* olduydu *meger* illā *dīgerān-rā* başḳalarıñ *rehāyī* ṣalıvirilmiş *budī* olduydu.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḥażret-i Sühreverdi ḳuddise sirruhu'l-'azīz, bir gice ṣabāḥa ḳadar cehennemiñ hevl, şiddetinden uyumamış. Şeyḫ Sa'dī ḳuddise sirruhu buyurır kĭ: ṣabāḥ vaḳti ḳılaġıma geldi-ki, buyurdı-kĭ: ne olduydu, cehennem benimle ṭolu olduydu. Başḳları ṣalıverilmiş olduydu. Ya'nī vücūdum ol-ḳadar büyük oldu-ki cehennemiñ cümlesini iḫāṭa idüb diger bir kimesneye yer ve maḥal ḳalmayaydı, dimekdir.

Ṣaḥīfe (390) :

کسی را دائم اهل استقامت

که باشد بر سر کوی ملامت

ز اوصاف طبیعت پاك مرده

با طلاق هویت جان سپرده

برفته سایه و خرشید مانده

(145b)تمام از کرد خود دامن فشانده

Kesī rā dā'im ehl-i istiḳāmet

Kĭ bāşed ber ser kūy-i melāmet

Zi evṣāf ṭabī'at pāk morde

Bā ṭalāḳ huviyyet cān siperde

Be-refte sāye vu ḫurşīd mānde

Tamām ez gerd ḫod dāmen feşānde

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Kesī rā* bir kimesne *dā'im* 'ale'd-devām *ehl-i istiḳāmet* ṭoġru ve ṭarīḳ-i müstaḳīm ehlinden oldu *kĭ* ḥarf-i rabṭ *bāşed* oldu *ber* üzere *ser* baş *kūy* ḳarye *melāmet* ma'lūm *zi evṣāf* ṣıfatlardan *ṭabī'at* 'anāṣır-ı erba'a *pāk* ma'lūm *morde* ölmüş *bā ṭalāḳ* muṭlaḳ, muḳayyed degil *huviyyet* maḳām, hüviyyet *cān* rūḥu *siperde* ışmarlamış *be-refte* gitmiş *sāye* ẓıll, gölge *vu ḫurşīd* güneş *mānde* ḳalmış *tamām* kāmil[en], tamām[en] *ez gerd* tozdan, ġubārdan *ḫod* kendi *dāmen* etegini *feşānde* silkmiş.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bir kimesne dā'im ehl-i istikāmetdendir ya'nī ṭarīḳ-i müstaḳīm üzeredir. Öyle olan kimesne melāmet köyünüñ başu üzerindedir. Ya'nī anıñ yeri ve maḥalli kūy-i melāmetdir. Ṭarīḳ-i melāmiyun ehlinden dimekdir. Ṭabī'at-ı beşeriyye evṣāfından pāk ve ṭāhir olaraḳ ölmüşdür. Rūḥunu maḳām-ı hüviyyet-i muṭlaḳaya ışmarlamışdır. Ya'nī anıñ rūḥu maḳām-ı hüviyyeti muṭlaḳada/dır. Öyle olan ādemiñ gölge ve sāye gibi olan vücūdu gitmişdir. Ancaḳ

güneş gibi rūḥu ḳalmışdır/. Tamām[en] kendi etegini ġubārdan, tozdan silkmişdir. Ya‘nī vücūd etegini ma‘ṣiyyet ve şirk-i ġubārından pāk ve ṭāhir itmişdir, dimek olur.

Ṣaḥīfe (390) :

غره مشو بان که جهانت عزیز کرد

ای بسی عزیز را که جهان کرد زود خوار

مارست این جهان و جهانجوی مارکیر

وز مارکیر مار بر ارد کهی و مار

Ġırre me-şov bān kĭ cihānet ‘azīz kerd

Ey besī ‘azīz rā kĭ cihān kerd zūd ḫˇār

Mārest īn cihān u cihān-cūy mār-gīr

Vez mār-gīr mār ber āred gehī vu mār

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ġırre* maġrūr *me-şov* olma *bān* ism-i işāret *kĭ* ḥarf-i rabṭ, ol nesneye kĭ *cihānet* dünyā seni *‘azīz* żıdd-ı ẕelīl *kerd* eyledi *ey* ḥarf-i nidā *besī* çoḳ *‘azīz rā* ‘azīzleriñ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *cihān* dünyā *kerd* eyledi *zūd* tez, ‘acele *ḫˇār* ḫor ve ḥaḳīr *mārest* ḥayye, yılandır *īn* bu *cihān* dünyā *u cihān-cūy* dünyā ṭaleb idici, arayıcı *mār-gīr* yılan ṭutıcı dimekdir *vez ez* –den *mār –gīr* yılan ṭutucidan *mār* yılan *ber āred* yuḳarı getürir ya‘nī çıḳarır *gehī* ba‘żı vaḳt *vu mār***(146a)**intiḳām.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ol nesne kĭ dünyāsını anıñla ‘azīz itdi. Aña maġrūr olma ya‘nī gerek manṣıb gerek zenginlik ve sā’ir bu gibi insānı ‘azīz iden şeyler. Ey çoḳ

‘azīzleriñ dünyā tez, ‘acele ḫor ve ḥaḳīr eyledi. Fi’l-meşel bu dünyā yılandır ve dünyāyı ṭaleb idici yılan ṭutucıdır. Yılan ṭutucıdan yılan ba‘żı kere intiḳām çıḳarır, alur. Ya‘nī yılan ṭutucıyı ba‘żı yılan ṣoḳar dimekdir. İşte bu dünyāda yılandır; hem ṣoḳan hem de zehriyle birgün seni telef ider. Anıñ içün bu yılanı ṭutmaḳdan vazgeç. Māl ?mār der ya‘nī māl yılandır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (391) :

مبر طاعت نفس شهوت پرست

که هر ساعتش قبلهٔ دیکرست

Me-bor ṭā‘at nefs şehvet perest

Kĭ her sā‘ateş ḳıble-i dīgerest

(226)ṣaḥīfede ẕikr u beyān olındıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe Ḳāle’s-Sa‘dī :

شنیده ام که بقصاب کوسفندی کفت

در ان زمانکه بخنجر سرش ز تن ببرید

جزای هربن خاری که خورده ام دیدم

کسی که پهلوی چربم خورد چه خواهد دید

Şenīdeʿem kĭ be-ḳaṣṣāb gūsfendī goft

Der ān zamān-kĭ be-ḫançer sereş zi ten be-borīd

Cezāy herbon ḫārī kĭ ḫordeʿem dīdem

Kesī kĭ pehlevī çorbom ḫored çĭ ḫ ̌āhed dīd

Maʻānī-yi elfāẓ :*Şenīdeʿem kĭ* işitdim-kĭ *be-ḳaṣṣāb* ḳoyun boġazlayan /ādeme/ *gūsfendī* /ḳuzu/ *goft* didi *der ān zamān-kĭ* ol zamān-kĭ *be-ḫançer* bıçaḳ ile *sereş* o ḳuzunuñ başını *zi ten* vücūdundan *be-borīd* ḳaṭʻ itdi, eyletdi *cezāy* maʻlūm *herbon* dibinde *ḫārī kĭ* dikeniñ kĭ *ḫordeʿem* yemişdim *dīdem* gördüm *kesī kĭ* bir kimesne kĭ *pehlevī* bıçaġı *çorbom* yaġlu *ḫored* yer *çĭ* ne *ḫ ̌āhed* ister ise *dīd* görür.

Maḥṣūl-i ebyāt :Şeyḫ Saʻdī buyurur kĭ: İşitdim-kĭ /bir ḳuzu/ ḳaṣāba didi, ol zamān kĭ ḫançeri ve bıçaġı anıñ başına ḳoyub başını vücūdundan ḳaṭʻ itdikde /ḳuzu didi/: her bir dikeniñ dibinde olan yeşil, güzel körpe otları yer idim, anıñ cezāsını gördüm. Bir kimesne kĭ yaġlu ḳuzunuñ bacaġını yedi ne ister ise görür. Yaʻnī anıñ cezāsını ne ister ise anı görür dimekdir. Naşıl kĭ o bīçāre ḳuzu dikeñ diblerinde kĭ güzel otları telef iderdi, anıñ cezāsını gördü. Sen-de naşıl kĭ öyle yaġlu **(146b)**ḳuzunuñ yaġlu bacaġını yersiñ, elbette bunuñ cezāsını görürsüñ. Görmemek ister iseñ bir bacaġını sen ye, diger bacaġını-da fuḳarāya vir. Belkĭ bunuñla mükāfāt alursuñ ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (391) :

بناز و نعمت دنیا منه دل

که دل بر داشتن کاریست مشکل

Be-nāz u ni‘met-i dunyā me-nih dil

Kĭ dil ber dāşten kārīst muşkil

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Be-nāz* ma‘lūm *u ni‘met* ma‘lūm *dunyā* ma‘lūm *me-nih* ḳoyma *dil* göñül *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *dil* göñül *ber* yuḳarı *dāşten* ṭutmaḳ *kārīst* işdir *muşkil* ma‘lūm.

Maḥṣūl-i beyt :Dünyānıñ nāz u ni‘metine göñül ḳoyma. Dünyā manṣıb ve ni‘metlerine göñül virme. Zīrā kĭ ṣoñra bundan göñlü yuḳarı ṭutmaḳlıḳ müşkil işdir. Ya‘nī bir kere bunlara göñül virir iseñ ṣoñra bunlardan göñlünü ḳaldırmaḳ müşkil kārdır, zor işdir. Öyle ise ibtidādan bunlara meyl u muḥabbet itme dimekdir.

Ṣaḥīfe (391) :

همی آید از حق ندا متصل

نجوع ترانی تجرد تصل

Hemī āyed ez Ḥaḳ nidā muttaṣıl

Ne-cū‘ terānī tecerrud taṣil

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Hemī* dā’imā *āyed* gelür *ez Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳdan *nidā* ma‘lūm *muttaṣıl* birbirini müte‘āḳib *ne-cū‘* sen aç ol *torānī* beni görürsüñ *tecerrud* mücerred ol *taṣil* baña vāṣıl olursuñ.

Maḥṣūl-i beyt : Cenāb-ı Ḥaḳdan dā’imā ḳullarına birbirini müte‘āḳib nidā gelür. Kĭ beni görmek ister iseñ aç ol ya‘nī çoḳ ṭa‘ām itme; baña vāṣıl olmaḳ ister iseñ bu dünyā ve mā-fīhādan tecerrüd it, ṣoyul kĭ baña vāṣıl olasıñ. Ya‘nī dünyā ve mā-fīhāya muḥabbet itme dimekdir.

Ṣaḥīfe (391) :

قدم باید اندر طریقت نه دم

که اصلی ندارد دم بی قدم

Ḳadem bāyed ender ṭarīḳat ne dem

Kĭ aṣlī ne-dāred dem bī ḳadem

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ḳadem* ayaḳ *bāyed* gerek *ender* içinde *ṭarīḳat* on iki ṭuruḳ-ı ‘aliyye *ne* degil *dem* nefes *kĭ* ḥarf-i rabṭ *aṣlī* aṣl, esās *ne-dāred* ṭutmaz *dem* nefes *bī ḳadem* ayaḳsız.

Maḥṣūl-i beyt :Ṭarīḳat-ı ‘aliyyede ayaḳ ṭutmaḳ gerekdir. Yoḫsa nefes degildir. Ya‘nī ṣābit ḳadem olmaḳdır. /Söz ile, kelām ile, lāf ile degildir/. Zīrā aṣl u esās temel nefes /kelām, söz/ ṭutmaz. /Ancaḳ ḳadem ve sa‘y u ġayret/, temel ayaḳ , temel ayaḳ ṭutar. Ya‘nī ṭarīḳ-i ‘aliyye ve ṣırāṭ-ı müstaḳīm üzere ṣābit ḳadem olmaḳ gerekdir. **(147a)**Yoḫsa birṭaḳım kelām-ı meşāyiḫ ve dervīşānıñ sözlerini söylemek ile insān ehl-i ṭarīḳ olmaz. Ḥelvā dimekle aġız ṭatlu olmaz. Ḥelvāyı ekl ile damaġ lez̲z̲et bulur.

Ṣaḥīfe (392) :

حقا که بی متابعت سید رسل

هرکز کسی بمنزل مقصود ره نیافت

از هیچ او بهیچ دری ره نمی دهند

انرا که ز استانهٔ او روی دل بتافت

Ḥaḳā kĭ bī mutāba‘at seyyid rusul

Hergiz kesī be-menzil maḳṣūd reh ne-yāft

Ez hīç ū be-hīç derī reh nemī dehend

Ānrā kĭ zi āstāne-i ū rūy dil betāft

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ḥaḳā kĭ* ḥaḳīḳatde, ṣaḥīḥ, eṣaḥḥ budur kĭ *bī mutāba‘at* teb‘iyyet itmeksizin *seyyid rusul* ṣalla’llâhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretlerine *hergiz* aṣla ve ḳaṭ‘ā *kesī* bir kimesne *be-menzil* yer, maḥal *maḳṣūd* emel ve ārzūsu olan *reh* yol *ne-yāft* bulamadı *ez hīç* hiçden, yoḳdur *ū* żamīr, o kimesne *be-hīç* hīç *derī* bir ḳapuya *reh* yol *nemī dehend* virmedi *ānrā kĭ* o kimesne kĭ*(e)zi āstāne-i ū* żamīr, rusule rāci‘dir, Efendimiziñ ḳapusundan *rūy* yüz *dil* göñül *betāft* çevirdi, döndürdü.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḥaḳā kĭ ṣaḥīḥ, eṣaḥḥ olan söz budur kĭ ṣalla’llâhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretlerine mutāba‘at itmeksizin bir kimesne aṣla ve ḳaṭ‘ā menzil-i maḳṣūdına yol bulamadı ve hem bulamaz. O kimesne hiçden, yoḳdan hiçbir ḳapuya yol virmedi. Ya‘nī hiç, yoḳ olan şeyden hiçbir ḳapuya yol yoḳdur. Ancaḳ berdār olan yoldan ve berdār olan ḳapudan yola, ḳapuya yol vardır. İşte o yol o ḳapuda Efendimize mutāba‘at yolu ve ḳapusudur. Bu yolu ve bu ḳapuyu bulamayan içün menzil-i maḳṣūda yol yoḳdur. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳa taḳarrüb Efendimize mütāba‘at ile olur. Bu köpriden Ḥaḳḳa yol vardır, başḳa köprü yoḳdur. Öbür ṭarafa gitmek ister iseñ elbette bu köpriden geçeceksiñ ‘azīzim. O kimesne kĭ Efendimiziñ ‘atabe-i sa‘ādet-i risālet-penāhīlerinden göñül yüzini çevirdi, o kimesne içün yol yoḳdur. Cümle ḳapular mesdūd, istedigi ḳadar bu ṣaḥrā-yı fenāda dolaşsun. Ḥattá Efendimiziñ ḳapusuna yüzini döndürünceye ḳadar.

Ṣaḥīfe (392) :

اکر مرده مسکین زبان داشتی

بفریاد و زاری **(147b)**فغان داشتی

که ای زندهٔ هست امکان کفت

لب از ذکر حق چون مرده برهم مخفت

چو ما را بغفلت بشد روزکار

تو باری دمی چند فرصت شمار

Eger morde miskīn zebān dāştī

Be-feryād u zārī fiġān dāştī

Kĭ ey zinde-i hest imkān goft

Leb ez ẕikr-i Ḥaḳ çun morde berhem me-ḫoft

Çu mā rā be-ġaflet be-şod rūzgār

To bārī demī çend fırṣat şomār

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Eger morde* ölmüş *miskīn* ma‘lūm *zebān* dil, lisān *dāştī* ṭutaydı *be-feryād* feryād *u zārī* iñlemek *fiġān* āh, efġān *dāştī* ṭutardı *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ey* ḥarf-i nidā *zinde-i* diri *hest* vardır *imkān* mümkün *goft* söyle *leb* dudaḳ *ez ẕikr-i Ḥaḳ*

Cenāb-ı Ḥaḳıñ ẕikrinden *çun* gibi *morde* ölmüş *berhem* birbirine *me-ḫoft* ḳapama *çu* çünkĭ *mā rā* bize *be-ġaflet* ma‘lūm *be-şod* gitdi *rūzgār* eyyām *to* sen *bārī* bir kere *demī çend* birḳaç nefes *fırṣat* ma‘lūm *şomār* ṣay, bil.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger ölmüş ādem miskīn, bīçāre lisān ṭutaydı, öldükden ṣoñra lisāna tekellüme geleydi; feryād, zārī, āh u efġān ṭutardı. Böyle efġān, āh, enīn iderdi kĭ bize dir idi. Ey diri, ḥayātda olan insānlar! İmkān vardır ya‘nī siziñ içün şimdi mümkündür. Söyle Cenāb-ı Ḥaḳıñ ẕikrini eyle. Cenāb-ı Ḥaḳıñ ẕikrinden ölmüş ādem gibi dudaġını ḳapama. Biz ẕikr-i Ḥaḳdan dudaġımızı ḳapadıḳ, sen ḳapama. Zīrā ṣonu fenādır. Biz gördük görecegimizi dimekdir. Zīrā bizim eyyāmımız ġaflet ile gitdi. Bari sen birḳaç dem, birḳaç nefes fırṣat ṣay ve ‘add eyle de ẕikr-i Ḥaḳdan bizim gibi ġāfil olma. Aman birāder, ‘azīzim biz öldük, gördük; siz de ölüp göreceksiz. Bari ölmeden evvel tedārik üzere olasıñız dimekdir.

Ṣaḥīfe (392) :

خوش بود کر محك تجربه آید بمیان

تا سیه روی شود هر که دروغش باشد

Ḫōş būd ger miḥekk tecrube āyed be-miyān

Tā siyeh rūy şeved her kĭ durūġeş bāşed

(36)ṣaḥīfede ẕikr u beyān olındıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (393) :

نه منعم بمال از کسی بهترست

خر را جل اطلسی بپوشد**(148a)**خرست

هنر باید و فضل و دین و کمال

که که آید و که رود جاه و مال

پسندیده رایی که بخشید و خورد

جهان از پی خویشتن کرد کرد

Ne mun‘im be-māl ez kesī bihterest

Ḫar rā col aṭlasī be-pūşed ḫarest

Honer bāyed u fażl u dīn u kemāl

Kĭ geh āyed u geh reved cāh u māl

Pesendīde rāyī kĭ baḫşīd u ḫored

Cihān ez pey ḫ ̆īşten gird kerd

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ne* degil *mun‘im* in‘ām idici *be-māl* māl ile *ez kesī* bir kimesneden *bihterest* ziyāde güzeldir *ḫar rā* eşege, ḥimāra *col* ma‘lūm ṣırtına örtdükleri *aṭlasī* ma‘lūm *be-pūşed* örte *ḫarest* eşekdir *honer* ma‘lūm *bāyed* gerek *u fażl u dīn u kemāl* bunlar ma‘lūmdur *kĭ* ḥarf-i rabṭ *geh* ba‘żı *āyed* gele *u geh* ba‘żı *reved* gider *cāh* manṣıb *u māl*ma‘lūm *pesendīde* begenilmiş, maḳbūldür *rāyī kĭ* efkār kĭ *baḫşīd* iḥsān ve ı‘ṭā ider *u ḫored* yer, ekl ider *cihān* dünyā *ez pey ḫ ̆īşten* kendüsi içün *gird* cem‘ *kerd* ider.

Maḥṣūl-i ebyāt :Māl ile in‘ām idici, ādem bir kimesneden ziyāde eygü degildir. Ya‘nī zengin ādem in‘ām ve iḥsān itmekle başḳalarından ziyāde eygü olmaz. Zīrā kĭ māl Cenāb-ı Ḥaḳıñdır. Sen ara yerde bir vāsıṭa ve bir sebeb iletseñ eşege, ḥimāra aṭlasdan çul örtseñ yine eşekdir, yine ḥimārdır. Ṣırtındaki aṭlas aña bir fā’ide virmez ve ḥimārlıḳdan çıḳarub ‘Arab atı itmez, yine eşekdir. Lâkin ‘Arab atına aṭlas çul örtseñ yaḳışur kĭ ḳıymet-i bahāsı üçyüz, dörtyüz lirāya var. İşte hüner u faż-i dīn u kemāl gerekdir insāna. Yoḫsa ḫalḳa in‘ām ve iḥsān ile iftiḫār itmesün. Zīrā kĭ manṣıb ve māl denilen şey’ ba‘żı kere gelür, ba‘żı kere gider. Bunlar Ḥaḳıñ misāfirleriñ gibidir. Bunuñla iftiḫār olunmaz. Ancaḳ insān ẕātında insān olmaḳdır. Ol re’y ve efkār maḳbūldür kĭ ḫalḳa iḥsān ider ve kendüsi-de yer, ekl ider. Dünyāyı ancaḳ kendüsi içün cem‘ eylemişdir. Yoḫsa arḳasından yaġma idiciler vāriş-i feshā içün cem‘ eylememişdir. Evet nā-ḫalefā-yı vāriş hem nefs u hevāsında yer ve içer hem-de vaḳtiyle olmadı deyü şetem ider. Böyle **(148b)**vārişlere bıraḳmadan ise Ḥaḳ yoluna ṣarf itmek evlādır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (393) :

پریشان کن امروز کنجینهٔ چست

که فردا کلیدش نه دردست تست

تو با خود ببر توشهٔ خویشتن

که شفقت نیاید ز فرزند و زن

بخیل توانکر بدینار و سیم

طلسمت بالای کنجی مقیم

ازان سالها می بماند زرش

که لرزد طلسمی چنین بر سرش

بسنك اجل ناکهان بشکنند

با سود کی کنج قسمت کنند

چون در زندکانی بدی با عیال

کرت مرك خواهند از ایشان منال

تو غافل در اندیشهٔسود مال

که سرمایهٔعمر شد پایمال

بکن سرمهٔ غفلت از چشم پاك

که فردا شوی سرمه در چشم خاك

Perīşān kon imrūz gencīne-i çost

Kĭ ferdā kilīdeş ne der dest tost

To bā ḫod be-bor tūşe-i ḫ ̌īşten

Kĭ şefḳat ne-yāyed zi ferzend u zen

Baḫīl tevān-ger be-dīnār u sīm

Ṭilismet bālāy gencī muḳīm

Ez ān sālhā mī be-māned zereş

Kĭ lerzed ṭilismī çenīn ber sereş

Be-seng-i ecel nāgehān be-şikenend

Bā sūdegī genc ḳısmet konend

Çun der zindegānī be-dey bā ʻıyāl

Geret morg ḫˇāhend ez īşān me-nāl

To ġāfil der endīşe-i sūd māl

Kĭ sermāye-i ʻomr şod pāymāl

Be-kon sorme-i ġaflet ez çeşm pāk

Kĭ ferdā şevī sorme der çeşm ḫāk

Maʻānī-yi elfāẓ :*Perīşān* dağınıḳ *kon* eyle *imrūz* bugün *gencīne-i* ḫazīne *çost* çabuḳ, ʻacele *kĭ* zīrā *ferdā* yarın *kilīdeş –eş* żamīr, ḫazīneye rāciʻdir *kilīd* miftāḥı *ne* degil *der* ẓarfiyyet *dest* el *tost* seniñ *to* sen *bā ḫod* kendüñ ile *be-bor* ilet, götür *tūşe-i* azıḳ *ḫˇīşten* kendüniñ *kĭ* zīrā *şefḳat* maʻlūm *ne-yāyed* gelmez *zi ferzend* oġuldan *u zen* ḳarıdan *baḫīl* żıdd-ı seḫā *tevān-ger* zengin *be-dīnār* aḳçe *u sīm* gümüş *ṭilismet*

ṭılsımdır *bālāy* üzerinde *gencī* ḫazīne *muḳīm* oturıcı *ez ān* ism-i işāret, andan *sālhā* sālıñ cem‘īdir, seneler *mī be-māned* ḳaldı ḳalur *zereş –eş* żamīr, o ādeme rāci‘dir *zer* altun *kĭ* ḥarf-i rabṭ *lerzed* titrerler *ṭilismī* ma‘lūm *çenīn* böylece *ber sereş –eş* żamīr, ḫazīneye rāci‘dir, başı üzerinde *be-seng* ṭaş ile *ecel* ma‘lūm *nāgehān* añsızıñ *be-şikenend* ḳırarlar *bā sūdegī* āsūdelik ile, ḳolaylıḳ ile *genc* ḫazīneyi *ḳısmet* taḳsīm *konend* iderler *çun* çünkĭ *der* ẓarfiyyet *zindegānī* ḥayātda, dirilikde *be-dey* aydañ *bā ‘ıyāl* evlād, ‘ıyāl,ḥarem ile**(149a)** *geret eger –et* saña *morg* ölüm *ḫ ̆āhend* ister/ler/ *ez īşān* żamīr-i cem‘dir, anlardan *me-nāl* /incinme/ *to*sen *ġāfil* ma‘lūm *der* ẓarfiyyet *endīşe* efkār *sūd* fā’ide *māl* ma‘lūm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *sermāye* ma‘lūm *‘omr* ḥayāt *şod* oldu *pāymāl* ayaḳ altında *be-kon* eyle *sorme-i* göze çekilen kuḥl *ġaflet* ma‘lūm *ez çeşm* gözden *pāk* ṭāhir *kĭ* zīrā *ferdā* yarın *şevī* olursuñ *sorme* ma‘lūm *der*ẓarfiyyet *çeşm* göz *ḫāk* ṭopraḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt :‘Acele, çabuḳ bugün ḫazīneyi perīşān eyle, ṭaġıd. Fuḳarā ve żu‘afāya iḥsān eyle kĭ yarın ya‘nī yevm-i maḥşerde veyāḫūd öldükden ṣoñra o ḫazīneniñ kilidi, miftāḥı seniñ elinde degildir, mīrāṣcılar elindedir. Sen kendiñ kendi azıġını ilet. Ya‘nī ḥayātda iken āḫiretine lāzım gelen şeyleri kendi elinle gönder kĭ ṣoñra oġul ve ḳarıdan şefḳat ve merḥamet gelmez. Ya‘nī anlar babamıza veya zevceme şu ḫayrātı yapalım deyü bir şey’ yapmazlar. Zengin olan, baḫīl ādem fi’l-meşel aḳçe ve gümüş ṭılsımıdır. Ṭılsım gibi ḫazīneniñ üzerinde oturmuşdur. Anıñ içün öyle olan ādemiñ senelerce altunu ḳalur, bir şey’ olmaz. Kĭ ṭılsım o ḫazīneniñ başı üzerinde yatar. Bir aḳçe telef olmasun deyü añsızıñ ecel ṭaşı o ṭılsım olan ādemi ḳırar ya‘nī eceli gelür, ölür. Āsūde ve rāḥatla o ḫazīneyi taḳsīm iderler vārişler dimekdir. Çünkĭ ḥayātda olan ve ‘ıyāl ṣāḥibi idiñ. Şimdi bunlar güzelce ḫazīneyi taḳsīm itdiler. Buña muḳābil eger ehl-i inṣāf iseler bir fātiḥa oḳurlar, degil iseler birṭaḳım lāyıḳsız sö[z]ler ile şurada burada telef iderler ve’s-selām. İşte bu evlād ve ‘ıyāl seniñ ölümünü isterler. Anlardan menāl olmaya, incinme. Sen ġāfilsiñ, māl fā’idesiyle, efkārıyle kĭ bu endīşe ile sermāye-i ‘ömrüñ pāymāl oldu, ayaḳ altında ḳaldı. Ġaflet sürmesini gözünden pāk eyle. Zīrā kĭ yarın ḫākiñ gözine sürme olursuñ. Ya‘nī ḳabirde türāb **(149b)**olub yer seni gözine sürme gibi çeker dimekdir.

Ṣaḥīfe (394) :

ندهد هوشمند روشن رای

بفرومایه کارهای خطیر

بوریا باف اگرچه بافنده است

نبرندش بکار گاه حریر

Ne-dehend hūşmend rovşen re'y

Be-furūmāye kārhāy ḫeṭīr

Būriyā bāf egerçĭ bāfende est

Ne-borendeş be-kār gāh ḫerīr

Ma'ānī-yi elfāẓ :*Ne-dehend* virmez *hūşmend* 'aḳıllu *rovşen* ṣāf *re'y* efkār *be-furūmāye* māyesi alçaḳ ādeme *kārhāy* kārıñ cem'īdir, işler *ḫeṭīr* muḫāṭaralı *būriyā* ḥaṣır *bāf* doḳuyıcı *egerçĭ* gerçĭ *bāfende est* doḳuyıcıdır *ne-borendeş –eş* żamīr, ḥaṣır doḳuyıcıya rāci'dir, anı iletmezler *be-kār* işe *gāh* kārḫāne *ḫerīr* ipek.

Maḥṣūl-i ebyāt : Re'y ve efkārı parlaḳ ṣāf olan 'aḳıllu ādem muḫaṭaralı işleri ferūmāye olan alçaḳ, denī ādeme virmez. Çünkĭ ḥaṣırdoḳuyıcı gerçĭ ismi doḳuyıcıdır. Lâkin ipek doḳunan kārḫāneye ḥaṣırdoḳuyıcıyı getürmezler. Zīrā ḥaṣır doḳuması başḳa ipekden bir şey' doḳuması başḳa olduġı içün 'azīzim.

Ṣaḥīfe (395) :

مهل كه عمر به بيهوده بكذرد حافظ

بكوش و حاصل عمر عزيز را در ياب

Mehl kĭ ‘omr bih beyhūde be-goẕered Ḥāfıẓ

Be-gūş u ḥāṣıl ‘omr ‘azīz-rā der-yāb

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Mehl* mühlet *kĭ* ḥarf-i rabṭ *‘omr* ḥayāt *bih* eygüdür *beyhūde* nāfile *be-goẕered* geçirme *Ḥāfıẓ* ey Ḥāfıẓ *be-gūş*sa‘y ve ġayret *u ḥāṣıl* maḥṣūl, netice *‘omr* ḥayāt *‘azīz-rā* muḥterem *der yāb* bulursuñ.

Maḥṣūl-i beyt : Ey Ḥāfıẓ ‘ömrine mühlet virmek eygüdür kĭ ‘ömrüñ beyhūde geçmesün. Sa‘y ve ġayret eyle ‘ömr-i ‘azīziñ maḥṣūl ve neticesini bulursuñ. Ya‘nī ‘ibādet ve ṭā‘ate sa‘y ve ġayret idersiñ, ‘ömrini beyhūde geçirmezsiñ. Bunuñ maḥṣūl ve neticesi dāreyn-i selāmet ve rāḥatıdır. Bundan eygü maḥṣūl olmaz. Zīrā niyyet-i ḫāliṣe ile olan ‘ābidler iki cihānda rāḥat ve selāmetdir.

Ṣaḥīfe (395) :

نفس از همنفس بكيرد خوى

بر حذر باش از لقاى خبيث

باد چون بر فضاى بد كذرد

بوى بد كيرد از هواى خبيث

Nefis ez hem-nefes be-gīred ḫūy

Ber ḥaẕer bāş ez liḳā-yı ḫabīş

Bād çun ber feżā-yı bed goẕered

Būy-ı bed gīred ez hevā-yı ḫabīş

(162) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur. Oraya mürāca‘at oluna.

(150a)Ṣaḥīfe (396) /Ḳāle’s-Sa‘dī/ :

با بدان یار کشت همسر لوط

خاندان نبوتش کم شد

سك اصحاب کهف روزی چند

پی مردم کرفت و مردم شد

Bā bedān yār geşt hem-ser-i Lūṭ

Ḫānedān-ı nubuvveteş kem şod

Seg-i aṣḥāb-ı kehf rūzī çend

Pey-i merdom girift u merdom şod

Ma‘ānī-yi elfāẕ :*Bā bedān* bediñ cem‘īdir, kötüler ile *yār* dost, aḥbāb, /yoldāş/ *geşt* oldu *hem-ser* /başdāş dimek/, ḥaremi /murāddır/ *Lūṭ* ‘aleyhi’s-selām

ḫānedān ehl-i beyt *nubuvveteş –eş* żamīr, Lūṭ ‘aleyhi’s-selāma rāci‘dir, *nubuvvet* ma‘lūm *kem* noḳṣān, żāyi‘ dimekdir *şod* oldu *seg* kelb *aṣḥāb-ı kehf* ma‘lūm *rūzī çend* birḳaç gün *pey* arḳasında *merdom girift vu merdom* insān *girift* ṭutdu u *merdom* insān *şod* oldu.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḥażret-i Lūṭ ‘aleyhi’s-selāmıñ ḥaremi kötüler ile yār, dost oldu. Anıñ nübüvvet ḫānedānı żāyi‘ ve telef oldu. Aṣḥāb-ı kehfiñ köpegi birḳaç gün insānıñ arḳasını ṭutdu. Ya‘nī aṣḥāb-ı kehfiñ arḳasına düşüb gitdi, insān oldu. Ya‘nī anlarıñ sāyesinde insān gibi dāḫil-i cennet olacaḳdır. Lâkin Ḥażret-i Lūṭ ḥaremi olduġı ḥālde kötülere yār olmasıyla o başḳa maḥale dāḫil olur dimekdir.

Ṣaḥīfe (396) Ḳāle Mevlānā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

كر تو سنك صخره و مرمر شوى

چون بصاحب دل رسى كوهر شوى

Ger to seng ṣeḫre u mermer şevī

Çun be-ṣāḥib-i dil resī gevher şevī

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ger* eger *to* sen *seng* ṭaş *ṣeḫre* ḳaya *u mermer* ma‘lūm cilālı ṭaş *şevī* olasıñ *çun* çünkĭ *be-ṣāḥib-i dil* göñül ṣāḥibine *resī* ulaşasıñ *gevher* mücevher denilen ṭaş *şevī* olursuñ.

Maḥṣūl-i beyt : Eger sen ṭaş ve ḳaya ve mermer olasıñ. Çünkĭ ṣāḥib-i dile ulaşursuñ, yetişirsiñ, mücevher olursuñ. Ya‘nī öyle ‘ādī ṭaş ve ḳaya ve mermer gibi hiç ḳadr-i ḳıymet ṭutmadıġıñ ḥālde ehlullâh-ı ‘iẓām ḫażerātına bende olursuñ. Anlarıñ himmetleriyle mücevher gibi dünyā ve āḫiretde maḳbūl ve mu‘teber olursuñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (396) :

ترا دنیا همی کوید شب و روز

که هان از صحبتم پرهیز و پرهیز

مده خود را فریب از رنك و بویم

که هست این خندهٔ من(**150b**)کریه آمیز

Torā dunyā hemī gūyed şeb u rūz

Kĭ hān ez ṣoḥbetem perhīz u perhīz

Me-dih ḫod rā firīb ez reng u būyem

Kĭ hest īn ḫande-i men girye āmīz

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Torā* saña *dunyā* ma‘lūm *hemī* böylece *gūyed* söyler *şeb* gice *u rūz* gündüz *kĭ* ḥarf-i rabṭ *hān* āgāh ol *ez ṣoḥbetem* benim muṣāḥabetimden *perhīz* ma‘lūm *u perhīz* te’kīd içündür *me-dih* virme *ḫod rā* kendüne *firīb* aldanmaḳ *ez reng*el vāndan ve renkden *u būyem* benim ḳoḳumdan *kĭ hest* vardır *īn* bu *ḫande-i* gülmek *men* ben *girye* aġlamaḳ *āmīz* ḳarışıḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Saña dünyā gice ve gündüz böylece söyler kĭ āgāh ol, uyan, ġaflet itme. Benim muṣāḥabetimden ya‘nī baña yaḳın olmaḳdan perhīz perhīz ile benim ḳoḳumdan ve rengimden kendüne aldanmaḳ virme. Ya‘nī benim dürlü dürlü renk ve elvānıma ve güzel ḳoḳuma ṣaḳın aldanma. Kĭ bu benim gülmekligim vardır. Bu gülme aġlamaḳ ḳarışıḳdır. Ya‘nī birḳaç gün seniñ yüzine güler isem ṣaḳın aldanma. Zīrā kĭ bu gülmem seni ṣoñra aġlatmaḳ içündür. Ya‘nī ḥelvānıñ içinde

zehir vardır. Öyle ḳoḳusu güzel, rengi ā‘lā çini ṭabaḳ içinde duran ḥelvāya aldanub yeme. Zīrā anıñ içi zehir ile ṭatludur. Ṣoñra seni helāk ider sulṭānım.

Ṣaḥīfe (396) :

بناز و نعمت دنیا منه دل

که دل بر داشتن کاریست مشکل

Be-nāz u ni‘met-i dunyā me-neh dil

Kĭ dil ber dāşten kārīst muşkil

(391) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur. Oraya mürāca‘at.

Ṣaḥīfe (397) :

غم و شادمان نماند و لیك

جزای عمل ماند و نام نیك

کرم پای دارد نه دیهیم و تخت

بده کز تو این ماند ای نیکبخت

مکن تکیه بر ملك و جاه و حشم

که پیش از تو بودست و بعد از تو هم

Ġamm u şādmānī ne-māned u līk

Cezāy ‘amel māned u nām nīk

Kerem pāy dāred neh deyhīm u taḫt

Be-dih kez to īn māned ey nīk-baḫt

Me-kon tekye ber mulk u cāh u ḥeşem

Kĭ pīş ez to buvedest u ba‘d ez to hem

(290) ṣaḥīfede ẕikr olundığından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (397) :

بدی را بدی سهل باشد جزا

اکر مردی احسن الی من اساء

Bedī-rā bedī sehl bāşed cezā

Eger merdī aḥsin ilá men esā

(361)ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur, mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (398)Ḳāle Mevlānā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

درد پشتم داد حق تا من زخواب

بر جهم در نیم شب با سوز و تاب

دردها بخشید حق از لطف **(151a)**خویش

تا نخسبم جمله شب چون کاو میش

Derd poştem dād Ḥaḳ tā men zi ḫ ̌āb

Ber cehem der nīm şeb bā sūz u tāb

Derdhā baḫşīd Ḥaḳ ez luṭf ḫ ̌īş

Tā ne-ḫosbem comle şeb çun gāvmīş

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Derd* ma‘lūm *poştem* arḳam, ẓehrem *dād* iḥsān*Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳıñ *tā* ḥattá *men* ben *zi ḫ ̌āb* uyḳudan *ber cehem* ṣıçrayam *der* ẓarfiyyet *nīm* yarım, nişf *şeb* gice *bā sūz* yanmaḳ *u tāb* ḥarāret ile *derdhā* derdiñ cem‘īdir, derdler *baḫşīd* iḥsān*Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳıñ *ez luṭf* kerem, luṭfundan *ḫ ̌īş* kendü *tā* ḥattá *ne-ḫosbem* uyuyam *comle* hep *şeb* gice *çun* gibi *gāvmīş* ṣu ṣıġırı.

Maḥṣūl-i ebyāt : Benim arḳamıñ, ẓehremiñ derd aġrısı Cenāb-ı Ḥaḳıñ bir iḥsānı, bir ‘ināyeti olub ḥattáben uyḳudan gice yarusu yanmaḳ ve ḥarāretle ṣıçrayam. Ya‘nī arḳamıñ aġrısından luṭf-ı leylde o derd beni uyandırır derler. ‘İlletler Cenāb-ı Ḥaḳıñ kendü luṭf u iḥsānından ḳollarına baḫşiş ve iḥsānı olduġından buña āh vāh itmemeli. Belkĭ teşekkür ve ḥamd itmeli. Zīrā kĭ ben ṣu ṣıġırı gibi bütün gice ṣabāḥa ḳadar uyumaḳ içün bir iḥsāndır. Çünkĭ herkes uyḳuda ṣıġırlar, ḥayvānlar gibi yatar. Sen derd ve ‘illet sebebiyle uyanıḳ olub Cenāb-ı Ḥaḳḳa tażarru‘ ve niyāz idersiñ. Muḳābelesinde cezā-yı ‘aẓīmeye nā’il olursuñ. Bundan büyük iḥsānı-mı olur.

Ṣaḥīfe (398) :

مشکل آید خلق را تغییر خلق

انکه بالذات است کی زائل شود

اصل طبع است و همه اخلاق فرع

فرع لابد اصل را مائل شود

Muşkil āyed ḫalḳ rā taġyīr ḫulḳ

Ānkĭ bi’z-zāt est key zā’il şeved

Aṣl ṭab‘ est u heme aḫlāḳ fer‘

Fer‘ lā bed aṣl rā mā’il şeved

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Muşkil* muta‘assır, zor *āyed* geldi *ḫalḳ rā* maḫlūḳa *taġyīr* taḥvīl, tebdīl *ḫulḳ* aḫlāḳ *ānkĭ* ol nesne kĭ *bi’z-zāt* ḥaḳīḳatde *est* –dir *key* ḳaçan *zā’il* ma‘lūm *lā bed* ayrılıḳ yoḳdur *aṣl rā* aṣla, ḥaḳīḳate *mā’il* meyl idici *şeved* olur.

Maḥṣūl-i ebyāt : Maḫlūḳa, insānlara müşkil ve muta‘assır ve zor geldi aḫlāḳını tebdīl ve taġyīr itmek. Zīrā kĭ ol nesne kĭ zātıdır, ḥaḳīḳīdir. Ḳaçan zā’il olur, olmaz. Ya‘nī bir şey’ kĭ ‘ārıżı olmaya ḥaḳīḳī ola, o şey’ zā’il olmaz. İnsānlarıñ ṭabī‘atleri ya‘nī ḥaḳīḳatleri ‘anāṣır-ı erba‘ası aṣldır. Cümle aḫlāḳı fer‘dir. Ya‘nī **(151b)**ṭabī‘at-i beşeriyye ḫūy-ı aṣl gibidir, aḫlāḳ anıñ fer‘i gibidir. Böyle ise fer‘ olan şey’ elbette lā bed aṣlına mā’il olur, lā şekk. Çünkĭ fer‘ler aṣıllarından ayrıldıġı gibi yine aṣıllarına mā’il olur ve oraya giderler. İşte bir şey’iñ kĭ aṣlı eygü olur, andan ẓuhūr iden fer‘ler de eygü olur. Ve bi’l-‘akis olanlarıñ fer‘leri daḫi bi’l-‘akis kötü olur. Aṣl, esās, temel ṭabī‘at ḫilḳat üzerinedir. Bunuñ tebdīl-i aḫlāḳ olmaz. Ancaḳ maḥal-i ṣarfı başḳa olur. Bu-da terbiyye-i nefs ile ḥāṣıl olur. Meşelā buḫl ṣāḥibi olan ādemde buḫl kötü bir ṣıfatdır. Mürşidān-ı ‘iẓāmıñ terbiyyesiyle bu ṣıfatıñ maḥal-i ṣarfı başḳa olur. Ya‘nī aḳçe ve māl ṣarfındakĭ buḫlu nefs u hevāsınıñ ārzūlarında olur kĭ nefsiñ ārzūlarını buḫl ider, virmez. Kezâlik böylece sā’ir aḫlāḳ-ı zemīmeleriñ aḫlāḳ-ı ḥamīdeye ve o ṭarafa ṣarf olunur. Yoḫsa ḥaḳīḳat ve ṭabī‘at aṣla taḥvīl ve tebdīl olmaz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (398) :

زیان می کند مرد تفسیر دان

که علم ادب میفروشد بنان

بدین ای فرومایه دینی مخر

چو خرما بانجیل عیس مخر

Ziyān mī koned merd tefsīr dān

Kĭ ‘ilm edeb mī-furūşed be-nān

Be-dīn ey ferūmāye dīnī me-ẖer

Çu ẖurmā be-İncīl ‘Īsá me-ẖer

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ziyān* żıdd-ı kār ve menfa‘at *mī koned* ider *merd* insān *tefsīr* ma‘lūm *dān* bilen *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *‘ilm* ma‘lūm *edeb* ma‘lūm *mī-furūşed* ṣatarlar, bey‘ iderler *be-nān* ekmege, ẖubza *be-dīn* dini, islāmiyyeti *ey* ḥarf-i nidā *ferūmāye* ṭabī‘at ve māyesi alçaḳ *dīnī* dünyāya *me-ẖer* ṣatıñ alma *çu* çünkĭ *ẖurmā* ma‘lūm, meyve *be-İncīl* ma‘lūm kitāb *‘Īsá* ‘aleyhi’s-selām *me-ẖer* ṣatıñ alma.

Maḥṣūl-i ebyāt : Tefsīr bilen müfessirān ziyān iderler, żarar iderler. Kĭ ‘ilm u edebi ekmege ṣatar, bey‘ idüb yerine ekmek alurlar. Lâkin her müfessir degildir. Ya‘nī böyle ‘ilm u edebi aḳçe ve boġça muḳābelesinde ṣarf idenler dimekdir. Müttaḳī olan müfessirān-ı ‘iẓām ḥażerātı müsteşnādır. O gibi olanlara ẖiṭābe[en] buyururlar kĭ: Ey ferūmāye ṭabī‘at ve ẖilḳati alçaḳ olan ādem! Din ve diyāneti, islāmiyeti denī, alçaḳ olan dünyāya ṣatma. Ya‘nī dünyā ile dīni tebdīl itme. Çünkĭ ẖurmāyı**(152a)** Ḥażret-i ‘Īsá ‘aleyhi’s-selāmıñ İncīl kitābıyla ṣatun alma. Ya‘nī

ḫurmā dünyā, İncīl āḫiret gibidir. Dünyāyı āḫirete müte‘allik olan şey’ ile tebdīl itme. Nitekim vaḳt-i sa‘ādetde ḳavm-i Yehūdī İncīl-i şerīfi dünyāları içün tebdīl be taḥvīl idüb taḥrīf itdikleri gibi sen-de Ḳur’ān-ı ‘aẓīm-i īşānı böyle denī olan dünyāya ṭama‘ idüb ṣatma. Bununla dünyāyı ṣatıñ alma. Bunuñ ḥaḳḳında olan āyet-i kerīme kĭ ان الذين يكتمون ما انزل الله من الكتاب و يشترون به ثمنا قليلا dır.

Ṣaḥīfe (399) :

نیرزد عسل جان من زخم نیش

قناعت نکوتر بدوشاب خویش

کدایی که بر خاطرش بند نیست

به از پادشاهی که خرسند نیست

اکر پادشاهست اکر بینه دوز

چو خفتند کردد شب هر دو روز

Neyerzed ‘asel cān men zaḫm nīş

Ḳanā‘at nikūter be-dūşāb ḫ ̌īş

Gedāyī kĭ ber ḫāṭıreş bend nīst

Bih ez pādişāhī kĭ ḫorsend nīst

Eger pādişāhest eger bīne dūz

Çu ḫoftend gerded şeb her do rūz

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Neyerzed* /degmez/ *‘asel* bal *cān* rūḥ *men* benim *zaḫm* yara *nīş* igne, burada arınıñ ṣoḳması murāddır *ḳanā‘at* ma‘lūm *nikūter* ziyāde eygüdür *be-dūşāb* pekmez *ḫ ̔īş* kendümüñ, benim *gedāyī* bir faḳīr *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ber* üzere *ḫāṭıreş –eş* żamīr, gedāya rāci‘dir *ḫāṭır* ma‘lūm *bend* baġ, ḳayd *nīst* yoḳdur *bih* eygü *ez pādişāhī* bir pādişāhdan *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ḫorsend* ḳāni‘, ḳanā‘at /ve rāżı degildir/ *nīst* yoḳdur *eger pādişāhest* pādişāhdır *eger bīne dūz* eskicidir *çu* çünkĭ *ḫoftend* uyudılar *gerded* oldular *şeb* gice *her do* her ikisiniñ *rūz* gündür.

Maḫṣūl-i ebyāt :/Ey benim cānım/! Bal, ‘asel yemek eygüdür. Lâkin arınıñ ṣoḳmasına /degmez/. Ya‘nī insān bal yemesini ister ama arı eksik degildir balıñ üzerinden. Şāyet ġāfil olursuñ, seni ṣoḳar ve incidir. /İşte bu bal yemesi arınıñ ṣoḳmasına degmez, degeri ve ḳıymeti yoḳdur bunuñ içün/. Anıñ içün kendümüñ pekmezi ziyāde eygüdür ḳanā‘at cihetinden. Ya‘nī evimde olan pekmeze ḳanā‘at idüb arınıñ zaḫmından ḳurtulmaḳ ā‘lādır. İşte bu bal ile pekmezi faḳīr ile pādişāhatemşīlidüb buyururlar kĭ: bir faḳīr kĭ anıñ ḫāṭırında ḳayd ve baġ yoḳdur, āsūde-i bāldır. Böyle olan faḳīr ḳanā‘ati olmayan bir pādişāhdan eygüdür. **(152b)**Eger pādişāhdır, eger eskicidir bunuñ her ikisi uyḳuya gitdikleri vaḳt giceleriñ gündüz oldu. Ya‘nī uyḳuda hiç birbirinden farḳ ve temyīz olunmaz. Zīrā faḳīrlik, pādişāhlıḳ uyanıḳlıḳda olur. Uyḳuda ne faḳīrlik var ne pādişāhlıḳ ikisi bir nefes gibidir. Ba‘de’l-mevt yine böyledir. Belkĭ ol-vaḳt faḳīr pādişāhdır, pādişāh faḳīrdir sulṭānım.

Ṣaḥīfe (399) :

ای برادر از تو بهتر هیچ کسی نشناسدت

زانچه هستی یك سر مو خویش را افزون منه

کر فزون از قدر تو بشناسدت نابخردی

قدر خود بشناس و پای از حد خود پیرون منه

Ey birāder ez to bihter hīç kesī ne-şināsedet

Zāngĭ hestī yek ser-i mū ḫ ̆īş rā efzūn me-nih

Ger fuzūn ez ḳadr to be-şināsedet nābe-ḫıredī

Ḳadr ḫod be-şināş u pāy ez ḥadd ḫod pīrūn me-nih

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Ey* ḥarf-i nidā *birāder* ḳardāş *ez to* senden *bihter* ziyāde eygü *hīç kesī* hiç kimesne *ne-şināsedet* seni ṭanımaz *zāngĭ* ol /miḳdār/dankĭ *hestī* varsıñ *yek* bir *ser* baş *mū* ḳıl *ḫ ̆īş rā* kendüni *efzūn* ziyāde *me-nih* ḳoyma *ger* eger *fuzūn* ziyāde *ez ḳadr* ḳadr, ḳıymet, miḳdārdan *to* sen *be-şināsedet* seni kendüni ṭanıyasıñ *nābe-ḫıredī* ‘aḳılsızsıñ *ḳadr* ma‘lūm *ḫod* kendü *be-şināş* ṭanı *u pāy* ayaḳ *ez ḥadd* ḥudūddan *ḫod* kendü *pīrūn* ṭaşra *me-nih* ḳoyma.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey birāder sen kendüni ṭanıdıġıñ gibi hiç kimesne seni öyle senden eygü ṭanımaz. Ya‘nī sen kendüni, ne olduġını eygü bilürsüñ. Diger kimesne seni senden eygü bilemez, herkes kendüsini bilür. Böyle olduysa bu sebebden kendüniñ varlıġını /ne miḳdār kĭ vardır ya‘nī ne ḳadar ma‘lūmāt ve ‘ilm ve ‘irfānıñ vardır andan/ bir ḳıl başı ḳadar kendüye ziyāde ḳoyma. Ya‘nī bir ḳılıñ ḳadr [ü] ḳıymeti ne olur. Onuñ ḳadar bile kendüniñ varlıġını ziyāde eyleme. Zīrā sen kendü ḳadr u ḳıymetini kendiñ bildigiñ, ṭanıdıġından /ve sende olan ‘ilm ve ‘irfāndan/ ziyāde iderseñ ‘aḳılsızdır, aḥmaḳ işidir. Meşelā bir gedā kendüsini pādişāh ḳadar ḳadr u ḳıymet ẓann eylese bu aḥmaḳlıḳdır. Binā[en] ‘aleyh kendü ḳadr ve miḳdārını ṭanı ve kendü ḥadd u ḥudūdundan ṭaşra ayaḳ ḳoyma. Ya‘nī ḳadr ve miḳdārınca ol ilerü gitme kĭ ‘aḳılsızlıḳ, aḥmaḳlıḳ olur.

Ṣaḥīfe (399) :

بحبل ستایش فرا چه مشو **(153a)**

چو حاتم اصم باش و عیبت شنو

Be-ḥabl sitāyiş ferā çeh me-şov

Çu Ḥātem aṣamm bāş u ‘aybet şenov

Ma‘ānī-yi elfāẓ : *Be-ḥabl* ip *sitāyiş* medḥ u şenā *ferā* /yaḳın, ḳarīb *çeh* ḳuyuya/ *me-şov* olma *çu* gibi *Ḥātem* /ma‘lūm, meşhūr olan Ḥātem-i Ṭayyi/ *aṣamm*/ṣaġır, söz işitmez/ *bāş* ol *u ‘aybet* seniñ ‘aybını *şenov* işit, istimā‘ it.

Maḥṣūl-i beyt : Medḥ u şenā /ipiyle ḳuyuya yaḳın olma/. Ya‘nī kendünüñ medḥ u şenāsını /istimā‘ idüb bunuñla kendüyi darlıḳ ḳuyusuna bıraḳma/, ḫalḳa gösterme ve eyleme. Ḥātem-i /Ṭayyi gibi aṣamm, ṣaġır/ ol ve kendünüñ ‘aybı işit, ḫalḳdan istimā‘ it. /Müşār[ün] ileyh meclisde oturub kendüsini ṣaġırlıġa ururmuş-kĭ baḳalım ḫalḳ benim ‘ayblarımı söylesün, ben de āgāh olayım deyü ṣaġırlıġa ururmuş/.

Ṣaḥīfe (400) :

بر مرد هشیار دنیا خسست

که هر مدتی جای دیکر کسست

منه بر جهان دل که بیکانه ایست

چو مطرب که هر روز در خانه ایست

نه لایق بود عشق با دلبری

که هر بامدادش بود شوهری

Ber merd-i hūşyār dunyā ḫesest

Kĭ her muddetī cāy-ı dīger kesest

Me-nih ber cihān dil kĭ bīgāne īst

Çu muṭrib kĭ her rūz der ḫāne īst

Ne lāyıḳ buved ʻaşḳ bā dilberī

Kĭ her bāmdādeş buved şovherī

Meʻānī-ielfāẕ :*Ber* üzerine *merd* insān *hūşyār* ʻaḳıllu, uyanıḳ *dunyā* maʻlūm *ḫesest* ḫesīsdir, baḫīldir *kĭ* zīrā *her muddetī* herbir müddet, zamānda *cāy* yeri, maḥalli *dīger* başḳa *kesest* kimesneniñdir *me-nih* ḳoyma *ber* üzerine *cihān* dünyā *dilkĭ* göñül kĭ *bīgāne* āġyār *īst* –dir *çu* çünkĭ *muṭrib* çalḳıcılar *kĭ* ḥarf-i rabṭ *her rūz* her gün *derḫāne* bir ḫānede ve bir evde *īst* –dir *ne* degil *lāyıḳ* münāsib *buved* ola *ʻaşḳ* maʻlūm *bā dilberī* bir dilber ve bir güzel ile *kĭ* ḥarf-i rabṭ *her bāmdādeş* her ṣabāḥ *buved* ola *şovherī* bir ḳocası, zevci.

Maḥṣūl-i ebyāt : ʻAḳıllu ve uyanıḳ olan insān üzerine dünyā ḫesīsdir, baḫīldir. Böyle olan kimesnelere dünyā teveccüh itmez. Ẕāten bunlar da itmezler kĭḥattá teveccüh itsün. Çünkĭ bu dünyā her bir müddet ve her bir zamānda diger kimesnelerin-de yerinde maḥalindedir. Hiçbir müddet ve bir zamān bir ādem ile bāḳī, dā'im degildir. Fāḥişe ḫātūn gibi dā'imā şurada burada gezer. Anıñ içün dünyā üzerine göñül ḳoyma. Zīrā bīgānedir. Çünkĭ çalḳıcılar hergün bir **(153b)**ḫānede işlerler. Dā'imā bir ḫānede çalmazlar. Her gün ḫāne ḫāne gezerler. Lāyıḳ degildir bir dilbere ʻāşıḳ olmaḳ kĭ o dilberiñ her ṣabāḥ bir ḳocası ola. Böyle olan dilbere göñül virmek, ʻāşıḳ olmaḳ münāsib degildir. Ol bir dilbere ʻāşıḳ ol-kĭ senden ġayri ʻāşıḳı olmaya. Bu da bu dünyāda olmaz. Zīrā kĭ ʻaṭṭār bir ādem içün dükkān açmaz, herkes ile aḫẕ ve ıʻṭāsı vardır. Anın gibi dilberiñ dükkānından herkes bir şey' almaġa mecbūrdur ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (402) Ḳāle'l- Ḥüseyin El-Vā'iẓ :

كفت و كوى عاشقان در كار رب

چوشى عشقست نه ترك ادب

هر كه كرد از جام حق يك جرعه نوش

نه ادب ماند درو نه عقل و هوش

Goft u gūy 'āşıḳān der kār Rabb

Çūşī 'aşḳest ne terk-i edeb

Her kĭ kerd ez cām Ḥaḳ yek cur'a nūş

Ne edeb māned derū ne 'aḳl u hūş

Me'ānī-ielfāẓ :*Goft* söz *u gūy* söylemek *'āşıḳān* 'āşıḳıñ cem'īdir *der* ẓarfiyyet *kār* iş *Rabb* Cenāb-ı Ḥaḳ *çūşī* cūş, ḫurūş, ḫaddini tecāvüzlük *'aşḳest* 'aşḳdır *ne* degil *terk-i edeb* edebi terk itmek degildir *her kĭ* her kimesne *kerd* eyledi *ez cām* ḳadeḥden *Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳıñ *yek* bir *cur'a* ḳadeḥiñ ? *nūş* içdi *ne* degil *edeb māned* ḳaldı *derū* żamīrdir, anda dimekdir *ne 'aḳl u hūş* yine 'aḳl dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳıñ işinde 'āşıḳlarıñ goft u gūsu ve cūş, ḫurūş idüb tecāvüzāne ḥareketleri terk-i edeb degildir, 'aşḳdır. Ya'nī anlarıñ Cenāb-ı Ḥaḳıñ esmā ve ṣıfātlarında olan ve seniñ añlamayacaġıñ sözleri muġayyir-i şerī'at ve ḥaḳīḳat degildir. Maḥżā ḥaḳīḳat ve 'ilm-i ledīnidir ve Cenāb-ı Ḥaḳı żikirde olan cūş-ı ḫurūşları, şıçramaları?ve feryād itmeleri terk-i edeb degildir, 'aşḳdır. Zīrā her kimesne kĭ Cenāb-ı Ḥaḳıñ feyż ve tecellī ḳadeḥiniñ bir cür'asını içdi. O kimesne de ne edeb ve ne 'aḳl ḳaldı, cümlesi gitdi. Andan ẓāhir edebi ve 'aḳlını aramayıñ, anıñ

edeb ve ‘aḳlı bāṭın oldu. Ya‘nī ḥarekāt ve sükenātı ‘ayn-i edeb ve ‘ayn-i ‘aḳl oldu. Lâkin seniñ bu ‘aşḳ edebinden ve ‘aḳlından ḫaberiñ yoḳdur, bilemezsiñ. Git ta‘līm eyle, aṣıl ta‘līm olunacaḳ şey’ budur.

Ṣaḥīfe (402) :

کار نادان کونه اندیشست **(154a)**

یاد کردن کسی که در پیشست

Kār nādān gūne ?? Endīşest

Yād kerden kesī kĭ der pīşest

Me‘ānī-ielfāẓ :*Kār* işi, ef‘āl *nādān* cāhil *gūne ?? endīşest* fikirlidir *yād* ẕikr *kerden* itmek *kesī kĭ* bir kimesneye kĭ *der* ẓarfiyyet *pīşest* seniñ öñündedir.

Maḥṣūl-i beyt :?efkār ve endīşelü /olan cāhillerin işi ve kārı/ bir kimesneyi ẕikr itmek /olur kĭ/ o kimesne öñündedir. Ya‘nī bir kimesneniñ yüzüne ḳarşu ẕikr itmek, söylemek gerek eygü ve gerek kötü olsun bu eygü degildir. Cāhillerin işleri böyledir, dimek olur.

Ṣaḥīfe (402) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

نصیحت کوش کن جانا که از جان دوست تر دارند

جوانان سعادتمند پند پیر دانا را

Naṣīḥat gūş kon cānā kĭ ez cān dūst ter dārend

Civānān sa‘ādetmend pend pīr dānā rā

Me‘ānī-ielfāẕ :*Naṣīḥat* ma‘lūm *gūş* ḳulaḳ *kon* eyle *cānā kĭ* ey benim cānım *ez cān* cāndan *dūst* ma‘lūm *ter* ziyāde *dārend* ṭutarlar *civānān* civānıñ cem‘īdir, deliḳanlular *sa‘ādetmend* sa‘ādetlü olanlar *pend* naṣīḥat *pīr* iḫtiyār *dānā rā* ‘ālim, bilici.

Maḥṣūl-i beyt : Naṣīḥati ḳulaġında eyle cānā kĭ ya‘nī benim cānānım naṣīḥat işit ve ḳabūl it. Zīrā cāndan ziyāde dost ṭutarlar pīr olan ‘ālimiñ pend ve naṣīḥatini ṭutan sa‘ādetli civānları.

Ṣaḥīfe (402) Ḳāle’ş-Şeyḫ Sa‘dī :

بکوی انچه دانی سخن سودمند

و کر هیچ کسی را نیاید پسند

که فردا پشیمان بر ارد خروش

که آوخ چرا حق نکردم بکوش

Be-gūy ançĭ dānī soḫen sūdmend

Veger hīç kesī rā ne-yāyed pesend

Kĭ ferdā peşīmān ber āred ḫurūş

Kĭ āviḫ çerā Ḥaḳ ne-kerdem be-gūş

(243) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur, oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (403) :

از استان حضرت حق سر چرا کشم

دولت درین سرا و کشایش درین درست

Ez-āstān Ḥażret-i Ḥaḳ ser çerā keşem

Devlet derīn serā vu goşāyiş derīn derest

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ez-āstān* ḳapu eşiginden *Ḥażret-i Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳıñ *ser* baş *çerā* niçün *keşem* çekeyim *devlet* ma‘lūm *derīn* bu *serā* ma‘lūm *vu goşāyiş* fetḥ ve fütūḥāt *derīn* bu *der* ḳapu *est* –dir.

Maḥṣūl-i beyt : Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳapusunuñ eşiginden niçün**(154b)** başımı çekeyim. Devlet-i dünyā ve ‘uḳbā bu sarāy-ı ulūhiyyetdedir. Fetḥ u fütūḥāt ve feyż-i tecelliyāt bu ḳapudadır. Böyle olduġı ḥālde ben niçün bu ḳapunuñ eşiginden başımı /çeke/yim. Bilmem, onu ṣaña ṣormalı kĭ niçün çekiyorsuñ. Ġaflet cehlinden degil-mi?

Ṣaḥīfe (403) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

هر که خواهد کو بیا و هرچه خواهد کو بکو

کبر و ناز و حاجب و دربان درین درکاه نیست

Her kĭ ḫ ̆āhed gū biyā vu her çĭ ḫ ̆āhed gū be-gū

Kibr u nāz u ḥācib u deryāb derīn dergāh nīst

Me‘ānī-ielfāẓ :*Her kĭ* /her kim/ *ḫ ̆āhed*/ isteye/ *gū* söyle *biyā*/ gelsün/ *vu her çĭ* her nesne *ḫ ̆āhed*/ dileye/ *gū*/söyle/ *be-gū*/istesün/ *kibr* żıdd-ı tevāżu‘ *u nāz* ma‘lūm *u ḥācib* /bekçi/ *u deryāb*/ ḳapucu/ *derīn* bu *dergāh* sarāyda *nīst* yoḳdur.

Maḥṣūl-i beyt : Her /kim bu dergāh-ı Ḫüdāya gelmek ister, söyle gelsün/ ve her /ne murād isterse söyle istesün/. Zīrā bu dergāh-ı /Ḫüdā-yı/ ‘alīdekibir, nāz bekçi, /ḳapucı/ yoḳdur. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳ insānları ẕāt-ı ulūhiyyeti içün ve ‘ālemleri insānlar içün ḫalḳ itmişdir. Binā[en] ‘aleyh bu ‘ālemler ve ne kĭ var ise seniñ içündür. Sen-kĭ Ḥaḳıñ ‘abdiseñ artıḳ ne murādıñ var ise ḥāṣıl olur. Ne şey’ isterseñ saña gelür vāṣıl olur. Cenāb-ı Ḥaḳḳa ne dürlü tażarru‘ ve niyāz idersen it sözüñ maḳbūl olur. Zīrā sarāy-ı vaḥdet-i ilâhiyyeniñ öyle pādişāhıñ sarāyı gibi ḳapucu, bekçi olmadıġı gibi vezīr ve ketḫüdāsı daḫi yoḳdur. O dergāhda kibir ve nāz yoḳdur. Her kim olur ise ḳabūl iderler. Hemān sen sa‘y ve himmet idüb o dergāha yüz sürmeye baḳ, oraya gitmege baḳ, benim yüzüm yoḳdur dime. Zīrā kĭ yüzsüzler ve bīçāreleriñ ???ve penāhī o sarāy-ı vaḥdet-i ilâhiyyedir. O sarāydan hiçbir aḥd, red ve ṭard olunmaz. Ancaḳ ‘ubūdiyyet ve ‘irfān isterler. Bunlar olmaz ise biraz müşkil olur sulṭānım.

Ṣaḥīfe (403) Ḳāle Mevlānā Celāleddīnü’r-Rūmī ḳuddise sirruhu :

جور دوران و هر آن رنجی که هست

سهلتر از بعد حق و غفلتست

کر جهاد و صوم سختست و خشن

ليك**(155a)**این بهتر ز بعد ای ممتحن

Cevr-i devrān u her ān rencī kĭ hest

Sehlter ez ba‘d Ḥaḳ u ġafletest

Ger cihād u ṣovm seḫtest u ḫaşen

Līk īn bihter zi bu‘d ey momteḥen

Me‘ānī-ielfāẓ :*Cevr* żıdd-ı cefā *devrān* cihān *u her ān* her vaḳt *rencī* incinmek *kĭ* ḥarf-i rabṭ *hest* vardır *sehlter* ziyāde ḳolay *ez ba‘d* uzaḳlıḳdan *Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳıñ *u ġafletest* ġāfil olmaḳdan *ger* eger *cihād* muḥārebe *u ṣovm* oruç *seḫtest* ḳatıdır, çetin, zordur *u ḫaşen* sert ve ḳatıdır *līk* lâkin *īn* bu *bihter* ziyāde eygüdür *zi bu‘d* uzaḳlıḳdan *ey momteḥen* imtiḫān idici.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cihānıñ cevr u cefāsı ve her ān renc ve meşaḳḳati vardır. Bunlar ziyāde ḳolaydır, sehldir. Cenāb-ı Ḥaḳdan uzaḳ olmaḳlıḳdan ve andan ġāfil olmaḳdan ya‘nī cümleniñ zor ve çetin feryāda sa‘b Ḥaḳdan ba‘īd ve andan ġāfil olmaḳdır. Eger fī-sebīl-illāh muḥārebe itmek veya oruç ṭutmaḳ ḳatı ve çetin ve sert ve zordur. Lâkin bunlar ziyāde güzeldir. İmtiḫān idici /olan Cenāb-ı Ḥaḳıñ/ bu‘diyyetinden ya‘nī seni imtiḫāna çeküb foyan meydāna çıḳmaḳ ve bu sebebden Ḥaḳdan ba‘īd olmaḳ ḫavfından cihād ile ṣiyām ziyāde güzel, eygü olur.

Ṣaḥīfe (404) :

بی کرم آدمی نه از بشرست

از شجر بلکه از حجر بترست

شجری کان نمی دهد ثمر

معتبر نیست لایق تبر است

Bī-kerem ādemī ne ez beşerest

Ez şecer belkĭ ez ḥacer beterest

Şecerī kān nemī dehed şemer

Mu‘teber nīst lāyıḳ teber est

Me‘ānī-ielfāẓ :*Bī-kerem* keremsiz, ‘ināyetsiz *ādemī* ādeme mensūb olan insān *ne* degil *ez beşerest* ādem-i /beşerden degildir/ *ez şecer* aġaçdan *belkĭ ez ḥacer* ṭaşdan *beterest* beterdir, fenādır *şecerī* bir aġaç *kān kĭ ān* taḳdīrinde, o aġaç *nemī dehed* virmez *şemer* bir meyve *mu‘teber* i‘tibār *nīst* yoḳdur *lāyıḳ* sezā *teber estteber* ma‘lūm, bir nev‘i ālāt-ı cerḥdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Kerem ve iḥsānı olmayan ādem-i /beşer, insān/ degildir. Belkĭ aġaçdan ve ṭaşdan beterdir, fenādır. Bir aġaç kĭ o aġaç meyve virmedi, öyle olan aġaç mu‘teber degildir. Aña teber lāyıḳ ve sezādır. Ya‘nī balṭa ile anı kesmek gerekdir. İşte ādem oġulları-da böyledir. Mādem-kĭ bir kimesneye fā’idesi olmaz żararından başḳa öyle olan ādemiñ bu dünyāda durmasından**(155b)**ölmesi eygüdür. Maḫlūḳ anıñ şererinden ḫalāṣī olur. O ādemde ṭūl, müddet Ḥaḳḳa ‘işyān ve ḫalḳı iḫlāl itmekden ḳurtarmış olur. Ḥattáṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz bir cenāze görüb buyurdılar kĭ: bu dünyādan ḳurtuldu, dünyā-da bundan ḳurtuldu. Ma‘āẕallâhu te‘ālā bu derecede olmaḳ büyük ġaflet ve ḫüsrāndır sulṭānım.

Ṣaḥīfe (405) :

نعیم آخرت باقیست ای دل

خنك انکس که با شد عبد مقبل

Na‘īm-i āḫiret bāḳīst ey dil

Ḫonok ankes kĭ bā şod ‘abd-i muḳbil

Me‘ānī-ielfāẓ :*Na‘īm* ni‘met *āḫiret* ma‘lūm *bāḳīst* bāḳīdir *ey* ḥarf-i nidā *dil* göñül *ḫonok* mübārek *ankes kĭ* ol kimesneye kĭ *bā şod* ola *‘abd* ḳūl *muḳbil* ḳabūl olunmuş.

Maḥṣūl-i beyt : Ey göñül āḫiret ni‘metleri bāḳīdir. Dünyā ni‘meti gibi ḳarībü’z-zevāl degildir. Mübārek ve mes‘ūd ol kimesne kĭ dergāh-ı ulūhiyyetde maḳbūl ḳūl ola. İşte maḥşerde aña olsun sa‘ādet-i ebedī anıñdır. Şeḳāvet-i ebedīde dergāh-ı aḥdiyyetden maṭrūd olanlarıñdır.

Ṣaḫīfe (405) Ḳāle’l-Fāżıl El-Cāmī ḳuddise sirruhu :

هجوم نفس و هوا کز سپاه شیطانند

چو زور بر دل مرد خدا پرست آرد

بجز جنود حکایات رهنمایان خود

چه تاب انکه بر ان رهزنان شکست آرد

Hucūm-ı nefs u hevā kez sipāh-ı şeyṭānend

Çu zūr ber dil-i merd-i Ḫodā perest āred

Be-coz cunūd-ı ḥikāyāt-ı rehnumāyān-ı ḫod

Çĭ tāb ānkĭ ber ān reh-zenān şikest āred

Me‘ānī-ielfāẓ :*Hucūm* ma‘lūm *nefs u hevā* ma‘lūm *kez kĭ ez* taḳdīrinde *sipāh* ‘askerinden *şeyṭānend* şeyṭānlarıñ ‘askerindendir *çu* çünkĭ *zūr* çetin, ṣa‘b *ber* üzere *dil* göñül *merd* insān *Ḫodā perest* Ḥaḳ ṭapıcı *āred* getüre *be-coz* ġayri *cunūd* ‘asker

ḥikāyāt ḥikāyeniñ cem‘īdir, ḥikāye, zamān-ı evvelde olan şey’ naḳl itmek *rehnumāyā/n/* yol gösterici /Evliyā-yı Kirām-ı Mürşidān Ḥażerātınıñ ḥikāyeleri / *ḫod* ḥaḳīḳatde *çī* ne *tāb* ḳudret ve ḳuvvet *ānkī* ol kimesneniñ kī *ber ān* o kimesne üzerine *reh-zenān* yol viriciler, ḳıṭā‘-ı ṭarīḳ *şikest* ḳırılmaḳlıḳ *āred* getüre.

Maḥṣūl-i ebyāt :Şeyṭān ‘askerinden olan nefs u hevānıñ insānıñ üzerine hücūmu Cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘ibādet ve ṭā‘at iden ādemiñ göñlüne zor ve çetin getürir. Bunuñ çāresi ḥaḳīḳatde yol gösterici olan **(156a)**Enbiyā-yı ‘İẓām ve Evliyā-yı Kirām Ḥażerātınıñ menḳıbe ve ḥikāyeleriñ ‘askerinden ġayri çāre yoḳdur. Ya‘nī nefs u hevā ḥubb-ı dünyā ve şehevāt-ı beşeriyye içün saña hücūm ider ise, gösterirse ‘ābid ve zāhid olanlara lāzımdır kī Enbiyā-yı ‘İẓām ve Evliyā-yı Kirām Ḥażerātınıñ ḥikāyeler ve menāḳıb-ı ‘aliyyelerini ḳırā’at idüb onlar ne yolda bu düşmüş ‘askerine ġalebe itmiş iseler sen-de anlar gibi idesiñ. Zīrā birṭaḳım yol virici ḳıṭā‘-ı ṭarīḳ olanlar o ādemiñ üzerine ḳırıḳlıḳ ya‘nī göñlünü perīşān idecek nesneleri getürirler ise anıñ def‘ine o ādem ne ḳudret ve ne ḳuvvet ṭutar. Anıñ def‘ine aṣla ḳuvvet [ü] ḳudreti yoḳdur. Ancaḳ ḥikāyāt ve menāḳıb-ı ‘aliyye ‘askerini anlara muḳābil itmekden başḳa çāresi yoḳdur dimek olur.

Ṣaḥīfe (405) Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫ Sa‘dī ḳuddise sirruhu :

زنانی که طاعت بر غبت برند

ز مردان نا پارسا بکزرند

ترا شرم باید ز مردی خویش

که با شد زنانرا قبول از تو پیش

Zenānī kī ṭā‘at be-raġbet borend

Zi merdān nā pārsā be-gozerend

Torā şerm bāyed zi merdī ḫ ̆īş

Kĭ bā şod zenān-rā ḳabūl ez to pīş

Me‘ānī-ielfāẓ :*Zenānī kĭ*zeniñ cem‘īdir, ḳadınlar kĭ *ṭā‘at* iṭā‘at ve inḳıyād *be-raġbet* ārzū itmek ile *borend* iletürler *zi merdān* merdiñ cem‘īdir, merdlerden, insānlardan *nā pārsā* ‘ābid olmayan *be-gozerend* geçerler *torā* saña *şerm* uṭanmaḳ *bāyed* gele *zi merdī* insānlıḳdan *ḫ ̆īş* kendi *kĭ* ḥarf-i rabṭ *bā şod* ola *zenān-rā* ḳadınlar *ḳabūl* maḳbūl *ez to* senden *pīş* ziyāde.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḳadınlar kĭ ḳocalarına ve Cenāb-ı Ḥaḳḳa iṭā‘at ve inḳıyād itmege ārzū ve istek iletürler. Böyle olan ḳadınlar ‘ābid olmayan ‘āṣī insānlardan ilerü geçerler. ‘İnd-Allâhda ve beyne’n-nāsda saña uṭanmaḳ gelür kendi insānlıġından, merdliginden kĭ: ben naṣıl ricālim, nesālar?,ḳadınlar beni ilerü geçdiler deyü ءالنسا على قوامون الرجالāyet-i kerīmesinden uṭanmaḳ gelür. Zīrā kĭ böyle olan ḳadınlar senden ziyāde dergāh-ı ilâhiyyede maḳbūl olur. Artıḳ seniñ erkekligin nerede ḳalur. Belkĭ öyle olan ḳadına ma‘nevī ricāl denür, seniñ gibi olan ricāllere de ḳadın **(156b)**denür. Yāḫūd ḫonşā denür kĭ hem ḳarısıñ hem ricāl seniñ ḥayżın-danefs u hevāna tab‘iyetle Ḥaḳdan ba‘īd olmaḳlıġındandır. Naṣıl kĭ ḳadınlar vaḳt-i ḥayżda ‘ibādetden teb‘īd olunurlar.

Ṣaḥīfe (406) :

از پی ذکر و شوق حق مارا

در دو عالم دا و زبانی بس

وز طعام و لباس اهل جهان

کهنه دلقی و نیم نانی بس

Ez pey ẕikr u şevḳ ḥaḳḳ mā rā

Der do ʻālem dil u zebānī bes

Vez ṭaʻām u libās ehl-i cihān

Kohne delḳī vu nīm nānī bes

Meʻānī-ielfāẓ :*Ez pey* içün *ẕikr* Ḥaḳ ẕikr itmek *u şevḳ* Ḥaḳḳa şevḳ u muḥabbet itmek /*Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳı/ *mā rā* bize *der* ẓarfiyyet *do* iki *ʻālem* maʻlūm *dil* göñül *u zebānī* dilim, lisānım *bes* kāfī, yeter *vez ṭaʻām* yemekden *u libās* elbiseden *ehl* aṣḥāb *cihān* dünyā *kohne* eski *delḳī* ḫırḳası *vu nīm* yarım *nānī* ekmegi *bes* kāfī, yeter.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳıñ ẕikr u ʻaşḳ ve muḥabbetinden içün yaʻnī Cenāb-ı Ḥaḳı ẕikr itmek ve aña muḥabbet itmek eclinden bize dünyā ve āḫiretde göñlümüz ile lisānımız kāfīdir. Başḳa şey'iñ lüzūmu yoḳdur. Yaʻnī göñlümüz ile Cenāb-ı Ḥaḳḳa muḥabbet ve lisānımız ile Cenāb-ı Ḥaḳı ẕikr ideriz. Ḥamd u şenā olsun bu iki şey' bizde mevcūd olub başḳa bir şey'e iḫtiyācımız yoḳdur. Bunlar bize kāfī, vāfīdir. Dünyā ehliniñ ṭaʻāmından ve elbisesinden bize köhne ḫırḳasıyla yarım ekmegi kāfī, vāfīdir. Başḳa ṭaʻām ve şarābıñ ve elbise-i fāḫiresiniñ lüzūmu yoḳdur. Yaʻnī setr-i ʻavret olunacaḳ ḳadar köhne ḫırḳa ile aç ḳalmayacaḳ ḳadar yarım ekmek bize yeter. Ancak biz göñül ve lisānımız ile Ḥaḳḳa muḥabbet ve anı ẕikr itmek dünyā ve mā-fīhādan efḍal ve aḥsen olduġını beyān ider. Zīrā ol bir şey' kĭ fānīdir. Aña meyl u muḥabbet lāyıḳ degildir, aḫmaḳlarıñ işidir. Ol nesne kĭ bāḳī ve ebedīdir aña meyl u muḥabbet ʻāḳıllarıñ ulū'l-el-bāb olanlarıñ işidir.

Ṣaḥīfe (406) Ḳāle Mevlānā Celāleddīnü'r-Rūmī ḳuddise sirruhu :

چند کویی من بکیرم عالمی

این جهانرا پرکنم از خود همی

كر جهان پر برف كردد سربسر

تاب خور بكدازدش با يك نظر

Çend gūyī men be-gīrem ʻālemī

Īn cihān-rā porr konem ez ḫod hemī

Ger cihān porr berf gerded ser-be-ser

Tāb-ı ḫūr be-godāzedeş bā yek naẓar

Meʻānī-ielfāẓ :*Çend* nice *gūyī* söylersiñ *men* ben *be-gīrem* ṭutarım *ʻālemī* **(157a)**dünyāyı *īn* bu *cihān-rā* dünyāyı *porr* ṭolu *konem* eylerim *ez ḫod* kendümden *hemī* cümle *ger* eger *cihān* dünyā *porr* ṭolu *berf* ḳar *gerded* /olur/ *ser-be-ser* başdan başa *tāb* ḥarāreti *ḫūr* güneş *be-godāzedeş –eş* żamīr, berfe rāciʻdir /*godāzed*/ eritir *bā yek* bir *naẓar* baḳmaḳ ile.

Maḫṣūl-i ebyāt : Nice bir söylersiñ: Ben bu dünyāyı ṭutarım. Yaʻnī bu dünyānıñ cümlesine mālik olurum ve ben bu dünyānıñ cümlesini benümle, kendümle yaʻnī varlıġım ve ḳuvvet u ḳudretimle ṭoldurırım. Eger farż olunsa kĭ bu dünyā başdan başa ḳar ile ṭolmuşdur, güneşiñ ḥarāret ve şiddeti aña bir naẓar ile eritir. Yaʻnī seniñ bu ḳar gibi ???olan varlıġın, ḫod-bīnligiñ ḳuvvet ve ḳudretini Cenāb-ı Ḥaḳıñ güneş gibi olan ḳahr u ġażab-ı tecellīsi bir naẓar ve bir ānda maḥv u ifnā' ider. Ḥattá seni daḫi bir anda yoḳ ider. Bu sözleriñ terk idüb bāb-ı ʻubūdiyyetde kendüni yoḳ itmek yoluna saʻy ve ġayret oluna. Nice seniñ gibi ḫod-bīnler böyle deyüb ʻāḳıbetü'l-emr aḥvālleri yine müncer olduġı tevāriḫ-i muṭālaʻasıyla maʻlūm olur sulṭānım.

Ṣaḥīfe (407) :

ای قناعت توانکرم کردان

که ورای تو هیچ نعمت نیست

کنج صبر اختیار لقمانست

هر کرا صبر نیست حکمت نیست

Ey ḳanā‘at tevāngerem kerdān

Kĭ verāy to hīç ni‘met nīst

Kunc ṣabr iḫtiyār Lokmānest

Her kirā ṣabr nīst ḥikmet nīst

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ey* ḥarf-i nidā *ḳanā‘at* ma‘lūm *tevāngerem* beni zengin *kerdān* itdiñ *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *verāy-ı* arḳasında *to* seniñ *hīç* ebedā, aṣla *ni‘met* ma‘lūm *nīst* yoḳdur *kunc* bucaḳ *ṣabr* ma‘lūm *iḫtiyār* ma‘lūm *Lokmānest* meşhūr olan Loḳmān lâkin burada muṭlaḳ ḥükemā murāddır *her kirā* her kimesnede kĭ *ṣabr* ma‘lūm *nīst* yoḳdur *ḥikmet* ma‘lūm *nīst* yoḳdur.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey ḳanā‘at, beni zengin itdiñ. Ya‘nī zenginler gibi kimesneye ‘ażż-ı ḥācet itmedim. Ḳanā‘at sāyesinde böyle kĭ seniñ ẓehrende, arḳanda hiçbir ni‘met yoḳdur. Ya‘nī ḳanā‘at bir büyük ni‘metdir kĭ bunuñ gibi daha böyle bir ni‘met yoḳdur. Ṣabr bucaġı ḥekīm olan Loḳmānıñ iḫtiyārı olmuşdur. Cümle ḥükemā ‘indinde ṣabr gibi bucaḳ ṣıġınacaḳ ḳal‘e yoḳdur. Her bir kimesneniñ**(157b)** ṣabrı yoḳdur, o kimesneniñ ḥikmeti yoḳdur. القناعت كنج لايفنا , الصبر مفتاح الفرج , رأسىالحكمة مخافة الله . İşte bu lafẓ-ı şerīfleriñ ma‘nā-yı keşīresi vardır. Ya‘nī lafẓı ḳalīl, ma‘nāsı

keşīrdir. Bu da ḥikmetdendir kĭ bir şey'iñ lafẓ[ı] ḳalīl ve ma'nāsı keşīr olmaḳ ḥikmetden 'add olunmuşdur.

Ṣaḥīfe (407) :

حضوری کر همی خواهی ازو غائب مشو حافظ

متی ما تلق من تهوی دع الدنیا و اهملها

Ḥużūrī ger hemī ḫ ̌āhī ezū ġā'ib me-şov Ḥāfiẓ

Metā mā telḳa men tehvā da' id-dunyā vü ehmilhā

(352) ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (408) :

کنون باید ای خفته بیدار بود

چو مرك اندر آرد ز خوابت چه سود

تو پاكآمدی بر حذر باش و پاك

که ننکست نا پاك رفتن بخاك

کنون باید این مرغ را پای بست

نه انکه که سر رشته بردت ز دست

Kunūn bāyed ey ḫofte bīdār buved

Çu merg ender āred zi ḫ̆ābet çĭ sūd

To pāk āmedī ber ḥaẕer bāş vu pāk

Kĭ nengest nā-pāk reften be-ḫāk

Kunūn bāyed īn morġ rā pāy best

Ne ānkĭ kĭ ser rişte bordet zi dest

Me‘ānī-ielfāẕ :*Kunūn* şimdi *bāyed* gerek *ey* ḥarf-i nidā *ḫofte* uyumuş *bīdār* uyanıḳ *buved* ola *çu* çünkĭ *mer g*ölüm *ender* içinde *āred* getüre *zi ḫ̆ābet* uyḳudan seni *çĭ* ne *sūd* fā’ide *to* sen *pāk* ṭāhir *āmedī* geldiñ *ber* üzere *ḥaẕer* ṣaḳınmaḳ *bāş* ol *vu pāk* ṭāhir *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *nengest* ‘ārdır *nā-pāk* żıdd-ı ṭāhir *reften* gitmek *be-ḫāk* ṭopraḳa *kunūn* şimdi *bāyed* gerek *īn* bu *morġ rā* ḳuşuñ *pāy* ayaġını *best* bağlamaḳ *ne* degil *ānkĭ kĭ* ol vaḳt kĭ *ser* başı *rişte* iplik *bordet* senden ilete *zi dest* senden.

Maḫṣūl-i ebyāt : Ey uyḳuda, uyumuş olan ādem! Şimdi gerek uyanıḳ olmaḳ. Ya‘nī bu dünyāda uyumamalı. Burada şimdi uyanıḳ olmaḳ gerekdir. Çünkĭ ölüm içinde seni uyḳudan getüre, bīdār ide, uyandıra ne fā’ide. Meşelā bir ādem seni uyḳuda ?başmış. Ol zamān ne tedārikde bulunacaḳsıñ. Tedārik ol gerekdir sen bu ‘āleme pāk, ṭāhir geldiñ. Ḥaẕer üzere ol, ṣaḳın ve pāk ola kĭ ‘ārdır ve ‘aybdır. Ṭopraḳa nā-pāḳ, ṭehāretsiz gitmek insānıñ nāmūsuna doḳunur. Şimdi, elān gerekdir. Bu ḳuşu ayaġından**(158a)** bağlamaḳ. Ya‘nī öyle istedigi, diledigi şunuñ bunuñ bağçe ve bağında geşt u goẕār itmesün. Ḥarām ve ḥelāl dimeyüb otlamasun. Ol vaḳt degil kĭ ipligiñ ucu seniñ elinden iletürler. Ya‘nī bu murġ-ı cānıñ ḳafesi tenden uçduḳdan ṣoñra artıḳ bir şey’ fā’ide virmez. Hemān, şimdiden başınıñ çāresine baḳ dimekdir.

Ṣaḥīfe (408) :

برفتند هر کس درود انچه کشت

نماند بجز نام نیکو و زشت

Be-reftend her kes derūd ançĭ kişt

Ne-māned be-coz nām nīkū u zişt

(87) ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (409) :

تو کز سرای طبیعت نمیروی بیرون

کجا بکوی طریقت کذر توانی کرد

To kez sarāy-ı ṭabī‘at nemī-revī bīrūn

Kocā be-kūy-ı ṭarīḳat goẕer tevānī kerd

Me‘ānī-ielfāẓ :*To* sen *kez kĭ* ḥarf-i rabṭ *zi sarāy* ma‘lūm *ṭabī‘at* ma‘lūm *nemī-revī* gitmediñ *bīrūn* ṭışaru *kocā* ḳande *be-kūy* köy, ḳarye *ṭarīḳat* ma‘lūm *goẕer* gitmek *tevānī* ḳādirsiñ *kerd* eylemek.

Maḥṣūl-i beyt : Sen kĭ ṭabī‘at sarāyından ṭaşra gitmediñ. Ya‘nī bu ‘anāṣır-ı erba‘a sarāyından ṭışaru çıḳmadıñ. Ḳande ṭarīḳat-ı ‘aliyye kö[y]üne gitmek saña mümkün olur. O kö[y]e de gitmege ḳādir olmazsıñ. Mādām-kĭ bu ṭabī‘atden çıḳmadıñ, o kūy-ı ṭarīḳat ve ḥaḳīḳate seniñ içün yol yoḳdur. Saña sarāy-ı ṭabī‘at cennet gibidir, ṣoñra cehennem gibi olur. چه فائده بعد خراب البصره derler.

Ṣaḥīfe (409) :

نکه دار فرصت که عالم دمیست

دمی پیش دانا به از عالمیست

سر از جیب غفلت بر اور کنون

که فردا نمانی بخجلت نکون

Nigeh-dār fırṣat kĭ ‘ālem demīst

Demī pīş-i dānā bih ez ‘ālemīst

Ser ez cīb ġaflet ber āver kunūn

Kĭ ferdā ne-mānī be-ḫiclet nigūn

Me‘ānī-ielfāẓ :*Nigeh* ḥıfẓ *dār* ṭut *fırṣat* ma‘lūm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *‘ālem* dünyā *demīst* bir demdir, bir nefesdir *demī* bir nefesi *pīş* önüñde *dānā* bilici ‘ālem *bih* eygü *ez ‘ālemīst* dünyādan *ser* başı *ez cīb* yaḳasından *ġaflet* ma‘lūm *ber* yuḳarı *āver* getüre *kunūn* şimdi *kĭ* zīrā *ferdā* yarın *ne-mānī* ḳalmayasıñ *be-ḫeclet* maḥcūbiyyetle *nigūn* ma‘kūs ya‘nī ‘aksine baş aşaġı dimekdir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Fırṣatı ḥıfẓ ṭut, żāyi‘ eyleme. Zīrā dünyā bir nefesden ‘ibāretdir. Ya‘nī alub virdigiñ bir nefesdir. Nefesi **(158b)**alub virmedigiñ anda tekmīl-i enfās idüb ölürsüñ. Anıñ içün bu nefesleri boş yere telef itme. Fırṣat elde iken muḥāfaẓa eyle. Bir nefes ‘ālim-i dānā önüñde dünyādan eygüdür. Ya‘nī ‘ālim-i dānā bir nefesi Cenāb-ı Ḥaḳ ile almaġı dünyā ve mā-fīhāya degişmez. Başını ġaflet yaḳasından şimdi yuḳaru getür. Ya‘nī ol-ḳadar ġaflet uyḳusuna dalmışsın-kĭ başıñ ġaflet cebhesiniñ yaḳasından içerüye girmiş. Başını ḳaldır, gözünü aç. Neredesiñ,

nereye gideceksiñ? Vaḳit tamām oldu, ḳāfile şimdi buradan geçer, yüklerini bağla. Zīrā kĭ seni beklemez. Aman dur, şunu şöyle ideyim bunu böyle ideyim dirseñ bunları diñlemez. Hemān şimdiden yok tedārikini gör kĭ yarın maḥcūbiyetle başıñ aşağı inmiş ḳalmayasıñ. Ya‘nī sū’āl ve cevāb gününde kemāl-i ḥicābından başını öñüne eygüb maḥcūb olmayasıñ.

Ṣaḥīfe (409) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

دانا كه زد تفرج اين چرخ حقه باز

هنكامه باز چيد و در كفت و كو ببست

Dānā kĭ zed teferruc īn çerḫ ḥoḳḳa-bāz

Hengāme bāz çīd u der goft u gū be-best

Me‘ānī-ielfāẓ :*Dānā* bilici, ‘ālim *kĭ* ḥarf-i rabṭ *zed* urdu *teferruc* seyr u temāşā *īn* bu *çerḫ* felek *ḥoḳḳa bāz* ma‘lūm *hengāme* ceng u ġavġa ve nizā‘ī *bāz* girü *çīd* ṭopladı, divşirdi *u der* ḳapu *goft* didi *u gū* sözü *be-best* bağladı.

Maḥṣūl-i beyt :Dānā, ‘ālim, bilici kĭ bu ḥoḳḳa-bāz olan felegi seyr u temāşā idüb aḥvāl ve ef‘ālini gördü, müşāhede eyledi ve naşıl ḥoḳḳa-bāz olduġını añladı. Artıḳ ḫalḳ ile ceng, cidāl, ġavġa, nizā‘ī itmegi ortadan ḳaldırdı. Daḫi goft [u] gū ḳapusunu bağladı. Ya‘nī bir kimesneye şu niçün şöyle bu niçün böyle dimege muḳtedir olmadı. Bildigi aḥvāl, ef‘āl bu ḥoḳḳa-bāz olan felegiñ aḥkāmından ilerü gelür. Sükūr idüb oynatdığı oyuna baḳub mā-şā-Allâh dimeden ġayri çāre bulamadı ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (409) Ḳāle Mevlānā Celāleddīn :

اول استعداد جنت بایدت

تا ز جنت زندکانی زایدت

Evvel isti‘dād cennet bāyedet

Tā zi cennet zindegānī zāyedet

Me‘ānī-ielfāẓ :*Evvel* birinci**(159a)***isti‘dād* ma‘lūm *cennet* ma‘lūm *bāyedet* saña gerek *tā* ḥattá *zi cennet* cennetden *zindegānī* dirilik *zāyedet* saña ṭoġa.

Maḥṣūl-i beyt : Birinci; saña cennet isti‘dādı gerekdir. Ya‘nī cennete girmege isti‘dād ve ḳābiliyyet şarṭdır. Hattā cennetden saña dirilik, ḥayāt-ı ebedī ṭoġa, ẓuhūr ide. Böyle olmaz ise isti‘dād ve ḳābiliyyet bulunmaz ise cennete girmek muḥāldir. Bu isti‘dād ve ḳābiliyyet ise ezelīdir, ṣoñradan olmaz dimek olur kĭ ezel-i izālde ne isti‘dād ve ḳābiliyyet iḥsān olunmuş ise işte o isti‘dād ve ḳābiliyyet ḳadar dünyāda sa‘y ve ġayret idersiñ. Artıḳ iki ḫāneniñ birisine gidersiñ. فريقفيالجنهوفريقفيالسعير sırrınca ya cennet ola maḳāmıñ ya nār, evet ya nār ya nār.

Ṣaḥīfe (410) :

كر نبودی امید راحت و رنج

پای درویش بر فلك بودی

ور وزیر از خدا بترسیدی

همچنان كز ملك ملك بودی

Ger ne-buvedī umīd rāḥat u renc

Pāy-ı dervīş ber felek buvedī

Ver vezīr ez Ḫodā be-tırsīdī

Hemçunān kez melik melek buvedī

Me‘ānī-ielfāẕ :*Ger* eger *ne-buvedī* olmayaydı *umīd* ma‘lūm *rāḥat* żıdd-ı meşaḳḳat *u renc* zaḫmet *pāy* ayaḳ *dervīş* ma‘lūm /burada ‘ābid, zāhid/ *ber* üzere *felek* gök *buvedī* olurdu *ver* eger *vezīr* vükelāy *ez Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳdan *be-tırsīdī* ḳorḳsaydı *hemçunān* böylece *kez kĭ* ḥarf-i rabṭ *ez melik* pādişāhdan *melek* melā’ike *buvedī* olurdu.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger rāḥat /ü ni‘met/ ümīdi olmayaydı ya‘nī /āḫiretde bir ümīd ve bir ḳorḳu/ vardır. Birisi /cennetde/ rāḥat ve ḥużūr /ümīdi/, dīgeri /cehennemde/ zaḫmet ve meşaḳḳat /ile ‘aẕāb u ‘uḳāb ḳorḳısı/ bu iki /şey’/ olmayaydı dervīşiñ /ya‘nī ‘ibād ve zāhidiñ/ ayaġı felek üzerine olurdu. Ya‘nī /eger ‘ibād ve zühhād niyyet ve ḫulūṣī ???mücerred-i Ḫüdānıñ ‘ibādetine ve ṭā‘atine istiḥḳāḳ içün ve ẕātınıñ ta‘ẓīm, tebcīl ve iclāle liyāḳati içün ‘ibādet eyleseler ve dervīşiñ ayaġı felek üzere olurdu. Ya‘nī ḥużūr-ı ??? şarṭ ile ‘ibād ve zühhād Ḫüdāya ‘ibādet ve ṭā‘at eyleseler melā’ik-i muḳarribīn gibi ‘arş-ı ‘aẓīmde seyr iderlerdi/. Eger vezīr Cenāb-ı Ḥaḳdan ḳorḳaydı öylece kĭ pādişāhdan ḳorḳar, melā’ike zümresinden olurdu. Çĭ fā’ide kĭ öylece Ḥaḳdan ḫavf ve ḫaşyet itmez. Anıñ içün renc u meşaḳḳatlere giriftār olur. Ḳā‘idedendir kĭ insān kime **(159b)**muḥabbet iderse elbette andan cevr u cefā görür. Ḥattá Cenāb-ı Ḥaḳḳa muḥabbet idenlerden daḫi belā-yı muṣībet eksik degildir. Lâkin Cenāb-ı Ḥaḳḳa muḥabbet ile andan gelen belālar başḳadır. Ḥaḳıñ ġayrisine muḥabbet ile andan gelen eẕā-yı cefā başḳadır. Burası baḥş-i ṭavīldir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (411) :

جهان مرآت حسن شاهد ماست

فشاهد و جهد فی کل ذرات

Cihān mirāt ḥüsn şāhed māst

Feşāhed veche fī küll(i) ẕerrāt

(68)ṣaḥīfede ẕikr olundığından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (411) Ḳāle’ş-Şeyḫ Sa‘dī ḳuddise sirruhu :

از زر و سیم راحتی برسان

خویشتن هم تمتعی بر کیر

چونکه این خانه از تو خواهد ماند

خشتنی از سیم و خشتنی از زر کیر

Ez zer u sīm rāḥatī be-resān

Ḫ‘īşten hem temettu‘ī ber gīr

Çunkĭ īn ḫāne ez to ḫ‘āhed māned

Ḫiştenī ez sīm u ḫiştenī ez zer gīr

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ez zer* altundan *u sīm* gümüşden *rāḥatī* bir rāḥat ve ḥużūr *be-resān* ulaşdır *ḫ ̆īşten* kendüne *hem* daḫi *temettu‘ī* bir fā’ide ve temettu‘ *ber* yuḳarı *gīr* ṭut *çunkĭ īn* bu *ḫāne* ev *ez to* senden *ḫ ̆āhed* ister *māned* ḳalmaḳ ya‘nī girü ḳalmaḳ *ḫişтenī* bir kerpici *ez sīm* gümüşden *u ḫişтenī* bir kerpici *ez zer* altundan *gīr* ṭut.

Maḫṣūl-i ebyāt : Altundan ve gümüşden /fuḳarā ve żu‘afā üzerine/ bir rāḥat ve ḥużūr ulaşdı. Ya‘nī bunlara /iḥsān ile bu cihetden daḫi kendüne/ bir fā’ide ve temettu‘ ṭut. Çünkĭ bu ḫāne senden gerüye ḳalmaḳ ister. Böyle gerüye ḳalacaḳ ḫāneniñ bir kerpici altundan ve bir kerpici gümüşden ṭut ve yap. Ne fā’ide olur, hiç. Anıñ içün altun ve gümüşü böyle girüye ḳalacaḳ ḫāneye ṣarf itme. Ancaḳ güzel yiyüb ve içüb Cenāb-ı Ḥaḳḳa ḥamd u şenā it ve fuḳarā ve żu‘afāya iḥsān itdigi işte o iḥsānıñ seniñle ber-ā-ber gider, gerüye ḳalmaz. Ya‘nī anıñ saña rūz-ı cezāda küllī fā’idesi olur.

Ṣaḥīfe (411) :

یکی خار پای یتیمی بکند

بخواب اندرش دید صدر خجند

که میکفت و در روضها می چمید

کز ان خار بر من چه کلها دمید

Yekī ḫār pāy-i yetīmī be-kened

Be-ḫ ̆āb endereş dīd ṣadr-ıḪocend

Kĭ mī-goft u der ravża-hā mī çemīd

Kez ān ḫār ber men çĭ gul-hā demīd

Me‘ānī-ielfāẓ :*Yekī* birisi *ḫār* dikeni *pāy* ayaḳ *yetīmī* bir yetīmiñ *be-kened* ḳopardı ya‘nī çıḳardı *be-ḫ ̌āb* uyḳu *ender* içinde *–eş* żamīr, o ādeme rāci‘dir**(160a)** *dīd* gördü *ṣadr*/yüksek, ‘ālī dimekdir *Ḫocend* ma‘rūf ve meşhūr olan Kemāle’d-dīn Ḫocendī ḳuddise sirruhu’l-‘azīz Ḥażretleri dimekdir/ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *mī-goft* söyler idi *u der* ẓarfiyyet *ravża-hā* ravżanıñ cem‘īdir, cennet baġçeleriñ *mī çemīd* otlardı ya‘nī yer içerdi *kez kĭ* ḥarf-i rabṭ *zi ān* ism-i işāret, andan dimekdir *ḫār* diken *ber men* benim üzerime *çĭ* ne *gul-hā* gülüñ cem‘īdir, gül ma‘lūm *demīd* ẓāhir oldu, bitdi.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bir ādemiñ birisi bir yetīmiñ ayaġından dikeni ḳopardı, çıḳardı. /Manṣıb ve maḳāmı yüksek ve ‘ālā olan Ḥażret-i Kemāle’d-dīn Ḫocendī o ādemi/ rü’yāsında gördi-kĭ /cennet-i ā‘lā/ baġçelerinde ekl u şürb idüb /o ādem/ söyler, der kĭ: o ḫārı-kĭ yetīmden çıḳardım, o diken benim üzerime ne güller peydā itdi ve ẓāhir oldu. Ya‘nī o dikenden nice güller bitdi ve bu devlet ve sa‘ādete nā’il oldum deyü söyler idi.

Ṣaḥīfe (412) :

چو بینی یتیمی سر افکنده پیش

مده بوسه بر روی فرزند خویش

یتیم ار بکرید که بارش برد

وکر خشم کیرد که نازش خرد

الا تانکرید که عرش عظیم

بلرزد همی چون بکرید یتیم

اکر سایهٔ‌خود برفت از سرش

تو در سایهٔ‌خویشتن پرورش

Çu bīnī yetīmī ser ofkende pīş

Me-dih pūse ber rūy-ı ferzend ḫ ̔īş

Yetīm er be-giryed kĭ bāreş bored

Veger ḫışm gīred kĭ nāzeş ḫered

Elā tā ne-giryed kĭ ʻarş-ı ʻaẓīm

Be-lerzed hemī çun be-giryed yetīm

Eger sāye-i ḫod be-reft ez sereş

To der sāye-i ḫ ̔īşten pervereş

Me‘ānī-ielfāẓ :*Çu* çünkĭ *bīnī* gördüñ *yetīmī* bir yetīmi *ser* baş *ofkende* düşmüş *pīş* öñüne *me-dih* virme *būse* öpmek *ber* üzerine *rūy* yüzü *ferzend* oġul *ḫ ̔īş(ten)* kendü *yetīm* ma‘lūm *er* eger *be-giryed* aġlaya *kĭ*/kim/ *bāreş bār* /yük, ḥaml, şıḳlet/ murāddır *–eş* żamīr, yetīme rāci‘dir *bored* /iletür/ *veger* eger *ḫışm* ġażab *gīred* ṭutar *kĭ*/kim/ *nāzeş nāz* ma‘lūm *–eş* żamīr, yetīme rāci‘dir *ḫered* ṣatın /alur/*elā* āgāh ol *tā* ḥattá *ne-giryed* aġlamaya *kĭ* zīrā *ʻarş* ma‘lūm *ʻaẓīm* ma‘lūm *be-lerzed* titrer *hemī* böylece *çun* çünkĭ *be-giryed* aġlar *yetīm* ma‘lūm *eger sāye-i* gölge *ḫod* ḥaḳīḳat *be-reft* gitdi[*ez sereş to der sāye-i ḫ ̔īşten*] *pervereş* o yetīmi**(160b)** besle.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ bir yetīmi gördüñ-kĭ başını aşaġa indirmiş ya‘nī boynunu egmiş anıñ yanında kendü oġlunu öpme kĭ o yetīmi maḥzūn eyleme. Ya‘nī o yetīmiñ göñlüne gelmesun-kĭ: Benim-de babam ṣaġ olaydı evde beni öperdi deyü. Eger yetīm aġlar ise /kim anıñ yükü ve şıḳletini iletür, kimse iletmez babası yoḳdur. Kimse anıñ aġlamasına naẓar itmez/ ve eger o yetīm ḫışm ve ġażab ṭutarsa anıñ

nāzlanmasını /kim/ ṣatın /alur, kimse almaz/. Ya‘nī anıñ öyle nāzlanmasını /kimesne ḳabūl itmez.Ama pederiolsaydı bunları ḳabūl iderdi/. Āgāh ol, ḥattá yetīm aġlamaya kĭ ‘arş-ı ‘aẓīm anıñ aġlamasından titrer, lerze gelür. Böylece kĭ çünkĭ yetīm aġlar, ‘arş titrer. Eger o yetīmiñ ḥaḳīḳatde başından sāye ve gölgesi gitmiş ya‘nī babası yoḳdur, sen kendü sāye ve gölgende anı besle ve terbiye eyle /ve aña sāye ol/ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (412) :

کرا خانه آباد و همخوابه دوست

خدا را برحمت نظر سوی اوست

دلارام باشد زن نیك خواه

و لیك از زن بد خدایا پناه

تهی پای رفتن به از کفش تنك

بلای سفر به که در خانه جنك

Kirā ḫāne ābād u hem-ḫˇābe dūst

Ḫodā rā be-raḥmet naẓar sūy-ı ūst

Dilārām bāşed zen-i nīk-ḫˇāh

Vü līk ez zen-i bed Ḫodāyā penāh

Tehī pāy-ı reften bih ez kefş teng

Belā-yı sefer bih kĭ der ḫāne ceng

Me‘ānī-ielfāẓ :*Kirā* kimiñ *ḫāne* ev *ābād* ma‘mūr *u hem-ḫ ̆ābe* ber-ā-ber uyuyan kĭ ḥaremīdir *dūst* ma‘lūm *Ḫodā rā* Cenāb-ı Ḥaḳ *be-raḥmet* raḥmet ve maġfiret ile *naẓar* tecellī *sūy* ṭaraf *ūst* o ṭarafadır *dilārām* gönül rāḥatı olan maḥbūbe *bāşed* ola *zen* ḳadın *nīk* eygü *ḫ ̆āh* ḫūylu *vu līk* lâkin *ez zen* ḳarıdan *bed* kötü *Ḫodāyā* ey Ḫüdā saña dimekdir *penāh* ṣığınırım *tehī* boş *pāy* ayaḳ *reften* gitmek *bih* eygü *ez kefş teng* ayaġı ṣıḳan yemenīden *belā-yı* ma‘lūm *sefer* hicret *bih* eygü *kĭ* zīrā *der* ẓarfiyyet *ḫāne* evde *ceng* ġavġa vardır.

Maḥṣūl-i ebyāt : Kimiñ kĭ ḫānesi ma‘mūr ve ḥaremi kendüne dostdur Cenāb-ı Ḥaḳ o ḫāneye raḥmet naẓariyle tecellī ider. Göñül rāḥatı olan maḥbūbesi eygü ḫūylu ḳadın ola. Lâkin kötü ḳadından Cenāb-ı Ḥaḳḳa ṣığınırım. Boş ayaḳ ya‘nī yalın ayaḳ **(161a)**gitmek eygüdür. Ṣıḳı ayaḳ ḳabından, ayaġını ṣıḳan yemenīden yalın ayaḳ gitmek eygüdür. Seferiñ belāsı, miḥen u meşaḳḳati eygüdür kĭ evde ġavġa vardır ya‘nī bed ḫūy ḳarı ile dā’imā evde itmeden sefere gitmek eygüdür sulṭānım.

Ṣaḥīfe (413) :

اکر پارسا باشد و خوش سخن

نکه در نکویی و زشتی مکن

زن خوب و خوش طبع کنجست و مار

رها کن زن زشت/ نا ساز/ کار

Eger pārsā bāşed u ḫoş soḫen

Nigeh der nikūyī vu zişţī me-kon

Zen-i ḫūb u ḫoş ṭab‘ gencest u mār

Rehā kon zen-i zişt nā-sāzgār

Me‘ānī-ielfāẓ :*Eger pārsā* ‘ābide ve zāhide *bāşed* ola *u ḫoş* güzel *soḫen* kelām ve sözü *nigeh* naẓar *der* ẓarfiyyet *nikūyī* eygüsine *vu zişţī* kötüsüne *me-kon* eyleme *zen* ḳadın *ḫūb* güzel *u ḫoş* güzel *ṭab* ‘ṭab‘iyat *gencest* ḫazīnedir ve defīnedir *u mār* daḫi ḥayye ve yılandır *rehā* bıraḳmaḳ *kon* eyle *zen* ḳadın *zişt* çirkin/*nā sāzgār* ġayr-i muvāfıḳ dimekdir./ ***نا سازكار / نا سزا كار

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger ḳadın ‘ābide ve zāhide ve güzel sözlü ola anıñ artıḳ eygüsine ve kötüsüne naẓar itme. Ya‘nī şurası güzeldir, burası kötüdür dime. Çünkĭ güzel ḥüsnā ve ḫoş ṭab‘iyatlü olan ḳadın defīne ve ḫazīnedir daḫi ḥayye ve yılandır. Ya‘nī defīneniñ elbette ṭılsımı olan ḥayye yanında olur. Ya‘nī o-ḳadar güzel ḫātūn-da maḳbūl degildir. O zamān her dürlü fesād mevcūddur. Çirkin olan /ve ġayr-i muvāfıḳ/ olan ḫātūnı-da bıraḳ, terk it. Bu ucunu bucaġını bul-da yaġa bala vir derler. Anıñ gibi sen-de ḳadınıñ güzelini çirkini ?it-de ḳanġısı işine gelürse o yola git. Herḥālde çirkin olmaḳ eygüdür kĭ ḥayye ve yılanlardan ḳurtarmış olur.

Ṣaḥīfe (413) :

چو نیست پیش پدر این قدر یقین که پسر

ز خیل بی خردانست یا خردمندان

بسست سیرت نیکو حکیم را فرزند

زبون زن چه شود بر امید فرزندان

Çu nīst pīş-i peder īn ḳadr yaḳīn kĭ peser

Zi ḫeyl bī-ḫıredānest yā ḫıredmendān

Besest sīret nīkū ḥekīm rā ferzend

Zebūn-ı zen çĭ şeved ber umīd-i ferzendān

Me‘ānī-ielfāẓ :*Çu* çünkĭ *nīst* yoḳdur *pīş* öñünde *peder* ma‘lūm *īn* bu *ḳadr* miḳdār *yaḳīn* ma‘lūm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *peser* oġul *zi ḫeyl* cemā‘at, ḳabīle**(161b)** *bī-ḫıredānest* ‘aḳılsızdır *yā ḫıredmendān* ‘aḳıllulardan *besest* kāfīdir, yeter *sīret* ṭab‘iyyet *nīkū* eygü *ḥekīm rā* ‘aḳıllulara *ferzend* oġul *zebūn* maġlūb *zen* ḳadın *çĭ* ne *şeved* olur *ber* üzerine *umīd* ma‘lūm *ferzendān* ferzendiñ cem‘īdir, oġullar, evlādlar.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ pederiñ öñünde, ‘indinde yaḳīn ḥāṣıl degildir kĭ oġul ‘aḳıllu cemā‘atinden mi yoḫsa ‘aḳılsızlardan mı olur? Bu yaḳīn olmadıġı içün ‘aḳıllu olan ādemlere oġul, evlād eygü ṭabī‘atlü olmaḳ kāfīdir. Ya‘nī anlara evlādıñ lüzūmu yoḳdur. Ancaḳ anlara evlād kendüleriñ güzel sīretde ve ṭabī‘atde olmaḳ ve ḫalḳ ile güzel mu‘āmele itmekdir. Yoḫsa ne ola evlād ümīdiyle ḳadına maġlūb olmaḳ. Hiç evlāddan murād ḫayr-i ḫelef olmaḳ degil mi? Belkĭ olmaz. Andan ise ḥüsn-i sīret ol, ḫalḳa güzel mu‘āmelede buluñ ve güzel āṣār terk it. İşte bundan eygü evlād ve ḫayr-i ḫelef olmaz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (413) Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫ Sa‘dī ḳuddise sirruhu :

چه نغز امد اين يك سخن زان دو تن

كر سركشته بودند از دست زن

یکی کفت کسی را زن بد مباد

دکر کفت زن در جهان خود مباد

زن نو کن ای دوست هر نو بهار

که تقدیم پارین نیاید بکار

Çĭ neġz āmed īn yek soḫen zān do ten

Ger sergeşte būdend ez dest-i zen

Yekī goft kesī rā zen-i bed me-bād

Diger goft zen der cihān ḫod me-bād

Zen-i nev kon ey dūst her nevbahār

Kĭ taḳdīm-i pārīn ne-yāyed be-kār

Me‘ānī-ielfāẓ :*Çĭ* ne *neġz* güzel *āmed* geldi *īn* bu *yek* bir *soḫen* söz, kelām *zān* ism-i işāret *do* iki *ten* vücūddan, ya‘nī iki ādemden dimekdir *ger* eger *sergeşte* başı dönmüş, ‘aḳılsız *būdend* oldular *ez dest* elinden *zen* ḳadın *yekī* biri *goft* didi *kesī rā* kimesneye *zen* ḳadın *bed* kötü *me-bād* olmasun *diger* başḳa bir ādem *goft* didi *zen* ḳadın *der* ẓarfiyyet *cihān* dünyā *ḫod* ḥaḳīḳatde *me-bād* olmasun *zen* ḳadın *nev* yeñi, cedīd *kon* eyle *ey* ḥarf-i nidā *dūst* ma‘lūm *her nevbahār* herbir nevbahār geldikçe *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *taḳdīm* ma‘lūm *pārīn* geçen sene *ne-yāyed* gelmez *be-kār* işe.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ne güzel geldi bir söz, bir kelām o iki ādemden. Eger ḳadın**(162a)**elinden başı dönmüş, ‘aḳlı zā’il olmuş oldular; anlardan birisi didi-kĭ: Bir kimesneye kötü ḳadın yār olmasun. Dīgeri didi-kĭ ḥaḳīḳatde ḳadın dünyāda hiç

olmasun. Ey dost herbir nevbahār geldikde bir yeñi, cedīd ḳadın peydā it. Zīrā kĭ geçen seneniñ taḳdīmi bu sene işe yaramaz. Her seneniñ başḳa taḳdīmi lāzımdır. Anıñ gibi sen-de her sene bir ḳadın al, eskisi yaramaz artıḳ. Zīrā kĭ yüzgöz olduġıñız nevbahārda henüz açılmamış bir gül-i ten-i nāzik alub baġçe-i vücūdına dik kĭ mevsiminde açılsun, rāyiḥasıyla dimāġ-ı nefs u hevāyı ‘ıṭr-nāk eylesün, rūḥuñ bir başḳa neş’e ve tecellī bulsun. Zīrā kĭ kişiniñ ḥaremi kendü nefsi dimekdir. Lâkin muḥabbeti nefsānī olmasun. Zīrā anda bir fā’ide-i ma‘nevī yoḳdur. Muḥabbet-i ma‘nevī sırrına maẓhār olursa ol-zamān bilür. Ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem EfendimiziñḤażret-i ‘Āīşe raḍıyallâhü ‘anh ḥaḳḳında olan muḥabbet-i risālet-penāhı esrārını şāhım, sulṭānım.

Ṣaḥīfe (414) /Ḳāle’s-Sa‘dī/ :

شب پراکنده خسبد انکه بدید

نبود وجه بامدادانش

مور کرد آورد بتابستان

تا فراغت بود زمستانش

Şeb-i perākende ḫosbed ānkĭ be-dīd

Ne-buved vech-i bāmdādāneş

Mūr gird āverd be-tābistān

Tā ferāġat buved zemistāneş

Me‘ānī-ielfāẓ :*Şeb* gice *perākende* perīşān *ḫosbed* yatar, /uyur/ *ānkĭ* ol kimesne kĭ *be-dīd* /āşikāre/ *ne-buved* olmadı *vech* īrād ve ‘aḳār, /ḥarc ma‘nāsınadır/ *bāmdādāneş* ṣabāḥ vaḳti *–eş* żamīr, o kimesneye rāci‘dir *mūr* ḳarınca *gird* cem‘

itmek, ṭoplamaḳ *āverd* getürür *be-tābistān* vaḳt-i ṣayf, yaz mevsimi *tā* ḥattá *ferāġat* fāriġ ḫāli *buved* olur *zemistāneş* ḳış vaḳti –*eş* żamīr, ḳarıncaya rāci‘dir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ol kimesne kĭ gice perākende ve perīşān yatar, /uyur/. Ol kimesneniñ /kĭ ???/ṣabāḥdan /ḫarclıġı ya‘nī/ ‘aḳār u īrād ve gelürü olmadı ya‘nī faḳīr olan kimesneniñ gicesi perākende ve perīşāñ olur. Medār-ı ta‘ayyüş tefekküründen perīşān yatar. Ḳarınca yaz mevsiminde ẕaḫīresini cem‘ ider, ṭoplar kĭ ḳış mevsiminde ẕaḫīre cem‘inden fāriġ-bāl ola, rāḥat ve ḥużur ide. Sen-de anıñ gibi ticāret vaḳtinde māl cem‘ eyle kĭ ṣoñra rāḥat ve ḥużūr idesiñ. **(162b)**İster iseñ bu māl cem‘ini sermāye-i ezel ve ebed olan muḥabbet-ullâh ve ā‘māl ve ṭā‘at cem‘ine ḥaml eyle, ister iseñ dünyā mālına ḥaml eyle. Lâkin dünyā mālı dünyāda ḳalur, saña fā’idesi olmaz. Lâkin āḫiret mālı seniñle ber-ā-ber gider sulṭānım.

Ṣaḥīfe (414) /Ḳāle’s-Sa‘dī/ :

چو دخلت نیست خرج آهسته تر کن

که /میکویند/ ملاحان /سرودی/

اکر باران بکوهستان نبارد

بسالی دجله کردد خشك رودی

درخت اندر خزانها بر فشاند

زمستان لاجرم بی برك ماند

Çu daḫlet nīst ḫarc āheste-ter kon

Kĭ mī-gūyend mellāḥān surūdī

Eger bārān be-kūhistān ne-bāred

Be-sālī Dicle gerded ḫoşk rūdī

Dıraḫt ender ḫazān-hā ber feşāned

Zemistān lā-corm bī-berk māned

Me‘ānī-ielfāẓ :*Çu* çünkĭ *daḫlet* seniñ geliriñ, īrādıñ *nīst* yoḳdur *ḫarc* ṣarf ve ḫarclığı *āheste* yavaş yavaş *ter* ziyāde azar azar *kon* eyle *kĭz*īrā /*mī-gūyend* söylerler/ *mellāḥān* mellāḥın cem‘īdir, gemiciler, sefīne ṭā’ifesi *surūdī*/ayarladıḳları ya‘nī bir ağızdan māḳam ile ayarlarlar/, oynarlar ve ṭereb-i tağnī iderler *eger bārān* yağmur *be-kūhistān* ṭağlara *ne-bāred* yağmazsa *be-sālī*/ bir senede/ *Dicle* meşhūr olan nehir *gerded* olur *ḫoşk* ḳuru *rūdī*/ dere ya‘nī ḳuru bir dere olur/ *dıraḫt* ağaç *ender* içinde *ḫazān-hā* ḫaz[ānı]ñ cem‘īdir, vaḳt-i ḫazān, güz mevsimidir *ber feşāned* silker *zemistān* ḳış vaḳtinde, mevsiminde *lā-corm* şübhesiz *bī-berk* yapraḳsız *māned* ḳalur.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ seniñ geliriñ, īrādıñ yoḳdur. Ḫarclığı ziyāde āheste, ağır ṣarf eyle kĭ ṣoñra ḫarclıḳsız, ḳupḳuru ḳalmayasıñ. Zīrā /gemiciler/ böylece söyleyüb /ayarlarlar/, oynarlar, ṭereb-i naġme iderler kĭ eger yağmur ṭağlara yağmaya /bir senede/ Dicle denilen nehr-i ‘aẓīm ḳuru çay /ve dere/ olur. Ya‘nī ḳuru çaylar gibi olur. Ağaç güz mevsiminde silkinir, lā-cürm ḳış mevsiminde yapraḳsız ḳalur. İşte bu temşīl[l]er gibi insān-da geliri olmadığı zamān elinde avucunda olanı birden bire ḫarc u ṣarf itmesün, āheste pisteh ṣarf itsün. Ṣoñra ṣuyu çekilmiş degirmene döner, yapraḳı dökülmüş ağaç gibi çıplaḳ ḳalur dimekdir.

Ṣaḥīfe (415) :

نماند ستمکار بد روزکار

بماند برو لعنت پایدار

چنان **(163a)**زی که ذکرت بتحسین کنند

چو مردی نه بر کور نفرین کنند

نباید برسم بد آیین نهاد

که کویند لعنت بر آن کین نهاد

Ne-māned sitemkār-ı bed rūzgār

Be-māned be-rū la‘net pāydār

Çunān zī kĭ ẕikret be-taḥsīn konend

Çu mordī ne ber gūr-i nefrīn konend

Ne-bāyed be-resm-i bed āyīn nihād

Kĭ gūyend la‘net-i ber ān kīn nihād

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ne-māned* ḳalmaz *sitem kār*işi sitem olan ādem *bed* kötü *rūzgār* eyyāmı, günü *be-māned* ḳalur *be-rū* anıñ üzerine *la‘net* ma‘lūm *pāydār* ṣābit, bāḳī *çunān* öylece *zī* diril *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ẕikret* seniñ ẕikriñ ve sözüñ *be-taḥsīn* güzellik ile *konend* ideler *çu* çünkĭ *mordī*/ öldüñ, mevt olduñ/ *ne* degil *ber* üzere *gūr* ḳabir *nefrīn* la‘net *konend* ideler *ne-bāyed* gerekmez *be-resm* tersīm, /resm itmek/ *bed* kötü *āyīn* ‘ādet *nihād* ḳoymaḳ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *gūyend* söylerler *la‘net* ma‘lūm *ber ān* anıñ üzerine *kīn*/*kĭ īn* bu ‘ādeti/ *nihād* ḳodu.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eyyāmı, günü kötü olan işi gücü sitem idici olan ādem ḳalmaz. Nice böyle sitemkār, bed eyyām olanlar gitdi. Ancak anlarıñ üzerine la‘net

şābit ve bāḳī ḳalur. O gibi olanlara ba‘de’l-mevt dā’imā ḫalḳ la‘net ider. Öylece diril-kĭ ya‘nī yaşa-kĭ seniñ ẕikriñ taḥsīn ile ideler. /Çünkĭ ölürsüñ/ ya‘nī ba‘de’l-mevt seni güzellik ile yād ideler, raḥmet ideler. Ne güzel ādem idi, Ḥaḳ raḥmet itsün diyeler. /Öyle degil kĭ/ ḳabriñ üzerine la‘net ideler. Kötü, bed olan ‘ādet /ve resm, aḥvāl, āyīn/ ḳoymaḳ, bıraḳmaḳ gerekmez kĭ o gibi /‘ādet ve āyīn ḳoyan/ ādem üzerine la‘net ideler. /Kĭ bu āyīn ve aḥvāl u resm ḳodu deyü/ bu ‘ālemde taḥsīn olunacaḳ ‘ādetleri bıraḳmaḳlı-kĭ ṣoñra saña raḥmet itsünler. Gerçĭ ṣoñradan olan ‘ādetler bid‘at ise de bid‘at-i ḥasene vardır kĭ aña şerī‘at cevāz verir. İşte o gibi ‘ādetleri bu ‘ālemde bıraḳmaḳ sebeb-i raḥmet olur. Yoḫsa ḳāzūne ve meyḫāne ve anda birṭaḳım ālāt-ı münkerāt olan şeyleri ‘ādet idinmek, bıraḳmaḳ lāyıḳ degildir kĭ la‘nete sebeb olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (416) :

تو نیکی کن باب انداز ای شاه

اکر ماهی نداند داند الله

To nīkī kon be-āb endāz ey şāh

Eger māhī ne-dāned dāned Allâh

Me‘ānī-i(163b) elfāẓ :*To* sen *nīkī* bir iyilik *kon* eyle *be-āb* ṣuya *endāz* at *ey* ḥarf-i nidā *şāh* pādişāh *eger māhī* balıḳ *ne-dāned* bilmez ise *dāned* bilür *Allâh* Cenāb-ı Ḥaḳ.

Maḥṣūl-i beyt : Ey pādişāh sen bir iyilik eyle, ṣuya at. Eger o iyiligi balıḳ bilmez ise ḫāliḳ bilür. Cenāb-ı Ḥaḳ cümle ḫafī ve celī olanları bilür ve görür. Ya‘nī bir ādem bir kimesneye iyilik eylese o ādem o iyiligi bilmez ve aña ḳarşu kötülük ider ise żararı yoḳdur. Zīrā kĭ Cenāb-ı Ḥaḳ bilür ve aña muḳābil ecr u şevāb iḥsān ider. Lâkin اتق شر من احسنت الیه ḥadīṯ-i şerīfi buña taṭbīḳ eylemek lāzımdır. Zīrā Efendimiz buyurmuş-kĭ: İyilik eylediğiñ ādemiñ şerrinden ṣaḳın deyü. Evet öyledir

lâkin o iyilik seniñ içün bāḳīdir, yevm-i ḳıyāmetde anı iż‘āf, mużā‘af bulursuñ ve hem-de bu ḥadīṯ-i şerīfe ḳarşuluḳ dīger ḥadīṯ-i şerīfdeاحسن لمن اساءاليك ya‘nī sañа kötülük idene sen iyilik it buyurulmuşdur. İşte bu iki ḥadīṯ-i şerīfiñ birbirine taṭbīḳī lāzımdır.

Ṣaḥīfe (416) :

نکو کاری از مردم نیك رای

یکی را بده می نویسد خدای

Nikū kārī ez merdom nīk re’y

Yekī rā be-deh mī nevīsed Ḫodāy

(258)ṣaḥīfede ẕikr olunmuş, oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (416) /Ḳāle’s-Sa‘dī/ :

میراث پدر خواهی علم پدر آموز

کین مال پدر خرج توان کرد بده روز

Mīrāṯ-ı peder ḫ̌āhī ‘ilm-i peder āmūz

Kīn māl-i peder ḫarc tevān kerd be-deh rūz

Me‘ānī-ielfāẓ :*Mīrāṣ* ma‘lūm *peder* ma‘lūm *ḫ ̌āhī* ister iseñ *‘ilm* ma‘lūm *peder āmūz* ögreñ *kīn kĭ* ḥarf-i rabṭ *īn* bu *māl-i peder* pederiñ mālı *ḫarc* ṣarf itmek *tevān* mümkün *kerd* ider *be-deh* on *rūz* gün.

Maḥṣūl-i beyt : Sen pederiñ mīrāṣınnı ister iseñ pederiñ ‘ilmini ögren. Zīrā bu māl-i pederi on günde ḫarc, ṣarf itmek mümkündür. Lâkin ‘ilm öyle degildir. ‘İlm ṣarf olunduḳça tezāyüd bulur. Egerçĭ pederiñ cāhil ise aṣıl büyük ceddiñ olan Ḥażret-i Ādem ‘aleyhi’s-selāmıñ saña mīrāṣı olan ‘ilmi ögren-kĭ artıḳ dünyā ve āḫiretde sulṭān olursuñ. Nihāyetsiz ḫazīneye mālik olursuñ. Naṣıl o ‘ilmi ögreneyim der iseñ o ‘ilmiñ ḫ ̌āceleriñ mürşidān-ı ‘iẓām ḥażerātıdır. **(164a)**Zīrā kĭ vāriṣ-i Ḥażret-i Ādem anlardır, anlardan taḥṣīl idersiñ. Lâkin taḥṣīli sāye-i mürşidānda sehl u ḳolaydır. Ancaḳ vārişleri bulmaḳ ṣa‘b ve zordur, o-da ḳolaydır. Zīrā kĭ anlarıñ ‘alāmetleri vardır. Aṣḥābı, erbābı anları bilür, erbābından sū’āl it bulursuñ. Sen-de andan ṣoñra anıñ yerine vāriṣ olursuñ.

Ṣaḥīfe (417) :

کسی کز صرصر ظلمش دمادم

چراغ عیش مظلومان بمیرد

نمی ترسد ازین کایزد تعالی

اکرچه دیر کیرد سخت کیرد

Kesī kez ṣerṣer-i ẓulmeş demādem

Çerāġ-ı ‘ıyş-ı maẓlūmān be-mīred

Nemī tırsed ezīn kīzed te‘ālā

Egerçĭ dīr gīred seḫt gīred

Me‘ānī-ielfāẓ :*Kesī* bir kimesne *kez kĭ* ḥarf-i rabṭ *ez ṣerṣer* ma‘lūm ṣarṣar rūzgārı *ẓulmeş* o kimesneniñ ẓulmü *demādem* nefes-be-nefes, ān-be-ān *çerāġ* ḳandīl *‘ıyş* ma‘īşet, idāre-i ta‘ayyüş *maẓlūmān* maẓlūmuñ cem‘īdir, ẓulm olunmuş olan ādem *be-mīred* öldürir burada söndürmekden kināyedir *nemī tırsed* ḳorḳmaz mı, ḫavf itmez /mi/ *ezīn* bundan *kīzed kĭ*(*kĭ*) ḥarf-i rabṭ *īzed* Ḥaḳ *te‘ālā* ‘ālī *egerçĭ dīr*geç *gīred* ṭutar *seḫt* çetin, zor, ḳatı *gīred* ṭutar.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bir kimesne kĭ anıñ ṣarṣar rūzgārı gibi ẓulm ve ta‘addīsi ān-be-ān maẓlūmlarıñ medār-ı ta‘ayyüş ve ḥayātları çerāġını söndürir. Ḳorḳmaz, ḫavf itmez /mi/? Bu ẓulm ve ta‘addīsinden kĭ Cenāb-ı Ḥaḳ Te‘ālā egerçĭ geç, te’ḫīrlü o ẓālimi ṭutar ya‘nī ‘aẕāb ve ‘uḳāb ider. Lâkin ġāyet çetin ve zor ve ṣa‘b ‘aẕāb-ı elīm ider kĭ insān taḥammül idemez. O bīçāre ẓālim ẓann ider kĭ bu itdiklerim ẓulm ve ta‘addī yanımda ḳalıyor, hiçbir kimesne bir şey’ söylemiyor istedigim gibi ẓulm iderim. Evet öyledir lâkin geç söylerler, geç ṭutarlar seni. Ama ġāyet çetin ṭutarlar, pek şiddetlü ṭutarlar, nefes almaġa bıraḳmazlar. Aman maman fā’ide itmez, kendüni cehennemiñ ortasında bulursuñ. Baḳ ḫalḳı incitmek ḳolay-mı olur? Sen-de bu acıdan ṭat derler ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (417) :

خرابی کند مرد شمشیر زن

نچندانکه دود دل طفل و زن

ریاست بدست کسانی خطاست

که از دست شان دستها بر خداست

مکافات موذی**(164b)**بمالش مکن

که بیخش بر اورد باید ز بن

سر کرك باید هم اول برید

نه چون کوسفندان مردم درید

Ḫarābī koned merdom-i şemşīr zen

Ne-çendān-kĭ dūd-i dil-i ṭıfl u zen

Riyāset be-dest kesānī ḫaṭāst

Kĭ ez destşān dest-hā ber Ḫodāst

Muḳāfāt-i mūẕī be-māleş me-kon

Kĭ bīḫeş ber āverd bāyed zi bon

Ser-i gorg bāyed hem evvel borīd

Ne çun gūsfendān-ı merdom derīd

Me‘ānī-ielfāẓ : *Ḫarābī* bir ḫarāblıḳ *koned* ider *merdom* insān *şemşīr* ḳılıç *zen* urur *ne-çendān-kĭ* ol-ḳadar degil kĭ *dūd* āh, efġān *dil* göñül *ṭıfl* çocuḳ *u zen* ḳarı *riyāset* re’slik *be-dest* el *kesānī* bir kimesne *ḫaṭāst* ḫaṭādır *kĭ* zīrā *ez dest* elden *şān* ism-i işāret, anlarıñ *dest-hā* destiñ cem‘īdir, nice eller *ber* üzere *Ḫodāst* Cenāb-ı Ḥaḳıñdır *il* ile *me-kon* eyleme *kĭ* zīrā[*bīḫeş*] anıñ kökünü *ber* yuḳaru *āverd* getürmek

bāyed gerek *zi bon* kökünden *ser* baş *gorg* ḳurt denilen ḥayvān *bāyed* gerek *hem* daḫi *ol borīd* ḳaṭ‘ *ne* degil *çun* çünkĭ *gūsfendān* ḳoyunları *merdom* insān *derīd* yırtdı, parçaladı.

Maḥṣūl-i ebyāt :İnsān ḳılıç urub ḫarāblıḳ /eyler/. Lâkin ol-ḳadar degil-kĭ çocuḳ ile ḳadınıñ āh u efġānı göklere çıḳsun. Ya‘nī ḫarāblıġı, ẓulmü fevḳa’l-‘āde itmemeli. İgüsü hiç itmemeli. Ya ider iseñ inṣāflı itmeli. Re’slik bir ādemiñ elinde olmaḳ ḫaṭādır. Zīrā anıñ elinden nice eller Cenāb-ı Ḥaḳ üzerinedir. Ya‘nī ne-ḳadar eller Cenāb-ı Ḥaḳḳa teveccüh idüb bed du‘ā iderler böyle ez̲ā’ ve cefā idicilere /mükāfāt ve cezā anlarıñ mālını ġażab itmek ile/ mükāfāt itme. /Ya‘nī ellerindeki mālı alub ?. Belkĭ/ anlarıñ kökünü gökden yuḳaru getürmek gerekdir. Ḳurduñ başını evvel ḳaṭ‘ itmek, kesmek gerekdir. Degil kĭ insānlarıñ ḳoyunlarınıñ parçalayub yurtdıkdan ṣoñra ne fā’ide ider, hiç.

Ṣaḥīfe (417) :

خوف داری اکر ز قهر خدا

نروی راه حرام دنیا

Ḫavf dārī eger zi ḳahr-ı Ḫodā

Ne-revī rāh-ı ḥarām-ı dunyā

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ḫavf* ḳorḳu *dārī* ṭutarsıñ *eger zi ḳahr* ḳahrından *Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳ *ne-revī* gitmezsiñ *rāh* yol *ḥarām* żıdd-ı ḥelāl *dunyā* ma‘lūm.

Maḥṣūl-i beyt : Eger Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳahrından ḫavf iderseñ dünyāda ḥarām yola gitmezsiñ. Ya‘nī**(165a)** Cenāb-ı Ḥaḳıñ rıżāsı olmayan ṭarīḳde bulunmazsıñ. Ancaḳ ṭarīḳ-i müstaḳīm üzere ṭoġrıca Cenāb-ı Ḥaḳḳa gidersiñ. Dünyā-da seniñ arḳañ şıra gelür o yoldan seni döndürmek içün. Egerçĭ ḳalbinde z̲erre ḳadar ḥubb-i dünyā

var ise çabuḳ zaḥmetsiz yoldan dönersiñ. Yoḳ muḥabbet-i āḫiret var ise ṭoġrıca Ḥaḳ gidersiñ ve’s-selām.

Ṣaḥīfe (418) :

جنت که سرای مادرانست

زیر قدمات مادرانست

روزی بکن ای خدای مارا

چیزی که رضای مادرانست

Cennet kĭ sarāy-ı māderānest

Zīr-i ḳademāt-ı māderānest

Rūzī be-kon ey Ḫodā-yı mārā

Çīzī kĭ rıżā-yı māderānest

Me‘ānī-ielfāẓ : *Cennet* ma‘lūm *kĭ* ḥarf-i rabṭdır *sarāy* ma‘lūm *māderānest*/ annelerindir/ *zīr* altında *ḳademāt* ayaḳları *māderānest*/ annelerindir/ *rūzī* /bir naṣīb/ *be-kon* eyle *ey* ḥarf-i nidā *Ḫodā-yı* Cenāb-ı Ḥaḳ *mārā* bize *çīzī kĭ* bir nesneyi kĭ *rıżā-yı māderānest* /anneleriñ/ rıżā/sıdır/.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cennet kĭ /anneleriñ/ sarāyıdır. Zīrā kĭḤavvā vālidemiz orada ḫalḳ olandı, /bizim anamızdır. Anneleriñ/ ayaḳları altında cenneti buluruz. Ya‘nī cennet /anneleriñ/ ayaḳları altındadır. ḥadīṯ-i şerīfi الجنت تحت اقدام الامهات mūcibince vālideleriñ rıżālarını taḥṣīl ile cennete dāḫil olunur dimekdir. Ey Ḫüdā bir /naṣīb/ eyle ol nesneyi kĭ ana/larıñ/ rıżāsıdır. Ya‘nī anamızıñ rıżāsı olan şey’leri bize iḥsān ve müyesser eyle kĭ anıñla rıżālarını taḥṣīl ve cennete dāḫil olalım dimekdir.

Ṣaḥīfe (418) :

چون نبود خویش را دیانت و تقوی

قطع رحم بهتر از مودت قربی

Çun ne-buved ḫ ̌īş rā diyānet u taḳvā

Ḳaṭ‘-ı raḥim bihter ez meveddet-i ḳurbī

(317)ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (419) Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫ Sa‘dī Fī Ḥaḳu’l-Evlād:

بخردی درش زجر و تعلیم کن

به نیك و بدش وعده و بیم کن

بیاموز پرورده را دست رنج

وکر دست داری چو قارون کنج

بپایان رسد کیسهٔ سیم و زر

نکردد تهی کیسهٔ پیشه ور

Be-ḫordī dereş zecr u ta‘līm kon

Be nīk u bedeş va‘de vu bīm kon

Beyāmūz-ı perverde rā dest-i renc

Veger dest dārī çu Ḳārūn genc

Be-pāyān resed kīse-i sīm u zer

Ne-gerded tehī kīse-i pīşe ver

Me‘ānī-ielfāẓ :*Be-ḫordī*/ çoçuḳa/ *dereş*/ *der* ẓarfiyyet *–eş* żamīr, çoçuḳa rāci‘dir/ *zecr* men‘ *u ta‘līm* Ḳur’ān ve kitāb *kon* eyle *be nīk* eygülük**(165b)** *u bedeş – eş* żamīr, evlāda rāci‘, kötülügü *va‘de*/ ma‘lūm/ *vu bīm* ḫavf ve ḳorḳu *kon* eyle *beyāmūz* ögret *perverde rā*/ beslenmiş olan kimesne ya‘nī seniñ eliniñ altında beslenmiş olan gerek evlād ve gerek etbā‘ına ögret dimekdir/ *dest* el *renc* meşaḳḳat *veger* eger *dest* el *dārī* ṭutarsıñ *çu* gibi *Ḳārūn* meşhūr olan ādem *genc* ḫazīne *be-pāyān* nihāyet *resed* ulaşur *kīse-i* ma‘lūm *sīm* gümüş *u zer* altun *ne-gerded* eylemez *tehī* boş *kīse-i* ma‘lūm *pīşe ver* ṣan‘at ṣāḥibi gibi.

Maḥṣūl-i ebyāt : Evlādına, /çoçuḳa lo‘bden ve sā’ir şeyden men‘ eyle/ ve ta‘līm-i Ḳur’ān ve sā’ire /bu gibi/ babalıġa lāzım gelen şeyleri evlādına ögret. Daḫi eygü/lük, kötülük ile va‘de daḫi ḳorḳud. Ya‘nī saña şunu alurum deyü va‘de eyle. Oḳumaz iseñ seni ḍarb iderim deyü ḳorḳud. Bunları/ ta‘līm eyle kĭ seniñ üzerinde borçdur.Daḫī /eliniñ altında beslenmiş olan evlādına, etbā‘ına el zaḥmetini/ ögret. /Ya‘nī ṣan‘at ögret dimekdir/. Eger insānıñ eli Ḳārūn gibi ḫazīne ṭutar, nihāyete ulaşur. Gümüş ve altun kīsesi ya‘nī Ḳārūn gibi zengin olsañ bir ṭarafdan telef ve ṣarf itseñ ‘āḳıbet nihāyet bulur. Lâkin ṣan‘at ṣāḥibi kīseyi boş eylemez. Ya‘nī bir ṭarafdan ṣarf iderse bir ṭarafdan ticāret idüb ḳazanur dimekdir.

Ṣaḥīfe (419)Ḳāle Mevlānā Celāleddīnu’r-Rūmī ḳuddise sirruhu :

چون کزیدی پیر نازك دل مباش

سست و رزیده چو اب و کل مباش

چون کرفتی پیرهین تسلیم شو

همچو موسی زیر حکم خضر رو

کر تو سنك و خمره و مرمر شوی

چون بصاحب دل رسی کوهر شوی

نار خندان باغ را خندان کند

صحبت مردانت از مردان کند

Çun gozīdī pīr nāzik dil me-bāş

Sost u rizīde çu āb u gil me-bāş

Çun giriftī pīrhīn teslīm şov

Hemçu Mūsā zīr-i ḥukm Ḫızır rev

Ger to seng u ḫomre vu mermer şevī

Çun be-ṣāḥib-i dil resī gevher şevī

Nār-ı ḫendān baġ rā ḫendān koned

Ṣoḥbet-i merdānet ez merdān koned

Me‘ānī-ielfāẓ :*Çun* çünkĭ *gozīdī* iḫtiyār eylediñ *pīr* bir pīri ya‘nī mürşidān-ı ‘iẓāmdan bir mürşidi *nāzik* ẓarīf *dil* göñül *me-bāş* olma *sost* gevşek /*u rizīde*/dökülmüş *çu* gibi *āb* ṣu *u gil* çamur *me-bāş* olma *çun* çünkĭ *giriftī* ṭutduñ *pīrehīn*[5] *teslīm* ma‘lūm *şov* ol *hemçu***(166a)**gibi *Mūsā* Ḥażret-i Mūsā ‘aleyhi’s-selām *zīr* altında *ḫukm* emr u irāde *Ḫıżır* Ḥażret-i Ḫıżır ‘aleyhi’s-selām *rev* git *ger* eger *to* sen *seng* ṭaş *u ḫomre* ḳaya *vu mermer* bir nev‘i ṭaş *şevī* olasıñ *çun* çünkĭ *be-ṣāḥib* aṣḥāb, muṣāḥib *dil* göñül *resī* ulaşdıñ *gevher* cevher *şevī* olursuñ[5] *ḫendān* gülici *baġ rā* bağı *ḫendān* gülici *koned* ider *ṣoḥbet* muṣāḥabet-i muḳārenet *merdānet* merdān-ı Ḫüdā olanlar seni *ez merdān* /insān/ *koned* ider.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ bir pīr, iḫtiyār itdiñ. Ya‘nī bir mürşid-i kāmile intisāb idüb bende olduñ, /nāzik dil/ olma. Ṣu gibi dökülmüş ya‘nī ‘ibādet ṭā‘atde gevşeklik itme ve ṣu gibi her yere dökülüb gitme ve kil, çamur gibi seḫt ve ḳatı olma ya‘nī ne gevşek ol ve ne sert, ḳatı ol. خیز الامور اوسطها. Çünkĭ mürşidiñ etegini ṭutduñ, aña teslīm ol. Ne emr ider ise öylece it. Ḥażret-i Mūsā ‘aleyhi’s-selām, Ḫıżır ‘aleyhi’s-selāmıñ ḥükmü altında olduġı gibi git, sülūk it. Eger sen ṭaş ve ḳaya ve mermer olasıñ. Çünkĭ ṣāḥib-i göñül olan mürşid-i kāmile ulaşasıñ, cevher olursuñ. Gülici /olan nār/ bağı, gülici ider. Ya‘nī seniñ göñlünü de kendüsi gibi ṣāḥib-i dil ider. Cenāb-ı Ḥaḳıñ merdleri ya‘nī merdān-ı ilâhī olan mürşidān-ı ‘iẓām ḥażerātına muṣāḥabet ve anlarıñ iksīr-i ā‘ẓam olan ṣoḥbet nuṭḳ-ı ‘ālīleri seni merd ider, ādem ider. Öyle ẓāhiri insān, bāṭını ḥayvān olan insānlardan ḳurtarub ẓāhir ve bāṭın insān olan merdān-ı Ḫüdādan ider.

Ṣaḥīfe (420) :

با بدان یار کشت همسر لوط

خاندان نبوتش کم شد

سك اصحاب کهف روزی چند

پی مردم کرفت و مردم شد

Bā bedān yār geşt hem-ser Lūṭ

Ḫānedān-ı nubuvveteş kem şod

Seg-i aṣḥāb-ı kehf rūzī çend

Pey merdom girift u merdom şod

(396) ṣaḥīfede ẕikr olundığından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (420) Ḳāle Celāleddīnu’r-Rūmī ḳuddise sirruhu :

بند بکسل باش آزاد ای پسر

چند باش بند سیم و بند زر

هر که از دیدار بر خوردار شد

این جهان در چشم او مردار شد

ذكر حق كن بانك غولانرا بسوز **(166b)**

چشم نركس را ازين كركسى بدوز

Bend be-gosil bāş āzād ey peser

Çend bāş bend-i sīm u bend-i zer

Her kĭ ez dīdār ber ḫordār şod

Īn cihān der çeşm-i ū murdār şod

Ẕikr-i Ḥaḳ kon bāng-ı ġūlān-rā be-sūz

Çeşm-i nergis rā ezīn kerkesī be-dūz

Me‘ānī-ielfāẓ :*Bend* baġ *be-gosil* ḳır, şikest it *bāş* ol *āzād* ḳurtırmış *ey* ḥarf-i nidā *peser* oġul *çend* nice *bāş* olursuñ *bend* baġ *sīm* gümüş *u bend* baġ *zer* altun *her kĭ* her kimesne kĭ *ez dīdār* Ḥaḳıñ cemālinden *ber ḫordār* müyesser ve nā’il *şod* oldu *īn* bu *cihān* dünyā *der* ẓarfiyyet *çeşm* göz *ū* żamīr, o kimesneye rāci‘dir *murdār* ma‘lūm, pis *şod* oldu *ẕikr-i Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳıñ ẕikrini *kon* eyle *bāng* ṣadā *ġūlān-rā* ġūlyabānī ta‘bīr olunur, ġüllar *be-sūz* yaḳ *çeşm* göz *nergis rā* maḥbūb gözine derler *ezīn* bundan *kerkesī* aḳbābā *be-dūz* dik.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey oġul! Bağı ḳır, şikest it, āzād ol. Nice bir gümüş ve altun bağında olursuñ. Ya‘nī gümüş ve altun cem‘ ?kendüni anlara bağlarsıñ. Nice bir bunlarıñ arḳasında ḳoşarsıñ. Bu dünyānıñ bağlarını ḳır, āzād ol. Her kimesne ki Cenāb-ı Ḥaḳıñ cemāl-i bā kemāliyle ber ḫordār oldu. Anıñ gözünde bu dünyā murdār, pis, cīfe oldu. Ḥaḳıñ ẕikrini eyle, ġülyabānī olan dīv ve şeyṭānı yaḳ. Maḥbūb

olan gözü bu aḳbaba olan dünyādan dik. Ya‘nī aña naẓar itme. Çünkĭ maḥbūb olan göz, maḥbūba naẓar ider.

Ṣaḥīfe (422)Ḳāle Celāleddīnü’r-Rūmī ḳuddise sirruhu :

مرکب توبه عجائب مرکبست

بر فلك تازد بیك لحظه ز پست

چو برارند از پشیمانی آنین

عرش لرزد از آنین المذنبین

عمر اکر بکذشت بیخش این دم است

آب توبه اش ده اکر او بی نمست

بیخ عمر ترا بده اب حیات

تا درخت عمر کردد با نبات

جمله ماضیها ازین نیکو شوند

ز هر پارینه ازین کردد چو قند

Merkeb-i tovbe ‘acā’ib merkebest

Ber felek tā zed be-yek laḥẓe zi pest

Çu ber ārend ez peşīmānī ānīn

‘Arş lerzed ez ānīn elmuẕnibīn

‘Omr eger be-goẕeşt bīḫeş īn dem est

Āb-ı tovbeʿeş dih eger ū bī nemest

Bīḫ-i ‘omr-i torā be-dih āb-ı ḥayāt

Tā dıraḫt ‘omr gerded bā nebāt

Comle māżī-hā ezīn nīkū şevend

Zehr pārīne ezīn gerded çu ḳand

Me‘ānī-ielfāẕ :*Merkeb* binilecek ḥayvān *tovbe* ma‘lūm *‘acā’ib* ta‘accüb olunur *merkebest* ḥayvāndır *ber felek* eflāk üzerine *tā zed* atar *be-yek***(167a)***laḥẓe* bir laḥẓa ile, bir ānda *zi pest* alçaḳdan, sürür, atar *çu* çünkĭ *ber ārend* getüreler *ez peşīmānī* peşīmānlıḳdan *ānīn* āh*‘arş* ma‘lūm *lerzed* titrer *ez ānīn* āhından *elmuẕ nibīn* günehkār, ‘āṣī *‘omr* ḥayāt *eger be-goẕeşt* geçdi *bīḫeş –eş* żamīr, ‘ömre rāci‘dir, kökü *īn* bu *dem* nefes *est* -dir *āb* ṣu *tovbe* ma‘lūmʿ*eş* o köke *dih* vir *eger ū* o kök *bī nemest* ṣusuzdur *bīḫ* kök *‘omr* ma‘lūm *torā* seniñ *be-dih* vir *āb* ṣu *ḥayāt* dirilik *tā* ḥattá *dıraḫt* aġaç *‘omr* ma‘lūm *gerded* ola *bā nebāt* yapraḳ *comle* hepsi *māżī-hā* geçmişler *ezīn* bundan *nīkū* eygü *şevend* olur *zehr* āġū *pārīne* geçmiş sene *ezīn* bundan *gerded* olur *çu* gibi *ḳand* şeker.

Maḥṣūl-i ebyāt :Tövbe ve Cenāb-ı Ḥaḳḳa rücū‘ itmegi ḥayvāna teşbih idüb buyururlar kĭ: Tövbe ‘acā’ib bir ḥayvāndır, bir laḥẓada alçaḳdan eflāke atar ya‘nī tövbe insānı bu alçaḳ olan dünyādan nice biñ senelik eflāk üzerine bir laḥẓada atar.

Rūḥunuñ teraḳḳīsinden kināyedir. Çünkĭ ‘āṣī olan insān itdigine peşīmānlıḳ getürüb āh ide. Müẕnibīn, ‘āṣī olanlarıñ āhından ‘arş-ı ‘aẓīm titrer, aña lerze gelür. Eger seniñ ‘ömrüñ geçdi ise anıñ kökü bu nefesdir. Ya‘nī hevā-yı nefsāniyle geçen ‘ömrine te’essüf itme. İşte şimdi bu bir nefes kĭ vardır anıñ kökü dimekdir. Hemān tövbe ṣuyunu anıñ köküne vir. Eger o kök ṣusuz ise, ṣuya muḥtāc ise ya‘nī tövbe itmege muḥtāc iseñ ‘ömriniñ köküne ḥayāt-ı ebedī ṣuyunu vir. Hattā ‘ömriñ aġacı yeşillensin, yapraḳ açub meyve virsün. Cümle geçmişler bundan eygü olur. Ya‘nī geçmiş günāhlarıñ ‘użv olunub seyyi’āt-ı ḥasenāta tebdīl olur. Geçen seneniñ zehri, āġūsu bundan şeker olur. Ya‘nī geçen senelerde āġū gibi olan ma‘ṣiyet-i ḥasenāta tebdīl ile şeker olur. Tövbe ve istiġfār sāyesinde hemān durma, çoḳ çoḳ istiġfār it dimekdir.

Ṣaḥīfe (421) Ḳāle Celāleddīnu’r-Rūmī ḳuddise sirruhu :

بر دل خود کم نه اندیشه معاش

عیش کم ناید تو بر درکاه **(167b)**باش

Ber dil ḫod kem neh endīşe me‘āş

‘Iyş kem ne-āyed to ber dergāh bāş

Me‘ānī-ielfāẓ : *Ber* üzere *dil* göñül *ḫod* kendiñ *kem* noḳṣān *neh* ḳoy *endīşe* efkār *me‘āş* ta‘ayyüş, idāre *‘ıyş* ma‘īşet, idāre *kem* noḳṣān *ne-āyed* gelmez *to* saña *ber* üzere *dergāh* ma‘lūm *bāş* ol.

Maḥṣūl-i beyt : Kendü göñlüñ üzerine ta‘ayyüş, endīşe ve efkārını noḳṣān ḳoy ya‘nī hiç ḳoyma. Seniñ ma‘īşetiñ noḳṣān gelmez. Sen dergāh-ı Ḥaḳ üzere ḳā’im ve ṣābit ol dimekdir.

Ṣaḥīfe (423) Ḳāle’s- Sa‘dī :

طریقی بدست آر صلحی بجو[ی]

شفیعی بر انکیز و عذری بکوی

که یك لحظه صورت نبند امان

چو پیمانه پر شد بدور و زمان

Ṭarīḳī be-dest ār ṣulḥī be-cūy

Şefī‘ī ber engīz u ‘oẕrī be-gūy

Kĭ yek laḥẓe ṣūret ne-bend emān

Çu peymāne purr şod be-devr u zamān

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ṭarīḳī* bir ṭarīḳ *be-dest* ele *ār* getür *ṣulḥī*/ṣulḥ ve ṣalāḥ/ *be-cūy* dile, ṭaleb eyle *şefī‘ī* şefā‘atçi *ber engīz* ḳopar *u ‘oẕrī* bir ‘oẕr *be-gūy* söyle *kĭ* zīrā *yek* bir *laḥẓe* ān *ṣūret* ma‘lūm *ne-bend* baġlamaz *emān* ma‘lūm *çu* çünkĭ *peymāne* ḳadeḥ *purr* ṭolu *şod* oldu *be-devr* devr ile, dönmek *u zamān* daḫi zamānıñ devriyle.

Maḥṣūl-i beyt : Bir ṭarīḳ ele getür ve bir /ṣulḥ ve ṣalāḥ/ iste, ṭaleb eyle. Ya‘nī ehl-i ṭarīḳ ol ve /herkes ile ṣulḥ ve ṣalāḥda ol/. Bir şefā‘atçi ḳopar, peydā eyle ve bir ‘oẕr söyle kĭ bir ān ve bir laḥẓa emān ṣūret baġlamaz. Ya‘nī yarın rūz-ı cezāda emān dimek fā’ide itmez. Burada iken bir şefā‘atçi peydā eyle ve bir ‘oẕr söyle kĭ maḳbūl olub ‘uẕv olunasıñ. Çünkĭ peymāne-i vücūduñ ya‘nī seniñ vücūduñ ḳadeḥi ‘ömrüñ āḫir olub ṭoldu. Zamānıñ devriyle ya‘nī devr, zamān ile tamām ve āḫir oldu. Ol-zamān yine fā’ide itmez. Emān dilemeniñ çāresine baḳ. Zīrā kĭ ḥālet-i nez‘ide emān dimek, ‘oẕr itmek işe yaramaz dimekdir.

Ṣaḥīfe (423) Ḳāle Celāleddīnü’r-Rūmī ḳuddise sirruhu :

اخر هر كريه آخر خنده ايست

مرد اخر بين مبارك بنده ايست

هر كجا اب روان سبزه بود

هر كجا اشك روان رحمت شود

تا نكريد طفل كى جو شد لبن

تا نكريد ابر كى خندد چمن

Āḫir her girye āḫir ḫande īst

Merd āḫir bīn mubārek bende īst

Her kocā āb-ı revān sebze buved

Her kocā eşk revān raḥmet şeved

Tā ne-giryed ṭıfl key cūşed leben

Tā ne-giryed ebr key ḫanded çemen

Me‘ānī-ielfāẓ :(168a)*Āḫir* eñ ṣoñra *her girye* her aġlamaḳ *āḫir* ‘āḳıbet *ḫande īst* gülmekdir *merd* insān *āḫir bīn* ‘āḳıbet görici *mubārek* ma‘lūm *bende īst* bendedir *her kocā* her ḳande *āb* ṣu *revān* aḳıcı *sebze* yeşillik *buved* olur *her kocā* her ḳande

eşk gözyaşı *revān* aḳıcı, gidici *raḥmet* ma‘lūm *şeved* olur *tā* ḥattá *ne-giryed* aġlamaġa *ṭıfl* çocuḳ *key* ḳaçan *cūşed* ḳaynar *leben* süt *tā* ḥattá *ne-giryed* aġlamaya *ebr* buluṭ *key* ḳaçan *ḫanded* güler *çemen* ma‘lūm.

Maḥṣūl-i ebyāt : Her aġlamanıñ āḫiri, ‘āḳıbeti āḫir-i ‘āḳıbet gülme olur. Her ‘asrıñ bir ?olduġı gibi ‘āḳıbet görici insān mübārek ve mes‘ūd bendedir. Her ḳande āb, ṣu revān olub aḳarsa orada yeşillik olur, her ḳande gözyaşı aḳarsa orada raḥmet-i ilâhī mevcūd olur. Ḥattáçocuḳ aġlamaya ḳaçan ṣūd cūṣa, ḫurūṣa gelür, ḳaynar. Ḥattá buluṭ aġlamaya ya‘nī yaġmur yaġmaya, ḳaçan çemen güler ya‘nī yeşillenür, ölmez. Bunlara sebeb çocuḳuñ aġlaması ve ?gözyaşı ve yaġmuruñ yaġması ile ḥuṣl olur. Sūd-ı raḥmet yeşillik dimekdir.

Ṣaḥīfe (423)Ḳāle Mevlānā Celāleddīnu’r-Rūmī :

ملك بر هم زن تو ادهم وار زود

تا بيابى همچو او ملك خلود

اين جهان خود حبس جانهاى شماست

هين رويد آن سو كه حمراى شماست

Mulk ber hem zen-i to Edhem-vār zūd

Tā beyābī hemçu ū mulk ḫulūd

Īn cihān ḫod ḥabs-i cān-hā-yı şomāst

Hīn revīd ān sū kĭ ḥamrā-yı şomāst

Me‘ānī-ielfāẕ : *Mulk* iḳlim *ber hem* üzerine *zen* ur *to* sen *Edhem-vār* meşhūr olan İbrahim bin Edhem Ḥażretleri gibi *zūd* tez, ‘acele *tā* ḥattá *beyābī* bulasıñ *hemçu* gibi *ū* żamir, İbrahim bin Edhem Ḥażretlerine ra‘cidir *mulk-i ḫulūd* ebedī, ḳadīm olan mülkü *īn* bu *cihān* dünyā *ḫod* ḥaḳīḳatde *ḥabs* ma‘lūm *cān-hā-yı* cānıñ cem‘idir, rūḥ, cānlar *şomāst* siziñdir *hīn* āgāh ol *revīd* gidiñiz *ān* ism-i işāret *sū* ṭaraf *kĭ* zīrā *ḥamrā-yı* ma‘lūm *şomāst* siziñdir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bu mülk cihānı İbrahim bin Edhem Ḥażretleri gibi sen tez, ‘acele birbirine ur. Ya‘nī terk-i cihān et.Ḥattá anıñ gibi bāḳī, ebedī olan mülkü bulasıñ. Aña mülk-i ḥaḳīḳat derler. Bu mülk-i mecāzīler oradan ẓuhūr ider.Bu dünyā **(168b)**ḥaḳīḳatde siziñ cānlarıñızıñ maḥbūs-ḫānesidir. Bu dünyā zindānında ḥabs olub ḳalmışıñız. Āgāh ol, uyan! Siziñ ḥamrāñız olan ol ṭarafa gidiñiz kĭ ol ‘ālem-i ervāḥdır, ‘ālem-i ḥaḳīḳatdir. Oradan buraya geliñiz. Yine oraya ric‘at iderseñiz ister istemez vaḳtiyle kendü rıżanla teveccüh itseñ, gitseñ eygü olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (423) Ḳāle El-‘Aṭṭār ḳuddise sirruhu :

نقاب از روی چون خورشید بردار

اگر هستی ز روی خود جزدار

ز کوه قاف جسمانی کذر کن

بدار الملك روحانی سفر کن

مشو مفرور این ملك مزور

نه عزت ماند و نه مال و نه زر

اکر رنکت فرو شویند ز رخسان

خریدارت نباشد کسی ببازار

Niḳāb ez rūy çun ḫurşīd ber-dār

Eger hestī zi rūy-ı ḫod coz-dār

Zi kūh-ı ḳāf-ı cismānī goẕer kon

Be-dār-ül-mülk rūḥānī sefer kon

Me-şov maġrūr īn mulk-i muzevvir

Ne ‘izzet māned vu ne māl vu ne zer

Eger renget ferū şevīned zi ruḫsān

Ḫerīdāret ne-bāşed kesī be-bāzār

Me‘ānī-ielfāẓ :*Niḳāb* ḥicāb, perde *ez rūy* yüzünden *çun* gibi *ḫurşīd* güneş *ber-dār* ḳaldır *eger hestī* var ise *zi rūy* yüzünden *ḫod* kendiñ *coz* ma‘lūm *dār* ṭut *zi kūh* dağdan *Ḳāf* ma‘lūm Ḳāf Dağı *cismānī* seniñ cismiñ *goẕer* geçmek *kon* eyle *be-dār-ül-mülk* dār mülke *rūḥānī* żıdd-ı cismanī *sefer* gitmek *kon* eyle *me-şov* olmaya *me-ferūr* ġurūr *īn* bu *mulk* ma‘lūm *muzevvir* müzevvir olan dünyāya *ne* degil *‘izzet* ma‘lūm *māned* ḳala *vu ne* degil *māl* ma‘lūm *vu ne* degil *zer* ma‘lūm *eger renget* seniñ rengiñ, elvānıñ *ferū* aşağı *şevīned* yıḳarlarsa, ġusl iderlerse *zi ruḫsān* yüzünden *ḫerīdāret* seni ṣatun almaḳ /*ne-bāşed* olmaz/ *kesī* bir kimesne *be-bāzār* bāzārda.

Maḥṣūl-i ebyāt :Yüzünden ḥicābını ḳaldır, güneş gibi herkes cemālini görsüñ, sāye-bend olsun. Eger kendi yüzünden ḫaberin var ise burası tafṣīl olunursa

ġayet uzun olur. Ḳāf Dağı gibi olan cismāniyyetinden geç, güzer eyle. Dārü'l-mülk-i rūḥānī cānibine sefer eyle. Bu müzevvir olan dünyāya maġrūrolma. Zīrā bunuñ ne ‘izzeti ḳalur ne mālı ne ve ne altunu. Eger seniñ yüzünüñ renk ve elvānını yüzünden ġusl iderlerse bir kimse seni bāzārda kimse seni **(169a)**ṣatın /almaz/. Burası daḫī bir mu‘ammādır, vicdān-ı ‘uṣṣāḳa ḥavāle olunmuṣdur. Şu ḳadarcıḳ işāret ideyim-kĭ: senin yüzünden cemāl-i ilâhi müşāhede olunur derler. Daḫī senden Cenāb-ı Ḥaḳ rāyiḥa gelür derler. /Daḫī yüzsüz derler, yüzünüñ āb-ı ḥayāsı yoḳdur/. İşte bu gibi rumūzāt ile ma‘lūm olur, alış ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (423)Ḳāle Celāleddīnu'r-Rūmī ḳuddise sirruhu :

کر سیه کردی تو نامه عمر خویش

توبه کن ز انها که کردستی تو پیش

تو به آرید و خدا تو به پزیر

امر او کیرند او نعم الا میر

Ger siyeh kerdī to nāme-i ‘omr-i ḫ ̆īş

Tovbe kon zi ānhā kĭ kerdestī to pīş

Tovbe ārīd vu Ḫodā tovbe pezīr

Emr-i ū gīrend ū ni‘emü'l-emīr

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ger* eger *siyeh* żıdd-ı beyāż *kerdī* eylediñ *to* sen *nāme* ma‘lūm *‘omr* ḥayāt *ḫ ̆īş* kendi *tovbe* ma‘lūm *kon* eyle *zi ānhā* cem‘dir, anlardan *kĭ* ḥarf-i rabṭ *kerdestī*/ eylediñ/ *to* sen *pīş* evvel *tovbe* ma‘lūm *ārīd* getüriñiz *vu Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳ

tovbe ma‘lūm *pezīr* ḳabūl ider *emr ū* o Ḥaḳıñ emrini *gīrend*/ ṭutalar/ *ū* Cenāb-ı Ḥaḳ *ni‘amü’l-emīr* emriñ güzelidir.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger sen ‘ömriniñ nāmesini siyāh eylediñ ya‘nī ‘ömri mektūba teşbih idüb o mektūbu ma‘ṣiyet mürekkebi ile siyāh itdiñ, tövbe eyle bundan ol. Eylediğiñ şeylere, nesnelere kĭ ma‘ṣiyet idi. Tövbe getüriñiz Cenāb-ı Ḥaḳtövbeleri ḳabūl ider, o Ḥaḳıñ emrini ṭutıñız. Zīrā o Ḥaḳni‘emü’l-emīrdir, pādişāhlarıñ pādişāhlarıdır. Emr u fermān anıñdır. Bu emr ve irāde-i mecāzī ve ẓāhiri cümlesi anıñ fermān-ı ezeliyye ve müşbet-i ebediyyesindendir. Yoḫsa kimiñ cānı vardır aña ḳarşu söz söylesiñ. Emr u irāde itdiñ sulṭānım, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (423) :

مرد باید که کیرد اندر کوش

ور نوشته است پند بر دیوار

Merd bāyed kĭ gīred ender gūş

Ver neveşte est pend ber dīvār

Me‘ānī-ielfāẓ :*Merd* insān *bāyed* gerek *kĭ* ḥarf-i rabṭ *gīred* ṭuta *ender* içinde *gūş* ḳulaḳ *ver*/eger/ *neveşte est* yazılmışdır *pend* ma‘lūm va‘aẓ, naṣīḥat *ber* üzere *dīvār* ma‘lūm.

Maḥṣūl-i beyt :İnsān gerekdir kĭ ?pend ve naṣīḥati ḳulaġında ṭuta. /Eger/ o dīvārıñ üzerine pend ve naṣīḥat yazılmışdır. Andan / münaḳḳaḥ olur dimekdir. Yāḫūd o kimesne/ öyle dīvār gibi vā‘iẓiñ **(169b)**ḳarşusunda ṭurursa vā‘iẓ ẓan ider kĭ bu adamıñ ḳulaġına girdi ve ḳalbine te’şīr itdi. Ḥāl-bu-kĭ ḳubbe üzerinde ceviz durur ise anıñda ḳulaġında söz durur. Gerçĭ vā‘iẓiñ ḳarşusında vücūduñ ḳalbi dīvār gibi şābit ve müstaḳīm durur.İşte ‘aḳlı ve fikri kim biliyor. Ḳanġı bāzār ve çārşuda aḫẕ-i vā‘iẓiñ ideyor veyāḫūd o da ḥelvā bişiriyor daha bu gibi şeyler ile meşġūl bīçāre ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (423) :

نکو کاری از مردم نیك رای

یکی را بده می نویسد خدای

Nikū kārī ez merdom nīk re'y

Yekī rā be-deh mī nevīsed Ḫodāy

(258) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur, oraya mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (424) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ :

بمهلتی که سپهرت دهد ز راه مرو

ترا که کفت که این زال ترك دستان کفت

Be-mohletī kĭ sipihret dehed zi rāh merev

Torā kĭ goft kĭ īn Zāl terk-i destān-ı goft

(155) ṣaḥīfede ẕikr olundu, mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (424) Ḳāle'ş-Şeyḫ Sa'dī ḳuddise sirruhu :

چو مستور باشد زن خوبروی

بدیدار او در بهشت است شوی

اکر پارسا باشد و خوش سخن

نکه در نکویی و زشتی مکن

چون زن راه بازار کیرد بزن

وکرنه تو در خانه بنشین چو زن

ز بیکا نکان چشم زن کور باد

چو بیرون شد از خانه ور کور باد

شکوهی نماند در آن خاندان

که بانك خروس آید از ماکیان

کریز از کفش در دهان نهنك

که مردن به از زندکانی به ننك

Çu mestūr bāşed zen-i ḫūb-rūy

Be-dīdār-ı ū der behişt est şov

Eger pārsā bāşed vu ḫoş soḫen

Nigeh der nikūyī vu ziştī me-kon

Çun zen-i rāh bāzār gīred be-zen

Vegerne to der ḫāne be-nişīn çu zen

Zi-bīgānegān çeşm-i zen kūr bād

Çu bīrūn şod ez ḫāne ver gūr bād

Şekvehī ne-māned der ān ḫāndān

Kĭ bāng ḫorūs āyed ez mākiyān

Gorīz ez kefş der dehān ne-heng

Kĭ morden bih ez zindegānī be ne-neng

Me‘ānī-ielfāẓ :*Çu* çünkĭ *mestūr* örtülü *bāşed* oldu *zen* ḳadıñ *ḫūb-rūy* yüzü güzel *be-dīdār* yüzü *ū* żamīr, zene rāci‘dir *der* ẓarfiyyet *behişt est* cennetdir *şov* ḳocası *eger pārsā* ‘ābide-i ẕāhide *bāşed* oldu *vu ḫoş* güzel *soḫen* sözlü *nigeh* naẓar *der* ẓarfiyyet *nikūyī* igilügine *vu zişţī* kötülüge *me-kon* eyleme *çun* çünkĭ *zen* ḳadıñ *rāh* yol *bāzār* çārşū *gīred* ṭutar *be-zen* /ur, ḍarb eyle/ *vegerne* yoḳsa *to* sen *der ḫāne***(170a)** evde *be-nişīn* otursuñ *çu* gibi *zen* ḳadıñ *zi-bīgānegān* aġyārlardan, yabancılardan *çeşm* gözü *zen* ḳadıñ *kūr*ā‘ mā *bād* olsun *çu* çünkĭ *bīrūn* ṭaşra *şod* oldu *ez ḫāne* evden *der gūr* ḳabirde *bād* olsun *şukūhī* heybet *ne-māned* ḳalmaz *der* ẓarfiyyet *ān* ism-i işāret *ḫāndān* ehl-i beyt *kĭ* zīrā *bāng* ṣadā *ḫorūs* ma‘lūm *āyed* gele *ez mākiyān* ṭavuḳlardan *gorīz* ḳaç, firār et *ez kefş*/elinden/ *der* ẓarfiyyet *dehān* aġzına *ne-heng* tumān, balıḳ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *morden* ölmeklik *bih* eygü *ez zindegānī* dirilikden *be ne-nenk* ‘arsız, nāmūssuz.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkü güzel yüzlü ḳadıñ mestūre ola.Anıñ dīdārı, cemāliyle ḳocası cennettedir. Eger ‘ābide ve ẕāhide ve güzel sözlü kelāmı laṭīf, ẓarīf daḫi olursa artıḳ anıñ eygülügine, kötülügine naẓar itme. Ya‘nī her ne-ḳadar olsa nāḳışu’l-‘aḳl olmasıyla ba‘żı münāsebetsiz şeyleri olursa da görme, naẓar itme. Çünkĭ ḳadıñ çārşū, bāzār yolunı ṭutar. Ya‘nī bāzāra, çārşūya gider. /Ur, ḍarb eyle, teʾdīb it./ Sen-de ḳadıñ gibi evde otururbut /o da erkek gibi bāzāra-da gider./ Artıḳ bilmem ne olursuñ ḳadıñ-mı, recul mu, başḳa bir şey’ mi? Aġyārlardan, yabancılardan ḳadınıñ gözü kör olsun. Çünkĭ evden ṭaşra gider öyle ḳadıñ ḳabirde olsun ya‘nī ölsün /fevt/ dimekdir. O ḫāndānında heybet ḳalmadıgı ḥorūsuñ şadāsı ṭavuḳlardan gele. Ya‘nī ṭavuḳ, ḥorūs ola; ḥorūs ṭavuḳ ola. ‘Alāmet-i ḳıyāmetdir. /Öyle olan ḫāneden ve ḫātūndan/ ḳābiḥ, /firār eyle./ Tumān balıḳıñ aġzına düş, ne müşküldür. Ba‘żı kadınlar ḫorūsdan ḳaçar da Ḫristiyāndan ḳaçmaz. Sū’āl itseñ adam kāfirden ḳaçar mı? der. O kimdir der. İşte böyle ‘ārsız be-yersiz yaşamadan ise ölmek eygüdür. /Ya‘nī balıḳıñ aġzına girüp ölmek, telef olmaḳ eygüdür./ Kime añladırsañ ‘azīzim fī zamānına ‘ālem-i tecrīd-i sulṭānlıḳ olduġunda şübhe yoḳtur.

Ṣaḥīfe (425) Ḳāle Mevlānā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

از محقق تا مقلد فرقهاست

کین چو داوودست **(170b)**و آن دیکر صداست

کار درویشی ورای فهم تست

سوی درویشان بمنکر سست سست

Ez muḥaḳḳaḳ tā muḳallid farḳhāst

Kīn çu Dāvūdest vu ān dīger ṣadāst

Kār dervīşī verāy fehm tost

Sūy dervīşān be-me-niger sost sost

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ez muḥaḳḳaḳ* ehl-i muḥaḳḳaḳ ve ehl-i ḥaḳīḳatden *tā* ġāye içündür *muḳallid* taḳlīd idici *farḳhāst* farḳıñ cem‘īdir, farḳlar vardır *kīn kĭ* ḥarf-i rabṭ *īn* bu *çu* gibi *Dāvūdest* Ḥażret-i Dāvūd ‘aleyhi’s-selāmdır *vu ān* ism-i işāret *dīger* başḳası *ṣadāst* ṣadā, sesidir *kār* iş *dervīşī* dervişlik *verā-yı* arḳasında *fehm* fehim, idrākiñ *tost* seniñdir *sūy* ṭaraf *dervīşān* dervīşiñ cem‘īdir *be-me-niger* baḳma, naẓar itme *sost* gevşek *sost* gevşek.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ehl-i ḥaḳīḳat ile muḳallidiñ beyninde farḳlar vardır. Zīrā ehl-i ḥaḳīḳat Dāvūd ‘aleyhi’s-selām gibidir. Dīgeri kĭ muḳallid sesi ṣadā gibidir. Nitekim bir ḳubbe içinde ṣadā ‘aks itdigi gibidir. Dervīşlik işi seniñ fehm, idrākiniñ verāsındadır, aña ‘aḳl irmez. Anıñ içün dervīşān ṭarafına gevşek gevşek naẓar itme sulṭānım, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (426) :

هر انکه تخم بدی کشت و چشم نیکی داشت

دماغ بیهده پخت و خیال باطل بست

ز کوش پنبه برون آر و داد خلق بده

اکر تو می ندهی داد روز دادی هست

Her ānkĭ toḫm bedī kişt u çeşm nīkī dāşt

Dimāg beyhude puḫt u ḫayāl bāṭıl best

Zi gūş penbe birūn ār u dād ḫalḳ be-dih

Eger to mī ne-dehī dād rūz dādī hest

Me‘ānī-ielfāẓ :*Her ānkĭ* her ol kimesne kĭ *toḫm* ma‘lūm *bedī* kötülük *kişt* ekdi *u çeşm* göz *nīkī* eygülük *dāşt* ṭutdu *dimāg* ma‘lūm /Türkçe damaḳ dirler burada fikr murāddır/ *beyhude* beyhūde /bī fā’ide/ *puḫt* bişirdi *u ḫayāl* taḫayyül *bāṭıl* żıdd-ı ṣādıḳ *best* bağladı *zi gūş* ḳulağından *penbe* pamuġu *birūn* ṭaşra *ār* getür *u dād* ‘adālet *ḫalḳ* maḫlūḳa *be-dih* ver *eger to* sen *mī ne-dehī* vermezseñ *dād* ‘adālet *rūz* gün *dādī ‘adālet hest* vardır.

Maḥṣūl-i ebyāt : Her ol kimesne kĭ kötülük toḫumu ekdi, andan eygülük gözünü ṭutdu. Hiç bu olur mu? Bir adama kötülük idesiñ ṣoñra andan eygülük ümīd idesiñ. Bu olmaz, illā olur ise Evliyā-yı Kirāmdan ümīd **(171a)**olunur kĭ ber muḳteżā-yı ḥadīṯ-i şerīf (احسن لمن اسا ء اليك) İşte öyle olan ādem dimāġında beyhūde ḫayāl bişirdi ve bāṭıl bağladı. Ḳulağından pamuġu ṭışaru getür. Maḫlūḳ-ı Ḫüdāya ‘adālet iḥsān it. Eger sen burada ‘adālet itmez iseñ yarın ‘adālet günü vardır. Orada ‘adālet iderler. Baḳalım nereye ḳaçacaḳsıñ. Egerçĭ Cenāb-ı Ḥaḳ ‘adālet ider ise hiçbir ferd-i aferīn yoḳdur cevāb verecek.

Ṣaḥīfe (426) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

غلام همت آنم كه زير چرخ كبود

ز هر چه رنك تعلق پنديرد آزادست

Ġulām-ı himmet-i ānem kĭ zīr çerḫ kebūd

Zi her çĭ reng-i te‘elluḳ pendīred āzādest

(50)ṣaḥīfede ẕikr olundu, mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (426) Ḳāle Mevlānā El-Cāmī :

ای که در شرع خداوند آن حال

میکنی از سنت و فرضم سؤال

سنت آمد دل ز دنیا تافتن

فرضی راه قرب مولا یافتن

Ey kĭ der şer‘ Ḫodāvend ān ḥāl

Mī-konī ez sonnet u farżī sū’āl

Sonnet āmed dil zi dunyā tāften

Farżī rāh ḳurb-ı Mevlā yāften

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ey* ḥarf-i nidā *kĭ* kimesne *der* ẓarfiyyet *şer‘* şerī‘at *Ḫodāvend* Cenāb-ı Ḥaḳ *ān* ism-i işāret *ḥāl* /ḥāl ṣāḥibi olan Evliyā-yı Kirām/ *mī-konī* eylersiñ *ez sonnet*/ ḥāl ṣāḥibiniñ/ işledigi *u farżem* /ḥāl ṣāḥibiniñ farżından *–em* baña/ *sū’āl* ma‘lūm *sonnet* ma‘lūm /*āmed*/ geldi *dil* göñül *zi dunyā* dünyādan *tāften* çevirmek *farżī* ma‘lūm *rāh* yol *ḳurb* ḳurbiyyet, yaḳınlıḳ *Mevlā* Cenāb-ı Ḥaḳ *yāften* bulmaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey kimesne! Cenāb-ı Ḥaḳıñ şer‘-i şerīfinde ol ḥāl ve aḥvāl /ṣāḥibi olan Evliyā-yı Kirāmıñ işledikleri sünnet ve farżlarından ol/ şeylerden /benden/ sū’āl idersiñ /ya‘nī bu şer‘-i şerīfiñde anlarıñ sünnet ve farżları nedir deyü sū’āl idersiñ. Anlarıñ sünneti budur kĭ göñlünü dünyādan çevirmek, döndürmek geldi. Daḥi farżları budur kĭ/ Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳurb ve yaḳınlıḳ yolunu bulmaḳdır. İşte ḥaḳīḳat-i sünnet ve farż bundan ‘ibāretdir. Yoḫsa Ḥażret-i Mevlānā ḳuddise sirrihu’l-‘azīz Ḥażretleriniñ buyurdıġı gibi (ser ber zemīn u ?hevā mī-koned ānkĭ ‘ibādet

koned) başını yere ḳoyup ḳılıcını hevāya ḳaldırmaḳ ile gūyā ‘ibādet ider, böyle degildir.

Ṣaḥīfe (426) Ḳāle Mevlānā Celāleddīñ :

هر که محجوبست او خود کودکیست

مرد آن باشد که برون از شکیست

(b171)ای خنك انکو جهادی میکند

بر بدن زجری و دادی میکند

ای بسا کارا که اول صعب کشت

بعد از ان بکشاده شد سختی کذشت

اندرین ره می تراش و می خراش

تا دمی‌آخر دمی فارغ مباش

Her kĭ maḥcūbest ū ḫod kūdekīst

Merd ān bāşed kĭ birūn ez şekīst

Ey ḫonek /ānkū/ cihādī mī-koned

Ber beden zecrī vü dādī mī-koned

Ey besā kārā kĭ evvel ṣe‘b geşt

Ba‘d ez ān be-guşāde şod seḫtī goẕeşt

Enderīn reh mī terāş u mī ḫırāş

Tā demī āḫir demī fārig̱ me-bāş

Me‘ānī-ielfāẕ : *Her kĭ* her kimesne *maḥcūbest* maḥcūbdur *ū* żamīr, o kimesne *ḫod* ḥaḳīḳatde *kūdekīst* çocuḳdur *merd* ādem *ān* ism-i işāret *bāşed* olur *kĭ* ḥarf-i rabṭ *birūn* ṭaşra *ez şekīst* şekkden, şüpheden *ey* ḥarf-i nidā *ḫonek* mübārek ve mes‘ūd *ānkĭ* o kimesneye kĭ *cihādī* muḥārebe, g̱avg̱a *mī-koned* ider /*ber* üzere *beden* cismi ve vücūdu/ *zecrī*/ men‘/ *vu dādī* iḥsān, ‘adālet *mī-koned* ider *ey* ḥarf-i nidā *besā* çoḳ *kārā kĭ* işler, fi‘ller kĭ *evvel* def‘aten *ṣe‘b* çetīn, zor *geşt* oldu *ba‘d ez ān* andan ṣoñra *be-guşāde* açılmış, fetḥ olmuş *şod* oldu *seḫtī* ḳatılıġı, çetīnligi *goẕeşt* geçti *enderīn* bunuñ içinde *reh* yol *mī terāş* yongulmaḳ *u mī ḫırāş* ṭaranmaḳ *tā* ḥattá *demī* bir nefesi *āḫir* nihāyet *demī* bir nefese *fārig̱* ma‘lūm *me-bāş* olma.

Maḥṣūl-i ebyāt : Her kimesne kĭ maḥcūbdur o kimesne ḥaḳīḳatde çocuḳdur. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳ ile kendi beyninde olan ḥicābları ref‘ itmemiş. O gibi olan ādem ehl-i ḥaḳīḳat yanında çocuḳ maḳāmındadır. Aña ricel naẕar ile baḳmazlar. Merd u ricāl ol kimesne olur kĭ şekk ve şüpheden ‘ārīdir ve berīdir. ‘Ayne’l-yaḳīn maḳāmına vāṣıldır. G̱aybe īmānda aṣlā şekk ve şüphesi yoḳdur, görmüş gibi īmān itmişdir. Ey mübārek ve mes‘ūd olan ol kimesne kĭ nefs-i emmāre ve şeyṭān ile muḥārebe ve g̱avg̱a ider, nefsiñ iştihālarını ḳaṭ‘ ider, kendüsini ma‘ṣiyetden men‘ ider. /Kendi cismi ve vücūdu üzere riyāżet virüb anı aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk ve ṭāhir ḳıla. Daḫi/ ḫalḳa iḥsān ve ‘adālet ider. İşte öyle olan kimesne hem ricāl-i ḥaḳḳdır hem de merd-i ṣādıḳdır. Çoḳ işler ve fi‘ller vardır kĭ evveli ṣa‘b, çetīn, zor olur lâkin ṣoñra ḳatılıġı fetḥ ve güşāde olub açılmış ve fetḥ olmuş olur. Bu yolda ve bu ṭarīḳat-ı ‘aleyhde yongulmaḳ, ṭaranmaḳ gerekdir. Ya‘nī naṣıl egri büyrü olan aġacı yontup, ṭarıyup ṭoġru**(172a)** müstaḳīm bir aġaç olur. İşte anıñ gibi bu insān-da üstāẕ ve mu‘allim

ṭarīḳat-ı ʻaley elinde öyle yongulmaḳ, ṭaranmaḳ lāzımdır. Ḥattá ṭoġru ve müstaḳīm bir insān olmuş tā bir nefes āḫir, nihāyet nefese ḳadar Cenāb-ı Ḥaḳdan ve saʻy u ġayret ile ḥużūra vāṣıl olmaḳdan fāriġ olmaya. Yaʻnī bu yolda āḫir nefese ḳadarsaʻy u ġayret it dimekdir.

Ṣaḥīfe (427) :

عیب زندان مکن ای زاهد پاکیزه سرشت

که کناه دکران بر تو نخواهند نوشت

من اکر نیکم و کر بد تو برو خود را باش

هر کسی آن درود عاقبت کار که کشت

ʻAyb-ı zindān me-kon ey zāhid pākīze sereşt

Kĭ gunāh-ı digerān ber to ne-ḫ ̔āhend neveşt

Men eger nīkem u ger bed to be-rev ḫod rā bāş

Her kesī ān direved ʻāḳıbet-i kār kĭ kişt

Meʻānī-ielfāẓ : *ʻAyb* maʻlūm *zindān* ḳalenderler *me-kon* eyleme *ey* ḥarf-i nidā *zāhid* maʻlūm *pākīze* ṭāhir u pāk olmuş *sereşt* ṭabīʻat ve aḫlāḳ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *gunāh* maʻlūm *digerān* başḳaları *ber* üzere *to* seniñ *ne-ḫ ̔āhend* istemezler *neveşt* yazmaḳ *men* ben *eger nīkem* eygüyem *u ger* eger *bed* kötü *to* sen *be-rev* git *ḫod rā* kendüne *bāş* ol *her kesī* her kimesne kĭ *ān* ism-i işāret, onu *dorūd* biçdi *ʻāḳıbet* nihāyet *kār kĭ* iş kĭ *kişt* ekdi.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḳalender olan ādemleriñ ʻaybını eyleme ey ṭabīʻat ve aḫlāḳı pāk u ṭāhir olan zāhid ve ʻābid kĭ başḳalarıñ günāhı seniñ üzerine yazmaḳ istemezler. Yaʻnī seniñ üzerine hiçbir kimesneniñ günāhı yazılmaz. Anıñ içün dīger ādemleriñ ʻaybı saña lāzım degildir. Ben eger eygüyem eger kötüyem sen git kendüne ol. Yaʻnī sen kendi efʻāl ve aḥvāline baḳ. Ġayrileriñ saña lüzūmu yoḳdur. Her kimesne kĭ onu biçer ʻāḳıbet-i kār kĭ ekdi. Nihāyet iş ne ekdi ise anı biçer. Burası mezraʻa-i āḫiretdir. Burada eker, āḫiretde biçer gerek eygü gerek kötü ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (431) Ḳāle'ş-Şeyḫ Saʻdī :

زن خوب فرمان بر پارسا

کند مرد درویش را پادشا

سفر عید باشد بر آن کتخدای

که یاری زشتش بود در سرای

Zen-i ḫūb fermān ber pārsā

Koned merd-i dervīş rā pādşā

Sefer-i ʻıyd bāşed ber ān ketḫudāy

Kĭ yārī zişteş būd der sarāy

Me‘ānī-ielfāẓ :*Zen* ḳadıñ *ḫūb* güzel *fermān* /iletici/ *ber pārsā***(172b)**‘ābide, zāhide *koned* ider *dervīş rā* faḳīri *pādşā* pādişāh *sefer* gitmek *‘ıyd* bayrām *bāşed* olur *ber* üzere *ān* ism-i işāret, anıñ *ketḫudāy* ḫāne ṣāḥibi *kĭ* zīrā *yārī* dostu, ḥaremi *zişteş – eş* żamīr, o ādeme rāci‘dir *zişt* çirkin *buved* ola *der* ẓarfiyyet *sarāy* ḫāne, ev.

Maḥṣūl-i ebyāt :‘Ābide ve zāhide fermān-ber olan muṭī‘ye güzel ḫātūn faḳīr olan ādemi pādişāh ider dünyā ve āḫirette. Dünyāda ḳanā‘atle āḫirette ‘amel-i ṣāliḥ ile pādişāh ider. Sefer itmek bayrām olur ol ḫāne ṣāḥibi üzerine kĭ ḥaremi, dostu anıñ çirkin ola. O da hiç durmasun, ḳaçsun. Lâkin bu sözler şehevāt-ı nefsāniyye cihetiyledir. Yoḫsa ḥaḳīḳat cihetine naẓar olunursa ḫātūnuñ güzeli ‘ābide, zāhide muṭī‘ye olmaḳdır. Yoḫsa yüzinüñ güzelligi para itmez olursa nūr-ı ‘alā nūr-ı yā. Lâkin i‘tibār ḥaḳīḳat ṭarafınadır.

Ṣaḥīfe (431) :

نعمت حق شمار و شکر کزار

نعمتش را اکرچه نیست شمار

شکر باشد کلید کنج مزید

کنج خواهی منه ز دست کلید

Ni‘met-i Ḥaḳ şomār u şukr gozār

Ni‘meteş rā egerçĭ nīst şomār

Şukr bāşed kilīd kunc mezīd

Kunc ḫ‘āhī me-nih zi dest kilīd

Me‘ānī-ielfāẕ :*Ni‘met* ma‘lūm *Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *şomār* ṣay, ta‘dād eyle *u şukr* şükrāniyyet *gozār* iḫtiyār eyle *ni‘meteş –eş* żamīr, Ḥaḳḳa rāci‘dir, anıñ ni‘metine *egerçĭ nīst* yoḳdur *şomār* ṣaymaḳ, ḥesāb itmek *şukr* ma‘lūm *bāşed* olur *kilīd* miftāḥ *kunc* ḫazīne *mezīd* ziyādelik *kunc* ḫazīne *ḫ˙āhī* ister iseñ *me-nih* ḳoyma *zi dest* elden *kilīd* miftāḥı.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḥaḳıñ ni‘metini ṣayi ta‘dād eyle kĭ ne-ḳadar ni‘metler saña iḥsān itmişdir ve şükrini īfā itmegi iḫtiyār eyle. Ya‘nī bu ḳadar ni‘mete şükr eyle. Egerçĭ anıñ ni‘metlerini ṣaymaḳ, ta‘dād ve ḥesāb itmek mümkün degildir. Anıñ içün şükr itmek lâzımdır. Zīrā şükr ni‘metiniñ ziyādeligi ḫazīnesiniñ miftāḥı oldu. Nitekim bir ḫazīneniñ miftāḥı seniñ elinde olsa o ḫazīnede olan seniñdir, dimek olur. Egerçĭ ḫazīneyi ister iseñ miftāḥı elinden bıraḳma. Ya‘nī ni‘metiniñ ziyādeligini ārzū ider iseñ çoḳ çoḳ şükr it. Yalñız lisānıñla Yā Rabb şükür olsun dimek degildir.**(173a)**Şükür odur kĭ kendü ṭa‘āmından, şarābından, elbiseden tefrīḳ ile fuḳarāya iḥsāndır. Yoḫsa ā‘lā ḳuzuyu, iki ḳatlu ekmek ḳadāyıfını boġazına ḳadar ekl idüb üzerine ā‘lā şurūbdan içüb ṣofradan ḥarekete mecāliñ ḳalmamış öküzler gibi ḳarnını ṭoldurub bir de öyle kötü kötü gegirerek Yā Rabb şükür dimek, şükür degildir. ‘Ayn-ı ḫaṭādır. Ḳapuda yarım sā‘atden berü fuḳarā feryād u nidā ideyor sen içerüden ‘alā Allâh ‘alā Allâh diyorsuñ bu olmaz. Lâkin fuḳarāya iḥsān ile ber-ā-ber şükür de ider iseñ işte odur şükür ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (431) :

چون بمانی بسته در بند چرخ

صبر کن که الصبر مفتاح الفرج

صبر کن حافظ سختی روز و شب

عاقبت روزی بیابی کام را

Çun be-mānī beste der bend çerḫ

Ṣabr kon kĭ eṣ-ṣabr miftāḥu'l-fecr

Ṣabr kon Ḥāfıẓ seḫtī rūz u şeb

'Āḳıbet rūzī biyābī kām rā

Me'ānī-ielfāẓ :*Çun* çünkĭ *be-mānī* ḳaldırıñ *beste* bağlanmış *der* ẓarfiyyet *bend* bağ *çerḫ* eflāk *ṣabr* ma'lūm *kon* eyle *kĭ* ḥarf-i rabṭ *eṣ-ṣabr* ṣabr *miftāḥ* anaḫtar *fecr* ma'lūm *ṣabr kon* ṣabr eyle *Ḥāfıẓ* ey Ḥāfıẓ-ı Şīrāzī *seḫtī* ḳatılıġa *rūz* gündüz *u şeb* gice *'āḳıbet* nihāyet *rūzī* bir gün *biyābī* bulursuñ *kām rā* murādını.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ eflākiñ bağına bağlanmış ḳalasıñ. Ya'nī dünyānıñ bağlarına bağlanmış bir ṭarafa gitmege muḳtedir degilsiñ. Çāre nedir? Ṣabr eyle kĭ ṣabr fecriñ anaḫtarlarıdır.Ṣabr eyle, selāmete çıḳarsıñ, ferāḥ u meserrete nā'il olursuñ. Ey Ḥāfıẓ-ı Şīrāzī gice gündüz çetinlige, zaḥmet ve meşaḳḳate ṣabr eyle. Bu ṣabr sāyesinde 'āḳıbet bir gün murādına nā'il olursuñ.

Ṣaḥīfe (431) Ḳāle Celāleddīn :

توبه آرید و خدا توبه پذیز

امر او کیرند و او نعم الامیر

سیئاتترا مبدل کرد حق

تا همه طاعت شود آن ما سبق

Tovbe ārīd u Ḫodā tovbe peẕīr

Emr-i ū gīrend u ū ni'emu'l-emīr

Seyyi'āt-torā mubeddel kerd Ḥaḳ

Tā hemme ṭā'at şeved āñ mā sebaḳ

Me'ānī-ielfāẓ :*Tovbe* ma'lūm *ārīd* getürüñ *u Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳ *tovbe peẕīr* tövbe ḳabūl idici *emr* ma'lūm *ū* żamīr, Ḥaḳḳa rāci'dir *gīrend* ṭu/talar/ *ū* Cenāb-ı Ḥaḳ *ni'emu'l-emīr* ne güzel emr idicidir *seyyi'āt-torā seyyi'āt* günāh *torā* seniñ *mubeddel***(173b)**tebdīl *kerd* ider *Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *tā* ḥattá *ṭā'at* ma'lūm *şeved* olur *āñ* ism-i işāret *mā sebaḳ* geçmiş olan şey'.

Maḥṣūl-i ebyāt :Tövbe Cenāb-ı Ḥaḳḳa rücū' ve istiġfār getürüñ, Cenāb-ı Ḥaḳ tövbe ḳabūl idicidir. O Cenāb-ı Ḥaḳıñ emr u fermānını ṭutañ Cenāb-ı Ḥaḳ āmīrdir. Andan güzel āmīr yoḳdur. Kĭ cümle maḫlūḳatı ḥaḳḳında şefḳat ve merḥameti ziyāde olmasıyla ḳulları ḥaḳḳında ḫayr u güzel olan şeyleri emr ider, kötü ve fenā olanları nehy ider. Lâkin herkesiñ ḫilḳat ve cibilliyeti muḳteżāsınca herkesi ṭabī'atine münāsib ve mülāyim olanları işler ve ṭutar o baḥş başḳadır. İşte bu tövbe sebebiyle seniñ günāhını kemāl-i luṭf u kereminden tebdīl ider. Ya'nī seyyi'ātini ḥasenāta tebdīl ider. Ḥattá geçmişlerde işlediğiñ 'işyānları, cümlesini ṭā'at ve 'ibādet ider. Ey 'azīzim burada bir cüz'i tefekkür buyuruñ. Şöyle kĭ: zamān, māżī, evḳātda Ḥaḳḳa eyledigin 'işyān ve günāhı tövbe sebebiyle ṭā'at ve 'ibādete tebdīl ideyor. Ya'nī eylediğiñ 'işyān degilmiş gūyā 'ibādet ve ṭā'atmiş. İnṣāf eyle ey mū'min. Ne keremdir, ne luṭfdur, ne merḥamet ve ne iḥsāndır. Böyle bir efendiñ var niçün anuñ ḳapusına başını ḳoyup aġlamazsıñ, niçün aman dimezsiñ. Nedir bu cehālet, nedir bu ġaflet? Eger viresin-ki tövbeniñ şarṭ [u] şurūṭu vardır, aman efendim terk eyle bu sözleri. Anıñ şarṭı ḳalb ile cemī' ā'żā-yı cevāriḥle bir kere Cenāb-ı Ḥaḳ tövbe idüb, aman dimekdir. Ḳapuna geldim sen bilürsüñ bu 'āṣī ḳulunu maḥbūbuna bağışla, diyüb bir damla gözünden yaş getürmekdir. İşte maṭlūb ḥāṣıl oldu. O bir damla gözyaşı iksīr-i ā'ẓim olub Ḳāf Ṭağı gibi olan /siyāh/ 'işyān ve günāh cibiliniñ üzerine düşmekle anı zer-i ḫāliş itdi. Naṣıl kĭ iksīr-i ā'ẓim siyāh temürü altun ider, işte öylece olur sulṭānım.

Ṣaḥīfe (432) Ḳāle'l- Ḥāfıẓ :

چه جای من که بلغزد سپهر شعبده باز

ازین حیل که در انبانهٔ بهانهٔ تست

Çĭ cāy men kĭ be-laġzed sipihr şe'bede bāz

Ezīn ḥiyel kĭ der enbāne-i behāne-i tost

Me'ānī-ielfāẓ :*Çĭ* ne *cāy* maḥal, yer *men* ben *kĭ***(174a)**ḥarf-i rabṭ *be-laġzed* ḳayar ya'nī ayaġı ḳaymış ve sürçmüş dimekdir *sipihr* felek *şe'bede* ḥīle *bāz* oynayıcı ya'nī ḥoḳḳa-bāz dimekdir *ezīn* bundan *ḥiyel* ḥīle *kĭ* ḥarf-i rabṭ *der* ẓarfiyyet *enbāne-i* daġarcıḳ,? *behāne* ma'lūm *tost* seniñdir.

Maḥṣūl-i beyt : Benim ne maḥal yerimdir ya'nī benim maḥal, yerim degildir. Ya'nī o yerde, o maḥalde ṭuramam. Ayaġım sürçer, ḳayar kĭ ḥīle-bāz felegiñ bu ḥīlesinden kĭ seniñ ideceġiñ bahāne anıñ daġarcıġındadır. Ya'nī ey raḥmān, raḥīm olan Ḥaḳ! Seniñ raḥmetinden ḳaṭ'-ı ümīd itmem. Lâkin mekr-kerende ümīd degilim kĭ felek gibi 'acā'ib ve esrār-ı melekūtu cāmi' nice evliyāniñ ayaḳıñ rāh-ı müstaḳīmden sürçdirüb ẓulmet-i küfr içinde ḳoyup rāh-ı ḍalālete itmek daḫi ḥikmetinden sü'āl olunmaz. Anıñ için benim yerim, maḥalim degildir. Ancaḳ raḥmet-i raḥmāniyyete ṣığınırum, dimekdir.

Ṣaḥīfe (432) :

کرت باید که بینی روی ایمان

رخ از آیینهٔ امرش مکردان

ز شرعش سر مپیچ از هیچ روی

که همچون شانه میکردی بمویی

Geret bāyed kĭ bīnī rūy īmān

Ruḫ ez āyīne-i emreş me-gerdān

Zi şer‘eş ser me-pīç ez hīç rūy

Kĭ hemçūn şāne mī-gerdī be-mūyī

Me‘ānī-ielfāẓ :*Geret* ger, eger *–et* saña *bāyed* gerek *kĭ* ḥarf-i rabṭ *bīnī* görürsüñ *rūy* yüz *īmān* ma‘lūm *ruḫ* yanaġı *ez āyīne-i* āyīneden *emreş –eş* żamīrdir, anıñ emri āyīnesinden *me-gerdān* çevirme *zi şer‘eş –ş* żamīrdir, anıñ şer‘-i şerīfinden *ser* baş *me-pīç* çevirme *ez hīç-i rūy* hiçbir vechden burada rūy vech ma‘nāsınadır *kĭ* ḥarf-i rabṭ *hemçūn* gibi *şāne* ṭaraḳ *mī-gerdī* dönersiñ *be-mūyī* bir ḳıl ile.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger saña gerek ise kĭ īmān yüzini görürsüñ. Ya‘nī ister iseñ kĭ īmān ne şey’ anıñ cemālini müşāhede ideyim. Yanaġını anıñ emriniñ āyīnesinden çevirme, döndürme. Ya‘nī īmān saña ne emr ider ise anı icrā it dimekdir. Anıñ şer‘i-şerīfinden başını hiçbir veche çevirme kĭ ṭaraḳ gibi bir ḳıl ile dönersiñ. Ya‘nī şerī‘at ḳıldan ince ḳılıçdan keskīn didikleri işte budur. Ya‘nī bir cüz‘ī şey’ ile şerī‘atden ṭaşra çıḳarsıñ. Anıñ içün şer‘i-şerīfden başını çevirme ve anıñ emriniñ **(174b)**āyīnesinden yanaġını döndürme kĭ bir gün olur īmān saña ?cemāl ider. Cenāb-ı Ḥaḳıñ bir ismi-de mū’mindir. İşte ?cemāl idecek bu ism-i şerīfiñ sırrıdır ve tecellīsi dimekdir. İşte bu isim tecellī ider ise ol-vaḳt īmān saña ‘ayn olur. ‘Ayn-ı īmān olursuñ. Ol-vaḳt bi ‘āşıḳıñ biri didigi gibi (Dīn ile īmānıñ yaġmadır, alan alsun.) Çünkĭ ḥaḳīḳate vāṣıl olduñ daha fer‘ī mecāzī ne eylersiñ.

Ṣaḥīfe (432) Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫ Sa‘dī :

خلاف پیمبر کسی ره کزید

که هرکز بمنزل نخواهد رسید

محالست سعدی که راه صفا

توان رفت جز بر پی مصطفی

Ḫilāf-ı peyamber kesī reh gozīd

Kĭ hergiz be-menzil ne-ḫ ̆āhed resīd

Muḥālest Sa‘dī kĭ rāh-ı ṣafā

Tevān reft coz ber pey Musṭafā

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ḫilāf* muḫālif *peyamber* ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri *kesī* bir kimesne *reh* yol *gozīd* iḫtiyār itmek *kĭ* ḥarf-i rabṭ *hergiz* aṣlā, ebedā *be-menzil* maḥal, maḳṣūd *ne-ḫ ̆āhed* istemez *resīd* ulaşmaḳ *muḥālest* muḥāldir *Sa‘dī kĭ* ey Ṣeyḫ Sa‘dī kĭ *rāh* yol *ṣafā* żıdd-ı cefā *tevān* mümkün *reft* gitdi *coz* ġayri *ber* üzere *pey* izi, eseri *Musṭafā* ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem.

Maḫṣūl-i ebyāt :Ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem EfendimizḤażretleriniñ gitdikleri ṭarīḳ-i müstaḳīm ve rāh-ı ḥaḳīḳat ḫilāfına bir kimesne yok iḫtiyār ide. Aṣlā ve ebedā o yol menzil-i maḳṣūda ulaşmaḳ istemez. Ya‘nī menzil-i maḳṣūda vāṣıl olamaz, mümkün degildir. Ey Sa‘dī kĭ muḥāldir kĭ rāh-ı ṣafāya ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem EfendimizḤażretleriniñ eser-i sa‘ādetleri caddesinden ve anlarıñ izi ve arḳasından ġayri yol ile gitmek mümkün degildir, muḥāldir. Ancaḳ rāh-ı ṣafāya ve rāh-ı ḥaḳīḳat cānāna ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiziñ ṭarīk-i risālet-penāhīleri izi ile anıñ yolundan gidilecekdir. Başḳa yol ile gitmek mümkün degildir, muḥāldir.

Ṣaḥīfe (432) :

کی شودی انسان کامل

ای دل ناقص عقل

Key şevedī insān-ı kāmil

Ey dil-i nāḳış ʻaḳl

Meʻānī-ielfāẓ :*Key* ḳaçan *şevedī* /olursuñ/ *insān* maʻlūm *kāmil* żıdd-ı nāḳış *ey* ḥarf-i nidā *dil* göñül *nāḳış* żıdd-ı kāmil *ʻaḳl* maʻlūm.

Maḥṣūl-i beyt :Ḳaçan insān-ı kāmil olur. Ey göñül ʻaḳlı nāḳış olan olmaz yaʻnī ʻaḳlı noḳṣān olan kişi insān-ı kāmil olamaz.**(175a)** Zirā cümle tekālīf-i ilâhiyye ʻaḳl üzerine emr u nehy ʻaḳl içündür. Mecnūn içün hiçbir ḥüküm yoḳdur. (*Dīvāne-rā ḳalem nīst*) Dīvānelere ḥüküm, kalem yoḳdur. Anıñ içün insān-ı kāmil olanlar ʻaḳl-ı nās olanlardandır.

Ṣaḥīfe (433) /Ḳāle's-Saʻdī/ :

توانکرانرا وقفست و نذر و مهمانی

زکاة و فطره و اعطاق و هدی و قربانی

تو کی بدولت ایشان رسی که نتوانی

جز این دو رکعت و آن هم بصد پریشانی

Tevāngerān-rā vaḳfest u nez̲r u mihmānī

Zekāt u fiṭre vu āʻṭāḳ u hudā u ḳurbānī

To key be-devlet-i īşān resī kĭ netevānī

Coz īn do rekʻat u ān hem be-ṣad perīşānī

Me‘ānī-ielfāẕ :*Tevängerān-rā* tevängeriñ cem‘īdir, zengīnlere, ġanīlere *vaḳfest* vaḳf anlara maḫṣūṣdur /*u neẕr* adaḳ ma‘nāsına aḳçe iḥsān itmek *u mihmānī* misāfir /itmek/ *zekāt u fiṭre* ma‘lūm *vu ā‘ṭāḳ* köle azād itmek *u hudā* Mekke-i Mükerremede ḳurbān itmek için olduġı maḥalden ber-ā-berce ḳurbān getürmek ve ḳurbānı daḫi ‘ıyd-i eżḥā içün ḳurbān itmek bunlarıñ cümlesi ġanīlere maḫṣūṣdur *to* sen *key* ḳaçan *be-devlet-i īşān* anlarıñ devletine *resī* ulaşursuñ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *netevānī* ḳādir degilsiñ *coz* ġayri *īn* bu *do* iki *rek‘at* namāzı *u ān* ism-i işāret, namāza rāci‘dir *hem* daḫi *be-ṣad* yüz *perīşānī* perīşānlıḳ ile.

Maḫṣūl-i ebyāt : Zengīnlere, ġanīlere maḫṣūṣdur vaḳf itmek; māl, emlāk beẕl ve iḥsān itmek; /ve neẕr adaḳ itmek ve misāfir itmek yāḫūd/ misāfirler içün ḫāne-i maḫṣūṣī yapmaḳ; zekāt, fiṭre virmek; köle aẕād itmek ve olduġı maḥalden ber-ā-berince alup Mekke’ye ḳurbān götürmek ve bayrāmda ḳurbān itmek. Bunlarıñ cümlesi ġanīlere maḫṣūṣdur. Sen ey faḳīr! Ḳaçan bunlarıñ devletine ulaşursuñ? Ulaşmazsıñ kĭ ḳādir degilsiñ. Bu iki rek‘at namāzdan başḳasına ya‘nī faḳīrliġiñ sebebiyle sen iki rek‘at namāz parasız, yolsuz ḳılarsıñ. Başḳa şey’e ḳudretiñ yoḳdur ve hem o iki rek‘at namāzı-da yüz perīşānlıḳ ile edā idersin. Artıḳ bu perīşānlıḳ ne olduġı gerek ẓāhir gerek bāṭın ma‘lūm olduġından tafṣīle ḥācet yoḳdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (433) Kāle’l-Cāmī :

هزار كونه خصومت كنى بخلق جهان

ز بس كه در هوس سيم و آرزوى زرى

تراست دوست زر و سيم خصم صاحب آن

كه كيرى **(b175)**از كفش انرا بظلم و حيله كيرى

نه مقتضاى خرد باشد و نتيجهٔ عقل

كه دوست را بكذارى و خصم را ببرى

Hezār güne ḫuṣūmet konī be-ḫalḳ-ı cihān

Zi bes kĭ der heves sīm u ārzū-yı zerī

Torāst dūst zer u sīm ḫışm-ı ṣāḥib-i ān

Kĭ gīrī ez kefş ān-rā be-ẓulm u ḥīle-gīrī

Ne muḳteżā-yı ḫıred bāşed u netīce-i ʻaḳl

Kĭ dūst rā bogẕārī vu ḫışm rā be-borī

Meʻānī-ielfāẓ :*Hezār* biñ *güne* dürlü, envāʻ *ḫuṣūmet* żıdd-ı dostluḳ *konī* idersiñ *be-ḫalḳ* maḫlūḳa *cihān* dünyā *zi bes* çoḳ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *der* ẓarfiyyet *heves* ārzū ve meyl *sīm* gümüş *u ārzū-yı* heves *zerī* altun *torāst* sañadır *dūst* maʻlūm *zer* altun *u sīm* gümüş *ḫışm* düşmen *ṣāḥib* mālik *ān* ism-i işāret, altun, gümüşe rāciʻdir *kĭ* zīrā *gīrī* ṭutarsıñ *ez kefş –ş* żamīr, o ādeme rāciʻdir, avucunda *ān-rā* zer u gümüşü *be-ẓulm* ẓulm ile *u ḥīle-gīrī* ḥīlekārlıḳ ile yaʻnī ḫalḳa ẓulm ve ḥīlekārlıḳ itmek ile *ne* degil *muḳteżā-yı* iḳtiżāsı *ḫıred* ʻaḳl *bāşed* olur *u netīce-i* intihāsı *ʻaḳl kĭ* zīrā *dūst rā* maʻlūm *bogẕārī* geçersiñ *vu ḫışm rā* düşmeni *be-borī* iletürsüñ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Biñ dürlü ḫuṣūmet idersiñ.Dünyānıñ ḫalḳına bu ḫuṣūmetiñ çoġu gümüş, heves ve altun ārzūsu içindür, altun ve gümüş saña dosttur. Lâkin o altun ve gümüşüñ ṣāḥibi ve māliki olan Cenāb-ı Ḥaḳ saña ḫışmdır. Yaʻnī saña ġażab itmişdir. Anıñ içün dünyānıñ ḫalḳını incitdiginden ötürü kĭ avucunda o altun ve gümüşü ṭutarsıñ. Ẓulm ve ḥīlekārlıḳ ile yaʻnī ḥelāl olaraḳ bunları kesb itmeyüb ḫalḳa ẓulm ve ḥīlekārlıḳ idüb ḳazandıġından içün anıñ ṣāḥibi saña ḫışm olmuşdur. İşte bu iş ʻaḳl muḳteżāsı degildir ve netīce-i ʻaḳl bunu ḳabūl etmez kĭ dostu terk idersiñ. Ḫışmı, düşmeni alub ḫāneye iletürsüñ ve ey bīçāre ādem anıñ içün yarıñ yevm-i maḥşerde dost ittiḫāẕ itdigiñ altun ve gümüşü anıñ ṣāḥibi ve māliki olan Cenāb-ı Ḥaḳ saña ḫışm olduġından anları cehennemde ḳızdırıb livme livme idüb bu nāzik

vücūdına yapışdıracaḳdır.vā ḫaserātā vā nedāmetāböyle ise ve ‘aḳlıñ başında ise altun ve gümüşü ẓulm ve ḥīlekārlıḳ ile ḳazanma. Ḥelāl ile ḳazan, ticāret ile kesb**(176a)**idüb zekātını īfā ve edā idüb o sāyede bi’l-‘akis müstaḥaḳ-i na‘īm ve maḳbūl-ı dergāh-ı ‘alīm olursuñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (434) Kāle’l-Cāmī :

خواهی که شوی حلال روزی

همخانه مکن عیال بسیار

دانی که درین سراچهٔ تنك

حاصل نشود حلال بسیار

Ḫˇāhī kĭ şovī ḥelāl rūzī

Hem-ḫāne me-kon ‘ıyāl bisyār

Dānī kĭ derīn serāçe-i teng

Ḥāṣıl ne-şeved ḥelāl bisyār

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ḫˇāhī kĭ* istersiñ-kĭ *şovī* olasıñ *ḥelāl* żıdd-ı ḥarām *rūzī* rızıḳlu dimekdir *hem-ḫāne* ḫānede ber-ā-ber olanları *me-kon* eyleme *‘ıyāl* ma‘lūm *bisyār* çoḳ *dānīkĭ* bilürsüñ-kĭ *derīn* bu *serāçe-i* ḫānecikde ya‘nī ufacıḳ evde *teng* tar, żeyḳ *ḥāṣıl* ḥuṣūlī, peydā *ne-şeved*/olmaz/ *ḥelāl* ma‘lūm *bisyār* çoḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt :İstersiñ-kĭ ḥelāl rızıḳlu olasıñ. Ḫānede evlād ve ‘ıyāli çoḳ eyleme. Bilürsüñ-kĭ ufacıḳ, tar evde çoḳ ḥelāl ḥāṣıl olmaya. /Ya‘nī bu żeyk ve teng olan dünyāda çoḳ ḥelāl bulunmaz/.

Ṣaḥīfe (434) :

غبار هوا چشم عقلت بدوخت

سموم هوس كشست عمرت بسوخت

بكن سرمهٔ غفلت از چشم پاك

كه فردا شوی سرمه در چشم خاك

Ġubār-ı hevā çeşm-i ʻaḳlet be-dūḫt

Semūm-ı heves kişest ʻomret be-sūḫt

Be-kon surme-i ġaflet ez çeşm-i pāk

Kĭ ferdā şovī surme der çeşm-i ḫāk

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ġubār* toz *hevā* ma‘lūm *çeşm* göz *ʻaḳlet ʻaḳl –et* seniñ *be-dūḫt* dikti *semūm* sem rūzgārı *heves* ārzū *kişest* ekin, ḥāṣılāt *ʻomret* seniñ ‘ömrüñ *be-sūḫt* yaḳdı *be-kon* eyle *surme-i* göze çekilen şey’ *ġaflet* ma‘lūm *ez çeşm* gözden *pāk* ṭāhir *kĭ* zīrā *ferdā* yarın *şovī* olursuñ *surme* ma‘lūm *der* ẓarfiyyet *çeşm* göz *ḫāk* ṭopraḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Seniñ hevā ve heves ġubārı, tozu ‘aḳlınıñ gözünü dikdi. Ya‘nī nefsi ve hevā ve iştihādıñ ġubār, toz gibi olub ‘aḳlınıñ gözünü ḳapatdı. Naṣıl kĭ toz insānıñ gözüne girüb gözinü ḳapatdırır o gün görmez. İşte öylece bu ārzū-yı hevesiñ daḫi seniñ ‘aḳlını kör itdi, ilerüsünü görmezsiñ. Heves ve emel vaḳt-i ḥayfda esen sem rūzgārı gibi seniñ ‘ömriniñ ekini ḥāṣılātını yaḳdı. Nitekim vaḳt-i ḥayfda sem isüb ekini **(176b)**yaḳub ḥarmān ṣāḥibi ḥarmānda ḳaldığı gibi seniñ-de öylece ‘ömrüñ telef olmasıyla ekiñ baġrıñda ḳaldı. Bunuñ ‘ilācı gözünden ġaflet sürmesini pāk eyle ya‘nī ‘aḳl gözinü ġubār-ı hevā nā-pāk eylemese idi. Anı yıḳa zā’il eyle kĭ

yarın ṭopraḳıñ gözine sürme olursuñ. Ya‘nī ba‘de’l-mevt ḳabirde maḥv u turāb olursuñ. Seniñ bu dünyāya ṣıġmaz vücudını ṭopraḳ sürme gibi ince idüb gözine çeker dimekdir.

Ṣaḥīfe (434) :

عاقلان میل بسویت نکنند ای دنیا

هم امید کرم و لطف تو جاهل دارد

هر که خواهد بکند از تو مرادی حاصل

حاصل آنست که اندیشهٔ باطل دارد

‘Āḳılān meyl-i be-sūyet ne-konend ey dunyā

Hem umīd kerem u luṭf-ı to cāhil dāred

Her kĭ ḫ ̆āhed be-koned ez to murādī ḥāṣıl

Ḥāṣıl ānest kĭ endīşe-i bāṭıl dāred

Me‘ānī-ielfāẓ : *‘Āḳılān* ‘uḳalā *meyl-i be-sūyet* seniñ ṭarafına meyl *ne-konend* itmezler *ey* ḥarf-i nidā *dunyā* ma‘lūm *hem* daḫi *āmīd* beklemek *kerem u luṭf* ma‘lūm *to* seniñ *cāhil* żıdd-ı ‘uḳalā *dāred* ṭutar *her kĭ* her kimesne kĭ *ḫ ̆āhed* ister *be-koned* ide *ez to* senden *murādī* bir murād *ḥāṣıl* peydā *ḥāṣıl-ı ānest kĭ* ḥāṣıl-ı evvel şeydir kĭ *endīşe-i* tefekkür *bāṭıl* żıdd-ı ṣādıḳ *dāred* ṭutar.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey dünyā! ‘Uḳalā seniñ ṭarafına meyl eylemezler. Bilürler kĭ bī-vefāsın. Daḫi senden kerem u luṭf ümīdini anlar beklemezler. Ancaḳ senden bu

kerem u luṭfu cāhiller ṭutar, bilmezler. Seniñ ne māl olduġını ne ḥīlekār,‘aceze olduġını her kim-kĭ senden bir murādıñ ḥuṣūlini isteye. Ḥāṣıl-ı evvel nesne oldu-kĭ o ādem bāṭıl endīşe ve fikir ṭutdu. İşte ḥāṣılı budur kĭ o ādemiñ fikri beyhūde oldu. Ancaḳ bāṭıl bir tefekkürde bulundu dimekdir. Zīrā hep bu dünyādan gidenler murādsız gitmişlerdir. Ya‘nī herkes istedigi gibi murādına nā’il olmamışdır, muḥaḳḳaḳ böyledir.

Ṣaḥīfe (434) :

كرچه زندانست بر صاحب دلان

هر كجا بويى ز وصل يار نيست

هيج زندان عاشق محتاج را

تنك تر از صحبت اغيار نيست

Gerçĭ zindānest ber ṣāḥib-i dilān

Her kocā būyī zi vaṣl-ı yār nīst

Hīç zindān ‘āşıḳ-ı muḥtāc rā

Teng ter ez ṣoḥbet-i āġyār nīst

Me‘ānī-ielfāẓ :*Gerçĭ* egerçĭ *zindānest***(177a)**zindāndır *ber* üzere *ṣāḥib* mālik *dilān* diliñ cem‘īdir, göñüller *her kocā* her ḳande *būyī* bir ḳoḳu *zi vaṣl* vuṣlatdan *yār* maḥbūbuñ *nīst* yoḳdur *hīç* ebedā *zindān* ma‘lūm *‘āşıḳ* ma‘lūm *muḥtāc rā* muḥtāc olan *teng* tar *ter* ziyāde *ez ṣoḥbet* muṣāḥabetden *āġyār* ma‘lūm *nīst* yoḳdur.

Maḥṣūl-i ebyāt : Egerçĭ ṣāḥib gönüller üzerine zindāndır ol maḥal kĭ her ḳande kĭ maḥbūbuñ vuṣlatından o yerde bir ḳoḳu yoḳdur. Ya‘nī maḥbūbuñ vuṣlat ḳoḳusu olmayan vaḳit. İşte o vaḳit, o zamān ehl-i göñüller üzerine zindān olur. ‘Āşıḳ-ı muḥtāca āġyārıñ ziyāde teng ve tār olan ṣoḥbet ve muṣāḥabetinden başḳa hiç zindān yoḳdur. Ancaḳ anlarıñ zindānı āġyāra muṣāḥabetden ṣaḥīḥ[en] bu ziyāde müşküldür. Zīrā kĭ ‘aşḳ-ı mecāzīde ṭolaşañ ‘āşıḳ-ı mecāzī bu esrārı ṭatmışdır, ā‘lā bilür. ‘Āşıḳa bundan ziyāde zindān ve belā-yı ‘aẕīm olmaz. (Āh mine’l-‘aşḳ ve ḥālātihi) Āmān el-āmān.

Ṣaḥīfe (435) :

عاشق که ز هجر دوست دادی خواهد

یا بر در وصلش ایستنادی خواهد

ناکس تر ازو کس نبود در عالم

کز دوست بجز دوست مرادی خواهد

‘Āşıḳ kĭ zi hicr dūst dādī ḫ ̆āhed

Yā ber der vaṣleş īstinādī ḫ ̆āhed

Nākes ter ezū kes ne-buved der ‘ālem

Kez dūst be-coz dūst murādī ḫ ̆āhed

Me‘ānī-ielfāẓ : *‘Āşıḳ* ma‘lūm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *zi hicr* ayrılıḳdan *dūst* ma‘lūm *dādī* ‘adālet *ḫ ̆āhed* ister *yā* yāḫūd *ber* üzere *der* ḳapu *vaṣleş –eş* żamīr, dosta rāci‘dir, anıñ vuṣlatı *īstinādī* dayanmaḳ *ḫ ̆āhed* ister *nākes ter* ziyāde insāniyetsiz ya‘nī insān degildir *ezū* żamīr, nākese rāci‘dir *kes* kimesne *ne-buved* olmadı *der* ẓarfiyyet *‘ālem*d

ünyā *kez kĭ* ḥarf-i rabṭ *zi dūst* dostdan *be-coz* ġayri *dūst* ma‘lūm *murādī* maḳṣūdu *ḫ ̆āhed* ister.

Maḥṣūl-i ebyāt :‘Āşıḳ-ı bīçāre kĭ cānānınıñ hicretinden, ayrılıḳından ‘adālet ister. Ya‘nī bütün bütün terk ve hicret inṣāf degildir. Ey maḥbūblar! ‘Āşıḳlarıñıza ‘adālet, inṣāf idiñ. Yā böyle ‘adālet ister veyāḫūd o maḥbūbuñ vuṣlatı ḳapusına **(177b)**istinād itmek, dayanmaḳ ister. Ya‘nī hicreti var ise de birḳaç gün ṣoñra vuṣlatı daḫi va‘ad olunmuşdur, diyecek bir ḳapuya istinād itmek ister. ‘Ālemde, dünyāda ziyāde insāniyetsiz ādem, insān deniñmez. Ol kimesnedir kĭ kendü maḥbūbundan dostundan başḳa murādı maḥbūb ister, dost ister. İşte dünyāda bundan ziyāde insāniyetsiz ādem yoḳdur. Öyle ādemleriñ göñlü çalu ḳapu gibidir. Her ān bir çalu üzerine ṣıçrar. Bir yerde ḳarārı yoḳdur. İnsān, ādem ‘āşıḳ oldur kĭ bir maḥbūba göñül baġlayub başḳalarından göñlünü kese. İşte o da Cenāb-ı Ḥaḳdır kĭ muḥabbete lāyıḳ andan başḳa yoḳdur. Dā’im bāḳī mü‘im-i şerīki naẓīri yoḳ bir pādişāh do ‘ālemdir. Bundan başḳa olan maḥbūblar anıñ gölgesi gibidir. Artıḳ aṣlı bıraḳub gölgeye fer‘ine tab‘iyyet ḥamāḳatdir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (435) :

حاشا كه من از جور و جفای تو بنالم

بیداد لطفیان همه لطفست و كرامت

Ḥāşā kĭ men ez cevr u cefā-yı to be-nālem

Bīdād luṭfiyān heme luṭfest u kerāmet

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ḥāşā kĭ* ma‘lūm *men* ben *ez cevr* żıdd-ı cefā *u cefā-yı* ma‘lūm *to* seniñ *be-nālem* nālān, efġān itmem *bīdād* ẓulm *luṭfiyān* luṭfuñ cem‘īdir, luṭf idicileriñ *heme* cümlesi *luṭfest* luṭfdur *u kerāmet* daḫi ikrāmdır.

Maḥṣūl-i beyt :Ḥāṣā kĭ ben seniñ cevr ve cefāndan nālān, efġān idem, itmem. Çünkĭ luṭf idicileriñ ẓulm ve te‘eddīsi cümlesi luṭf ve ikrāmdır. Ancaḳ ṣurata ẓulm gibi gösterir ise de ẓulm degildir. ‘Ayn-ı ‘adālet ve luṭf u keremdir. Anıñ içün ḥāṣā kĭ ben seniñ böyle olan cevr u cefāndan āh, efġān ideyim, itmem. Bilürüm kĭ ṣurata ḳahrıñ ve ẓulmüñ bir şeyde yüz biñ luṭf ve iḥsānıñ mevcūddur. Anıñ içün nālān, efġān itmem.

Ṣaḥīfe (436) Ḳāle Mevlānā Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

چون در معنی زنی بازت کنند

پر فکرت زن که شهبازت کنند

چون طلب کردی بجد آید نظر

جد خطا نکند چنین آمد خبر

چون ز چاهی میکنی هر روز خاك

عاقبت اندر رسی با آب پاك**(a178)**

کفت پیغمبر که چون کوبی دری

عاقبت ز آن در برون آید سری

در طلب زن دائما تو هر دو دست

که طلب در راه نیکو رهبرست

Çun der-i ma'nī zenī bāzet konend

Perr fikret zen kĭ şehbāzet konend

Çun ṭaleb kerdī be-cidd āyed naẓar

Cidd ḫaṭā ne-koned çenīn āmed ḫaber

Çun zi-çāhī mī-kenī her rūz ḫāk

'Āḳıbet ender resī bā-āb-ı pāk

Goft peyġamber kĭ çun kūbī derī

'Āḳıbet zi-ān der birūn āyed serī

Der ṭaleb-i zen dā'imā to her do dest

Kĭ ṭaleb der rāh nīkū rehberest

Me'ānī-ielfāẓ :*Çun* çünkĭ *der* ḳapu *ma'nī* ma'nā ḳapusu *zenī* ururuñ *bāzet* saña açıḳ *konend* iderler *perr* ḳanād *fikret* seniñ fikriñ *zen*ur *kĭ* ḥarf-i rabṭ *şehbāzet* seni şehbāz *konend* iderler *çun* çünkĭ *ṭaleb* istemek *kerdī* idersiñ *be-cidd* cidd, sa'y eyle *āyed* gelür *naẓar* naẓara ya'nī ḥaṣıl olur saña *cidd* cidd ve sa'y *ḫaṭā* żıdd-ı ṣavāb *ne-koned* itmez *çenīn* böylece *āmed* geldi *ḫaber* ya'nī ḫaberde böyle geldi *çun* çünkĭ *zi çāhī* bir ḳuyudan *mī-kenī* ḳazarsıñ *her rūz* her gün *ḫāk* ṭopraḳ *'āḳıbet* nihāyet *ender* içinde *resī* ulaşursuñ *bā āb* ṣu *pāk* ṭāhir *goft* buyurdu *peyġamber* ṣalla'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri *kĭ* ḥarf-i rabṭ *çun* çünkĭ *kūbī* çalarsıñ, ururuñ *derī* bir ḳapuyu *'āḳıbet* nihāyet *zi ān der* o ḳapudan *birūn* ṭaşra *āyed* gelür *serī* bir baş *der*

ḳapu *ṭaleb* istemek *zen* ur *dā'imā* her vaḳt *to* sen *her do* her iki *dest* elinle *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ṭaleb* istemek *der rāh* yolda *nīkū* eygü *rehberest* rehber, delīldir.

Maḥṣūl-i ebyāt :Çünkĭ ma'nā ḳapusunu ursuñ, saña açıḳ iderler. Ya'nī elfāẓıñ ma'nāsını bilmek içün sa'y ve ġayret idersiñ, ögrenirsiñ. Anıñ gibi bu 'ālem bir elfāẓdır. Bunuñ ma'nāsı vardır. Ya'nī bu ẓāhiriñ bir de bāṭını vardır. İşte o bāṭın ḳapusunu ursuñ bir gün açarlar. Fikriñ ḳanādını ursuñ seni şehbāz iderler. Ya'nī şahin gibi olup her ḳuşu avlarsıñ. Çünkĭ cidd ve sa'y ile ṭaleb itdiñ. Naẓara gelür. Ya'nī ḥāṣıl olur, bulursuñ. Cidd ve sa'y ḫaṭā itmez. Böylece de ḫaber de geldi. Çünkĭ bir ḳuyudan her gün ṭopraḳ ḳazarsıñ nihāyet pāk **(178b)**ve ṭāhir olan ṣuya irişirsiñ. Ṣalla'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri buyurmuşdur kĭ: Bir ḳapuyu çalarsıñ 'āḳıbet, nihāyet o ḳapudan bir baş ṭışaru gelür. Ṭaleb ḳapusunu dā'imā iki elinle ur. Zīrā ṭaleb, yolda eygü rehber, delīldir. Meşhūrdur: İnsān araya araya Mevlāsını-da bulur belāsını-da bulur, derler. Ve cidd u sa'y ile her şey' olur dimekdir.

Ṣaḥīfe (436) /Ḳāle's-Sa'dī/ :

بنی ادم اعضای یکدیکرند

که در افرینش زیك جوهرند

چوعضوی بدرد آورد روزکار

دکر عضوها را نماند قرار

تو کز محنت دیکران بی غمی

نشاید که نامت نهند آدمی

Benī ādem ā'ża-yı yek-dīgerend

Kĭ der āferīneş zi yek cevherend

Çu ‘użvī be-derd āvered rūzgār

Diger ‘użv-hā-rā ne-māned ḳarār

To kez miḥnet dīgerān bī ġamī

Ne-şāyed kĭ nāmet nihend ādemī

Me‘ānī-ielfāẓ :*Benī ādem* ādem oġlu /burada ādemden murād Ḥażret-i Ādemdir/ *ā‘żā-yı* cevāriḥ *yek-dīgerend* birbirleriniñ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *der* ẓarfiyyet *āferīneş –ş* żamīr, ā‘żāya rāci‘dir, ḥalḳda, yaratmaḳda *zi yek* birden *cevherend* cevherdendir, cevher żıdd-ı ‘ārıż-ı ḳā’im bizātihi olan şeydir *çu* çünkĭ *‘użvī* bir ā‘żāna *be-derd* ‘illet, derd *āvered* getüre *rūzgār* eyyām *diger* başḳa *‘użv-hā-rā* ā‘żānıñ cem‘īdir, ā‘żālara *ne-māned* ḳalmaz *ḳarār* ma‘lūm *to* sen *kez*/*kĭ ez* taḳdīrinde/ *miḥnet* zaḥmet ve meşaḳḳat *dīgerān* başḳalarıñ *bī-ġamī* ġamsız, kedersiz/siñ/ *ne-şāyed* lāyıḳ degildir *kĭ* ḥarf-i rabṭ *nāmet* seniñ nāmıñ *nihend* ḳoyalar *ādemī* ādem.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḥażret-i Ādemiñ oġulları dīger ādem insānlarıñ ā‘żāsı, cevāriḥi gibidir. Ya‘nī naṣıl seniñ eliñ ve ayaḳıñ ve gözüñ ve ḳulaġıñ kendü ā‘żāndan olduġı gibi. İşte Zeyd’iñ, ‘Ömer’iñ eli, ayaġı, gözü, ḳulaġı seniñ eliñ, ayaḳıñ ve cevāriḥiñ gibi bilmelisiñ. Onu başḳa bilmemelidir. İnsānlıḳ, adamlıḳ budur. Zīrā Cenāb-ı Ḥaḳ insānları bir cevherden ḫalḳ itmişdir. Burada tafṣīlāt itmez, cümleniñ ma‘lūmıdır. Āyet-i kerīme ile ṣābitdir. Nefs-i vāḥidden ḫalḳ olunmuşdur kĭ o da Ḥażret-i Ādem ‘aleyhi’s-selāmdır. Cümle insānıñ vücūdu anda ẕerrāt gibi mevcūd idi. İşte burası ma‘lūm oldise. Çünkĭ seniñ bir ā‘żāna eyyām bir derd ve ‘illet getüre dīger ā‘żāların-da ḳarār ve rāḥat ḳalmaz, burası derkārdır. Meşelā insānıñ gözü aġrısına**(179a)**cümle ā‘żāsı aġrıyor gibi aṣla rāḥat ve ḳarārı ḳalmaz. Binā[en] ‘aleyh eger sen başḳa insānlarıñ miḫnet u zaḥmet ve meşaḳḳati ile ġamnāk ve maḫzūn olmazsıñ. Lāyıḳ degildir kĭ seniñ nāmına insān ḳoyalar. Ya‘nī seni insān deyü çaġırmaḳ sezā degildir kĭ sen insān degilsiñ. İnsān olan dīger ḳardāşlarıñ kederiyle mükedder ve sürūruyla mesrūr olur.

Ṣaḥīfe (437) :

مکن شادمانی بمرك کسی

که دهرت نماند پس از وی بسی

Me-kon şādmānī be-morg kesī

Kĭ dehret ne-māned pes ez vey besī

Me‘ānī-ielfāẓ :*Me-kon* eyleme *şādmānī* sürürluḳ, şādmānlıḳ *be-morg* ölümüyle *kesī* bir kimesneniñ *kĭ* zīrā *dehr* zamān *–et* saña *ne-māned* bıraḳmaz *pes* ṣoñra *ez vey* andan *besī* çoḳ.

Maḥṣūl-i beyt : Bir kimesneniñ mevtiyle, ölümüyle şādmānlıḳ, sürürluḳ eyleme. Zīrā kĭ bu dehr, bu zamān seni andan ṣoñra ya‘nī o ölen ādemden ṣoñra çoḳ bıraḳmaz. Seni-de öldirir dimekdir, ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (437) :

تحمل چو زهرت نماید نخست

ولی شهد کردد چو در طبع رست

Taḥammul çu zehret numāyed noḫset

Velī şehd gerded çu der ṭab‘ reset

Me‘ānī-ielfāẓ :*Taḥammul* dayanmaḳ *çu* çünkĭ *zehr* ma‘lūm *–et* saña *numāyed* görünür *noḫset* ibtidā, birinci *velī* lâkin *şehd* bal, ‘asel *gerded* olur *çu* çünkĭ *der* ẓarfiyyet *ṭab‘* ṭab‘iyyet *reset* bitdi, ḥāṣıl oldu.

Maḥṣūl-i beyt : Her bir şey’e ṣabr u taḥammül itmek. Çünkĭ ibtidādan birinci saña zehr görünür. Ṣaḥīḥ[en] ṣabr u taḥammül nefse zehirden eşeddir. Lâkin ṣoñra bal

ve ‘asel olur o ṣabr u taḥammül. Çünkĭ ṭab‘iyyetde bitdi, ḥāṣıl oldu. Ya‘nī insān her şey’e ṣabr u taḥammül iderek ‘āḳıbet, nihāyet o ṣabr u taḥammül saña ṭab‘iyyet ṣānı gibi olur. Ya‘nī naṣıl çubuḳ nargīle tiryāḳīsi bunlar ile teleẕẕuẕ ider, içmezse ṭuramaz. İşte anıñ gibi ṣabr u taḥammülüñ tiryāḳīsi olursuñ. Lâkin çoḳ mücāhede ve muḥārebeden ṣoñra bu ḳal‘eyi feṭḥ idüb bu esrāra mālik olursuñ. Zīrā lāf lūf ile olmaz himmet ister ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (437) Ḳāle Mevlānā Celāleddīnu’r-Rūmī :

عارفانکه جام حق نوشیده اند

رازها دانسته و پوشیده اند

هرکرا **(9b17)**اسرارکار اموختند

مهر کردند و دهانش دوختند

بر لبش قفلست و در دل رازها

کوش آن کس نوشد اسرار جلال

کو چو سوسن صد زبان افتاد و لال

تا نکویند سر سلطانرا بکس

تا نریزد قندرا پیش مکس

در خور دریا نشد جز مرغ آب

فهم کن والله اعلم بالصواب

‘Ārifān-kĭ cām Ḥaḳ nūşīde end

Rāz-hā dāniste vu pūşīde end

Her-ki-rā esrār-kār āmūḫtend

Muhr gerdend u dehāneş dūḫtend

Ber lebeş ḳoflest vu der dil rāz-hā

Gūş ān kes nūşed esrār-ı celāl

Kū çu sūsen ṣad zebān oftād vu lāl

Tā ne-gūyed sırr-ı sulṭān-rā be-kes

Tā ne-rīzed ḳand-rā pīş mekes

Der ḫor deryā ne-şod coz murġ-ı āb

Fehm kon vallâh’ul-ā‘lem bi’ş-ṣevāb

Me‘ānī-ielfāẓ : *‘Ārifān-kĭ* ‘ārifiñ cem‘īdir *kĭ* ḥarf-i rabṭ *cām* ḳadeḥ *Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *nūşīde end* içmişlerdir *rāz-hā* rāzıñ cem‘īdir, esrārlarıñ *dāniste* bilmişler *vu pūşīde end* oturmuşlardır *her-ki-rā* her kim-kĭ *esrār* ma‘lūm *kār* iş *āmūḫtend* ögrenmek *muhr* bir şey’ temhīr itmek *gerdend* itmek *u dehāneş –ş* żamīr, o kimesneye rāci‘dir *dehān* aġzı *dūḫtend* dikmek *ber* üzere *lebeş –eş* żamīr, o kimesneye rāci‘ *leb* dudaḳ *ḳoflest* kiliddir *vu der* ẓarfiyyet *dil* göñül *rāz-hā* esrārlar *gūş* ḳulaġ *ān* ism-i işāret *kes* kimesne *nūşed* /istimā‘ itmek/ *esrār* ma‘lūm *celāl* Cenāb-ı Ḥaḳ *kū kĭ ū* taḳdīrinde *çu* gibi *sūsen* ṣusam *ṣad* yüz *zebān* dili *oftād* düşdü, bıraḳdı *vu lāl* dilsiz, zebānsız *tā* ḥattá *ne-gūyed* söylemeye *sırr* esrār *sulṭān-rā*

sulṭānıñ *be-kes* bir kimesneye *tā* ḥattá *ne-rīzed* dökmeye *ḳand rā* şekeri *pīş* öñüne *mekes* sinekiñ *der* ẓarfiyyet *ḫor* lâyıḳ, sezā *deryā* deñiz *ne-şod* olmadı *coz* ġayri *murġ* ḳuş *āb* ṣu *fehm* añlamaḳ *kon*eyle *vallâhu* Cenāb-ı Ḥaḳ *ā'lem* ziyāde bilicidir *bi'ṣ-ṣevāb* ṭarīḳ-i müstaḳīmi ve rāh-ı hidāyeti.

Maḥṣūl-i ebyāt :'Ārifān bi'l-lâh kĭ Cenāb-ı Ḥaḳıñ tecelliyāt-ı feyż-i aḳdes kadeḥinden 'aşḳ u muḥabbet-i ilâhiyye şarābını nūş itmişlerdir. Ol 'ārifler esrār-ı ilâhiyyeyi bilmişler ve hem-de maḫlūḳdan örtmüşlerdir. Her kim-kĭ işi esrār ögrenmekdir.[16]Aġzını mühr ile dikmek lāzımdır. Ya'nī aġzını sükūt mührüyle temhīr itmek lāzımdır. Göñlünde esrār-ı ilâhī olan ẕātıñ dudaġı üzerine kilīd lāzımdır. Ḳulaḳ o kimesneniñ ḳulaġıdır kĭ celāl-ı 'izzet esrār/ını istimā'/itmişdir. Ya'nī Cenāb-ı Ḥaḳıñ**(180a)** esrār-ı kelāmını istimā' iden ḳulaḳ, ḳulaḳdır kĭ o ẕāt ṣusam çiçegi gibi yüz zebān bıraḳmışdır, terk itmişdir ve lāl ya'nī dilsiz olmuşdur. Ḥattá sulṭānıñ esrārını bir kimesneye söylemeye, ḥattá sinegiñ öñüne şeker dökmeye, deryāya deñize lāyıḳ olmadı ṣu ḳuşu olan ördekden başḳa. Çünkĭ ördekiñ ṣu ile kemāl-i ülfet ve muḥabbeti cihetle dā'imā ṣu içinde olduġından ondan başḳası deñize lāyıḳ degildir. Ey 'azīz bu sözleriñ fehm eyle. Cenāb-ı Ḥaḳ ṭarīḳ-i müstaḳīmi ve rāh-ı hidāyeti ziyāde bilür. Ā'leme min külli şey' ḥaḳḳā ve ḥaḳḳā.

Ṣaḥīfe (438) :

كريز از كفش در دهان نهنك

كه مردن به از زندكانى به ننك

Gorīz ez-kefş der-dehān ne-heng

Kĭ morden bih ez-zindegānī be-ne-neng

[16]Metinde اوكرنمقدر şeklinde yazılmıştır.

Me‘ānī-ielfāẓ : *Gorīz* ḳaçır *ez-kefş* /anıñ elinden, avucundan/ *der* ẓarfiyyet *dehān* aġzına *ne-heng* tūmān balıḳı *kĭ* ḥarf-i rabṭ *morden* ölmeklik[17] *bih* eygü *ez zindegānī* dirilikden[18] *be-ne-neng*‘ārsız, nāmūssuz.

Maḥṣūl-i beyt :/Öyle kötü ve çirkin ḫātūnuñ elinden/ ḳaçub tūmān balıḳıñ aġzına /düşüb ölmek, fevt olmaḳ/ eygüdür. ‘Ārsız, nāmūssuz ḥayātdan, yaşamaḳdan.

Ṣaḥīfe (439) Ḳāle İsmā‘īl Ḥaḳī ḳuddise sirruhu :

مرد باید که تا که اقدامی کند

در طریقت غیرت نامی کند

چون نه‌ٔز مردی دم مزن

چون نه‌ٔدلبر مکو از حسن تن

زن که کامل شد ز مردان دست برد

مرد ناقص چون زن ناقص بمرد

Merd bāyed kĭ tā kĭ iḳdāmī koned

Der-ṭarīḳat-i ġayret nāmī koned

Çun ne-i kāmil zi-merdī dem me-zen

Çun ne-i dilber me-gū ez-ḥusn-i ten

[17] Metinde اولمقلق şeklindedir.
[18] Metinde دیریلقدن şeklindedir.

Zen kĭ kāmil şod zi-merdān dest bord

Merd-i nāḳış çun zen-i nāḳış be-mord

Me‘ānī-ielfāẓ : *Merd* insān *bāyed* gerek *kĭ* ḥarf-i rabṭ *tā* ḥattá *kĭ* ḥarf-i rabṭ *iḳdāmī* sa‘y ve ġayret *koned* ide *der-ṭarīḳat* ṭarīḳat-ı ‘aliyyede *ġayret* ma‘lūm *nāmī* bir nām ve şān *koned* ide *çun* çünkĭ *ne* degil *kāmil* żıdd-ı nāḳış *zi-merdī* merdlikden, insānlıḳdan *dem* nefes, söz *me-zen* urma *çun* çünkĭ *ne-i* degil *dilber* güzel *me-gū* söyleme *ez-ḥusn* güzeliñden *ten* vücūd**(180b)** *zen* ḳadın *kĭ kāmil* ma‘lūm *şod* oldu *zi-merdān* ricāllerden *dest* el *bord* ilet *merd* insān *nāḳış* żıdd-ı kāmil *çun* gibi *zen* ḳadın *nāḳış* ma‘lūm *be-mord* öldü.

Maḥṣūl-i ebyāt : Merd,insān gerekdir kĭ ḥattá iḳdām, ġayret ide. Ṭarīḳat-ı ‘aliyyede nām ve nişān ġayretini ide. Yoḫsa kendü dervīş olmayub yalñız ismi dervīş olmaḳ ve yalñız ben falan ṭarīḳat-ı ‘aliyyeye mensūbum deyü o ṭarīḳiñ eşerine ve o kāmilleriñ yoluna gitmeye ne fā’ide. Çünkĭ kāmil degildir. Merdlikden, insāniyetden dem ve nefes urma. Kāmil o dur kĭ kendü merdligini söylemeye. Çünkĭ dilber güzel degilsiñ, kendü vücūduñ ḥüsnünü söyleme. Herkes görür, müşāhede ider. Bilürler kim güzel kim ḳabīḥdir. Ḳadın-kĭ kāmiloldumerdlikten, rucūliyetden el eyletür ya‘nī o ḳadın-da ricāl gibidir. Belkĭ ḳadınlıġıyla ber-ā-ber maḳām-ı rucūliyete nā’il olmasıyla ‘ādī ādemlerden eygüdür. Nāḳış olan merd nāḳış olan ḳadın gibi öldü, vefāt itdi. Ya‘nī merd-i nāḳış ile zen-i nāḳışıñ farḳı yoḳdur. İkisi birdir dimek olur.

Ṣaḥīfe (439) :

ازان همنشین تا توانی کریز

که مر فتنهٔ خفته کفت حیز[19]

[19] Beyitin aslı که مر فتنهٔ خفته را کفت خیز şeklindedir. *(Kĭ mer fitne-i ḫofte rā goft ḫīz)*

Ez-ān hem-nişīn tā tevānī gorīz

Kĭ mer fitne-i ḫofte goft ḫīz

Me‘ānī-ielfāẓ : *Ez-ān* ism-i işāret, anıñla dimekdir *hem-nişīn* ber-ā-ber oturtmaḳ *tā* ḥattá *tevānī* ḳādir iseñ, mümkün ise *gorīz* ḳaç, firār et *kĭ* ḥarf-i ta‘līl *mer* elbette *fitne-i* bir fitne, āsāyişe ḫalel virecek şey’ *ḫofte* uyumuş *goft* didi *ḫīz* ḳalḳ.

Maḥṣūl-i beyt :Ḳādir iseñ, mümkün iseanıñla ber-ā-ber oturma. Ḳaç, firār et öyle kimesneden-kĭ. Uyumuş olan fitneye ḳalḳ didi. Ya‘nī ‘ālemde āsāyiş ve rāḥat olub fitne yoḳ iken öbür ādem-kĭ ortalıġa fitne ṣalar ve āsāyişi bozar. Anıñla ber-ā-ber oturma andan ḳaç kĭ saña da żararı işābet itmesün. Çünkĭ fitne ḳatlden eşed olduġı āyet-i kerīme ile ṣābitdir. İşte öyle fitne-kār ādemler ile olmamalı anlarıñ dünyā ve āḫiretde saña da mużırreti doḳunur.

Ṣaḥīfe (439) :

بدی در قفا **(181a)**عیب من کرد و خفت

بتر زو قرینی که آورد و کفت

یکی تیری افکندو در ره فتاد

وجودم نیاز زد و رنجم نداد[20]

تو بر داشتی و آمدی سوی من

همی در سپوزی به بهلوی من

[20] Beyitin aslı وجود نیازرد و رنجم نداد şeklindedir.

Bedī der-ḳafā ʻayb-ı men kerd u ẖoft

Beter zū ḳarīnī kĭ āverd u goft

Yekī tīrī efkend u der reh fetād

Vucūdem neyāze[r]ed u rencem ne-dād

To ber dāştī vu āmedī sūy-ı men

Hemī der-sipūzī be-behlū-yı[21] *men*

Meʻānī-ielfāẓ : *Bedī* bir kötülük *der* ẓarfiyyet *ḳafā* arḳada *ʻayb* maʻlūm *men* ben *kerd* eyledi *u ẖoft* uyudu *beter* andan ziyāde dimekdir yaʻnī sen-de andan beter eylediñ derler *zū zi ū* taḳdīrinde, andan *ḳarīnī* baña bir muḳārin ve yaḳīn olan dost *kĭ* ḥarf-i rabṭ *āverd* getürdi *u goft* söyledi *yekī* birisi *tīrī* bir oḳu *efkend* bıraḳdı *u der* ẓarfiyyet *reh* yol *fetād* atdı *vucūdem* benim vücūdum *neyāze[r]ed* incitmedi *u rencem* baña renc, elem *ne-dād* virmedi *to* sen *ber dāştī* yuḳaru ḳaldırdıñ *vu āmedī* getürdiñ *sūy* ṭaraf *men* benim *hemī* böylece *der* ẓarfiyyet *sipūzī* /dürter, şoḳar dimekdir/ *be-behlū* yanımı *men* benim.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bir ādemiñ biri benim arḳamdan bir kötülük idüb benim ʻaybımı eyledi yaʻnī söyledi ve uyudu. Yaʻnī o ʻaybı baña eẓhār itdi, benden ġaflet itdi. Benim bir dostum, aḥbābım o benim ʻaybımı söyleyen ādemden beter itdi kĭ onuñ söyledigi sözü baña getürüb saña filān seniñ ḥaḳḳında şöyle söyledi, didi. Bu neye beñzedi, bir ādemiñ birisi oḳu yola bıraḳdı ve gitdi. O oḳdan benim vücūdum incinmedi ve andan baña renc u elem gelmedi. Zīrā kĭ o oḳun yere bıraḳılmasından benim vücūdıma bir żararı yoḳdur. Lâkin sen o oḳu yerden ḳaldırub ve benim ṭarafıma getürüb böylece benim bir yanıma /dürt[t]üñ ve şoḳduñ/. Beni o oḳ ile ḍarb eylediñ. Elbette sen o benim arkamdan ʻaybımı söyleyen ādemden ziyāde kötü, beter

[21] Beyitin aslında پهلوی şeklindedir.

olduñ. Zīrā o ādem baña oḳ gibi te’şīr idecek benim ‘aybımı yola bıraḳdı. Ya‘nī benim ḫaberim yoḳ idi. Sen o ‘aybı baña yetişdir[d]iğiñ ve baña ma‘lūmat virdiğiñ içün gūyā o oḳla sen beni /dürt[t]üñ ve ṣoḳduñ / ve ḍarb itdiñ, dimek olur.

(181b)Ṣaḥīfe (439) Ḳāle Mevlānā Celāleddīn fī beyān-ı ittiḥādu’l-evliyā’ ve’l-kāmilīn :

کر ایشان مجتمع بینی دو یار

هم یکی باشند و هم شش صد هزار

بر مثال موجها اعداد شان

در عدد آورده باشد بادشان

مؤمنان معدود لیك ایمان یکی

جسم شان معدود لکن جان یکی

تفرقه در روح حیوانی بود

نفس واحد روح انسانی بود

Ger [ez] īşān muctemi‘ bīnī do yār[22]

Hem yekī bāşend vu hem şeş ṣad hezār

[22] Beyitin aslı چون از ایشان مجتمع بینی دو یار şeklindedir.

Ber miṣāl-i mevc-hā a‘dād-ı şān

Der-‘aded āverde bāşed bād-ı şān

Mu’minān ma‘dūd līk īmān yekī

Cism-i şān ma‘dūd lâkin cān yekī

Tefriḳa der-rūḥ-ı ḥayvānī buved

Nefs-i vāḥid rūh-ı insānī buved

Me‘ānī-ielfāẕ : *Ger* eger *ez īşān* żamīr-i cem‘dir, anları *muctemi‘* cem‘ olmuş, ṭoplanmış *bīnī* görürsüñ *do* iki *yār* dost *hem* daḫi *yekī* bir, vāḥid *bāşend* olurlar *vu hem* daḫi *şeş* altı *ṣad* yüz *hezār* biñ, altı yüz biñ dimekdir *ber miṣāl* emṣālī gibi *mevc-hā* mevciñ cem‘īdir, deñiziñ dalḳları miṣāli *a‘dād* ‘adedler *şān* anlarıñ *der* ẓarfiyyet *‘aded* ta‘dād *āverde* getrümiş *bāşed* olur *bād* rūzgār, /hevā/ *şān* anları *mū’minān* mū’minler *ma‘dūd* ‘aded ile ṣayılur *līk* lâkin *īmān* ma‘lūm *yekī* birdir *cism* ma‘lūm *şān* anlarıñ *ma‘dūd* ma‘lūm *lâkin cān* ḥayāt *yekī* bir *tefriḳa* müteferriḳ, başḳa başḳa *der* ẓarfiyyet *rūḥ* ma‘lūm, emr-i ilâhī *ḥayvānī* ḥayvāna mensūb olan *buved* olur *nefs* insānıñ nefsi *vāḥid* bir *rūh-ı insānī* insāna mensūb olan *buved* olur.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger Enbiyā ve Evliyā-yı KirāmḤażerātından iki ẕāt ‘ālī kaderi görürsüñ-kĭ bir yere cem‘ olmuşlar. Anlarıñ ikisi hem bir olur ve hem-de altıyüzbiñ olur. Ya‘nī ba‘de olunacaḳ tafṣīlātdan daḫi ma‘lūm olunacaġı üzereEnbiyā ve Evliyā-yı Kirām min cihete altıyüzbiñ ‘adedi bir ‘adeddir. Ve min cihete bir ‘adedi altuyüzbiñ ve daha ziyādedir. Bunlarıñ emṣālleri, miṣālleri deñiziñ dalḳaları gibidir. Anlarıñ ‘adedleri ya‘nī naṣıl deñiz bir olub andan mevc iden dalḳalar ‘adede gelür anıñ gibi anlarıñ aṣılları, vücūdları birdir. Lâkin bu dünyāda ẓuhūrları öyle deñiziñ emvācı gibi ta‘addüd ider. /Rūzgār, hevā, deñiziñ dalḳaları/ ‘adede **(182a)**getürdi. /Ya‘nī/ deñiziñ dalḳalarını rūzgār ẓāhir ider. Çünkĭ eyyām furṭuna

olub rūzgār esdikde elbette dalḳalar peydā ve ẓāhir olur. İşte enbiyā ve Evliyā-yı Kirām gibi mū'minler-de ma'dūddur, lâkin īmānları birdir. Anlarıñ da cism u vücūdları ma'dūddur, lâkin cānları birdir. Bu seniñ gördigiñ tefriḳa ya'nī mū'minleriñ ḥasb-eṭ-ṭabī'at iḫtilāfları ve tefriḳası rūḥ-ı ḥayvānī cihetinden olur. Evet her insānıñ meşrebi ve aḫlāḳı muḫtelifdir. Lâkin rūḥ-ı insānī cihetinden bunlar nefes-i vāḥiddir, aṣlā tefriḳa yoḳdur. Bu da bir uzun baḥṣdir 'azīzim. Efkār ider iseñ tafṣīlāt alabilürsüñ.

Ṣaḥīfe (440) Ḳāle Ba'że'l-'Ārifīn :

نقد هستی محو کن در لا اله

تا به بینی دار ملك پادشاه

غیر حق هر ذره کان مقصود تست

تیغ لا بر کش که آن معبود تست

لا که عرش و فرش را بر می درد

از فنا سوی بقا ره میبرد

لا ترا از تو رهایی میدهد

با خدایت آشنایی میدهد

چون تو خود را از میان بر داشتی

قصر ایمانرا دری افراشتی

Naḳd hestī maḥv kon der-lā ilâhe

Tā be-bīnī dār melik-i pādişāh

Ġayr-ı Ḥaḳ her ẕerre kān mākṣūd-ı tost

Tīġ lā ber keş kĭ-ān ma'būd-ı tost

Lā kĭ 'arş u ferş-rā ber mī-dored

Ez-fenā sūy-ı bekā reh mī-bored

Lā to-rā ez-to rehāyī mī-dehed

Bā-ḫidāyet āşināyī mī-dehed

Çun to ḫod-rā ez-miyān ber dāştī

Ḳaṣr-ı īmān-rā derī efrāştī

Me'ānī-ielfāẓ : *Naḳd* peşiñ[23] *hestī* varlıḳ *maḥv* izāle *kon* eyle *der* ẓarfiyyet *lā ilâhe* lafẓ-ı şerīfi ma'lūmdur *tā* ḥattá *be-bīnī* göresiñ *dār* beyt *melik* ma'lūm *pādişāh* ma'lūm *ġayr* başḳa *Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *her ẕerre* ma'lūm *kān kĭ ān* taḳdīrinde *mākṣūd-ı tost* seniñ maḳṣūdundur *tīġ* ḳılıç *lā* kelimesi *ber* üzerine *keş* çek *kĭ* zīrā *ān* ism-i işāret *ma'būd-ı tost* seniñ ma'būdundur *lā* kelimesi *kĭ 'arş*ma'lūm *u ferş-rā* zemīn *ber mī-dored* yırtar *ez-fenā* fenādan *sūy* ṭaraf *bekā* ma'lūm *reh* yol *mī-bored* iletür *lā* kelimesi *to-rā* seni *ez-to* senden *rehāyī* ḳoyuvermek, ṣalıvermek *mī-dehed* virir *bā-ḫidāyet* seni Ḫüdā ile *āşināyī* ma'rifet-i ḥaḳīḳīye *mī-dehed* virir *çun* çünkĭ *to* sen *ḫod-*

[23] Metinde بيشك şeklinde yazılmıştır.

rā kendüni *ez-miyān* ortadan *ber dāştī* ḳaldırdıñ *ḳaṣr* köşk *īmān-rā* **(182b)** ma‘lūm *derī* bir ḳapuyı *efrāştī* yuḳaru ḳaldırdı, yüksekdi.

Maḥṣūl-i ebyāt : Varlıḳ naḳdini lā ilâhe kelimesiyle maḥv u izāle ḥattá pādişāhıñ melikini göresiñ. Cenāb-ı Ḥaḳdan /ġayrisi kĭ/ her bir ẕerre kĭ o seniñ maḳṣūduñdur. Lā ḳılıcını onuñ üzerine çek kĭ o seniñ ma‘būduñdur. Lā öyle bir şeydir kĭ ‘arş u ferşi yırtar. Ya‘nī insānıñ lā demesiyle ortadan semā’ ve zemīn ve māfīhāyı maḥv u izāle itmeli. Lā kelimesi fenādan beḳā ṭarafına insānı iletür. Lā kelimesi seni senliginden ḳurtarır. Cenāb-ı Ḥaḳ ile āşinā ider. Çünkĭ sen kendüni ortadan ḳaldırdıñ, īmānıñ köşkü /ḳapusunu/ yüksekdiñ ve yüce ve ‘ālī eylediñ. İşte kelime-i tevḥīdiñ ṣıdḳla ve ḫulūṣī ḳalb ile ẕikr idenleriñ şān ve aḥvāl-i ‘ālīleri böyle olmaḳ lāzımdır sulṭānım.

Ṣaḥīfe (441) :

که داند چو دربند حق نیستی

اکر بی وضو در نماز ایستی

بروی ریا خرقه سهلست دوخت

کرش با خدا در توانی فروخت

اکر جز بحق میرود جاده ات

در اتش فشا نند سجاده ات

Kĭ dāned çu der-bend-iḤaḳ nīstī

Eger bī-vużū’ der-nemāz īstī

Be-rūy-ı riyā ḫırḳa sehlest dūḫt

Gereş bā-Ḫodā der-tevānī furūḫt

Eger coz be-Ḥaḳ mī-reved cādde'et

Der-āteş feşānend seccāde'et

Me‘ānī-ielfāẓ : *Kĭ* kim *dāned* bilür *çu* çünkĭ *der* ẓarfiyyet *bend* ḳaydında *Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *nīstī* yoḳluġu *eger bī vużū’* abdestsiz *der* ẓarfiyyet *nemāz* ṣalāt-ı ḫams *īstī* idiñ ya‘nī durduñ *be-rūy* yüz *riyā* żıdd-ı iḫlāṣ *ḫırḳa* ma‘lūm *sehlest* ḳolaydır *dūḫt* dikmek *gereş ger* eger *–ş* żamīr, ḫırḳaya rāci‘ *bā-Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳḳa *der* ẓarfiyyet *tevānī* ḳādir iseñ *furūḫt* ṣat, bey‘ eyle *eger coz* ġayri *be-Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳdan *mī-reved* gider *cādde'et* seniñ caddeñ, yoluñ, ṭarīḳiñ *der* ẓarfiyyet *āteş* ma‘lūm *feşānend* sararlar, yayarlar *seccāde'et* seniñ seccādeni.

Maḥṣūl-i ebyāt : Kim bilür, çünkĭ Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳaydında yoḳluġu kimesne bilmez. Ya‘nī bir ādemiñ kendü niyet ve iḫlāṣı ne yolda olduġını Ḥaḳdan ġayri kimesne bilmez, esrārdır. Herkesiñ ḳalb ‘ālemini kim bilür ya‘nī ma‘nevī ve ḳalbī olan**(183a)**şeyleri kim bilür Ḥaḳdan ġayri dimekdir. Eger abdestsiz namāzda idiñ bunu kim bilür Ḥaḳdan başḳa. Riyā ḫırḳasını dikmek ḳolaydır ya‘nī riyā itmek ḳolaydır. Ḫalḳ aldanur bu ḫırḳa ile ḫalḳı aldadırsıñ. Eger ḳādir iseñ o ḫırḳayı Cenāb-ı Ḥaḳḳa ṣat, bey‘ eyle. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳı-da aldat maḫlūḳu aldatdıġıñ gibi. Eger seniñ caddeñ, ṭarīḳiñ Cenāb-ı Ḥaḳıñ ṭarīḳinden kĭ ṭarīḳ-i müstaḳīmdir, andan ġayri ṭarīḳe giderse seccādeni ateşe sararlar, yayarlar. Ya‘nī nār-ı cehīme müstaḥaḳ olursuñ dimekdir.

Ṣaḥīfe (441) :

هر که مقصودش از کرم آنست

که برارد بعالم آوازه

باشد از مصر فضل وجود و کرم

خانهٔ او برون ز در وازه

Her kĭ maḳṣūdeş ez-kerem ānest

Kĭ ber-āred be-ʻālem āvāze

Bāşed ez Mıṣr faż̧l ucūd u kerem

Ḫāne-i ū birūn zi-der vāze

Meʻānī-ielfāẓ : *Her kĭ* her kim kĭ *maḳṣūdeş–ş* żamiri o kimesne rāciʻ, *maḳṣūd* maʻlūm maṭlūbu *ez-kerem* ikrām itmekden *ānest* odur *kĭ ber-āred* yuḳaru gele *be-ʻālem* dünyāda *āvāze* ṣīt, ṣadāsı *bāşed* ola *ez-Mıṣr* memleket *faż̧l* maʻlūm *u cūd* seḫā *u kerem* ikrām, inʻām *ḫāne-i* evi *ū* żamīr, o kimesneniñ *birūn* ṭışaru *zi -der vāze* memleket ḳapusundan.

Maḫṣūl-i ebyāt : Her kim kĭ nāse eyledigi ikrām ve inʻāmden maḳṣūdu, maṭlūbu o ola kĭ dünyāda anıñ ṣīt ve ṣadāsı yüksele. Yaʻnī meşhūr-ı ʻālem ola. Faż̧l u seḫā ve kerem u inʻām memleketinden yaʻnī bunları bir memlekete teşbīh ideyor. İşte bu /memleketlerden/ onuñ ḫānesi memleket ḳapusundan ṭışaruya ola yaʻnī bu faż̧l ve kerem u inʻām /memleketlerinden/ ḫānesi /memleket ḳapusu gibi ṭaşra olur/. Bir pāre olur ʻameli ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (441) :

عبادت با خلاصی نیت نکوست

و کر نه چه آید ز بی مغز پوست

چه زنار مغ در میانت چه دلق

که در پوشی از بهر پندار خلق

‘İbādet bā-ḫalāṣī niyet nikūst

Vu ger ne çĭ āyed zi-bī-maġz-i pūst

Çĭ zunnār-ı muġ der-miyānet çĭ delḳ

Kĭ der-pūşī ez-beher pendār ḫalḳ

Me‘ānī-ielfāẓ : *‘İbādet* ma‘lūm *bā-ḫalāṣī* żıdd-ı riyā *niyet* ma‘lūm *nikūst* eygüdür *vu gerne* yoḫsa *çĭ* ne *āyed* gele *zi-bī-maġz***(183b)**içsiz, içi yoḳ *pūst* ḳabuḳ *çĭ* ne *zunnār-ı muġ* papaslarıñ bellerine bağladıḳları ḳuşaḳ *der* ẓarfiyyet *miyānet* seniñ belinde *çĭ* ne *delḳ* dervīşlere maḫṣūṣ olan ḫırḳa *kĭ* ḥarf-i rabṭ *der* ẓarfiyyet *pūşī* örtmüşsüñ *ez-beher* içün *pendār* ẓann itmek *ḫalḳ* maḫlūḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Cenāb-ı Ḥaḳḳa niyet-i ḫāliṣe ile ‘ibādet itmek eygüdür. Yoḫsa içi yoḳ ḳabuḳdan ne ola. Ya‘nī bir şey’iñ içi olmayub yalñız post ve ḳabuġu olan andan ne ḥāṣıl belindeki zünnār ṣırtındaki ḫırḳa ne ya‘nī dervīşlik ḫırḳası üstünde belinde de papaslara maḫṣūṣ olan zünnār bunuñ ikisi bir yere cem‘ olmaz. Ḫırḳatı ṣırtına örtmüşsüñ-kĭ ḫalḳ saña ḥüsn-i ẓan itsün, bu ādem dervīşdir disünler. Lâkin belindeki zünnārı ḫırḳanıñ altında gizlenmişsiñ. Ehl-i başīret görür. Müşāhede ider ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (441) Ḳāle'ṣ-Ṣeyḫ ʻAṭṭār ḳuddise sirruhu :

توانکر که ندارد پاس درویش

ز دست غیرتش بر جان رسد نیش

Tevānger kĭ ne-dāred pās dervīş

Zi-dest ġayreteş ber cān resed nīş

Meʻānī-ielfāẓ : *Tevānger* zengin *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ne-dāred* ṭutmaz *pās* ḥıfẓ *dervīş* maʻlūm *zi-dest* elinden *ġayreteş –ş* żamīr, dervīşe rāciʻ ġayretden *ber* üzere *cān* maʻlūm *resed* ulaşur *nīş* zaḫm.

Maḥṣūl-i beyt : Zengin ādem kĭ żuʻafā ve fuḳarāyı ḥıfẓ itmez, iḥsān ve inʻāmla o żuʻafā ve fuḳarānıñ ġayret elinden o zenginiñ cānı üzerine zaḫm ve yara gelür. Yaʻnī Cenāb-ı Ḥaḳıñ Ġayūr esmā'-i ilâhiyyesi sırrından o dervīş ve fuḳarā yüzünden zengine belā ve muṣībet gelür, dimekdir.

Ṣaḥīfe (441) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ :

کنج قارون که فرو میرود از فکر هنوز

خوانده باشی که هم از غیرت درویشانست

Kunc-i Ḳārūn kĭ ferū mī-reved ez-fikr henūz

Ḫ̆ānde bāşī kĭ hem ez-ġayret-i dervīşānest

Me‘ānī-ielfāẕ : *Kunc* ḫazīne *Ḳārūn* ma‘rūf, meşhūr *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ferū* aşaġı *mī-reved* gider *ez-fikr* tefekkür it *henūz* elān *ḫ ̔ānde* oḳumuş *bāşī* olasıñ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *hem* daḫi *ez-ġayret* ma‘lūm *dervīşānest* dervīşleriñ**(184a)**ġayretindendir.

Maḥṣūl-i beyt : Meşhūr, ma‘rūf olanḲārūnuñ ḫazīnesi kĭ fikr it elān, yeriñ altına gideyor. Bu gidiş oḳumuş ol kĭ ya‘nī nil-kĭ dervīşānıñ ġayretindendir. Ya‘nī fuḳarā ve żu‘afānıñ ḥaḳlarını edā itmediginden ve malınıñ zekātını īfā itmeyüb Ḥażret-i Mūsā ‘aleyhi’s-selāma ‘adem-i iṭā‘atinden Mūsā ‘aleyhi’s-selāmıñ bed-du‘āsıyla kendü ve malı berāberce el-ḥāletü hiẕẕe yere altına ṭoġru gitmekdedir, ḳıṣṣası meşhūrdur.

Ṣaḥīfe (442) :

چو منعم كند سفله را روزكار

نهد بر دل تنك درويش بار

چو بام بلندش بود خود پرست

كند بول و خاشاك بر بام پست

Çu mun‘im koned sifle-rā rūzgār

Nehed ber dil teng dervīş bār

Çu bām bulendeş būd ḫod perest

Koned bevl u ḫāşāk ber bām pest

(223)ṣaḥīfede ẕikr olundıġından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (442) :

چونکه باشد مجاورت لازم

همجوار کریم باید بود

کر کنی با کسی مشاورهٔ

آن مشاور حکیم باید بود

Çunkĭ bāşed mucāviret lāzım

Hem-civār kerīm bāyed buved

Ger konī bā-kesī muşāvire

Ān muşāvir ḥakīm bāyed buved

Me‘ānī-ielfāẕ : *Çu* çunkĭ *bāşed* olur *mucā/viret* ḳomşuluḳ/ *lāzım* lāzımdır *hem-civār* ḳomşu, yaḳını *kerīm* ikrām, iḥsān *bāyed* gerek *buved* ola *ger* eger *konī* idesiñ *bā-kesī* bir kimesne ile *muşāvire* ma‘lūm *ān* ism-i işāret *muşāvir[e]* müşāviret, insān, ādem *ḥakīm* ḥikmet bilen ādem *bāyed* gerek *buved* ola.

Maḥṣūl-i beyt [ebyāt] :Çünkĭ /ḳomşu ve mücāviret lāzımdır, kimse ḳomşusuz olmaz. Yaḳını/ olan /ḳomşular kerīm ve ṣāḥib-i/ iḥsān ve seḫā /olmaḳ gerekdir./ Eger bir kimesne ile müşāvire idecekseñ o müşāvire idecek ādem-i ḥakīm olmaḳ ‘uḳalādan ve ‘ilm, ḥikmet bilür ẕāt olmaḳ gerekdir. Ya‘nī ikrām ve iḥsān /ṣāḥibi olan kimselere ḳomşu ve yaḳın ol/. Müşāvire idecek iseñ ehl-i ‘ilm ve ehl-i ḥikmet olan ẕevāt ile müşāvire it, dimekdir.

Ṣaḥīfe (442) :

جان بیجمال جانان میل جهان ندارد

و انکس که این ندارد حقا که آن ندارد

Cān bī-cemāl-i cānān meyl-i cihān ne-dāred

V'ān-kes-kĭ īn ne-dāred ḥaḳḳā kĭ ān ne-dāred

Me'ānī-ielfāẓ : *Cān* rūḥ, ḥayāt *bī-cemāl* cemālsiz *cānān* maḥbūb *meyl* ma'lūm *cihān* dünyā *ne-dāred* ṭutmaz**(184b)***v'ān-kes-kĭ* o kimesne kī *īn* bunu *ne-dāred* ṭutmaz *ḥaḳḳā kĭ* muḥaḳḳaḳ, taḥḳīḳ *ān* onu *ne-dāred* ṭutmaz.

Maḥṣūl-i beyt :İnsānıñ ve 'āṣıḳıñ cānı, cānānıñ cemālī olmayan dünyāya meyl ṭutmaz ve muḥabbet u ārzū itmez. Ol kimesne kĭ bu cemāli ṭutmaz. Ḥaḳīḳatde o cānı, ḥayātı ṭutmaz. Ya'nī o kimesneniñ eger cānı olaydı cānānıñ cemālini ārzū ve muḥabbet iderdi. O kĭ cemāl-i yārī ṭutmadı. Sen-kĭ cānını ṭutmadı ya'nī bī-rūḥ ve bī-cān gibi cemādātdan 'add olunur, dimekdir.

Ṣaḥīfe (/442/) Ḳāle Celāleddīn ḳuddise sirruhu :

ای خنك انرا که ذات خود شناخت

اندر امن سرمدی قصری بساخت

پس چو اهن کرچه تیره هیکلی

صیقلی کن صیقلی کن صیقلی

دفع کن از مغز و از بینی ز کام

تا که ریح الله هر آید از مشام

هیچ مکذار از تب و صفرا اثر

تا بیابی در جهان طعم شکر

Ey ḫonek ān-rā kĭ ẕāt-ı ḫod şināḫt

Ender emn sermedī ḳaṣrī be-sāḫt

Pes çu āhen gerçĭ tīre heykelī

Ṣayḳalī kon ṣayḳalī kon ṣayḳalī

Def‘ kon ez-maġz u ez-beynī zokām

Tā kĭ rīḥ Allâh her āyed ez-meşām

Hīç me-goẕār ez-teb u ṣefrā eşer

Tā beyābī der-cihān ṭa‘m şeker

Me‘ānī-ielfāẓ : *Ey* ḥarf-i nidā *ḫonek* mübārek u mes‘ūd *ān-rā kĭ* ol kimesneye kĭ *ẕāt* ma‘lūm *ḫod* kendü *şināḫt* ṭanıdı *ender* içinde *emn* emniyet *sermedī* ebedī, ḳadīm *ḳaṣrī* bir köşk *be-sāḫt* düzdü, yapdı *pes* ṣoñra *çu* gibi *āhen* temür *gerçĭ* egerçĭ *tīre* siyāh *heykelī* vücūd-ı insān *ṣayḳalī* cilālatmaḳ *kon* eyle *ṣayḳalī* ma‘lūm *kon* eyle *ṣayḳalī* ma‘lūm *def‘* izāle *kon* eyle *ez-maġz* içinden *u ez-beynī* insānıñ

ḳafasında olan beyni *zokām* ma‘lūm nezle denilen ‘illet *tā* ḥattá *kĭ* ḥarf-i rabṭ *rīḥ* ḳoḳu *Allâh* Cenāb-ı Ḥaḳ *her* dā’im *āyed* gele *ez-meşām* ḳoḳmaḳdan *hīç* ebedā *me-goẕār* geçmez ya‘nī ḳalmaz *ez-teb* istemeden *u ṣefrā* ma‘lūm *eṣer* ‘alāmet *tā* ḥattá *beyābī* bulursuñ *der-cihān* dünyāda *ṭa‘m* leẕẕetini *şeker* ma‘lūm.

Maḥṣūl-i ebyāt :Mübārek ve mes‘ūd ol kimesneye kĭ kendü ẕātını ṭanıdı ve kim olduġını bildi ve ne içün bu dünyāya geldigini añladı. İşte öyle olan kimse emniyet u rāḥat içinde ebedī, sermedī bir köşk **(185a)**düzdü. O köşk ḳalbidir kĭ Cenāb-ı Ḥaḳ o köşkden ‘abdine, ḳuluna tecelli luṭf u iḥsān ider. Ṣoñra ḳara, siyāh temür gibi olan bu vücūduñ heykelini cilālandır, cilālandır, cilālandır...Artıḳ istediġiñ kadar bu siyāh temürü gümüş gibi cilālandır kĭ iksīre mālik olduñ. O iksīr-de işte ḳalbdir. Beyninde olan zokām nezle ‘illetini izāle ve def‘ eyle. Ḥattá Cenāb-ı Ḥaḳıñ feyż u tecellī ḳoḳusunu dā’im ḳoḳlayasıñ. Çünkĭ insān zokām olursa burnu ḳoḳu almaz. Seni-de bu dünyānıñ muḥabbet ḳoḳusu zokām itmiş. Anıñ içün başḳa ḳoḳu burnuñ almaz. İşte Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḳoḳusunu alursuñ. Artıḳ isteme ṣafrā ve sā’ir emrāżdansende bir eṣer, ‘alāmet ḳalmaz. Ṣıḥḥat-i ma‘neviyye ile ṣaḥīḥ olub ḥattá bu dünyāda şekeriñ leẕẕetini bulursuñ. Ya‘nī ‘ibādet ve ṭā‘at ve ẕikrullâh ḥalāvetini bulursuñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (443) :

در خير بازست و طاعت و ليك

نه هركس تواناست بر فعل نيك

همه برك بودن همه ساختى

بتدبير رفتن نپرداختى

Der ḫayr bāzest u ṭā‘at u līk

Ne her kes tevānāst ber fi‘l nīk

Heme berg būden heme sāḫtī

Be-tedbīr reften ne-perdāḫtī

Me‘ānī-ielfāẕ : *Der* ḳapu *ḫayr* żıdd-ı şerr *bāzest* açıḳdır *u ṭā‘at* daḫi Ḥaḳḳa ‘ibādet u ṭā‘at *u līk* lâkin *ne* degil *her kes* her kimesneye *tevānāst* ḳādir, mümkün *ber* üzere *fi‘l* iş *nīk* eygü *heme* cümle *berg* /esbāb, ta‘ayyüş/ *būden* olmaḳ *heme* cümle *sāḫtī*/ düzdüñ, ḥāżır ve āmāde eylediñ/ *be-tedbīr* tedbīr, tedārik eyle *reften* gitmek *ne-perdāḫtī* ḥāżırlanmamış, tehiyye olmamış.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḫayr u ṭā‘at ve ‘ibādet ḳapusu açıkdır. Ya‘nī kimesne māni‘ olmaz. Lâkin herkes ḳādir degildir. İgü iş üzere olmaḳ Cenāb-ı Ḥaḳıñ dilemesiyle irāde-i ‘aliyyesiyle maḫlūḳunuñ isti‘dād ve ḳābiliyeti cihetledir. Cümle /esbāb, ta‘ayyüş dünyālıġı cümlesini düzdüñ ḥāżırladıñ./ Tedbīr eyle /ya‘nī bunları tedbīr ile ḥāżır eylediñ. Lâkin buradan gitmegi ḥāżırlamadıñ./ Ya‘nī seniñ re’y ve tedbīriñ sebebiyle /dünyālıġıñ yolundadır. Ancaḳ buradan āḫirete gitmek vardır./**(185b)** /İşte o gitmek içün, sefer itmek içün bir şey’ ḥażırlamadıñ dimekdir./

Ṣaḥīfe (443) :

مهل که عمر به بیهوده بکذرد حافظ

بکوش و حاصل عمر عزیز را در یاب

Mehl kĭ ‘omr bih beyhūde be-goẕered Ḥāfiẓ

Be-gūş u ḥāṣıl ‘omr ‘azīz-rā der-yāb

(395)ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur, mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (445) :

ای اسیر ننك نام خویشتن

بستهٔ خود را بدام خویشتن

ور نکنجی با خود اندر کوی او

کم شو از خود تا بیابی کوی او

تا تو نزدیك خودی زین صرف دور

غائبی یابی اکر خواهی حضور

تا تو از غفلت چو باده مست شدی

لا جرم از طور وصلت پست شدی

Ey esīr-i neng-i nām-ı ḫ ̆īşten

Beste-i ḫod-rā be-dām-ı ḫ ̆īşten

Ver ne-goncī bā-ḫod ender-i kūy-ı ū

Kem şov ez-ḫod tā biyābī kūy-ı ū

Tā to nezdīk ḫodī zīn ṣarf dūr

Ġā'ibī yābī eger ḫ ̆āhī ḥużūr

Tā to ez-ġaflet çu bāde mest şodī

Lā curm-i ez-Ṭūr vuṣlat pest şodī

Me‘ānī-ielfāẓ : *Ey* ḥarf-i nidā *esīr* ma‘lūm *neng* ‘ār *nām* ma‘lūm isim, nām *ḫ ̆īşten* kendü *beste-i* bağlanmış *ḫod-rā* kendüne *be-dām* ṭuzaḳ *ḫ ̆īşten* varlıḳ, enāniyet *ver* eger *ne-goncī* şıġmazsıñ *bā-ḫod* kendünle, varlığınla *ender* içinde *kūy* maḥalle, ḳarye *ū* żamīr, ġā’ibe rāci‘dir *kem* noḳṣān *şov* ol *ez-ḫod* kendülügünden, varlığından *tā* ḥattá *biyābī* bulasıñ *kūy* ma‘lūm *ū* żamīr, ġā’ibe rāci‘dir *tā* ḥattá *to* sen *nezdīk* yanında *ḫodī* kendülügüñ, varlığıñ *zīn* bu *ṣarf* burada söz ve kelām murāddır *dūr* uzaḳsuñ *ġā’ibī* bir ġā’ib *yābī* bulursuñ *eger ḫ ̆āhī* ister iseñ *ḥużūr* ḥāżır olmaḳ, ḥużūra gitmek *tā* ḥattá *to* sen *ez-ġaflet* ġafletden *çu* gibi *bāde* mey, şarāb *mest* ma‘lūm *şodī* olasıñ *lā curm-i ez-Ṭūr* Ṭūr-ı Sīnā *vuṣlat* vāṣıl olmaḳ *pest* alçaḳ *şodī* olursuñ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ey kendünüñ ‘ār**(186a)**ve nāmūs esīri olan insān! Kendünüñ varlığı ṭuzaḳına kendünü bağlamışsıñ. Eger bu varlığınla Cenāb-ı Ḥaḳıñ ve maḥbūbuñ köyüne şıġmazsıñ. Bu kendülügünü ve varlığını noḳṣān eyle kĭ ḥattá o Cenāb-ı Ḥaḳıñ ve maḥbūbunuñ köyünü bulasıñ. Çünkĭ sen var, maḥbūbuñ var. İki varlıḳ bir yere cem‘ olmaz. ‘Āşıḳ isen maḥbūbuñ varlığında kendü varlığını maḥv u izāle eyle. Ḥattá sen onda var olasıñ. Ḥattá sen kendü varlığın yanındasıñ. Ya‘nī kendü varlığınla berābersiñ. Bu ṣarfdan ve bu rumūzātdan uzaḳsıñ. Bu nükteyi añlamazsıñ. Bir ġā’ibi bulursuñ ya‘nī ġā’ib olan Cenāb-ı Ḥaḳı ve maḥbūbunu bulursuñ. Eger ḥużūr ister iseñ ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳıñ ḥużūrunda ve maḥbūbuñ yanında dā’imā olmaḳ ister iseñ böylece kendü varlığını ve vücūdını maḥv u izāle eyle kĭ ḥużuru bulasıñ. Sen bāde gibi ġafletden mest olasıñ ya‘nī naṣıl bāde nūş idenler mest-i lā ya‘ḳıl olub bir şey’den ḫaberi yoḳdur sen-de bu varlığıñ şarābından nūş eyle kendü kendünü mestāveş, serḫoş ve bī-‘aḳl idersiñ. Lā cürm vuṣlat-ı ilâhiyye ve maḥbūb-ı lā yezāli Ṭūr ve ḳurbī vuṣlatından alçaḳ olursuñ. Ya‘nī Ḥażret-i Mūsā ‘aleyhi’s-selām gibi cebel-i Ṭūr-ı tecelliyāt-ı ilâhiyyeye vāṣıl olub ḳub-ı ilâhiyyeye yaḳīn olamazsıñ. Ancaḳ bu cebel gibi belkĭ daha eşedd ve ġalīẓ olan varlığıñ Tūrunu maḥv ve izāle ider iseñ ol-zamān Cenāb-ı Ḥaḳıñ ve maḥbūb-ı ḥaḳīḳīniñ tecelliyāt-ı

ḳurb-ı Ṭūr ve cebelini saña çoḳ yaḳīn olub bir anda vāṣıl olursuñ. Sen Ṭūr-ı Sīnāya gidecegine Ṭūr-ı Sīnā saña gelür. Nitekim ba‘żı rivāyetde vāḳı‘ olmuşdur. Mekke-i mükerremeniñ ba‘żı Evliyā-yı ‘İẓām ziyāretine gelmiş gibi lâkin bu ziyāret ve bu gelmek seniñ benim añladığım, bildigim ziyāret ve gelmek ve gitmek degildir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (445) Ḳāle’l- Ḥāfıẓ :

کلید کنج سعادت قبول اهل دلست

مباد کس که درین نکته شك و ریب کند

شبان وادیٔ ایمن کهی رسد بمراد

که چند سال بجان خدمت شعیب کند

Kilīd-i genc-i sa‘ādet ḳabūl-i ehl-i dilest

Me-bād kes kĭ derīn-i nukte şekk u rīb koned

Şobān vādī-i īmen gehī resed be-murād

Kĭ çend sāl be-cān ḫidmet Şu‘ayib koned

Me‘ānī-ielfāẓ : *Kilīd* ma‘lūm *genc* ḫazīne *sa‘ādet***(186b)**żıdd-ı şeḳāvet *ḳabūl* ma‘lūm *ehl* aṣḥāb *dilest* göñüldür *me-bād* olmasun *kes* kimesne *kĭ* ḥarf-i rabṭ *derīn* bunda *nukte* ‘ibāreniñ aṣıl ma‘nāsından başḳa olan laṭīf, nāzik ma‘nā dimekdir *şekk* şübhe *u rīb* şekk *koned* ider *şobān* çoban *vādī* dere, ṭaġlar arasında olan açıḳ maḥal

īmen ziyāde miḥnetlü mübārek olan maḥal /5/[24] *gehī* baʿżı kere *resed* irişür *be-murād* murād, maḳṣūda *kĭ* ḥarf-i rabṭ *çend* niçe *sāl* seneler *be-cān* can ile *ḫidmet* maʿlūm *Şuʿayib* ʿaleyhiʾs-selām *koned* ider.

Maḥṣūl-i ebyāt : Saʿādet ḫazīnesiniñ kilidi ehl-i dil olan Enbiyā-yı ʿİẓām ve Evliyā-yı Kirām Ḥażerātınıñ ḳabūlidir, yaʿnī anlar seni ḳabūl itmesi. İşte saʿādet-i dāreyn ḫazīnesiniñ kilidi ve miftāḥı senin elidedir dimek olur. Bu daḳīḳ ve laṭīf olan nüktede maʿnāda kimesne şekk ve şübhe ider olmasun. Muḥaḳḳaḳdır çoban vādī-i īmen yaʿnī mübārek ve miḥnetlü olan maḥalde /dere/ baʿżı kere murād ve maḳṣūdına ulaşur kĭ nice seneler cān ile Şuʿayib ʿaleyhiʾs-selāmıñ ḫidmetini ider Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhiʾs-selām kĭ maʿlūmdur ḳıṣṣası. İşte Mūsā ʿaleyhiʾs-selām nāʾil-i murād olmuşdur kĭ vāṣıl-ı cānān oldu, dimekdir.

Ṣaḥīfe (446):

چون طهارت نبود کعبه و بتخانه یکیست

نبود خیر درآن خانه که عصمت نبود

Çun ṭahāret ne-buved Kaʿbe vu butḫāne yekīst

Ne-buved ḫayr der-ān-ḫāne kĭ ʿiṣmet ne-buved

Meʿānī-ielfāẓ : *Çun* çünkĭ *ṭahāret* maʿlūm *ne-buved* olmadı *Kaʿbe* beytʿullâh *vu butḫāne* kilise *yekīst* birdir *ne-buved* olmadı *ḫayr* żıdd-ı şerr *der* ẓarfiyyet *ān* ism-i işāret *ḫāne* ev *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ʿiṣmet* pāklıḳ, neẓāfet, ʿiffet *ne-buved* olmadı.

Maḥṣūl-i beyt :Çünkĭ ṭahāret olmadı yaʿnī ābdest, ġusl gibi işler ile insān kendüsini ṭāhir itmek Kaʿbe ile bütḫāne o gibi ādeme birdir. Yaʿnī ister ise Kaʿbe olsun ister ise de kilisede olsun aṣlā ṣevāb ve ecr meʾmūl itmesun. Ancaḳ ʿaẕāb elimden başḳa ḫayr olmadı. O ḫānede kĭ ṭahāret ve pāklıḳ, neẓāfet olmadı. Zīrā kĭ **(187a)**(النظافت من الا یمان) buyurulmuşdur. Ṭahāret ve neẓāfet īmāndan gelür. Müʾmin

[24] Müellif metnin bu bölümünde hāşiye kısmında açıklama yaparken dipnot düşmüştür.

olan kimesneniñ ẓāhir ve bāṭını ṭāhir-i muṭahhirdir. Her ne-ḳadar elbisesi ‘atīḳ ve yamalı ise de yıḳanmış pāk ve ṭāhir olur ve hem öyle elbise mü’minlere yaḳışur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (447) Ḳāle El-‘Aṭṭār :

مشو مغرور این نطق مزور

بنادانی مکن خود را تو سرور

اکر علم همه عالم بخوانی

چو بی عشقی از و حرفی ندانی

Me-şov maġrūr īn-nuṭk muzevvīr

Be-nādānī me-kon ḫod-rā to server

Eger ‘ilm heme ‘ālem be-ḫˇānī

Çu bī-‘aşḳī ezū ḥarfī ne-dānī

Me‘ānī-ielfāẓ : *Me-şov* olma *maġrūr* ma‘lūm *īn* bu *nuṭk* sözü *muzevvīr* tezvīr idici, bilen, kiẕb söze ḥüsn ve leṭāfet virici *be-nādānī* bilmemeklik ile *me-kon* eyleme *ḫod-rā* kendüni *to* sen *server* bir cemā‘atiñ başı re’isi ve emīri olan kimesne dimekdir *eger ‘ilm* ma‘lūm *heme* cümle *‘ālem* dünyā *be-ḫˇānī* oḳuyasıñ *çu* çünkĭ *bī-‘aşḳī* ‘aşḳsız, muḥabbetsiz *ezū* andan *ḥarfī* bir ḥarf *ne-dānī* bilmezsiñ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Bu müzevvir olan dünyānıñ sözine maġrūr olma. Kendüni bilmemeklik ḫaberdārsızlıġa ḥaml eyleme. Sen maḫlūḳātıñ re’isi ve emīrisiñ. Zīrā insān cümle maḫlūḳuñ ? .Eger dünyānıñ cümle ‘ilmini oḳuyasıñ. Çünkĭ ‘aşḳ ve

muḥabbetsiz oḳursuñ andan bir ḥarf bilmediñ. Ya‘nī o ‘ilimden saña bir fā’ide gelmez. Beyhūde ‘ömrini żāyī‘ itdiñ. Ancaḳ o ‘ilmden ‘aşḳ ve muḥabbet-i ilâhī taḥṣīl idebildiñ ise. İşte o ‘ilmden dünyā ve āḫiret nāfi‘ olursuñ. Ḥażret-i Ādem ‘aleyhi’s-selāmıñ bu ḳadar ‘ilm ve ḥikmeti ḥāmil ve cāmi‘ olması ‘aşḳ ve muḥabbet ?sından idi. ‘Aşḳ olmadıḳça meşk olmaz. Her bir şey’ ‘aşḳ ile ḥāṣıl olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (447) Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫ Sa‘dī ḳuddise sirruhu :

دعوی کنی که بر ترم از دیکران بعلم

چون کبر کردی از همه دونان فرو تری

شاخ درخت علم ندانم بجز عمل

تا علم با عمل نکنی شاخ بی بری

علم آدمیست و جوانمردی و ادب

ورنه بدی بصورت انسان برابری

ترك هواست**(187b)** کشتیٔ دریای معرفت

عارف بذات شو نه بدین قلندری

هر علم را که کار نه بندی چه فائده

چشم از برای آن بود اخر که بنکری

Da‘vā konī kĭ ber terem ez-dīgerān be-‘ilm

Çun kibr kerdī ez heme dunān ferū terī

Şāḫ dıraḫt ‘ilm ne-dānem be-coz ‘amel

Tā ‘ilm bā-‘amel ne-konī şāḫ bī-borī

‘İlm ādemīst vu civān-merdī vu edeb

Verne bedī be-ṣūret-i insān berāberī

Terk-i hevāst geştī deryā-yı ma‘rifet

‘Ārif be-ẕāt şov ne be-dīn ḳalenderī

Her ‘ilm-rā kĭ kār ne-bendī çĭ fā’ide

Çeşm ez-berāy ān buved āḫir kĭ be-nekrī

Me‘ānī-ielfāẓ :*Da‘vā* iddi‘ā *konī* idersiñ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ber terem* ben ziyādeyim *ez-dīgerān* başḳalarından *be-‘ilm* ‘ilm ile *çun* çünkĭ *kibr* tekebbürlük *kerdī* eylediñ *ez- heme* cümleden *dunān* dünüñ cem‘īdir, alçaḳlarındı ādemler *ferū* aşağı *terī* ziyādesiñ *şāḫ* dalları *dıraḫt* ağaç *‘ilm* ma‘lūm *ne-dānem* ben bilmem *be-coz* ġayri *‘amel* ‘amelden, işlemekden *tā* ḥattá *‘ilm* ma‘lūm *bā-‘amel* ‘amel ile *ne-konī* itmezsiñ *şāḫ* ağaç dalları *bī-berī* yapraḳsız, meyvesiz *‘ilm* ma‘lūm *ādemīst* adamlıḳdır *vu civān-merdī* cömertlik *vu edeb* daḫi edebdir *ver* eger *ne* degil *bedī* olasıñ *be-ṣūret* ṣūret ile *insān* ma‘lūm *berāberī* birlikde, berāber *terk* bıraḳmaḳ *[vu] hevāst* hevā-yı heves *geştī* gemi, sefīne *deryā-yı* ma‘lūm *ma‘rifet* ma‘lūm *‘ārif* Cenāb-ı Ḥaḳ bilenler *be-ẕāt* ẕāt-ı ‘ārif dimekdir *şov* ol *ne* degil *be-dīn* burada meẕheb ve meşreb dimekdir *ḳalender* ḳalender meşreb dimekdir *ḳalender* ma‘lūm *her ‘ilm-rā* her bir ‘ilm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *kār* iş *ne-bendī* baġlamadı ya‘nī ‘amel itmedi *çĭ* ne *fā’ide* menfa‘at *çeşm* göz *ez-berāy* içün *ān* ism-i işāret *buved* olur *āḫir* ṣoñu, nihāyeti *kĭ* ḥarf-i rabṭ *be-nekrī* görürsüñ, naẓar idersiñ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Du‘ā idersiñ-kĭ ben başḳalarından ‘ilm ile ziyādeyim ya‘nī benim ‘ilmim diger ‘ilmlerden ziyādedir, ziyāde ‘ālemim deyü iddi‘ā idersiñ. Çünkĭ tekebbürlük idersiñ. Cümle alçaḳlardan, denīlerden ziyāde aşaġısıñ. Zīrā kibir, te‘aẕẓüm Cenāb-ı Ḥaḳḳa maḫṣūṣdur. Sen naṣıl ‘ālemsin-kĭ bu ṣıfatdan ḥaẕer itmezsiñ. Bu ḥaḳḳıñ ṣıfātıdır, seniñ ṣıfātıñ teẕelẕül, taḫḳīrdir. ‘İlm aġacınıñ dallarını ‘ilmden başḳa bir şey’ bilmem, ‘ilm aġaç gibidir. Anıñ dalları, meyvesi ‘ilmdir. Naṣıl insān aġacıñ meyvesinden fā’idelenür ise öylece ‘ilmden de müntefi‘ olmaḳ, ‘amel itmekdir.**(188a)** (العلمبلاعملكالشجربلاثمر) denilmiştir. Ḥattá‘ilmle ‘amel eylemezsin. Meyvesiz yapraḳsız ağaç gibisiñ. Ne fā’ide öyle ağaçları ancaḳ ateşde yaḳarlar. Anıñ içün böyle ‘ulemāyı-da nār-ı cehennemde yaḳarlar ‘azīzim. Seniñ ādemligiñ ‘ilm-i deḫā ve edeb iledir. Buñlar olmaz ise sen ādem değilsin. Egerçĭ ṣūretde insānlar ile berāber olursun. Lâkin sīretde ḥayvānlardan olursuñ. Belkĭ daha eḫilsiñ. Nitekim āyet-i kerime bunu nāṭıḳdır.(اضلبهمنعاملاكا) hevā-yı ve hevesini terk et. Gemiyi derya-yı ma‘rifete ṣal. Ya‘nī bu vücūduñ, varlıġıñ sefinesini ma‘rifet’ullāh olan baḥr-ı bī-pāyāna ilet. ‘Ārif bi-ẕ’ẕāt ol.Ḳalender meẕheb ve meşrebi üzere olmaḳ her bir ‘ilm kĭ iş bağlamadı ne fā‘ide. Ya‘nī ‘ilmle kĭ Ḥaḳḳa yarar bir i(ş) işlemedin andan ne fā‘ide. Belkĭ āḫirette mes’ūl ve mu‘ātib olursuñ. Āyet-i kerimede (هل يستويان) buyurdu Cenāb-ı Ḥaḳ.‘ālim ile cahil müsavi olmaz. Elbette ‘ālimiñ sū‘āl ve ‘aẕābı ziyade olur. Bildigi cihetle göz anın içün olur kĭ nihayeti görür. Ya‘nī göz ḳanġı gözdür ol göz der kĭ ‘āḳıbet bin ola. İşiñ ṣonu nihayetini müşahede ide. İşte aña göz derler. Yoḫsa dünyada ṭaşı, ṭopraḳı gören göze ḥaḳīḳatde göz dimezler. Başīret gerekdir. İnsān aḥvāl-i āḫiretde āgāh ola, müşahede ide. Aña göre bu dünyada i(ş) ve ‘amel ide ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (448) Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫ Es’Sa‘dī :

با تو ترسم نشود شاهد روخانی دوست

كالتماس تو بجز عالم جسمانی نیست

سعی کن تا ز مقام حیوان در کزری

كاهنست آیینه مادامكه نورانی نیست

خفتکانرا چه خبر ز مزمهٔ مرغ سحر

حیوانرا خبر از عالم انسانی نیست

Bā to tırsem ne-şeved şāhid rūḥānī dūst

Ki-iltimās to be-coz ʻālem-i cismānī nīst

Saʻy kon tā zi maḳām-ı ḥayvānī der gozerī

Kāhenest āyīne mādām-kĭ nūrānī nīst

Ḫoftkān-rā çĭ ḫaber zemzeme-i murġ ı seḥer

Ḥayvān-rā ḫaber ez ʻālem-i insānī nīst

Meʻānī-ielfāẓ :*Bā* maʻ maʻnāsına *to* sen *tırsem* ḳorḳarım *ne-şeved* olmaya *şāhid*/maḥbūb/ *rūḥānī* maʻnevī, żıdd-ı ṭāhir *dūst* maʻlūm *ki-iltimās kĭ iltimas* taḳdīrinde, kĭ ḥarf-i rabṭ, iltimās ricā *to* sen**(188b)***be-coz* ġayrī *ʻālem* maʻlūm *cismānī* ẓıdd-ı rūḥānī *nīst* degildir *saʻy* ġayret, iḳdām *kon* eyle *tā* ḥattá *zi maḳām* yerinden *ḥayvānī* maʻlūm *der* ẓarfiyyet *gozerī* geçesiñ *kĭ-āhenest*/*kĭ* ḥarf-i rabṭ ; *āhen*, temür ; -*et*,-dir/ *āyīne* mir'āt *mādām-kĭ nūrānī* żıdd-ı ẓulmānī *nīst* degildir *ḫoftkān-rā* ḫofteniñ cemʻidir, uyumuşlar, uyḳuda olanlar *çĭ* ne *ḫaber* maʻlūm *zemzeme-i* yavaş yavaş teganni ve terennüm itmek *murġ* ḳuş *seḥer* maʻlūm *ḥayvān-rā* ḥayvāna *ḫaber* maʻlūm *ez ʻālem-i insānī* insāna maḫṣūṣ olan ʻālem dimekdir. Yaʻnī insaniyet ʻāleminden *nīst* yoḳdur.

Maḥṣūl-i ebyāt :Ḳorḳarım-kĭ /senin maḥbūbuñ/rūḥānī dost olmaya. Zīrā kĭ senin ricā, iltimāsıñ ʻālem-i cismānīden ġayrī değildir. Yaʻnī dā'imā cismiñ iştihā ve ārzū ve hevesini ṭaleb ve ricā idersiñ. Bu-da ḥayvāniyet ṣıfātıdır. Saʻy ve ġayret eyle

kĭ ḥayvāniyet maḳāmından güẕer idesiñ, insāniyet maḳāmına gidesiñ. Ol āyīne, mir'āt kĭ nūrānī degildir. O āyīne /temürdür./ Bir āyīne kĭ seniñ yüzünü göstermez /ol temürdür./ Uyḳuda olanlar seḥer ḳuşunuñ zemzemesinden naġmātından ne ḫaberi olur, olmaz. Anıñ gibi ḥayvānların-da insāniyet 'āleminden ḫaberleri yoḳdur. Ya'nī dā'imā hevesi, nefsi ve şehevātına tābi' olurlar. Anlar ḥayvān gibidir. Ancaḳ yiyüb, içüb ölürler. Başḳa şey' bilmezler. Anıñ gibi sen-de yiyüb içüb yatarsıñ. Ḥālbū-kĭ 'ālem-i insāniyet böyle degildir. Naşıl olduġunu bir insān-ı kāmilden sū'āl et aña göre insān ol 'azīzim.

Ṣaḥīfe (448) :

خدایا بحب بنی فاطمه

که بر قول ایمان کنم خاطمه

Ḫodā-yā be-ḥubb benī Fāṭıma

Kĭ ber ḳavl-i īmān konem ḫāṭıma

Me'ānī-ielfāẕ : *Ḫodā-yā* Yā Ḫüdā *be-ḥubb* muḥabbetine *benī Fāṭıma* raḍıyallâhu anhā**(189a)** *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ber* üzere *ḳavl* söz, kelām *īmān* ma'lūm *konem* ideyim *ḫāṭıma* ṣoñ nefes.

Maḥṣūl-i beyt :Yā Ḫüdā Ḥażret-i Fāṭıma raḍıyallâhu anhā Ḥażretleriniñ evlādı olan Īmām Ḥasan ve Īmām Ḥüseyin raḍıyallâhu anhā Ḥażretleri muḥabbetine ṣoñ nefesde īmān ile ḫatm-i nefes ve ḫāteme ideyim. Āmīn be-cāh seyyīd'el-murselīn ṣallâhu 'aleyhi ve ala ve sellem.

Ṣaḥīfe (449) :

کنونت که چشمست اشکی ببار

زبان در دهانست عذری بیار

كنون بايدت عذرى تقصير كفت

نه چون نفس ناطق ز كفتن بخفت

غنيمت شمار اين كرامى نفس

كه بى مرغ قيمت ندارد قفس

Kunūnet kĭ çeşmest eşkī be-bār

Zebān der dehānest ‘oẕrī be-yār

Kunūn bāyedet ‘oẕr-i taḳṣīr goft

Neh çun nefs-i nāṭıḳ zi goften be-ḫoft

Ġanīmet şomār īn gerāmī nefes

Kĭ bī murġ-ı ḳıymet ne-dāred ḳafes

Me‘ānī-ielfāẓ :*Kunūnet* şimdi seniñ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *çeşmest* gözüñ vardır *eşkī* gözyaşı *be-bār* yaġdır *zebān* dil, lisān *der* ẓarfiyyet *dehānest* aġzında vardır *‘oẕrī* bir ‘öẕr *be-yār* getür *kunūn* şimdi *bāyedet* saña gerek *‘oẕr* ma‘lūm *taḳṣīr* ma‘lūm *goft* söyle *neh* degil *çun* çünkĭ *nefs* ḥayāt *nāṭıḳ* söyleyici *zi goften* söylemekden *be-ḫoft* uyudu *ġanīmet* ma‘lūm *şomār* şay, ‘add eyle *īn* bu *gerāmī* mükerrem olan *nefes* ṣoluġu *kĭ* zīrā *bī murġ* ḳuşsuz *ḳıymet* bahā *ne-dāred* ṭutmaz *ḳafes* ma‘lūm ḳuş ḳafesi.

Maḥṣūl-i ebyāt :Şimdi seniñ kĭ güzel vardır gözyaşını aḳıd (aġıd), yaġdır. Eylediġiñ ma‘ṣiyet içün aġzında diliñ vardır. Bir ‘öẕr getür ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘öẕr ve tażarru‘ ‘ıżż eyle kĭ şimdi gerekdir, lāzımdır. ‘Özr ve taḳṣīri söylemek ya‘nī

eylediğiñ günāhıñ ‘uẕvī içün dergāh-ı ilâhiyyeye ‘öẕr ve bahāne ‘ıżż eyle. Ḳuṣūrunuñ şimdi ‘uẕvī çāresine baḳ. Degil kĭ nefs-i nāṭıḳ söylemekden uyur ya‘nī ba‘d’el-mevt daha bir şey’ söyleyemezsiñ. Şimdiden fırṣat elde iken söyle dimekdir. Ġanīmet say bu mükerrem olan nefesi, ṣoluġu. Zīrā kĭ ḳuşsuz ḳafes ḳıymet ṭutmaz. Ya‘nī bu ḳuş müşābasına olan rūḥuñ bu ḳafesi bedeninden uçub yerine gitdikden ṣoñra**(189b)**bu seniñ vücūduñ bir para itmez be bir şey’e yaramaz. Anıñ içün anı ṭopraḳa gömerler. İşte ḳuş ḳafeste iken vaḳt-i seḥerde bir güzel zemzeme-i naġmāt ile yanıḳ yanıḳ terennüm eyle. Belkĭ ṣāḥibiniñ merḥamet ve şefḳati gelüb ölmeden bu ḳafesden seni āẕād idüb ṣalıyor. Ol-vaḳt ḥadīṯ-i şerīfiñ maẓharı (موتوا قبل ان تموتوا) buyurulmuşdur.

Ṣaḥīfe (449) :

نیستی جولانکه اهل دلست

شاهراه عاشقان کاملست

چون وجودت محو کردی از میان

نور وحدت چشم دل را شد عیان

شرك رهزن باشد ای دل در طریق

ذکر توفیق خدا را کن رفیق

Nīstī cevelān kĭ ehl-i dilest

Şāh-rāh ‘āşıḳān kāmilest

Çun vucūdet maḥv kerdī ez miyān

Nūr-ı vaḥdet çeşm-i dil rā şod ʻıyān

Şirk rehzen bāşed ey dil der ṭarīḳ

Ẕikr tevfīḳ Ḫodā rā kon refīḳ

Meʻānī-ielfāẕ :*Nīstī* yoḳluḳ *cevelān* ṭolaşmaḳ, ṭolanmaḳ maḥali *kī ehl* erbāb, aṣḥāb *dilest* ḳalbdir *şāh-rāh* aṣıl büyük caddede *ʻāşıḳān* ʻāşıḳıñ cemʻidir *kāmilest* maʻlūm *çun* çünkĭ *vucūdet* seniñ vücūduñ *maḥv* izāle, fenā *kerdī* idersiñ *ez miyān* ortadan *nūr* maʻlūm *vaḥdet* maʻlūm *çeşm* göz *dil rā* göñlüne *şod* olur *ʻıyān* ẓāhir ve āşikāre *şirk* maʻlūm *rehzen* yol urucu *bāşed* olur *ey* ḥarf-i nidā *dil* göñül *der* ẓarfiyyet *ṭarīḳ* yol *ẕikr* maʻlūm *tevfīḳ* maʻlūm *Ḫodā rā* Cenāb-ı Ḥaḳıñ *kon* eyle *refīḳ* arḳadaş.

Maḥṣūl-i ebyāt : Yoḳluḳ ehl-i diliñ cevelān-gehidir. Yaʻnī yoḳluḳ maḳāmı evliyānıñ ṭolaşacaḳ, ṭolanacaḳ maḥalidir. Anlarıñ taʻlīm-gāhıdır. Ṭarīḳ-i müstaḳīm olan büyük caddede ʻāşıḳ-ı kāmillerindir. Çünkĭ ortadan vücūdunu maḥv ve izāle idersiñ. Nūr-ı vaḥdet göñlünüñ gözüne ʻıyān olur. Yaʻnī bu ʻālem-i keşretde vaḥdet sarāyını müşāhede idersiñ. O sarāyda saña nūr-ı Ḥaḳ tecellī ider şirk. Ey göñül yolda yol urucu olur yaʻnī Cenāb-ı Ḥaḳdan ġayrīsini görmek, bilmek Cenāb-ı Ḥaḳḳa şerīk ḳoşmaḳ dimekdir. Bu ise sālikleriñ yolda yolunu urucu ḥarāmīler gibidir. Ḳurtulmaḳ ve bu ḥarāmīlerden kendüni selāmete ulaşdırmaḳ ister iseñ **(190a)**Cenāb-ı Ḥaḳıñ tevfīḳiniñ ẕikrini kendüne refīḳ, arḳadaş eyle kĭ selāmete çıḳasıñ. Eger Ḥaḳıñ tevfīḳi refīḳ olur ise işiñ oldu. Dünyā ve āḫiretde selāmetdesiñ. Bu tevfīḳi kendüne refīḳ itmeniñ ḳolayı ṭarīḳi ne ise evvelā o yola sülūk itmeli. Ṣoñra büyük caddeye girüb gitmeli ʻazīzim.

Ṣaḥīfe (449) :

اکر مردی از مردیٔ خود مکوی

نه هر شهسواری بدر برد کوی

كنهكار انديشناك از خدا

بسى بهتر از عابد خود نما

اكر مشك خالص نداری مكوی

وكر هست خود فاش كردد ببوی

Eger merdī ez-merdī-i ḫod me-gūy

Neh her şehsevārī be-der bored gūy

Guneh-kār endīşe-nāk ez-Ḫodā

Besī bihter ez-ʻābid ḫod numā

Eger muşk-i ḫāliṣ ne-dārī me-gūy

Ve ger hest ḫod fāş kerded be-būy

Meʻānī-ielfāẓ :*Eger merdī* merd, ādem *ez merdī* merdliginden, ādemliginden *ḫod* kendüniñ *me-gūy* söyleme *neh* degil *her şehsevārī* at binici *be-der* ṭaşra *bored* iletür *gūy* ṭopu *guneh-kār* maʻlūm *endīşe-nāk* düşünücü, tefekkür edici *ez-Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳdan *besī* çoḳ *bihter* ziyāde güzel *ez-ʻābid* ʻibādet edici *ḫod* kendünü *numā* görücü *eger muşk* misk *ḫāliṣ ne-dārī* ṭutmazsıñ *me-gūy* söyleme *ve ger* eger *hest* vardır misk-i ḫāliṣi *ḫod* kendünü *fāş* ifşā, āşikār *kerded* eyler *be-būy* ḳoḳu ile.

Maḥṣūl-i ebyāt : Eger sen merd ve insān iseñ merdliginden, insānlıġından söyleme ḫalḳ bilür. Çünkĭ her at binici süvārī ṭopu ṭaşra iletmez. Ya‘nī her ben biniciyim, diyen ādem binici olmaz. Ve her binici ṭopu menziline iletmez. Güneh-kār olan ve Cenāb-ı Ḥaḳdan ḳorḳup tefekkür ve endīşede olan ‘āṣī kendüyi gören ‘ābidden çoḳ ziyāde eygüdür. Eger misk-i ḫāliṣ ṭutmazsıñ söyleme ya‘nī bende misk-i ḫāliṣ vardır deyü kiẕb eyleme. Egerçĭ misk-i ḫāliṣ vardır, o kendünü ḳoḳusu sebebiyle fāş ider. Yine seniñ söylemeñ lāzım degildir. Ya‘nī bir ādemde olan ‘ilm u ma‘rifet, hüner vesā’ire kendüsini meydāna ḳor, sen söyleme. Ben böyleyim, ben şöyleyim deyü. Bundan kötü ve fenā şey’ yoḳdur. Bu ṣıfat şeyṭāna maḫṣūṣdur. Herkes seniñ ṭavr-ı eṭvārından **(190b)**añlar. Ne māl olduġunu ve ne ḳıymet ṭutduġunu ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (450) :

جوز خالی در میان جوزها

می نماید خویشتن را از صدا

Coz ḫālī der-miyān coz-hā

Mī numāyed ḫ ̆īşten-rā ez ṣadā

Me‘ānī-ielfāẓ :*Coz* ma‘lūm *ḫālī* içi boş *der-miyān* ortasından *coz-hā* cozuñ cem‘idir *mī numāyed* gösterir *ḫ ̆īşten-rā* kendüsini *ez-ṣadā* ṣadāsından, sesinden.

Maḥṣūl-i beyt:İçi boş olan ceviz, cevizler içinde ortasında ṣadāsından, sesinden kendüsini gösterir. Ya‘nī ma‘lūm olur kĭ bu ceviziñ içi yoḳdur. Ṣaḳırdısından, ḥafīfliginden bilür. İşte sen-de anıñ gibi içiñ boş veya ṭolu olduġunuñ sözünden, ṣoḥbetinden, ṣaḳırdından, ḥafīfliginden ma‘lūm olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (450) Ḳāle’ṣ-Ṣeyḫ El-Ḥuseyin :

در طریقت رهبر دانا کزین

زانکه ره دورست و رهزن در کمین

رهبری باید بمعنی سرپلند

از شریعت وز طریقت بهرهمند

اصل و فرع و جزء دکل آموخته

شمع /دل/از نور علم افروخته

ظاهرش از علم کسبی با خدا

باطنش میراث دار مصطفی

هر که از دست عنایت بر کرفت

روز اول دامن رهبر کرفت

هر که در زندان خود رایی فتاد

بند او را سالها نتوان کشاد

ای سلیم القلب دشوارست کار

تا نپلنداری که پندارست کار

Der ṭarīḳat rehber-i dānā gozīn

Zānkĭ reh dūrest ve rehzen der kemīn

Rehberī bāyed be-ma‘nā ser-pulend

Ez- şerī‘at vez ṭarīḳat behremend

Aṣl u fer‘u coz-i dekel āmūẖte

Şem‘-i /dil/ ez-nūr-ı ‘ilm efrūẖte

Ẓāhireş ez-‘ilm kesbī bā-Ḫodā

Bāṭıneş mīrāş-dār Muṣṭafā

Her kĭ ez-dest ‘ināyet ber girift

Rūz-ı evvel dāmen rehber girift

Her kĭ der zindān ẖod rāyī fetād

Bend ū-rā sālhā netevān guşād

Ey selīm'ul-ḳalb duşvārest kār

Tā ne-pelendārī kĭ pendārest kār

Me'ānī-ielfāẓ :*Der* ẓarfiyyet *ṭarīḳat* ma'lūm *rehber* yol gösterici *dānā* bilici, 'ālim *gozīn* iḫtiyār eyle *zānkĭ* ol sebebden kĭ *reh* yol *dūrest* uzaḳdır *ve rehzen* daḫī yol urucu *der* ẓarfiyyet *kemīn* pūsīde, gizlü, şaḳlıdır *rehberī* bir yol gösterici *bāyed* gerek *be-ma'nā* ma'nāda, żıdd-ı ẓāhir *ser-pulend* ḳarar-ı 'ālī *ez- şerī'at* şerī'atden *vez ṭarīḳat* daḫī ṭarīḳatden *behremend* nesi ? var *aṣl u fer'u* ma'lūm *coz-i ve kul* ma'lūm *āmūḫte* öğrenmiş *şem'-i* mum */dil* gönül/ *ez-nūr* nurdan *'ilm* ma'lūm *efrūḫte* żiyālanmış *ẓāhireş –eş* żamīr, rehbere rāci'dir**(191a)** ẓāhiri *ez-'ilm* ilmden *kesbī* tecellī *bā-Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳ ile *bāṭıneş* anıñ bāṭını *mīrāş- dār mīrāş* ma'lūm *dār* ṭutucu *Muṣṭafā* ṣalla'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleri *her kĭ* her kimesne kĭ *ez-dest* elinden *'ināyet* ma'lūm *ber* yuḳarı *girift* ṭutdu *rūz* gündüz *evvel* birinci *dāmen* etek *rehber* ma'lūm *girift* ṭutdu *her kĭ* her kimesne kĭ *der* ẓarfiyyet *zindān* ma'lūm *ḫod* kendü *rāyī* fikri *fetād* düşdü *bend* baġ *ū-rā* vücūduna rāci' *sālhā* sālıñ cem'idir senelerce *netevān* mümkün olmaz *guşād* açılmış, gözlemek *ey* ḥarf-i nidā *selīm'ul-ḳalb* ḳalbi selīm pāk *duşvārest* çetīndir, zordur *kār* iş *tā*/ḥattá/ *ne-pelendārī* ẓann itmesun *kĭ* ḥarf-i rabṭ *pendārest* ẓann iledir *kār* iş.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ṭarīḳat-ı 'aliyyeye dāḫil olan sālikān içün 'ālem-i dānā delīl, mürşid-i kāmil iḫtiyār eylemeli. Ol sebebden kĭ yol uzaḳdır. Yol urucu daḫī pūsīde, gizlü şaḳludur. Delīl-i mürşid gerekdir kĭ ma'nāda ser-pulend ve 'ālī ḳarar olmalı. Şerī'atden, ṭarīḳatden bilür. Ẕāt lāzımdır. Aṣl u fer'ī coz' ve küllī ögrenmiş /göñül/ mumu /şem'i anıñ/ 'ilminden nūrundan żiyālandırmış gerekdir.Ve mürşidiñ ẓāhiri 'ilm-i kesbīsi Ḫüdā için ola. Ve bāṭını daḫī Cenāb-ı risāletpenāh ṣalla'llâhu 'aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleriniñ vārişi ola ya'nī ḫalīfe-i resūllullâh ola. /Her kime kĭ/ 'inayet-i /ilâhiyye/ dest, el ṭutdu. /Ya'nī 'ināyet-i ilâhiyye-i ezeliyye her kim-kĭ tecellī itdi ol kimesne/ birinci gün delīl u rehberiñ etekini ṭutdu. Her kim-kĭ zindā/ndadır o kimseye/ kendü fikri, rāyī düşdü. Ya'nī vücūdunuñ /zindāndadır./

Hevā ve ārzūsu efkārındaolduve nice seneler böyle hevā ve hevesine baġlandı. O baġdan közülmek, açılmaḳ mümkün degildir. Ey selīmü'l-ḳalb olan ẕat-ı 'ālī ḳarar, iş müşkildir. Bu yolda ḫāṭırıñ ḥadd u ḥesābı yoḳdur. Oraları baḥş ṭoludur. Īżāḥ olunursa ḳalem, kāgıd, insān 'āciz kalur. /Tā ḥattá/ sen ẓann itmeyesin-kĭ iş ẓann ile olur. Yoḳ yoḳ öyle degildir. Bu seniñ ẓannıñ evhām ve ḫayālātdır. Ẓann başḳa ḥaḳīḳat başḳa. Belkĭ **(191b)**seniñ ẓannıñ gibi olmaz. Ẓann ancaḳ ef'āl-i 'abādda ya'nī herkese ḥüsn-i ẓann idersiñ. Ve herkesiñ işini güzel görüp daḫl u ta'arruż itmezsiñ. Lâkin bu Ḥaḳ yolunda ve bu ṭarīkat-ı 'aliyyede öyle ẓann ile iş bitmez. Ḥaḳīḳatde vāṣıl olmadıḳça insān olmaz. Ẓann, evhām ve ḫayālāt deryāsında nice biñ dürlü efkār emvāciler ile çalḳalanursuñ. Ḥattá tevfīḳ-i rabbānī imdād idüb sefīne-i Ḥażret- Nūḥ yetişüb seni o deryādan sāḥil-i ḳurb-ı ilâhiyyeye ata kĭ selāmet dārīn ebedī ve sermedī bulasıñ. Yoḫsa iş düşvārdır 'azizim.

Ṣaḥīfe (451) Ḳāle's-Sa'dī

شور بختان بآرزوخواهند

مقبلان را زوال نعمت و جاه

کر نبیند به روز شبپره چشم

چشمهٔ آفتاب را چه کناه

راست خواهی هزار چشم چنان

کور بهتر که آفتاب سیاه

Şūr baḫtān be-ārzū ḫ'āhenend

Muḳābelān-rā zevāl ni'met u cāh

Ger ne-bīned be-rūz şeb-pere çeşm

Çeşme-i āfitāb-rā çĭ gunāh

Rāst ḫ ̆āhī hezār çeşm çunān

Kūr bihter kĭ āfitāb siyāh

Me‘ānī-ielfāẓ :*Şūr*/baḫt, bunda bed-baḫt ma‘nāsınadır aşlında fermūreş ṭāli‘ dimekdir/ *baḫtān* baḫtıñ cem‘idir, ṭāli‘ *be-ārzū* /şeḳḳ ve iştiyāḳ ma‘nāsına ya‘nī/ emel, ārzū ile *ḫ ̆āhenend* ister, /diler/ *muḳābelān-rā* muḳbiliñ cem‘idir, iḳbāl ṣāḥibleri dimekdir *zevāl* ma‘lūm *ni‘met u cāh* ni‘metiñ menṣūbuñ *ger* eger *ne-bīned* görmez *be-rūz* gündüz *şeb-pere* /aşlında gice uçucu ma‘nāsınadir, ṣoñra yarasa ḳuşuna tesmiye oldu. İmdi şeb-pere çeşm u ṣıfāt terkībi oldu. Gice görüp gündüz görmeyen kimseye yarasa gözlü dimekdir / *çeşm* göz *çeşme-i* gözine *āfitāb-rā* güneşiñ /çeşme-i āfitāb ? beyānınadır. ‘Ayne’ş-şems ma‘nāsına. Güneş çeşmesi dimekdir / *çĭ* ne *gunāh* ma‘lūm *rāst* ṭoġru /gerçek /*ḫ ̆āh*īister/siñ, dilersiñ ya‘nī ma‘nā-yı şarṭı? dır cevāb-ı Ḥaḳ budur dimekdir/ *hezār* biñ *çeşm* göz *çunān* böylece *kūr* ā‘mā *bihter* ziyāde güzel *kĭ* ḥarf-i rabṭ *āfitāb* güneş *siyāh* żıdd-ı beyāż.

Maḥṣūl-i ebyāt: Şūr, ṭāli‘lü, bed-baḫtlu ādemler ārzū ve şevḳ /ve iştiyāk/ ile aṣḥāb-ı iḳbāliñ elinde kĭ ni‘met u māl ve menṣūbları zā’il /olmasını isterler, dilerler./ Eger şeb-pere gözlü olan ādem gündüz görmez ise güneşiñ gözünün günāhı nedir? Ya‘nī kötü ṭāli‘lü ādemler ni‘met u māl ve menṣūbdab maḥrūm kalmışlar. Āṣḥāb-ı iḳbāliñ bunda günāhı nedir? Cenāb-ı Ḥaḳ anlara iḥsān itmiş. Zīrā Cenāb-ı Ḥaḳ diledigi ḳuluna ni‘met u māl ve menṣūb iḥsān ider. Bunda aṣḥāb-ı iḳbāliñ suçu nedir? Ṭoġru /ve gerçek/ ister /diler iseñ/ bunuñ ṭoġrusu budur kĭ böyle **(192a)**olan biñ göz kör olsun. Kör olmaḳ ziyāde igidür güneşiñ siyāh olmasından. Ya‘nī aṣḥāb-ı iḳbālden ni‘met u māl u menṣūb zā’il olmaḳdan ise böyle şūr baḫtlu, bed-ṭāli‘lü ḥesādıñ gözleri kör olub anları görmemiş rāst ve ṭoġrudur. Ḥaḳ ve ṣevāb budur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (451) Ḳāle's-Sa'dī :

خورش ده بکنجشك و کبك و حمام

که یکروزت افتنده همای بدام

زر از بهر خوردن بود ای پسر

ز بهر نهادن چه سنك و چه زر

Ḫoreş deh be-guncişk vu kebk u ḥammām

Kĭ yek rūzet oftende humā-yı be-dām

Zer ez beher ḫorden buved ey peser

Zi beher nihāden çĭ seng u çĭ zer

Me'ānī-ielfāẓ :*Ḫoreş –eş* żamīr-i ġā'ib, *ḫor* yiyecek, ekl *dih* ver *be-guncişk* serçe ḳuşu *vu kebk* keklik denilen ḳuş *u ḥammām* kūvār, cīn?*kĭ yek* bir *rūzet* günde seniñ *oftende* düşmüş *humā-yı* /bir hümā[25] ḳuşu /bilürsüñ *be-dām* ṭuzaġa *zer* altun *ez beher* içün *ḫorden* yemek *buved* olur *ey peser* ey oġul *zi beher* içün *nihāden* ḳoymaḳ *çĭ* ne *seng* ṭaş *u çĭ zer* altun.

Maḥṣūl-i ebyāt: Serçe ḳuşuna, keklige, kū-vār cine yiyecek ver kĭ bir gün olur /kĭ bir hümā ḳuşu/ seniñ ṭuzaġına düşmüş bulursuñ. Altun yimek içün ölür. Ey Oġul! Yoḫsa ḳaşaya, çekmeceye ḳoymaḳ içün ne farḳı olur. Ṭaş ve ne altun yimek içün fuḳarā ve ża'ifāya iḥsān içün çekmeceye ḳoyup ḫalḳdan şaḳlayub imsāk itme. Altun ile ṭaşıñ ne farḳı ve ne fā'idesi vardır. O kĭ bir şey'e yaramaz. İster altun olsun ister ṭaş müsāvīdir. Ancaḳ ṣarf ve iḥsān ider iseñ ol-zamān altunuñ ḳadr u ḳıymeti bilünür 'azizim.

[25] Metinde حما şeklinde yazılmıştır.

Ṣaḥīfe (453) :

برادر ز کار بدان ان شرم دار

که در روی نیکان شوی شرمسار

نریزد خدا اب روی کسی

که ریزد کناه اب چشمش بسی

Birāder zi-kār bedān ān şerm-dār

Kĭ der rūy-ı nīkān şovī şermsār

Ne-rīzed Ḫodā āb-ı rūy kesī

Kĭ rīzed gunāh āb-ı çeşmeş besī

Me‘ānī-ielfāẓ :*Birāder* ḳardaş *zi-kār* işden *bedān* bediñ cem‘idir, kötüler *ān* ism-i işāret *şerm-dār* **(192b)**uṭanmaḳlıḳ *dār* ṭutar *kĭ* zīrā *der* ẓarfiyyet *rūy-ı* yüzü *nīkān* nīkiñ cem‘idir, eygüler *şovī* olur *şermsār* uṭanıcı *ne-rīzed* dökmez *Ḫodā* Cenāb-ı Ḥaḳ *āb* ṣu *rūy* yüz *kesī* kimesne *kĭ* harf-i rabṭ *rīzed* döker *gunāh* ma‘lūm *āb* ṣu *çeşmeş –ş* żamīr, o kimseye rāci‘ güzel *besī* çoḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Birāder kötüleriñ işlerinden o kimesne uṭanmaḳlıḳ ṭutar kĭ eygüleriñ yüzünde uṭanıcı olur. Ya‘nī ḥayā ve edebi olan kimesne kötüleriñ işledikleri işden kendüsine uṭanmaḳ gelir kĭ o ḥayā ve edeb ṣāḥibi olan eygülerin yüzünde uṭanıcı olur. Cenāb-ı Ḥaḳ bir kimesneniñ yüzünüñ ṣuyunu dökmez kĭ o kimesne gözünüñ çoḳ yaşı ile günāhını döker. Böyle olan kimesneniñ Cenāb-ı Ḥaḳ

yüzünüñ ṣuyunu dökmez. Ya‘nī ol ādem-kĭ günāhından ṭolayı çoḳ gözyaşı döküb o gözyaşı sebebiyle Cenāb-ı Ḥaḳ anıñ günāhından geçüb maġfiret etmişdir. O ādemiñ ‘ār ve nāmūsu perdesini titremez ve yüzünüñ ṣuyunu dökmez. Ve bir maḫlūḳunu anıñ günāhından ḫaber-dār itmez. Ḥattá Cenāb-ı Cenāb-ı risāletpenāh ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleriniñ daḫī ḫaberi olmaz. Settārü’l-‘uyūb ġaffārü’z̲-z̲ünūb sırrı budur. Hemān aġla, emān aġla, cānım aġla, ?aġla. ‘Āṣıḳlarıñ kārı aġlamaḳdır. Belkĭ maḥcūb inṣāf ide sulṭānım, ṣāhım.

Ṣaḥīfe (453)Ḳāle’l-Ḥāfiẓ :

قلندران حقیقت به نیم جو نخرند

قبای اطلس انکس که از هنر عاریست

Ḳalenderān ḥaḳīḳat be-nīm cov ne-ḫerend

Ḳabā-yı aṭlas ānkes-kĭ ez-huner ‘ārīst

Me‘ānī-ielfāẓ :*[Ḳalenderān* ḳalenderiñ cem‘idir, ḳalender ol z̲ātında-kĭ nuḳūş ve eşkāl ve ruḫūt ve eşḳāl ve emānī ve āmāl ḳuyūdātından müberrā ve rūḥāniyyet derecesine irtiḳā eylemekle ṣu‘ā-i āfitāb-ı āsā muṣaffā olub tekellüfāt-ı resmiyye ve ta‘rifāt-ı ismiyyeden münezzeh ve mā-sivādan münḳaṭi‘ve ṭālib-i cemāl ve celāl-i Ḥaḳ ve vāṣıl-ı fuyūżāt-ı seniyye-i aḥad-ı muṭlaḳ ola. Eger miḳdār-ı zerre-i kevnīn ve ehk-i kevnīn ṭarafına rükūn ve imāle-i derūn iderse ‘adād-ı aṣḥāb ġurūrdan**(193a)**ma‘dūd ve silsile-i ḳalenderāndan ḫāric ve maṭrūd olur. Bunlarıñ ḫülāṣası tecrīd ve teżrīrde kemāl ve taḫrībde ‘ādāt ve ‘ibādetde ḳaṣd u ḳuṣur-ı ā‘māldir. Ve melāmetī ṭā’ifesi aġyārdan ketm-i ā‘māl ḥasene idüb ṣoran ?de cilve-nümā ef‘āllerin? ḥaddinde olmazlar. Ve ṣūfī zümresi ḳaṭ‘ā ḳulūbini ḫalḳa müşteġil ve anlarıñ red ve ḳabūl cihetlerine multefit ve mā’il olmazlar ve bunlarıñ ḫülāṣası tefrīd ve tecrīdiñ vücūdıyla muṭī‘ peyġamber ve pīr ve anlar ile ḳadem-ber-ḳadem rehrev menzil-i eşīr olurlar. Pes bunlarıñ mertebesi fırḳateyn-i mezbūrīn mertebelerinden mümtāzdır ‘azīzim.]*ḥaḳīḳat* ma‘lūmişte bu vaṣıf ile mevṣūf olan ḳalenderān-ı ḥaḳīḳat

be-nīm yarım ve nişf *cov* arpa[26] *ne-ḫerend* şatın almazlar *ḳabā-yı* ḳafdān, elbise *aṭlas* ma‘lūm *ānkes-kĭ* ol kimesne kĭ *ez-huner* hüner, ma‘rifet *‘ārīst* biri ‘āridir.

Maḥṣūl-i beyt: Ḳalenderān-ı ḥaḳīḳat olan ẕevāt-ı kirām ḥażerātı yarım arpaya şatun almazlar. Ol bir /kimesneniñ/ aṭlas ve /ḥerīrden olan/ elbise hüner ve ma‘ārifden ‘āri ve berīdir. Ya‘nī şol insānlar kĭ ṭāhirleriñ aṭlas gibi müzeyyen bāṭınları ‘ilm u ‘irfān-ı ilâhiyyeden müberrā ve ‘ārī olub ‘ulemā-yı ve meşāyiḫ-i rüsūm gibi olanları yarım arpaya almazlar. Veyāḫud şol insanıñ giydigi ḫırḳa ve elbisesi kĭ anıñ ṣāḥibi ‘ilm u ma‘ārif-i ilâhiyyeden bī-ḫaber idi. O ḫırḳayı yarım arpaya almazlar. Lâkinol bir ẕāt-ı ‘ālī ḳadar kĭ ḫalīfe-i Ḥaḳ ve resūl idi. Anıñ ḫırḳasını dünyā ve mā-fīhāya degişmezler. Anıñ elbisesini cān ve rūḥ bedeline şatun alurlar. Nitekim ḫırḳa-i sa‘ādeti böylece bilür. Müte‘aẓẓim ve ?cihetle o sāyede melik ve pādişāh olurlar ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (453) Ḳāle’s-Sa‘dī :

انکس از دزد بترسد که متاعی دارد

عارفان جمع نکردند و پریشانی نیست

هرکرا خیمه بصحرای قناعت زده اند

کر جهان لرزه بکیرد غم ویرانی[27] نیست

Ankes ez-dozd be-tırsed kĭ metā‘ dāred

‘Ārifān cem‘ ne-gerdend perīşānī nīst

[26] Metinde اربه şeklinde yazılmıştır.
[27] Metinde ورانی şeklinde yazılmıştır. Beyitin aslı کر جهان زلزله کیرد غم ویرانی نیست şeklindedir.

Her-ki-rā ḫeyme be-ṣaḥrā-yı ḳanā'at zede-end

Ger cihān lerze be-gīred ġam vīrānī nist

Me'ānī-ielfāẓ :*Ankes* ol kimesne *ez-dozd* ḥırṣīsdan**(193b)** *be-tırsed kĭ* ḳorḳar kĭ *metā'* imti'a, eşyā *dāred* ṭutar *'ārifān* 'ārifiñ cem'idir, 'ārifler *cem'* ṭoplamaḳ *ne-gerd/end* itmediler/ *perīşānī* daḫī perīşānlıġı *nīst* yoḳdur *her-ki-rā* her kim-kĭ *ḫeyme* çadır *be-ṣaḥrā-yı* ṣaḥrāya, odaya *ḳanā'at* ma'lūm *zede-end* urmaḳ ya'nī ḳurmaḳ *ger* eger *cihān* dünyā *lerze* titremek, ḥareket *be-gīred* ṭuta *ġam* żıdd-ı sürūr *vīrānī nist* yoḳdur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ol kimesne ḥırṣīsdan, sārıḳdan ḳorḳar kĭ eşyā ve imti'ası vardır. Ḥırṣīs çalmasun deyü ḫavf ider. Lâkin 'ārifler emvāl ve imti'ā cem' /itmediler./ Kĭ ḥattá göñülleri perīşān degildir. Ya'nī anlarıñ dünyā mālına meyl u muḥabbet idüb cem' /itmediler/ kĭ. Ḥattá "Aman ḥırṣīs çalmasun!" deyü göñülleri ?ve perīşān ola. Her kim-kĭ ḳanā'at çadırını ṣaḥrāya ḳurdu, eger dünyā lerze olsa ya'nī ḥareket-i arż olsa o kimesne içün ġam ve elem sürmek yoḳdur. Müsterīḥü'l-bāl rāḥat ve selāmetdedir. Zīrā kĭ ṣaḥrāda ḥarehet-i arżdan ḫavf olunmaz. Şehr ve köy gibi degildir. Ya'nī kimesne kĭ ḳanā'at idüb ṭam' ve ḥarīṣ olmasa ve dünyā ḫarāb olsa yıḳılsa umūru vaẓīfesi degildir. [Burada bir ḥikāye 'aḳlıma geldi, ? ideyim. Şöyle kĭ Kürdistāndan üç ādem ticāret içün İstānbūl'a gelmişler. Bunlardan ikisi kesb ve ticāret ile meşġūl olub digeri hiçbir şey' ile meşġūl olmayub İstānbūl'u seyr u temāşā idermiş. Diger arḳadāşları anı tekrīr iderlermiş-kĭ "Niçün bizim gibi kesb u ticāret idüb aḳçe tedārik itmezsiñ, yarın ne ile memlekete gideceksin?" deyü her bār bu ādeme 'itāb iderlermiş. Bu ādem-de bunlarıñ sözine ḳulaḳ urmazmış. Vaḳtā-kĭ bunlarıñ memlekete gitmek ve 'avdet itmek zamānı gelüb yol tedāriki görmüşler. Bu ādem-de arḳadāşları gibi aḳçe ve baġçe ve eşyā olmayub yalñız elinde ḳışa bir çubuġu vardır. Arḳadāşları bu ādemi ḫayırlarına yine berāberce götürmege ḳarār virüb vapur parasını virmişler. Berāberce vapura rākib olub Ṭrabzon iskelesine çıḳub oradan mekkāre īcār idüb Kürdistān ṭarafına revān olmuşlar.**(194a)**Erzincān'a ḳarīb meşhūr Çardaḳlı Boġazı vardır kĭ orası ġā'ib-i maḫv ve ḥırsıslarıñ ḥarāmīleriñ yataġıdır. Vaḳtā kĭ o boġaza gelmişler. Ḥarāmīleriñ bunlarıñ öñlerine çıḳub yollarını

kesüb yaġma itmege mübāşeret itdiklerinde evvelā bu parasız ādeme gelüb üstünü başını aramışlar bir para ve bir aḳçe bulamadıḳlarından bunu terk ile dīger arḳadāşlarına tasalluṭ itmişler. Bu ādem sū‘āl ve cevābdan vāreste olub o ḳışa çubuġunu yaḳub şöyle bir kenāra çekilüb arḳasını bir ṭaşa virüb arḳadāşlarınıñ ḥāl ve şānlarını seyr u temāşā idermiş. Arḳadāşları ḥarāmiler ile boġaz boġaza gelüb gölgeleri ?feryād-ı efġānī āsmāna çıḳıyor. Bu parasız ādem ol zamān arḳadāşlarına demiş kĭ ḥarāmīlere, aġalara: ‘‘Zaḥmet ve meşaḳḳat itmeyiñ, eẕiyyet itmeyiñ! Ṣoyunuñ, ṣoyunuñ. Virin paralarıñ, eşyālarıñ teslīm ediñ. Behey aḥmaḳ ve behey budala ḥerīfler. Benim siziñ ḳadar ‘aḳlım yok mu idi? Ben de bilürüm kesb u ticāret yolunu. Lâkin bu Çardaḳlı Boġazı ḫaṭırımda idi. Anıñ içün kendümi ticāret ve ḥırṣı ve ṭam‘ meşaḳḳatlerine dūçār itmedim. Ṣoyunuñ, çözülüñ!’’ diyerek bir kenāra rāhat ve selāmet üzere bunlara nāẓır olmuş (المفلس غی امان الله) İşte bu ḥikāyeden murād Çardaḳlı Boġazı olan ḥālet nez‘dir kĭ cān boġaza geldikde dünyāda olan māl ve emlākdan ayrılmaḳ ve anları bırakub Cenāb-ı Ḥaḳḳa gitmegi ārzū ve emel etmediginden artıḳ ne ḳadar eliyle ayaḳıyla çabālar, telāş ider ne-ḳadar çārşāb ve yorġan paralar ? bi’llâh el-āmān el-āmān Yā erhame’r-raḥimīn.]

Ṣaḥīfe (453) :

و نهی النفس بفرمود الله

بایدت ترك هوا ترك كناه

این زن زانیهٔ شوی كش دنیا را

كر علی وار طلاقش ندهم نا مردم

عمل باید اندر طریقت نه دم

كه سودی ندارد دم بی قدم

نخست موعظهٔ پیر مجلس این حرفست

که از مصاحب **(194b)**نا جنس احتراز کنید

امیدست از انان که طاعت کنند

که بی طاعتانرا شفاعت کنند

غنیمت شمارند مردان دعا

که چوشن بود پیش تیر بلا

Ve nehye'n-nefse be-fermūd Allâh

Bāyedet terk-i hevā terk-i gunāh

Īn zen-i zāniye şūy koş dunyā-rā

Ger 'Alī vār ṭalāḳeş ne-dehem nā-merdem

'Amel bāyed ender ṭarīḳat ne dem

Kĭ sūdī ne-dāred dem bī-ḳadem

Noḫost mev'iẓe' pīr-i meclis īn ḥarfest

Kĭ ez-muṣāḥib nā-cins iḥtirāz konīd

Umīdest ez-ānān kī ṭā‘at konend

Kĭ bī-ṭā‘atān-rā şefā‘at konend

Ġanīmet şomārend merdān-ı du‘ā

Kĭ çevşen buved pīş-i tīr-i belā

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ve nehye’n-nefse* āyet-i kerīmesi ma‘lūmdur *be-fermūd* buyurmuşdur *Allâh* ‘azze ve celle *bāyedet* saña gerek *terk* bıraḳmaḳ *hevā* ma‘lūm *terk-i gunāh* ma‘şiyeti bıraḳmaḳ *īn* bu *zen* ḳarı *zāniye* zinā edici *şūy* ḳocasını *koş* öldirir *dunyā-rā* dünyāyı *ger* eger *’Alī* raḍıyallâhu anhā *vār* gibi *ṭalāḳeş –eş* żamīr, dünyāya rāci‘dir, *ṭalāḳ* ma‘lūm *ne-dehem* ḳoymayam *nā-merdem* merd ve insān degilim *‘amel* ma‘lūm *bāyed* gerek *ender* içinde *ṭarīḳat* ma‘lūm *ne* degil *dem* nefes *kĭ* zīrā *sūdī* bir fā’ide *ne-dāred* ṭutmaz *dem* nefes *bī-ḳadem* ayaḳṣız *noḫost* birinci *mev‘iẓe* bend naṣīḥati *pīr* ma‘lūm *meclis* ma‘lūm *īn* bu *ḥarfest* ḥarfdir *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ez-muṣāḥib* muḳārin ve ṣoḥbet *nā*[28]*-cins* cinsinin ġayrı *iḥtirāz* ḥırz, çekinmek *konīd* ediñiz *umīdest* ümīddir *ez-ānān* ezānıñ cem‘idir, anlardan-kĭ *ṭā‘at konend* iderler *kī* ḥarf-i rabṭ *bī-ṭā‘atān-rā* ṭā‘atiñ cem‘idir, ṭā‘atsizlere *şefā‘at* ma‘lūm *konend* iderler *ġanīmet* ma‘lūm *şomārend* ṣayıñ *merdān* merdiñ cem‘idir, merd ve insān-ı kāmil *du‘ā* ma‘lūm *kĭ* ḥarf-i rabṭ *çevşen* ḳalḳan *buved* olur *pīş* öñünde *tīr* oḳ *belā* muṣībet.

Maḥṣūl-i ebyāt: Cenāb-ı Ḥaḳ celle şānehu Ḥażretleri Ḳur‘ān-ı Kerīmde “*Ve nehye’n-nefse”* buyurdu. Binā’en-‘aleyh saña gerekdir kĭ hevā-yı nefesi ve günāhı ve ma‘şiyeti terk idesiñ. Çünkĭ ‘abd efendimisniñ emr u fermānina iṭā‘at itmek üzerine farżıdır. Bu zāniye olan fāḥişe ḳarı kĭ dünyādır, ḳocasını öldirir. Ve şimdiye ḳadar nice milyonlar ḥesābsız ḳocalarını öldirdi-ki eger Ḥażret-i ‘Alī raḍıyallâhu anhā Efendimiz gibi bu dünyāya ṭalāḳ ḳoymayam, virmeyem merd ve insān degilim. Çünkĭ merd ve insān ol kimesnedir kĭ fāḥişe ve zāniye ḳarıya ṭalāḳ virir. Ṭarīḳat-ı

[28] Me‘ānī-i elfāẓ kısmında باجنس şeklinde yazılmıştır. Ancak beyitin aslı ve açıklaması ناجنس biçimine işaret ediyor.

‘aliyyede sālik olan kimesneye**(195a)** ‘amel gerekdir, nefes degildir. Ya‘nī hū erenler eyvāllâh ‘azīzim. “Ḫoş gör şāhım” demene “Hū Yā Hū” gibi sözler ile nebā’ir gemisi yürümez. Hevā-yı ‘aşḳ u muḥabbet ister kĭ yelkenlerini ṭoldurub pūpasına kūy-ı cānāna ṭoġru seyr u ḥareket eyleye. Çünkĭ bu nefsi bu sözler fā’ide virmez. Sa‘y ve iḳdāmsız meclis pīriñ birinci bend u naṣīḥati bu ḥarf olmuşdur kĭ cinsiniñ ġayri olan ādem ile muḳārınla ve ṣoḥbetden żarar ediñiz. Onlardan ümīd ṭutıñız kĭ Cenāb-ı Ḥaḳḳa ṭā‘at ve ‘ibādet iderler. Ṭā‘at ve ‘ibādetsiz olanlara şefā‘at iderler. Merdā Ḫüdā olan ẕevāt-ı kirām ḥażerātınıñ du‘āsını ġanīmet ṣayıñ kĭ onlar belā ve muṣībet oḳunuñ öñünde ḳalḳan olurlar. Nitekim ḳalḳan insānı oḳdan muḥāfaẓa eyledigi gibi sizleri muḥāfaẓa iderler.

Ṣaḥīfe (454) Ḳāle’s-Sa‘dī :

زبا/ن/ از بهر شکر/ست/ دسپاس

بغیبت نکرداندش حق شناس

کذرکاه قرآن و پندست کوش

به بهتان و باطل شنیدن مکوش

دو چشم از پی صنع باری نکو/ست/

نه عیب برادر بود کیر دوست

Zebān ez beher şukrest vu sipās

Be-ġıybet ne-gerdāndeş Ḥaḳ şinās

Gozer-gāh-ı Ḳur‘ān u pendest gūş

Be-buhtān u bāṭıl şeniden me-gūş

Du çeşm ez pey ṣun‘ bārī ne-gūst

Ne ‘ayb birāder buved gīr dūst

Me‘ānī-ielfāẓ :*Zebānān*[29] zebānıñ cem‘idir, lisān, dil *ez beher* içün *şukr[est*[30]*]* ma‘lūm *vu sipās* ḥamd *be-ġıybet* ġıybet ile *ne-gerdāndeş –eş* żamīr, insāna rāci‘dir, döndürme *Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *şinās* ṭanıyıcı *gozer-gāh* geçmek, mürūr yeri *Ḳur‘ān* ‘aẓīmü’ş-şān *u pendest* daḫī pend ve naṣīḥat *gūş* ḳulaḳ *be-buhtān* iftirā *u bāṭıl* żıdd-ı Ḥaḳ *şeniden* işitmeklige *me-gūş* sa‘y itme *do* iki *çeşm* göz *ez pey* içün *ṣun‘ bārī* Cenāb-ı Ḥaḳıñ ṣun‘ı, īcādı içün *ne-gūst* eygüdür *ne* degil *‘ayb* ma‘lūm *birāder* ḳardāşıñ *buved* olur *gīr* ṭutmaḳ *dūst* ma‘lūm.

Maḥṣūl-i ebyāt: Aġzında olan dil ve insānıñ dilleri Cenāb-ı Ḥaḳḳa şükr ve ḥamd itmek içündür. Ey Ḥaḳı ṭanıyıcı insān o dili ġıybet ile döndürme ya‘nī kimesneniñ ġuybetini itme. Ḳur‘ān-ı ‘aẓīmü’ş-şānıñ güzer-gāhı, yolu pend ve naṣīḥatdir. Ḳulaḳ ṭut. İftirā ve bāṭıl**(195b)** işitmege sa‘y ve ġayret itme. Bu iki göz Cenāb-ı Ḥaḳıñ ṣun‘ı ve īcādı içün igidür. Ṣun‘-ı bārī müşāhede idüb müdāniyet-i Ḫüdāya ve taṣdīḳ-i Rab-i ‘izzete yaḳīn ḥāṣıl olsun içün ḫalḳ olunmuşdur. Yoḫsa ḳardāşınıñ ġıybetini görmek içün degildir. Ḳardāşınıñ ġıybeti[ni] ṭutmaḳ dostluḳ degildir. Dost, dostunuñ ġıybeti[ni] görmez ve ṭutmaz ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (454) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

امروز قدر پند عزیزان شناختم

یارب روان ناصح ما از تو شاد باد

[29] Burada ikilik söz konusudur. Beyit kısmında زبانان yazılmış ardından düzeltme yapılarak زبان şeklinde yazılmıştır. Me‘ānī-i elfāẓ bölümünde ise düzeltme yapılmamış haliyle yani tekrar زبانان olarak verilmiştir.

[30] Beyitte شکرست şeklinde yazıldığı halde me‘ānī-i elfāẓ bölümünde شکر biçiminde yazılmıştır.

İmrūz ḳader pend ʻazīzān şināḫtem

Yārab revān nāṣıḥ mā ez-to şād bād

Meʻānī-ielfāẓ :*İmrūz* bugün *ḳader* ḳıymet *pend* naṣīḥat *ʻazīzān* ʻazīziñ cemʻidir, /mürşidler dimekdir/ *şināḫtem* ṭanıdım, /añladım/ *Yā Rabb* Ey Allâh *revān* rūḥ, cān *nāṣıḥ* nuṣḥ ve pend idici *mā* biz *ez-to* senden *şād* mürūr *bād* olsun.

Maḥṣūl-i beyt: Bugün ʻazīzānıñ pend ve naṣīḥatiniñ ḳader ve ḳıymetini ṭanıdım, /añladım./ Yā Rabb! bizim nāṣiḥimiziñ rūḥ, revānı /senden şād olsun./ Raḥmet ve maġfiret eyle ve tecelliyāt-ı sübḥaniyeñ ile şād, ḫandān ve mürūr eyle āmīn.

Ṣaḥīfe (454) Ḳāle'l-Ḥāfıẓ :

پند حکیم عین صوابست و محض خیز

فرخنده بخت انکه بسمع رضا شنید

Pend-i ḥakīm ʻayn-ı ṣavābest u maḥż-i ḫīz

Ferḫunde baḫt ānkĭ be-semʻ-i rıżā şenīd

Meʻānī-ielfāẓ :*Pend* maʻlūm *ḥakīm* ḥükemādan olan ẕāt /ʻālim, ʻāḳil//*ʻayn-ı/ ṣavābest /ʻayn-ı/ ṣavābdır, /ṭoġrıdır/ u maḥż-i ḫīz* daḫī maḥż-ı ḫīzdir *ferḫunde* mübārek *baḫt* ṭāliʻlü *ānkĭ* ol kimesne kĭ *be-semʻ* ḳulaḳ ile *rıżā* maʻlūm *şenīd* işitdi.

Maḥṣūl-i beyt: Ḥakīm /ve ʻālīm, ʻāḳil/ olan ẕātıñ pend ve naṣīḥatini /ʻayn-ı/ ṣavāb ve maḥż-ı ḫīzdir. Mübārek ve mesʻūd ṭāliʻlü, baḫtlu ol kimesne kĭ rıżā ḳulaġıyla pend ve naṣīḥati /işitdi./ Yaʻnī kerh[en] istimāʻ itmez. Cān u göñülden diñler, işidir dimekdir.

Ṣaḥīfe (454) Ḳāle’s-Sa‘dī :

جهان نماند و آثار معدلت ماند

بخير كوش و صلاح و بعدل كوش و كرم

كه ملك دولت [ا]ضحاك مردمان آزار

نماند و تا بقيامت برو بماند رقم

Cihān ne-māned u āṣār ma‘delet māned

Be-ḫayr gūş u ṣalāḥ u be‘adl gūş u kerem

Kĭ mulk vu devlet-i iżḥā[k] merdmān āzār

Ne-māned u tā be-ḳıyāmet be-rū be-māned raḳam

Me‘ānī-ielfāẓ :*Cihān* dünyā *ne-māned* ḳalmaz *u āṣār* eşerleri *ma‘delet* ‘adālet *māned***(196a)**ḳalur *be-ḫayr* żıdd-ı şer *gūş* sa‘y eyle *u ṣalāḥ* daḫī ṣulḥ-ı ṣalāḥa *u be‘adl* ‘adālete *gūş* sa‘y eyle *u kerem* ma‘lūm *kĭ* zīrā *mulk* ma‘lūm *vu devlet* salṭanat *iżḥā[k]* meşhūr ve ma‘rūf olan ādem *merdmān* merdiñ cem‘idir, ādemleri *āzār* incidici *ne-māned* ḳalmadı *u tā* ḥattá *be-ḳıyāmet* yevm-i ḳıyāmete ḳadar *be-rū* anıñ üzerine *be-māned* ḳaldı *raḳam* ḳalem ya‘nī la‘net iderler.

Maḥṣūl-i ebyāt: Dünyā ḳalmaz ancaḳ ‘adālet eşeri ḳalur. Binā[en] ‘aleyh ṣulḥ ve ṣalāḥa ve ḫayr u ‘adālete ve kerem u iḥsān itmege sa‘y ve himmet eyle kĭ ādemler incidici [İ]żḥākıñ mülk ve salṭanatı ḳalmadı. Ḥattá ḳıyāmete ḳadar anıñ üzerine la‘net ḳaldı.

Ṣaḥīfe (454) :

از تو کر انصاف آید در وجود

به که عمری در رکوع و در سجود

Ez-to ger inṣāf āyed der vücūd

Bih kĭ ‘omrī der rukū‘ vu der sucūd

Me‘ānī-ielfāẓ : *Ez-to* senden *ger* eger *inṣāf* ma‘lūm *āyed* gele *der* ẓarfiyyet *vücūd*/a ẓāhir ola/ *bih* eygü *kĭ* ḥarf-i rabṭ *‘omrī* seniñ ‘ömrüñ *der* ẓarfiyyet *rukū‘* ma‘lūm *vu der* ẓarfiyyet *sucūd* ma‘lūm.

Maḥṣūl-i beyt: Eger senden inṣāf gele vücūd/a ya‘nī ẓāhir ve peydā ola/ eygüdür kĭ ‘ömrüñ rükū‘ ve sücūdde ola. Ya‘nī sen kendü vücūduna inṣāf idüb aña merḥamet idüb anıñ cennet-i ā‘lāda rāḥat ve selāmetini ārzū ider iseñ ‘ömrüñ dā’imā namāzda olması eygüdür. Dünyā ve āḫirette selāmete vāṣıl olursuñ.

Ṣaḥīfe (455) Ḳāle’s-Sa‘dī :

پادشاهی که طرح ظلم افکند

پای دیوار ملك خویش بکند

نکند جور پیشهٔ سلطانی

که نیاید ز کرك چوبانی

Pādişāhī kĭ ṭarḥ-ı ẓulm ofkend

Pāy-ı dīvār mulk-ı ḫ ̔īş be-kend

Ne-koned cevr pīşe-i sulṭānī

Kĭ ne-yāyed zi-gorg-ı çobānī

Me‘ānī-ielfāẓ :*Pādişāhī kĭ* bir pādişāh kĭ *ṭarḥ* atmaḳ /lâkin burada kānūn ve esās ma‘nāsınadır/ *ẓulm* ma‘lūm *ofkend* düşdü *pāy* ayaḳ /lâkin burada esās ma‘nāsına temel dimekdir./ *dīvār* ma‘lūm *mulk-ı ḫ ̔īş* kendü mülkünüñ *be-kend*/ ḳazdı, ḳopardı ya‘nī ḳal‘ ve ḳam‘ eyledi/ *ne-koned* eylemez *cevr-i pīşe* cevr u cefā ṣan‘atlu olan /ya‘nī ẓālim kimesne dimekdir/*sulṭānī* sulṭānlıḳ, pādişāhlıḳ *kĭ* zīrā *ne-yāyed* gelmez *zi-gorg* ḳurtdan *çobānī* çobanlıḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt: Bir pādişāh-kĭ ortalıġa ve mülküne ẓulm ve te‘eddī atdı, **(196b)**düşürdü. /Ya‘nī żulm-i resm ve ḳānūnīni ḫalḳ-ı ‘āleme ṣala. Ya‘nī memleketi ḫalḳına ẓulmü ‘ādet eyleye./ Kendü mülk ve salṭanatınıñ dīvārı ayaġını /ḳazdı./ Ya‘nī bu ẓulm ve te‘eddī sebebiyle mülk ve salṭanatı /dīvārınıñ esās ve temelini/ ḫarāb /eyledi,/ dimekdir. /Zīrā/ kār ve ṣan‘atı cevr u cefā olan sulṭānlıḳ pādişāhlıḳ eylemez. Zīrā kĭ ḳurtdan çobanlıḳ gelmez. Hiç ḳurta ḳoyun ḥavāle olmaz. Re‘iyyet ḳoyun gibidir, sulṭān çoban gibidir. Anları ḳurt ṣıfāt olan ẓālimlerden vekāye idecek yerde kendüsü ẓulm ve te‘eddī ider ise öyle olan sulṭān kendü eliyle kendü mülk ve salṭanatıñ dīvārı ayaġını ḳazar. Ṣoñra bir gün yıḳılub ḫarāb olur, dimekdir.

Ṣaḥīfe (456) :

خلاف پیمبر کسی ره کزید

که هرکز بمنزل نخواهد رسید

Ḫilāf-ı peyamber kesī reh gozīd

Kĭ hergiz be-menzil ne-ḫ ̔āhed resīd

(432) ṣaḥīfede ẕikr olundığından oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (456) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

بکوی عشق منه بی دلیل راه قدم

که من بخویش نمودم صد اهتمام و نشد

Be-kūy ‘aşḳ meneh bī-delīl rāh ḳadem

Kĭ men be-ḫ ̔īş numūdem ṣad ihtimām u ne-şod

(160) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur, oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (457) Ḳāle’l-Firdevsī :

درختی که شیرین بود بار او

نکردد کسی کرد ازار او

و کر زانك شیرین نباشد برش

ز پای اندر آرند نا که سرش

بماند بباغ آن و در اتش این

تو خواهی چنان باش و خواهی چنین

Dıraḫtī kĭ şīrīn buved bār-ı ū

Ne-gerded kesī gired āzār-ı ū

Vu ger zānk şīrīn ne-bāşed bereş

Zi pāy-ı ender ārend nā kĭ sereş

Be-māned be-baġ ān u der āteş īn

To ḫ ̆āhī çunān bāş u ḫ ̆āhī çenīn

Me‘ānī-ielfāẓ :*Dıraḫtī* bir aġaç *kĭ* ḥarf-i rabṭ *şīrīn* ṭatlu *buved* olur *bār* meyve *ū* żamīr, aġaca rāci‘ *ne-gerded* ṭolanmaz *kesī* bir kimesne *gired* eṭrāfına *āzār* incitmek *ū* żamīr, aġaca rāci‘ *vu ger* eger *zānk* ism-i işāret *şīrīn* ṭatlu *ne-bāşed* olmadı *bereş –eş* żamīr, aġaca rāci‘, bir meyvesi *zi pāy* ayaḳdan *ender* içinde *ārend* getürürler *nā kĭ* eksiziñ *sereş –eş* żamīr, aġaca rāci‘, *ser* baş *be-māned* ḳalur *be-baġ* baġda, baġçede *ān* ism-i işāret/ṭatlu, meyveli/ aġaç *u der* ẓarfiyyet *āteş* ma‘lūm *īn* ism-i işāret /ṭatlu meyvesi olmayan aġaç/ *to* sen *ḫ ̆āhī* ister iseñ *çunān* öylece *bāş* ola *u ḫ ̆āhī* ister iseñ *çenīn* böylece.

Maḥṣūl-i ebyāt:(197a) Bir aġaç kĭ anıñ meyvesi ṭatlu ola. Bir kimesne o aġacı incitmek niyet ve ḳaṣdıyla anıñ eṭrāfına ṭolanmazlar. Ya‘nī öyle olan aġacı kimesne incitmek ārzū itmez. Herkes anı muḥāfaẓa ider. Eger o aġacıñ meyvesi ṭatlu olmaya öyle olan aġacı ayaġından?anıñ başu üzerine getürürler. Ya‘nī kökünden çıḳarırlar. /İşte meyvesi ṭatlu olan aġaç / baġçede ḳalur. /Meyvesi ṭatlu olmayan aġaç/ ateşdedir. Sen ister iseñ öylece ol, ister iseñ böylece ol. Ya‘nī ister iseñ /ṭatlu meyvelü aġaç/ gibi ol ister iseñ /ṭatlu meyvelü olmayan aġaç/ gibi ol. Öyle ise meyveyi ṭatlu itmege sa‘y ve himmet eyle. İnsānıñ meyvesi ef‘āl ve ḥareket ve sekenātı olub anı ṭatlu eyle ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (457) :

جان عارف دوست را طالب شده

نور حق با هستیش غالب شده

پرتو ذات از حجاب کبریا

کرده او را غرقهٔ بحر فنا

Cān-ı ‘ārif dūst-rā ṭālib şode

Nūr-ı Ḥaḳ bā hestīş ġālib şode

Pertev ẕāt ez-ḥicāb-ı kibriyā

Kerde ū-rā ġarḳa baḥr-i fenā

Me‘ānī-ielfāẓ :*Cān* rūḥ *‘ārif* ma‘lūm *dūst-rā* ma‘lūm *ṭālib* isteyici *şode* olmuşdur *nūr-ı Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳıñ nūru *bā hestīş –ş* żamīr, ‘ārife rāci‘, anıñ vücūdu *ġālib* ma‘lūm *şode* olmuşdur *pertev* żiyā *ẕāt* ma‘lūm *ez-ḥicāb* maḥcūbiyetden *kibriyā*

Cenāb-ı Ḥaḳ *kerde* eylese *ū-rā* żamīr, ‘ārife rāci‘dir *ġar[ḳ]a* ġarḳ *baḥr* deñiz *fenā* fānī bi’l-lâh olmaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt: ‘Ārifiñ cānı, rūḥu dosta ṭālib olmuşdur. Cenāb-ı Ḥaḳıñ nūru o ‘ārifiñ vücūdu, varlıġı üzerine ġālib olmuşdur. Cenāb-ı Ḥaḳıñ ẕātınıñ ve kibriyāsınıñ ḥicāb ve pertevinden o ‘ārifi baḥr-ı fenāya ġarḳ eylemişdir. (من لم يزف لم يعرف) ḳalem ile bu ḳadarcıḳ söyleniyor ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (457) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

تو بندکی چو کدایان بشرط مزد مکن

که دوست خود روش بنده پروری داند

To bendegī çu gedāyān be-şarṭ-ı mozd me-kon

Kĭ dūst-ı ḫod reviş bende perverī dāned

Me‘ānī-ielfāẓ :*To* sen *bendegī* bendeligi, ḳulluġu *çu* gibi *gedāyān* gedānıñ cem‘idir, sā’iller *be-şarṭ-ı mozd* ücret şarṭıyla *me-kon* eyleme *kĭ* zīrā *dūst-ı ḫod* kendü *reviş* gidiş *bende* ḳul *perverī***(197b)**beslemek *dāned* bilür.

Maḥṣūl-i beyt: Bendeligi, ḳulluġu gedālar gibi ücret şarṭıyla eyleme. Ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳḳa ‘ibādet ve ṭā‘at vesā’ir şeyleri şevāb ve cennet niyet ve ḳaṣdıyla eyleme. Zīrā kĭ dost kendü gidişinde bende, ḳul beslemegi bilür. Sen ancaḳ aña ḳulluḳ, bendelik niyet ve ḳaṣdıyla emrine iṭā‘at ve neyhinden ictinābet eyle. O öyle bir pādişāhlar pādişāhıdır kĭ bende ve ḳul beslemegi biñ ġınā ve belā bilür. Ya‘nī bir ḳulunuñ ‘amelini żāyi‘ ve telef itmez. İż‘āf, mużā‘af iḥsān ider. Ancaḳ seniñ niyet ve ḳaṣdıñ bendelik ve ḳulluḳ olsun sulṭānım.

Ṣaḥīfe (458) :

بشب حلاج را دیدند در خواب

بریده سر بکف پر جام جلاب

بدو کغتند چو نی سر بریده

بکو تا چیست این جام کزیده

چنین کوفت او که سلطان نکو نام

بدست سر بریده میدهد جام

کسی این جام معنی میکند نوش

که کرد اول سر خود را فراموش

Be-şeb Ḥallāc-rā dīdend der ḫ ̆āb

Borīde ser be-kef pur cām cullāb

Bedū goftend çu ne ser borīde

Be-gū tā çīst īn cām gozīde

Çenīn goft ū kĭ sulṭān nikū nām

Be-dest ser borīde mī-dehed cām

Kesī īn cām ma‘nī mī-koned nūş

Kĭ kerd evvel ser ḫod-rā ferāmūş

Me‘ānī-ielfāẓ :*Be-şeb* bir gece *Ḥallāc-rā* meşhūr ve ma‘rūf olan Ḥallāc-ı Manṣūr Ḥażretleridir *dīdend* gördüler *der* ẓarfiyyet *ḫ ̆āb* uyḳuda *borīde* kesilmiş *ser* baş *be-kef* avucunda *ber cām* ḳadeḥ *cullāb*/güllāb maġribidir, gül/ ṣuyu *bedū* oña *goftend* dediler *çu ne* naṣılsıñ? *Ser* baş *borīde* kesilmiş *be-gū* söyle *tā* ḥattá *çīst* nedir? *Īn* bu *cām* ḳadeḥ *gozīde* maḳbūl, pesendīde *çenīn* böylece *goft* dedi *ū kĭ* żamīr-i ġā’ib *sulṭān* ma‘lūm *nikū* eygü *nām* isim *be-dest* eline *ser* baş *borīde* kesilmiş *mī-dehed* virir *cām* ḳadeḥ *kesī* bir kimesne *īn* bu *cām* ḳadeḥ *ma‘nī* żıdd-ı ẓāhir *mī-koned* ider *nūş* içmek *kĭ* ḥarf-i rabṭ *kerd* olur *evvel* birinci *ser* baş *ḫod-rā* kendü *ferāmūş* unuṭmaḳ.

Maḥṣūl-i ebyāt:Bir geceḤallāc-ı Manṣūr Ḥażretlerini rüyāda gördiler. Başı kesilmiş avucunda cüllāb ṭolu ḳadeḥ. Ona dediler: “Nasılsıñ baş kesilmekle söyle?” Ḥattá nedir bu maḳbūl ve pesendīde olan ḳadeḥ?Ḥallāc-ı Manṣūr Ḥażretleri böylece dedi: “O nāmı eygü olan **(198a)**sulṭān başı kesilmiş ādeme ḳadeḥ iḥsān ider. Bir kimesne bu ma‘nevī olan ḳadeḥden nūş ider kĭ evvel o kendü başını unuṭur. Ya‘nī o cānānıñ ve o sulṭānıñ yolunda cān ve baş terk itmedikçe aña sulṭan-ı maḳbūl ve pesendīde olan ḳadeḥi iḥsān itmez dimekdir.

Ṣaḥīfe (458) :

كجا سر برايم ازين عار و ننك

كه با او بصلحيم و با حق بجنك

نظر دوست نادر كند سوى تو

چو در روى دشمن بود روى تو

Kocā ser berārīm ez-īn ‘ār u neng

Kī bā ū be-ṣulḥīm u bā-Ḥaḳ be-ceng

Naẓar-ı dūst nādir koned sūy-ı to

Çu der rūy-ı duşmen buved rūy-ı to

Ma‘ānī-yi elfāẓ :*Kocā* ḳande *ser* baş *berārīm* götüreyim ya‘nī başımı ḳaldırayım *ez-īn* bu *‘āru neng* ‘ār ve nāmūs *kī* ḥarf-i rabṭ *bā ū* żamīr-i ġā’ib *be-ṣulḥīm* muṣālaḥada *u bā-Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ ile *be-ceng* ve muḥārebe *naẓar* baḳmaḳ *dūst* ma‘lūm *nādir* noḳṣān *koned* ider *sūy* ṭaraf *to* seniñ *çu* çünkĭ *de* rẓarfiyyet *rūy* yüzü *duşmen* ma‘lūm *buved* olur *rūy* yüzü *to* seniñ.

Maḥṣūl-i ebyāt : Ḳande başımı yuḳaru ḳaldırayım bu ‘ār ve nāmūsdan kĭ nefs ve şeyṭān ile muṣālaḥadayım. Cenāb-ı Ḥaḳ ile ceng u cidāl anıñ içün dostuñ naẓar ve iltifātı seniñ ṭarafına nādir ve noḳṣān olur. Çünkĭ düşmeniñ yüzüne olur, seniñ yüzüñ elbette dost ṭarafına. Saña iltifāt olmaz. Naşıl utanmadan bir de dosta ‘iżż u muḥabbet idersiñ? “Ben anıñ kölesiyim, ḳuluyum.” dersiñ. Ḥālbūkĭ anıñ düşmānıyla ṣulḥ ve ṣalāḥdasıñ. Ā bīçāre ‘azīzim.

Ṣaḥife (459) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ :

بصدق کوش که خورشید زاید از نفست

که از دروغ سیه روی کشت صبح نخست

Be-ṣıdḳ-ı kūş kĭ ḫūrşīd zāyed nefset

Kĭ ez-durūġ siyeh rūy keşt ṣubḥ noḫost

Me‘ānī-ielfāẓ :*Be-ṣıdḳ* ṣıdḳ, /ṭoġruluḳ/ ve iḫlāṣı ile *kūş* sa‘y eyle *kĭ* zīrā *ḫūrşīd* güneş *zāyed* ṭoġa *nefset* seniñ nefesinden *kĭ* zīrā *ez-durūġ* yalandan, kiẕbden *siyeh* żıdd-ı beyāż *rūy* yüz *keşt* oldu *ṣubḥ* ṣabāḥ *noḫost* birinci.

Maḥṣūl-i beyt: Ṣıdḳ ve iḫlāṣ ile sa‘y ve ġayret eyle kĭ seniñ nefesinden güneş ṭoġa. Ya‘nī naṣıl güneş ‘ālemden ẓulümātı def‘ idüb her şey’e leṭāfet baḫş ve her şey’e iḥyā eyledigi gibi sen de güneş**(198b)** gibi maḫlūḳuñ üzerine feṭḥ ve küşāde olan enfās-ı ḳudsiyenden añlara leṭāfet ve ‘aşḳ u muḥabbet baḫş eyle. Ölmüş ḳulūblarını iḥyā idesiñ. Zīrā kiẕbden, yalandan birinci ṣabāḥıñ yüzü siyāh oldu. Ya‘nī ṣubḥ-ı kāẕib derler. Evvelā öyle bir beyāżlıḳ gösterir ṣoñra arkası siyāh olur. İşte meşāriḥ-i rüsūm böyledir. Gerçĭ ba‘żı günā ṣıdḳ ve iḫlāṣdan yüz gösterir ise de ‘āḳıbet ve nihāyeti yoḳdur, netīcesizdir.

Ṣaḥīfe (460) :

مکن عمر ضایی با فسوس و حیف

که فرصت عزیزست و الوقت سیف

Me-kon ‘omr-i żāyī bā-fusūs vu ḫayf

Kĭ fırṣat-ı ‘azīzest vu el-vaḳt-i seyf

Me‘ānī-ielfāẓ :*Me-kon* eyleme *‘omr* ma‘lūm *żāyī* telef *bā-fusūs* siḥr u ẓulm ve yolsuzluḳ *vu ḫayf* geçen ‘ömre acımaḳ *kĭ* zīrā *fırṣat-ı ‘azīzest* fırṣat ‘azīzdir *vu el-vaḳt* vaḳt ve zamān *seyf* ḳılıç.

Maḥṣūl-i beyt: Efsūs ve ḥayf ile ‘ömrini żāyi‘ ve telef eyleme. Zīrā kĭ fırṣat ‘azīzdir. Vaḳt ve zamān ḳılıç gibi seniñ ‘ömrini ḳaṭ‘ itmekdedir. Anıñ içün ‘ömrini beyhūde şeyler ile żāyi‘ ve telef eyleme. Ancaḳ ḳurb-ı ilâhiyeye giden yolu bulup oraya sülūk eyle fırṣat elde iken ḳaṭ‘-i menāzil itmek lāzımdır.

Ṣaḥīfe (460) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ :

روزی اکر غمی رسدت تنك دل مباش

رو شکر کن مباد که از بد بتر شود

Rūzī eger ġamī resedet teng-dil me-bāş

Rev şukr kon me-bād kĭ ez-bed beter şod

Me‘ānī-ielfāẓ :*Rūzī* bir gün *eger ġamī* bir ġam *resedet* erişe *teng* ṭaracıḳ[31] *dil* göñül *me-bāş* olma *rev* git *şukr* ma‘lūm *kon* eyle *me-bād kĭ* olmaya kĭ *ez-bed* kötüden *beter* ziyāde *şod* ola.

Maḥṣūl-i beyt: Eger bir gün saña ġam gele teng-dil olma. Ya‘nī göñlüñ mużṭarib ve mükedder olmasun. Git Cenāb-ı Ḥaḳ şükr eyle. Olmaya kĭ kötüden daha ziyāde beter ola. Ya‘nī (Etme yılandan żarar görmeyesiñ ejdehā) mefhūmunca gelen belā, muṣībetlere rāżı olup şükr itmeli kĭ Cenāb-ı Ḥaḳ da andan beterinden ṣaḳlaya ‘azīzim.

[31] Metinde طارضیق şeklinde yazılmıştır. Ancak burada kasıt تنک دل teng-dil olduğu için doğru yazım bu şekildedir.

Ṣaḥīfe (460) /Ḳāle’s-Sa‘dī/ :

بذکرش هر چه بینی در خروشست

دلی داند درین معنی که کوشست

نه بلبل بر کلش تسبیح خوانیست

که هر خاری بتوحیدش زبانیت

Be-ẕikreş her çĭ bīnī der ḫurūşest

Dilī dāned derīn ma‘nī kĭ gūşest

Ne bulbul ber guleş tesbīḥ ḫ ̆ānīst

Kĭ her ḫārī be-tevḥīdeş zebānīst

(199a) Me‘ānī-ielfāẓ :*Be-ẕikreş –ş* żamīr, Ḥaḳḳa rāci‘ /bā muṣāḥabet ma‘nāsına/ anıñ ẕikri /ile/ *her çĭ* her nesne *bīnī* görürsüñ *der* ẓarfiyyet *ḫurūşest* cūş[32] ve ḫurūşdedir *dilī* bir dil, göñül *dāned* bilür *derīn* bu *ma‘nī* ma‘nāyı *kĭ gūşest* ṣāḥib ḳulaḳdır ya‘nī sem‘ ḥaḳīḳatisi vardır *ne* degil *bulbul* ma‘lūm *ber guleş –ş* żamīr, bülbüle rāci‘ *tesbīḥ* ma‘lūm *ḫ ̆ānīst* oḳuyucudur *kĭ* ḥarf-i rabṭ *her ḫārī* her dikeñ *be-tevḥīdeş –ş* żamīr, Ḥaḳḳa rāci‘, *tevḥīd* ma‘lūm *zebānīst* dil ve lisānıdır.

Maḥṣūl-i ebyāt:Cenāb-ı Ḥaḳıñ ẕikrini her nesnede görürsüñ. Cūş ve ḫurūşa gelmiş bir göñül bilür bu ma‘nāyı kĭ o göñül ḳulaḳ ṣāḥibidir. Ya‘nī sem‘-i ḥaḳīḳati olan ādem her nesneniñ Cenāb-ı Ḥaḳı ẕikri idüb cūş ve ḫurūşa geldigini istimā‘ ide ve göre. Yalñız bülbül degildir gül üzerine tesbīḥ oḳuyucu. Her bir dikeñ kĭ o Cenāb-ı Ḥaḳıñ tevḥīdi anıñ zebān ve lisānıdır. Her şey’iñ Cenāb-ı Ḥaḳı tesbīḥ itdigi āyet-i

[32] Metinde چوش şeklinde yazılmıştır.

kerīme ile ṣābit ve muḥaḳḳaḳdır. Ancaḳ seniñ bu ḳulaġınıñ ḥayvān ḳulaġıyla farḳı olmadıġından anlarıñ tesbīḥlerini istimā‘ idemez. ‘Āriyet bir insān ḳulaġı ṣatun al. Ol-zamān naṣıl işidirsiñ. O ḳulaġı bāzār-ı muḥabbet ve cevelān-gāh-ı ‘uṣṣāḳ olan sevḳ ve ‘ışḳda ya‘nī ḫān-gāhlarda ṣatar ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (460) /Ḳāle’s-Sa‘dī/ :

کریمانرا بدست اندر درم نیست

خداوندان نهمت را کرم نیست

Kerīmān-rā be-dest ender direm nīst

Ḫodāvendān ni‘met-rā kerem nīst

Me‘ānī-ielfāẓ :*Kerīmān-rā* kerīmiñ cem‘idir, kerīmler, ikrām ediciler *be-dest* eline *ender* içine *direm* aḳçe *nīst* yoḳdur *Ḫodāvendān* Ḫüdānıñ cem‘idir, ṣāḥibler *ni‘met-rā* ma‘lūm *kerem nīst* kerem yoḳdur.

Maḥṣūl-i beyt: Mükerrem ve ikrām idicileriñ elinde aḳçe yoḳdur. Zīrā kĭ aḳçeyi imsāk itmezler, iḥsān iderler. Anıñ içün /ikrām/ ṣāḥiblerinde kerem yoḳdur. Ya‘nī elinde bir şey’ yoḳdur kĭ saña ikrām itsün. Varını yoḳunu virmişdir, dimek. /Ni‘met ṣāḥibleri olan ya‘nī zengīn? ādemlerin-de keremi, iḥsānı yoḳdur. Ḫāṣılı kerīmlerin mālı yoḳ.[33]/

Ṣaḥīfe (461) :

باشد چو ابر بی مطر و بحر بی کهر

انرا که با جمال نکو جود بار نیست

[33] Müellif burada dipnot düştüğünü belirtmiştir. *Māl-dār olan zengīnlerin-de keremi yoḳ. İki yoḳdan ne ḥāṣıl olur: Hīç.*

Bāşed çu ebr bī-muṭar u baḥr bī-guher

Ān-rā kĭ bā cemāl ne-gū cūd bār nīst

Me‘ānī-ielfāẓ :*Bāşed* olur *çu* çünkĭ *ebr* buluṭ *bī-muṭar***(199b)** yaġmursuz *u baḥr* daḫī deñiz *bī-guher* cevhersiz *ān-rā kĭ* ol kimesne kĭ *bā cemāl nikū* eygü cemāliyle berāber *cūd bār* seḫāsı *nīst* yoḳdur.

Maḫṣūl-i beyt: Buluṭ yaġmursuz, deñiz cevhersiz olur. Yinebekleriz anıñ miṣāli. Ol kimesne kĭ ḥüsn-i cemāliyle berāber seḫāveti yoḳdur, baġlıdır.İşte anıñ gibidir. Buluṭda yaġmur, deñizde cevher olmaḳdır. Güzellik insānda da seḫāvetdir. Yoḫsa cemāli güzel, tabī‘ati çirkin ne fā’ide. Ḥüsnü gibi ḫulḳu-da güzel gerekdir.

Ṣaḥīfe (461) :

اکر آید ز دوستی کنهی

بکناهی نشاید آذردن

ور زبانرا بعذر بکشاید

بایدت چشم را فرو خردن

زانکه نزدیك عاقلان بترست

عضو ناکردان از کنه کردن

Eger āyed zi dūstī gunehī

Be-gunāhī ne-şāyed āzerden

Ver zebān-rā be-ʻoẕr be-goşāyed

Bāyedet çeşm-rā ferū ḫorden

Zānkĭ nezdīk-i ʻākilān beterest

ʻUżv nā-kerden ez-guneh kerden

Meʻānī-ielfāẓ :*Eger āyed* gele *zi dūstī* bir dosttan *gunehī* bir günāh *be-gunāhī* bir günāh ile *ne-şāyed* lāyıḳ degildir *āzerden* incitmek *ver* eger *zebān-rā* dili, lisānı *be-ʻoẕr* ʻöẕr ile *be-goşāyed* açıla *bāyedet* saña gerekdir *çeşm-rā* gözini *ferū* aşaġı *ḫorden* yunmaḳ *zānkĭ* ol sebebden kĭ *nezdīk* yanında *ʻākilān* ʻāḳiliñ cemʻidir, ʻāḳıllılar *beterest* beterdir, fenādır *ʻużv* maʻlūm *nā-kerden* itmemek *ez-guneh* günāh *kerden* eylemekden.

Maḥṣūl-i ebyāt:Eger dostdan bir günāh gele ṣādır u vāḳıʻ ola. O bir günāh ile dostu incitmek lāyıḳ-ı derdā degildir. Eger dili ve lisānı saña ʻöẕr ve taḳṣīrini ʻużvunu söyleye. Saña gerekdir kĭ andan gözünü yumasıñ. Ol sebebden kĭ ʻāḳilānlarıñ nezdinde, yanında ziyāde fenā ve kötü odur kĭ ʻużv itmemek yaʻnī günāh ideni ʻużv itmemek ʻukālā nezdinde /günāh itmekden ziyāde/ fenā ve kötü budur.

Ṣaḥīfe (461) :

می مزیل عقل شد ای ناخلف

تا بچندی میخوری در روزکار

ادمی را عقل باید در بدن

ور نه جان در کالبد دارد حمار

Mey müzeyl ‘aḳl şod ey nā-ḫalef

Tā be-çendī mī-ḫorī der rūzgār

Ādemī-rā ‘aḳl bāyed der beden

Ver ne cān der kālbod dāred ḥimār

Me‘ānī-ielfāẓ :*Mey* şarāb *müzeyl* zā’il idici *‘aḳl* ma‘lūm *şod* oldu *ey* ḥarf-i nidā *nā-ḫalef* kötü**(200a)**olan ādem *tā* ḥattá *be-çendī* ne-ḳadar *mī-ḫorī* içersiñ *der* ẓarfiyyet *rūzgār* eyyām *ādemī-rā* ādeme, insāna *‘aḳl* ma‘lūm *bāyed* gerek *der* ẓarfiyyet *beden* vücūd, cesed *ver ne* yoḫsa *cān* rūḥ *der* ẓarfiyyet *kālbod* cesed *dāred* ṭutar *ḥimār* eşek.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ey nā-ḫalef olan kötü insān! Şarāb insānıñ ‘aḳlını zā’il ider. Ḥattá nice eyyām bu şarābı içeceksiñ? Ādem, insān olana bedende, vücūdda ‘aḳl olmaḳ gerekdir. Yoḫsa seniñ gibi eşekde de ḳalbinde, vücūdunda cānı, rūḥu vardır. Sende ‘aḳl olmadıḳdan soñra eşek ile seniñ ne farḳıñ vardır? Farḳ-ı temyīz ‘aḳl üzerinedir. Emr-i tekālīf-i ilâhiyye üzerinedir. Zīrā iḳlīm vücūdunda ‘aḳıldır. Sulṭān o sulṭān-kĭ senden gider, cemād gibi olursuñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (462) Ḳāle’s-Sa‘dī Fī Ba‘żı ?:

عمارت با سرای دیکر انداز

که دنیا را اساسی نیست محکم

فریدون را سر آمد پادشاهی

سلیمانرا برفت از دست خاتم

وفا داری مجوی از دهر خونخوار

محالست انکبین در کام ارقم

مثال عمر سر بر کرده شعمیست

که کوته باز می باشد دمادم

ویا برفکدازان بر سر کوه

کزو هر لحظه جزئ میشود کم

‘İmāret bā-sarāy-ı dīger endāz

Kĭ dunyā-rā esāsī nīst muḥkem

Ferīdūn-rā ser āmed pādişāhī

Suleymān-rā be-reft ez-dest ḫātem

Vefā-dārī me-cūy ez-dehr-i ḫūn-ḫˇār

Muhālest engebīn der kām erḳam

Mişāl-i ʻomr ser ber kerde şeʻmīst

Kĭ kūte bāz mī-bāşed demādem

Veyā berf-i gedāzān ber ser-i kūh

Kizū her laḥẓa cuzʼi mī-şeved kem

Meʻānī-ielfāẓ : *İmāret* taʻmīr *bā-sarāy* büyük ḳonaḳ *dīger* başḳa /yaʻnī āḫiretteki sarāyı/ *endāz* at *kĭ* zīrā *dunyā-rā* dünyānıñ *esāsī* temeli *nīst* degildir *muḥkem* ḳavī *ferīdūn-rā* maʻrūf [ve] meşhūr olan pādişāh *ser* baş *āmed* geldi *pādişāhī* pādişāhlıġı *Suleymān-rā* ʻaleyhiʼs-selām Ḥażretleriniñ *be-reft gitdi ez-dest* elinden *ḫātem* mührü *vefā* maʻlūm *dārī* ṭutmaḳlıḳ *me-cūy* isteme *ez-dehr* dünyādan *ḫūn-ḫʷār* ḳan içdi *muhālest* muḥāldir *engebīn* ʻasel, bāl *der* ẓarfiyyet *kām* damaġında *erḳam* siyāh ḥayye, yılān *mişāl-i ʻomr* ʻömrüñ, cānıñ mişāli *ser* baş *ber* yuḳaru *kerde* eylemiş *şeʻmīst* mumdur *kĭ* ḥarf-i rabṭ *kūte* ḳışa *bāz* giru *mī-bāşed***(200b)**olur *demādem* ān-be-ān, sāʻat-be-sāʻat *veyā* yāḫūd ʻömrüñ mişāli *berfī* ḳara beñzer *gedāzān* ayırıcı *ber* üzere *ser* baş *kūh* daġ *kizū kĭ ez ū* andan *her laḥẓa* her an, her daḳīḳa *cuzʼi* az, ḳalīl *mī-şeved* olur *kem* noḳṣān.

Maḥṣūl-i ebyāt: Taʻmīr-i dünyā ve inşāʼı başḳa dīger sarāya at. Yaʻnī bu dünyā sarāyını dāʼimā taʻmīr ile uġraşursuñ. Baʻżı kere dīger sarāya öteki sarāy āḫiretdir. Zīrā kĭ bu sarāy-ı fānī, o sarāy bāḳīdir. Dünyānıñ esāsı, temeli muḥkem, ḳavī olmazsa anıñ üzerine ne-ḳadar ebniye ḳorsañ yıḳılur, ḫarāb olur. Zīrā kĭ temeli ḳavī degildir. Meşhūr ve maʻrūf olan Ferīdūnuñ pādişāhlıġı başa geldi. Yaʻnī nihāyet buldu, bu dünyā sarāyından gitdi. Ḥażret-i Süleymān ʻaleyhiʼs-selām Cenāb-ı Ḥaḳḳa? ve ʻavdet zamānı geldi, elinde olan ḫātemi gitdi. Yaʻnī o ḫātem sāyesinde ḥükm iderdi. O ḥükmü elinden aldılar. Bu ḳan içici[34] dünyādan vefā isteme, zīrā muḥāldir. Siyāh ḥayyeniñ damaġında ʻasel ve bāl olsun anıñ damaġında āgū zehr olur. ʻÖmr ve ḥayātıñ mişāli başını yuḳaruya ḳaldırmış şemʻ ve mum gibidir. Ān-be-

[34] Metinde ايجيدى şeklinde yazılmıştır. Maʻnā gereği /içici/ olarak yazılmıştır.

ān, sā‘at-be-sā‘at o mum ḳışa ve noḳṣān olur. Veyāḫud ‘ömrüñ miṣāli daġ başında ayırıcı ḳar gibidir kĭ her laḥẓa andan cüz‘i ve ḳalīl şey’ noḳṣān olur. İşte ‘ömrüñ bunlar gibidir. Aman bu ḥayātı beyhūde yere ṣarf itme. Fırṣat elde iken şem‘ bitmeden anıñ żiyāsı sāyesinde bir şey’ gör, müşāhede eyle. Ṣoñra ẓulumāt-ı leyl-i mevt seni görmez, söylemez. İştiḥāz eyler. Ne göreceksiñ bilür-misiñ? Evvelā kendi nefsini göre ve bil kĭ işte (من عرف نفسه نقد عرف ربه) ḥadīṯ-i şerīfi sarāya maẓhar olasıñ. Bundan büyük müşāhede ve ‘irfān olmaz. Herkesiñ sa‘y ve himmet ve ġayreti kendü nefsini görmek ve bilmek içündür ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (461) Ḳāle Mevlānā Celāle’d-dīn :

ای برادر بی نهایت در کهیست

هر کجا می رسی بالله مأیست

Ey birāder bī nihāyet dergehīst

Her kocā mī-resī bi’l-lâh māyist

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ey* ḥarf-i nidā *birāder* ḳardāş *bī-nihāyet* nihāyetsiz**(201a)** *dergehīst* dergāhdır *her kocā* her ḳande *mī-resī* ulaşursuñ *bi’l-lâh* Cenāb-ı Ḥaḳ ile *māyist* berābersiñ.

Maḥṣūl-i beyt: Ey ḳardāş! Cenāb-ı Ḥaḳıñ dergāh-ı ulūhiyyeti nihāyetsiz, intihāsızdır. Her ḳande gider iseñ, nere varır iseñ Cenāb-ı Ḥaḳ seniñle berāberdir. Buña āyet-i kerīme şāhid ve delīldir. (والله معكم اين ما كنتم) āmennā ve ṣaddaḳnā.

Ṣaḥīfe (463) Ḳāle’s-Sa‘dī :

عمری که میرود بهمه حال سعی کن

تا در رضای خالق بیچون بسر بری

‘Omrī kĭ mī-reved beheme ḥāl sa‘y kon

Tā der rıżā-yı ḫālıḳ bī-çun be-ser berī

Me‘ānī-ielfāẓ : *‘Omrī* ḥayāt *kĭ* ḥarf-i rabṭ *mī-reved* gider *beheme ḥāl* her ḥālde *sa‘y* ma‘lūm *kon* eyle *tā* ḥattá *der* ẓarfiyyet *rıżā-yı ḫālıḳ* Cenāb-ı Ḥaḳıñ rıżāsında *bī-çun* neẓīrsiz *be-ser* başa *berī* iletesiñ.

Maḥṣūl-i beyt: ‘Ömr, ḥayāt kĭ beheme ḥāl gider, fenā bulur. Lā-şekk sa‘y eyle. Ḥattá ḫāliḳ-i bī-çün olan Cenāb-ı Rabb ġayretiñ rıżāsını başa ḳadar iletesiñ. Ya‘nī nihāyet-i ‘ömrine ḳadar rıżā-yı ilâhiyyesi taḥṣīlinde olasıñ. Kĭ dünyā ve āḫirette selāmet-i sermediyye nā’il olasıñ.

Ṣaḥīfe (463) Ḳāle’s-Sa‘dī :

پیر بودی و ره ندانستی

تو نه پیری که طفل کتا بی

Pīr buvedī vu reh ne-dānistī

To ne pīrī kĭ ṭıfl kuttābī

Me‘ānī-ielfāẓ :*Pīr* iḫtiyār *buvedī* olduñ *vu reh* yol *ne-dānistī* bilmiyorsuñ *to* sen *ne* degilsiñ *pīrī* iḫtiyār*[kĭ] ṭıfl* çocuḳ *kuttābī* mekteb.

Maḥṣūl-i beyt:Pīr, iḫtiyār olduñ daha rāh-ı şerī‘at ve ṭarīḳi bilmiyorsuñ, bunları henüz taḥṣīl etmemişsiñ. ‘Ömrini hevā-yı nefs ve şeyṭān żāyi‘ ve telef itmiş. Anıñ içün sen pīr, iḫtiyār degilsiñ. Daha mekteb çocuġusuñ.[35]Saña ehl-i ?ṭıfl-ı mekteb derler. Bari birḳaç günlük ‘ömrüñ ḳalmışdır. Bu āḫir ‘ömründe bir ḫatm

[35] Burada جوجقیسک şeklinde yazılmıştır. Ancak okunuş gereği bu şekilde tercih edilmiştir.

olsun itdir kĭ hiç olmazsa mekteb ḫalefesi olasıñ. Ya‘nī elinden geldigi ḳadar ‘ilm u‘irfān taḥṣīline ġayret eyle ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (463) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ :

سپهر بر شده پرویز نیست خون پالا

که ریزه اش سر کسری و تاج پرویزست

Sipihr ber şode pervīz nīst ḫūn pālā

Kĭ rīze'eş ser Kisrāvu tāc pervīzest

Me‘ānī-ielfāẓ :*Sipihr* felek *ber* yuḳaru**(201b)** *şode* olmuş *pervīz* elek, ḳalbur*[nīst] ḫūn* ḳan *pālā* süzücü *kĭ* ḥarf-i rabṭ *rīze* parçaları, /ufaḳ/ *-eş* żamīr, felege rāci‘dir *ser* başı *Kisrā* meşhūr ve ma‘rūf olan Enūrşirvān ‘Acem pādişāhıdır *vu tāc* pādişāhlıḳ tācı *pervīzest* elemiş, ḳalburlamışdır. /Veyāḫud ?yıldızıñ ismidir./

Maḥṣūl-i beyt: Yuḳaru ve bālā olmuş felek, elek ve ḳalburdur, ḳan süzücüdür. Ya‘nī bu felek elek ve ḳalbur olub alır ve ḳalburlar ve ḳanlar /süzer/, döker. Zīrā meşhūr ve ma‘rūf olan Enūrşirvānıñ başını ve tācını parça parça eledi, ḳalburladı. Ve bunuñ gibi nice mülūk-ı ‘Arab ve ‘Acemi böylece elek ve ḳalburundan geçirüb ḳına gibi ṭopraḳ idüb tāc ve taḫtını ve salṭanatıyele ve havāya ṣavurdu. Be hey aḥmaḳ! İnsān buraları tefekkür ve taḥaẓẓür idüb aña göre iş ṭutasıñ. Bārī bu ẓāhir cismini yele ve havāyavirir iseñ bāṭın cismini Ḥaḳḳa vir. Ḥaḳ ile bāḳī ol. Bunuñ ‘ilācını ḥükemā-yı ilâhī olan ehlullâha sū‘āl et. Aña göre tedāvī eyle kĭ sa‘ādet dārīni bulasıñ. Yoḫsa ḫasretü’d-dünyā ve’l-āḫire gidesiñ.

Ṣaḥīfe (463) Ḳāle’s-Sa‘dī :

جهان ای پسر ملك جاوید نیست

ز دنیا وفاداری امید نیست

نه برباد رفتی سحرکاه و شام

سریر سلیمان علیه السلام

بآخر ندیدی که برباد رفت

خنك انکه با دانش و داد رفت

Cihān ey peser mulk cāvīd nīst

Zi dunyā vefādārī umīd nīst

Ne ber-bād reftī seḥer-gāh u şām

Serīr Suleymān ‘aleyhi’s-selām

Be-āḫir ne-dīdī kĭ ber-bād reft

Ḫonek ānkĭ bā-dāniş u dād reft

Me‘ānī-ielfāẓ :*Cihān* dünyā *ey* ḥarf-i nidā *peser* oġul *mulk* ma‘lūm *cāvīd* ebedī, ḳadīm *nīst* yoḳtur *zi dunyā* dünyādan *vefādārī* vefā ṭutmaḳ *umīd*? *nīst* degildir *ne* degil *ber-bād* rūzgār üzerine *reftī gitdi seḥer-gāh* ṣabāḥ vaḳti *u şām* aḥşām vaḳti *serīr* taḫtı *Suleymān ‘aleyhi’s-selām be-āḫir*eñ ṣoñra, nihāyet *ne-dīdī* gör/medin mi ya‘nī gördün/ *kĭ* ḥarf-i rabṭ *ber-bād* rūzgāra *reft gitdi ḫonek* mübārek *ānkĭ* ol kimesne kĭ *bā-dāniş –eş* żamīr, o kimesneye rāci‘ ‘ilmde *u /dād*‘adālet ve inṣāf/ *reft* gitdi.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ey oġul! Dünyā ebedī, bāḳī mülk degildir. Dünyādan vefā **(202a)**ümīdi yoḳdur. Her kim-kĭ dünyādan vefā ümīd ider, andan aḥmaḳ kimesne yoḳdur. Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selāmıñ taḫtı her ṣabāḥ ve aḥşām rūzgār getürirdi. /Görmedin-mi? gördüñ. Lâkin /bu getürmek āḫire, /nihāyete/ geldi. Felek anı ‘āḳıbet-i rūzgāra getürdi ya‘nī bād u hevāya virdi. Hiç gelmemiş, olmamış gibi oldu. Mübārek ve mes‘ūd ol kimesnedir kĭ /‘adālet ve inṣāf ile/ bu dünyādan āḫirete gitdi. İşte odur sulṭān ve Süleymān. Ḥāṣā ṣümme ḥāṣā. Bundan murād Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selāma iḫtirāz degildir. Zīrā Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām sulṭān ve pādişāh dārīni olduġında kimesneniñ şekk ve şübhesi yoḳdur. Lâkin fī zamānına Süleymān ve şey salṭanat ve dārāt ṣāḥiblerine iḫtirāzdır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (464) Ḳāle’l-Ḥāfiẓ :

یوسف عزیزم رفت ای برادر/ان رحمی/

کز غمش عجب دیدم حال پیر کنعان

Yūsuf ‘azīzem reft ey birāderān raḥmī

Kez ġameş ‘aceb dīdem ḥāl pīr-i Ken‘ān

Me‘ānī-ielfāẓ :*Yūsuf* ma‘lūm *‘azīzem* benim ‘azīzim olan Yūsufum *reft gitdi ey birāder/ān* ḳardāşlar *raḥmī* bir raḥmī, merḥamet eyleyiñiz dimekdir/ *kez* kĭ ḥarf-i rabṭ *ez ġameş* ez żamīr, Yūsufa rāci‘dir, anıñ ġamından *‘aceb* ‘acayib, ta‘accub olunur *dīdem* gördüm *ḥāl* aḥvāl, perīşānını *pīr* iḫtiyār *Ken‘ān* memleketiniñ ismidir kĭ Ḥażret-i Yūsufuñ pederi Ḥażret-i Ya‘ḳūb ‘aleyima’s-selāmdır.

Maḥṣūl-i ebyāt:Ey biraderler, ey ḳardeşler! /Benim ‘azīzim olan Yūsuf kendi bir raḥm, merḥamet, şefḳat eyleyiniz. Zīrā anıñ/ ġamından pīr-i Ken‘ān olan Ya‘ḳūb ‘aleyima’s-selāmıñ ḥālini ‘acāyib gördüm.

Ṣaḥīfe (464) Ḳāle’ṣ-Ṣeyh’ul-‘Aṭṭār :

دعوتش فرمود بهر خاص و علم

نعمت خودرا برو کرده تمام

مبعث او سر نکونی بتان

امت او بهترین امتان

بر میان دو کتف خورشید وار

داشته مهر نبوت اشکار

Da‘veteş fermūd beher ḫāṣ u ˇilm

Ni‘met ḫod-rā berū kerde tamām

Meb‘aşū ser nigūnī butān

Ummet-i ū bihterīn ummetān

Ber miyān do ketif ḫūrşīd-vār

Dāşte mihr-i ne-buvet eşkār

Me‘ānī-ielfāẓ :*Da‘veteş –eş* żamīr, ġā’ib ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretlerine rāci‘dir. Anıñ da‘vetine icābetiyle *fermūd* buyurmuşdur Cenāb-ı Ḥaḳ *beher* içün *ḫāṣ u ‘ilm* ḫāṣ u ‘ilm cümlesine dimekdir *ni‘met* ma‘lūm *ḫod-rā* ḥaḳīḳatde *berū* anıñ üzerine *kerde* eylemişdir *tamām* ikmal, mükemmel**(202b)***meb‘aş* gönderilmiş *ū* żamīr, Efendimize rāci‘dir, teşrifleri, *ser* baş *nigūnī* aşağı oldu *butān* bütüñ cem‘idir, bütler *ummet-i* ma‘lūm *ū* żamīr, Efendimize rāci‘ *bihterīn* ziyāde eygüsüdür *ummetān* ummetiñ cem‘īdir, ümmetleriñ *ber miyān* ortasında *do* iki *ketif* omuzları *ḫūrşīd-vār* güneş gibi *dāşte* ṭutdu *mihr-i nubuvvet* nübüvvete maḫṣūṣ olan mihr-i sa‘ādet *eşkār* meydānda, ẓāhirde.

Maḫṣūl-i ebyāt:Ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleriniñ da‘vetini Cenāb-ı Ḥaḳ ḫāṣ ve ?fermān buyurdugu icābet itsünler. Ḥaḳīḳatde Cenāb-ı Ḥaḳ ẓāhir ve bāṭın ni‘metini anda tamām ve ikmāl ṣūretde aña iḥsān itdi. Efendimiziñ dünyāya teşrīflerinde bütler yüz üzerine düşdü. Efendimiziñ ümmeti cümle ümmetlerden ḫayırlı ve ziyāde eygüdür. Nitekim āyet-i kerīme ile ṣābittir. Efendimiziñ iki ketif sa‘ādetleri ortasında güneş gibi mihr-i nübüvvet eşkār olub berḳ ururdu. Bu mihr-i nübüvvete yüz sürmekte Ḥażret-i ‘Ukkāşe raḍıyallâhu anhā Efendimiz Ḥażretlerine müyesser oldu. Ne devlet ne sa‘ādet. Bu ḥikāyeyi ara, bul. Oḳu-da cānına cān baḫş olsun, rūḥuna rūḥ olsun azīzim. Bu ḥikāyeye cānlar, yürekler taḥammül itmez. Amān oḳu, hemen oḳu sulṭānım.

Ṣaḥīfe (465) :

در بیان و در فصاحت کی بود یکسان سخن

کرچه کوینده بود چون حافظ و چون اصمعی

در کلامی ایزد بیچون که دحی منزلت

کی بود تبت یدا مانند یا ارض ابلعی

Der beyān u der feṣāḥat key buved yeksān

Gerçĭ gūyende buved çun Ḥāfiẓ vu çun Aṣma'ī

Der kelāmī īzed bīçon kĭ daḥī menzilet

Key buved tebbet yedā mānend yā arżuble'i

Me'ānī-ielfāẓ :*Der* ẓarfiyyet *beyān* ifade, beyān itmekde *u der* ẓarfiyyet *feṣāḥat* ma'lūm *key* ḳaç *buved* olur *yeksān* bir süḫan, söz, kelām *gerçi* egerçĭ *gūyende* söylenmiş *buved* olur *çun* çünkĭ *Ḥāfiẓ* Ḥāfiẓ-ı Şīrāzī *vu çun* çünkĭ *Aṣma'ī* meşhur şā'ir *der* ẓarfiyyet *kelāmī īzed* Cenāb-ı Ḥaḳıñ kelāmı *bīçon* naẓarsız dimekdir *kĭ* ḥarf-i rabṭ *daḥī* ma'lūm *menzilet* inzal olmuş *key* ḳaç *buved* olur *Tebbet yedā mānend* miṣāli *Ya arż ubla'ī* āyet-i kerimesine.

Maḥṣūl-i ebyāt: Beyānda, feṣāḥatda ḳaç söz ve kelām bir olur. Olmaz elbette. Birbirinden farḳ ve teḥīz olur. Egerçĭ Ḥāfiẓ-ı **(203a)**Şīrāzī ve meşhur şu'arādan Aşma'ī söz söylemişdir. Lâkin men cihetü'l-feṣāḥat ve belāġat birbirinden farḳı vardır. Lâkin bīçon olan Cenāb-ı Ḥaḳıñ kelāmı böyle maḫlūḳuñ kelāmı kĭ degildir, daḥi menzildir. Aṣla ve ḳaṭ'ā aña naẓīr ve emṣāl kelām irāde olunmaz. /Ḳaçan ne vaḳt bir olur?/Feṣāḥat ve belāġatde niyet *Ya arż ubla'ī* āyet-i kerime/leri olmaz. Gerçĭ bunlar āyet-i kerīmedir. Lâkin beyinlerinde çoḳ farḳ vardır./ Çünkĭ *Ya arż ubla'ī* āyetinde ziyāde feṣāḥat ve belāġatda oldugundan kināyedir.

Ṣaḥīfe (465) Ḳāle's-Sa'dī :

سك اصحاب كهف روزی چند

پی نیکان کرفت مردم شد

(79) ṣaḥīfede ẕikr olundugundan oraya mürāca'at oluna.

Ṣaḥīfe (465) Ḳāle Fī El-Meşnevī :

چون تو در قرآن حق بگریختی

با روان انبیا آمیختی

حالهای انبیا **قرآن** هست

ماهیان بحر پاک کبریا

ور بخوانی و نه‌ای قرآن‌پذیر

انبیا و اولیارا دیده گیر

Çun to der Ḳur’ān Ḥaḳ be-giriḫtī

Bā-revan enbiyā āmīḫtī

Hest Ḳur’ān ḥāl-hā-yı enbiya

Māhiyān baḥr-ı pāk kibriyā

Ver be-ḥ ̔ānī vu neh ey Ḳur’ān peẕīr

Enbiyā vu Evliyā rā dīde-gīr

Me‘ānī-ielfāẓ : *Çun* çünkĭ *to* sen *der* ẓarfiyyet *Ḳur’ān* ma‘lūm *Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *be-giriḫtī* ḳaçdıñ ya‘nī Ḳur’ān ṭarafına ḳaçdıñ *bā-revan* rūḥlarıyla *enbiya* ‘aleyhi’s-selām *āmīḫtī* ḳarışdıñ *hest* vardır *Ḳur’ān* ma‘lūm *ḥāl-hā-yı* ḥāliñ cem‘īdir,

aḥvālleri *enbiya* ‘aleyhim es-selām Ḥażerātınıñ *māhiyān* māhīniñ cem‘īdir, balıḳlar *baḥr* deñiz *pāk* ṭāhir *kibriyā* Cenāb-ı Ḥaḳ *ver* eger *be-ḥ῾ānī* oḳuduñ *vu neh* degilsiñ*[ey] Ḳur’ān pez̲īr* ḳabūl edici *Enbiyā vu Evliyā rā* bu z̲evāt şerīfleri *dīde* görmüş *gīr* ṭut.

Maḥṣūl-i ebyāt: Çünkü sen Cenāb-ı Ḥaḳıñ ṭarafına ḳaçdıñ. Aña ṣıġındıñ ve aña ilticā itdiñ, anıñla ‘amel itdiñ. Enbiya‘aleyhi’s-selāmıñ ervaḥlarına ḳarışdıñ. Añlarla berābersiñ. Ḳur’ānda Enbiyā-ı ‘iẓāmḤażerātınıñ aḥvāluşān-ı ‘āliyeleri ve ḳıṣṣa-i seniyeleri vardır kĭ herkes andan ‘ibret alsun içün Enbiyā-ı ‘iẓām Ḥażerātı Cenāb-ı Ḥaḳıñ baḥr-ı tecelliyāt-ı ilâhiyesi balıḳlarıdır. Eger sen Ḳur’ān oḳuduñ lâkin sen Ḳur’ān- pez̲īr olmadıñ ya‘nī yalñız oḳursuñ ‘amel itmezsiñ bunda fa’ide nedir? Güyā Enbiyā ve Evliyā görmüş olduñ ṭut. Īmān itmedikden ṣoñra bu sādegörmediñ. Fā’idesi nedir? Müşrikīn ve küffārda **(203b)**gördü. Ne fā’ide oldu? Hīç. İşte anıñ gibidir. Kur’ān oḳumaḳdan murād emr-i ilâhī ne ise anı icrā itmekdir. Meşelā pādişāh vālīlere fermān irsāl ider, vālīler yalñız o fermānı her gün oḳusuñ içün midir? Yoḫsa bir kere oḳuyub emr-i pādişāhı ne ise anı icrā itsün içündür.

Ṣaḥīfe (466) Ḳāle Fī El-Meşnevī :

ور بکویی با یکی دو الوداع

کل سر جاوز الاثنین شاع

نکته[ای]کان جست نا که از زبان

همچو تیری دان که جست آن از کمان

وا نکردد از ره آن تیر ای پسر

بند باید کرد سیلی را ز سر

Ver be-gūyī bā-yekī do elvedā‘

Koll ser cāviz el-şaniyen şā‘

Nukte-i kān cest nā kĭ ez-zebān

Hemçu tīrī dān kĭ cest ān ez-kemān

Vā ne-kerded ez-reh ān tīr ey peser

Bend bāyed kerd seylī rā zi-ser

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ver* eger *be-gūyī* söyleyesiñ *bā-yekī* biriyle *do* ikiyle *elvedā* ‘vedā‘ et ya‘nī o sözle vedā‘ et, gidiyor demekdir *koll her bir sır* esrār *cāviz* tecāvüz etdi *el-saniyen* iki adāmı yāḫūd iki dudaġı ya‘nī aġzından çıḳdı *şā‘* şüyū‘ buldu *nukte-i* bir nükte *kān kĭ ān* taḳdīrinde, o nükte *cest* ṣıçradı *nā kĭ* ansızıñ *ez-zebān* dilinden *hemçu* gibi *tīrī* oḳ *dān* bil *kĭ* ḥarf-i rabṭ *cest* ṣıçradı *ān* o *ez-kemān* yaydan *vā ne-kerded* gīred, ṭutmaz *ez-reh*y oldan *ān* o *tīr* oḳ *ey peser* ey oġul *bend* baġ ve sedd *bāyed* gerek *kerd* eylemek *seylī* seyl *rā* ṣuyunuz*i-ser* başdan.

Maḫṣūl-i ebyāt: Eger bir veyā iki adama bir şey’ söyleyesiñ o söylediğiñ şey’ ile vedā‘ et kĭ o söz senden gidiyor. Her bir sır ikiyi tecāvüz ider ise şāyi‘ olur, eṭrāfına ṭaġılur. Burada ikiden murād iki dudaḳdan ya‘nī iki dudaġından tecāvüz idüb çıḳarsa artıḳ elvedā‘ söyle kĭ artıḳ gidiyor. Eṭrāfına bir nükteyi añsızıñ dilinden ṣıçradı, oḳ gibi yaydın. Ṣıçradı bil anı kĭ yoldan gerüye ṭönmez ey oġul! Seyl suyunu başından bağlamaḳ gerekdir. Ya‘nī seyli kesmek ister iseñ baş tarafından bağlamaḳ gerekdir. Anıñ gibi esrārı ṭutmaḳ ister iseñ aġzından bağlamalı yoḫsa aġzından çıḳdıḳdan ṣoñra fā‘ide vermez. (سلامت الانسان فی خفظ اللسان) buyurulmuşdur.

Ṣaḥīfe (467) Ḳāle Şeyḫ ʿAṭṭār ḳuddise sirruhu :

خویشتن را خواجهٔ عرصت کفت

(a204)انما انا رحمتهٔ مهدات کفت

Ḫ ̌īşten-rā ḫ ̌āce-i ʿareṣat goft

Ān-māenā raḥmet-i mehdāt goft

Meʿānī-ielfāẓ :*Ḫ ̌īşten-rā* kendüye yaʿnī kendü içün *ḫ ̌āce-i* efendi *ʿareṣat* meydān, ʿareṣātıñ efendisi ṣalla'llâhu ʿaleyhi ve sellem efendimiz ḥażretleri *goft* buyurdu *ān-mā* hemān ancaḳ, *ena* ben *raḥmet-i* Ḥaḳıñ raḥmeti *mehdāt* hidāyet olunmuş bir ẕāt-ı ʿālī ḳadarım deyü *goft* buyurdu ṣaddaḳnā āmennā ve ṣaddaḳnā allâhümmeṣalli ʿalā seyyidinā ve mevlānā Muḥammed uʿalā ileyh u ḥacce u sellīm amīn.

Ṣaḥīfe (467) Ḳāle Ḥażret-i El-Hüdāyī ḳuddise sirruhu :

سرمایهٔ سعادت عالم محمد است

مقصود ازین طینت ادم محمد است

در صورت ادم امد اکرچه مقدما

در معنی پیشوا و مقدم محمد است

کرچه هدایی رسالت مکرمست

محبوب حق محمد و خاتم محمد است

Sermāye-yi sa‘ādet ‘ālem-i Muḥammed est

Maḳṣūd ez-īn ṭıynet Ādem Muḥammed est

Der ṣūret-i ādem āmed egerçĭ muḳaddemā

Der ma‘nī pīşvā u muḳdem Muḥammed est

Gerçĭ Hudāyī risālet mukerremest

Maḥbūb-ı Ḥaḳ Muḥammed u ḫātem Muḥammed est

Me‘ānī-ielfāẓ :*Sermāye-yi* tüccārıñ mālınıñ başı, esāsı *sa‘ādet* ma‘lūm *‘ālem* dünyā *Muḥammed est* ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz Ḥażretleridir *maḳṣūd* murād *ez-īn* bu *ṭıynet* ṭobraḳdan *Ādem* Ḥażret-i Ādemiñ *Muḥammed est* Efendimizdir *der ṣūret* ṣūretde *Ādem* ‘aleyhi’s-selām *āmed* teşrīf buyurdular *egerçĭ muḳaddemā* evvel muḳaddem idi *der ma‘nī* ma‘nevī *pīşvā* öñ *u muḳdem*evvel *Muḥammedest* Efendimizdir *gerçĭ* egerçĭ *Hudāyī* ḳuddise sirruhu *risālet* rüsūluñ *mukerremest* mükerrem ve mufażżaldır *maḥbūb* ma‘lūm *Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳ *Muḥammed* ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimizdir *u ḫātem* āḫir enbiyā *Muḥammed est* Efendimizdir.

Maḥṣūl-i ebyāt:Dünyā ve āḫiret sa‘ādetiniñ sermāyesi ve Ḥażret-i Ādem‘aleyhi’s-selāmın ḫalḳ ve icādından murād ve maḳṣūd ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Efendimizdir. Egerçĭ ṣūret-i Ḥażret-iĀdemmuḳaddemi çekdi. Lâkin ma‘nevī evvel ve muḳaddem Efendimizdir. Egerçĭ Hüdāyī risālet mükerremdir. Lâkin Efendimiz hem risālet tācıyla ve hem maḥbūb-ı Ḥaḳ ve ḫātem-i enbiyā olmaḳlığıyla başḳa şeref ve mükerrem ve mufażżal Cenāb-ı Ḥaḳıñ bir dānesi sevgilüsidir. Ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem.

Ṣaḥīfe (467) Ḳāle Fī El-Meşnevī

اندرین ره می تراش و می خراش

تا دم[ی] اخر دمی فارغ مباش

ای شهان کشتیم ما خصم[ی] برون

ماند خصمی زو بتر در اندرون

کشتن این کار عقل و هوش نیست

شیر باطن سخرهٔ خرکوش نیست

(b204)سهل شیری دانکه صفها بشکند

شیر آنست انکه خود را بشکند

Enderīn reh mī-terāş u mī-ḫerāş

Tā demī āḫir demī fārigˌ me-bāş

Ey şahān koştīm mā ḫışm[ī] birūn

Māned ḫışmī zū beter der enderūn

Koşten īn kār ʻaḳl ū hūş nīst

Şīr-i bāṭın suḫre-yi hergūş nīst

Sehl şīrī dān-kĭ ṣafhā be-şikend

Şīr ānest ān kĭ ḫod-rā be-şikend

Me‘ānī-ielfāẓ :*Enderīn* bunuñ içinde *reh* yol *mī-terāş* yoldulmaḳ *u mī-ḫerāş* ṭırmalanmaḳ *tā* ḥattá *demī* bir nefesini *āḫir* nihāyet *demī* bir nefes *fārig̱* iftirāḳ *me-bāş* olma *ey* ḥarf-i nidā *şahān* şāhıñ cem‘īdir, şāhlar *koştīm* öldürdüñ *mā* biz *ḫışmī* bir ḫışm *birūn* ṭışaruda *māned* ḳaldı *ḫışmī* bir ḫışmı, düşmen *zū* żamīr, *zi ū* taḳdīrindedir, ondan *beter* ziyāde kötü, çetīn *der* ẓarfiyyet *enderūn* içerüde *koşten* öldürmek *īn* bunu *kār* iş *‘aḳl* ma‘lūm *ū hūş* ‘aḳl *nīst* degildir *şīr* arslān *bāṭın* żıdd-ı ẓāhir *suḫre-yi* mesḫere *hergūş* ṭavşan denilen ḥayvān *nīst* degildir *sehl* ḳolay *şīrī* arslānı *dān-kĭ* bil kĭ *ṣafhā* ṣafları *be-şikend* ḳırar *şīr* arslān *ānest* odur *ān kĭ* ol kimesne *ḫod-rā* kendi nefesini *be-şikend* ḳırar.

Maḥṣūl-i ebyāt:Bu yolda yondulmaḳ, ṭırmalanmaḳ gerekdir ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳıñ yolunda (الطرق الى الله بعددانفاس الخلايق) buyurulmuşdur. Ancaḳ bu ṭarīḳden Pīrān-ı ‘iẓām ḥażerātınıñ feṭḥ ve güşād buyurduḳları ṭarīḳat-ı ‘aleyhdir. İşte bu ṭarīḳat-i ‘aleyhiyeye sālik olan kimesneniñ bu yolda nice mücāhedāt şaḳa ile naṣıl kĭ ṭaġdan ḳaba aġacı getürüb anı üstād yontar, budar ve ṭarar da şer şey‘e lāyıḳ ider. İşte anıñ gibi insānı-da insān üstāẕlarıñ öylece terbiye ederiñ. Ḥużūr-u pādişāhiyye getürürler. Burası ma‘lūm oldise ḥattá āḫir nefese ḳadar bir nefesi bu terbiyeden fārig̱ olma. Ey şāhlar! Ṭışaruda olan ḫaşmı, düşmānı bizi öldürdüñ şimdi içerüde bir ḫaşm ve düşmān ḳaldı-kĭ ṭışaruda olan düşmāndan ziyāde beter ve çetīn ve şay‘dır. Bu içerüdeki düşmānı öldürmek her ‘aḳıllı ademiñ ‘aḳlınıñ işi ve kārı degildir. Bātın arslānı ṭavşanıñ mesḫeresi degildir. Bil kĭ ṣafları ḳıran arslān ḳolaydır. Arslān odur kĭ o kimesne kendü nefesini ḳırar. İşte budur içerüdeki düşmen arslānları maymūn gibi terbiye ider. İnsān bundan ‘ācizdir. Yoḳdur ‘ulūm ve ma‘ārifi ḫallāc pamuḳ gibi havaya aṭan ‘aḳl bu nefesi öldürmekden ‘āciz**(205a)** ḳalmışdır. ‘Aḳlıñ işi degildir. Mükerrer kĭ tevfīḳ-i rabbānī yardım ide ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (469) Ḳāle's-Sa'dī :

کر از حق نه توفیق خیری رسد

کی از بنده خیری بغیری رسد

امید است ازا نانکه طاعت کنند

که بی طاعتانرا شفاعت کنند

Ger ez-Ḥaḳ ne-tevfīḳ ḫayrī resed

Kī ez-bende ḫayrī be-ġayrī resed

Umīd est ez-ānān-kĭ ṭa'at konend

Kĭ bī-ṭā'atān-rā şefā'at konend

Me'ānī-ielfāẓ :*Ger* eger *ez-Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳdan *ne* degil *tevfīḳ* ma'lūm *ḫayrī* bir ḫayr żıdd-ı şerr *resed* ulaşa *kī* ḳaçan *ez-bende* köleden *ḫayrī* bir ḫayr *be-ġayrī* başḳaya *resed* ulaşa *umīd est* ümīd vardır *ez-ānān-kĭ* ol kimesnelerden-kĭ *ṭa'at* 'ibādet *konend* iderler *kĭ* zīrā *bī-ṭā'atān-rā* ṭā'atsizlere *şefā'at* ma'lūm *konend* iderler.

Maḥṣūl-i ebyāt: Eger Cenāb-ı Ḥaḳdan tevfīḳ yoḳdur. Bir ḫayr ulaşa, ulaşmaz. Böyle oldığı ḥālde ḳaçan ḳuldan bir ġayri ḳula ḫayr ulaşa, ulaşmaz. Gerek ḫayr ve gerek şerr Ḥaḳın irāde ve dilemesiyle olur. Ṭā'at ve 'ibādet iden kimesnelerden ümīddir kĭ 'ibādet ve ṭā'atsiz olanlara şefā'at ideler. Lâkin bu da yine Cenāb-ı Ḥaḳıñ irāde ve dilemesiyle olur. Anlar ortada vāsıṭa gibidir. Çünkĭ 'ibādet ve sünnet-i ilâhiyye böyledir kĭ bir ḳuluna iḥsān ve 'ināyet yine ḳuluyla ider. Kezâlik

‘itāb ve ‘aẕāb daḫi böyledir. Efendimize īmān itmeyenlere aña ‘āṣī olanlar anıñ içün ‘itāb ve ‘aẕāba, aña īmān idenler na‘īm ve cennet ve cemāle müstaḥaḳ oldular.

Ṣaḥīfe (469) Ḳāle’s-Ḥāfıẓ :

نقش مستوری و مستی نه بدست من و تست

انچه استاد ازل کفت به کن آن کردم

Naḳş-i mestūrī vu mestī ne be-dest-i men u tost

Ānçā ustād-ı ezel goft be-kon ān kerdem

Me‘ānī-ielfāẓ :*Naḳş-i* ma‘lūm *mestūrī* örtülü *vu mestī* mestānelik *ne* degil *be-dest-i men* benim elimde *u tost* ne de seniñ elinde *ānçā* ol nesne *ustād-ı ezel* ya‘nī Cenāb-ı Ḥaḳ *goft* buyurdu *be-kon* eyle, işle deyü *ān* ism-i işāret anı *kerdem* eyledim, işledim.

Maḥṣūl-i ebyāt: Eger mestūrluḳ ve eger mestānelik ya‘nī eger ‘ābidlik eger serḫoşluḳ ne benim elimdedir ne de seniñ elindedir. Ol nesneni üstād-ı ezel olan Cenāb-ı Ḥaḳ buyurdu işle deyü. Ben ancaḳ anı işledim öyledir burası baḥş-i ṭevīldir. Ḫülāṣası ḫayrıñ şerriñ ḫāliḳi Ḥaḳdır. Ḳūl fi‘iliniñ ḫāliḳi degildir. Ḫalḳ ve īcād ancaḳ Ḥaḳıñ olub ancaḳ isti‘dād ve ḳābiliyet**(205b)**seniñdir. Anıñ içün mu‘ẕib veyamun‘im olursuñ.

(الله مثلی الاعلی) tefehhīm içün ber miṣāl-i īrād ideyim. Bir maḥāllede yanar mum olsa ve bir de çalı çırpıdan yanar ateş olsa bir ādem onuñ ikisine bir nefes ursa ya‘nī keskince üfürse mum söner, ateş parlar. O üfüreniñ ḳabaḥati yoḳtur. Ānlarıñ isti‘dād ve ḳābiliyetleri muḳteżasıdır. İşte feyyāż-ı ilâhī feyż ve tecellisinde aşlā buḫl itmez. Dā’imā feyż ve tecellī baḥş ve iḥsān ider. İtdikçe mü’miniñ imānı ve kāfiriñ küfrü ve fāsıḳıñ fısḳı artar, ziyādelenür ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (469) Ḳāle’s-Sa‘dī :

كرت صورت حال بد يا نكوست

نكاريدهٔ دست تقدير اوست

Geret ṣūret-i ḥāl bed yā nikūst

Ne-kārīde-yi dest taḳdīr-i ūst

Me‘ānī-ielfāẓ :*Geret* eger saña *ṣūret-i* ma‘lūm *ḥāl* ma‘lūm *bed* kötü *yā* yāḫūd *nikūst* eygüdür *ne-kārīde-yi* naḳş işlemiş *dest* el *taḳdīr-i ūst* onun taḳdīridir.

Maḥṣūl-i beyt: Eger seniñ ṣūret-i ḥāliñ kötü veya eygüdür cümlesi Cenāb-ı Ḥaḳıñ dest-i taḳdīri naḳş ve işlemesidir. Ya‘nī ẓāhir ve bāṭın cümle aḥvāl-i ṣūret bedden, nikūdan cümlesi Cenāb-ı Ḥaḳıñ ezel-i izālde denilmesi ve taḳdīri ve meşiyyet-i ilâhiyesi muḳteżāsınca keyf ? fā‘il-i muḫtār-ı ḥaḳīḳīdir, işler ve yapar. Çün ve çerā itmege kimsenin ḳuvvet ve ḳudreti yoḳdur. Cümlesi daḫī ḥikmet-i rabbāniye ve maṣlaḥat-ı ilâhiyesi ? dir ḥāṣā kĭ ‘abeṣ degildir.

Ṣaḥīfe (471) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib :

ز بی دردان علاج درد خود جستن بان ماند

كه خاراز پا برون ارد كس با نيش عقربها

Zi bī-derdān ‘ilāc derd ḫod costen be-ān māned

Kĭ ḫār ez-pā birūn āred kes bā nīṣ ‘aḳreb-hā

Me‘ānī-ielfāẓ :*Zi bī-derdān* derdiñ cem‘idir, derdsizlerden *‘ilāc* ma‘lūm *derd* ‘illet, maraż *ḫod* kendüsine *costen* aramak *be-ān* ism-i işāret, aña *māned* benzer *kĭ*

ḥarf-i rabṭ *ḫār* dikeni *ez-pā* ayaġından *birūn* dışaruya *āred* getirür *kes* bir kimesne *bā nīş* ignesiyle *‘aḳreb-hā* ‘aḳrebleriñ.

Maḥṣūl-i beyt: Derdsizlerden kendü derdine ‘ilāc aramaḳ añа beñzer kĭ ayaġuna diken batmış adam ayaġından dikeni ‘aḳreblerin ignesiyle ṭışaruya getirir. İşte buña beñzer hiç diken ‘aḳrebin ignesiyle ṭışaruya gelür mi? Ya‘nī ‘aḳreb ayaġını ṣoḳarsa ne yapacaḳdır.**(206a)** Bīçāre aḥmaḳ! Ya‘nī olmayan ādemden ‘ilāc sū’āl etmek bunuñ gibidir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (471) Ḳāle’l-‘Aṭṭār Ḳuddise sirruhu fī na‘t ibnī’l- muḫtār

خواجهٔ کز هرچه کویم پیش بود

در همه چیزی همه در پیش بود

وصف و در کفت چون آید مرا

چون عرق از شرم خون آید مرا

او فصیح عالم و من لال او

کی توانم داد شرح حال او

وصف او کی لایق این ناکست

واصف او خالق عالم پست

انبیا از وصف تو حیران شده

سر شناسان نیز سرکردان شده

Ḫˇāce-i kez herçĭ gūyem pīş būd

Der heme çīzī heme der pīş būd

Vaṣf-ı ū der goft çun āyed merā

Çun ʻaraḳ ez-şerm ḫūn āyed merā

Ū faṣīḥ ʻālem u men lāl-i ū

Key tevānem dād şerḥ ḥāl-i ū

Vaṣf-ı ū key lāyıḳ īn nākest

Vāṣıf-ı ū ḫāliḳ ʻālem pest

Enbiyā ez-vaṣf-ı to ḥayrān şode

Ser şināsān nīz sergerdān şode

Meʻānī-ielfāẓ :*Ḫˇāce-i* efendimiz *kez kĭ ez* taḳdīrinde *herçĭ* her nesneden *gūyem* söyleyem *pīş* ziyāde *būd* -dır *der* ẓarfiyet *heme* cümle *çīzī* nesneyi *heme* cümle *der* ẓarfiyet *pīş* muḳaddem *būd* -dır *vaṣf-ı* maʻlūm *ū* żamīr, efendimize rāciʻdir *der* ẓarfiyet *goft* söylemek *çun* çünkü *āyed* gelür *merā* baña *çun* gibi *ʻaraḳ* ter *ez-şerm* uṭanmaḳdan *ḫūn* ḳan *āyed* gelür *merā* baña *ū* żamīr, efendimize rāciʻdir *faṣīḥ* maʻlūm *ʻālem* cihān *u men* ben *lāl-i* dilsiz *ū* żamīr, efendimize rāciʻ *key* ḳaçan *tevānem* ḳādirim *dād* vermek *şerḥ-i ḥāl* maʻlūm *ū* żamīr, efendimize rāciʻdir *vaṣf-ı ū* efendimiziñ vaṣfı *key* ḳaçan *lāyıḳ* sezādır *īn* bu *nākest* noḳṣān *vāṣıf-ı* vaṣf edici *ū* żamīr, efendimize rāciʻ *ḫāliḳ* ḫalḳ edici *ʻālem* cihānı *pest* ancaḳ *enbiyā*

‘aleyhimes’selām ḥażerātı *ez-vaṣf-ı* vaṣfdan *to* seniñ *ḥayrān* müteḥayyir *şode* olmuşdur *ser şināsān* esrār ṭanıyıcılar *nīz* daḫi *sergerdān* başı dönmüş *şode* olmuşdur.

Maḥṣūl-i ebyāt: Efendimiz ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ḥażerātlarıdır. Ḥaḳ risāletpenāhlarında her nesneyi söylesem efendimiz andan ziyādedir. Cümle nesnelerden muḳaddemdir. Ya‘nī ḫalḳ ve īcādıñ evvelidir. Andan muḳaddem hiçbir şey ḫalḳ olunmamışdır. ḥadīṣ-i şerīfince efendimiziñ. Çünkü vaṣf ve ṣenālarını söylemek isterim. Uṭandıġından, ḥicābdan ter gibi ḳan gelür baña zīrā efendimiz faṣīḥ-i ‘ālemdir. **(206b)**Ben onuñ dilsiziyim. Ḳaçan ḳādir olurum. Peyġamberimiziñ ḥāl ve şān-ı ‘ālīlerini şerḥ ve beyān itmege efendimiziñ vaṣf ve ṣenāsını söylemek ḳaçan lāyıḳ olur. Bu noḳṣān, ‘āciz, nākes olan ādeme kĭ efendimiziñ vāṣıfı ancaḳ ḫalāḳ-ı ‘ālemdir. Bir ẕāt-ı ‘ālī ḳadar kĭ anı Cenāb-ı Ḥaḳ vaṣf ide. Artıḳ ḳullarınıñ vaṣf itmege yeri yoḳdur. Enbiyā ‘aleyhimes’selām ḥażerātı anıñ vaṣfından ḥayrān oldular. Esrār ṭanıyıcılar daḫi sergerdān oldular. Zīrā maḥcub-ı Ḫüdā olub cümle ??? anıñ içün ḫalḳ ve īcād olmuşdur. (لولاكلولاكلماخلقتالافلاك) buyurulmuşdur.Allâhümme ṣalli ‘alâ seyyidinā ve mevlānā muḥammed ve ‘alâ alihi ve ṣaḥabe ve sellim demeden başḳa vaṣf ve ‘ubūdiyyet yoḳdur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (472) Fi’l-Meşnevī :

سازد اسرافیل روزی ناله را

جان دهد پوسیدهٔصد ساله را

هین که اسرافیل وقتند اولیا

مرده را زیشان حیاتست و نما

Sāzed İsrāfīl rūzī nāle-rā

Cān dehed pūside-i ṣed sāle-rā

Hīn kĭ İsrāfīl vaḳtend-i evliyā

Morde-rā zīşān ḥayātest vu numā

Me‘ānī-ielfāẓ :*Sāzed* düzer *İsrāfīl* ‘aleyhi’s-selām *rūzī* bir gün *nāle-rā* soru *cān* ma‘lūm *dehed* verir *pūside-i* çürümüş *ṣed* yüz *sāle-rā* senelik *hīn* āgāh ol *kĭ İsrāfīl vaḳtend-i evliyā* vaḳtiniñ evliyāsıdır *morde-rā* ölmüşlere *zīşān* anlardan *ḥayātest* ḥayātdır *vu numā* daḫi neşve ve nümā.

Maḥṣūl-i ebyāt:Bir gün olur kĭ İsrāfīl ‘aleyhi’s-selām sözünü düzüp onarır. Yüz senelik çürümüşlere cān verir. Āgāh ol İsrāfīl her vaḳtiñ evliyāsıdır. Zīrā evliyā-yı kirām Ḥażerātı ölmüşlere ḥayāt ve neşve vü nümā baḫş ider. Belkĭ ölmüş ḳalbleri iḥyā ider. Aṣıl maḳṣūd da budur.

Ṣaḥīfe (472) Fi’l-Meşnevī :

ذكر حق كن بانك غولانرا بسوز

چشم نركس را ازين كر كس بدوز

Ẕikr-iḤaḳ kon bāng ġūlān-rā be-sūz

Çeşm-i nergis rā ezīn kerkes be-dūz

(125) ṣaḥīfede şerḥ u beyān olunduġundan oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (473) Fi’l-Meşnevī :

كر بپرانيم تير آن نه زمانست

ما كمان و تير اندازش خداست

این نه جبر این معنیٰ جباریست

ذکر جباری برای زاریست

ٔ ما شد دلیل اضطرارزاری

خجلتما شد دلیل اختیار **(207a)**

Ger be-perrānīm tīr ān ne zi māst

Mā kemān u tīr endāzeş Ḫudāst

Īn ne cebr īn ma'ni-i Cebbārīst

Ẕikr-i Cebbārī berāy-ı zārīst

Zārī-i mā şod delīl-iıżṭirār

Ḫaclet-i mā şod delīl-i iḫtiyār

Me'ānī-ielfāẓ :*Ger* eger *be-perrānīm* ben uçurayım ya'nī atayım *tīr* oḳ *ān* ism-i işāret o, atmaḳ *ne zi māst* bizden degildir *mā* biz *kemān* yay *u tīr* oḳ *endāzeş* – *eş* żamīr, oḳa rāci'dir, oḳ atan *Ḫudāst* Cenāb-ı Ḥaḳdır *īn* bu *ne* degil *cebr* ma'lūm meẕheb-i cebriyye *īn* bu *ma'ni-i Cebbārīst* Cebbārlıḳ ma'nāsıdır *ẕikr-i* beyān *Cebbārī* Cebārlıġı *berāy-ı* içün *zārīst* inilemek *zārī-i mā* bizim inilemeḳ, sızlanmaḳlığımız *şod* oldı *delīl* ma'lūm *ıżṭirār mużṭarr* olduġumuza *ḫaclet-i mā* bizim ḥicāb ve maḥcūbiyetimiz *şod* oldı *delīl* ma'lūm *iḫtiyār* muḫtār olduġumuza.

Maḥṣūl-i ebyāt: Eger ben oḳ atayım, o bizden degildir. Zīrā ḳul fi'liniñ ḫāliḳi degildir. Biz yay gibiyiz, oḳ atan Cenāb-ı Ḥaḳdır. Ya'nī ara yerde vāsıṭayız. Bizimle oḳı atdı, dimekdir. Āyet-i kerīme de buña delīldir. (و ما رمیت اذ رمیت و لکن الله رمی) Bu

söz meẕheb-i Cebriye degildir. Bu söz Cebbārlıḳıñ ma‘nāsıdır. Cebbārlığı ẕikr u beyān bizim inilemeḳ, sızlanmaḳlığımızdır. Bizim inilemeḳ, sızlanmaḳlığımız bizim mużṭarr olduġumuza delīldir. Bizim ḥicāb ve maḥcūbiyetimiz muḫtār olduġumuza delīldir. Bir kimesne ne zamān mużṭarr ḳalursa elbette āh enīn ider. Iżṭırābdan ḫalāṣ olmaḳ içün maḥcūbiyetde muḫtār olduġumuzundur. Ya‘nī sen derseñ-kĭ filān ādemiñ yanına gidecegim lâkin ḥicāb ediyorum, dimek olur kĭ oraya gitmege iḫtiyārıñ elindedir, evet öyledir. İşte anıñ içün muḫtārsın. Ya‘nī irāde-i cuz’iyye eliñde olduġundan hem-de mes’ūlsüñ ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (476) Ḳāle’ṣ-Ṣā’ib :

در سر هر خام طینت نشئهٔ منصور نیست

هر سفالی را صدای کاسهٔفغفور نیست

Der-ser-i her ḫām- ṭıynet neş’e-i Manṣūr nīst

Her sifālī-rā ṣadā-yı kāse-i Faġfūr nīst

(174) ṣaḥīfede ẕikr olunduġundan oraya mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (476):

هر که کند بخود کند

کر همه نیك و بد کند

Her kĭ koned be-ḫod koned

Ger heme nīk u bed koned

Me‘ānī-ielfāẕ :*Her kĭ* her kimesne *koned* ider*be-ḫod*kendüne *koned*ider *ger*eger *heme*cümle *nīk*eygü *u bed*kötü *koned*ider.

Maḥṣūl-i beyt: Her kim-kĭ ne eder ise kendüne ider. Cümle eygü ve kötüden ne ider ise bilsün-kĭ kendüsine ediyor. Bunuñ ḥaḳḳında çoḳ āyāt ve eḥādīṣ-i [36]**(207b)**ṣerīfe vardır. Cümleniñ ma‘lūmudur. Herkes ider kendüye yine kendü kendüye. Āyīneniñ ḳarşusunda durur da kendüyü müşāhede iden kimesne anı başḳa ẓannidüb anı telef itmege sa‘y u ġayret iden ādem gibidir.

Ṣaḥīfe (477) Ḳāle’s-Sa‘dī :

بدی را بدی سهل باشد جزا

اکر مردی احسن الی من اساء

Bedī-rā bedī sehl bāşed cezā

Eger merdī aḥsin ilá men esā

(361) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur mürāca‘at oluna.

Ṣaḥīfe (478) Ḳāle’s-Sa‘dī :

نمی تا زد این نفس سرکش چنان

که عقلش تواند کرفتن عنان

که با نفس و شیتان بر اید بزور

مصاف پلنکان نیاید ز مور

[36]ḥevādiş-i şerīfe şeklinde yazılmıştır.

Nemī-tāzed īn nefs-i serkeş çunān

Kĭ ʻaḳleş tevāned giriften ʻinān

Kĭ bā-nefs u şeyṭān ber āyed be-zūr

Meṣāf-i pelengān ne-yāyed zi-mūr

(111) ṣaḥīfede ẕikr olunduġundan mürācaʻat oluna.

Ṣaḥīfe (478) :

هر کسی آن درود عاقبت کار که کشت

Her kesī ān direved ʻāḳıbet-i kār kĭ kişt

(427) ṣaḥīfede ẕikr olunmuşdur mürācaʻat.

Ṣaḥīfe (480) Ḳāle'l-Mollā El-Cāmī :

ای کمند بدن چو طفل صغیر

مانده در دست خواب غفلت اسیر

پیش از ان کت اجل کند بیدار

گر نمردي ز خواب سر بردار

Ey kemend-i beden çu ṭıfl-ı ṣaġīr

Mānde der-dest ḫˇāb-ı ġaflet esīr

Pīş ez-ān ket ecel koned bī-dār

Ger ne-mordī zi-ḫˇāb ser ber-dār

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ey* ḥarf-i nidā *kemend-i* bağ *beden* vücūd, cesed *çu* gibi *ṭıfl-ı* çocuḳ *ṣaġīr* ufaḳ *mānde* ḳalmaḳ *der* ẓarfiyyet *dest*el *ḫˇāb-ı* uyḳu *ġaflet* ma‘lūm *esīr* ma‘lūm *pīş* muḳaddem *ez-ān* ism-i işāret *ket kĭ –et* taḳdīrindedir, kĭ seni *ecel* ma‘lūm *koned* ider *bīdār* uyanıḳ *ger* eger *ne-mordī* ölmeden *zi-ḫˇāb* uyḳudan *ser* başını *ber* yuḳaru *dār* ṭut.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ey ufaḳ çocuḳ gibi beden, cesed kemendi, bağı olan insān ya‘nī çocuḳlar dā’imā kendü vücūd ve nefsleriñ şehvet ve hevāsına tābi‘ olduġu gibi sen anıñ gibi şehvet, hevā ve nefsine tābi‘ olmuşsuñ. Ġaflet uyḳusu elinde esīr ḳalmışsıñ. Ondan muḳaddem uyan-kĭ ecel seni uyandırır. Eger şimdi ölmediñ ya başını uyḳudan ḳaldır ne olursuñ daha ölmediñ ölmeden öl sen. Kendü iḫtiyārıñla uyan ṣoñra ecel seni uyandırır lâkin ol zamān uyanmaḳ fā’ide virmez. Zīrā saña yol tedāriki içün mühlet virmez. Bir kere kervān ḳapuya geldi-mi hemān ḫażır, āmāde ol. Ölme daha baḳmaz çal yaḳa alub götürür yol ba‘īd **(208a)**ü ṣa‘b ve azıḳ yoḳ yazıḳ çoḳ. Ne olur ḥāliñ Ḫüdā bilür ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (480):

هرکسی از همت والای خویش

سود برد در خوری کالای خویش

Her kesī ez-himmet-ivālā-yı ḫ ̆īş

Sūd bored der-ḫūrī kālā-yı ḫ ̆īş

Me‘ānī-ielfāẓ :*Her kesī*her kimesne *ez-himmet-i*ma‘lūm *vālā-yı* ‘uluv, ‘ālī*ḫ ̆īş* kendü *sūd*fā’ide *bored*iletür *der* żarfiyyet *ḫūrī* lāyıḳ ve sezā *kālā-yı* ḳumaş*ḫ ̆īş* kendü

Maḥṣūl-i beyt: Her kimesne kĭ kendü ‘ulüvv-i himmetinden bir fā’ide iletür, kendüne lāyıḳ u sezā olan ḳumāş ve metā‘dan insān olana lāyıḳ olan budur. Nitekim sen dünyāda eygü, güzel şeyleri kendüne almaḳ istersiñ āḫiret-de böyledir. Orada ne güzel eygü şeyler vardır. Hem dünyā emti‘asına ḳıyās ḳabūl itmez;bahāsı da ehvendir, ucuzdur. Lâkin aḳçesi peşin olacakdır. Daḫi metā‘ı müşāhede itmeden aḳçesini edā ideceksiñ. İşte o da emr-i ilâhiyeye iṭā‘at ve inḳıyāddan ‘ibāretdir. Lâkin metā‘ıñ ḥüsn ü leṭāfeti kelāmu’llâh ile ṣābitdir. Īmān itmezseñ kāfir olursuñ. Ḥele āḫireti inkār idenler bilmem ne olurlar. Kāfir olurlar. Yoḳ yoḳ daha eşed, fenādır.

Ṣaḥīfe (486) Ḳāle’s-Sa‘dī :

پس برده بیند عملهای بد

هم او پرده پوشد بالای خود

Pes-iperde bīned ‘amelhā-yı bed

Hem ū perde pūşed be-ālā-yı ḫ ̆ed

Me‘ānī-ielfāẓ :*Pes-i* arḳa *perde* ma‘lūm *bīned* /görür/ *‘amelhā-yı* ‘ameliñ cem‘idir, ‘ameller, işler *bed* kötü *hem* daḫi *ū* żamīr, perdeye rāci‘dir *perde* ma‘lūm *pūşed* örter *be-ālā-yı*/ni‘met ve ‘aṭiyyesinden/*ḫ ̆ed* kendü.

Maḥṣūl-i beyt: Perde arḳasından /görür/ kötü ‘ameller ve işler hem o perde ör/ter/. /Perde çeker/ , perdesidir. Kendü /ni‘met ü ‘aṭiyye ve luṭfundan/ hem o perde örter kendünüñ kemāl-i luṭf ü kerem u iḥsānından.

Ṣaḥīfe (486) :

سعد یا حب وطن کرچه حدیث است صحیح

نتوان مرد ده بسختی که من اینجا**(b208)** زادم

Sa‘diyā ḥubb-i vaṭan gerçĭ ḥadīṣ est ṣaḥīḥ

Ne-tevān mord be-seḫtī kĭ men īncā zādem

Me‘ānī-ielfāẓ :*Sa‘diyā* Ey Şeyḫ Sa‘dī *ḥubb-i* muḥabbet *vaṭan* ma‘lūm *gerçĭ* egerçĭ *ḥadīṣ est* ḥadīṣ-i şerīfdir *ṣaḥīḥ* lā-şekk *ne-tevān* ḳādir olamaz *mord* /ölmek,fevt olmak/ *be-seḫtī* ḳatılığıyla, çetinligiyle *kĭ* zīrā *men* ben *īn cā* o yerde *zādem* /ṭoġmuşum, dünyāda gelmişim deyü./

Maḥṣūl-i beyt:Ey Şeyḫ Sa‘dī vaṭana muḥabbet itmek ḥaḳḳında gerçĭ ḥadīṣ-i ṣaḥīḥ vārid olmuşdur. Lâkin çetin ve ḳatılığıyla /murd olmaġa ölmege/ ḳādir olamaz kĭ ben o yerde /ṭoġmuşum dünyāda gelmişim deyü ya‘nī böyle çetin ve seḫt olan maḥal benim vaṭanım diyerek çetinligiyle ḳatılığıyla ölmege ḳādir olamam, dimekdir. Lā büd hicret lāzımdır./

Ṣaḥīfe (486) Ḳāle’l-Ḥāfıẓ:

کاروان رفت و تو در خواب و بیابان در پیش

وه که بس بیخبر از این همه بانك جرسی

بال بگشای و صفیر از شجر طوبی زن

حیف باشد چو تو مرغی که اسیر قفسی

تا چو مجمر نفسی دامن جانان گیرم

دل نهادیم بر اتش ز پی خوش نفسی

چند پوید بهوای تو بهر سو حافظ

یسر الله طریقا بك یا ملتمسی

Kārvān reft u to der-ḫ ̌āb u beyābān der-pīş

Veh kĭ bes bī-ḫaber ez-īn heme bāng-i ceresī

Bāl bugşāy u ṣafīr ez-şecer-i ṭūbā zen

Ḥayf bāşed çu to morġī kĭ esīr-i ḳafesī

Tā çu micmer nefesī dāmen-i cānān gīrem

Dil nihādīm ber āteş zi pey-i ḫoş nefesī

Çend pūyed be-hevā-yı to beher sū Ḥāfıẓ

Yessere'llâhu ṭarīḳā bike yā multemesī

Me'ānī-ielfāẓ :*Kārvān* ma'lūm *reft* gitdi*u to* sen *der-/ḫ ̌āb* uyḳudan *u beyābān* ṣaḥrādır *der-pīş* öñde / *veh* /ḥayf/, yazıḳ *kĭ* zīrā *bes* çoḳ *bī-ḫaber* ḫabersiz */ez-īn heme* bu cümleden *bāng-i* ṣadā, ṣavt / *ceresī* kārvānlarıñ ḥayvānları boġazında olan çanlar *bāl* ḳanād *bugşāy* aç *u ṣafīr* ḳuş ṣadāsı, ıslıḳ *ez-şecer* aġaçdan *ṭūbā* ma'lūm *zen* ur *ḥayf* yazıḳ *bāşed* ola *çu* gibi *to* sen *morġī* bir ḳuş *kĭ* ḥarf-i rabṭ *esīr-i*

ḳafesī ḳuş ḳafesiniñ esīrisiñ *tā* ḥattá *çu* gibi *micmer* buḫūrdanlıḳ *nefesī* bir nefes *dāmen-i* etek *cānān* ma‘lūm *gīrem* ṭutayım *dil* göñül *nihādīm*/ ḳoydum/ *ber* üzere *āteş* ma‘lūm *zi pey* içün *ḫoş* güzel *nefesī* ma‘lūm /rāyiḥa içün/*çend* niçe *pūyed /ile/* ḳoşar *be-hevā-yı* ma‘lūm *to* sen *beher sū* her ṭaraf *Ḥāfiẓ* ey Ḥāfıẓ-ı Şīrāzī *yessere’llâhu* Cenāb-ı Ḥaḳ müyesser eylesiñ *ṭarīḳa* bir ṭarīḳ *bek* saña *yā multemesī* ey benim mültemesim, maṭlūbum.

Maḥṣūl-i ebyāt: Kārvān gitdi ve sen /ḫ˘ābdasıñ beyābān öñüñdedir. Ve āh kĭ/ yazıḳ, ḥayf kĭ**(209a)** çoḳ bī-ḫabersiñ. Bu ḳadar çanlarıñ ṣadāsı ve ġulġulesinden ya‘nī kārvān-ı ‘ömrüñ çan çalaraḳ gitdi. Sen henüz ġaflet uyḳusundasıñ yazıḳ! Ḥayf saña kĭ bu ḳadar enbiyā ve evliyā ve pādişāhlar dünyādan gitdiler seniñ ḫaberiñ yoḳdur. Eger ḫaberim vardır der iseñ ḫaber-dār olan ādem böyle olmaz. Tedārik üzere bulunur. Ḳanad aç, /pervāz eyle/. Şecer-i ṭūbādan ışlıḳ ur. Ḥayf olur seniñ gibi bir ḳuşa kĭ ḳafes-i tende esīr olmuşsuñ. (و لقد كرمنا) tācıyla mükerrem bir ḳuşsuñ. Maḳām-ı ‘aşḳa teraḳḳī bulmaḳ bāl-i himmetiñ güşād idüb (عند مليك مقتدر) şecere-i ṭūbāsında (لا اعبد ربا لم اره) ṣafīrini ur. Ḥayf olur bu vücūd ḳafesinde esīr olur. Bīñ senelik ḳarġalar ile ḥaşr olursuñ. Ḥattá buḫūrdānlıḳ gibi bir nefes cānānıñ etegini ṭutam /ḫoş nefeslikden ya‘nī rāyiḥa-ı ṭayyibeden ötürü/ āteş üzerine /göñül/ ḳoydum. Güzel ve ḫoş /rāyiḥa/ içün ya‘nī cānānıñ güzel ve ḫoş nefesi içün /göñlü/ āteş-i /‘aşḳ/ üzerinde yaḳub kül etdi. Bu yaḳmada ‘ūd aġacı gibi cānānıñ güzel ve ḫoş dimāġımı mu‘aṭṭar eylesün içün nice bir muḥabbet ile her ṭarafa ḳoşarsıñ. Ḥāfıẓ Allâh saña bir ṭarīḳ müyesser eylesün. Ey benim maṭlūbum! Ya‘nī (ونحنأقربإليهمنحبلالوريد) āyet-i kerīmesince bize bizden yaḳın olan maḥbūb bu Ḥāfıẓ seniñ muḥabbetiñle her cānibe nice bir ḳoşar ve nice bir uzaḳ arar. Ey benim maṭlūb u maḳṣūdum olan Ḥaḳ! Kendüye vuṣlatına āsānlk eyle bize bir ṭarīḳ müyesser eyle kĭ o da ṭarīḳ-i ‘aşḳdır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (487) Fi’l-Meşnevī :

پنج وقت آمد نماز رهنمون

عاشقانرا فی صلاة دائمون

نیست زر غبا وظیفهٔ ماهیان

زانکه بی‌دریا ندارد انس و جان

هیچ کس با خویش زر غبا نمود

هیچ کس با خود به نوبت یار بود

در دل عاشق به جز معشوق نیست

در میانشان فارق و فاروق نیست

Penç vaḳt āmed namāz-i reh-numūn

ʻĀşıḳān-rā fī ṣalāt[in] dā'imūn

Nīst zur ġubb[en] vaẓīfe māhiyān

Zānkĭ bī-deryā ne-dāred ins u cān

Hīç kes bā-ḫ˘īş zur ġubb[en] numūd

Hīç kes bā-ḫod be-nevbet yār būd

Der dil-i ʻāşıḳ be-coz maʻşūḳ nīst

Der miyān-şān fāriḳ u fārūḳ nīst

Meʻānī-ielfāẓ :*Penç* beş, ḫams *vaḳt* maʻlūm *āmed* geldi *namāz* maʻlūm *reh-numūn* yol göster/ici/ *ʻāşıḳā/n-rā* ʻāşıḳlara/ *fī ṣalāt[in] dā'imūn* ṣalāt-ı**(209b)**

dā’imededür *nīst* yoḳdur *zur ġubb*^{en} ḥadīṯ-i şerīfi mūcibince geç ziyāret et-kĭ muḥabbet ziyāde olsun *vaẓīfe-i* ma‘lūm *māhiyān* balıḳlarıñ *zānkĭ* ol sebebden kĭ *bī-deryā* deryāsız *ne-dāred* ṭutmaz *ins* muḥabbet *u cān* daḫi rūḥ *hīç kes* hīç kimesne *bā-ḫīş* kendüsüyle *zur ġubb*^{en} ḥadīṯ-i şerīfi *numūd* göstermiş *hīç kes* hīç kimesne *bā-ḫod* kendüsüyle *be-nevbet-i* nevbet ile *yār* dost *būd* olur *der* ẓarfiyet *dil-i* göñül [*‘āşıḳ*][37] *‘āciz* ma‘lūm *be-coz* gayri *ma‘şūḳ* ma‘lūm *nīst* yoḳdur *der mīyān* ortalarında *–şān* onlarıñ *fāriḳ* farḳ edici *u fārūḳ* farḳ olunmuş *nīst* yoḳdur.

Maḥṣūl-i ebyāt: /Reh-nümūn olan kimseleriñ/ namāzı /beş vaḳt/ geldi. Ya‘nī mü’minīn içün beş vaḳt namāz vardır. Lâkin Cenāb-ı Ḥaḳıñ ‘āşıḳları dā’imā namāzdadır. Ṣalāt-ı dā’imūn dimek insān naṣıl namāzda iken ḥużūr-ı Ḥaḳda ṭurur ise işte ‘āşıḳlar dā’imā namāzda gibi ḥużūrdadır. Balıḳlarıñ vaẓīfesi degil. Geç ziyāret ediñ, ḥadīṯ-i şerīfi ya‘nī anlar ḥaḳḳında degildir. Ol sebebden kĭ balıḳlar deryāsız ünsiyet ve cān ṭutmazlar. Balıḳ deñizden çıḳsa ölür. İşte anıñ gibi Cenāb-ı Ḥaḳıñ muḥabbet-i ilâhiyyesi deñiziñ balıḳları olan enbiyā-yı ‘iẓām ve evliyā-yı kirām ḥażerātı degildir kĭ deryā-yı muḥabbete geç geç gelüb ziyāret ediñ dimek. Hiçbir kimesne kendüsüyle geç geç ziyāret itmegi göstermiş mi? Ya‘nī olur mu bu? Ben beni geç ziyāret ideyim, sen kendüni her ān ve sā‘at ziyāret idersiñ. Hiç kimesne kendüsüyle nevbet ile dostluḳ etmiş mi? Kişi dā’imā kendüsüyle muḥabbetiyledir. /‘Āşıḳ /olan göñülde ma‘şūḳdan başḳa bir şey yoḳdur. Onlarıñ miyānında fārūḳ mefrūḳ yoḳdur ya‘nī bu seniñ bu benim denilmez. Her ne kĭ ‘āşıḳıñ var ise cümlesi ma‘şūḳunuñdur. Daḫi ma‘şūḳunuñ nesi var ise ‘āşıḳındır ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (487) :

هست نرمی افت جان سمور

وز درشتی میبرد جان خارپشت

[37] Müellif beyit kısmında ‘āciz kelimesinin üstünü çizerek ‘āşıḳ kelimesini kullanmıştır. Ancak Me‘ānī-i elfāẓ kısmında tekrar ‘āciz şeklinde yazmış ve ‘āşıḳ kelimesine yer vermemiştir.

Hest nermī āfet-i cān-ı samūr

Vez doroştī mī-bored cān ẖār-poşt

Me‘ānī-ielfāẓ :*Hest* vardır *nermī* yumuşaḳlıḳ *āfet-i* ma‘lūm *cān-ı samūr* samūr kürk ṣāḥibi olan ḥayvān, cānāver *vez doroştī* çetinlikden *mī-bored* iletür *cān* ma‘lūm *ẖār-poşt* kirpi denilen ḥayvān.

Maḥṣūl-i beyt: Yumuşaḳlıḳ samūr denilen**(210a)** ḥayvānıñ, cānāveriñ cānına āfetdir. Ya‘nī āfet vardır, ẓannım o ḥayvān yumuşaḳlıḳ ile elde ediyor imiş. Çetinlikden, zorluḳdan kirpiniñ cānı iletür. Ya‘nī zaḥmet ve meşaḳḳat ile cānı elde olur. Anıñ da dikenlerinden ele avuca ṣıġmaz dimekdir.

Ṣaḥīfe (487) :

هر انکه سر تاج دارد

باید که دل از سر بر دارد

Her ān-kĭ ser tāc dāred

Bāyed kĭ dil ez-ser ber dāred

Me‘ānī-ielfāẓ :*Her ān-kĭ* her ol kimesne kĭ *ser*/ burada meyl ve ḫˇāhiş ma‘nāsınadır/ *tāc* ma‘lūm *dāred* ṭutar *bāyed kĭ* gerekdir kĭ *dil* göñül *ez-ser*/başdan/ *ber* yuḳarı *dāred* ṭutar.

Maḥṣūl-i beyt: Her kimesne kĭ tāc /meyl ve heves/ ṭutar. Ya‘nī pādişā/h olmaġa meyl ve heves ider./ Gerekdir kĭ /göñlü başdan yuḳarı ṭutar/ ya‘nī herkesiñ göñlüne ri‘āyet ve işlerini muḥāfaẓa itmeli. Çünkĭ pādişāh ve çoban ve re‘āyā ḳoyun gibidir. (کلکم راع و کلکم مسوٗل عن رعیته) ḥadīṯ-i şerīfi mefhūmunca pādişāhlar mes’ūldür ra‘iyetden ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (487) :

هر انكه پای نهد در نكار خانهٔ ملك

يقين كه مال و سر و هر چه هست در بازد

Her ān-kĭ pāy nehed der nigār-ḫāne-i mulk

Yaḳīn kĭ māl u ser u her çĭ hest der bāzed

Me‘ānī-ielfāẓ :*Her ān-kĭ* her ol kimesne kĭ *pāy* ayaḳ *nehed* ḳor *der* ẓarfiyet *nigār* naḳışı *ḫāne-i mulk* mülk ḫānesiniñ naḳşına ya‘nī pādişāh olur dimekdir *yaḳīn kĭ* ya‘nī yaḳīn bil-kĭ *māl* ma‘lūm *u ser* baş *u her çĭ* her nesne *hest* vardır *der* ẓarfiyet *bāzed* oynadır ya‘nī o yolda fedā ve terk itmekdir.

Maḥṣūl-i beyt: Her ol kimesne kĭ pādişāhlıḳ nigārına ve mülk ḫānesine ayaḳ ḳodu, pādişāh oldı o kimesne yaḳīn bilsiñ-kĭ mālı ve başı ve her nesnesi vardır. O yolda oynadır, terk ve fedā ider. Fā’ide-i şāhlıḳ böyledir ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (487) Ve min kelimātu’s-Sa‘dī :

در قژاكند مرد بايد بود

بر مخنت سلاح جنك چه سود

Der ḳejākend merd bāyed būd

Ber muḫanneṣ silāḥ-ı ceng çĭ sūd

Me‘ānī-ielfāẓ :*Der* ẓarfiyet *ḳejākend* muḥārebede iksā’ olunan zırḥ, dır‘ *merd* insān *bāyed* gerek *būd* ola *ber* üzerine *muḫanneṣ* ḳorḳaḳ *silāḥ-ı ceng* ma‘lūm *çı̆* ne *sūd* fā’ide hīç dimekdir.

Maḥṣūl-i beyt: Muḥārebelerde iksā’ olunan zırḥ içün merd ve insān gerekdir kı̆ anı giyüb meydāna çıḳsun. Muḫannet ḳorḳaḳ **(210b)**ādemiñ üzerine ceng ve muḥārebe esliḥası ne fā’ide ider, hīç! Belkı̆ mażarratı olur kı̆ öyle ḳālib ḳıyāfet yerinde olub kendü muḫannet, ḳorḳaḳ olmaġla bir orduyı bozar ve fesāda verir. Cevher gerekdir göñülde ḳālib ḳıyāfet istemez, sulṭānım. O cevhere cevher-i īmān derler. Cenāb-ı Ḥaḳdan ḫavf u ḫaşyet ider. Başḳa kimesneden ḫavf u ḫaşyet itmez. İşte budur şecī‘ ma‘nāsı ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (489) Ḳāle’s-Sa‘dī :

در آن روز کز فعل پرسند و قول

اولوالعزم را تن بلرزد ز هول

بجایی که وحشت خورد انبیا

تو عذر کنه را چه داری بیا

Der ān rūz kez fi‘l porsend u ḳavl

Ulū’l-‘azm rā ten be-lerzed zi hevl

Be-cāyī kı̆ vaḥşet ḫored enbiyā

To ‘oẕr-i goneh rā çı̆ dārī biyā

(374) ṣaḥīfede ẕikr olduġundan oraya mürāca‘at.

Ṣaḥīfe (489) :

ای که بی حد کناه کر دستی

می نترسی ازان فعال شنیع

تو به کن تا رضای حق یابی

که به از توبه نیست هیچ شفیع

Ey kĭ bī-ḥad gunāh kerdestī

Mī ne-tersī ez-ān fi‘āl-i şenī‘

Tovbe kon tā rıżā-yıḤaḳ yābī

Kĭ bih ez-tovbe nīst hīç şefī‘

Me‘ānī-ielfāẓ :*Ey* ḥarf-i nidā *kĭ* kimesne *bī-ḥad* nihāyetsiz *gunāh* ma‘lūm *kerdestī* eylemişsiñ *mī ne-tersī* ḳor[ḳ]mazsıñ *ez-ān* ism-i işāret *fi‘āl* fi‘liñ cem‘idir, fi‘ller, işler *şenī‘* ḳabīḥ, kötü *tovbe* Cenāb-ı Ḥaḳḳa rucū‘ ve istiġfār itmek *kon* eyle *tā* ḥattá *rıżā-yı Ḥaḳ* Cenāb-ı Ḥaḳıñ rıżāsını *yābī* bulasıñ *kĭ* zīrā *bih* eygü *ez-tovbe* tövbeden *nīst* yoḳdur *hīç şefī‘* aṣlā şefā‘at edici.

Maḥṣūl-i ebyāt: Ey kimesne kĭ nihāyetsiz günāh eylemişsiñ. O ḳabīḥ ve kötü işlerden ḳor[ḳ]mazsıñ. Māşāallâh naẓar-ı aṣābiyet itmesun bu cesāret ve şecā‘atiñe.Ey aḥmaḳ, ā bīçāre tövbe eyle, tövbe!Ḥattá Cenāb-ı Ḥaḳıñ rıżāsını bulasıñ. Yoḫsa ġażabı senin içün ḥāżırlanmışdır. Zīrā tövbeden eygü hīç şefā‘atci yoḳdur.

Āmennā ve ṣaddaḳnā. Lâkin dilde istiġfār, göñülde niyet ve ma‘ṣiyet olmaḳdır. Ya‘nī lisān ile istiġfār idersiñ göñlünde kerḫāneye meyḫāneye gitmek ārzū idersiñ. Böyle olur ise o istiġfār ve tövbeden hīçbir fā’ide yoḳdur. Mażarrat-ı küllīsi vardır. Tefekkür ider iseñ o mażarrat-da ne olduġunıbilür. Sen-kĭ ḥāṣā Cenāb-ı Ḥaḳḳa kiẕb söylemek gibi olur ‘azīzim.

Ṣaḥīfe (490) :

نا كهان بانك در سراى افتاد

كه فلانرا**(a211)**محل و عده رسيد

دوستان آمدند تالب كور

قدمى چند و باز پس كردند

وين كزو دسترس نميدارى

مال و ملك و قباله برده كليده

وين كه پيوسته با تو خواهد بود

عمل تست و نفس پاك و بلد

نيك در ياب و بد مكن زنهار

كه بد و نيك باز خواهى ديد

Nāgihān bāng der sarāy uftād

Kĭ filān-rā maḥall-i va‘de resīd

Dūstān āmedend tā leb-i gūr

Ḳademī çend u bāz pes gerdīd

Vīn kezū destres ne-mīdārī

Māl u mulk u ḳebāle bord u kilīd

Vīn kĭ peyveste bā to ḫ ̌āhed bud

‘Amel-i tost u nefs-i pāk u pelīd

Nīk der yāb u bed me-kon zinhār

Kĭ bed u nīk bāz ḫ ̌āhī dīd

Me‘ānī-ielfāẓ :*Nāgihān* ānsızıñ *bāng* ṣadā, ses *der sarāy*ḫānede, ḳonaḳda *uftād* düşdi *kĭ* ḥarf-i rabṭ *filān-rā* filān kimesne *maḥall-i va‘de* va‘de yeri *resīd* ulaşdı ya‘nī ulaşdı vefāt itdi dimekdir *dūstān* dostuñ cem‘idir, aḥbāblar *āmedend* gelürler *tā* ḥattá *leb-i* kenārına *gūr* ḳabriñ *ḳademī* ayaḳ *çend* birḳaç *u bāz* gerü *pes* ṣoñra *kerdend* düzerler *vīn* bu *kezū kĭ ezū* takdīrinde, o *destres* birbirlerine mu‘āvenet *ne-mīdārī* ṭutmazlar *māl u mulk* ma‘lūm *u ḳebāle* ḫüccet *borde* iletmiş *kilīd* anaḫtarı *vīn* bu *kĭ* ḥarf-i rabṭ *peyveste* muttaṣıl, ulaşmış *bā to* seniñle *ḫ ̌āhed* ister *būd* ola *‘amel-i tost* seniñ ‘amelindir *u nefs-i pāk* ṭāhir olan nefsiñ *u beled* yāḫud kötü nefsiñ ve

‘amelindir *nīk* eygüdür *deryāb* bulur *u bed* kötü *me-kon* eyleme *zinhār* aṣlā, ebedā *kĭ* zīrā *bed* kötü *u nīk* eygü *bāz* gerü *ḫ ̔āhī* ister *dīd* görür.

Maḫṣūl-i ebyāt: Ānsızıñ ḫāne ve ḳonaḳdan ṣadā ve ses düşdi-kĭ filān ādemiñ va‘desi ulaşdı, yetişdi deyü dostlar aḥbāblar anıñ ḳabriniñ kenārına ḳadar gelürler, cenāzesiyle berāber birḳaç ḳadem ayaḳ ṣoñra oradan gerüye dönerler. Bu dostlar ve aḥbāblar ve o mevtā birbirlerine destres olamazlar. Ya‘nī ne bunlarıñ mevtāya ve ne mevtānıñ dostlara bir mu‘āvenet ve fā’idesi olmaz. Mevtānıñ malı, mülki, ḥücceti daha sā’ir ne şey’ var ise der-‘aḳab kilīd altına alurlar ister iseñ seniñle berāber muttaṣıl ola, berāber ola. O seniñ ‘ameliñdir ve nefs-i pākiñ veyāḫud kötü ‘ameliñdir. Ve nā-pāk olan nefsiñdir, ġayri degildir. Māl, mülk ḥüccet ve sā’ire cümlesi gerüye ḳaldı. İgü bulursuñ kötü eyleme zinhār! Zīrā kötü ve eygü gerü ister. Görmek ya‘nī kötü veyā eygü bunlarıñ**(211b)** her birini isterseñ ve müşāhede iderseñ lā-şekk ve lā-şübhe sulṭānım.

SONUÇ

Çalışmamızın içeriğini teşkil eden eser, *Tercemetü'l-Fârisiyye fî-Tefsîri'l Hakkıyye*, bir tefsîr olan *Rûhu'l-Beyân*'daki Farsça beyitleri esas alan şerh eseridir. Eser, *Rûhu'l-Beyân* isimli tefsirin Farsça bilmeyenler tarafından daha iyi anlaşılması amaçlamıştır.Eserin içerisinde bulunan*Me'ānī-i elfāẓ veMaḥṣūl-i ebyāt* bölümleri beyitlerin tek tek incelenmesini kolaylaştırıken anlaşılmasına da büyük bir katkı sağlamıştır. Aşçı İbrahim Dede'nin eseri toplamda dört ciltten oluşmaktadır ve dördüncü cildinin sonunda *Kavâidü'l-Fârisiyye* adını verdiği bir de Farsça gramer çalışması bulunur.

Çalışmamızın kapsamı Aşçı İbrahim Dede'nin bu dört ciltlik eserinin birinci cildinin bir kısmıdır (I/1-421).Tez çalışmamızın içeriğini oluşturan bu bölüm kelimelerin anlamlarını tek tek verip beyitin tamamını ayrıntılı olarak açıklaması bakımından oldukça kapsamlıdır. Eserde yer alan şair yelpazesi oldukça geniştir.Mevlānā, Hâfız, Sa'dî, Hüsrev-i Dehlevî, Mevlā Cāmī, Ebū Yezīd, Firdevsī, Attār, Sâ'ib, Senāyī, Kāşī, Kāşifī, Fāżıl, İbnü'l-Kemāl, Vā'iẓ gibi birçok şairin adını görmekteyiz.

Eserin çalıştığımız bölümünde izlenen yol ve yöntem diğer ciltlerde izlenmemiş; yalnız Farsça ifade ve beyitlerin çevirileri, gerek duyulduğu yerlerde de sayfanın kenarında Farsça sözcüklerin manaları verilmiştir.Tefsir kaynaklı olması bakımından eser, birçok ayet ve hadis barındırmaktadır.

Çalışmamızda eserin dil ve imla özellikleri tespit edilmiş, eserin günümüz harflerine aktarımında –imla ve ifade hataları dışında–metnin kendi imlasına sadık kalınmıştır.Tespit edebildiğimiz imla ve ifade hataları ile tercüme yanlışları dışında Aşçı Dede'nin müellif yazması olan eseri oldukça anlaşılırdır.

*Tercemetü'l-Fārisiyye fī Tefsīri'l-Haḳḳiyye*Farsça beyitlere dair hacmiyle bir şiir antolojisi, barındırdığı Farsça kelime haznesiyle bir sözlük niteliğinde taşıması, yer yer dönemin sosyal ve kültürel hayatı hakkında bilgi sunması hem Fars dili ve edebiyatı gibi Türk edebiyatını derinden etkilemiş bir kültürle iç içedir hem de bir tefsir çalışmasına dayanması bakımından klasik edebiyatımız açısından mühim bir eserdir.

KAYNAKÇA

AHTERİ,Mustafa Efendi,*Ahteri-iKebir*, TDK Yayınları, Ankara, 2009.

ATEŞ, Ahmet, *Farsça Grameri*, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1982.

AYVERDİ, İlhan,*Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı İktisadi İşletmesi, İstanbul, 2010.

CEBECİOĞLU, Ethem, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009.

ÇELİK, Ahmet,*Tanzimat'tan Günümüze Türkiye'de Farsça Öğretimi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doktora Tezi, İstanbul, 2005.

DEVELLİOĞLU, Ferit,*Osmanlıca-Türkçe Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2007.

DİLÇİN, Cem,*Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2009.

ETİK Arif, *"Farsça- Türkçe Lügat"* Salah Bilici Kitabevi Yay., İstanbul, 1968.

İNAL,İbnü'l Emin Mahmut Kemal,*Son Asır Türk Şairleri Ansiklopedisi*, C.1. Ankara, 1999.

İPEKTEN, Haluk,*Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1995.

İSEN, Mustafa, *Ötelerden Bir Ses (Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*), Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

KANAR, Mehmet,Farsça Dilbilgisi, Say Yayınları, İstanbul, 2011.

KANAR, Mehmet,*Çözümlü Farsça Metinler*" Say Yayınları, İstanbul, 2010.

KARAİSMAİLOĞLU, Adnan,Mesnevî (Tam metin), Akçağ Yayınları, Ankara, 2009.

KESTELLİ, R.Necdet, Resimli Türkçe Kamus, TDK, Ankara, 2004.

KOÇ M., TANRIVERDİ E.,*Aşçı Dede'nin Hatıraları: Çok Yönlü Bir Sufinin Gözüyle Son Dönem Osmanlı Hayatı,* 4 c., C: I, Kitabevi, İstanbul, 2006

KOÇU R. Ekrem - AKBAŞ M. Ali,"*Geçen Asrı Aydınlatan Kıymetli Vesikalardan Bir Eser: HATIRALAR Aşçı Dede Halil İbrahim",* İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektifi Şirketi, İstanbul, 2004.

KURNAZ, Cemal; ÇELTİK, Halil, Divan Şiiri Şekil Bilgisi, H Yayınları, Ankara, 2010.

KURNAZ, Cemal, Divan Şiiri Sözlüğü (Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı), H Yayınları, Ankara, 2009.

MAZIOĞLU, Hasibe,*Eski Türk Edebiyatı Makaleleri*, TDK Yayınları, Ankara, 2009.

MENGİ, Mine,*Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

MÜTERCİM Asım Efendi,*Burhan-ı Katı*, TDK Yayınları, Ankara, 2009.

NAZİMA,Ali ; REŞAT, Faik, *Mükemmel Osmanlı Lugati,*TDK Yayınları, İstanbul, 2009.

ONAN, Necmettin Halil,Divan Şiiri Antolojisi, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1998.

ONAY, Ahmet Talat,*Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.

PALA, İskerder,*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

SAMİ, ŞEMSEDDİN,*Kamûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları,İstanbul, 2015.

SÜZER Azize,"*İsmail Hakkı Bursevî'nin Rûhu'l Beyân Adlı Tefsirindeki Hadislerin Tahrîci Ve Değerlendirilmesi (Nisa Sûresi Örneği),*" Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2014.

TANRIKORUR Ş. Barihüda, *"Mevleviyye"* TDV. İslam Ansiklopedisi, c.XXIX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2004, s.46 8-475.

YILDIRIM, Nimet,*Farsça Dil Bilgisi*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2015.

YILDIRIM Nimet, "*Farsça'da Fiiller, Kipler ve Zamanlar"*, Altınsoy Yay., Erzurum, t.y.

Türk Dil Kurumu Yayınları,Sayı:211/11 "Türkiyede Halk Ağzından Derleme Sözlüğü" TTK, Ankara, 1979.

ULUDAĞ Süleyman, *"Dede"*, TDV İslam Ansiklopedisi, c. IX Türkiye Diyânet Vakfı Yay., İstanbul, s. 76.

http://shamela.ws/browse.php/book-23612,(12.03.2015).

https://ganjoor.net/, (03.01.2019).

https://www.vajehyab.com/, (10.03. 2019)

http://www.lugatim.com/, (13.03.2019)